

Symma Juris Canonici

Comprehensa Tribus Partibus In Qva Distincte Et Succincte Explicantur,
quæ ad personas, negotia, & iudicia Ecclesiastica ex Canonum præscripto,
pertinent

Iurisdictione Ecclesiasticâ, & Iudiciis

Strein, Johann

Coloniæ Agrippinæ, 1658

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61847](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-61847)

Th. 4760.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

III. 12.

31.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

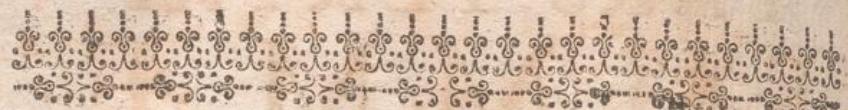
PARS TERTIA
SUMMÆ
IVRIS CANONICI
IVRISDICTIONE ECCLESIA-
sticâ, & Iudiciis.

AVCTORE

R. P. JOANNE STREINIO Societatis IESU,
Doctore Theologo, Iuris Pontificii Professore Or-
dinario, & in Alma Bambergensi Ottonia-
na Academia Cancellario.

In Augusta Ubiorum urbe
Ex officina IODOCI KALCOVII Bibliopolz
ANNO 1658.
Cum PRIVILEGIO.

INDEX

Titulorum, & Paragraphorum.

TITULUS I.

De Iurisdictione Ecclesiastica.

- §.1. *Quid Iurisdictio, & quotuplex.*
- §.2. *Viriusque Iurisdictionis, Ecclesiastica, & civilis differentia.*
- §.3. *De extensione Iurisdictionis temporalis.*
- §.4. *Satisfit Dubiis.*
- §.5. *De Iurisdictione fori mixti.*

TITULUS II.

De Iudiciis.

- §.1. *Iudiciorum forma, & varietas.*
- §.2. *De Iudice.*
- §.3. *Satisfit Dubiis.*

TITULUS III.

De processu Iudicii.

- §.1. *De accusatione.*
- §.2. *Satisfit Dubiis.*
- §.3. *De denuntiatione.*
- §.4. *De inquisitione.*
- §.5. *Satisfit Dubiis.*
- §.6. *Aliu duo modi procedendii.*

TITULUS IV.

De probationibus.

- §.1. *De probationibus in genere.*
- §.2. *Onus probandi cui incumbit?*

- §.3. *De qualitate, & efficacia probationum.*

TITULUS V.

De testibus.

- §.1. *De testium numero, & qualitate.*
- §.2. *De juramento testium.*
- §.3. *de modo producendi testes.*
- §.4. *Satisfit Dubiis.*

TITULUS VI.

De Reo.

- §.1. *De obligationibus rei.*
- §.2. *Satisfit Dubiis.*

TITULUS VII.

De exceptionibus.

- §.1. *Quid exceptio, & quotuplex.*
- §.2. *De tempore, & modo proponendi exceptiones.*

TITULUS VIII.

De procuratoribus & Advocatis.

- §.1. *Nomen, & differentia.*
- §.2. *De officio Procuratorum.*
- §.3. *Satisfit Dubiis.*

TITULUS IX.

De sententia, & re judicata.

- §.1. *Quid sententia, & quotuplex.*
- §.2. *Modus ferendi sententiam.*

§.3. *De*

§.3. De effectu sententia definitiva.
§.4. Satisfit Dubiis.

TITULUS X.

De appellatione.

- §.1. Quid, & quotuplex sit appellatio.
§.2. Quis appellare posse.
§.3. A quo iudice appellandum.
§.4. A quibus actibus.
§.5. Coram quo appelletur.
§.6. Ad quem iudicem.
§.7. De tempore appellationis.
§.8. De Apostolis.
§.9. De tempore prosequenda appellationis.
§.10. De effectu appellationis.
§.11. Satisfit Dubiis.

TITULUS XI.

De executione.

- §.1. Quid, & quomodo instituenda executio.
§.2. De executione in criminalibus.
§.3. Satisfit Dubiis.

TITULUS XII.

De executione privata.

- §.1. De compensatione occulta.
§.2. De Repræssaliū.

TITULUS XIII.

De in-integrum restitutione.

- §.1. Quid, & quorum sit restitutio.
§.2. Satisfit Dubiis.

TITULUS XIV.

De remissione & purgatione.

- §.1. De remissione & gratia.
§.2. De purgatione Canonica.

TITULUS XV.

De expensis.

TITULUS XVI.

De pœnis.

- §.1. De pœna in genere.
§.2. Satisfit Dubiis.
§.3. De confiscatione benorum.
§.4. Satisfit Dubiis.
§.5. De exilio, & banno.
§.6. Satisfit Dubiis.
§.7. De infamia.
§.8. Deprivatione officii.
§.9. De pena suspensionis.
§.10. De interdicto.
§.11. De excommunicatione.
§.12. De degradacione.
§.13. De Irregularitate in genere.
§.14. De Irregularitate in specie.
§.15. De Irregularitate ex delicto.
§.16. Satisfit Dubiis.

**

PRAE-

PRÆFATI

Ad Lectorem.

T bonorum Ecclesiasticorum conservationi cura, & fidelitas, ita personarum incolumenti iudiciorum necessaria sanctitas est. At dūum munus, nec aliis, quām peritissimis & sapientissimis demandandum.

Proprium enim verò magistratus est, se intelligere personam civitatis gerere, dignitatem, & decus sustinere, leges servare, iura delibere, & ea fidei suæ commissa meminisse (*Cic. l.1. de off.*) Ita præstare quisquis voluerit, prudentiâ cùm humanâ, tum divinâ iustitiâ, gravitate, fortitudine, & publici boni zelo instructus apprimè sit, oportet. Neque enim uno modo iudicium pervertitur. Ab amore, odio, cupiditate, & metu periculum. Contra omnia hæc audientior ibit, & ira ibit, ut in illius manu nullius auctoritate personæ inclinata viruet, aut vacillet libra iustitiae. De Moysis spiritu accipiat, quo sui partes officii omnes adimpleat. Imperio priusquam Augustus potiretur, qui studiorum suorum fiduciam habebant, illis de jure liberum erat populo respondere, & à quibus rogarentur, suis definitionem aut scribabant, aut dicebant. Quid majori cum commendatione ut fieret, suam ipse auctoritatem adhibuit, & signata iudicibus responsa dari præcepit. Prudenter omnino pro illius ævi, & conditione, & populi. Nunc autem, quibus cum salvifica fide divina mysteria concreda sunt, in idem cœlesti luce, aeduce, quo dirigantur, opus est. Moysi olim Dominus, Auferam, aitbat, de spiritu tuo, tradamque alii, ut tecum sustentent onus populi, nec tu solus graveris (*Numer. 11. v. 17.*) spiritus ille Propheticus fuit, *Cornelio teste*, qui multa complectitur, pura, prudentiam regendi, doctrinam, & consilium ad dubia Iuris, cæremoniarum, & officia Religionis; præterea occultorum cognitionem ad decidendas lites, & causas occultas: denique futurum prænitionem, ad ea vel accersenda, vel præcavenda vel arcenda à populo.

Sed mittamus altiora hæc, & Prophetis seposita. Ad lites decidendas, & publici regiminis statum discretionis virtutem, atque prudentiam Ecclesiastico iudicii summoperè necessariam esse contendo, & attendo, non in re ipsa, quæ per se obscura & intricata, tantum, sed ipsis, qui ad iustitiæ cultum pregnati sunt, hominibus periculum non minimum imminentem. A virtute in vitium, rectitudine præcipitum, ex quitate perfidiam proclivis delensus est.

Iniquus accusator, falsus testis, consiliarius, infidus, corruptus afferor, reus contumax metuendi, & avertendi sunt, quod ignavus nemo faciet. Advocatos prætereo, quorum moribus si par est criminantium oratio, nihil eo hominum genere vivit.

5.

vivit sceleratus. Proprium illis, si *Blesensi* credimus, jura confundere, lites suscita-
re, transactiones rescindere, dilationes innecere, suppressere veritatem, sovere men-
dacia, questum se qui, & quitate vendere, inihiare a ctionibus, versutias concinnare.
Publicæ mercis nihil tam venale est, quam adiutorum perfidia. Argus erit iudex,
qui pervideat, rupes, ut sustineat: si mō non sustineat, sed abstineat exteat, & pro-
figat.

Robur addet cælestē auxilium, confidentia, circumspetio, indagatio, eorum
qua proponuntur, accurata & f.issio, & estimatio, quarum virtutum altrix, & magi-
stra est legum & Canonum notitia, quam in Commentatio hoc pertractus.

Agedum, tisere iudices seculi, *ad S. Ambrosius Serm. 70. in psal. Beati immaculati*:
quem in judicando debeatis tenere asteatum, quam sobrietatem, quam si ceteritatem.
Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis, sed juxta
leges, & iura pronuntiat, statutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati,
nihil paratum, & meditatum domo defert, sed sicut se habet causa negotii, de-
cernit, obsequitur legibus, non adversatur, examinat cause merita, non mutat, c.
Indices 3. q. 7.

Cæterum in prædicta iuris scientia video, & agnosco non eundem in quolibet
gradum exigi, quanvis enim æqui bonique notitia omnibus imperetur, & lata culpa
censeatur ignoratio, *l. 1. § hæc. autem. si mens. fals. mod. dixer. de jure communi*
tamen accipiunt & vulgari, non verò quæstionum difficultum. *Bart. l. Quod Nervia.*
¶ de Depos. Ignorare enim quod excellentissimi sciunt, levis, vel levissima
culpæ est.

Verum, ut hæc ita se habeant, meminisse oportet, haud paulò diversam esse iu-
diciis Ecclesiastici conditionem, cuius tantò nobilis officium, & strictior obligatio
est, quanto animæ talis corporis incolumente potior. Enim verò temporalium re-
rum judicium mundi est, animarum verò *Dei*: ac proinde omni studio, & conten-
tione incumbet iudex Ecclesiæ futurus, ut *Canonum sacrorum accurata cognitione*
iuris peritorum & sapientum monitis, atque præceptis animum exornet suum: pro-
scriptis affectibus mentis oculum perpurget, ut liquidò possit obscura discernere,
prava deligere, rejicere noxia, probare salubria, quod justum est teneri; nullius poten-
tiam meruat, amore, odio, metu, fallacia non concidat aut circumveniatur. Memine-
rit ubique le Deum habere testem, qui verbis non fallitur, donis non capit, nulli
audaciz cedit, nulli iniustizæ parcit.

Nos verò, si ad hanc iuris divinæ perficiendam cognitionem, studio & labore
nostro aliquid contulimus, supremi Numinis largitati primò sum propitiū le-
gatis benevolentiae acceptum ferre convenit. Illud docendi genus le-
quimur, de quo verò affirmare liceat. *Omnia nostra esse, & nihil.*

TITV-

a. 3. 3

TITVLVS I.

De Iurisdictione Ecclesiasticâ.

Duo esse, quibus principaliter hic mundus regitur, auctoritatem sacram Pontificum, & potestatem regalem à Gelasio Papa discimus. *c.* *Duo dist.* 96. ad formam scilicet mundi corporalis, in quo luminare maius diei, & luminare minus nocti à sapientissimo rerum omnium conditore Deo præstatum est. Duplicem igitur potestatem, & Iurisdictionem veneremur oportet, spiritualem, sive Ecclesiasticam, & temporalem seu terranam, ita separatas, ut sese invicem nihilominus consequantur & perficiant. De Ecclesiastica auctu generalia quædam præmittimus, & primo occurrit.

§. 1.

Quid Iurisdictio & quotuplex sit?

I. **A**ccursius *l. 1. n. de Iurisd. omn. iud.* Iurisdictionem definit esse potestam de publico introductam cum necessitate juris dicendi & aequitatis statuenda. Quam definitionem Iurisperiti laudant, & Greg. Thelos. *l. 47. Synt. c. 21. n. 8.* multū explicat. Econtra ut viciolam damnat Berlichus *Concl. 1 & Mol. Tr. 2. D. 21.* qui hanc subtilitatem, Iurisdictio est facultas alicuius ha-

bentia publicam auctoritatem, & envenientiam super alios ad eorum regimen, & gubernationem. De qua loquatur Apostolus ad Rom. *13. v. 1.* Omnis anima potestatisibus sublimitatibus subdita sit. Non enim potestas, nisi à Deo infusa deinde. Quis resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Sed hæc primæ definitioni, si benè explicetur, nihil officiunt.

II. Iurisdictionis genera seu species variae sunt. Dividitur enim in Ordinariam, & Delegatam. Ordinariam dat. **1.** Lex in animata, sive Canon, lex animata, ut pontifex, Imperator, princeps. **3.** Consuetudo legitimè prescripta. *v. Proleg. c. 9.* **4.** Universitas approbata, cuiusmodi est mercatorum, & legistarum, qui possunt Iudicem ordinarium sibi ex corpore suo creare. *c. Cum ab Ecclesiast. de off. Ordinar.* Porro ordinarius Iudex censetur, qui ex proprio munere seu officio Iurisdictionem exercet. Delegatus, qui non ex officio, sed commissione sibi specialiter facta jus dicit. *Laym. l. 1. Tr. 4. c. 5. Silv. v. Iurisdictio.* Secundū dividetur in Voluntariam, & non voluntariam, seu contentiosam. Huius est, leges ferre, punire reos, ac definire lites: cui propterea tribunal debetur, & forum litigiosum: illa in gratuitis versatur, qualia sunt solvere,

vere, dispensare, legitimare, Sacra menta conferte, & similia. Differunt. Contentiofa tiam in iuvitios exercetur, quod voluntaria nunquam facit. 2 Contentiofa in alieno territorio exerceri nequit, nisi expresse vel tacitè consentiat iudex proprius, & partes litigantes. c.2 de Conflit. in 6. E contra voluntaria etiam in alieno solo, plerumque licetè exercetur v.g. assistendo contrahentibus matrimonium & similia. Hac enim absque tribunali, & forensi strepitu peraguntur. Attamen scandali, & aliorum incommodorum causâ magis expedit uti privatim iurisdictione suâ, ne quisquam justè offendatur. Gemin. in c. fin. de El. in 6. Zercla Par. I. v. iurisdictio. Sancb. l.2 de Matr. Disp. 40. Tertiù dividitur iurisdictio in Ecclesiasticam, & Civilem. Vnde duplex forum, & tribunal. Vnum pro spiritualibus seu Ecclesiasticis causis alterum pro temporalibus & civilibus: quamvis non ita discernantur, quin subinde commune forum habeant, ut patebit ex dicendis §. sequ. Sancb. l.3 de Matr. dis. 19. Vallens. l.1. T. 31. Mariana Par. 4. T. an simplex dis. 18.

III. Aliter legistæ dividunt, in Imperium, & iurisdictionem simplicem n. 7. & seq. nec uno modo explicant. Imperium officio iudicis nobilis exercetur, iurisdictio simplex mercenario. Imperium aliud est merum, aliud mixtum. Merum imperium vocatur iurisdictio, quæ publicum bonum & utilitatem immediatè respicit, ut apparet in constitutione legum & punitione eorum: mixtum privatorum utilitati consulit. Mixtum ideo Vlpianus appellat, quia illi iurisdictio inest. Complectitur enim simul publica & privata commoda. Merum Imperii sex gradus numerantur. Pri-

mus est Maximi Imperii, quo licet in ferre bellum, condere leges universales, in illis dispe. sive, cogere comitia, cognoscere comitia, cognoscere de causis & liti- bus sine remedio appellationis: item imponere vestigia, cedere monetam, & similia, quæ regalium titulo prænotantur. Secundus a legistis communiter merum imperium appellatur. Vlpian. l.3. n.2. de iuris- omn. iud. & sic describunt. Merum imperium est, habere gladii potestatem in facinorosis homines. Sub gladii nomine alia pœnae comprehenduntur puta, mutilationis, exilio, perpetui carcenis, & similes. Decius n.2. de iuris-om. iud. v. Lex 111. n.3. a Canoni- stis hoc refertur degradatio, & excom- municatio, quæ motu proprio fit. Speculator in 1. par. Rubr. de iuris-om. iud. Ter- tiu gradus continet potestatem interdi- cendi igne, & aqua, hoc est, exilio decer- nendi: quod spectat etiam minor capitum diminutio, & in insulam deportatio. Quartus gradus vocatur imperii parvi, ubi est potestas relegandi, subjicieendi tortu- ræ, sed circa mortem, & mutilationem v.g. flagellis cædendi, quæ pœna etiam in foro Ecclesiastico locum habet. Quintus gradus est imperii minort, quo refertur exi- gua corporis afflictio & coercitio. Sex- tus denique est minimi imperii, quod per- tinent exigua pecuniaræ multæ. Hi duo postremi gradus cuiilibet magistra- tri civili & Ecclesiastico convenient, ne inane nomi generere videantur. V. Mel- lonium in Thesauro iur. feudal. Tit. 42. d. 2. ubi tres tantum metu imperii gradus po- nit, & exponit.

Imperium mixtum iildem scilicet gradibus distinguitur. Nam Primus gradus seu Imperium mixtum supremo principi- refe-

reservatur, posse legitimare in famem reflectuere, reo condonare delictum, quando adversa pars non urget, revocare sententiam, quæ translatæ in rem iudicatam & similia.

Secundus (maius imperium) est cognoscere de supplicatione aduersus sententiam latam ab eo, à quo non potest appellari, quod soli supremo principi, & Praefecto prætorii convenit.

Tertius (Magnum Imperium) est cognitio eorum caularum, quæ important plenam causæ cognitionem, & coercitionem realem, vel personalem, ut mittere in possessionem ex secundo decreto, restituere in integrum, expellere aliquem de possessione re ipsa.

Quartus (Parvum Imperium) cognoscere de causis quæ habent plenam cognitionem, licet non habeant coercitionem realem, aut personalem; ut dare bonorum possessionem, quæ tribuit ius, prenunciare aliquem mitterendum in possessionem ex secundo decreto; interponere auctoritatem in alienationibus, & transactionibus alimentorum. Et ista quatuor mixti Imperii membra non possunt delegari: *V. Bronchorst. Cent. I. Assert. 16. & 17.*

Quintus (Minus Imperium) est dare possessionem ex edicto Carboniano, in possessionem mittere summarie cognoscendo, præterea huc spectant, quicunque summarium processum, exigunt, & eatus delegari possunt.

Sextus (Minimum Imperium) expeditur atque causæ cognitione, ut interponere auctoritatem manumissioni & emancipationi, cōpetuntque ista jure Magistratus, & catenus delegabilia sunt. *Bart. I. 2. n. initio.*

IV. Iurisdictio simplex iudicis mercenarii officio exerceti solita totidem gradus habet. *Primus* vocatur *Iurisdictio maxima*, in qua nimis vertitur res magni præiudicij, cuiusmodi est causa status, ingenuitatis, & libertinitatis. *Secundus* maior, quando ex causa descendente ex delicto aliquis civiliter condemnatus fuit, & quæ non habuit in ære, luit in corpore. Cum autem sit quædam executio, non potest delegari. *Tertius*, magna iurisdictio, quæ ultra 300. aureorum muletam non extenditur. Nec delegatur, nisi forte propter absentiam, aut graves occupationes. *Quartus*, parva, usque ad 300. aureos portigatur. *Quintus*, minor, & sextus minima iurisdictio prudentia & discretioni iudicium relinquitur, cum nihil sit à luce determinatum.

NOTA. Quædam sunt meri Imperii, & jurisdictionis simplicis quoque lib. diverso respectu. Tortura v. gr. quando adhibetur in pœnam, meri imperii est: quando in civili causa ut si testis vacillet, exercetur, jurisdictionis simplicis est. Item levis coercitio imposta in pœnam est meri Imperii, in civilibus contra contumaciam jurisdictionis simplicis. Idem videtur est in incarceratione & excommunicatione, quæ ex publicâ causâ contra rebelles & contumaces meri imperii est; sed ad instantiam adversa partis concessa simplicis jurisdictionis. Denique appellatio in causâ criminali est meri Imperii; in civili jurisdictionis simplicis vel mixti Imperii. *Bartol. I. cit. Declar. I. 4. c. 2. Wefenbach. I. 1. n. I. 2. Fachin. I. 2. Contr. c. 9. 4. Henning. Consil. 39. n. 9. & seq. Berlichius Par. I. Conclus. I.*

V. Ite-

V. Iterum Iurisdictio dividitur in aliam, seu supremam, & Baslam, seu inferiorem. Ad supremam seu altam pertinet meri imperii causa. Ad Baslam causam civiles, tum criminales, quæ competunt certis Iudicibus ratione magistratus, quem gerunt, quæque numerantur in Auth. de defensorib. civitatis. §, nulla §. & iudicare. §. Audiant.

Eiusmodi est tortura ad eruendam veritatem in causis civilibus, simplex cogitatio de levioribus noxibus: incarceraatio custodiz causa, non in poenam: alia denique de quibus Petrus Iacobi in Præctica sua par. 30. & 31. Verum quia in hisce non satis convenientiunt DD. benè monet Tholof. l. 47. c. 21. n. 20. attendendam esse loci confuetudinem. Hæc enim facit ius, & iurisdictionem dat l. more & de iurisd. om. iud. Idem dicendum de privilegio c. dilectis filiis de foro comp. Knichen. c. 4. de iure superioritatū communi p. 246.

VI. Nonnullis hæc placet quadri-membbris divisio. Alia iurisdictio est ordinaria, quæ ab officio, vel dignitate manat: alia delegata, quæ ex commissione: alia arbitraria, quæ communi partium conventione tribuitur: alia denique accusitoria, quæ aliunde venit, puta ratione delicti. Nam qui in alieno territorio peccat, illius superiori seu domino subiicitur, ut ab eo iudicari, & puniri queat. Azo. in summa l. 3. §. 13. ¶ Velsenbec. l. 1. ¶. T. 2. Speculator l. 1. T. de iurisd. om. iudic. Canis. l. 4. Instit. tit. 1.

VII. Quæ primi gradus, & supremæ potestatis sunt, non censentur comprehendendi in generali concessione meri, & mixti imperii, nisi specialiter exprimantur, iuxta Reg. in generali concessione & de

Reg. Iu. in 6. Quæ verò sunt meri & mixti Imperii Ecclesiastici, excepto supremo gradu, non tantum generalibus sedis Apost. legatis, sed etiam Episcopis, aliisque prælatis tribui possunt. c. i. de off. Ordinari. Mol. tr. 5. dis. 6. & 7. Covar. pract. Q. Q. c. 4. Layman. l. 1. tract. 4. c. 5. Bronchorst. Centur. 1. Assert. 15 & 16.

§. 2.

Vtriusque Iurisdictionis, Ecclesiastica, & Civilis differentia.

I. **S**Opponendum, quod in primâ Par. Ste. T. 14. de sum. Pont. probavimus in Ecclesia relictam à Christo esse Prælatis potestatem, & iurisdictionem, nomine clavium indicatam. Matth. 16. quæ ad directionem, & gubernationem fidelium pertineat: quicquid in castum re- clament novatores hæretici, odio summi Pontificis & Prælatorum excæcati, in tantum, ut suo cum dedecore, & damno prætoribus se, suasque actiones iudicandas submittere malint, quam Ecclesiasticam potestatem agnoscere. V. Confess. Aug. art. 7. & Apologia eiusd. c. de potestate Ecclesiastica. Calvinus tamen l. 4. Institut. c. x. spiritualem quandam politiam Ecclesiis relinquit, quæ à civili prorsus distincta sit: ordo videlicet comparatus ad spiritualis politiæ conservationem: in quem finem iudicia sint, quæ censuram de moribus agant, animadvertant in vita, & clavium officio præsint: immorteros, & contumaces à fidelium cœtu atceat, & similia.

II. Differentiam sacri & profani iuriis plenarie à materia, & sine sumendam b existi-

existimant. Verum longè melius per quatuor causarum genera distingues, quemadmodum de lute fecinus initio prima Partis.

Primum igitur origo seu causa efficiens diversa est. Nam Ecclesiastica potestas immediate à Deo confertur. Matth. 16. v. 18. Bellarm. I. de Pontifice c. 14. politica ab hominibus, lege consuetudine, privilegio, aut præscriptione. Tholos. I. 47. c. 21. Copiar. Q. Q. practicar. lib. c. 1. n. 6.

Secundum finis politicae iurisdictionis temporalis est, pax nimirum, & tranquillitas civium. I. I. Reg. c. 8. I. Interclaras. C. das summa Trinitas. Ecclesiastica vero animarum salus secundum illud Iohann. 21 v. 17. P. asce oves meas, intellige, regendo, & præsidendo. Bellar. I. cit. c. 15. S. deinde. Quantum igitur spiritus corpori, & divina humanis præstant, tanto potestas temporalis inferior est spirituali: principium minor, quam sacerdotum. c. suscipi-
tis. dñst. 10. Gregor. VII. 1. 8 epist. 21. ad Her-
man. Metens. episc.

Tertius Materia similiter in politica iurisdictione sunt leges, & lites temporales: in sacra vero spirituales. Sacerdotium enim divinis, imperium temporalibus præsider. Autem Quomodo oportet at episcopos. Collat. I. Forma denique in modo procedendi, & iudicandi positanecessariò diversa est, cum à legibus multum differant. Canones, quorum in actionibus, & iudiciis auctoritatem sequendam esse Concilium Meldense præcipit. n. Tholos. I. 5. c. 1. Vasquium. I. Controv. Prefat. num. 120. Suarez. I. 3. de Schism. Angl. c. 5. num. 17.

III. Vtrum ita distent sacra & profana iurisdictio, ut nunquam altera alte-

rius fines ingrediatur, non inane dubium viderit. Nota vulgo regula est. Nemo index ultra concessam sibi potestatem indicare potest. Decius in Reg. Factum à iudice.

Item iurisdictio concessa servanda est eo modo, quo concessa est, ne ordo politiæ turbetur confusa actionibus humanis. C. Pervenit xii. q. 1. aliter à non suo iudice lata sententia vim nullam habebit. I. & I. fin. C. si à non competen. Iud. c. in primis 2 q. 1c. Ex transmissis de se. comp.

His tamen non obstantibus, iurisdictio Ecclesiastica ad temporalia in multis porrigitur, & temporalis potestas subinde causis Ecclesiasticis occupatur: quod ut melius intelligatur, ad sequentia animum aduerte.

Primum, Ecclesia iuste excommunicat aliquos privando non tantum Sacramentorum ulu, sed etiam vitam civili, ita ut nec emere nec vendere, vel aliter contrahere cum excommunicatis licet, c. A. postolice, & sequ. 24. q. 3.

Secundum, haereticorum bona fisco ad dicit. c. Excommunicamus 13. de heretico damnato traduntur potestatis sculari, ut debitis penitentia afficiantur. His similia plura in Concil. Lateran. sub Innoc. II. decernuntur.

Tertius Conc. Trid. 1. 25. c. 20. mandat, sacros Canones & Concilia generalia omnia in favorem Ecclesiastice libertatis edita exacte ab omnibus servati, in quibus tamen multa de temporalibus, subditorum exemptione, & liberatione habentur. Non minus in aliis Conciliis temporales penae pro diversis delictis statuuntur, & imperantur.

Quartus, Ecclesia potest corrigerem, vel omnino tollere leges civiles, quando noxia

noxie iudicantur bonis moribus, vel inuiles. Silv. v. Lex. num. 15. Suar. l.3. de Schism. Angl. c. 16. n. 12. & sequ.

Quintū, Quando sacerdotalis iudex negligens est cum damno iudicitorum, eius loco ius dicit. c. Licit ex suscep. de foro comp. Idem faciet, cùm munere suo pravè & infideliter funguntur. Idem quando ambiguum, & obscurum ius fuerit in causis, quas laicus iudex tractat, indeque oritur a creduntur scandalū, & dissidia inter Principes. Reliqua v. ap. Suar. de Schism. Angl. l.3. c. 23.

IV. Quæritur etiam, an iudex Ecclesiasticus propria auctoritate laicum capere, & incarcere queat. Negant multi apud Decianum l. 4. c. 26. existimantis pro executione implorandum esse auxilium brachii sacerdotalis. E contra Covarr. l. q. q. præf. c. 10 penitatis Doctorum sententiis definit postle, etiam in locis, ubi episcopus nullam habet saceralem iurisdictiōnem. In probationem allegat c. ad audiendum. 17. q. 4. ubi de Ecclesiasticorum bonorum directoribus Urbanus Papa dicit, damnados perpetuā infamia, & carceri tradendos esse. Idem de sortilegiis & idolorum cultoribus præcipitur in c. ad idolorum 26. q. 5. Annotat verò citatus Covarr. sacerdos damnatus sit ad solvendum ex temporalibus bonis, eius bona iudicem Ecclesiasticum non posse propriā auctoritate capere, nec ipsam personam carceri mancipare ad extorquendam solutionem, sed invocandum ad id esse auxilium brachii sacerdotalis: & sic intelligenda, quæ pro contraria opinione adferri solent. Davalos in directo. Iud. c. 13. n. 22. Sanch. l. 6. c. 1. dis. 5. Sed in hac re nautum consuetudo potest, quæ non ubique

eadem. Lopez. in Pract. Crim. c. 125. tradit, regiis legibus in Hispaniā fultam esse sententiam, quæ negat Episcopis potestatē incarcerandi laicos. Idem in Mediolan, Ducatu servari iul. Clarus testatur l. 5. 5. fin. imò communem esse sententiam: in quo manifeste fallitur. Addit tamen, si prælatus aliquis præscripsisset eiusmodi potestatē capere, & incarcere postle. Quod etiam de consuetudine dici potest, iuxta c. Licit. de foro comp. & quorundam DD. sententia, de quo consule. Dian. Par. 4. Tract. de immunit. Eccl. Reg. sol. 2. 62. & 69.

DIC̄S Regum officium est proprium, facere iudicium & iustitiam, gladio videlicet & pœnis corporalibus. c. Regum 23. q. 5. nec alium gladium Ecclesia habet, quam spiritualem. Et S. Bern. Eugenium Papam l. 4. de Confid. c. 3. sic alloquitur. Quid tu demum usurpare gladium tentas, quem semel iussus es reponere in vaginam tuam.

R. Ecclesia Ecclesiasticis pœnis per se, & ordinariè punit delinquentes, per accidentis verò, & pro necessitate, utitur carcere, & aliis quibusdam ad frangendam contumaciam. De gladio quod obiciatur, S. Bernardi verbis l. cit. hoc modo explicatur. Tuus est, (gladius) & ipse forsitan tuo nutu etsi non tuā manu evaginādus, alioquis si nullo modo ad te pertineret, dicentibus Apostolis. Ecce duo gladii hic, non respondit Nominus sanctus est, sed nimis est. Vterque ergò Ecclesia, & spiritualis est gladius, & materialis: sed is quodammodo pro Ecclesiā, ille verò ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdos, is militis manu, sed sanè ad nutum sacerdotis, & iussum Imperatoris. c. Principes & seqq. 23. q. 5. Bellar. l. 4. de Pontif. c. 16

& sequentibus. Salas de leg. q. 95. dis. 7. Gre-
tser. in Exam. n. ysterii Plisseani c. 17. Mussia
in Conc. de passione Dom. p. 83. §. 4.

V. Propter hanc Ecclesiastice iuris-
dictionis amplitudinem, quotundam
iudicio sic ordinata, & distributa sunt
munera Ecclesiastica, & dignitates, ut
ad similitudinem temporalis regni alii
sunt Patriarchæ, Primate, & Archiepiscopi
instar regum; alii Episcopi & mi-
nores Praelati instar Principum, Ducum
Comitum, Ita Moscon. de Maest. Ecccl. P. I. I.
2. c. 1. addens ad regimen universalis ec-
clesia omnino necessariam esse potesta-
tem temporalem, ab eaque obligeum
præstandum Ecclesiæ: immo obedientiam
omnino modum in iis, quæ recte in salutem
animatorum præcipiuntur. Hoc enim sub-
ordinatio inferioris potestatis exigit, ut
inferior qui est, maiori sub sit, & qui ma-
ior, seu superior, præbit. c. Cum ad verum.
Dis. 96. Officia utriusque potestatis sic
discrevit Deus, ut & Christiani Impera-
tores pro æternâ vitâ pontificibus in-
digerent, & pro cursu temporalium re-
rum tantummodo imperialibus legibus
preferentur.

Alterius sic res altera posset opem.

VI. Ex dictis liquidò apparet, gravi-
ter aberrare. Ioh. VVamsum, qui Consil-
lio 68. n. 1. & sequentibus docet, iudici
Ecclesiastico non magis competere iuris-
dictionem temporalem, quam laicos
in Ecclesiasticos xi. q. 1. per tot. & c. Novit.
de iudic. nec aliud discriminem esse, quam
quod clerici secularis iudicis iurisdictio-
nem protogare non possint, nec in illam
consentire, possint verò laici Ecclesiasti-

co iudici se subiicere: vel si non iuris-
dictioni, saltem audientiæ per speciem ali-
quam compromissi, seu arbitrii. I. si quis
consensu C. de Episc. audient. Vnde Eccle-
siastici iudicis aut, in laicos propriè nulla
iurisdictio est, sed tantum audientia I. E-
piscopale. C. di. tis. ideoque de Episcopali
audientia, non de Episcopali iurisdictio-
ne in C. Iustiniani iuris est titulus. Ita
VVamsum contentane illis, quæ apud
Billar. I. 4. de Pontif. c. 15. VVillefus, Luth-
er, & Melanchon. cum aliis haereticis c. 17
oppoununt, quorum errores ibidem Bil-
lar. accurate confutat. Sed contrail-
lum nihilominus manum elevans Bal-
thasar Meisnerus in Par. 3. Philosophia obris
pag. 853. accersit in subsidium. Barlaam
senioris confidentiam, qua fatus pot-
estatem Ecclesiasticam & civilem ira-
parat, ut neutra alteri subiiciatur. Vibra-
chia, inquit, ad humeros, & humeri ad
collum, & caput annexuntur; nec dex-
trum brachium, dextere humerus, sin-
istro, vel contra subiicitur: ita potestas
spiritualis & temporalis, licet membra
sit unius corporis politici, & partes u-
nius Reip. Christianæ, neutra tamen al-
teri subiicitur, neutraque alterius fines &
iurisdictionem sine scelere potest inva-
dere; sed ambæ velut unius corporis hu-
meri ad caput, qui Christus est, annex-
antur. Ita ille, cuius filius Ioh. Barlaam
multo sapientior in Paraphysa I. I. c. 9.
demonstrat, convenientissimum fuisse,
ut toti Ecclesiæ summus pastor relin-
queretur. Nam ubi ordo, devenitur
ad aliquem primum: ubi non
ordo, ibi confusio.

§. 3. De

§. 3.

De extensione Iurisdictionis temporalis.

Nunc de temporali Iurisdictione dis-
quirendum restat, quomodo circa
spiritualia, & Ecclesiastica interdum oc-
cupetur. Evidem per se, & directe non
excedi ad spirituales causas inter Dicla-
ris convenient, c. Cum non ab homine de iudic.
Jul. Clarus 9. fin. q. 36. committi tamen
posse ab Episcopo & delegari laico civi-
les clericorum causas. Sansever. tradit l. 6.
Consil. c. 1. Dub. 1. n. 6. & 7. superest igitur
considerare, an non per accidens, inci-
derent, vel alio modo fieri queat. Suppo-
sitis, que in prima parte diximus T. I. §. 6.
sequentia notanda sunt.

I. Quia ius permittit, ut incidentis
questio ab eo iudice cognoscatur, coram
quo incidit, qui alias illam iudicaret non
posset, probabile est, in causis Ecclesiasti-
cis idem licere, modo quod spirituale
est, non attingatur.

Haec cum alii a se citatis sententia Martini
Tr. de Iur. v. gr. Petrus excommunicatus est propter percussonem clerici, de
eo an acciderit, questio apud laicum iu-
dicem moveatur, qui de facto cognoscere
poterit. Idem licebit, si dubitetur, an
clericus quisque sit legitimè natus, an
homicidii reus, & similia. In probatio-
nem allegatur c. Postulatio 21. de homin. ubi
videtur facultas dari regibus puniendi
eos, qui sacerdoti decimas negant, si is ap-
pud regem questus fuerit. Verum aliis ita
explicant, ut nihil aliud concedi velint,
quam clericum non incurere irregula-

tatem, sicut apud Iudicem sœcula-
rem accusatus de damno sibi illato ad
pœnam sanguinis condemnatur. Barb.
in c. cit. Roderiq. iv. tit. 15. c. 2. Mynsingeris,
praxis Cameræ Spirensis testatur esse
Cent. 1. obs. 100. si incident quæstio spiri-
tualis in causa civili, ut illius decisio re-
mittatur ad Iudicem Ecclesiasticum, &
interim cesset civile iudicium, si autem
profana quæstio sit, plus dubii inesse, se-
tamen vidisse observatum, quod non
obstante tali exceptione reo imponatur
contestatio litis, saluis tamen illi excep-
tionibus, & defensionibus suis post litem
contestatam proponendis. Si igitur per
viam reconventionis vel alio modo reus
obiciat quæstionem præjudicialem, que
coram alio iudice determinanda sit, ea-
que verâ existente perimitur quæstio
principalis, tum præjudicialis quæstio ad
ordinarium Iudicem remitti deber, &
interim suspendi iudicium. Atque hic
modus sacris Canonibus & clericorum
immunitati convenientior esse videtur.
v. Fauchineum l. 2. Com. rovers. c. 38

II. Quando actio merita realizata est, pos-
test sœcularis iudex sententiam ferre con-
tra clericum, v. g. ut restituat depositum,
& requirere a iudice Ecclesiastico, ut ad
id præstandum compellat, latamque co-
tra clericum sententiam exequatur. Sic
enim contra rem potius, quam contra
personam sententia fertur. Cevallias de cog-
nit per viam viol. p. 2. q. 76. Zypaum l. 1. de lu-
risd. Ecc. c. 23. n. 10. Gaill. l. 1. obs. 37. n. 4.

Idem de causis mixtis dicendum, ut
in mixtum ratione rei contentæ & in ter-
ritorio iudicis laici positæ coram illo cle-
ricus conveniri possit, maxime, si alii pati-

b. 3. ticipes

icipes sint, ut in hæreditate, & bonis cō-
munibus accidit. Ita usum obtinuisse,
Zypus affirmat. l. cit. Mynsing. obs. 67. ratio-
neum fundi, quem à laico clericus habet,
pertinere dicit ad forum iudicis sacer-
taris. c. Ceterum. de iudic. c. Ex transmissa, &c.
Verum. de foro comp. Follerius in Praxi Cen-
suali 474.

III. Quia possessio facti esse censetur,
passim de ea apud sacerdotes iudicatur, idque ideo, ut Resp. quieta ma-
neat, & ne litigantes super possessione ad
arma prosiliant: sed quia beneficiorum Ecclesiasticorum possessio sine titulo esse
nequit, is in tali iudicio examinandus nō
est, sed relinquendus Ecclesiastico iudici
cuius est cognoscere de iure, ac proprie-
tate beneficii, de cuius possessione litig-
atur. Et in tali iudicio magisteres, quām
persona attenditur, quemadmodum an-
notavit Tholos. l. 47. c. 21. n. 25. addēs, à Mar-
tino v. Regino Gallia nominatim concessū
esse privilegium de beneficiorum Ecclesiasticorum possessione iudicandi. v. Myn-
sing. Cent. 2 obs. 67. Gaill. l. 1. obs. 30. Schryvan-
man. l. Practicar. observat. 8.

IV. De decimis vslurā, Concubinatu,
& similibus mixti fori controversiis ea-
dem ratio est, ut de illis, quando non alia,
quām facti quæstio est, sacerdotalis iudex
cognoscere possit. Diana parte 1. tr. 2. Resol.
78. 90. & seqq. Laym. l. 4. tr. 9. c. 2. De feu-
dis similiter DD. convenienti, si qua bis
orta fuerit, à sacerdotali Magistratu, vel pa-
ribus Curia decernendam. Non enim ut
Clericus tunc, sed ut Vasallus iudicatur.
c. Ex transmissa. c. verum. de foro comp. Gaill. l.
1. obs. 38. Treutlerus Disp. 12. Zyp. l. 1. c. 30. v.
que diximus in Par. 2. Tit. 10. §. 3. n. 13.

V. illud quoque ratio & æquitas per-

mittit, ut clericus nomine alieno, puta,
quia tutor, curator, vel procurator est a-
licuius laici, conveniatur coram laico
magistratu. Non enim ipsius tunc clerici
persona, sed per ipsum alii iudicio ad-
sunt, & vicinus ad Rubr. de fo. comp. n. 3. & 15.
Sanch. l. 3. Conf. c. an. Dub. 30. n. 12. Sic etiā
ratione administrationis rerum Eccle-
siasticarū laicus coram Ecclesiastico iu-
dice comparet, quod in Camerā quoque
observati à Gaill traditur l. 1 obs. 37. n. 7.

VI. Clericum in civilibus reconveni
posse coram laico iudice, communior
opinio est. Syl. v. iudex §. 1. n. 4. Sanch. l.
6. Consil. c. 1. D. x. n. 2. tum quia iniquum
videtur, eum contra se iudicem spernere
cuius quis in agendo observat arbitrium
l. Cūm Papinianus. C. de sent. & intru-
tum quæ recōuentio naturam induit de-
fensionis, exceptionis, seu compensatio-
nis à conuento propositæ. Non tamen
super re spirituali, n. e. q; super iniuria, aut
crimine, quod infameret, quamvis de eō ci-
viliter ageretur ang. c. un. de Cler. coniug. n. 6
Diana, & Bonacina negant reconveni
posse in rebus, quæ non habent conne-
xionem cum petitione v. g. si plebe exigat
mutuum, & ab eo petatur Commodū.
Cūm enim hæc causæ diversæ sint dividi,
debent, & suo quæque iudici remitti. Ma-
ranta Par. 4. de ord. iudicior. dist. 6. n. 44.

VII. Specialis casus est, ex quo coram
laico iudice convenire clericum licet, pu-
ta, cum civis quispiam apud suum magi-
stratum cōqueritur de clericō, quod per
illum infameret, petitque libertari ab in-
famia, ex iniūstā clericī iactātā proveni-
ente. Hæc enim causa in foro sacerdotali
genda est, quia in tali casu laicus restitu-
tionē potēs reus est, quāvis litē alteri mo-
veat,

rebat, & clericus ad iudicem tractus actoris
manere tangitur, vel probando se nullum
in iuris iuribile conquerenti, quem exi-
stimes talis in famâ dignum, & resp. inter-
esse proprialetur: vel accusando eundem,
a quo ad iudicem incompetenterem pro-
tractus sit. *Mol. de primog. l. 3. ca. 14. Cau-
san. deis. 9. de ult. voluntatib. Sanchez. l. 6.
Consil. c. 1. dub. 1. n. 10.*

VIII. Si contingat coram laico iudice
vacillare clericum in testimonio ferendo,
aut fallum dicere, de eâ falsitate iudicem
laicum cognoscere posse aliqui putant
non tamen ut puniat, sed ut cau-
sa statum melius intelligat. *l. 2. 2. de iuris-
d. om. Iud. Zypus l. 1. cap. 8.* Imò etiam
quoad c. vilem esse étio, ut causâ ob fal-
laturam in eâ admissam cadat, sicut alii. *l.
in fraudem. §. quoties ap. fiscum. n. De iure fisci*
Atque ita in praxi apud Mediolanenses
levata sit. *Clar. tradit. l. 3. q. 36.*

*Addit. Myrsing. Cent. 2. Obs. 67. si clericus
succumbat coram laico iudice, ab eodem
in expensas damnari: quod ab aliis meri-
tum negatur. V. Coton. in sum. Diana. V. Iudex
laicus.*

IX. Qui post inchoatum iudicium ef-
ficitur clericus, non mutat coniunctio fo-
rum, sed coram eodem iudice prosequi
cogitur. Ibi enim sortiri finem cœla des-
bet, ubi caput. *l. vbi 2. de re iud. l. cum quidâ
n. de iuris. om. Iud. si tamen intra termi-
num citationi præfixum clericus habet, cù
citatio nondum exercuit vim suam, de-
clinare forum posse probabile est.*

Sed pono obiisse laicum, contra quem
inchoatum iudicium est, transibitne in
hæredem clericum. Aliqui cum *Diana* &
Bonacana putant ad prosequendam litem
non teneri clericum, sed coram Ecclesia-

stico iudice renovandam actionem: pro-
babilius tamen est transire in illum. cau-
lam, tumque hæres & defunctus eadem
persona est, tumque inchoans litem de-
functus, contestando quodammodo cō-
traxit, ac promisit, ibi se, ubi cœpum est,
iudicium prosecutum esse. *l. 1. Clar. q. 36.
Brag. de Regim. Rep. l. 2. d. 4. m. 5. Zyp. c. 2. q. 4.
Coton. in sum. Diana V. Iudex laicus n. 24.*

X. Si quis laicus postquam deliquerit,
clericatum assumeret, ut foro & iustitia il-
ludat, immunitis non erit. Nemini enim
prodeste fraus sua debet. *l. Verum. §. Tem-
p. n. Pro sociis. c. ad nostram. De empt. &
rend. Clarus l. 5. q. 35. n. 38. suader eiutmodi
clericos potestati laicari ad condignam
pœnam committere. Addit, non levarti
hoc, ac proinde, quod Ecclesiastici iudi-
cés tergiversantur absque degradatione
ad supplicium, & mortem condemnari
posse. In contrarium *Diana* tendit, mal-
leque tamen in absolu. Nam si, inquit,
ad Ecclesiastam contagionem ad evitan-
dum laicale iudicium immunitate gau-
der, multò magis, qui totum se Deo con-
sacravit. Rectè, si pura intentione, & ab-
sente præiudicio alieni iuris id fieret. *l. mol.
Consil. 1. 19. n. 1. Em. S. v. Clerus n. 9.**

XI. Delicta quædam propter enormi-
tatem suam & peculiarem noxam cùm
nihil obstat, laico Magistratui relin-
quuntur. Huius generis est

I. Crimen laicæ Majestatis, saltem de-
facto: de iure autem contrarium plerique
DD. tradunt. Cerrè Dicianus l. 7. c. 8. n. 6.
tales clericos suaderet in civitatibus cœli-
dos ultra centum: milliaria. Addit notum
sibi sacerdotem rep. Venetæ subditum,
qui pede suspensus sit propter prodic-
tionem oppidi Marani. *Idem c. 38. n. 9. pro
con-*

contraria opinione, si pravaleat duas limitationes apponit. Prima est, puniti ab Imperatore reum lœsa maiestatis clericum, si ab Imperatore feudum habeat. Illo enim privati continuo posse. Secunda, si a summo Pontifice licentiam habeat, procedendi contra quoscumque clericos, & Religiosos in atrocioribus delictis, & specialiter in crimen lœsa maiestatis. *Bairdus in Notis ad Iul. Clarum l. 5. q. 6. lœsa maiestatis num. 30.* ex legibus regni Neapolitani clericum huius criminis reum sit puniti per iustitiam, & non per Ecclesiasticum Iudicem. Ipse *Clarus in q. 36.* censet posse Principes in hoc excusari per textum *c. Perpendimus de sent. ex-cōm. Agitur enim in hoc crimine de sta-tu, & vita illorum.* Plures huic opinioni subscrivere auctores citati, & *Barb.* fate-tur in *c. si quis* 22. q. 5. ubi degradandos esse Episcopos, presbyteros & Diaconos statuitur, si machinati insidias tempora-li domino fuerint, quod tamen de ver-bali degradatione aliqui accipiunt, ut videre est apud *Barbos lo. cit.*

2. Delictum est, praecedenti affine, si clericus iurisdictionem regiam, aut cuiuscumque Iudicis turbaverit, praesertim vi adhibita, ut si damnatum ad supplicium nitatur eripere, & liberare. *I. additio C. de Episc. & Cleric.* Si clericus seditionis sit, ait *Iul. Clarum l. 5 q. 6.* & turbet pacem publicam, solet Senatus, quamvis in Sacris constitutus sit, illum ad tempus eii-cere ab illa civitate, vel loco, quem per-turbat, prout factum est proximis annis in quodam Archipresbytero. Addit ta-lem provisionem tolerari posse, factam non minus ad beneficium ipsius clerici,

quam aliorum. Et confirmat exemplo fratris desiderii ex monasterio Castellati, quem propter monetæ falsificatio-nem deceano ad tritemes Senatus dam-navit.

3. Est homicidium proditorum, praesertim habitu excusio perpetratum. Tunc enim etiam omnia tripli moni-tione amittere privilegium fori, & in manus saeculares incidere. *Iul. Clarus* tradit addens ab hac opinione nec consulendo nec iudicando recedendum. Tradatur, inquis, magistratui Ecclesiastico punien-dus. Id non expedire, aiunt, quod mani-festum est eiusmodi malefactores clericos leviter puniri, cum ingenti scandalo civium, quorum si quis homicidium co-miserit, morte punitur: Idem si clericus fecerit, post aliquot dierum carcerem denuo urbem perambulat. Ita *Clarus* cui merito opponi potest illud communiter receptum, clericos, etiam cum aliquid commiserunt, privilegiorum suorum privatione dignum, non ipso facto pri-vari, sed Iudicis sententiam requiri. *V. Dian. Par. 1. Tr. 2. Res. 20. & 52.*

XII. Qui clericus vero incorrigibilis est, absque ulla degradatione, quia in manus laici magistratus committatur, a saeculari Iudice capi, puniri posse. pronuntiat *Iul. Clarus* q. 36. & *Covari. I. Practic. q. 32.* Secundum est annotandum, al-legans textum *c. Cum non ab homine de-iudic. quem ita intellexerint Ioan. Andr. Car-dinal. & Imola.* Ratio quoque probat, quia post trinam monitionem, & alii praemissis se incorrigibilem exhibens iu-stissime fori privilegium amittit, & con-tumax censetur, intellige post declaratio-nem

nem Iudicis Ecclesiastici v. Barb. in c. Cum non ab homine de iudic. Coron. in sum Diana. p. index leicus. n. 6.

Denique in materiâ hac satis dubiâ & variis opinionibus implicita Regum, & principum privilegia attendenda sunt. In Galliæ Regno Magistratus sacerdotalis potestatem habet iudicandi, & puniendi personas Ecclesiasticas in casibus privilegiatis, cuiusmodi est delatio armotum prohibita, & quæ ex illa sequuntur, puta, si quis molitus quicquam fuerit contra tuncclam regiam, aut salvaguardiam. Tholos l. 30. c. 11. n. 18. Addit Boerius, crimen leæ maiestatis, fallæ monetae, & seditionis. Arma gestantes in Galliâ clericos pecunia pecuniarâ multari Cavarr. tridit. pract. q. 36. In Hispania eodem modo puniri à tul Claro assertur l. 5. q. 36. nec armæ spoliatis redi. Item à Rege cognosci de violentiis Episcoporum & Iudicium Ecclesiastorum auctor est Davalos in Directo. Iudicium c. 7. n. 12. & Covarr l. pract. Q. q. 35. n. 3.

Scio, non deesse, qui prædictam opinionem improbam vocent, velintque revocatam esse privilegiorum concessiōnem, quibus innititur, sed qui illis potiuntur, longi temporis usum obredunt, nec ullam revocationem agnoscunt, eò quæd privilegia in remunerationem beneficiorum regibus de Ecclesia benè meritis concessa nunquam revocentur, nec particulatibus quicquam obesse revocationem generalē. Tholos l. 47. c. 21. n. 25. Fillius. Tr. 16. c. 10. n. 258. Menoch. de retinenda paſſ. Remedio 3. Navarr. l. 5. Consil. 7.

Quin etiam Bannez. in 2. 2. q. 67. ar. 1. Regem Hispaniæ affirmat habere privi-

legium à summis Pontificibus concessum, ut possit caulas Clericorum ad sua tribunalia avocare, quando aliquis etiam sacerdotalis conqueritur, quod vim patitur à iudice Ecclesiastico. Tunc, ait, Iudices sacerdotalis poterunt iudicare ex ipsa commissione Pontificis, an fiat vis, vel non. Quæ res multum reprimit episcoporum Vicarios ab insolentiis. Nihilominus semper manet liber recursus ad Sedem Apostolicam. c. Omnes, & sequ. dist. 22. v. Tholos l. 49. c. 1. n. 12. & Bonacinam To. 3. disp. 1. q. 13. qui agnoscit privilegium summi Pontificis legitimè concessum excusare ab excommunicatione latâ in avocantes ad sacerdotalia tribunalia caulas Ecclesiasticas à Iudicibus Ecclesiasticis, vel earum cursum inhibentes: tumque canon loquitur de avocantibus auctoritate propria, quod non faciunt privilegiati, tum quia legislator in sua legge potest dispensare.

Simplex autem tolerantia summi Pontificis, si qua est, privilegium non inducit. Addit demum, privilegium caulas Ecclesiasticas cognoscendi principibus concessum revocari posse, non obstante in memoriali consuetudine tum quæ privilegium inferiori concessum potest à superiore revocari, tum quia huiusmodi privilegium odiosum est libertati Ecclesiasticae.

NOTA. Qui improbant consuetudinem ab Episcopo ad regium tribunum recurrendi propter violentiam, uti Sua-rius, & Laym. l. 4. tr. 9. c. 4. agnoscunt nihilominus in casibus extraordinariis fieri posse, ita ut oppreslus iure naturali ipsum defendere, & alios quoscumque etiam laicos ad sui defensionem advocate

c queat,

queat, modò iniuria manifesta sit, & nihil fiat per modum usurpatæ iurisdictionis, sed solum per modum iustæ, ac necessariæ defensionis. v. *Navarr.* c. 27. n. 70. & *Bern. Diaz.* c. 57. in *Annot.* *Coton.* in *summa Dian.* v. *Iudex laicus.*

§. 4.

Satisfit Dubius de Iurisdictione Ecclesiastica, & laica.

Dub. 1. *Laicus iniuriam clericu facit, à quo iudice punietur.*
*R. Glosa ab Ecclesia puniendū esse, id. que ex generali consuetudine fieri per totum orbem tradit Latus alleg. 59. n. 9. Alex. Consil. 79. n. 2 *Tuschus.* v. *Consuetudo concl.* 818. Alii ab Ecclesiastico, & laico magistratu puniri posse, & locum esse præventioni. Quamobrem, si iudex Ecclesiasticus cæperit, prosequatur, deficiat verò, & omittat, cum laicus prævenit. Pro hac opinione pari confidentia praxin & consuetudinem allegant. Mibi magis placet (*ait. Iul. Clarus* q. 36. c. fin.) ut uterque iudex procedat, & uterque condemnetur, ita ut Episcopus civitatis contra percusorem clericu v. g. procedat ad pœnas spirituales; laicus verò iudex ad pœnas fisico applicandas, cum pœna spiritualis non tollat temporalem, nec econtra temporalis spiritualem. *Idem Barb.* docet in c. *Olm. de iniurie.* In hac Germania nostra parte, ubi Episcopi utrique foro præsident, malefactores contra Clericorum iura, & privilegia omnes ad consistoriū Ecclesiasticum remittuntur; & pro qualitate delicti pecuniaria vel corporali pœna puniuntur extremo suppicio lai-*

cis commissio. *Sanch.* l. 6. *Consil.* c. 1. D. 4. *Navarr.* inc. *Novit.* de iudic. Notab. 6. à n. 41. *Zyp.* l. 1. de iurisd. c. 8.

Dub. 2. Contingit interdum, ut complices sint & correi clericus, & laicus, quis eorum tunc iudex.

R. Anto. de Prato, Iul. Clarus, & Menochius de arbitriis cœsu 371. cum multis à se citatis ad iudicem Ecclesiasticum pertinere, quia magis dignum quod est, minus dignum ad se trahit. c. *Quanto de iudicis.* In praxis servatum, & à le visum restat *Socinus, & Iohan. Arno.* quibus assentitur *Diana, Layman, & Zypaus.* Contrarium a se notatum *Igneus & Iul. Clavis* assentit, quod nimirum iudex laicus laicos, & clericis clericos indicet. *Idem* multis probat *Anto. Gomez.* 10. III. 6. 13, addens in regno Hispaniæ clericum primatōsuræ, si declinet forum iudicis secularis, & recurrit ad Ecclesiasticum, a mittere officia regalia & redditus illoram. Certi iuriis est Ecclesiastico iudici cognitionem caularum, quæ ad clericos spestant, & sacerdotes, quæ populum concernunt, competere. c. *Clericis.* *Cunnab. ab homine. de Iud.* c. 2. c. 5. diligent, deservi comp. quod fundamentum *Fachinae* l. 9. c. 31. agnoscit fortissimum esse, ac proinde posteriori sententia subscrivendum. *V. Decianum late discurrerentem* l. 4. c. 9. *Zypaum lo. cit. Bapt. Fragozo* T. 1. l. 2. de regim. *Reip. Christ.* disp. 4. §. 4. membr. 6.

Dub. 3. Clericus officium secularis habet à principe, & delinquit in administratione illius, nunquid à principe puniri potest?

In c. Sacerdotibus. Ne clerici vel monachi, *Eugenius Papa* Sacerdotibus, & clericis prohibet, ne ministri laicorum siant, quod.

quod si fecerint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniarum causam deprehensi fuerint in fraude, indigne esse, quibus ab Ecclesia subveniatur, per quos constat in Ecclesia scandalum generari. Ex his deducunt aliqui, clericum, qui in officio sacerdotali peccat contra dominum, a quo accepit, ab eodem puniri posse, itaque servari in praxi apud Gallos affirmat *Ausfrerius*. *Clem. 1. de off. ordin. Reg. 1. fallentia 17.* & *Benedictus in c. Raynatus de testam. verb.* Et uxorem 2 *De cisione 447.* Privantur autem officiis, addita etiam quando res exigit, pena pecuniaria. Quidam etiam regno eiici posse clericos inobedientes *Salgado* cum aliis quibusdam tradit, quibus merito reclamat *Diana*. & *Zyp. 1. 1. c. 22.* Nam & *Urbanus V.* generatim id prohibuit, & generalius *Martinus V.* in *Constitutionibus* relatis a *Petro Matthaei*. Igitur.

R. quamvis in officio sacerdotali Clericus delinquit, a principe, & iudice sacerdotali non posse puniri. *Gl. ss. in cit. c. 8. sacerdotibus. Abb. inc. Cum contingat. nu. 1. de fo. comp. Iul. Clariu. q. 63. vers. Quero pone. Decia. nu. 1. 4. c. 9.* & alii apud *Barb. in c. cit. Sacerdotibus.* Non obstante quod Episcopus, & Vicarius ipsius punire possiat excessus familiarium laicorum, si deliquerint in officio, ut bene notat *Boetius decis. 9. n. 7.* Addit *Diana Par. 4. Tr. 1. Resol. 39.* ex communicationis vinculo irretiri.

Neque contrarium ex verbis *Eugenii* recte colligitur, quia non loquitur de subventione respectu fori, quasi ab Ecclesiastico iudice desertus, sacerdotali relinquendus sit, sed de ea, qua fraus defenditur, ac fulcitur auxilio, vel favore. Et hoc valere etiam in minoribus tan-

tum constitutis amplitudo privilegii ipsorum suadet, & agnoscit *Cevarr. l. prach. q. 33. n. 6.* & idcirco caveri, ne huiusmodi officia dentur clericis primae tonsuræ. Idem tenet *Iul. Clariu. 5. fin. q. 36. n. 25.* accusans quorundam Principum mores, qui alia persuasione nixi clericos, si quid in officiis sacerdotalibus neglexerint, quamvis in sacris ordinibus constituti sint, officiis privant, & multa pecunaria puniunt. *v. Decianum lo. citato. Cotonium in Sum. Diana. v. Iudex laicus. n. 5.*

Dub. 4. An clericus ex commissione principis sacerdotalis causas criminales laicorum cognoscere, & iudicare possit?

Qui affirmativa parti adhærent, auctoritate *cap. in Archiepiscopatu de raptorib. nituntur*, ubi Sicilia rex Archiepiscopo Panormitano, & aliis Episcopis comisit Saracenorum gravia delicta cognoscenda, & punienda, quam commissiōnem approbavit *Alexander II.* ita, ut praeter pecuniariam multam verberibus quoque afficere possent, dummodo flagella in vindictam sanguinis non transeant. *Vnde Glo. in v. Commisit, principem ait delegare causam criminalem Episcopo posse, cum non intervenit sanguis.* Idem sentit *Innoc. Ostiens. Ananias, Anchiaranus, Abb. Socinus, Farinacius, & alii* quos numerat *Barb. in lo. cit.* qui in confirmationem trahunt textum *cap. sapè 23. q. 8. &c. Inter delectos. v. 2.* ibi ex delegatione *Ludovici de fide instrumentor.* Verum istam generaliter asserta probari nequeunt.

R. Igitur. Clericus in sacris constitutus non potest a principe sacerdotali suscipere generalem commissiōnem pro causis laicorum criminalibus, quamvis possit.

c 2 nalan.

na sanguinis eximeretur. Patet ex c. Sed nec. Ne Clerici, vel Monach. ubi simpliciter & procuratores villarum, & iurisdictio-nes fœculares sub fœcularibus principi-bus verantur, quia contra doctrinam A-postoli est dicentis 2. ad Tim. 2.

Nemo militans Deo implicat se ne-gotiis fœcularibus. Idem prohibetur in c. sep. 23. q. 8. quod est Concilium Toletani IV. & sequentie. Illa & quibus.

Dinique Clemens in Epist. ad Iacobum fra-trem Dominum relata in c. Te quidem xi. q. 1. O-portet te irreprehensibiliter vivere. Ne-que enim iudicem aut cognitorem fœ-cularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, ne prævocatus præsen-tibus hominum curis non possis verbo Dei vacare, & secundum veritatis regu-lam fœcernere bonos à malis.

Dixi generalem commissionem prohiberi, quia unius negotii, cum languis non in-tervenit etiam criminalis cognitio & puni-tio subinde delegari potest clero. et iam in sacris constituto, vel beneficiario (in hisce casibus enim æquiparantur) quod ex c. In Archiepiscopatu liquet, & in pro-curationibus quoque locum habet. Nam in una causa id permitti clericis po-test modo non sit ita difficultis & ardua ut nimium distrahat. Innoc. c. un. de obligat. ad ratiocin. Panor. in c. cit. sed nec. & c. Cle-ricis. Ne Clerici vel Monachi. Covar. Clem. si furiosus 2. par. §. 5 n. 8.

NOTA 1. In c. in Archiepiscopatu pu-nitionem Saracenorum ab alexand. III. idèò permisam esse Episcopis Siciliae, quia intererat Ecclesiæ, & multatum animarum, ut barbarorum audacia cohi-beretur, & maximè quæ interalia flagi-tia committebant etiam fœdomiam, cu-

ius cognitio, & castigatio ad forum Ec-clesiasticum pertinet,

NOTA 2. Clericis, qui vel solam ton-saram, vel ordines minores tantum sine beneficio habent, non prohibentur pro-curationes, & iudicia quæ conquelisci-pere, ut ne cala officia fœcularia, modò coronam non gestent. Nav. c. 25. n. 110. Sanh. l. 3. Conf. c. un. dub. 20. n. 4. Bern. Diaz. in Pract. Crim. c. 62. Ign. Lodi. c. 103.

Dub. 5. An quodlibet officium iusti-tiæ exercendæ clericis prohibuum sit?

R. Quia verba capit. Sed nec. Ne Clerici, vel Monachi, & ratiocin. Addita. Nemo militans Deo implicat se fœcularibus ne-gotiis, generalia sunt, Abbas à Salzedo alle-gatus in c. 63. Practicæ Bern. Diaz. nullum actum iustitiæ exercendæ permitti Cle-ricis putat: in modo per illum textum clericum non posse munus Vice Regis, vel Vicecomitis subire, nec locum tenere. licet unus principis fœcularis: vel habere sub curâ suâ aliquam civitatem, seu locum te ipso palem: pro confirmatione allegat textum magis specificum in c. Clericis §. 1. eod. T. Verba sunt iubemus sub intermi-natione anathematis, ne quis Sacerdos officium habeat Vicecomitis, aut præ-positus fœcularis. Vbi pondéra verbum sa-cerdos, quod in materia odiola non de-bet extendi ad Diaconos, & Subdiaconos, qui quamvis unum ex prædictis offi-ciis suscipi-ent, non incident in penas & lura constitutas, quia solis sacerdoti-bus imponuntur. Præterea quod dicitur non licere Vice Comitis manus exercere, subintelligendum est in fœculari iurisdictione, & iudicio san-guinis.

Monet etiam Sayus & Suarez citatos Cano-

Canones non loqui de iurisdictione annexa statui, vel dignitati, sed de adventitia. Nam si iuridictio temporalis annexa sit episcopatu vel Praelaturæ, aut de novo annexetur, haud dubie utramque exercere poterit. Quod verò in Hispania passim Episcopi sunt proteger, aut praesides, tenatus regii, dispensationi tribuendum est. *Sayrusl. 3: de censurâ 133. n. 6. Caietanus 1. 76. Henrig. 1. 14 c. 5. Shar. V. disp. 23. scilicet 3. n. 1 Barb in c. Cler. neiller. vel mon. Filius tract. 14. c. 7. Q. 4. n. 106 Bonai. de centur d. 2. Q. 1. pun. 5.*

Nota. In compromislo adhibitus partium consentiabatque clericis ullius personæ metu iudicare potest, non distingue mus sacerdotali. *de arbitriis 1. Qui ex confessu cum l. seq. C. de Episc. audiencia. Est enim munus pietatis & statui sacerdotali conveniens, qui ad conciliandam inter dissidentes pacem ordinatur. Ioan. Andr. in add. ad speculat. T. de arbitriis. Salredo in c. 6. Prædicta Diaz.*

Dub. 6. Si iudex ecclesiasticus clericum degradatum magistratus laico tradiderit, potestne hic illum corporalipœna afficeret?

R. In c. cum non ab homine, de iudiciois *Cœfusius 11. de finit. eiusmodi reos per secularis pœnastacem comprimentdos esse, ita, ut depuretur eis exilium, vel alia legima pœna inferatur. Ex quibus verbis aliqui colligunt, non esse corporalipena, cuiusmodi est verberatio, mutilatio occisio. & similes pœnae afficendos. Quod tamen nec inglexi, nec ullaratio persuaderet. Quamvis enim inibit corporalis pœna non exprimatur, non vetatur tamen, sed discretioni iudicium relinquitur. Eam ob re hodie usus obtinu-*

it, ut eiusmodi desperati, & incorrigibili clerici, ab Ecclesia excommunicati quolibet supplici genere tollantur: *V. Iul. Clar. 5. final. Q. 6. gn. Lopez in prædict. crim. c. 142. Sanchez 1. 6. Consil. Moral. c. 8. dub. 2.*

Dub. 7. Catus à iudice ecclesiastico hæreticus declaratus, & seculari magistrati traditus est, queritur, an hic aliquam de Caio cognitionem sibi vendicare queat?

R. Affirmativam opinionem à Bartolo primum electam, amplexus postea est Baldus Paulus Castrensis, Imola, & alii quidam, sed nullo firme argumento, ut propterea absq; omni hæsitatione negativa opinio obtinere debeat. Nam præter exprestam prohibitionem Bonifacij VIII. Gregorij XIV. & aliorum pontificum ratio manifesta suppetit. Hæresis enim omnino spirituale crimen est, consistens in errore intellectus cum depravatione voluntatis, nec iudicari, aut dignosci potest, nisi à rerum sacrarum peritis. Laici igitur, quibus ad executionem reus traditur, assertioni, & informationi Inquisitorum securè possunt acquiescere, & quod sui munus est, sententiam & executionem completere. Modus apud Hispanos usitatus, quem ign. Lopez describit in c. 144. laudabilis est Solent, inquit, secularis iudices ante actum degradacionis habere notitiam processus, & in continentia degradandum clericum sibi traditum ad pœnam ordinariam damnare, & statim executionem faciendam præscribere. Quod ideo introductum est, ut cum maiori exemplo ab omni populo, qui ad actum degradacionis accessit, pœna infligi videatur. Iam sive hic modulus, sive alius pro varietate regionum ob-

obseruetur, nulla causa est, cur de nova cognitione, & iudicio facienda laicus iudex occupetur. *Simanchain Enchiridio tit. 66.* oppositam sententiam dicit communi consensu peritorum exploram & usus etiam reiectam.

Dub. 8. Quid sacerdotalis iudex possit in relaxandis iuramentis?

Titius per vim, aut metum iniustum extorsit a Caio iuramentum de solutio-
ne 100. florinorum, quare, an Titius cogi possit a sacerdotali iudice ad remit-
tendam obligationem iuramento sibi
factam? cogi posse ab Ecclesiastico iudi-
ce certum est quia iuramentorum causae
ad forum Ecclesiasticum per se spectant.
c. ult. de fo. comp. in 6. remanet igitur scrupulus de magistratu laico an idem pos-
sit?

R. Posse, quando materia iuramenti ut in casu nostro, merè temporalis est.
Ita Felinus cum aliis multis apud Suarium 11. de reg. 1.2. c. 9. Rationem dant, quia sacerdotalis iudex cogere potest ad iuramenti observationem. Ergo etiam ad remissionem & condonationem iuramenti iniusti. Neque hic opus est causae cognitione, cum supponatur a Titio iniuriam factam esse, quod delicti genus non excedit fori sacerdotalis limites.

Addo, Iudicem sacerdotalem etiam per se obligationem talis iuramenti tollere posse. Nam si Titius obligationem sibi factam per se remittere potest, id quoque Magistratus cui subordinatur, quandoquidem legitima causa subest, nimirum, ut impedit efficietur, & consummationem iniuriae inchoat per extor-
tum iniustè iuramentum.

Vnde sequitur Primo, iuramenta usu-

raria facta relincki posse a principe se-
culari. Secundo, similiter iuramenta in
præiudicium publicæ potestatis extorta,
videlicet de non accusando, non renun-
ciando, & similibus.

Tertio, Per legem aliquam constitui posse, ne valeant eiusmodi iuramenta, aut ullum effectum habeant. *Silv. V. iu-
ramentum V. n. 15. I. 6. 43. d 12. n. 66. Sanc.
l. 1. de matrim. disp. 31. Mol. disp. 149. Gall. l.
1. Obs. 25. Laym. l. 4. Tr. 3. c. 8. num. 3. Tolet. l.
4. c. 23. Zerola V. iuram. §. ad quinum. Em.
Sa. n. 29.*

Dub. 9. Quid potestatis habeat ma-
gistratus sacerdotalis in causis matrimo-
niis?

R. Quamvis hodie Principibus Christianis nihil statuere liceat de ma-
trimoniis valore, & effectu, quia eam po-
testarem sibi soli Ecclesia venditat. *Conc.
Tr. 4. Can. 3. & 4. c. 1. de consang. c. mul-
torum 35. q. 6.* nihilominus specata rei
natura, & depositis Ecclesiæ decretis, qui
libet supremus princeps iustas ob causas
constituere potest impedimenta matrimoniis, tam dirimentia, quam impedi-
entia tantum.

Ratio, quia matrimonium est con-
tractus quidam in naturæ, & humanæ
specie conservatione ordinatus. Nec
obstat, quia nunc ad sacramenti digni-
tatem elevatus est, quia sacramenti ra-
tio naturam contractus nequaquam
mutat, sed supponit. Illo autem per le-
gem aliquam mutato cessat quoque Sa-
cramenti natura, cum desit illius funda-
mentum. Hanc ob causam *Sanchez,
Conimk. & alii quidam* tradunt, Christia-
nos ethnici regibus subiectos impedi-
mentis matrimonii astringi iuxta ritum,
& leges

caeso licet Layman reclamet dicendo, non excedere potestatem Ecclesiae, omnes ubique terrarum existentes Christiani eximere legibus positivis etiam ecclesiasticis, principum, & subiicere ecclesiasticis, quod attinet matrimonii validitatem & invaliditatem cum plurimum pro sacramentis dignitate inter sit, in hac re uniformitate inter Christ. omnes observari. s. Th. in 4. d. 39. q. un. Durand. ibid. Navarr. c. 22. n. 48. Roderiq. 10. 1. summa. c. 130. cont. 1 Henr. Sanch. alii ap. Laym. 1. 4. Tr. 10. c. 1.

cop. tit. 1. l. 1. n. 42. Bellarm de matr. l. 1. c. 32.

Dub. 11. Verum in causa adulterii competens iudex laicus esse posse?

Reiectis quis nulla distinctione adhibita mixtis fori existimat adulterii crimen esse, ut sua cuique foro iurisdictio integra maneat.

R. 1. Cum de adulterio agitur, ut illius intuitu divortium fiat, solus iudex erit ecclesiasticus. Tuus de procurat. & c. 1. u. l. 1. non contestata Covarr. p. 2. c. 7. s. 6. n. 15.

2. Cum principaliter de dote lis est, ad solum laicum iudicem pertinet. Glo. in. c. Prudentia de donat. inter virum & ux. 1.

3. Idem dicendum est de causa alimenterorum, quando de ea principaliter agitur. Mol. & Sanch. l. 10. D. 8. n. 15.

4. Cum de pena sanguinis adultero infligenda agitur, laici iudicis officium implorandum est. Quod alias penas attinet subinde locus præventioni datur.

5. Si adulteria a viro separata item de alimentis sibi præbendis moveat, & maritus excipiat de non sufficienti caula divortii inimicum de adulterio cessabit iudex laicus, & caulam ecclesiastico relinquet, qui divortii qualitatem examinet. quo factu ad institutum suum redire poterit, ut quod de alimentis petitum est, expediatur. Tuam de ordine cognit. c. si iudex de sent. excommunic. Bart. ad l. Quoties C. de iudic. & l. Titia. & solu. matr. Sanchez. l. 10. de matrim. disp. 8. n. 16. Diaz. in pract. crimin. c. 26. Fachinaus l. 1. c. 44. Roman. singul. & leges ab ipsis latae, quod probabile

lxx.

lar. 667. Dambaud. in Pract. c. 89. Maranta de ord. iud par. 6 tit. 1. n. 170. Az. in summa l. 9. §. 9. Zerola V. adulterium.

Dub. 12. An secularis iudex ecclesiastici magistratus negligentiam suppleat. & spirituales causas ad se trahere, & tractare possit?

Pro affirmativa parte facit. 1. ecclesiasticus index, ut supra §. 2. n. 111. diximus quando laicus negligens est cum damno subditorum illius loco ius dicit. c. ex suscepto de for. compet. ergo a pari, quando ecclesiasticus vel non vult, vel non potest exercere iudicium, suppleat potestius index secularis. 2. si hoc non peimittitur, impunita delicia manebunt, innocentes ab impiis, & sotibus opprimentur: nec ullus finis erit querelatum, & contentio- num. 3. Archiepiscopis & Episcopis negligentibus correctionem rectorum, qui Ecclesia bonis abumantur, punio Regibus permititur. c. filiis, vel nepotibus 16. q. 7. Regibus hoc auribus intimare non differant. scilicet regnum officium est proprium, facere iustitiam, & iudicium, & liberare de manu calumniantium vi. op. preslos. c. Regum 23. q. 5. Item 4. in c. Principes ib. d. indicatur. seculari principes potestem habere, ut superborum cervi- ces comprimant, & quod fieri non potest per iudices ecclesiasticos, ab ipsis executioni mandetur, ne quid impunitum maneat. 5. In c. administratores eod. præcipit secularibus praefectis, ut quoties ab Episcopis, & Ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, & secundum quod necessitates experierit, absque negligentia examinent, & diligent studio corrigan. Denique Auth. ut clericis collat. 6. con-

formiter citatis Canonibus clericis. bentur Episcopos suos convenire, illis vero negligentibus aut reculantibus. dicem civitem, ita post Covarr. Choltier, de conservatorib. Q. 5. n. 7. Franc. Marium par. 2. Q. 371. & alii quidam. magis speciosus quam solidus.

R. A iudice laico nunquam suppleu negligentiam iudicis Ecclesiastici, neque causas ecclesiasticas iudicari ab illo. Partet ex iudice iudicis. c. determinus. quanto c. clericis. qualiter. ubi dilecte. ne pro defendo iustitia clericis traherentur a laicis ad tuarium faculare: quod omnino fieri prohibemus. At scelerata impunita manebunt. Minime. Nam si Episcopus negligat, ad Archiepiscopum patet via, ab hoc ad primatum, a primatu ad legatum Apostolicum & ipsum Ponuficem. Nec prudenter metimus omnes fore negligentes, ut nec secularibus timemus.

Quod iura attinet in contrarium citata vel dicendum, antiquata esse per citatum c. Qualiter. Nec id mirari quique debet, cum in aliis multis idem fateretur esse sit: vel, quod malum, loqui de protectione & advocatia, non vero iudiciale potestate. Constat enim Reges, & principes Christianos ab initio Ecclesie nutritios, ac protectores constitutos esse: hodieque id iuramento promittunt. In defensu igitur, & negligentia pastorum Ecclesiae, promissum est milderis, & op. presolis, ut opem & auxilium secularium principum implorarent. V. quadrig. p. 1. tit. 1. §. Innoc. Archid. Pan. Az. 1. l. 5. c. 14. Suar. l. 4. con. error. Angl. c. 14. n. 20. & sq. Diana Par. 4. Tr. 1. Resol. 80. Farinae par. 4. l. 1. con. fil. 68. n. 2. & 10.

§. 5.

De Iurisdictione fori Communis, seu mixti.

I. Crimina quædam sunt merè Ecclesiastica, & ad forum Ecclesiasticae tantum pertinent, ut hæresis, Simonia, lèse, matrimonium contractum in gradibus iure Canonico prohibitis, vel cum impedimento, vel contra præceptum aliquod iuris Canonici, nuptias celebrare tempore interdicto: item violatio voti, transgressio alicuius ex quinque præceptis Ecclesiæ violatio censuræ Ecclesiasticae, & sacrilegium in Sacramentis commissum. v. Azor. III. l.3. c.14. §. 2. notandum. Quædam merè sacerdotalia, ut furū, rapina, homicidium, iniuria à laico illata & similia, de quibus magistratus politicus cognoscere potest. Alia denique censentur mixti fori, seu communia, ut adulterium, & quæ mox subiungam. Mixti fori idc vocantur, quia tam ab Ecclesiastico, quam laico judice cognosci & puniri queunt. c. Cum sit generale de fer. compet. c. de biu. de accusat. Nav. in c. Novit. de judic. Notab. 3. n. 23.

In his locum habet præventio, quæ contingere potest variis modis, nimirum per citationem, litis contestationem, per libellum, & per sententiam. Aliquando per comprehensionem, & arrestum, id est citationem realem. Damb. Pr. Crim.

6. 33.

II. Communis fori crimina censentur 1. adulterium à laico commissum, quando ad pœnam seu criminaliter agi-

tur, quia per illud Sacramento iniuria fit. Abb. in c. Intelleximus n. 1. de adulter. estque communis opinio. Potest ergo Episcopus adulterii reos excommunicare, vel in monasterium detinere. Potest eosdem magistratus laicus pœnis à iure præscriptis afficere. Dixi, quando criminaliter agitur. Nam si agatur de separatione thori, vel amissione dotis propter adulterium constituenda solius Ecclesiastici iudicis exquirenda sententia est, ut §. præc. n. 11. dixi. c. Cum sit generale de foro comp. Monet verò Zypæus l. 1. c. 4. adulterium quia grave crimen est, à sacerdotali magistratu potius, quam Ecclesiastico puniendum esse, quia corporalis pœna acerbior sensus est. Quando autem, ut aliqui in hodie, laicus magistratus in punitione remissior est, Ecclesiasticus curare debet ne tam gravis iniuria impunita transeat.

2. Crimen est blasphemia in Deum, vel Sanctos. c. statuimus. de maledicis, ubi à Greg. ix. certa pœna, & satisfactio decernitur contra blasphemos, quos etiam sacerdotalis magistratus pœna pecuniaria afficere queat. V. Decianum l. 6. c. 4 ubi notat, Iudæum, si blasphemet, à solo laico judice puniendum, nisi forte hic negligens forer in persequendo eiusmodi blasphemos. Damhald. in Pract. Crim. c. 61. Calder Consil. 489. v. Et hoc crimen.

3. Est Concubinatus, licet tul. Clarus. §. fin. q. 37. n. 4. ad sacerdtales Iudicis existimet non pertinere, si concubinatus iure civili permittitur. Sed meminisse poterat non omnem concubinatum ab imperialibus legibus permitti, sed illum duntaxat, qui quandam matrimonii similitudinem habet. Nihil igitur obstat,

d illum,

illum, qui non permittitur, vagum scilicet & inverecundum in saeculari etiam foro puniri, v. Con. Tr. sed. 25. c. 14. & 24. c. 8. ubi Barb. in Collectaneis suis animadvertisit, finem Iudicis Ecclesiastici in puniendo concubinatu esse correctionem, Iudicis laici vero penam; adeoque fieri posse ut punitus a Iudice saeculari puniatur etiam ab Ecclesiastico, & è contra. Unde sequitur, non esse hanc præventionis vim, ut Iudici prævento quasi manus ligentur, ne iudicatum, & castigatum rem attingat, sed ut utriusque iuri satisfiat.

DD. i. v. si postquam. n. de iudic. & c. penul. de foro compet. Coton. in Sum. Diana. v. Crimina mixti fori. n. 4.

4. Collegia, & conventicula illicita utriusque fori iudicio subiiciuntur, & quando gravitas delicti non excedit facultatem Iudicis Ecclesiastici, habet præventio locum. Consentur autem illicita conventicula, quæ vel iure Canonico, vel civilibus legibus prohibentur. a. Dilect. 14. de excess. Prelat. ubi Barb. probari per textum ait, privatos homines regulariter collegium constituere, & illius signa erigere non posse. Item. c. Nemilia. de religios. damibus. quo novæ religiones prohibentur, exemplo nimis iuris civilis à Glossa allegati, quo novum collegium non licet in consulto principe constitui. l. 3 n. de Colleg. Vivianus in Ration. l. 5 p. 187. Alagona Comp. p. 708. v. Cuiacium l. 7 observat. c. 30. Oldrad. Consil. 65. v. Communiter.

5. Falsificatio literatum. Apostolica rum, cuius auctores clerici beneficio privari, degradantur, laico iudici traduntur legitimis penis afficiendi, si vero laici fuerint, excommunicantur. c. 7. & 10.

tit. de crim. falsi. ab Ecclesiastico Iudice punitur laicus, qui eidem falsas literas presentavit. In literis regiis falsitatem committens clericus, degradatur, charactere in fronte notatur, & ex provincia excluditur. c. 3. tit. cit. §. fin. ibid. perpetuo carcere includitur, pane doloris, & aqua angustiae sustentandus. Atque ita in foro Ecclesiæ puniuntur falsarii. Quod verò etiam in saeculari, nullum dubium est, ait Decianus, ex to. T. & C. de falsis. v. Barbo jam in c. ad falsiorum. de crimine falsi.

6. Est fractæ pacis crimen, si credimus omnibus. (a.it Decianus l. 4. c. 26.) post Panorm. in c. Cùm sit generale. de fo. comp. Pertinet autem ad summum Pontificem tunc maximè curare pacem, quando ex bello Ecclesia, & religio dominus patitur, in foedera admittuntur pagani & heretici, qui fidem orthodoxam opprimunt, Ecclesiæ subvertunt, haeresin, & atheismum invehunt, sanam denique doctrinam pestilunt. Zypaui. l. 1. c. 51. Card. Tuschus. v. Pax. Conclus. 172. & sequ. Gaill de pace publ. l. 1. c. 1.

7. Est incensus crimen, quod quia variis gradibus habet, notandum, eos à solo Iudice Ecclesiastico puniri, qui solo iure Canonico prohibentur, reliquos ab utroque v. Tholof. l. 5. c. 7. Bern. Diaz. impræc. c. 86.

8. Ab incendiis perpetratur. c. pif. simam. 23. q. 8 c. Cum devoitissimam. 12. q. 2. Qui creu in princ. l. 3. §. Idem. n. de vi publ. Vnde colligitur puniuntur in foro saeculari, nihilominus excommunicati posse, & ad restitutionem compelli. v. Vambaud. in Pract. Crim. c. 103 Decian. l. 8. c. 5.

9. Est piratarum. c. si quis Romipet. 24. qu. 3. c. si quis. 23. c. 3. l. Nautici. C. de.

C. de Canone frumentario Vrb. Romae. Decia-
mus. 9. 6. 29.

10. Est crimen sacrilegii. c. Cum sit sin-
gular. c. Conquestus de fo. comp. Decianus. l. 4.
i. 27. n. 1. idem dicit fori communis esse,
quia aliquando agitur ad pœnam cor-
poralem, de qua in l. sacrilegii. C. ad l. lul.
pauli. quam pœnam Clerici imponere
non possunt. & pœnam sangu. Ne clerici, vel
Monachi. Aliquando vero agitur de pœ-
na excommunicationis, vel simili, quod
ad forum Eccles. pertinet. Denique
aliquando agitur ad pœnam pecunia-
riam, de qua in c. Quisquis. 17. q. 4. vel ad
restitutionem rei surreptæ, & tunc uter-
que Iudex cognoscere potest. c. Cum sit
generale. de fo. comp. His non obstantibus
affirmat lul. Clarus. l. 5. q. 37. in Mediola-
nensi Ducatu de consuetudine tantum
laicus Iudices cognoscere de sacrilegio,
idemque servari apud Gallos. Limitat
Tusculus v. Mixti fori. nisi tendat in per-
sonam Clerici, vel Monachi. Con-
clus. 293.

11. Sodomia à laico commissa, Hanc
à sacerdoti magistratu puniri posse docet
Tusculus in l. Cum vir. nubit. C. de adult. &
Aub. ut non luxur. hom. con. natur. De Ec-
clesiastico extat c. Clerici. & iure novo Ex-
tratu. Pii v. de qua legendum Nayar. c. 27.
n. 249. ubi dicit pœnam iure Canonico
constitutam esse depositionem, ita ut
per Iudicem Ecclesiasticum degradati
statim tradantur potestati sacerdoti. In-
fideles quoque per Iudicem Ecclesiasticum,
cum subiecti sunt, & sodomiam
committant, puniri posse ex c. In Archie-
piscopatu. de raptorib. colligitur. Bern. Diaz. c.
88. Farinac. l. 1. Consil. 25. n. 2. & 10.

12. Est sortilegium. c. Contra idolorum
26. q. 5. & to. T. C. de malef. c. Episcopi ead. 26.
q. 5. Abb. in c. Cum sit generale. de fo. con p.
& videtur esse opinio communis. In
quibus autem sortilegium exerceatur
post alios explicat Toletus l. 4. c. 15. Clarus
in c. Hæresis n. 25. v. successive quaro.

13. Violatio festorum, tunc nimis
quando à magistratu laico etiam de illa
lata lex est, quemadmodum in Belgio
factum testatur Zyppeus l. 1. c. 68. ubi per
edictum Anno 1607. Principes viola-
tionem dierum festorum mixti fori fece-
runt: quod etiam motibus ferè ubique
receptum putat.

14. Est usura. Nam de quæstione,
an Contractus usurarius sit, nec ne, solus
Ecclesiasticus Iudex cognoscit: ut facti
quæstio ad sacerdotalem deferri potest.
v. lul. Clarum. q. 37. Fauchinaum. l. 9. c. 30. Lan-
franc. in Pract. c. 7.

Huc denique Iuramenta spectant
cum agitur de observantiâ. Felin. in c. Cum
sit de for. compet. Barbat. ibid. n. 190. in quo
genere quid Magistratui sacerdoti per-
mittatur §. 4. Dub. 8. diximus. v. Card. Tu-
chum v. Mixti fori. Concl. 293. num. 11. &
sequi.

III. Observat Clarus, Decianus, & alii
DD. communiter, quamvis in prædictis
criminibus Iudex Ecclesiasticus proce-
dere cognoscendo & puniendo queat,
non tamen posse de illis accusatos in
carcerem coniicere, præsertim perpe-
truum: quod intellige, nisi aliter consue-
tudo ferat. Imò simpliciter & absolu-
te illis pœnis uti posse multi Auctores
fatentur apud Decianum l. cit. num. 15.
Tusculus l. cit. num. 41. Addit Clarus si
d 2 Magi-

Magistratus Ecclesiasticus præscriperit, nullam superesse difficultatem, sed licet fieri: quod pluribus explicatum invenies. §. 2.n. iv.

IV. Reum à laico Iudice punitum nihil vetat ut supra nō semel indicavimus, etiam pœnâ Canonica à magistratu Ecclesiastico affici: ut vicissim in foro Ecclesiastico punitum, in sacerdotali iterum puniti posse cum multis docet *Maranta Par.* 6. pag. 147. *Decianus* l. 4.c. 26.n. 16. *Zy- pœus* l. 1. de iurisd. *Ecol.* 6. 43. *Clarus*. §. fin. qu. 57.

Neque enim unius iurisdictio & sententia alterius potestatem extinguit. Nilominus quia durum videtur bis puniri reum pro uno delicto tres limitaciones adduntur.

Primus. Est, ut ratio personæ habeatur. Nam laicus à suo Magistratu dignâ pœnâ affectus non est iterum ab Ecclesiastico Iudice puniendus: quia principaliter magistratui sacerdotali subiectus est: atque ita vicissim, si Ecclesiastica persona condignè à suo Iudice punita est, convenit cessare laicum.

Secunda. Si delictum magis principa-

liter sit unius fori, & ab eodem principaliter puniatur, nihil causæ est, cur ab altero puniatur maximè si læse partio quoque satisfecerit reus.

Tertia. Si reus absolutus est ab habente potestatem delegatam à superiori Iudice penes quem est utraque potestas territorii, in quo peccatum est, à nullo amplius Magistratu punietur, quia delegans censetur omnem potestatem spiritualem, & sacerdotalem delegasse. Ita censent DD. etiam de summo Pontifice, qui si Ecclesiastico cuiquam delect cognitionem criminis pœnam corporalem merentis, præsumitur dispensare, ut tanquam Iudex sacerdotalis eam imponat. *Glo.* in e. *Atsi Clericis de Covar.* l. 2. var. c. 10. num. 6. *Felius* in e. Quod olim. de Iud. *Clarus* §. fin. Q. 57. *Barb.* in *Prætermis ad e. citatum* at si *Silv. v. Pœna* n. 24. *Tabiena* n. 13.

Franc. Leopar. I. c. 12. n. 24. *Zerola. v. Pœna* nu. 4.

**

TITVLVS II.

TITVLVS II.

DE IVDICIIS.

Iffectus Iurisdictionis, de qua hactenus, duo principales sunt, gubernare, & iudicare. Ad priorem pertinet legi proscriptio, illarum interpretatio, relaxatio, dispensatio, abolition, & similia. Ad posteriorem causas, ac lites discernere, innocentes tueri, malefactores punire, suum cuique tribuere aut conservare. Hic igitur de iudicis instituenda disputatio est, quia de legibus Ecclesiasticis satis egisse videmus in Prolegom.

§. 1.

Iudiciorum forma, & varietas.

Iudicium à Venusino definitur. *Ad ministratio iustitia, qua sit à iudice in causa proposita coram eo.* Tholosanus l. 47. c. 3. hanc definitionem præfert. *Iudicium est actus legitimus coram eo, vel per eum, qui habet iurisdictionem, factus; vel ad eius iurisdictionis ordinem pertinens, ut eius officio controversia finem accipiat.* Loco generis est *Actus legitimus, qui nimis à lege approbat, aut secundum leges sit.* Differunt locum reliqua tenent. Brevissimè Ostiensis. *Est actus legitimus trium personarum iudicis, actoris, & rei, qui in invitum exercet*

tur. Dec. l. 2. n. 3. Navarr. in Rubr. de iud. n. 15. Barbos, ibid. & communiter DL.

II. *Ad formam & substantiam iudicii pertinent 1. tres personæ, iudex, actor & reus. 2. ut in ius vocetur, qui iudicandus est. 3. Editio actionis, seu accusatio. 4. Litis contestatio. 5. Iudicis cognitio. 6. conclusio leuitis finitio. 7. sententia promulgatio. Citatio vocat reum. Editio actionis instruit. Litis contestatio confirmat iudicium. Cognitio veritatem eruit. Conclusio terminat. Sententia indicat.*

Iudicium integrum, & incorruptum erit, si partes suas personæ sancte obseruant. Iudicem oportet esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem, contra improbos immisericordem, & inexorabilem, erectum, arduum, & potenter, vi & maiestates aequitatis, veritatisque terrificum. Gell. l. 13.

Accusator servet veritatem, debitum modum, puram intentionem, caveat prævaricationem. c. si quem paenituerit. q. 3.

Reus sciat se obligatum esse ad veritatem proprio iudice legitimè interroganti manifestandam. Præterea obediens iusta imperanti, etiam in poenis. Val. q. 13. In teste sit veritas, ne confirmet falsitatem, puritas, ut respuat dona, discretio aere-

d 3

reve-

revelet celanda. *Nav. c. 25 n. 40. Silv. v. A-*
z. i. i sum. l. 4. Inst. Rubr. 17.

III. Iudiciorum genera multa sunt. *Tholosanus* sex divisionibus plenè enumera. *Melius* tamen, & brevius alii per quatuor causatum genera dividunt.

Prima divisio à diversitate Iudicium sumitur. Vnde aliud est Ecclesiasticum iudicium, aliud sacerdotale. *Innoc. & Abb. in e. de maior. & obed.*

Secunda à diversitate materia. Nam aliud est publicum, aliud privatum: hoc de controversiis, illud de criminibus. *l. 4. Inst. T. 18. Sigon. l. 1. de iud. c. 1.* aliud est peccatorium, aliud possessorium. In hoc de sola possessione, in illo de rei proprie. ate agitur: *Ant. Cucchus l. 3. T. 16. Canis. l. 4. T. 1.*

Tertia à diversitate formæ; secundum quam aliud est ordinarium, aliud extraordianrium. In ordinario modus legitimus, & ordinarius seu solennis observatur: in extraordinario sola facti inspe. ctio sufficit, remoto omni forensi strepi. tu. Aliqui summarium vocant, qui abe. vitur & quasi compendio peragitur, habetque locum in causis electionum, pro. visionum matrimonii, usuræ & sitio. luum in quibus nec solennis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano, & sine figura a. stre. pitu iudiciali proceditur. *Lancel. l. 3. T. 1.* Extraordinarium iudicium idem tradit. esse, quod Delegatum.

Quarta ex diversitate finis. Aliud enim est civile, aliud Criminale. In civili actor suum, vel alterius commodum privatum intendit, & prosequitur. In criminali a. gitur ad pœnam publicam, sive pecunia. ria sit, sifco applicanda, sive corporalis, sive privatio officii. Hanc diversitatem

parit delictorum qualitas, quorum alia publica sunt, alia privata. Publica iusti. am publicam abque damno privatorum civium laedunt, cuiusmodi est haeresis, si. monia, & similia. Alia personis in parti. culari obsunt, qualia sunt furtum, homi. cidium, adulterium &c. unde duplex for. ma acculandi seu actio nascitur. Cri. minalis nimurum, & civilis. *Tusculus in v. Cri. minalis Conclus. 1083. & 1084.* Nam iustus iniuria per calumniam, puta aut rapinam, vel sibi satisficeri à red depositum, restitu. do honorem, aut reparando damnum, & sic civiliter a. git velita accusat, ut ad pœnam magistrati debitam reus cor. demnetur, & criminaliter agit: vel deniq; utramque intendit, & actio mixta erit, id est, civilis simul, & criminalis. At quando, cunque altera elegeris, altera carebis. Alii tamen aliter describunt, apud Clav. 9. fin. q. 1. *Maranta de ord. iudicior. Par. 4. dis. 1. Robert. l. 4. Sentent. c. 9. Menoch. de arbitr. Casu 275. u. 6. Soar. de Pac. in Præm. Annot. l. de iudic. Buccaron. de different. inter. iudic. Civilia, & Criminalia in Præm. Farinas. in Præxi Crimin. q. 100. cap. 1. Item Consil. 8. n. 3. l. 1. Pereggin. Iannin. inter. Conf. Crimina. lia Perez. ad Rubr. T. 1. lib. 3. Wefinerus in l. B. Foller. in Præxi Crimin. Damhaud. in Præx. c. 2. Melonius Tit. 49. dis. 4. Barb. in l. 2. De. cretal. init.*

Præter has aliud actionum genus est, folius damni reparationem quæren. ex non culpâ propriæ, seu quasi maleficio otta. Titius v.g. ex fœnestrâ inconsul. tò, nec præmonens laxum deiecit, lex. sitque transiuncta. Huic permititur a. d. ad compensationem damni illati, quæ eti. transit ad hæredes, sed nō cōtrahæredes. Cum enim pœnalis sit, maleficii & quasi maleficii.

maleficii auctorem tantum. sequitur. *Inst. de obliq. ex quasi cler. 5. ult. l. Neratius 5. Hanc actionem & ad leg. Aquil. V. l. l. Clar in prid. Q. 1. A. 2. l. 1. c. 8. Laym. l. 3. tract. 6. r. 4. Damhoud. in praxi criminali c. 142 & 143. Barb. l. 1. decretal. tit. 1. Decianus. l. 1. c. 5. Trull. l. vol. 1. diff. 13. n. 10. Oldendorp. claus. 6. art. 12. Soacius 5. c. 1. & contra. *Inst. de leg. Aquil.**

§. 2.

De Judice.

I. Iudex est persona publica eo fine delecta, ut secundum leges, vel consuetudinem populo ius dicat. *c. Forus de iuris signif. ut legitimus censeatur, tria necessaria sunt. Primum est potestas legi timè obrenta. Secundum scientia labore acquisita. Tertium bonitas natura, & virtute patra. Infamis inimicus consanguineus corruptus & suspectus habetur & rejicitur. In actu ipso iudicandi. S. 1. bo. 2. 2. q. 60. art. 2. exigit primo, certitudinem cause, delectu cuius sit iudicium temeratum. Secundo, aequitatem, & ordinatum modum pregediendi, quod in definitiōne iudicis iudicatur per illa. secundum leges, vel consuetudinem *l. t. f. l. 2. c. 29. d. 6. Moscon. c. Iudices 3. q. 7. Caiet. Salo. Aragon. Val. in 2. 2. ad q. 60. l. 2. p. 1. c. 4. Bellam. de off. Princip. Christ. l. 1. c. 19.**

II. Iudex aliud est ordinarius, alius delegatus. iuxta distinctionem iurisdictionis datum: *Tut. 1. §. 1. aliud denique arbitriatus, qui iterum duplex, ex compromissione & sine illo compromisio est utriusque partis litigantium sponsio de recipiendo sententiam, & iudicium arbitrii a dilecti aliquando tamen arbitros princeps ipse designat, aliud denique est*

accessorius, & quasi fortuitus. *Tholos. l. 47. c. 22. Silvest. V. Iudex n. 1. Armilla eod. Lancel. l. 3. inst. tit. 4. Filliut. Tract. 32. c. 6. & 7. Corvinus l. 3. §. 2.*

III. Iudex ordinarius, & delegatus in tribus potissimum differunt. Primo, iurisdictione delegata cum morte delegantis exiprat, nisi aliter constitutum, aut conventum sit. *l. & quia π. de iurisd. omn. iud. c. Gratum c. licet de off. iud. de leg. E contra ordinarii potestas non mutatur per obitum eius, qui contulit. Secundo, ordinarius iudex haber propriam iurisdictionem, camque iure suo exequitur: delegatus vero iure alieno utitur. *l. quecumque π. de off. eius cui mand. est iurisd. unde sequitur ordinarii potestate non esse revocabilem ad nutum illius, qui dedit. Delegatio vero omnino revocabilis est. Tertio, ordinarius regulariter delegari potest iurisdictionem suam. *l. maiorum π. de iuri d. omn. iud. c. cum Episcopus de off. iudic. ordin. in 6.* Delegatus vero, si est principis hoc est, superiori in temporalibus non agnoscens, potest quidem ex privilegio iuris delegare, non tamen semper. Nam si in literis commissionis electa sit persona propter scientiam, vel industria, non poterit delegare; Si alias autem poterit delegatus sit cuiuscunque, qui inferior est principe, nullam omnino subdelegandi licentiam habet, ita ut neque mo ibo, neque alii negotiis impeditus, subdelegare queat.**

Excipe 1. Si universalis causarum alienius provinciae, vel civitatis illi commissa sit. Tunc enim partem alteri committere potest. 2. Si plures articuli vel partes in una causa coniungantur. Quis enim vel et dividere? 3. si res non amplius in-

us integra est. Nam quod bene cœptum non bene disertur, ante obtentum finem. Nota subdelegatus autem eo modo non potest amplius subdelegare. *Tholos l. 47. c. 22. Canis l. 1. tit. 18. Silv. V. delegatus Antonius Cucchus l. 1. inst. tit. 14. Lanct. l. 3. tit. 1. Piascius par. 2. c. 4. n. 7. & 8. Torreblanca l. 3. Damologi et. 5.* Ad iudices delegatos accensentur conservatores, quos summus Pontifex constituere solet quo miserabilium personarum, præsertim regulatium defensione in manifestè notoriis iniutiis. Officium illorum describitur in c. 1. 2. & ult. de off. de leg. in 6. Antonin. par. 3. tit. 9. c. 4. Roderic. tom. 1. Q. 56. art. 1. & seqq. *Tuscius l. C. concl. 760.*

IV. Sunt præterea alia iudicium differentiæ, quæ tamen ad prædictas referantur. *Quidam vocantur Pedanei.* quoru munus est de minutis, & infimis causis cognoscere, maiores maioribus referre, cum eas per se terminare non possint. *l. 2. C. de pedan. iudic.* iudex limitaneus est, qui iurisdictionem habet usque ad certam pecunia summam, puta 100. aut 200. aureorum limitatam. Iudex quæstionis erat olim, qui quæstionibus, id est, publicis iudicis præterat, & iudicium decurias cogebat. *Iudex compromissarius* idem est, qui *arbitrarius*, de quo infra plurib. Chartularii iudices vocantur notarii, qui creantur cum auctoritate ordinarii iudicis, & in actibus voluntariæ iurisdictionis interponere possunt auctoritatem. *V. Dec. in C. de mandatis Principum l. si quis aferat. pag. 103.* Denique secundum differentiam causarum & iudiciorum denominari, & distingui pos-

lunt. *Rosinus l. 9. antiqu. c. 18. Tholos l. cit. Silvest. in V. Index s. 1. n. 1.*

V. Inter iudicem ordinarium, & arbitrum iuris quatuor differentiæ reperiuntur. *Prima* est, iudex per sententiam suam cum causæ cognitione latam potest impedire dominii translationem. *l. 1. cui bonis π. de verb. oblig.* arbiter vero non potest per sententiam suam, seu laudum impedire dominii translationem. *Raynald de testam. secunda*, iudex potest sententiam pronunciare, contra absentem contumacem legitime citatum. *l. proprandum §. 1. & 2. l. ab eo. C. quom. & quando index sent. prof. debeat.* Idem arbitrio non licet, sed utriusque partis præterita requiritur. *l. diem proferre. §. si quis litigator. & §. coram de arb. Tertia* in iudiciis ante probationem sententia valet pactum de non appellando. *l. fin. C. de temp. appellat.* at pactum de non contraveniendo arbitrio ante latum arbitrium non valeat. *l. cum antea C. de receptis arb. Quarta*, maior 18. annis potest de consensu partium deputari iudex delegatus etiam ab inferiori a principe *cum 20. de off. de leg. sed minor 20. annis* non potest ex consensu partium arbiter eligi. *l. cum lege π. de arb.* Et omnia hæc de arbitris propriæ dicitur, seu arbitriis iudicibus intelligenda sunt. *V. Eberh. in Topicis loco à iudiciis. de reliquis Silv. V. arbiter. Vallens l. 1. tit. 43. Fillui. 114. 36. c. 8.*

VI. Quia forum competens illud est, cui necessario parentum, & quo cogi possumus ut patet ex tit. de fo. comp. ideo iudex competens dicitur, quem reticere non licet, utpote proprium. Contingit autem

autem pluribus modis quem eiusmodi
forum sortiri, quos omnes *Glo. 3. q. 6. c. 1*
his verbis inclusit.

*Contractus crimen, reus, & res, religioque,
vir, ratio similis, vel provocat, atque re-
cusat.*

Excellit iussus, vel si consentit uterque

*Explicationem singulorum accipe,
1. Contractus, si nimis irritus fuerit,
volentes, deprivil. Ibi enim discuti, & ex-
aminari debet, ubi accidisse videtur.*

*2. Crimen. Convenitur unusquisque
ubi deliquerit, vel ubi invenitur, vel ubi
domicilium habet, ubi te invenero, ait
Glo. ibi iudicabo te*

*3. Reus. Huius enim forum communis
ter sequitor debet. l. 2. & l. In criminali-
bus. C. de iurisd. omn. iud.*

*4. Res. Hanc vindicabis, ubi servatur
liberum tamen auctor est, convenire in
loco domicilii. Nec interest, mobilis, an
imobilis sit.*

*5. Religio. Ut causa Iurispatronatus,
vel reliquiarum: de qua Iudex Ecclesi-
sticus cognoscit.*

*6. Vir. Huius forum uxor sequi debet.
z. de iurisd. omn. iud.*

*7. Ratio similis. In mutua reconventio-
ne de qua infra Tit. 111 §. 2. Dub. 7.*

*8. Provocat. Per appellationem scili-
cet. i. Peregrina 3. q. 6. de qua Tit. 10.*

*9. Recusat. Ut si clericus nolit agnosce-
re iudicem laicum, cum non possit. Em.
Sa. v. Clericus n. 13.*

*10. Excellit. Nam episcopus v. g. non
nisi a Pontifice deponitur.*

*11. Iussus. Lege aliquâ, vel decreto.
Nam quæ. provincia proprios iudices*

habere debet. c. unaqueque 3. q. 6. ut quæ-
libet diœcesis Episcopum. *Cuculus. I.
T. 12.*

*12. Si consentit uterque. Licer enim
partibus subiicere se alicui vel ut iudici
vel ut arb. t. o. Hinc si laicus in Ecclesi-
sticum iudicem consenserit, hic compe-
tens iudex erit. v. tit. 2. de fo. comp. l. 2. De-
cretal. Nec interest, expreso aet. vel ta-
cito talis prærogatio fiat, secundum in-
noc. in t. Qualiter. & quando. de accus. Bart. in
l. 1 & 2. n. de iudic.*

**VII. Compendiò dicitur forum ob-
venire quatuor ex causis, 1. ratione deli-
cti. 2. ratione contractus. 3. rei. 4. domi-
cili. c. ulti de foro compl. l. quaprovincia. C. ubi
de crim. c. 1. de foro comp. in 6. Pias. Par. 2
c. 4.**

*Vltra hos modos in fori sortitione at-
tenditur status, & conditio personæ: ut
nimis miles coram Imperatore, scho-
laris coram Rectore, laicus laico, cleri-
cus Ecclesiastico iudice conveniatur.
Quod ad domicilium attinet, illud dici-
mus, ubi quis habet rerum suarum sum-
mars, id est, magnam partem, vel ubi fa-
miliam constituit. Si quis autem nihil
possideat, satis est, eum alicubi constan-
ter morari. 1. Senatores. C. ubi senatores vel
clarissimi convenientur. Hinc sequitur, plu-
ribus in locis domicilium haberi posse,
ut si in duobus locis & qualiter constituta
familia sit, vel si non æqualiter, ibi tan-
tum, ubi maior pars invenitur. c. licer. de
libelli obl. l. assumptio. n. ad municipalem. l e-
ius secundò §. Celsus. n. eo.*

*Præterea ratione domicilii sit, ut quis
Episcopo, seu diœcesano subjiciatur,
quoad necessitatem sacramenta partici-
pandi, præsertim ordinis. Nam liberi do-
micili.*

c. micili.

micilium patris suisequuntur. *I. filios. C. de municipib. & originar.* Idem contingit ratione originis, ubi nimirum quis natus est. *Glo. in c. 1. de usur. l. qui ex vico. x. ad municipalem.* Idem ratione beneficii. *c. Cum nullius detempor ordin. in 6.* Atque ita tripliciter efficitur quis dicitur celanus, ratione domicilii, originis, & beneficii, adeoque non repugnat duobus ordinariis aliquem subiectum esse. *Pi. a. c. 1. num. 9. & par. 2. c. 4. n. 23. & seq.*

VIII. *Iudicio dubio*, an sua iurisdictio sit, vel non cognoscere potest ipse iudex, de quo dubitatur. *I. 2. § sed ecce. x. de iudic. usq. ex aliena. x. eod. & DD. communiter, tam de iudice delegato, quam ordinatio c. pastoralis de rescr. Quo circa si coram ordinatio iudice reus excipiat, causam esse feudalem, dispiciet iudex de veritate, quam competet, se esse incompetentem pronuncians causam ad pares Curiæ, vel dominum feudi remittet. *Innoc. in c. Caterum de iud. n. 2. Panorm. ibid. & alii DD.* Et observari etiam in camera Spirensi allerit *Gaill. l. 1. obs 34. n. 2.**

Si autem contingat iudicem, quis se pronunciat esse competentem, revera incompetentem esse, non propterea ipso jure invalida sunt acta, sed processus & sententia valet, sive de incompetentia sit oppositum, sive non *l. 2. x. si quis in ius. voc. non ierit. Mynsing. Dec. 3. Resp. 23.* Ex cipe, nisi sciens revera se non esse competentem, nihilominus pronunciat se esse competentem in tali causa. Tunc enim gesta per eum non valebunt, cum certus sit de carentia iuris iurisdictionis, *Barb. in c. si duob. de appell.*

Sed pono, iudicem de incompetentiâ suâ veram sententiam tulisse, an condem-

nare poterit partem victam in expensis & damna? Posse communis opinio est, per text. notab. in Clem. 1. de rescr. quia ad istam cognitionem competentia, & incompetentia est iudex competens: similiter quoad condemnationem expensarum, & damnorum. *Barb. in di. l. 2. n. 27. si quis. Quemadmodum in simili iudex defertur appellatione super expensis pronunciare potest: imo etiam quoad imponendam panam temeritatis competens censetur. c. super eo de crim. falsi. Glo. in c. fin. de rescriptis. Gaill. cit. n. 5. addens meminisse se, ita indicatum fuisse in causa quodam deserta appellationis.*

At *Barb. in c. super literis. de rescr. n. 17.* moneret, verum esse, quod diximus, quando de iurisdictione inter ipsas partes dubitatur, non verò, si inter ipsum iudicem, & partem. *Corset. singulari 149. Cockier de iuri d. ordin. p. 2. q. 12.*

IX. Modus seu forma, quam servare iudex debet, constituta est in eo *Primi*, ut secundum leges statuta, & consuetudines receptas iudicet. *Secundò*, uterminus servet, & eosdem concedat litigantibus, ne quid præproperè aut præcipitanter fiat. *Tertiò*, ut neminem condemnaret, aut in iudicium vocet sine accusatore, nisi in quibusdam certis casibus, pura, cum crimen notorium est, cum reus scipium accusat propria confessio- ne. At quando infamia, aut semiplena probatio adest, aut si quis iudiciale denunciatus sit, inquisitio institui potest. Denique quando præcessit fraterna de- nuntiatio apud prælatum, & vocatus a prælato contumax est, & correctionem respuit. Tunc enim ad usque sententiam ipsam procedere licet. *c. Quod yult Deo de iudic.*

Judic. Piaf. par. 2. c. 4. qui addit connitentiam esse prælato, ut amicabilem compositionem litigantibus persuadeat, *Gloss. in c. venerabili de elect. Quin simò cogere posse ad concordiam, vel arbitros eligendos, si lis fuerit diurna, & intricata, vel imminet armorum periculum, aut graves inimicitæ. Silv. v. Iudex. §. 1. n. 12. Armillan. 2. & seq. Dambaud. in Pract. crim. 6. 1. 5. Tolitus l. 5. c. 56. Fill. Tract. 40. c. 6.*

X. Communem Iuris & Doctorum sententiam in iudicando ordinariè sequi debet. *Bann. q. 63. art. 1.* Illa enim, vera esse præsumitur; nisi opposita fortioribus rationibus nitatur: de quo *v. Gaill. l. 1. obs. 13.* At verò in causa dubiâ, & multorum opinionibus intricata, cum non apparet via ad certitudinem, & infallibilem decisionem, Iudici permittitur sibi gente opinionem, quam ipsi conscientia sua dicit. Quo in delectu haud dubiè latitudo inest tum respectu eorū iudicij, tum respectu iudicis. Quamobrem *Panorm. in c. 1. de consil. n. 15.* benè dicit, in eiusdem casibus optandum, ut habeas iudicem propitium, cùm possit sequi opinionem, quam vult. *Bart. in l. 2. C. de pena iudic. qui malè iudicat. Decimus consil. 176. n. 6. Iason in l. Cum prolati n. 17. x. de iudic. Gaill. l. 1. obs. 153.*

Idem Theologit tradunt apud *Franc. Bardum Disceptat. 4. c. 27. n. 21. & seq.* Nam quando rationes utrimque & quales occurunt, probabile est, inquiunt, nisi impedian rationes ex parte facti, posse à Iudice ferti sententiam iuxta opinionem quam voluerit. Aliqui tamen malunt in eiusmodi eventu conniti Iudicem, ut partes litigantes ad concordiam adducat, quod consilium rationi, & charitati

Christianæ plurimum favet, sed facultatem decidendi nequaquam adimit. *Menoch. l. 1. de arb. sub init.*

Dispicet *Laymanno l. 1. tr. 1. c. 5 §. 3.* hæc tam liberalis Iudiciconcessa licentia, quam voluerit, sententia amplectendi, malletque vel dividi substantiam de qualitigatur, vel ad compositionem adiungere partes. Sed non quia melius id fortis obligationem inducit, nec facile est persuadere Iudici, qui non unum, sed plures pro libertate magistros, & defensores haberet. *v. Fillut. Tr. 21. c. 4. n. 118. Sanch. l. 1. c. 9. n. 46. & seq.*

XI. Iudex præsertim Ecclesiasticus summo studio curabit, ut à judicio doloris, & fraus arceatur, lites insidiose non extrahantur: quod præscriptum olim à Pontificibus c. *Finem litibus, & c. fin. de dolo & contumacia Consil. Trid.* denuò inculcat *Sess. 25. c. 10. dereform.* Admonet sancta Synodus tam ordinarios, quam alios quoquaque iudices, ut terminandis causis, quanta fieri poterit, brevitate studeant: ac litigitorum artibus seu in litis contestatione, seu alia parte iudicij differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti alia ratione occurrant.

Eidem præscribitur, ut Notariorum salaria moderetur c. *Statutum. de rescr. in 6* Notarios verò in causa sibi commissa scribentes, qui ut plurimum in exigendo salario metas rationis excedunt (ut ad ipsius spectat officium) prudenter refrenet. Nec cum ipsis, aut cum alesforo præfato lucrum participet ullo modo.

Postremum est executio, de qua suo loco fusiùs, Meminerit delegatus, & inferior

ferior Iudex, pœnam legibus constitutam a se mutari non posse, sed supremi Iudicis arbitrio relinqui, sibi secundum leges sententiam, & pœna concipiendam esse, si cum pater. C si adv. rem iudicat. S. Thom. 2.2 & q.67. art. 4. Azor. III. l. 3. c. 23. Dub. 3.

XII Index, qui iustitiam neglit, & sedis Apostolicae non servat privilegia, Primò Ius privilégii privandus est. c. Dilecti de privileg. & ibi Barb.

Secundò litem tuam facit l. si filius sam. 2. de re iudica l. 2. C. de pœna Iudicis, qui male iudicav.

Tertiò damnum parti læse compensare tenetur, licet nemo appellari, aut appellationem factam deseruerit. Bart. q. 9 Farinac. q. 11. n. 509. & 53.

Quartò Criminaliter quoque puniri arbitrio Iudicis potest, levius aut gravius pro qualitate delicti. Tholos. l. 50. c. 2. num. 49.

Quod verò Iudices Ecclesiasticos attinet, eos pœna suspensionis per annum manet, quā durante, divinis se ingerentes irregularitatem contrahunt. c. 1. de re iudica. in 6. Farinac. C. citia. n. 71. Schneidev. l. 4. T. 5. Et à DD. annotatum est pœnam hanc non confundi cum aliis, & valere tribus concurrentibus. 1. quod per sordes vel gratiam. 2. quod contra iustitiam. 3. quod in gravamen partis iniustam sententiam proferat. Lancel. l. 3. T. 15. Zerola v. Iudex. q. 29.

Puram negationem seu negligentiam ad incurram prædictam pœnam non sufficere, sed quæ cum aliquo actu conuncta est. Barb. in cit. c. Dilect. bene declarat. Boer. Par. 1. Decis. aur. q. 153. Iason. de action. In bo. fid. S. Praterea.

§. 3.

Satisfit Dubiu de Iudice.

Dub. 1. An quis in propria causa Iudex esse possit.

Vulgò iudicatur ex l. un. C. ne quis in sua causa iudicet. Nemo iudex in propria causa: nec quicquam aliter sentit, aut loquitur. Causam si quæris, à Philautia, & prævo affectu periculum est. Nemo enim seipsum odio habet. Nihilominus dicendum in foro contentioso quidem ubi Iudex, auctor, & reus distincti requiruntur, neminem suis in rebus proprium iudicem esse; alias non repugnare. Nam 1. princeps litem contra fœtū subditis motam, nisi aliud legibus fixum sit, adiutus consilio suorum defi ire potest. l. un. C. si quis principi maledix. 2. In causa notoria, quod ratione publici officii iniuriam passus sit Iudex, licet ipsi reum ab querendo processu punire. Gaill. l. 1. obs. 39. n. 2. 3. prælatus Ecclesiasticus in causa Ecclesiæ Iudex est. Glo. in c. si quis erga. 2. q. 7. Denique Iudex in dubio an competens, an sua sit iurisdictio, cognoscere potest, ut proced. §. n. 8. diximus ex c. Ex parte de res c. l. si quis ex aliena. 2. de iudic. Prætoris est estimare, an sua sit iurisdictio. Vnde liquet dictum illud, Nemo iudex in propria causa, sic intelligi, quod non permitatur, ut quis directe, & intuitu proprii commodi cognoscat, & de finiat litem; nisi privilegio munitus sit, ut de quibusdam in Bohemia, Arragonia, & Navarra testatur Caramuel. in Theol. fundam. nu. 824. v. Decianum l. 4. de 42. Oldradum Consil. 7. Layman. l. 3. tr. 6. c. 2. Phil. De-

6118

tim in n. T. de iuris d. om. Iud. l. Qui iuris
dicitur.

Dub. 2. An Iudex domicilii, vel ori-
ginis de delictis alibi commissis iudicare
possit?

R. Cum inquisitio instituenda est, non
posse: posse autem ad instantiam accusa-
toris Bart. in l. sicut. §. fin. π. de accus. c. Cum
contingat de foro compet. & ibi Ioan. And. &
Parom c. fin. cod. tit. Odofred in T. de compet.
Iud. addit. §. 1. vers. 6. Maranta Par. 6. iudi-
cior. §. Sexta. n. 140. & seqq. Cynus tamen
Bart. & Bald. ac communiter omnes in l.
1. C. def. sum. Trinit. & fide Cath. existimant,
etiam per viam inquisitionis iudicem
domicilii vel originis cognoscere posse
de delictis alibi perpetratis. In quo ca-
sū teneat remittere reum Iudici delicti
ante sententiam, quando scilicet requi-
rit. Aut ut null. Iud. §. si verò. Coll. 11. Secūs
post sententiam. Tunc enim remissio lo-
cum non habet. Dynus in l. Relegatorum. S.
interdicere. π. de interd. & releg. Alex. in cit. c.
Aut, ut null. §. sententiam. v. Franc. Marcum
Par. 1. Decis. aur. q. 989. Sed Decianus l. 4.
c. 16. moltis in utramque partem addu-
ctis conciliari diversas opiniones putat,
dicendo, iure Canonico affirmativam
procedere, ut de quolibet criminè Iudex
domicilii inquirat: iure civili verò nega-
tivam, ut non permittatur inquisitio, nisi
ex eodem delicto etiam Iudex domicilii
& originis latus sit, vel in damnum a-
liorum ex eadem communitate redundet.
Nemo enim sine accusatore damna-
tur. l. Rescripto. S. Accusatorem. π. de muner. &
bon. Et non est permitta inquisitio, nisi
in casibus expressis. l. 2. S. si publico. π. de
adult. Denunciatio legis, hominis, vel
rumoris antecedat, necesse est. v. Tholos.

l. 32. c. 6. Treutler. Vol. 11. Disp. 31 n. 1. Biden-
bach. q. 1. & 11. Marant. lo. cit. v. infra Tit. 16.
§. 1 n. 12.

Dub. 3. Quam scientiam sequi de-
beat Iudex, suam, an aliotum?

Multorum etiam Theologorum, qui
S. Tho. sequuntur 2. 2a. q. 67. ar. 2. opinio
est, secundum allegata, & probata pro-
nunciandam Iudici sententiam esse
quamvis aliunde certò noverit, innocen-
tem esse, qui accusatur. Rationem dant,
quia Iudex persona publica est, ac proin-
de debet non suam, quæ privata est, sed
publicam scientiam sequi. Huius op-
pinonis auctores, ut Silv. notat v. Iudex §.
2. n. 4. tres distinctiones in mente ha-
bent.

Prima. Nocens quis esse potest duo-
bus modis, factō nimirum, si verè deli-
quit, & iure, quia convictus est. Secunda.
Veritas duplex est, facti, seu rei, & iuris,
seu præsumptionis, sic de factō vera ali-
quando falsa sunt præsumptione iuris.
Tertia scientia, & conscientia Iudicis spe-
ctari dupliciter potest, nimirum ut est
per longa privata, & in quantum est pu-
blica: quæ diversitas etiam in confes-
sorio reperitur. Publicam personam in iu-
dicio gerit, & eatenus condemnat reum
ex allegatis & probatis convictum. Ve-
rum hæc dura nimis, & inhumana com-
mentatio videtur, & ratio qua nititur
bene penderata non convincit. Iudex,
autem persona publica est, fateor, ita ta-
men, ut non scipsum exuat, & conscientiam
suam negligat. Confessarius etiam
persona publica est, non iudicabit ta-
men contra conscientiam suam: ita
credet accusanti se, ut sibi cum evi-
denter in contrarium notitiam ha-
bet,

bet, fidem non derogat *V. Sanch. l. 6. Conf. 6. 1. d. 17.*

R. igitur 1. Iudex ad mortem non potest condemnare eum, quem certo scit innocentem esse, quicquid in contrarium adferatur, ac potius officio suo renunciare, quam inquis testibus confitente debet.

Probatur. Nulli licet contingere, & usurpare sibi rem alienam nec merito accedere ad non suam, quam certo novit suam non esse, quamvis mille testes affirmarent esse propriam, ergo nec licet in nocente in certo cognitum morti tradere. Cölequëtia videtur esse manifesta. Ideo namque non licet rem alienam sibi usurpare, quia intrinsecè malum est, facere alteri iniuriam: at similiter intrinsecè malum est, occidere hominem innocentem, *confirmatur*. Propterea constitutum est, ut iudex sequatur notitiam publicam per allegata, & probata comparata, ne sequendo propriam à veritate, iustitia aberret. Ergo quando evidens est, iudicium iniustum fore, si locum habeat testium falsitas, non potest, nec deber eam iudex sequi. *Adrian. quod l. a. 6. art. 3. Hugo Card. Abbas mol. Lyr. in c. 23. Exo. Ang. V. Iud. Rosell. eod. Abb. in c. super quæst. Petr. Navar. l. 2. c. 3. n. 161. San. 13. Leff. c. 29. d. 10. Laym. l. 3. tract. 6. c. 2. n. 8. Az. 111. l. 2. c. 2.*

R. 3. Idem dicendum est de causis non capitalibus, ubi agitur de privatione bonorum, famæ, exilio, & similibus. Hanc opinionem esse originaliter *Hugonis* existimat. *Silv. V. iudex 11. n. 4.* quem sequitur *Covar. & Angelus* quamvis de his facilius concedi poslit condemnationem materialiter iniuste cum reipub. multum intersit iudicia non pendere ex scientia

privata iudicium. *Ratio*, tam est intrinsecè malum cooperari iniuria alterius, quæ condemnare innocentem, ergo iudex contra scientiam, & conscientiam suam non potest pronunciare aliquem esse dignum infamia, exilio, vel amissione bonorum. Hoc enim in mente ipsius fallum est, & iniquum, non secus, ac crucem, vel gladium meruisse *Confirmatur*. Viro honesto, & inter suos nobilis, infamia, & similis pena nihilo levior imosubinde gravior morte videtur, & a quibusdam præoptatur. *v. Decianus. 2. c. 14.*

Nec habet illud à *Lesio* allatum Res publica dominium habet in bona temporalia subditorum. Quis enim nesciat, dominium illud limitatum esse, & subiectum prudentiae & æquitatis alias quæcunque ex causa licebit spoliare cives, quod est tyrannorum. Quamobrem *Soto. l. 3. q. 4. n. 5. & Arrog. 2. 2. q. 60. a. 1. 5.* dicunt condemnatum per eiusmodi sententiam materialiter iniustum non privari dominio bonorum suorum, & ius habere recuperandi illa, si scandalum absit, eo, quod quod mens reip. non sit, aliquem bonis suis propter fallas allegationes spoliare.

Dub. 4. An pro veritate eruenda licet iudice simulatione uti?

Simulatione, dico, aut fictione, non autem fraude, dolo, mendaciis, quæ semper, & ubique prohibita, punienda, non adhibenda magistratui. *l. Cum hi §. sed cum lis. n. de transact.*

R. Iudicii permititur simulatio ad bonum finem. Nihil enim interest ad iustitiam, aperte pugnemus, an ex insidiis, modo iustum sit bellum, & bona intentio,

intentio. T. Aug. l. qq. 6. q. 10. relat. in e. 2. 23 q. 2. Item e. in mandatis. dist. 43. legimus licere nobis aliquando prudenter clu- dere proximum. Adde exempla bono- rum ludicum. Salomonis l. 3. Reg. c. 3. qui simulavit se infantem in duas partes di- visi. rum, aut ex affectu matrem ipsius cognosceret. Claudi Augusti, qui fixxit se velle, ut mulier, quæ falso negaverat se matrem esse, connubia iungeret ado- lescenti, quod ne admittere cogeretur, veritatem confessâ filium recipit. Caro- lum M. pari attificio usum ferunt. Cum enim ignoraret, uter duorum pater an filius commisisset homicidium, simula- vit utrumque suspendio necaturum: quo tertius pater, ut filius servaretur, se ho- micidii auctorem esse confessus est. Ve- rum ista Laymannus l. 3. tr. 6. n. 13 non probat, tum quia ex circumstantiis non tam simulationes, quam mendacia esse videantur, tum quia reus cognita delu- sione retractare poterit, tam denique quis in commerciis quoque approban- da forent, quod valde noxiun reip. Opus propterea est sale prudentia & discretionis,

Dub. 5. An licet iudicifacta impu- nitatis promissione veritatem elicere, & secundum eam capite damnare?

Pro affirmativa opinione citatur Ar- chid. in e. utilem. 22. q. 2. ubi refert ab ali- quibus excusari. Alexandrum IV. Pontifi- um, qui dispensatione promissa induxit Episcopum quendam Simoniacum, ad confitendum Simoniae crimen, quo sa- doipsum deposituit. Idem sentire putatur Gementianus in e. Nos in quenquam 2. q. ubi assertit, eiusmodi confessionem præiudi- care. Felinus licet consentiat prædictis,

memorat tamen, vidisse se, aliquos indi- ces, qui eiusmodi simulationes execra- rentur. Et merito, neque enim licet esse cere- mala, ut eveniant bona, ad Rom. 3. v. 8.

R. Igitur non licere iudici ex tali confessione sententiam condemnatio- nis ferre, sed fidem ipsi servandam, cui impunitatem promisit. Siquidem omnis iusta promissio, servanda, & studiosè a- gendum est, ut ea quæ promittuntur, opere compleantur. c. Antigenus c. qualiter de pâclis l. 1. x. de pâclis l. Non minorem C. de translat.

Limitat tamen Decianus l. 2. c. 15. Primo nisi postquam reus sciret, impunitatem sibi promissam non esse servandam, nihilominus ratificaret confessionem suam. Secundo, quando iudex in con- sciencia sua certus esset indubitata ce- titudine, puta, si vidisset reum delinquere. Hoc enim casu licere quocunque con- fessione dolo extorquere, quia certus est index non damnatum iri innocentem, sed nocentem.

Dub. 6. An iudex inferior mutare & corrigere sententiam suam possit?

R. 1. Definitivam sententiam à se prolatam semel iudex inferior nunquam mutare potest, l. iudex x. d. rebus iud. c. in li- teris de off. de leg. Silv. Ang. Tabien. & com- muniter alii. Ratio, quia post latam sen- ten- tiam definitivam extinta est potestas iudicantis, adeo, ut immutare nihil pos- sit, quamvis nova instrumenta exhibe- rentur, ex quibus videret iniustam sen- tentiam esse. Excipe 1. si superior iudex de novopräcipiat cognitione, & resup- positione causæ iam decise. 2. si absente altera- parte tulerit sententiam. Nam si adhuc sedente illo pro tribunali venerit, sua- que

que rationes exhibere velit, audiri debet. 3. si de negotio principali sententiam tulterit nulla mentione facta de accessoriis scilicet fructibus vel redditibus: vel si non damnavit ad expensas adversarium. Tunc enim cadem die corrigit sententiam licet. *l. Paulus 2. de re iud. 4.* excipitur crimen heresis. In hoc enim speciale est, ut pœnam per sententiam impositam iudex minuere possit, *c. ut commisi. §. ult. de hered. in 6. Maran. p. 6. de ord. iudic. 5. expedita secundan. 7. Siman. in Enchir. tit. 6. 4.*

R. 2. Interlocutoriam sententiam quilibet iudex mutare potest. *c. Qualiter 1. de accus. Bart. Panorm. Iason. & alii communiter. modo de pure interlocutoria intelligas. Nam de ea, quæ vim definitivæ habet, dubitare licet. Francus c. cum cef- fante. de appellat.*

Limita 1. si ab interlocutoria sit appellatum, & iudex à quo inhibitus est per iudicem appellationis. 2. si decem dies à data sententia effluxerunt. Tunc enim ad revocandum requiritur consensus illius, pro qua lata sententia est. *Frane. Marcus p. 1. Q. 6. 4. 7.*

R. 3. Declarare vero sententiam sive definitivam sive interlocutoriam permititur cuilibet iudici, modo in continentia fiat, & non nisi quod ambiguum est; declaretur. *Glo. in cap. 1. de postul. pralat.*

Item potest iudex eodem die post sententiam latam supplere accessoria, ut notat. *Lud. Roman. in suis singularib. perl. Paulus l. 1. de re iudicata. Piafectus p. 2. c. 4. n. 10. De hac re in fralatius Tit. ix. §. 1. & 2.*

Dub. 7. An quomodo iudex pœnam legibus constitutam remittere possit?

R. 1. Cum reip. vel partis adversa interest, nullus iudex remittere pœnam legibus sancitam potest. Ideo enim potestas publica illis communicata est, ut iniurias, & damna tum publica tum privata, quoad fieri potest, impedian, nec suo, sed legum arbitrio ius dicant. *Vv- senbec. l. 48. n. tit. 19. Bronchorst. Cent. 1. a. 7.*

R. 2. Supremus Iudex, cui totius reip. cura commissa est, pœnam remittere potest, si reip. expedire existimet. *l. 17. 31. n. depœn.* Imo conandum semper illi, ut interpretatione legum pœnæ mitigentur potius, quam exasperentur. *l. in- terpretatione 2. de pœn. c. impœn. dereg. turu in 6. S. Thom. 22. a. q. 76. a. 2. & illi Bannez.*

R. 3. Iudex pœnam legibus statutam nec angere, nec minuere debet, sed intra limites commissionis iudic. consistere. *l. 27. sup. cit.*

In arbitrariis aliud iudicium est. Ali quando enim propter peccandi licentiam augenda pœna, aliquando propter rei humiliationem & pœnitentiam minuenda est, ut *Menochius prolix. tradit. & Theologi communiter.*

R. 4. Iudex pœnam remittens contra iuris dispositionem, ad restitutionem tenetur communitati, vel accusatori, quando ipsius interest: si vero augeat plus aequo tenetur reo. Ita *Ostiens. Raym. Caetan. in sum. Silvest. Bann. l. cit. Reginald. l. 25. n. 654. & seqq. Tholos. l. 32. c. 27. Fachin. l. 9. c. 45. Tuichus V. Pœna Concl. 25.*

Dub. 8. An, & quomodo munera acceptio iudicibus interdicta sit?

Certum est, eam munera acceptio nem, quæ sit animo pervertendi iudicium & oppri

& opprimendi veritatem, per se, & in-
trinsecè malam esse ac proinde de illa
non disputamus, sed de ea quæ legibus
permittitur, vel prohibetur.

R. 1. Sæcularis iudex tam ordina-
tus, quam delegatus ex concessione le-
gum civilium munus aliquod seu preci-
um accipere potest. Ita *Azo. in sum. l. 3. §. 2.*
Angelus, & alii quidam, quibus faveat *A-*
zo. III. l. 13. c. 23. §. *Secundo iudex*. Nam in
autb. de iudicibus, quæ incipit. à Zenone §. Ne
autum collat. 6. dicitur primo, si lis fuerit
de re, quæ excedit summam centum
aureorum, possit iudex in principio litis
duos aureos accipere ab utraque parte,
datur qualibet duos det, & in fine litis
tardem, quemadmodum *Glo. interpre-*
tur. Deinde, si non attigerit res præ-
dictam sumam, nihil accipere possit.
sed quid quid de iure communis sit, alia
alibi permisio, vel prohibitio, & con-
sueudo est, quam sequendam esse. *Azo.*
in. & alii DD. monent.

Quod vero *aueb.* citatam attinet, non
nisi de pedaneis iudicibus loquitur, qui
cum exiguo stipendio minutiores cau-
tas tantum cognolcebant: ac proinde
nihil generatim constituit, quemadmo-
dum a *Silvestro* observatum est. Quin po-
tius munera omnia etiam minimi valo-
ris prohibentur iudices accipere. *l. ple-*
bi. cit. tit. d. off. pr. pres. Pebliscito continetur,
ut ne quis præsidum munus donumve
caperet, nisi elatentum, poculatum
que, quod intra dies proximos prodiga-
tur. In eundem sensum §. 2. *solent etiam*
tit. de off. pro cons. legimus, non munera illi,
sed Xeniola, & edulia permitti. Certe,
si munera exceant oculos sapientum,
& mutant verba iustorum *Exo. 23. omnia-*

bus, & ubique merito prohibentur. *Cor-*
nel. in loc. cit. Thol. l. 18. c. 12.

R. 2. Quod iudices Ecclesiasticos
attinet, aliud iudicium est de ordinatiis,
aliud de extraordinariis, & delegatis.
Ordinarii, quales sunt Episcopi, & Præ-
lati, nullum omnino munus, aut donum
accipere possunt, ne esculenta quidem
& poculenta, quia ex beneficio suum
stipendium habent. *Cum ab omni. de vi. &*
hon. cler. Molin. disp. 84.

Excipiuntur tamen duo casus. Primus
est, quando Episcopus consecrat Eccle-
siam. c. *cum sit Romana. de Simon.* Secundus
quando visitat diœcesin. Tunc enim
procuratio debetur, id est, vietualia. c.
Cum Apostolus c. Nuper de censib. Conc. Trid.
seß. 24. c. 3. Similiter iudices delegati
summi Pontificis, quia stipendium ha-
bent non solent accipere possunt, quod
sponte pro alimonia, cibo, & potu effe-
tur. c. *statutum §. insuper drescr. in 6.* cui
consonat textus c. cit. *cum ab omni ubi in-*
nocentius non reprehendit iudices, quod
necessaria sumerent, sed quod præter ex-
pensas vietualium pro salario pacifcer-
rentur, addita causa. Cum vobis Ecclesiasti-
cii reditus sint deputati, ut ex ipsis honeste vi-
vere debeatis.

Ex quibus infertur, si cui iudicii desint
reditus pro vita, à litigantibus non mo-
do accipere, sed etiam exigere posse ne-
cessaria.

Dices si non iure scripto, consuetudi-
ne tamen approbata videtur munera
acceptio. R. *Cardinalis*, consuetudinem,
quæ ab exactione ortum non habet,
excusare. *Silvester* autem non valere e-
iusmodi consuetudinem dicit, & sequen-
tes illam non excusari à peccato morta-

li ac restituzione: quod universaliter acceptum videtur a quo durius, quia non defunt causa accipientium, qui primo loco allegabunt puram intentionem: deinde benevolentiam offrenti um: denique laborem, & diligentiam, quam debito maiorem adhibuerint. Certè non audebit *Silvester*, & quivis alius dicere, munefum acceptiōnem moderatam int̄t̄ se malam esse, quo admisso per rectam intentionem purificatur. Nec obstat, quod in cap. cit. legimus. Non obstante consuetudine in contrarium, quia inteligi potest de consuetudine, quae usque ad illius decreti conceptionem fuit, non autem de illa, quae futuro tempore invalesceret. Non sunt dannandi igitur iudices, qui secundum receptam, & prescriptam consuetudinem munera accipiunt, praesertim minora. *Zerola* par. 2. V. *Episcopus* n. 16. *Piasec.* in *praxi par.* 2. 5. 4. n. 10. *Moscon.* 1. 2. par. 1. c. 4. *Boetius* *decisione aur.* p. 1. *Covar.* in *regula Peccatum* p. 2. 5. 3. n. 1. *Barb* in c. *Cum ad omni Devit.* & *bon. cler.* *Palao* Tr. 32. *disp.* 2. *pun.* 21. §. 1. *Car-din* *Lugo* *disp.* 37. *secl.* 11. n. 132.

Dub. 9. Quid dicendum de expensis in alimonia, & vecturas?

R. 1. Iudex Ecclesiasticus ordinarius etiam quando ad locum iurisdictionis sua proficiscitur, non potest pro necessariis ad iter, & vectum accipere aliquid, quia redditus beneficii in eum finem habet, ut sibi usque provideat. *Excipe*, quando ad consecrandam Ecclesiam vadit. c. *cum sit Romana*. *De Simonia*, vel pro visita sua provinciā sua, ut dub. præc. indicatur. c. *cum Apost. de censib.*

In re ea inquit, pareat sumptibus domi faciendis, quantum ergo domi consum-

plisset detrahere debet, in prædictis casibus, maximè si solito maiores impensas fecerit, R. teneri adhuc *Glo.* sentit, cui ali plerique reclamant: quibus subscrībimus. *Alias* citato iure nihil illis peculiare tribueretur, quod reponat intentioni Pontificis.

R. 2. Iudex delegatus ad specialem aliquam causam, ius habet pro expensis exigendi, quod sibi necessarium est. *Glo.* in c. *statutum de rescr.* in 6. §. *insup.* diligens inter delegatum ad universitatem causarum, & delegatos ad causam partcularem: his permitti, quia salario carrent, illis negari, quia ordinariis equiparantur. *c. Romana de appell.* *Surdus de ali-* *ment.* *tit.* 1. q. 76. *Moscon.* 1. 2. p. 1. c. 4. *Barb.* in cap. *cum ab omni de vita & honest.* *Cler.*

Dub. 10. Quomodo iudex exequi sententiam suam possit, ac debeat? Iuppono executioni mandandam esse, ne illorum reddatur iudicium, ne victi iure suo careat, & victi optabilius conditio reddatur, sed non est cuiuslibet manu præstare viribus, quod faciendum iudicavit, ideo provinciæ prætes subinde rem iudicatam exequi debet. *l. Ordore* *C. de execut. rei iudicata itaque.*

R. Iudex per se non sufficiens ad exequendum, alterius opere, & auxilio uretur. *Ac primo* quidem, si de contra-etu lata sententia sit, & condemnata bona capienda, *invocandus* est iudex, cui permittitur ea bona invadere.

Secundo, postquam iudex ecclesiasticus censuris nihil obtinuit ad verum laicos, pro executione implorare debet magistratum secularē, qui occupat bonis, vel persona rei cogat ad eum pārendum.

pendum, Barb. in pratermiss. c. pernicioſa de-
ſſ. ord.

Iudex ſecularis viceſim, eccleſiaſtici
ope non raro indi- get contra eos, in quoſ
nillum coercendi ius habet. Anth. ſed ho-
du C. de adult. Socin. in c. cum ſit generale de
ſo. comp. c. Quoniam de off. iudic. ordinarii. ubi
DD. notant Eccleſiaſticum, & laicuſ
iudicem ad muſuum auxilium tenere in
exequendis mandatis & ſententiis. Al-
ia. c. in c. pernicioſa de off. ord. Covarr. l. pract.
Q. 10 Mynſing. decade 1. reſponſo 6. Gaill. l. 1.
obj. 115. Fragos. de regim. R. ip. Diſp. 23, n. 86.
K. mſra tit. XI. de execut. ſ. 1. & ſeq.

Illud eſt diſcreti- minis, quod eccleſiaſticus
iudex laicuſ cogere potest censuris
& poenit. spiritualibus ad confeſandum
auxilium pro exequenda ſententia: ſe-
cularis vero eccleſiaſticum cogere non
poteſt, led a de- undus illi eſt metropoli-
tanuſ, qui inferiorē ſe Epifcopum ali-
um ve iudicem impellat ad ſubvenien-
dum. Sic Abbas. & Alii a tuſ in c. 1. de offi-
cio orānar. dicenſ eſte communem opinio-
nem.

Præterea notat Ign. Lopez. in pract. crim.
c. 154. doctrinā hāc locū habere non tan-
tum in cauſis criminalibus, led etiam in
civiliſ, Item delegato iudici eccleſiaſ-
tico non eſte implorandum a iudice
ſeculari auxilium, niſi ordinariuſ ſuum
priuſ convenerit, qui rogatus, ſi nequeat
aſſiſte: & per- vi- cete, tunc de- num ſe-
cularis brachii accerſendum robur-
eſte. A multis tamen contrariam op-
inione teneri fatetur, qui velint, non
obligari delegatum, licet poſſit, ordina-
riuſ ſuum priuſ convenire, ab eoque
ſubſidium depoſcere. Innoc. Abb. & alii in
c. 11. de off. ord. Covarr. l. Pract. questionem

c. 10. S. ead. ratione Armilla V. iudex. n. 15.

Dub. II. An, & quomodo iudex re-
cufari queat?

Recufare iudicem dicitur, qui legitimi-
mam exceptionem ad fert, cur nolit ab
eo cauſam ſuam cognosci, & iudicari. c.
ſuſpicioſia de off. delegati c. Cum ſpeciali. de ap-
pell. c. Quia ſuſpicioſi. q. 5 hoc poſto.

R. Suspectus eſt iudex, & recufari
poteſt, Primo. quia adverſe partis con-
ſanguineus eſt. Quod extendant aliqui ad
affines, & conſanguinitatem ex damna-
to concubitu ortam. Quousque autem
conſanguinitas porrigatur, non ſatis li-
quet. Glos. ad leptimum uſque gradum
extendit: hodie autem quia uſque ad de-
cimum ſucceditur a conſanguineis, ei: i
am durate affectus præſumitur. c. poſtre-
mo de appell. ubi Barb. magno numero
DD. cit. ſecondo. ſuſpectus eſt advocatus
nec permittitur eſte iudex in eadem cau-
ſa, in qua advocatus fuit. Si tamen iudica-
ret, & ſententiam ferret, non fore nul-
lam exiſtimat. Steph. Gratianus. Similiter
advocatus non poteſt eſte aſſessor in cau-
ſa clientuli ſui. Silveſt. V. Advocatus n. 2.

Tertio recufari poteſt, qui alias contra
me pronunciavit, & a cuius ſententia
appellari. Aliqui tamen hoc in arbitrium
iudicis reiiciunt.

Quarto ſuſpectus eſt familiaris dome-
ſticus aut co- mēnſalis, & amicus, ſive
alia coniunctione, vel nexus de vi-
cētus adverſario meo.

Quinto, Si habeat ſimilem cauſam il-
lius, in qua eſt deputatus iudex. Denique
ex qualibet etiam levi, & modica cauſa
ſuſpectus recufari poteſt, led reculatione
in ſcripto oblata. Gaill. l. 1. obj. 33.

Omnia hāc colliguntur ex c. 36. de ap-
pell.

pell. & limitari possunt non uno modo, præcipue autem, quando persona est valde religiosa, & inculpatæ virtæ, quæ qualibet suspicione fortior, non sineret litigantes de corruptione iudicij futurâ sollicitos esse. *V. Barb. in c. Postremò de ap. pellat. speculat. tit. de iud. de leg. §. superest. lasson. in l. apertissimi. C. de iudic. Maran. par. 6. tit. de appell.*

Dub. 12. An iudicis excommunicati sententia valida sit.

R. Omnia acta iudicis excommunicati, qui publicus ac nominatim denunciatus est, & imprimis sententiam ab ipso latam invalidam esse. *c. ad probandum de re iudica. c. Veritatis. d. dolo. & contumacia. Idem Theologi agnoscunt in 4. dist. 18. 20. & 2. V. A vitam. de Censur. par. 2. c. 6. d. 6. dub. 3. ubi monet, si plures cum excommunicato sententiam proferant, eorum sententiam nullam fore. Si verò arbiter dilectus fuerit consentiu partium, malè quidem faciet consentiendo, & tractando negotium, quia tam non est actus iurisdictionis, sed conventio quedam, quod iudicaverit, validum erit. Maran. p. 4. pag. 114. Suar. V. disp. 1. 6. sed. 1. n. 6. Navarr. c. 27. specul. tit. de advocat. §. 1.*

Dixi: *Si publicus, & nominatim denunciatus sit. Nam eorum qui toleratis sunt, in utroque foro acta valida consentur, ne quidem absolutione sacramentali excepta. Et si communicare nobis cum illis permisum est, hoc est, tractare ea, quæ in civili vita solent, consequitur, ut conventiones contractus & similia vim suam obtineant, ne aliqui tolerationis nullus effectus, & fructus sit. Abb. in c. cit. ad probandum, Felinus ibid. n. 3. Avila par*

2. c. 6. disp. 6. dub. 3. Toletus l. 1. c. 13. n. 7. & 23. Barb. in prætermis. c. intelleximus de iudice.

Nota auctor quoque, si excommunicatus est, à limine iudicij repellendus est. *c. Excommunicamus de her. in 6. Ant. Cucchi l. 3. inst. p. 325*

R. Tribus modis. Primo, ratione iudicis incompetenter. *c. Etsi clerici de iudic. Hic defectus omnium maximus, & insanabilis censetur.*

Secundo, ratione actoris, si nimis prohibitus sit, ut pupillus & minor. *l. properandum C. de iudicis. l. Cum & minor. & ibi Baldus C. si adu. rem iudicatam.*

Tertio ratione materiæ, quæ non subest tali iudici, ut patet in causis Ecclesiasticis, *c. 2. de cernimus de iudic. & alibi passim. Adde defectum in modo procedendi, qui quando circa substantiam est, non minus reddit sententiam nullam, ac reliqua superius enumerata. V. Maran. p. 6. §. Expedita secunda. ubi triginta modos enumerat, quibus iudicium nullum redditur.*

Portò nullitas in iudicio duobus modis proponi consuevit, principali ter & incidenter, ut Bart. declarat in l. exp. col. 6. *V. nunc aliqua videamus. Principaliter, quando sola, & ab aliis separata implorato iudicis auxilio proponitur. Incidenter, cum petitur ex integrò super negotio principali pronunciari. Tunc enim simul de nullitate cognoscendum erit. V. Vantum de nullitatibus in Rubr. Quot & quibus pag. 98*

Dub. 13. Quod modis finitari iudicium?

R. Tribus. Primo, tempore seu termine elapsi, qui in criminalibus est biennium

niūm, incivilibus triennium, quo finito perempta instantia est. Hodiè secundum Concilii Tridentini dispositionem. 8.24.1.20. causæ omnes ad forum Ecclesiasticum spectantes coram ordinatio in prima instantia decidi, & infra biennium terminari debent: alioquin post id spatium liberum est partibus, vel alteri illarum iudices superiores alii statueri competentes adire.

secundo finitur prolatione sententia. Nam iudicata nihil superest amplius discutiendum, vel executio, vel appellatio facienda e.iudicium de reiud.

tertio prohibitione, ac status mutatione, ut si iudex superior ad le causam trahat, vel alium ob finem partibus silentium imperet, aut iudicii processum venter. iudicium tit. dere iud. 3. sily. V. iudicium. 2. W. esenbec. l. 5. tit. 1. n. 15. AZOR. 11. l. 13. n. 15. Q. ult. Roder. To. 1V. tit. 12. c. un. Schneidervin. l. 4. instit. tit. 19. n. 14. Gerson. Tract. 14. de correch.

Dub. 14. Quæ sit pœna temerè litigantium.

R. Triplex jure civili statuta est, uno soli karum auri. l. ab executione. C. quorum appell. non recip. Glo. ibid. in v. Multandos. Altera pœna est extraordinaria ad arbitrium iudicis. l. Eos. §. Ne temerè. C. de appellat. Tertia pœna est amissio causæ, & nota infamiae. l. à proconsulib. C. de appell. Bartol. ibid. Institut. l. 4. T. 16.

Iuris Canonici pœnae mitiores sunt, ut D. D. notant in c. 5. Cum appellationibus frivilis. in 6. ubi dicitur, condemnandos esse in expensas, qui frivolum appellacionem, hoc est, cuius nulla legitima causa reddi potest, fecerint, idque eodem die. Quæ vero appellationes mereantur

prædictam pœnam, arbitrio iudicis relinquendum tradit. Menoch. Casu 197. num. 7.

In Camera Spirensi temerè litigantis pœna arbitraria est, pro magnitudine causæ, & qualitate personæ, & condemnari solet ultra expensas etiam procuratori fisci in aliquot marcas auri puri, vel argenti. Utinam hoc sèpè fieret, exclamat Andr. Gaill. l. 1. obs. 152. ut talium pœnarum meru à temerariis appellatibus abstinerent calumniatores. Praeclarè, si aures cupiditati natura dedisset. Tusclus in Lit. L. Concl. 378. Roman. Singul. 3. 8. Menoch, de arbitrar. Casu 445. Tholosan. l. 47. c. 1. num. 5. 6. & seq. Schneidervin. l. 4. Instit. T. 16. §. Ut aduersus & sequ.

Odibiles certè sunt, quicunque lites amant, & perversi vocantur. Prov. c. 16. v. 28. Nec servos Dei decet involviri xis, & contentioibus. c. olim. de accus. Nam unde lites, & bella, nisi ex concupiscentiis, quæ militant in cordibus nostris? Iacob. c. 4. v. 1. V. Decianum. l. 3. c. 4. num. 9.

Dub. 15. Quæ pœna maneat iudicem, qui in officio suo deliquerit?

R. iudex sive ordinarius, sive delegatus qui contra conscientiam, & contra iustitiam indicans in gravamen alterius partis quicquam fecerit per gratiam, vel sordes, ab executione officii per annum suspensus est, teneturque ad estimacionem litis parti læsæ. Quod si ita suspensus divinis se ingellerit, irregularitatem incurrit, saluis aliis constitutionibus, quæ iudicibus improbis ponas consti- tuunt. c. Cum aeterni. de sent. & reiud. in 6. Abb. Archid. Gemin. 1. Andr. Vivianus, Alagona, & alii apud Barb. in tit. cap.

f. 3

Quod

Quod dicitur, *salvis aliis constitutio-*
nibus, ad leges civiles spectat, secundum
quas corruptas prece, vel precio Iudex,
vel pena capitali, vel deportatione in
insulam punitur, arbitrio Iudicis, qualit-
atem delicti estimantis ex l. Iul. repetun-
dar, vel lege Cornel. de falsi. In particulari,
si pretio accepto male iudicaverit, sen-
tentia nulla est. l. Venales, C. quando pro-
vocare non est necesse. Si per gratiam, sen-
tentia est aliqua, sed rescinditur per re-
stitutionem in integrum. Glo. in l. Servo

invito. S. Cum prator. tit. ad Trebell. & pr.
terea item facit suam, cum nota insa-
miæ l. fin. C. de paen. Iud. qui male iud.
Quando Iudex corruptus est, & consti-
tutiones Principum neglexit, in penam
falsi incidit. l. I. § 1. tit. de falsi. Privariet-
iam dignitate, & officio potest. l. Iudic.
ces, & ibi Bart. ac Io. de plat. C. de Dignitatib.
l. 10. Ang. Aret. in Tract. malef. v. procedamus
ulterius. Farinac. in Praxi Crim. q. III. à nu.
15. Marcus Par. I. Decis. aur. q. 686. Barb. in
c. Cum eterni. cit.

TITVLVS III.

De ipso Processu Iudicii.

Tres inveni modos proceden-
di. Primus exercetur per accu-
sationem. Secundus per denun-
cationem. Tertius per inquisitionem.
Neque permittitur Iudici aliam viam
insistere, aut privatam notitiam, vel arbitrio
lites decidere, ne multum agendo nihil
agat, seque pœnis non mediocribus ob-
jiciat.

§. 1.

De Accusatione.

1. **Q**uod dici solet, sine accusatione
Iudicium non fieri, verum est, si
nomen accusationis latè accipias, tam

pro verâ, ac formalî, quâm pro æquiva-
lente. Subinde enim facinus innotescit
Iudici per libellum oblatum, qui accu-
sationem continet, aliquando per de-
nunciationem, aliquando per querelam
simplicem; aliquando denique eviden-
tia facti, & forma clamorosa viam iu-
dicii aperit. Hodie in plerisque regnis,
ac provinciis constituti sunt Syndici,
quorum munus deferre crimina, quæ
vindictam merentur. Quin etiam de
quolibet delicto inquirere iudex potest
modo rumor, aut clamorosa fama præ-
cedat l. I. §. defensores tit. de munere & honor.
Tholosan. l. 49. syntagm. 6. §. Iul. Clarus.
fin. Q. 3.

II. **A**ccusatio formalis est delatio cri-
minis

minis in libello accusatorio ad publicam vindictam legitima interveniente subscriptione.
az. l. 9. s. 1.

Quod dicitur ad publicam vindictam, distinguit accusatorem propriè dictum ab auctore. Hic enim, quod sua interest, potissimum querit: accusator vero reip. bonum principaliter intendit, ut nimium scelerati homines puniantur, & resp. liberetur. Roder. Tom. 4. tit. 6. c. 4. syl. V. accusation. 1. Vnde duplex libellus, accusationis in criminalibus, & conventionis in civilibus. Attamen ut semper scripto concepta accusatio sit, ad substantiam non pertinet, sed ad solennitatem. Sufficit etiam verbaliter proponere, & a Notario excipi. Similiter nomen accusantis, & accusati, dies & annus, quo fit accusatio, imo locus delicti addi solent. Omessa tamen non faciunt irritam accusationem. Speculat. 3. par. Rubrica delibelli. Ferrar. practica de formalibelli §. Quot sint.

In libello conventionali explicandum est, quis, quid, coram quo, quo iure petatur & a quo. Nomen actionis ut conceptis verbis exprimatur, iure Canonico non requiritur. c. directi de indic. quia ex cedula petendi intelligi potest. Hoc igitur expōnenda sive proxima sit, ut in personali obligatio, in reali dominio, sive temora, qualis in actione personali est contractus, in reali factū, ex quo causatur dominium v.g. quod res si legata, vendita, tradita. &c. Val. lens. l. 2. m. 3. n. 6.

Illud quoque memineris, quod libellus accusatorius inscriptio appellatur, libellus conventionis autem postu-

latio Interibere dicitur, qui nomen suum subscriptit, ad pœnam talionis vide-licet, quæ hodie tubular. l. pen. C. de accus. l. 2. §. fin. de adult. Lancel l. 4. tit. 1.

III. Libellus igitur non est necessaria Primū, cūm summariè, & sine stipendi agitur, ut in causis beneficialibus, matrimonialibus, decimatum, & usuræ. c. Dispensiosa. Clem. de iudicio. Secundū, si reus non desideret libellum. Tertio cūm causæ leviores, & breviores sunt. Quarto, si contraria consuetudo sit. Denique aliis de causis, quasi speculator explicat in 3. par. de libell. Vallens. l. 2. T. 3. n. 9.

Præterea non est cogendus qui accusatur, statim respondere libello, sed tempus 20. dierum iure communi habet ad deliberandum, an expediat litigare, an recusandus Index, an quæ exceptiones adsint. Auct. Offeratur. C. delit. cōmet. Non ita tamen fixum est illud temporis spatium, ut ob justas causas contrahi a Iudice, vele extendi non possit. Bald. l. 1. Consil. 438. Cardin. Tuscha Concl. 301. & 302.

IV. Libellus accusationis, ut a pēris- tis observatum est, syllogismūm juri- dicum continet, hoc ferè modo. Caius accusator dicit. Operario debet ut mer- cessua, uti conventum est. At Titus con- venit mecum de uno aureo. Illum igit- tur ut mihi præster, postulo. Vbi maior propositio regulam generalem conti- net. Minor facti speciem: Conclusio pē- titionem. Assumptionis probatio in- cumbit auctori. l. 2. Tit. de probat. Quod si reus excipiat, a se pridem factam sole- tionem esse, onus probandi in se trans- ferte

fert. I. In exceptionibus. Tit. de probat, ubi Glossa, sicut auctor intentionem suam, ita reus exceptionem probare debet.

Eiutmodi libello parato rogatus Iudex reum citare debet, eoque prælente offertur Iudici, & per hunc reo: atque ita censetur judicium inchoatum. Lis vero contestata, cum ad petitionem auctoris, respondit reus animo configendi, c. Daudum Ecclesia. §. Licet, de elect. &c. i. de litis contestat. Oldrad. Consil. 108. Iason instit. de action. init. n. 19. & 20.

V. Quamvis in uno libello plures simul actiones, quarum singulis respondeat accusatus, & totidem sententia ferantur, includi queant, summoperem tamen vitanda obscuritas est, ne forte a Iudice rejiciatur: quamvis non continua id faciendum, quandoquidem ex processu, & probationibus futuris dilucidari potest. Hoc tamen si non præstetur, absolvit reus poterit, relata potestate auctori iterum experiendi.

Monet etiam V Vurmserus T. 9 obs. 3. si auctor libellum suum emendare velit, & quod male conceptum, in melius reformare, id faciendum ante litem contestatam, nisi ipsa mutatio tangat principalius ipsam rem, quantitatem, vel qualitatem in libello petitam. At quando libellus omnino ineptus est, Iudex reum ab observatione judicii absoluere debet & auctorem in expensas damnare. Censetur autem ineptus planè, quando ex eo non concluditur ius agendi. Gaill. l. 1. obs. 66. & 67.

VI. Libellum generalem, & incertum rejiciendum esse, ex c. significatiobus. De libelli oblatione DD. apud Barbos. citati colligunt. Sed limitatur Primo in pe-

titione fractuum, usurarum, damnum, expensarum, & interesse. Secundo in civilibus parte non opponente. Tertio in petitione hereditatis. Quarto, quando incertitudo nascitur ex parte ipsius tei. Glo. & Bart. in l. 1. § quia autem Tit. Legitorum. Iam quod ex eodem capite descendunt libellum alternativum non valere, etiam limitandum est. Primo agatur de rescissione contractus in materia legi 2. C. de rescind. vend. Secundo in actione hypothecaria qua ex. c. peto Titum condemnari ad traditionem tei hypothecata, vel ad solvendum debitum. Tertio limita in minore, qui potest libellum alternativum facere dicendo contractum nullum esse, vel si validus, rescindi, seque in integrum restituere. Constitutus de in integr. restit.

Ad extremum dubius, & obscurus libellus qualibet industria sublevandus est, ut effectum habeat: quem in finem etiam verba improprianda sunt, & diligenda interpretatio, que auctoris menti favorabili. v. Henningum Consil. 43. n. 1. Gaill. l. 1. obs. 61. & sequi Bald. Consil. 165. Tuscius Conclus. 305, 308. & sequi.

VII. Fit aliquando, ut libellus non Iudici offeratur, sed instar paucilli publicè proponatur, in quo Iudex requiriatur, ut de tali vel tali criminis institutum examen, & puniat, non addito accusantis, vel denunciantis nomine. Quinodus non sufficit ad Iudicem permovendum, aut compellendum, quamvis post eiusmodi monitionem procedere possit ex officio, immo debeat. Primo, quando antecessori publica infamia. Secundo, si crimen perniciosum sit in futurum, v. g. de patricidio, direptione urbis, vel incen-

incendi o procurando. In tali casu cau-
te inquiet ad eruendam veritatem, &
avertienda pericula Tholof. l. 38. c. 6. Mol.
D. 35 Laym. l. 3. tr. 6. c. 3. lul. Clariu §. fin. q.
68. Tuscius Concl. 321.

VIII. Omnibus accusare licet, quibus
jure interdictum non est, quemadmo-
dum Marcellus IC. respondit. Ad in-
terdictum igitur respice. Illud tribus
causis nititur. Prima est, delictum pro-
prium personæ, ob quod repelluntur ex-
communicati, infames, publici peccato-
res, usurarii, & his similes. c. Prohibentur. 2
q. 1. qui accusare. Tit. de accus. Secunda est
indecentia, propter quam subditive ve-
tantur accusare prælatos suos, servi do-
minos, filii parentes c. cit. prohibentur:
fratres, & sorores invicem. l. si sororum C.
de accus. Tertia est conditio status, unde
clericci non debent accusare laicos, nec
laici clericos. Hæc omnia tamen suas li-
mitationes habent, ut sequ. §. patet.

Nunc ad particularia veniendo, ac-
cusatio prohibetur pupillo, mulieri, ma-
gistratu, militi, in fami, & qui duo judi-
cia ad verum duos reos subscripta ha-
bent, vel pecuniam ad accusandum, vel
non accusandum accepit: item filio pa-
trem, & alumno patronum suum: item
suspecto de calunnia, pauperi, & qui
minus quam 50. aureos habet.

Excipe, nisi hi injuriam suam prole-
quuntur, mortemque propinquorum
defendant. Tunc enim ad accusandum
admittuntur, exceptis tamen liberis, li-
bertis, & alumnis, quibus tantum civi-
licer convenire suos parentes, & patro-
nos permittrit. l. Qui accusare cum duabus
sequentibus. Tit. de accus. l. Hic tamen, v. liberi.
l. iniquum. 17. C. de his, qui accus. non poss.

Præter hos jure Canonico non ad-
mittuntur ad accusandum, inimici, &
eorum domestici, nec criminolus ad ac-
cusandum alium criminolus, nec laicus
clericum. c. de cetero, de testibus, nisi in sua,
& suorum iniuria, poteſt etiam clericus
accusare malefactorem suum laicum
ita tamen, ut expelle profiteatur, se non
intendere vindictam, seu pœnam sau-
guinis. Fill. Tr. 19. c. 9. n. 246. Eodem
jure repelluntur viles, alioque non pro-
batæ personæ ab actione contra cleri-
cos, dummodo reus, clericus harum
consuetudine antea usus non fuerit.
Thol. l. 49. c. 2. Roderic. To. iv. T.
6. c. 10. Cam. l. 4. T. 19. qui multis ju-
ribus confirmant.

NOTA. In atrocioribus criminibus
puta, laicæ maiestatis, heres, simonie,
& similibus, omnes ad accusandum ad-
mittuntur. c. pen. C. de iis, qui accusare. c.
Tanta, 7. c. Licit Heli. desimonia. Diaz in
Præf. crim. c. 99. Roderic. Tom. iv. T. 6.
c. 2. & 3.

IX. Ad accusandum, & defenden-
dum procuratores admittuntur, qui
mandatum ad lites persequendas ha-
bent, Paulus in l. 2. & 4. Vlp. l. 1. & 3. de pro-
cur. Advocati quoque qui interdum suā,
interdum amici causam exponunt, vel
defendunt, Vlp. in l. 1. Tit. de postul. Ad hos
etiam pertinet procuratori consilium
date: prohibentur verò Iudicis, vel as-
sesloris officium assumere.

Per defensorem quoque agi potest,
modò is de rato satuldet. Difserit enim in
hoc à procuratore defensor, quod sine
mandato domini, illius causam tuerit
sunt nihilominus causæ quædā, quæ nec
defensorem, nec procuratorem admit-

tant, sed ipse reus & actor comparere debet. Eius generis censentur cauæ criminales criminaliter intentatae, quamvis excusationem absentiaæ sua transmite-re ad iudicem ipsis permittratur. *Vlp. in l. servum quoque de Procur.*

X. Iuramentum calumniæ actori, & reo commune est. Renuens actor causa cadit; reus vero pro confessio habetur. *c. ult. de iuram. cal.* Quid contineat, hisce versibus continetur.

*Illud iuretur, quod lis sibi iusta videtur,
Et si quaretur, verum non inficietur.
Nil promittetur, nec falsa probatio detur.
Et lis tradetur, dilatio nulla petetur.*

Sitamen ex probabili causa omissum fuerit, non nocebit processui, & iudicio. Idque Cameræ Spirensis maximè praxis docet, teste *Gall. l. 1. obs. 84. n. 3.*

§. 2.

Satisfit Dubiis de accusatione.

Dub. 1. An unquam teneatur aliquis accusare?

Dominicus Bannez. q. 68. ar. 1. sex conclusiones format. Prima est, accusare aliquem in iudicio licitum est. 2: accusatio aliquando est licita, & non in praecerto. 3. Fitcalis, quod escunque potest licite accusare tenetur ex praecerto accusare. 4. Non solum tenetur civis particularis accusare criminis, quæ immediate laedunt bonum publicum, sed etiam illa, quæ fiunt contra privatas personas, quæ redundant in malum publicum, & per punitionem praividetur bono publico. 5. Si accusatio ne-

cesclaria sit ad defensionem alicuius innocentis, tenetur homo accusare, protestando tamen, si fuerit clericus, quod non intendit punitionem malefactoris, sed defensionem innocentis. 6. Multis titulis potest contingere, ut aliquis teneatur accusare, *Primum* est propter bonum Reip. quia patitur damnum ex eo, quod aliquis particularis patiatur injuria. 2: ut homo non sit prodigus, & sine causa permettat petere consum suum, aut honorem. 3: est ex charitate propria sui ipsius, ut si homo timeat sibi ipsi, ne sine honore, & divitiis facilè incidat in peccata mortalia. Idem dicendum, si habeat familiam, quam debet alere, & quomodo libera-beat censum, aut honorem obligatum alii. *Ita Bannez.* maiore conatu, quam fructu. Supposito igitur, sermonem esse de accusatione proprie dicta.

R. Absolutè loquendo, nemo unquam accusare alios teneatur. *Ratio* que non potest fangi calus; ubi relictæ accusatione propria dicta, alia media non sufficiunt. Vel enim agendum est civiliter, vel criminaliter, si civiliter, hoc est, in nostram utilitatem, possumus cedere juri nostro, & remittere debitum; si criminaliter, loco accusationis adhiberi potest querela, vel denunciatio. Cum enim hæc, ut Bannez fatetur, ab accusatione accidentaliter tantum differat, iudicis sufficienter aperit viam ad cognoscendum, puniendum, vel etiam providendum. Unicus casus est, quem ex soto *Cardinali Lugo* dis. 8. sed 1. obiicit, si damnum aliquod cōmunitati immineat, cui statim occurrerit, nec tempus inquirendi suppetat iudicii verum non video, cur hic accusationem requiramus. Idem enim & fortè facilius.

facilius per denunciationem verbalem, peragetur. Quid enim fingi potest, accusatione proponendum, quod denunciatione non fiat? *Sotol. 5. de iust. q. 5. Nayar. in t. spicaver. 2. q. 1. Manual. c. 25. n. 31. Sanch. 1. 6. Cons. c. 1. d. 26. Regin. l. 24. c. 7. n. 114. Laym. l. 3. tr. 6 c. 3 n. 6 Az. 111 l. 13 c. 19 q. 4.*

Dub. 2. Vtrum accusationi præmittenda sit fraternalia correctio, secundū il- lud Matth. 18 si peccaverit in te frater tuus.

R. 1. Non est opus, per se loquendo, accusationi, vel denunciationi fraternali correctionem præmittere. Ratio. Manifestare alterius delictum judicii eo fine, utilitatem satisfiat, per se licitum est, ergo fieri potest absque alterius administriculo. Confirmatur syndicus, aliisque officiales nunquam adhibent fraternali correctionem, sed promiscue & absolute deferunt administratum, quæ comperra habent, quod manifestum signum est absolute loquendo non esse necessarij præmittendam fraternali correctionem.

*R. 2. Quando ipesest correctionem à fratre admittendam esse, rem vero in debitam non restituendam, præmittere correctionem potero, & nihilominus illum accusare. Ratio. quia correctione fraternali neque debitum restituendi, neque ius exigendi tollit. Ergo qui rem meam detinet, quamvis correctus, restituere tenetur, & si cunctetur, per iudicem compellipotest. *Valent. q. 10. p. 3 Az. 111 l. 13 c. 19 q. 3. Roderic. II. q. 6 Nav. c. 24 n. 12. Suar. de Char. disp. 8 seq. 4 Bannez. 2. 2 d. q. 33. & q. 68 ar. 1. Silv. v. accusatio n. 3. Tubien. n. 3 Nayar. c. Inter verba. Concl. 6 n. 171.**

Dub. 3. An quando non speratur alia utilitas, quam supplicium rei, & hac intentione fiat accusatio, necessarium

fit præcedere correctionem fraternali?

Affirmat Rodrig. 11. q. 8. ar. 7. Sienim ad eam minimè teneri fateamur, contra charitatem aliquid moliri necessarij affirmare debemus, quæ omnia media ad salutem spiritualem proximi necessaria tentanda proclamat. Et ius Canonicum ex Evangelio docet hanc veritatem, præcipiens, ne pœna excommunicatiois, nili contumax feriatur. Idem prolixè inculcat Bannez. q. 68. ar. 1. sed nihil officit oppositæ sententiae, quæ probabilitor, non peccare, qui omissa correctione fraternali sola rei punitionem accusando intendit. Etenim talis accusatio est iustitiae actus, in eum finem suscepitus, ut satisfiat iustitiae: esto alia in aliis non existat utilitas, quod tamen moraliter vix possibile est, quia vel absterrentur a virtutis mali, vel in amore virtutis confirmantur boni. Vnde sequitur eiustmodi accusationem bonam, & licitam esse.

*Illud concedi potest, (nec plus à Roderico probatur) aliquando melius, & perferetius fore, si ex charitate præmittatur correctio, quia consiliorum quoque observatio cordi nobis esse debet: ne eum in infidelibus, in imo gradu operationum constitutus, filiorum Dei mercede, & hereditate privemur. *Matth. c. 5. v. 46 & seq.**

Dub. 4. An aliqui immunes sint, ut accusari non possint?

*R. Iure veteri i. accusari non possunt legati, præfides, magistratus populi Romanii, & alii, qui honore, aut ministerio publico funguntur. I. *Hos accusare 12 Tit. de accus. intellige, quamdiu in dignitate**

tate, & officio publico manent. Defendendum est enim publico magistratu propter sublimitatem honoris. 2. semel absoluti non sunt de criminis eodem ab eodem auctore conveniendi, vel etiam ab alio, nisi hic dolorem suum prosequatur, doceatque ignorans te, ab alio prius institutam fuisse accusationem, aut illum prævaricatum esse. 1. sicut s. iisdem tit. b. t.

3. Neque absentes accusari possunt, & multò minus damnari. *Lab sentem C. de accusat.* Excipe nisi crimen admissum pecuniarium peñam, aut estimacionem requirat. Denique immunes facit artas puerilis, & mentis error. 1. *infans tit.* ad 1. *Cornel.* 1. *Divis de off. præsidis.* Minores autem 20. annis accusari possunt, quando puberes, aut pubertati proximi deliquerunt, ita ut doli capaces fuerint. 1. *auxilium g. in delictu tit. de minoribus.* & c. *fin. de sentent. excomm. vi.* *Dambaud.* in *præc. c. 4.* *Decian.* 1. 3. a. 38. *Tholos.* 1. 32 *synt. e. 15.* *Maran.* *de ord. iudic. par. 6. s. sexta p. 139.*

Dub. 5. An monachus Abbatem suum accusare possit?

R. Posse ut communiter DD. apud *Barb. in c. ex parte de accusat.* Quamvis enim in monachis appellatio prohibita sit, non tamen defensio, & reclamatio ad com itia generalia, præsidem, aut visitatores. *Roder. IV. I. 6. 6.* Nec opus est ab ipso abbatem, vel alio superiore ad id licentiam petere, quia jure conceditur in c. cit. *Rationem Glöss.* dat, quia monachus aequaliter abbatem censetur utilitatem monasterii procurare. Quod expensas aut net, monasterii suppeditare debet. Quod limitati, nisi accusans habeat per illius m. 2, nisi sit ex ordine mendicantum.

3. si non ob monasterii, sed propriam utilitatem acculer, de vindicatione, quam correctione sollicitior.

Dices. *Cono. Tr. Seſſ. 25. c. 4.* præcipit, ne ulli religiosi ex suis conventibus recedant etiā prætextu ad superioros suos accedendi. *R. Navar. in c. Non dicatis. n. 11.* sine iusta, & rationabili causa non licet, alias permitti, & eiusmodi conatum esse quasi appellationem, de qua Congregatio Cardinalium decrevit gradatim faciendam esse v. g. à Guardiano ad Provinciale, ab hoc ad Generalem, à Generalem ad Prostorem, denique ad sacram Congregationem. *Rodrig. v. l. cit. Az. t. l. 12. a. 11. q. 8.* *Sanct. l. 6. Cons. c. 12.* *Barb. in c. ad nostram. de appell.*

Dub. 6. An & quomodo Clericis permisla sit accusatio?

Non permitti omnimodè diximus. *præc. n. 8.* sed in sua suorumque defensione tantum, idque multis, & iustissimis causis, ait *Diaz.* in *Pratt.* sua t. 93. Dignatur enim ex hoc sacerdotalis candor, cuiusque puritas plurimum cōaminatur. c. *biu à quib. 23. q. 8.* ubi de criminalibus agitur. Qui verò contrarium faciunt, & accusant laicos, irregularitatem contrahunt, imò nec testimonium illis ferre licet coram laico iudice, nisi cum episcopi consenti, & in causis civilibus tanum. *Testimon. I. q. 1.* *Barb. in Pratermiss. ad t. Clerici. de postul.* Possunt nihilominus etiam in criminalibus, & apud iudicialem iudicem accusare, si quando crimen morte dignum est, protestati fuerint, ut non ad mortem, aut mucillationem procedatur, de quo existat Bonifacii Papæ Constitutio, que est 2. in T. de hom. l. 6 quam multi annotat. illustrat *Ber. Diaz. l. c. Fill. Tr. 19. c. 9. n. 146.*

Ob

Ob eandem causam superius allegatam Clericis prohibitum est in sacerdotalibus iudicis exercere munus advocati, procuratoris, & tabellionis. *c. Postulasti de homin. c. ex literis de excess. prælato. c. al. quanto. c. si quis post acceptum. dist. s. Barb. in Praermis. c. Clerici. de postulando.* Excipe Primo, si clericus pauper sit. Tunc enim in utroque foro, & pro qualibet civili causa postulare potest. Secundo, coniunctos clericorum & personas miserabiles, quibus patrocinari permittitur. Tertio, licet illis domi conquirere & conscribere rationes, quæ deinde in iudicio proponantur. *p. Barb. in c. Cum sacerdotes. de postulando.*

Dixi protestationem necessariam esse, quod non debet extendi ad iudicia Ecclesiastica, in his enim Clerico non est necessarium protestari, sed permittitur agere simpliciter, modò causa civilis sit, & civilitet agatur. Præterea notat *Gaill. l. 1. de pare publ. c. 8.* Clericos immediate Imperio subiectos, cuiusmodi sunt episcopi, in Camera Spirensi a civitate, & passim admissi in causa etiam criminali fracti pacis: eos verò clericos, qui non sunt immediate subiecti Imperio, ob fractam pacem civiliter pro bonorum restituzione in eadem Camerâ agere posse, modò in libello supplici pro citatione, vel mandato de restituendo damno non concludant ad pœnam damni: alias in pœnam Canonicanam, & irregularitatem incider. *Panor. iirc. Cum Macon. de accusat. abb. in c. l. n. 17. de iure calum. Barb. in c. Testimonium n. q. i. v. infra Tit. xvi. §. 15.* Dub. 7. Quid Iuris sit de Reconventione?

Reconventionem, seu reaccusationem vocant, quando accusatus excipit contra

accusatore m' obiiciendo crimen simile aut dissimile illi, de quo accusatus, & conventus est. Appellatur etiam retorsio & mutua petitio, de quibus in l. 2 Decre-
taliū T. 4 loquitur. De illa igitur noratu digna sunt, quæ sequuntur.

Primo. Reconvention fieri potest ante & post contestationem litis. *Geminian. Consil. 139. Felin. in c. 1 de mut. petit. Secundo,* Coram iudice delegato quoque; imò alias incompetente. *Socin. Reg. 1. Reconvention.* Tertio, locum habet in omnibus causis nullo jure prohibitis. *Tusch. Consil. 61. Quarto,* in causis criminalibus criminaliter intentatis non permittitur, nisi suam, suorumque causam actor persequatur, vel nisi crimen obiiciendum maius sit eo, quod accusator urget. *Maranta Par. 4 §. Sexta. n. 39. Quinto,* utramque causam conventionis scilicet, & reconvencionis iudex simul expedire debet, nisi quid obstat. *Gemin. Consil. 139. Sexto* denique, si actor respondere nolit ad libellum reconvencionis, non tenetur reus ad ipsius libellum respondere, & puniri a iudice pœna arbitriâ poterit. *v. Marantam prolixo dist. 6. Vallens. l. 2. T. 4. Tusch. l. cit. Lef. l. 2. c. 29. Dub. 6. Laym. l. 3. Tr. s. c. 1. n. 2. Clarus §. fin. q. 2. n. 4.*

Dub. 8. An semper forum rei sequi aucto debeat.

In causis civilibus generaliter recipit forum esse, ut actor forum rei sequatur. *DD. apud Barb. in c. Cum sit generale de iudic. magno numero tradunt, si quis illorum in verò in nullo eventu aliter fieri posse cœluit, non sequemur. Fallit enim citata regula Primo in privilegiatis. Studio si in matriculam relati convenienter eos, a*

quibus lassi sunt apud rectorem suum, ut ex statutis academicarum, praxi, & constitutione Frider. Imper. manifestum est, de quo *V. Pacianum in const. cit.* **C.** Ne filius pro patre. **Secundo**, in clericis, quando per laicos turbantur in bonis a se possessis. Tunc enim rei coram Ecclesiastico iudice conveniuntur. *Alex. l. 5. Conf. 103.* Fallit *tertio* in multitudine causarum individuarum eiusdem generis, quæ omnes ab uno, eodemque iudice cognosci possunt, ne continentia causæ dividatur. Sic in Camera S. i. en si observari testatur *Mynsingerus* in causa comitum Hanoviensium contra incolas diversorum pagorum obtinendum bona in districto pagi Hangenbrennheim, ubi erant amplius, quam 60. rei & diversarum iurisdictionum, quorum omnium mediatus superior fuit Imperator: & quia omnes eiusdem generis erant, & ad eundem finem agebatur, omnes, & singuli ad supremum iudicij tribunal citati fuerunt, illorumque declinatoris excepto onibus reiectis cognitio facta est. Ita *Mynsing. Cent. 1. obf. 4. Tholos l. 49. syntag. c. 1. Card. Tuschus V. actor, Concl. 1. 22. Armilla in V. Forus.*

Dub. 9. Vtrum accusator cessare possit, & inchoatam accusationem deferere?

R. Posse primo, quando animadvertisse innocentem protequi: imo in tali eventu tenetur cessare iure divino & naturali. *Quod tibi non vis fieri. &c.*

Secundo. Si ex charitate, & misericordia velit condonare iniuriam iuxta consilium Christi *Matth. 5. v. 44. Diligite inimicos vestros.*

Tertio. Si supremus iudex accusatum ab eleuerit. *Regin. l. 24. c. 7. n. 133.*

Alias quando de criminis criminaliter instituta accusatio est, & lis contenta, non licet abrumpere, nisi cum iudicis consensu, qui sapè non poterit consentire, ne teip. noceat, cuius multum interest maleficia puniri. *Decian. l. 7. c. 44.*

Excipe, nisi reus, & actor translegeit, etiam post inchoatum processum quo de pœna sanguinis agitur. Lictum namque reo est, quo cumque modore dimere sanguinem suum, & similiter accusatori ad evitandam pœnam talionis. Incedit tamen in *Turpilianum* lib. 48. cuius pœna est pecuniaria, scilicet quinque librarum auri quando delictum est publicum. Quando autem privatum, pœna extraordinaria locum habet. *V. VVurmser. l. 2. tit. 22. Obf. 1.* cui pœnam, merito contradicit *Decianum.* 7. c. 44. *Bart. inl. quasitum ad Turpil. Silvestri. V. accusatio n. 6. V. Vefenbec. l. 2. tit. 15. n. 5. V. qua diximus in par. 2. tit. 6. § 3. n. 3.*

Dub. 10. Quomodo accusatio iniusta reddatur?

R. In iustam reddi tribus modis. Calumnia, prævaricatione, & tergiversatione. Calumniari est aliquem scienter falso accusare. Prævaricari, absconde vera, & producere falsa. Tergiversari, redire tenui, & accusationem derelinquere. Pro pleniore intelligentia contentur sequentia puncta.

I. Quicunque alium scienter falso nullis indicis existentibus accusat, mortaliter peccat, teneturque ad omnium damnorum compensationem: Olim quoque talionis pœna obnoxius erat,

erat, cui hodie succedit arbitratia. Idem dicendum de eo, qui accusat de crimine quod quia solus ipse novit, probare in iudicio non potest, *et fin de calum.* *Tus.* *ibid.* *V. calumnia concil. 9:10.* *Roder.* *IV. tit.*

6.6.8

II. *Ignorantia inculpata facit, ut falso accusans a gravi peccato excusatetur; nihilominus ad restitutionem omnium quae damnatus amisit, obligatur. Exceppe expensas in lite factas, & quae inde damna proveniunt.* Ratio est, quia falsus accusator per ignorantiam, neque ex rebus condemnati, ut suppono, quicquam possidet. *Roder.* *I. tit.* non posse intervenire facti ignorantiam ex *S. S. Thom.* *et milia dicit n. 5.*

III. *Qui in causa criminali pactum init debetendi, & non prolequendi accusationem institutam, si inde alicuius testis, vel reip. damnum emergat, lethali peccat, & teneturq; restituere quae transgressus est ordinem iustitiae.*

VI. *Non peccat iudex, etiam in inferiori, si postquam noravit defectum aliquem, incepit accusationem abrumpt. Sicut enim non tenetur admittere suspiciam, ita pretendere non tenetur defectuam.* *Caret.* *q. 63. ar. 3.* & *ibid. Argagon.*

V. *Quae de falso accusatore dicta sunt, extendi debent ad eos, qui mandant accusationem falsam, consulunt, aut cooperantur efficaciter. Cuncti enim non secus, atque ipse accusator damnorum inde provenientium causa sunt. Quemadmodum in Tractatu de restitut. Theologi communiter docent.* *Az.* *III. l. 13. c. 19. dub. 7. Liss.* *c. 13. dub. 2.* & *4. Maranta.* *p. 6. Fullius.* *tratt. 32. c. 3.* *Sily.* *v.*

Consilium num. 9. Tusbus v. accusatio. Concl. 167. Item v. consilium Concl. 762. & 763. Silvest v. restitut. S. 3. Armilla eod n. 4. & sequentib. Tabiena V. accusation n. 5. Cataneus eod.

De Denunciatione.

I. *D*enunciatio est manifestatio de-
lieti facta superiota, vel iudici, ut
suo munere fungatur, vel providentia
ad aliquid datum corrigendum, vel
impediendum. Ex quibus verbis confe-
stim apparat, quo modo ab accusatione
differat, fine nimirum, ac modo proce-
dendi, nec non defectu solennitatis
a iure requisita ad veram accusatio-
nem, *Roder.* *I. q. 6. diff. rre inter se dicit.*
*I. quia accusatio non potest nisi per li-
teras fieri, Denunciatio autem potest
c. licet a beato de accusationibus.*

2. *Accusationem inscriptio, denun-
ciationem monitio procedit.* 3. *Accusa-
tio intendit punitionem ordinariam, &
mitius.* 4. *Accusatio depositionem, de-
nunciatio correctionem indicit.* 5. *Ac-
cusator potest appellare, denunciator
non potest nec tenetur verificare
suam denunciationem.* 6. *Quae denun-
ciatoris finis est, ut mores corrigan-
tur, potest in testem adhiberi, accusator
minime.* Ita *Roderic.* potissimum diffe-
rentiam agnoscit *Laym.* *l. 3. rr. 6. & 3.* quod
accusatori incumbit onus probandi, a
qua immunitis est, denunciator. *Moscon.* *l.
2. de iudiciis par. 1. c. 5. Maranta par. 6. iudic-
cior. tit. de denunciatione n. 2.*

II. *Non eod modo ab omnibus
divi-*

d:viditur. Alii quadruplicem faciunt, ut Panorm. in c. novit. de iudic. & multi illam secuti. Prima est, evangelica. Secunda Canonica Tertia regularis Quarta iudicialis Evangelica sumit ex c. 18. Matth. & 17. Luca. Canonica à Canonibus introducta est, ex qua vel generaliter vel specialiter facta proceditur ad privationem dignitatum, officiorum, & beneficiorum. Regularis apud Religiosos locum habet, varia ac multiplex secundum ordinum diversitatem. Iudicialis est, qua iudex procedit vel ad satisfacendum parti, ut recipiat, quod suum est, vel reip. ut crimina puniantur, non tamen or dinaria, sed arbitraria pœna.

Alii regularem Canonice addentes triplicem assignant, Evangelicam Canonicaem, & iudicialem, seu civilem. Canisius & Vallens. l. 5. tit. 1. §. 3. Theologi, ut Silv. notat V. denunciatio n. 1. dupli contenti sunt, unam vocant pœnitentialem, factam prælato, ut privatæ personæ, aliam iudicialem factam eidem prælato, ut iudicii, seu personæ publicæ. Laym. l. cit. cum Valent. to. 11. d. 5. Q. 12. duplicem admittens vocat. Charitativam & iudicialem. Charitativa dicitur, cuius efficiens, & motiva causa est commisratio erga proximum, ut à malo liberetur, vel præservetur. Iudicialem ita definit Ostiensis. Est criminis aliquius apud iudicem sine inscriptione facta delatio ad pœnitentiam agendum, vel aliam legitimam pœnam imponendam.

III. Inter charitativam, & iudicalem plures differentiæ sunt, videlicet.

Prima quo ad finem, qui diversus.

Charitativa intendit emendationem rei, seu denunciati, iudicialis vero satisfactionem, seu compensationem danni & iniuriae. Secunda onus probandi etiam cum periculo famæ & vitæ accusatori incumbit: denuncians minimè obligatur. Tertia. Iudicialis subcriptionem exigit: denunciatoris nomen potius celandum, quam manifestandum est. Quarta. Similiter crimen indicatum à denunciante absque necesse, propalandum non est. Accusatio id præcipue spectat, ut cognoscatur publicè & puniatur.

Nota. Cum denunciato apud Prælatum regulari est, licet aliis criminis omnino & auctor ignoretur, nō obstat, quo minus ea notitia ad bonam gubernationem utri possit, adeoque circa ipsum reum, de quo propterea, cum res exigit, quoad loci, & muneris sui officii mutationem disponere poterit, ea tamen discretione, & cauila, ut nec ipso, nec ulli alteri causa detur suspicandi mutationem ex aliquo facto vel delicto originem habere. Quod si scandalum, vel gravis perturbatio timenda sit, non tantum nulla mutatio facienda, sed intuper honorandus est reus, ut monet bene suar. to. 4. de relig. l. 10. c. 10. n. 13.

IV. De Evangelica breviter, quia alterius locis est, notanda sunt, quæsuntur.

Primo unusquisque tenet proximum suum monere, & corrigerere de peccato mortali, si potest sine gravidam, & credit profuturum, nec absque sua monitione illum emendatumiri, & tempus opportunum est. Quando autem servato ordine Matth. 18. præscri-
pro

pro non acquiescereus, superiori denunciandus est, à quo corrigitur.

Secundo, ut præceptum de correctione proximi & denunciatio graviter obliget, debet adeste certa peccati commissi notitia, spes conversionis, & mendicandi opportunitas.

Tertio, de veniali peccato nullus cancellario monendus aut corripiendus est, nisi grave damnum, aut scandalum timeatur. *Silv. q. 1.*

Quarto, quando peccatum publicum est, vel proximo aut teip. perniciosum ante omnem monitionem denunciare superiori potes.

Quinto, contra charitatem peccat, qui proximum suum iam emendatum sua vel alterius correctione nihilominus ad superiorum desert, nisi forte probabilis timor sit, brevi relapsurum, aut immensu alicui malo succurrentum esset. *Navarr. c. 24. n. 12.*

Sexto, quando correctio fraternaliter servato charitatis onere nullum esse clum habet, & teus obstinatus est, judicialiter procedere superior potest, ut testibus convincatur, & pro meritis puniatur. *Silv. v. Correctio v. Barb. in c. 20. de testibus in 6. Sanzb. l. 6. conf. c. 2. dub. 2.*

V. De Canonica denunciatione legimus admonendi 2. q. 7. subditis cendum, ne plus quam expedit, subiecti sint, ne dum student plus quam necesse est hominibus subiici, compellantur via castiganda esse potius, quam metuoffensionis celanda. Quem in finem ordinatur Denunciatio canonica contra Prælatos Ecclesiastum, & monastitorum quos clerici & monachi, quando non acquiescunt monitioni, deferre

possunt ad superiora, quia nimisrum interest habere bonos pastores animorum, & prælatos. c. 2. c. 3. cum dilectus 20. de accusat. Et verò duplex est, specialis, in qua privati hominis bonum intenditur & generalis, i.e. publica, ut quando agitur de impedimentis matrimonii. Permissum est enim cuiuslibet, impedimentum canonicum, quod inter contrahentes est, imo tenetur, ut *Sanchez probat. l. 3. disp. 13. denunciati iudici ecclesiastico.* c. Tua nos de cognat. Spirit. Arg. c. aud. 1. ter 8. q. 1. v. *Moscon. l. 2. par. 1. c. 5. l. l. Claram l. 5. Q. 7. Damhau. in pract. crim. c. 6. Maran- ta pag. 158. Navar. c. 22. n. 83. Covar. de matrim. par. 2. c. 6. §. 10. *Fili. tract. 10. c. 5. n. 185.**

VI. Ad prædictam denunciationem aliqui ex officio obligantur, uti sunt ab Episcopis & Prælatis ad id deputati; alii non ex officio, sed charitate & zelo promovendi bonum publicum. Omnibus verò non tantum permittitur, iure canonico faltem, sed præcipitur quoque iure naturali, quando personæ alicui, aut teip. grave damnum imminet, quod per aliud medium averti & impediri non potest. Vnusquisque enim proximo suo extremè laboranti succuriere debet, quemadmodum sibi veller in eadem necessitate constituta *Nav. c. inter verba Corol. 63. Archid. Silv. Angel. Innoc. in c. Novit. de iudic. n. 4. Sotus. l. de secreto deteg. m. mbr. 2. Q. 4. concl. 2. Filii. tract. 28. c. 8. n. 15. & 152.*

Non permituntur denunciare iure civili præcipue 1. infames 2. inimici. 3. conspirantes ad denunciandum, 4. nominatim excommunicati 5. publici concubinatii, l. cum oporteat. c. cum dilectus de accusat. & Barb. *ibid.* sed *Antonius*

Par. 3. tit. 9. c. 9. quemlibet admitti credit dummodo zelo denunciet. c. cum l. & A. de sent. & reiudicata.

VII. Quid regularem denunciationem atunet usi: a: am religiosis hominibus operæ premium non videtur, pluribus exponere, quia illis propria est. Sic ut tamen id minimè satisfacit, pro libidine sua, & beneplacito consuere potest accuratissimum scriptorem. *Emman. Rodericum. To. iv. Q. Q. regular. T. 8 c. 1 & sequ. Caramuelen in Theologia regulari l. 12. Susrium to. 18. de relig. l. 10. c. 8. & sequ. Card. Lugo. Dip. 37. sect. 14. Spatharium in aurea methodo. Tract. 5. Chislerium de iudice Regularium. cap. 16. Armillam v. Denunciatio.*

VIII. Superest igitur Denunciatio Iudicialis, cuius duo genera ponuntur, ita ut alia sit publica, alia privata. Publica punitionem criminis publicam, privata denunciantis propriam utilitatem respicit, ut pro damno vel iniuria illata satisfiat. *Filus, & servis potissimum servit. Sitne remedium ordinarium vel extraordinarium, frusta querunt aliqui, cum videamus hoc saltem tempore, tam illius, quam propriæ accusationis usum frequentem esse. Rem ipsam vetò considerando locum habet distinctio. Secundum ius civile commune denunciatio remedium extraordinarium est, quæ per eam non proceditur nisi in certis casibus jure permisso: secundum consuetudinem vero, & ius Canonicum dici potest ordinarium, sicut accusatio. Nam læcularis fiscus habet advocatos, & syndicos suos ad denunciandum criminia, & ad illorum*

denunciationes procedunt iudices: secundum ius Canonicum vero Prelatus non minus per denunciationem, quam accusationem procedere potest. *c. Qualiter. & quando. de accusat. Mariana de ord. judicior. Par. 6 hoc Tit. Az. 111. l. 13. c. 21 Dub. 2. Iul. Clarus. q. 7. Silv. v. Denunciatio Laym. l. Tr. 6. c. 3. Vallens. l. 5. Tit. 1. §. 5.*

IX. Hinc sequitur iudicem secundum duobus modis ad iudicandum impelli. Primo quidem per publicam denunciationem officialium, qui adiudicantur deputati sunt qui tamen non existent necessarium esse ipsorum delinquentium nomina Magistratus indicare (excepto hæresis peccato) sed sufficere, si moneant, vigilandum esse, & attendendum, ne quid Relig. damna patiatur, quia non defint v.g. viator in secessores, incendiarii proditores & similes boni communis olores. *Filiu. Tr. 28 c. 8. n. 143.*

Secundo per denunciationem a quo liberatio propositam, qui vel boni publici vel privati & proprii desiderio agitur: *specialiter autem legibus causum est, ut eorum præcipue denunciations iudex suscipiat, quibus acculata prohibitum, cuiusmodi sunt servi, domestici, rustici oppresi, & similes. l. 1. Tit. de off. praef. urbis Abb. inc. Non. deiud.*

Hodie contralèges civiles obtinuisse *Clarus meminit l. cit. consuetudinem, ut quilibet iudicem audeat ac denunciet iniuriam sibi alteri factam, idque expedit, ut eatenus crimina manifestentur, & puniantur.*

X. Ecclesiasticus iudex per denunciatio-

§. 3. DE DENUNCIATIONE

39

cationem judicialem procedere potest in hisce casibus.

Primo, quando clericus clericum denunciat, aut conqueritur adversus Prae- laatum de iniusta oppressione.

Secundo, quando laicus propter crimen exte Ecclesiastica denunciatur cuiusmodi est haeresis, & simonia.

Tertio, quando propter defecitum Iudicis laici crimen in foro civili noua- diutor, vel quia secularis Iudex non fungi- tur officio suo, vel quia officium vacat, vel quia pro tyranno habetur: denique qualisunque defecitus sit, ad Ecclesiasticum Iudicem, via per denunciatio- nem, vel querelam patet.

Quarto, ratione pacis ruptæ, aut jura- men nou servati etiam à laicis.

Quinto, cum miserabiles personæ au- xilium implorant.

Sexto. Cum de damno illato constat, & auctor latet. Vix enim Ecclesia fert, ut tunc in occultum auctorem, donec satisfaciat, excommunicatio feratur: quinetiam in scientes, nisi reuelent, c. si sacerdos de officio Ordin.

Denique in omnibus causis spiritua- libus, & quæ spiritualibus annexæ sunt, ut quando agitur de matrimonio impe- diendo, vel dissolvendo c. ad dissolvendum de spons. impubic. Tua nos. de cognat. spirit. 42. 111. l. 13 c. 21 Dub. 4. Filiu. Tract. 40 c. 7. n. 222. Toletus l. 56. 57.

VI. Iure civili cautum est, ne syndici stationarii, & similes, de quibuslibet, sed notoriis criminibus tantum denun- ciant. l. Ea quæ c. de accus. stationarii vocantur appatiatores dispersi per vicos, & provincias certis locis, ut magistris denunciant flagitia, quæ perpe-

trantur, l. 1. de off. Pref. urbis. l. 31. c. de episc. & cler. Nam in certis & parum ex- ploratis Iudicem occupari non expedit. Consuetudo tamen ob inosse videtur, ut qualibet delicta etiam minus certa deferantur modò apud Iudicem proba- ri queant. Eadem licentiam privatus quilibet habet ex consuetudine, ut de- nunciare possit delictum, sive publicum & notoriū, sive privatum, & paucis notum, dummodò verè commissum sit, & sine falsis suspicione narretur. Specia- later §. Quid sit Denunciatio n. 9. Clarus l. 5. §. fin. q. 7. num. 7. Mariana pag. 135. n. 26. Dicamus l. c. 30. Damhœud c. 6 Mo- net autem Laym. l. 3. tr. 3. par. 2. c. 4. n. 14. Hodie liberalius admitti denuncia- tiones privatorum, quia abundavit ini- quitas, in notabile dampnum commu- nitatis. Quamvis non sine discretione Iudici procedendum, præsertim, quan- do contra graves personas, & nullâ infi- miâ laborantes denunciatio sit.

XII. Qui fallo denunciavit aliquem, re cognitâ in expensas condamnatur teste iul. Clarol. c. n. 12. ubi communem esse lentitiam affirmat. At Lancelot. l. 4. T. 1. deficientem in probatione sus- pendi dicit à officio, & beneficio do- nec innocentiam suam probarit, quod fieri per arbitrium Iudicis aliquo n' cedo excogitato. Vnius testis fides sufficiet. Neque hoc durum videatur, quæ tam denunciator iudiciales quām calumnia- tor, non instructus argumentis & proba- tionibus præsumitur calumniam ma- chinatus.

Excipe syndicos, stationarios, & simi- les officiales, quorum munus est delin- quentes prodere. Cum enim ex officio

h 2 denun-

denuntient, cessat calumniae prælumpio. Si tamen aliunde constaret, limites officii sui, & recti transgredios esse, odio vel invidia alicui fallsum crimen affixis, se, non tantum in expensas, sed alia quoque arbitrary pœna puniendi esent. *Silv. v. Detrac. n. 5 Iul. Clarus. l. cit. Speculat. Rubr. de denunc. Dambaud. t. 6 n. 8. Val. lens. l. 3 T. 1. Bataard. ad q. 62. Clarin. 13.*

Quod si iudex omiserit victimum in expensas damnare, per totum diem quo sententia lata est, poterit viator perere & instare, ut iudex suppleat condemnationem expensatum, & supplere tenetur, quia quoad hunc effectum toto illo die officium ipsius durare censetur. *I. Paulus. Tit. dere iud. Ripa. int. diss. §. hoc autem. Tit. d. damno infelio.*

XIII. Præter hæc alii modi suppetunt iniuriam sibi illatam prosequendi, puta manifestando iudici per supplicacionem, aut querelam. Supplicatio lapis adiutorii est miserabilium personarum & humili obsecratione fit, implorando benitatem iudicis. Querela simplici relatione contenta est, nihil aliud intendens, quam ut iudex, vel superior eo modo, qui sibi optimus videtur, subveniat. Et hunc modum procedendi hodie in Italia accusationi solent per desuetudinem exuncta successisse testatur *Clarus. q. 10. Libellus enim non datur, sed simpliciter fit quædam scriptura, & ostentur loco libelli. Debet autem continere nomen accusatoris, accusati, iudicis, & criminis commissi: item quo loco, anno & mense commissum fuerit, nec non diem quoque dati ipsius libelli. Reliquos defectus circa solentitates, & requisita iuris communis iudex sup-*

plet. Quanquam si præter eiusmodi querelam se ipso oblatam nec denuntiatio alia, nec infamia vel aliud, que via ad inquiritendum aperiretur adesse, non deberet iudex procedere. Procedere nihilominus videmus consuetudinis clypeo se munientes, de qua an legitime præscripta sit tot vicis doctrina & integritate vitæ conspicuis improbantibus, & contradicentibus, meritò dubitari potest. *Felin. in c. Querelam de iuriu. Maranta Par. 6 Tit. secundus actus. n. 102 & sequent.*

§. 4.

De Inquisitione.

I. Inquisitio triple est. Prima omnino generalis, qua de nullo specialiter, sed in confuso, & generaliter inquiritur. Leges, an labes statuta, an delicta vigeant. Visitata cum primis est visitatoribus provinciarum, & cœnobiorum. Secunda omnino specialis de certa persona, & noxa. An Titius furrum, an Caius simoniam commiserit? Tertia mixta est, cum vel sola culpa, vel sola persona nota est. *Panorm. in c. qualiter, & quando de accus. Silv. v. Inquisitio. Roder. T. 11. Tit. 8 c. 5 Diaz. in. Prell. Crim. c. 1. Generalem inquisitionem Mosconi. h. 2 par. 1. c. 5. vocat præparatoriam, specialem vero solennem. Folier. par. 2 v. Denunc. facta Clarus §. fin. q. 3. & 6. Znola par. 2 v. Inquisitio. Layman. l. 3. Tr. 6, c. 2. num. 3.*

II. Generalis inquisitio non tantum licita sed etiam necessaria, & præcepta est. *c. Romana 1. §. sane de censib. in 6. Proposito.*

posito verbo Dei quærat, (Archiepiscopus visitans) de vitâ conversatione ministrantium in Ecclesiis. Item c. *Pernicosa 1. de officio iud. Ord.* Habeant episcopi singularum urbium in suis diœcessibus liberam potestatem adulteria, & scelera inquirere, ulciisci & judicare. Alioquin impune leges cum divinæ, tum humanæ violarentur, mali superarent, boni opprimerentur. Item docent, & urgent optimorum præsulū exempla, qui in visitandis ecclesiis suis diligentes & assidui fuerunt, juxta sacrorum Canonum, præsertim Conc. Trid. præceptionem Sess. 6. c. 4. & alibi.

In hac inquisitione nemo tenetur aliterius crimen occultum revolare, c. Qualiter, & quando 2. de accus. ne famam illius cum iniuria minuat. Excipe criminare ipi, perniciosa, cuiusmodi est proditio, conspiratio, insidiae, & similia. Ita DD. communiter cum Theol. S. Tho. q. 69 art 2 Cajetan. ibid. Soto de scripto memb. 2. q. 6 Navar. c. Inter verba conclus. 6. Less. c. 29. Dub. 13. n. 109.

III. Pro inquisitione generali nulla opus est præviâ infamacione, aut clamorosa insinuatione. Abb. in c. *Pernicosa.* Damhaud. c. 8 n. 14. Marantapag. 132. Barb. cum aliis multis in cap. cit. Qual. & quando. ubi simul plures limitationes accumbat, quarum Prima, tunc valere cum pars adverba non opponit se. Secunda, si mandato principis inquiratur afferentis crimem commissum esse terrena, si inquiratur contra officialem, eidique familiam, ac ministros in syndicatu finito officio.

Addit denique hodie communis ulu-
omanius terrarum receptuna esse, ut

Magistratus ad crimina punienda procedant etiam occulta, quæ probari possunt, nulla præcedente infamia. Quod maximè nec placitum videtur in illis delictis, à quibus reip. perturbatio vel interitus timetur. Neque enim minus obligamur spiritualibus damnis, ac periculis avertendis incumbere, quam corporalibus. Atqui ut corporis incolumente tueamur, nullam omittimus vigiliam, & curam malorum, quæ vel actu sunt, vel cereè adesse nobis ignorantibus possunt. *Silv. v. Inquis. n. 3 Gomez. III. c. 1. Armillia n. 1. Zer. p. 2. eod. Less. c. 29. Dub. 13.*

IV. Contra certam personam inquiri specialiter non potest, nisi aut præcedat infamatio, aut clamorosa insinuatio, quæ sit loco accusationis. c. Qualiter & quando. 2. 4. de accus. Inquisitionem debet clamorosa insinuatio prævenire. c. *Inquisitione 21. §: Tertia. eod. ad quem locum Barb. annotat.*

Primo, deficiente infamia non esse recipiendas depositiones, licet plures iuramento affirment aliquem delinquisse evidenteribus; nec puniendum aliqua persona, nec inquirendum ad petitionem illorum, qui in occulto portigunt lib. 1. lum accusationis. Secundo, Iudicis arbitrio relinqui, ut discernat, quænam infamatio sufficiens sit, & quis rumor frequens consideratis circumstantiis loci, temporis, & personarum, Tertio non requiri ad infamiam, ut testes oculati sint: sufficere etiam, quod à bonis viris fide dignis audierint, vel indicia, & coniecturas sufficientes habuerint. Quarto, ut infamatus quis censeatur, non sufficere, quod duo vel tres testes depo-
nant se vidisse crimen perpetrari, sed

h. 3. neccsa.

necessarium esse, ut rumor ad maiorem cōgregationis partē devenerit, ita que infamia sit non à malevolis, sed viris probis, eamque sāpe superior audierit, & non temel tantum. *Quinto* quamvis iudex noverit crimen rei sciatque esse duos, vel tī estes consciens criminis, per quos probari valeat, non posse tān: en procedere ex officio via inquisitionis, antequam acculetur. *Sexto* de- nique testem rogatum super infamia tētificari debere, quod intamatio sit inter maiorem partem hominum, vel viciniae illius loci, in quo erat fama, & à maiori parte audierit. *Mascard.* de probat. *conl. 895.* addit insuper *Barb.* in c. cit. Qualiter non valere statutum mandans inquisitionem de non infamato, neque si iudex plenum haberet arbitrium in precedendo, & puniendo delinquen- tes. Limitat tandem, si crimen occul- tum v. tētigeret in perniciem spiritualem, vel temporalem alicuius communita- tis, ut si quis civitatem vell tradere hōtibus, vel hēreticis aliquis seducere alios clam niteretur. Tunc enim absque omni infamia procedere licet. *V. Sanch.* l. 6. consil. c. 3. dub. 17

V. A prædicta regula non inquirendi nisi præcedente infamia excipitur. *Pri- mo* crimen hēresis, & Apostasie à fide, c. Excommunicatus s. adiuvatus, de haret. l. *Apostolarum 4. C. de Apostolis.* Ratio est, quia hēc crima maxime perniciosa sunt reip. & Ecclesiæ. *Mol. disp. 24. Laym.* l. 3. rr. 3. c. 3. *Secundo* ob eandem causam crimen læse maiest. *Extrav. Frid.* l. ad re- primend. n. s. v. *Navarr in Rubr.* de iudicis n. 94.

Tertio. Quando crimen in ipso iu-

dicio commissum est, puta si testis fil- sum deponat, si accusator calumnier prævaricetur, aut tergiversetur. *Nay.* cit. n. 88.

Quarto. Quando auctor criminis in generali inquisitione deprehensus est. Ita communis opinio legislatorum fert contra Sotum. l. 2. §. s. publico tu. ad adult.

Quinto. Quando reus occultum ci- men coram paucis, iudice videlicet, & Notario confessus est. c. 1. de accus. in b. Nam talis confessio facit notorium co- ram ipso iudice. Idem dicendum, sim- cidenter tātum confessus eslet.

Sexto. Quando suspicio communis supplet infamiae vicem: tunc enim au- censetur omnis accusatio deesse.

Septimo. Cum Dominus oculus reperitur, nullo auctore cēdis compe- to. Inquiritur enim tunc in famulos l. t. tit. ad SC. Silanianum. Simili erat contra nautas submersæ navis, propriæ p̄- sumptionem. *Abb. Aretinus* *Nay.* l. 11.

Addit *Bonac.* Quando procedunt ad conferendum beneficium, dispen- sandum, in voto, aut celebrandum ma- trimonium non requiri præ viam iofa- miam, vel accusationem v. *Lif.* l. 19. dub. 15. *Sanch.* l. 6. consil. c. 3. d. 19. *Card. Lugo* *disp.* 3. *scit.* 6. *Simanc.* l. *institut.* tit. 44. n. 9.

VI. Consuetudo quoque facere po- test, ut absque infamia iudex ad inqui- rendum procedat. Poze, quod Syndi- cus denunciat, vel privatus quisquam iniuria læsus, aut scandalizatus, onus probandi ramen refugere, iudicem dico ad ulteriore cognitionem procedere posse. *Primo*, quia modus procedendi supra expositus est, non divini, & nau- talis

ralis, sed humani & positivi. Vnde si cō-
suetudo prævaleat, signum est temp. & e-
civesuri suo renunciasse. Secundo idem
praxis docet plurimorum iudicium, in
quibus prudentia, & conscientia. Et iul.
Clarus testatur q.3. & 5. etiam iure civili
permisum hodie in quoconque causa
procedere ad instantiam, seu que relam-
partis iæsæ, vel officialis publici. Imò in
legno Galliæ, & aliis quib. sedam locis
nulli accusare licet, nisi de eo quod sua-
tautum intereat. Subdit Clarus per con-
suetudinem hoc tempore receptam nec
ab inquisitione accusationem, nec ab
accusatione inquisitionem excludi, sed
utramque sicut coniungi posse. V. Card.
Lugo l. cu. n. 64.

VII. Iudex sacerularis, & fiscus tan-
tum inquirere posunt de criminibus
intra 20. annos commissis computan-
do ab ipso die commissionis: supra
annos 20. autem minime 1. querela c. ad
leg. Cornel. de falsis, quam legem veteres
IC. pro singulari habent, & Damhau c.
8. sibi memoria præsenii semper reti-
nendam censer, pro liberatione amico-
rum, si illorum aliquem ad iudicium
trahere coningat pro delictis olim per-
pettatis. Fieri autem præscriptionem
contra accusationem 20. annis com-
munit et diximus in par. 2. tit. 13. c. 4. cum
Doctoribus idem magno consensu ag-
nolcentibus. Panorm. c. acceptimus 4. de
purg. Can. Mol. d. 66. Less. c. 6. dub. 11. n. 46.
Silvestr. Proscriptio §. 11. n. 2.

Monet etiam citatus Damhauerius c.
8 n. 7. de levibus & dissimulatione dignis
noxis nullam inquisitionem faci-
endam, aut certe cognoscendum de
plano. I. levia tit. de accus. c. inquisitionis

ead Glo. in c. si proponente 41. dereser. Barb.
init. l. 1. decretal. n. 51.

VIII. Catus de adulterio infama-
tus est, reus tamen occidit aliorum
quoque puta facti, sacrilegi, & simili-
um, licetne de his quoque inquireat?

Ex dictis n. 4. liquet hec ut non
esse. Nam si de adulterio si occultum
fotet, non permittitur inquisitio specia-
lis, consequitur de aliis quoque quam-
diu ignorantia sunt, inquiri non posse. Fa-
vet c. inquisitionis de accus. ubi dicitur in-
quisitionem de illis tantum faciendam,
de quibus clamor præcessit. Similiter
c. cum oporteat. eod. ad eorum tantum cri-
minum inquisitionem procedendum
mandat, super quibus rei causa lesa
sit.

Excede t. nisi in criminis delato tan-
quam ligatio confineatur in fæmatio al-
terius, ut si: n. eodem conclavi depreche-
datur adulteri, & mariti occidi cadaver.

2. Quando unum peccatum alterius
effectus, vel circumstantia est, nec per-
sepe cognosci separatum potest. Exem-
pli causa, convictus de furti in Ecclesia
interrogari potest, an foret eff. genit:
convictus de nimia fami latitare cum
aliqua muliere, interrogari etiam po: est
de concubitu: religiosus concubinatus
(interrogari potest de furtis, quia eius
genitis prævaricationes, cù aliud de non
h. beant mercede proflibili, res mor-
nales in furtis tolent, ut non de sint ne-
cessaria ad alendam, & coniuvandam
in fide concubinam.

Soto l. 5. q. 6. art. 2. Navarr. c. inter verba co-
roll 51. Pet. Navar. l. 2. de test. c. 4. n. 179. &
seq. Diaz. c. 117.

IX. Idem dicendum est de sociis, &
com

complicibus occultis, secundum communiorum opinionem apud San. h. l. 6. consil. 1.3. dub. 2.1. Ita enim colligitur ex c. eam monasteriorum de lonis. ubilegimus, secundum iuris utriusque statuta de se confessi super aliis interrogari non debent. Adde c. veniens de testibus & c. nemini 15. q. 3. Item C. de accusationibus l. fin. ubi dicitur veteris iuris auctoritas de se confessis ne interrogari quidem de aliorum conscientia finit. Nemo igitur de proprio crimeni conscientem semper conscientia scrutetur aliena Ratio manifesta est, quia nemini licet occulta aliorum crimina detegere & propalare, unde boni nominis sui & famae actionem faciant. Verum & Glosa & Barb. in c. cum ad monast. de corf. iuris iuris limitari notant.

Primo enim excipiatur crimen lœsa maiestatis, in quo perpetrando ut plurimum complices sunt. c. 1. de confess. ubi abb. e. Nemini 15. q. 3. l. quisquis ad leg. iul. maiestatis.

Secundum Simonia, quam Canones exquant criminis lœsa maiestatis, & vocatur heres taliter largo quadam modo c. Quoties 5. de Simonia.

Tertio latrocinia, quæ utique a pluribus simul committuntur, adeoque etiam in tortura de sociis interrogantur. l. provinciarum C. de feris l. Divis. iu. de custodia reor. Masiard. de probat. l. 3. concl. 1311 Clarus 5. finali 21.

Quarto crimen factæ monete, in quo solent cooperari l. 1. C. de fals. monet. l. si avii nummos cod. Boer. decis. 19. Decianus l. 7 c. 24.

Quinto Si statutum aliquod vel consuetudo permittat. Quod non omnes agnoscunt, existimantes eiusmodi le-

gem, & consuetudo repugnare iure naturali. Maranta p. 163. addit. Farinac. q. 43. n. 78. crimen adulterii, cum enim non fiat, nisi in commodum & voluntatem delinquentes, & necessario habeat complicem, de hoc interrogari potest. Bald. in l. repeti s. 1. tit. de quaest. Castro Consil. 348. Contrarium tamen Ostiens. tenet in sum. de divortio col. 5. & alii apud Barin. n. 28. sed nihil vetat priori sententie insistere.

Idem de sodomia dicendum, cum quia immane crimen est, cum quia ob propriam voluptatem, & cum socio perpetratur. Gomez. to. 111. c. 12.

Denique regulariter excipienda sunt crimina, quæ natura sua non solent nisi cum sociis fieri, ut nemini iniuriam munda sit, si de complice interrogatur. Sali c. in l. fin. n. 7. tit. de accus. Decianus. consil. 18. Brunus de indic. & Barb. p. 1. q. 3.

Illa in super, quæ reip. & communitati maximè damna & pestifera sunt, ad illius ruinam, & extreemam perniciem excogitata, quæ non tantum regatus quilibet, sed etiam non rogatus in utroque foro manifestare tenetur: ad quod a confessariis quoque obligandi & cogendi sunt. penitentia dist. 3. c. peccati venia de reg. iu. in 6. c. legatur 24. q. 2. l. congruit. tit. de off. pres. Peguer. decis. n. 24. Navar. in Rubr. de iudic. n. 91. &c. Inter verba 11. q. 3. Farinac. l. 1. tit. 5. q. 43. Sazru l. 12. c. 11. Maranta par. 6. tit. de inquisitione n. 128. & seq.

X. Quando crimen publicum, auctorium est, auctor vero occultus & minimè infamatus, iudici non licere speciale inquisitionem instituere centet. Paludan. in 4. dist. 19. q. 4. Sotus. l. 5. q. 4. 6. art.

6.art.2.conil.5. Caietan.in 2.2da.q. 69.art. 2. quia in c. cum oporteat de accus. ad inquisitionem requiritur infamia non solum delicti, sed etiam personæ. Item in c. inquisitionis eod. dicitur neminem puniendum via inquisitionis, nisi fuerit infamatus. Quod iterum inculcatur in c. Quando & qualiter eod. Laym. l.3. tract. 6.c.2.n. 3. occulta enim non pertinet adiudicium humandum, sed divinum. Adde rationem. Si iudex potestatem habet inquirendi specialiter, illi, quos interrogat, in conscientia obligati sunt ad respondendum, adeo, ut occultus peccator scriptum procedere debeat, quod nemo dixerit. Nihilominus dicendum censeo, quamvis inquisitio nem per sonalem iudicinon licet instaurare in casu superius posito minime prohibetur, tamen ne inquirat de circumstantiis & adjunctis, sine quibus committit crimen non potest, & per eiusmodi cognitionem indicia colligere ad ulteriore procellum.

Licebit igitur factio ex. g. homicidio in angloportu quodam, interrogare vicinos, an viderint illac ire homines armatos, qua hora occisus sit, quibus armis, an cum multo clamore, an intellectæ voces quædam. Ex his si quid certæ personæ conveniat, & applicari possit, alia conquirenda indicia ex quibus paulatim nascatur infamatio. Hunc modum iuri, & praxi contentaneum esse probatur. 1. quia iudex ratione officii sui allaborare debet, ut eiusmodi clandestinæ cædes non maneat inulta, propter ingentia damna & pericula, quæ inde proveniunt. c. Cum fin. de appellat.

2. In veteri lege mandatum fuit, ut si in agro vel via inveniretur cadavera hominis occisi, iudices observarent, cui oppido, vel civitati locus, ubi cadaver inventum est, vicinior esset, & maiores natu illius populi, ac civitatis inquirerent, & punirent reum, si apud eos inveniretur. Deuter. c. 21. Vnde colligimus rationi, & æquitati consonam esse talem inquisitionem.

3. Accedit consuetudo communis ubique saltem multorum iudicium, qui prædictum modum observant: vi cuius consuetudinis etiam civitatis supra Canonibus derogatum esse Sayru concedit. l. 12. c. 10. n. 25. quod non video necessarium esse, sed potius hoc, & non alio in sensu dicemus ea capitula intelligenda esse: vel certè loqui de inquisitione quæ circa certam ac determinatam personam nullis indicis præcedentibus instituitur. Innoc. in c. Bone memoria in v. testis n. 4. Navarr. in c. inter verba. 11. q. 3. Bann. q. 70. art. 1. dub. 1. Valent. 111. disp. 5. q. 14. pun. 1. Lef. c. 29. d. 40. Roderic. Tom. iv tit. 9. c. 8. Laym. l. cit.

XI. In hoc modo inquirendi occultum auctorem, quamvis prætes, seu iudex, ut muneri suo satisfaciat, sub iuramento interroget, quis fecerit, nem non tenetur prodere auctorem, qui nulla infamia laborat, nec in futurum aliquid malitimetur. Rationem num. 10. indicavi. Non licet enim bono nomine spoliare peccatorem, quamdiu latet delictum, nec eosque se extendit iudicis potestas, sed in eos tantum inquirere potest, qui infamia laborant iuxta Canones n. iv. allegatos. Multo minus

minus occultus peccator seipsum prodere debet.

Obiiciunt aliqui S. Gregorii exemplum, qui epist. 30. l. 5. facta communione interdixit: cuidam, qui famulum libellum sparserat, nisi le proderet: & eundem, si corporis & languinem domini, quamvis prohibitus, peccat perit, ut peccatum a sancta. Ecclesia corpore separat. ac dividit. i. quidam maligni s. q. 1. sed meminisse oportet, fieri posse, ut qui absolute loquendo se ipsum manifestate non tenetur, ad id obligetur ex facto aliquo, vel culpa precedente. Predicatus infamator famam alterius laetam eidem restituere tenebatur, adeoque seipsum detegere: in quo si se difficilem exhibebat, excommunicationis metu compelli potuit. Hoc enim medium ad reparationem illati domini necessarium censetur.

Sed fac, abique ulla restrictione magistratui iurasse aliquem, quod revealare velit, quicquid de auctore patrati sceleris cognovit, annon tenebitur?

R. Iuramentum hoc non urget ad revelandum, nisi quod absque illo salvо iure naturali potest: nimisrum, non prodere occultum auctorem, quamdiu non laborat infamia, & prodere eundem, quando ius ad famam suam amittit. Hoc siquidem omni iuramento proprium est, ut obligatio illius non referatur ad rem natura sua malam vel illicitam, sed cum tantum, quae absque peccato fieri potest, quemadmodum in materia de iuramento passim Theologici docet, v. Less. c. 17. dub. 7: & c. 42. d. 4.

Dixi si in futurum nihil mali timetur. Nam si hoc, aut reipubl. immineat, aut

privato homini valde damnum existimetur, quilibet monitione & manifestatione sua prævenire pro viribus debet: modo ciuimodi rerum status, ut remedium a prælide, & magistratu adhiberi queat. Sotus l. 5. de iust. q. 7. an. 1. Navarr. c. 18. n. 31. Sanc. b. 1. 6. consil. 3. dub. 20. Less. c. 11. dub. 9. n. 57. Fili. ut. tract. 40. 6. 7. n. 213. Azor. 111. l. 13. c. 20. Say. uel. 11. c. 10. n. 27. Lugo disp. 38. sect. 2. Reginald. l. 24. sect. 6. n. 55. Diana par. 5 tract. 13. Regol. 4. c. 42.

XII. Ex dictis patet, quibus modis ad inquirendum iudici via aperiatur, praesertim saeculari?

Nam primo quando crimen notarium est, auctor occultus, ut n. 10. diximus inquirere generatim potest, an aliqui notitiam habeant, an indicia reperiatur, & similia.

Secundo si notorius sit auctor inquisitio specialis illi permittitur. Parimodo, si de illo fama sit, non a malevolis vel temerariis hominibus, sed viris honestate morum, & vita integritate commendatis orta, idque duo idonei testes confirmant. Quo posito, si presens est infamatus, eum iudex rogabit de veritate criminis. Si confessus fuerit, puniet, si minus ad ulteriorem cognitionem procedet, absentem verò citabit indicando, se de formanda adversus fulminis inquisitione cogitare.

Tertio. Sufficiunt quoque ad inquirendum iudicia judicialiter probata. Haec enim loco facti accusatoris sunt, & infamiae aequiparantur, teste Navarr. in Rubr. de indic. n. 96. ubi idem affirmat de luspicione non iudicis, sed populi & universitatis.

Quarto.

Quarto. Cum semiplena probatio est, puta si notorio criminis accedit unus testis omni exceptione maior, contra quam Sotus & Navarrus velit.

Quinto si lœsus quærelam offerat, & testes vel indicia, quibus cognitio fulcitur, & informetur index, *Iul. Clarus* q. 10.

Sexto quando *Syndicus, stationarius, vel quis officialis* denunciat indicia, litter, indicia & testes indicat. Nihil autem permittitur illis denunciat, nisi bona fide putent per indicia, vel testes probari posse.

Sepinto, quando pars crimen obiicit testi, ut ad verlus illum excipiat, & illud probat, quamvis non omnino plene, quia probatio talis suspeccum illum facit, & loco infamia est. *Iulius Clarus* q. 19.

Octavo, Cum quis intentat actionem civilem, ut libi damnum faciat ex delicto, v.g. homicidio. Poterit enim contra delictum illud iudex procedere utpote iam notorium. *Iacob de belviso in practica* n. 28. *Rubr. de causa crim.*

Nono si delictum sit commissum in ipso iudicio, quia talis confessio inducit notorium iuris. c. 1. de accusat. an 6.

Decimo denique quando pars, vel testis coram iudice incidenter fatetur delictum aliquod. Licet enim ex ea confessione damnari nequeat, aperit tamen viam iudicis inquirendum de tali criminis, ab illo alia accusatione, evel quærela. *Iul. Clarus* lo. cit. *Lif. 6.*

29. dub. 16. *Fill. 774. 40.*

6. 6.

Satis fit dubius de Inquisitione.

Dub. 1. Quænam indicia sufficiant ad inquisitionem specialem? *Clarus* in §. fin. q. 20. n. 1. de indicis certa regulam non posse dari pronunciat, sed totum relinquit arbitrio boni viri, scilicet iudicis, qui secundum qualitatem personæ, delicti, & suspicionum discernat, an sit iudicium sufficiens, a non. Nihilominus tres gradus subiungit, ita ut indicitorum alia sint levia, alia gravia, alia gravissima. Quæ vetere via sint, non audet definire. *Paris de puto* à *Silv. allegatus* V. indicia n. 1. Indicia levia vocat, quibus contingit frequenter absesse veritatem. Gravia quibus contingit frequenter adesse veritatem. Gravissima, quibus non dubitatur ad veritatem. *Bartol. in lib. ea quidem C. de accusat.* duo membra faciens indicium plenum vocat, in quo tanquam vero animus quiescit, nec plus investigare curat: levum plenum vero præsumptionem, quæ fortiter moveat animum ad aliquid credendum, vel dicendum. His positis, quia certius nihil invenio, ad dubium propositum.

R. Ad inquisitionem specialem illa tantum indicia sufficere, quæ & publica & minime levia sint, consideratis omnibus circumstantiis, in illis criminibus, quæ tendunt in damnum animalium, aut reip. ubi haud dubie non quilibet, sed probatissimus iudex necessarius est, qui ut *Mosconius* loqui-

tur, duplice sale conspersus sit, scientiæ, & conscientiæ, discretionis & devotionis, Azor 111. l. 13 c. 26. Sanchez. l. 6. consil. c. 3. Damhaud, in practica crim. c. 10. Billut. 11. 40. c. 6. q. 13. l. 29. dub. 17.

Dub. 2. Ante liceat in religiosos inquirere absque prævia infamia?

Vulgi error est, religiosos, quia mundo, & caducis bonis renunciarunt, omnem quoque non inis, & famæ curam abiicere, ac proinde multo facilius ad iudicia trahi, infamari, vexatique posse. Alteri sapientes & Theologi dicunt qui cum S. Tho. 22d. q. 186. art. 2. honorem, & famam non pertinere ad bona temporalia, quibus solis renunciat religio a professio. Quamobrem armilla inquisitor. 11. præclarè inquit. Religiosi licet non teneantur lequi apices iuris in iud. c. 15. & electionibus, teneantur tamen servare ea, quæ sunt de essentia iuris, ut, quod non procedant sine accusatore in famia, & huiusmodi. Præterea Rodericus 14. iii. 8. c. 12. graviter aguit visitatores, qui de crimine occulto per tres, aut plures testes patefacto non tamen præcedente infamia condemnant, & puniunt sibi subditos religiosos. Sic enim fieri posse, ut alii subditi committant peccata publica, & scandalosa, sic permittente Deo, ut quia contra legem d. vinam, & sacros Canon. s. quæ occulta servare oportunt publica faciunt, religio coram hominibus amittat splendorem suum, quem ipsi illis tis medis procurare intenduntur. In eundem finem respiciens Fagundez in præc. 8. c. 48. docet, mortaliter peccare Prelatos, cum absque accusatore puniuntur, nec ullum ex Deum timenti-

bus Prælati id facere. Sayrus. 11. c. 12. Sanchez. l. 6. consil. c. 3. d. 25. Carb. in c. Qualiter de accus.

Quem ergo modum procedendi servabunt? R. Iuris regulatum penitentem l. apices iuris, & solennitatem exquisitas negligi posse, secundum in dulta supremorum Pontificum, quæveri ad substantiam, seu essentiam iudicii spectant, obletanda esse. 2. non faciliter admittendus est iudicialis processus, sed quantum fieri potest summarie & de plano cognoscendæ & dicendæ lites sunt. Si tamen res exigit, adhiberi potest, servatis, quæ in iudicio seculari tollent, nisi quod non semper accusatore formalis opus sit. 3. in dubio, cum nihil certi ex denunciatione, & inquisitione sua. Prelatus habet, non potest penam infligere, & urgere, sed potius bonam opinionem habebit de suspectis, quorum nomina detulerunt, non multa fide digni zelatores. Hinc S. Tho. q. 60 art. 4. duo iudicia distinguens, aliud secundum suppositionem, aliud secundum determinationem. Iudicium suppositionis, ait locum habere in visitationibus, ubi audiuntur varia, & incertacimina, pro quibus supponendo facta, vel facienda, remedia superiores disponunt. Iudicium determinationis decernit nimium persona, si dubium fuerit, in meliorem partem inclinare debet superior, ut peccatum temeritatis, & iniustitiae evitetur. Integrum tamen manet pro futuro disponere circa personam delaram eaque & ipsi & communitatibus salubrissimis forent. Cavendum verò in primis, ne claudendo unum foramen, aliud ap-

1120

gians v. g. adalium Conventum mit-
tendo fratrem, cuius discessio scanda-
lum & suspicionem vulgi augeret, quod
nuquam ferè in melius accipere reli-
gio lorum, gesta solet. *S. Tho. l. cit. Caiet.*
ibid. Soto. l. 5. q. 4. Corduba. Antoninus. Sily.
& alii Summista. DD. in c. Qualiter, & quan-
do De accus. Navar. in Rubr. de iudic. Roderic.
iv. tit. 6. & 8. Lugo D. 36. sect. 7. n. 73.
Suar. xp. l. 10. c. 12. Spatharius in Methodo
Tr. 6 Chislerius de iud. Regular. c. 16.

Dub 3. An præcedere infamia de-
beat, quando inquiritur de habilitate &
inabilitate ad officia?

R. Id per se non videri necessarium
quia in eiusmodi examine de meritis, &
demeritis personarum inquirunt supe-
riores, nec intendunt aliud, quam cog-
noscere qualitates, & talenta, quibus
prædicti esse debent promovendi, adeo-
que pacum curant de factis particulari-
bus, quod si infamatus quis esset, de
supplicio potius, quam officio delibe-
rarent.

Quemadmodum igitur, ubi de ma-
trimonio ineundo eum hac vel illa per-
sona agitur, iudici inquirere licet, an sit
impedimentum aliquod; *c. postquam. c.*
Cum dilectus de elect. & c. fin. de cland. de-
*spons. siceriam prælati eorum, quos eli-
gere, & officiis ornare vel onerare vo-
lunt, merita & demerita explotare pos-
sunt ab illo ulla infamia, quæ præcesser-
it, quia potius ad bonam estimatio-
nem, quam de illis alii habent, attende-
re solent.*

Idem de episcopis affirmat *Maranta*
pag. 136. n. 32. qui quando informatio-
nem capiunt de vita, & moribus eli-
gendi, vel promovendi ad ordines, an

sit idoneus, ex officio procedunt nulla
præcente infamia sectendum. *Abb. in c.*
1 de off. ordinarii, & specul. in tit. de inquisi-
tione. s. Quando. Quin etiam hodie mul-
tis in locis contumelie contraria abo-
litum censet cum iust. *Claro Fill. Tr. 40. c.*
6 q. 11. ut non nisi præcedente infamia
Iudex in malefactores inquirat.

Dub. 4. An sufficiat infamia super-
veniens iam incarceratedo, cum prius nul-
la esset?

R. non sufficere, quia superveniens
infamia ex ipso iudicis facto oritur, qui
illam non invenit, sed teum mittendo
in carcere causavit. quo quidem mo-
do de occultis criminibus, inquirendo
& capiendo innocentissimum quemque
infamem reddere posset. Si tamen pri-
us parta infamia latebat, & per occasio-
nem illam emergit, effectum habebis,
ut alia quælibet antecedens. *Navar. in*
c. Inter verba Coroll. 62. n. 69. Sanch. l. 6.
Consil. c. 3. Dub. 26. Card. Lugo Disp. 37
sect. 6. n. 68.

Quam lubricum & periculosem sit
iudicium ex fama captum, quantâ opus
cautela sit ad evitandam iniuriam & a-
lia peccata, novissimè satis exposuit &
oppositum prædictis nostris auctor. Cau-
tionis criminalis. *Dubio 34.* quem pro-
dierit legiste.

Dub. 5. Qualis notitia infamiae suffi-
ciat iudici ad inquisitionem?

Difficultatem parit modus cognos-
cendi. Velenim judicialiter cognoscen-
da & probanda infamia est, vel non si
judicialiter, iam sine inquisitione proce-
dimus, vel alia fama præcedere debet, si
non judicialiter, accusatio extra iudicium
facta ad citandum teum, audiendos testes.

& similia, sufficiet, quod admitti non potest, & periculosum est.

R. Iudex infamiam cognoscere potest duobus modis. Primo per seipsum, quando ad aures ipsius clamor penetrat. Secundo per duos velites, qui denunciant hunc vel illum infamatum esse. Quando priore modo cognoscit, clamor initium facit inquisitioni futuræ; quando posteriore infamatio juridice probanda est: neque tamen à iudicio tunc inchoatur iudicium, ut aliqui timent, sed à denunciatione, qua habita ad iuridicam probationem compelluntur, qui denunciarunt infamatos.

Hinc sequitur minimè admittendum quod Angelus afferit. v. *Inquisitio* n. 4. Iudici in tribunal sedenti adferendam infamiam esse, ut ea cognita ad inquidendum procedere queat: cum nihil vetet, quolibet in loco ad aures ipsius clamorem pervenire, vel etiam querelam, unde ad procedendum ulterius excitetur.

Dub. 5. An tota Iuris pœna impoñenda sit, cum via inquisitionis proceditur?

R. *Vallensis* l. 5. tit. 1. §. 4. multum referre per inquisitionem vel accusacionem probari delictum. Nam per accusacionem probata pœna ordinaria imponitur, si vero per inquisitionem cognitum & probatum fuerit, licet iudici arbitratu suo pœnam moderari, secundum personæ merita, & delicti qualitatem: c. *Inquisitionis cir. init. de accusat.*

Excipe, nisi eiusmodi delictum fuerit, quod executionem ordinis impletat, aut peccantem beneficio indignum reddat, ut si quis per inquisitionem

probaretur esse simoniacus. Nam in his duobus casibus non permittitur iudicium mitigandi pœnam à luce constitutam, sed in priore fit depositio, non securus atque in iudicio per accusationem in posteriore autem fit privatio nulla indulgentiæ, dispensationis vel diminutionis habita ratione. c. *Sanè* 15. q. 3. c. 1. *cita. Inquisitionis de accus.*

Ita Vallens, verè si ius *Canonicum* atendis. In iure *Civili* enim, si plenè probatum fuerit crimen etiam in via inquisitionis, integra pœna infligitur. l. 1. c. 4. *abolendis*. *Gómez* to. III. c. 1. n. 51. *Navar.* *Inter verba Corollario* 48. n. 582. *Mayara* Par. 4 §. *Iudicior. prima* n. 25. & *sequ. sanchez* l. 6. *confil. c. 3.* *Dub. 40.*

§. 6.

Alii duo modi procedendi.

I. *Quoniam* contingit aliquando peccantem in ipso actu deprehendi, quemadmodum *Zambri* cum scorto *Madianide* *Numer.* 25. v. 7. item subinde notorium esse factum, ut nulla arte vel tergiversatione celati queat, iudici præter enumeratos in superioribus modos hi duo quoque ad vindictam malefactorum serviant, ita ut non servato iuris & iudicii ordine procedere queat ubi rāmen observandum, quod sola deprehensio, ut loquitur in flagranti, non adserit plenam probationem ex qua condemnatur, sed semiplenam tantum, quæ sufficiat ad capturam, & torturam, in qua ne modis excedatur, consulitur iudici, ut reum ad se adductum interroget primò un fateatur: si ita

ita pœnam irroget, sin minus torturæ subiicit. Deinde discretionis memor sit, attendendo qualitatem personæ, & aliarum circumstantiarum, ne le ipsum pœna obnoxium reddat. Denique in le-
vibus delictis statim infligi pœna potest, cuiusmodi sunt iuvenum, qui fructus hortorum, vnuas, poma, fieu, & similia diripiunt. Alicubi in armis deprehensi ad Coriam trahuntur, & spoliantur: ubi tamen advertendum, qualis persona sit, nobilis, an ignobilis. Neque enim expe-
dit, sine discrimine omnes eodem fune ligari. Nobilitu ita gravior, & offensa tantum non immortalis est. *Iul. Clarius.*
q.8. Maranta Par.6. iudiciorum. §. sexta & ultima.

b. An reo in flagranti deprehenso dandus sit de fensionis terminus, & co-
pia iudiciorum, non immerito dubita-
tur. Neque enim periculum abest, nisi reus crimen confessus sit: id eoque caute
procedendum iudicibus. Si tamen cri-
men atrox, aut scandalosum foret, &
populus instaret, exculari iudex potest,
li continuo exequatur sententiam.

In prædictis casibus omitti quoque posunt solennitatem adhiberi solita in prolatione sententia: ipsa tamen senten-
tia semper præmittenda videtur, siue
aliter *Glossa sentiat. in l. 1. Ius fustium. I. r. de*
*hi qui notamur infamia: quod etiam Bof-
fius affirmat in tit. de Denuncias. Accedit*
Gaill. l. 1. obs. 39. ubi ait. In notoriis non
expedit cognoscere, vel sententiam proterre, sed exequi, & punire. *c. de ma-
nifesta. q. 1. 6. Evidentia: de accus.* Alii si-
milter ab eo citati, in crimine notorio eentent omnem solennitatem iuris
communis remissam esse præterit. si ta-

le notorium sit, quod inficiari non pos-
sit. *c. Quanto de translat. episc. &c. Manifesta.*
2. q. 1.

III. Porro notorium triplex est, facti,
lucis, & præsumptionis. Notorium facti
dicitur, quod commissum esse non du-
bitatur a populo, vel maiori parte, & per
evidentiam rei nulla arte celari potest.
c. ult. de cohabit. cleric. & mul. c. Cum dilectus
depurg. Canon. Aliud est facti permanen-
tis, & continui, ut quod insignia sua quis
affixit: aliud transeuntes, ut si quis illa ab-
stulerit: aliud interpolati, ut si uno die
usurarius mensam paratam habeat, alia
non habeat.

Notorium iuris est clara in iudicio
confessio, probatio inconvincibilis, &
irretractabilis definitio, de quo scilicet
in iudicio aliquis damnatus est, vel in iu-
re confessus. *c. Nos in quenquam. 2. q. 1.*

Notorium præsumptionis vocatur,
quod evidenter lucis præsumitur, & pro-
nomo habetur, ut paternitas, filiatio, in
quibus non habet locum alia probatio,
c. quoniam de fil. præsb. Hoc enim, quod
quis sit alterius filius, non potest vere
probari. *l. Lucius Tit. de condit. & demonst.*
Hoc posito dicendum est, quando factum
notorium est per evidenter probatum, pu-
ta oculis vel alio sensu absque errore co-
gnitum, non opus est juris præscriptio &
consueto ordine, sed illico proceditur
ad executionem pœnae. *Innoc. in c. Cum*
venissent. de restit. in integr. Panorm. in c. Cum
olim. de sent. & re iudic. Notorium enim nullum
maior, & certior probatio est. Ostiel.
in summa *§. ul. de probat. l. m. & equiparatur*
sententia. l. Emporem Tit. de actionibus
empti, & venditi. Et sententia iudicis in
notorio non tantum sententia est, quam quæ-
dam

dam Iuris executio secundum Innoc. in c.
Ex parte 1. de verbis signific Mynsing. Cent. 6
obs. 3. Gaill. 1. 2. obs. 27.

IV. Præterea non satis est, ut con-
demnetur reus, factum ipsum notorium
& evidens esse cum alio & alio sine per-
agi queat, sed qualitates quoque & ad-
iuncta cognoscenda sunt. Titius, ut ex-
emplo declarem, Caium occidit. Notori-
um est, nec celari potest; obscurum ta-
men, an id coactus fecerit, an cum mo-
deramine inculpatæ turelæ. De his ergo,
& similibus cognoscendum est.

Sed pone, Iudicem ipsum, & solum
vidisse. Non sufficiet ea notitia ad iudi-
cium publicum. Resp. enim eum in finē,
& illa potestate nullum Iudicem insti-

tuit quid enim, si nec Deū nechomines
Iudex reveratur, dicatque visum à se
Petrum in furto. Paulum in adulterio,
& sic in aliis, quid fieri? Testis fortasse, Iu-
dex nunquam agnosceret. Tholos, l. 48. c.
9. n. 6.

Exciunt aliqui supremum Iudicem,
qui etiam contra fidem actorum ex pri-
vata scientia condemnare, vel absolvere
possit, cuius oppositum multis rationi-
bus Less. confirm. c. 29 d. 11, verū dato il-
lo, quod rex coniugem ex. gr. quam pri-
vata scientia novit adulteram esse, è me-
dio tollat, non tam ut Iudex illud, quā
vindex ageret, eo modo, quo privato cu-
libet interdum permittitur execuio.
Decianum l. 9. c. 11. n. 19. Damhaud. l. 80.

TITVLVS IV.

De Probationibus.

Veritatem innocentia ab infidiis, &
fraudibus tutior esset contra
malignas imputationes & accu-
tationes, iure sacro & profano sancitum
est, ut positiones suas actor probaret,
hoc est, Iudici fidem faceret, non à se fi-
cta, comparataque, sed reapte constata;
vel Iuri conformia adferri; non se cupi-
ditate aliqua transversum, sed boni re-
atiue studio inductum movere item,
Iudicis fidem, & officium implorare.
Vnde probationum genera, modisque
diversi constituti sunt, de quibus ordine
agemus.

§. 1.

De probationibus in genere.

I. **P**robatio est rei dubia per argumenta
offensio, sic definitur generalis. Iu-
dicialis autem est Demonstratio seu offensio
dictorum factorumve Iudici facienda, de causa
apud illum dubia cognoscendi. Azor in Rub.
C. eod. Dicitur 1. Demonstratio latè vocem
hanc accipiendo, non philosophicè, ut
loco generis sit. 2. dictorum factorumque.
Illa enim quæ juris sunt, nota Iudici
esse præsumitur, adeoque non indi-
gent

gent probatione: facta autem probanda sunt auctori, quamvis ea pridem nosset iudex. Alius enim est privatæ personæ respectus, alius publicæ. Vnde etiam notabili cognoscere debet, ut iudex. c. de manifesta. c. si sacerdos. de off. ord. Gerit enim personam publicam. l. i. §. Ius publicum de iust. & iure. Neque secundum scientiam propriam statuit. Glo. in §. pueritatem v. Ex habitu. Tit. quib. mod. tut. fin. Glo. in c. Dilecto v. Recusatio de testib. sed secundum allegata, & probata. c. iudicet 3. q. 7. c. submovere 11. q. 3. l. Rem non novem. C. de iud. l. Nemo. c. de sent. & interloc. om. iud. 3. dicitur iudicifacienda. cuius nimisrum officium est de momentis rationum, & argumentorum iudicare. l. quingenta. Tit. de probat. l. i. C. de conduct. ob turp. caus. l. procurator C. de ed. ndo.

Exemplum huius ab ipso Iuris summo auctore D. E. O. habemus, qui quamvis omnia nosset Gen. 11. & 18. Descendam, & video ait quæ ponderans Evaristus Papa in c. Deus omnipotens 2. q. 1. Non obliud hæc, ut alia multa, per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipites in cicutiendis & iudicandis negotiis cismus, & ne mala quorumque prius quisquam præsumat credere quam probare. Si autem contingat proferti, quæ iudex falsa esse certò norit, non auctori, sed conscientiæ sua fidem habebit, monebitque de errore, & quoad potest, impediet effetum.

Licet etiam iudicii supplere allegatio, nem juris omissiam, factum verò vel eius probationem nonquam supplebit. l. uni. Tit. ut quæ desunt adu. par. sed à litigantibus accipier; idque cum delectu, ut ne

cessaria & utilia admittat; non relevans leponat. l. ad probationem. C. de probationib. c. Cum contingat de off. del. c. Dilecti. de except. in quo ad libellum respiciet, ut secundum ipsius articulos, positiones & exceptiones partium probationes edantur. c. significaverunt. de iust.

Coram illis præterea, quorum interest, facienda probatio est, in civilibus, nisi abesse malint: & regulariter post item contestatam, cum proposita asserta & negata sunt, exceptis causis, de quibus in tit. ut lite non contestata. ubi videtur Barb. in c. Quoniam frequenter.

Denique additur de causis dubiis. Notoria enim probatione non indigent. c. Evidentia, de accus. c. de manifesta 2. q. 1. Et notorium non probari, sed allegari debet secundum DD. in Rubr. h. t. Item notorii allegatio probatio probata vocari solet, illudque attendere iudex potest, quamvis non allegetur à parte, nec dubium redditur à negante c. super eo de test. verum hic duo discutienda veniunt per Mynsingerum Cent. 6. obs. 3.

Primum est, an notorium iudicii probari debet, quo ad hanc qualitatem, quod sit notorium: alterum, an factum ipsum subiectum notorio probandum sit. De priore communis opinio est processum valere non habita informatione de qualitate notorii, modò verum sit, notorium esse, & hoc postea constet. De posteriore pro regula haberi, quod notorium non indigeat probatione, licet allegari debeat. Quamvis enim ab one re probandi relevet, non tamen ab one re proponendi. Glo. in Clem. Appellant. v. Iudic. de appell. v. Myns. lo. cit.

Quid verò si auctori & reus aequaliter
k. probet,

Prober, ita ut dubium ex animo iudicis non tollatur? Occurrit, novam inquisitionem institui posse ad collendam ambiguitatem. Sed ipsa quoque si non praestet esse etiam, quid agi? Regula iuris est, quam explicavimus nuper. *Cum sunt paruum iura obscura, reo favendum est possum, quam actori, ubi Dyna, reus & actor pariter probaverint de iure suo favendum est reo, quia debet absolviri a petitione actoris, cum iura partis utriusque sint obscura.* Item si neuter, nec actor, nec reus aliquid probaverit, iura partium sunt obscura, & ideo favetur reo, quia debet absolviri. *Inst. de interd. §. Comm. & C. de edendo. l. qui accusare.*

II. Probationum duo genera facit Aristot. & Cicero. Unum artificialium, alterum inartificialium. Artificialis probatio conatur, quae ex ipsa causa, argumentis & indicis sumitur. Inartificialis, quae extra causam accipitur, vel a legibus vel a testibus, vel tabulis, vel confessione, vel iuramento, vel aliis similibus. *DD. in l. admonendi Tit. de iure iur. Inartificiales rursum dividuntur in ordinarias, seu regulares, & in extraordinarias, seu irregulares. Regulares, & quarum usus frequenter, sunt a spectus, monumenta, notoria confessio, iuramentum, presumptio, fama, tortura, testes, instrumenta. Irregulares sunt indicia, revelationes, quae leviant torturam, purgationes vulgares, & canonicae, de quibus in. fta. Tit. xiv.*

Silvester V. *Probatio*, Canonistarum veterum phrasin secutus in tres species distinguit. *Prima est evidenter, per privilegia scilicet & instrumenta indubita. c. Pia, de except. in 6. Secunda evi-*

dens & clara, quae fit per testes, aut facti evidenter. *c. Tit. de cohab. cleric. Tenuis minus evidens, quae fit per confiditum, c. Afferte de presumpt. In specie autem sunt plures, inquit, 1. per aspectum. 2. per testes plures. 3. per instrumenta. 4. per confessionem. 5. per scripturam antiquorum librorum. 6. per violentam presumptionem. 7. per famam cum aliis presumptionibus. 8. per iuramentum, in frequentibus versiculis novem continentur, nisi scripturam, & sculpiam coniungas.*

Aspectus, sculptum, testis notoria, scilicet plures,

Iurans, confessus, presumptio, fama, probabuntur.

III. A iurisperitis, & Canonistis, qui effectum, & vim probationum praecipue attendunt, dividitur Probatio in plena, & semiplena. Plena certe se sit, quantum fidem facit, quanta ad defensionem causae sufficit, ita ut secundum eam index litem decidere, & sententiam fere possit nullo alio requisito. Et pro hac specie in Iure Canonico ut plurimum probatio accipitur: alias in generali significacione etiam presumptionibus accommodatur. *Glo. in Clem. de elect. semiplena, quae etiam imperfecta, dicitur, per quam rerum gestarum fides aliqua iudici sit, non tanta tamen ut eam in definiendo se qui possit, aut debeat, quia ulterius aliquid expectatur. Nec omnium eadem vis & veritas, sed quarundam maior, aliarum minor. v. Vesemb. Comm. in Tit. de Probat.*

IV. Plena probationis sexta species numeratur.

merantur. In prima testes collocantur. In secunda confessio rei, qua probatio ne nulla censetur evidentier, & firmior. In tertia oculorum inspectio, cui non subesse falso supponimus. In quarta sunt instrumenta, non quælibet, sed authentica, & à jure laudata. In quinta iuramentum, curus apud omnes gentes magna semper religio fuit, & quod violare nefas. *c. In his dist. II. sext. a præsumptio* nis continet melioris notæ scilicet, de quibus infra.

Ex his speciebus tres tantum agnoscit Damhauder. *in Praxi c. 49.* Testes nimis, evidentiam facti, & propriam rei confessionem. Violenta vero, *inquit*, validaque præsumptio, fama, opinio, fuga, idque genus alia nunquam plenam probationem efficere possunt in materia criminali ad condemnationem quod ad criminis materiam omnes probationes oporteat esse clarissimos. *I. si* siant cuncti *C. de probat.* verum reiiciatur fama, opinio, fuga, & si vis, etiam præsumptio violenta, cur instrumentis authentici, cur iuramento fides, indubitate negat. Certè rationem sufficiensem Damhaud. non facile adferet.

V. Semiplenæ probationis auctore Oldendorp quatuor species sunt. Prima fit per unū testem iurisurandi *C. de testib.* Secunda in causis civilibus ex constanti fama oritur unius testis de veritate deponentis testimonio confirmata. *Glo. & DD. in c. veniens de testib.* alias inconstans fama non probat, sed tantum conjecturam facit. *I. ult. de hæred. in* *stit.* Tertia ex scripturis privatis dicitur, vel ex comparatione literarum. Maiores enim probationē simplex scriptu-

ra facere non potest, quæ cum tempore mutat formam, & similitudinem. Quam ob causam in æneis tabulis olim leges, & scedera scribabant. Quarta denique ex præsumptionibus quæ indubitam fidem non faciunt, contemnēdæ tamē nō sunt.

Ex quibus confirmatur, quod n. 3. insinuavi, non unius generis, & certitudinis esse semiplenas probationes, sed alias maioris, alias minoris. Quæ per unum testem fit omni exceptione maiorem, & per aliqua indicia, quæ tamen ad plenam fidem non sufficiant, maior est illa, quæ fit per unicum testem duntaxat. Minores igitur censentur fama, literæ private, confessio extra judicialis, quæ ex parte litem ad æternam rei memoriam, & simil. *Auth. nt. sed eis quis C. de testib.* *v. V. Vesenbec. Tit. I. 22. tit. 3.*

Notat vero *Barbosa in c. Sicut de probat.* semiplenæ probandi sive actori, sive reo in supplementum deferri iuriandum posse: præterea modico defectu semiplenam probationem impediti, & si semiplena probatio elidatur per præsumptionem, non sufficere, ut ob eam deferatur parti iuramentum quo suppletur defectus. Denique idem dicendum, si probans non loquatur verosimilia. *v. Berlich. Parte I. Concl. practicabil. Concl. 26. Card. Lugo. disp. 37 sect. 12. n. 1. & seqq. Melonium Tit. 46. n. 124.*

Prædictum iuramentum à DD. suppletivum, vel suppletorium, ac necessarium appellatur, & deferri potest etiam post conclusum in causa, dummodo sit petitum ante conclusionem. *v. Marant. Par. 2. §. Nonus actus.*

§. 2.

Onus probandi cui incumbit?

I. C'erti iuris est, onus probandi a c'tori incumbere. *S. Commodum. Inst. de interd. l. 2. Tit. de probat.* Ei incumbit probatio, *sit Paulus*, qui dicit, non qui negat. *l. auctor. C. eod. l. qui accusare. C. de e-dendo* §. Et verius est.

Item proponens actum qualificatum, tenetur probare qualitatem c'. *Licet causa de prob.* & ibi Bald. Atque ita, ut auctore non probante reus absolvatur, et si nihil praestiterit. *l. auctor. C. de prob. l. Res alienas. C. de rei vendic. l. Nimirū grave. C. de tēs l. Negantes C. de oblig. & action. Vallens l. 2. Tit. 19 §. 3.*

Idem iure Canonico confitatur. *c. Juramentum, de except. c. Cum ecclesia de causa pessimi, & aliū multū, ut videre est apud Hippol. singulari 169. & Barb inc. cit. Cum ec-clesia. Olrad. Consil. dī. v. sicut enim. Roman. Consil. 2. 4. r.*

Quando reus exceptionem proponit eandem probare debet. *c. 1. 2. c. In praesen-tia, c. ad nostram. de probat.* quia excipiendo induit personam auctoris. *l. l. Tit. de ex-cept.* & ipso factio in se onus probandi inscipit. *l. fin. C. eod.* sive neget, sive affir-met. *Pacianus de prob. l. c. 7.* Nam quod vulgo dicitur, neganti non incumbere probacionem in multis casibus fallit. Primum est, quando quis intentionem suam fundat in negativa, sive agendo, sive excipiendo, sive si negativa liris, sive facti, aut qualitatis. *Glo. in l. 2. Tit. eod. Mescard. de probat. Concl. 1092. nam. 1.* Neque admittitur universè illud factum negantis nullam in rerum naturā pro-

bationem esse, quod non enīs nullae sint qualitates. *l. Eius qui Tit. si certum petat, sed restringi debet ad negativam puram interminatam, & indefinitam, absolu-tam, & simplicem*, qua sine determi-natione loci, temporis, vel alterius cir-cumstantiae proponitur. *Talis enim ne-gativa nec directe nec indirecte proba-ri potest*, ut si quis neget se ius voca-tum esse. At quando negativa eiusmo-di est, ut expresse, vel tacite contineat affirmativam, qui allegat eam, probare debet. *Iam enim ipsum auctorem facit, l. Optimam. C. de contrah. & committ. Hippol.* Hanc ob causam negans institutionem, vel electionem alicuius legitimam esse, probare cogitur, & qui se quicquam accepisse a creditore difficitur, id-iplum probabit, vel caula ca-det.

Secundus casus est, quo negativam pro-bare debet, qui eius probationem spon-te in se suscepit. *c. 1. de Reb. spoliat. l. Circa. Tit. hoc tit.* Sed hic obseruandum venit, quod si suscepta sponte proba-tione defecerit inprobando, non prop-terea tenebitur, sed auctore non pro-bante absolvetur. *Bart. & aliū in l. 2. Circa.*

Tertius casus. In iudiciis duplicitibus, de communi dividendo, familia hercū-cunda, & similibus, uterque ad probandum obligatus est, quia uterque vicissim & auctoris, & rei personam susinet. Obi-venit autem qui melius probaverit. In paritate probacionum possessor ablo-vendus est. *l. in tribus Tit. de iud. quod re-rū in ead. l. dicitur, in duplicitibus actio-nibus eum esse auctorem, qui prius ad-iudicium provocat, provocatum vero*

reum.

renum esse, hunc tensum habet, quod in exercitio ipso provocans ea facit, quae actoris sunt, iudicem adeundo, propoundingo, allegando &c. ipsa autem similitudine agit provocatus, qui pat ipsius & agendi necessitas est. Uterque igitur in communione causa & agere, & respondere tenetur. *Alexand. conf. 2. 4. lib. 2. Corn. conf. 250. l. 2. Aret. Conf. 22. Menoch. Rem 3. resim. possif. n. 770. Barb. in pratermiss. ex literis de probat. Tusclus conclus.*

769.

III. Ad faciendam probationem, & eliciendam rei confessionem actori permittitur positiones formare, & inserere, urgereque reum, ad illas ut respondeat; si nolit, pro confessio habetur. Etiam possum alius particularis rei ad causam pertinentis assertio, auctore Barb. in l. 2. 5. quod observari C. de iuris iurando pro calum. ubi simul monet, hucus vocabuli, adeoque sem ipsam confutudine magis, quam iure scripto receptam esse. Vide colligimus ab articulis differre, positiones, tum quae extra substantiam causæ, tum quae breves sunt, nec ab auctore probandas, denique quae negativæ fieri possunt, & ad illas respondere tenetur adversarius. c. 1. de confess. in 6. Articulus autem non potest concipi negativæ, qui censeret improbus iuxta receptum illud, negativam, intellige puram & simplicem, probari non posse. Differt etiam a libello, qui libellus conclusionem habet, & respondens illi, item contestari censeretur. c. 2. de confess. in 6. V. Marantam par. 6. pag. 200.

Nota, quod dixi, nolentem ad positiones respondere, pro confessio haberi, limitatur 1. nisi notoria fallæ sunt, 2. nisi

articuli sibi invicem contrariarentur. Tunc enim ad positiones nemo responderet tenet. *Covar. l. 2. variar. c. 2. n. 3. 5. 6.* Causa criminalis est. Nam in illa compelli quem posse ad respondendum si dixerimus, fateamur necesse est, teneri propriam turpitudinem detegere, leque prodere ipsum, quod nefas. *speculat. de positi in §. 17. v. Myns. Cent. 6. obs. 26. 4. limitatur, si libellus ineptus positiones sit, & eiusmodi, ut de iure non sint admittendæ. Mascar. Concl. 1177. n. 76. 5. locū non habet in causis fractæ pacis, ut à Cameralibus in pleno tenatu decisum esse. Mynsing. testat. loc. cit. quia fractæ pacis causa, non tantum criminalis, sed etiam capitalis est. 6. limitatur, quoad uxorem, si maritus noluit deponere in causa super bonis immobilibus, quæ confessio mariti non præjudicat uxori. Surdus in decis. 55. 7. quoad minorem cui adversus eiusmodi confessionem conceditur restitutio in integrum. Imò habetur pro non confessio. Roland. conf. 68. n. 31. Barb. in i. si posse de confess. in 6. Tusclus concl. 386. 387. 388. & seq.*

IV. Reus per scriptum responderet positionibus debet, nisi forte omnino ruditus & imperitus sit, idque per verbū. *Credo, aut non credo.* *6. Pastorale 14. de iudiciis.* Nam si impetus sit, facile erit circumvenire ipsum, ac proinde concedit illi, ut per procuratorem vel advenatum respondeat. Requiritur autem mandatum singulare, & individuo, ut sic, & non aliter ad factas positiones respondeat. Postea tamen in absentia domini generale mandatum sufficere. *v. Gaill. l. 1. obs. 82.* ubi resert in Cattier & Spirensi non admitti vulgarem illatum respondere.

k. 2

responcionem non credo, ut ponitur, quoniam incerta est: neque illam, si quis respondeat, positionem esse facti alieni licet iure communis valeat, quemadmodum *Glo. notat in c. 2. de confess. in 6. quæ facti alieni probabilis ignorantia est* *l. fin. tit. pro suo. V. Vefenbec. l. xi. tit. 1.* monet apud Saxones hodie non modo interrogations sed positiones quoque absolutas esse, non tamen confessiones, sive expressæ, sive tacitæ, pura nihil respondendo in iudicio factas. In Camera Spirensi tamen adhuc vigere ex *Andr. Gaill. & Mynsingero* citatis supra colligimus. Alias ne quidem in iudicio summario reiiciendas esse. *Zangerus de except. par. 1. c. 2. n. 24. ex Clem. Sapè de verb. sign. tradit.* quia ibi Pontif. præscribit, non sic iudicem abbreviare lites posse, quin probationes necessariae, defensiones admittant: ac propterea addit, terminum à iudice dandum, prout sibi videbitur, ad exhibenda omnia acta, & monumēta, quibus partes uti volunt in causa ad dandum & exhibendum positiones, iisque respondendum, & producendum testes, instrumenta ad dandum interrogatoria &c.

Pro exhibendis probationibus à iudice terminus præfigitur, qui ferè est hebdomadum sex, quamvis nihil vetet ob causam ampliari. Assignatur verò unus & idem utriusque actori nimis & reo, quando contraria allegant. *l. tit. de prebat* propter metum subornationis. Alias quando reus non directe negat intentionem, sed excipit, primo actori terminus præscribitur ad probandam intentionem suam, qua finita ad fundandam exceptionem suam reo aslig-

natur. *l. fin. tit. defer. l. si quidem* *C. decept.* Quod si nemo contradixerit, absq; certo termino facere probationem licet actori, non tamen ante litem contestatam. Ante hanc enim, ne quidem, quo dirigenda probatio sit, sciri potest, sed ex responsione accusati intelligitur. *l. i. C. de litis contestat. Alexand. consil. 146, lib. 6. Tuschus concil. 764.*

Alius modus servatur in examinacionibus ad æternam rei memoriam, *Antib.* sed eis si quis *C. de test. c. fin. §. 1.* ut liceat non contesta, & per modum, seu viam simpli- cis inquisitionis, *c. quoddam eod. sic quando litigantes ex conventione procedunt* citra solemnem ordinem, etiam antebellum probatio admittitur. *Bald. in lib. diffamari. C. de ingen. manum.* Ethocis postessoris maximè contingit.

VI. Locum, quod attinet, idem qui iudicij est. Nam ubicunque iudex confederit ad audiendum, & recipiendum, fieri probatio potest, ita tamen, ut intra præfixum terminum absolvatur. *c. significaverunt de test. Goden. consil. 5. de probat. Chil. in pract. c. 71. n. 4.* quod nihilominus in praxi admodum religiosè non servatur, sed satis esse arbitrabantur, actorem exhibuisse articulos, nominali- se testes ad iuramentum, & examen: iudicis est, ad terminos attendere, idem ad egregias personas, & feminas domum mittere notorium debet, qui in- ibi illatum testificationes excipiat. *l. ad personas 15. ubi DD. de iure iur.* estque ex- minatio illa, secreto & remoris partibus facienda. *Bart. in l. nullum C. de test. Chil. in pract. c. 74. cir fin. Zerola p. 1. V. tefu n. 11.*

VII. Quod dici vulgo solet, probationes arbitrarias esse, *Castren. in l. admonend*

admonendin. 39. de iure iur. & pendere ab arbitrio iudicis. l. 3. §. Tu magis scire tis. de testib. non sic accipendum est, quasi iudici liceat admittere, vel probare illas arbitratu suo, sed quod illius sit, de illarum qualitate & integritate discernerere, credere vel non credere, modo ex rationabili causa procedat, V. Tush. concl. 764. num. 14. & seq. Gaill. l. 2. obs. 94. n. 11. Namquæ legibus, & iure consentaneæ sunt, venerari necesse est. l. argentarius. §. fin. tit. eod. ubi. DD. Bald. in l. probatum. C. de sentent. Non enim aliter, quam secundum allegata, & probata, iudicare potest, cum in eum finem, & cum illa obligatione, personam publicam sustineat. l. illicitas. §. veritas de off. præst. c. Sacerdos sit de off. ordin. l. si cum pater C. si adu. rem iudic. postul. Barb. in c. i. de constitut. Mysing. centur. 5. obs. 97. Zvingerus tract. de quaſ. & tort. 6. 3. n. 49. Treut. vol. 1. disp. 11. n. 14. & vol. 11. disp. 4. n. 9.

§. 3.

De qualitate. & efficacia probatio-
num.

l. **I**ura, & iurium interpretes con-
sentient, quod probatio nulla sit
fortior, & efficacior, quam quæ ex pro-
pria confessione sumitur. Innoc. in c. pro-
positi de fôro competit. Bald. in Rubr. C. de
prob. l. Paulus tit. Remrata hab. Bart. in
l. maritus de quaſ. l. 3. tit. de iure iur. Iason. in
l. Titia n. 39. tit. de verb. oblig. l. licet impu-
berit 10. tit. de legat. 1. c. per tuas de prob. l.
proinde sit. adl. Aquil. Hinc spontanea
confessio nocet etiam sine adminiculis.
Alexan. pen. tit. de question. Anchæ. in

Clem. 1. de homic. volunt. Eand. ob causam
reperitur in iudicio confessio extraiu-
dicialis, si geminata, vel iurata sit, quæ
geminatio parit præsumptiæ maioris de-
liberationis præsertim ex intervallo, &
diverso tempore facta. Socin. consil. 15.
Iason in Rubr. de verb. obl. Idem condem-
nari absque ultiorit examine potest.
secundum illud. ex ore tuo te iudico. Gaill.
l. 2. obs. 105. Mysing. decade 1. resp. 1. & 7.
Menoch. casu 89. Barb. in c. cum super de con-
fess. Melonius thesaur. Iuris Fend. tit. 48. n. 1.
Item tit. 46. n. 13.

II. Non minor fides oculis debe-
tur sensuum omnium fidissimo, & cer-
tissimo obscuritas per illam, & dubia
expeditè tolluntur. Quando in matri-
moni causa de pubertate ambigitur, ex
habitu corporis cognoci posse. c. puberes
de dispoſ. in publ. indicat: integritas quo-
que obstetricum oculis, & probationi
committitur. c. proposuſ. fili. & c. causam ma-
trim. de probat. c. nec aliqua 27. q. i. additis
etiam matriſ famili. probis mulieribus.
c. Fraternitatu de frig. & maleſ. Fiant insu-
per loco cum inspectiones per ipsum iu-
dicem, quites controversias oculis suis
subjicit. l. si irruptione finium regund. tit. &
secundum eis; quæ vidit, iubet depingi
ichnographiam, vel topographiam.
Sunt etiam in aliis questionibus de vi-
siu probationes receptæ, ut in i. præterea:
27. de testibus c. literu 12. & c. Tertio 13. de
præsumpt. Paulus C. astrenſ. in l. si C. famili.
hæcſe. Tholos. l. 48. c. 10. Bærlich; par. 2.
concluſ. 24. n. 36.

Hinc testis de visu aliunde non sus-
cepit, sed integer aliis omnibus lon-
gè præfertur, & sufficit ad torturam
reco adhibendam. l. si quis C. ad l. l. maleſ.
¶ ibi

& ibi Glo. & DD. notant. Cepola cons. 39. n. 49. Gomez. To. 3. c. 13. Iul. Clar. 5. fin. q. 21. n. 2. Dambaud. in pract. n. 15. Azor. III. I. 13. c. 24. cir. fin Zanger. Tract. de Tortur. c. 2. n. 17. & seq. Silvest. v. testis. n. 4. Barb in c. Evidentia de accusationibus.

III. Instrumenta, quæ iudici fidem faciant duplia sunt, alia publica, alia privata. 1. s. C. de probat. Instrumentum publicum dicitur ea scriptura, quæ publicæ personæ, velut tabellionis, seu notarii publici, vel alicuius alterius, ad cuius officium spectat, manu conficitur in debita forma, quæ in eo consistit, ut fiat à Notario publico, vel alio ex mandato iudicis, aut à paribus ad id rogato, rei, de qua agitur, gnaro, cum expressione anni, indictionis, mensis, diei & loci, in quo fit contractus ipse, vel actus, qui instrumento continetur.

Præterea inscribenda sunt nomina testium, cum ipsius Notarii nomine, & subscriptione. c. inter dilectos. de fide instru. Solet etiam nomen Regis, Imperatoris, aut Principis, in cuius ditione fit, apponi. Hoc modo confecta instrumenta plenam fidem faciunt, donec contra dictum probet. Cum precibus C. de probat. l. Generalis. C. de non num. pecun. c. cum dilecti de donat. Gaill. l. 2. obs. 71. Treutl. vol. II. disp. 5. n. 1. 2. & seq.

Eandem vim obtinent. 1. instrumenta sigillo aliquo publico, & authentico munera, cuiusmodi est sigillum Episcopi c. possessionem de probat.

2. Scripturæ, qualescunque, quæ archivio publico extrahuntur. c. ad audiendum de præscript. 3. duæ sunt apud acta publica. l. 1. & 2. C. qui in Eccl. manumitt. 4. Scriptura hominis habens

subscriptionem scribentis, & testium. 1. scripturas C. qui posteriores in pign. nisi forte scriptura non lecta subscriptum sit. v. Wehnerum l. obs. practicar. in v. Briesfl. De Verfundt.

Instrumentum privatum generaliter est omnis scriptura à privata persona non notario confecta, sive authentica sit, sive non. Iam quod affectum probandi attinet, multum discrepant publica, & privata. Illa fidem merentur quasi testis legitimi; hæc pro arbitrio iudicis considerata, qualitate, & dignitate auctorum. Limita. 1. si tria testium subscriptione munita sint, 2. si longo tempore inter partes servata. 3. si agatur pro modica summa. 4. si accipiant aliunde robur, ut fiant authentica. 5. si instrumentum additum sit. 6. si inter partes convenient, ut instrumentum privatum plenè probet. Denique si ab adversario scribentis approbatum sit. At contra scribentem, si causam exprestam habeat, ex qua debitum petitur, plenam fidem facit, etiam nullo teste ascripto. Si autem causa non sit addita, contra scribentem nihil probat. VVesenbec. l. 22. tit. 4. Bartol. & DD. in auth. et si contractus C. de fidem instrument. Vallen. l. 2. tit. 22. §. 2. Maranta p. 6. §. de instrum. product. n. 1. & seq.

Nota. In delictis & pro delictis non serviunt nec producuntur instrumenta propter metum falsi: maximus usus in contractibus est. c. cum in Eccl. de Mai. & obed. Clarus §. fin. q. 54. Treutl. l. c. n. 1. Melonius tit. 4. 6. n. 15. n. 23. & seq.

IV. Prædicta instrumenta in iudicio edi debent instar aliarum probationum, & parte citata post litem contestata

estatam, alias non probant. *Barb. in c. 15. cum dilectus de fide instrum.* Producit etiam possunt, non solum in termino probatorio, sed etiam intra terminum, infra quem examinari debent testes, sed ulque ad conclusionem in causa c. cit dilectus, quia in hac productione non est meus subornationis, qui in testibus subest, nisi forte index praescripsit tempus, intra quod cuncta instrumenta producantur. *Specul. in tit. de instrum. ead. §. nunc dicamus. Ferrar. in formula productionis instrumentorum. sub init. Maranta l. cit. n. 15.*

Quod diximus non probare instrumenta, nisi post item contestatam, &c. producantur, non caret limitationibus, quas explicat *Socinus in reg. 184.*

Magis inter est nosse iudicialia instrumenta stricti iuris esse, ita ut literæ insilendum sit, nec excedere licet extra ea, de quibus rogatus fuit notarius, & quibus ipse interfuit. Præterea quemadmodum iis tantum prosunt, qui nominantur, ita iisdem tantum non cent, alii vero minimè nec contra alios quicquam probant, nec in præiudicium tertii iniqua interpretatione contorquenda sunt. *V. Veenbec. l. 22. tit. 4. Mynsing centur. 6. obs. 56. Vallen. l. 2. tit. 22. §. 5. Gald l. 1. obs. 105. Casl. in l. 1. & 2. de edend. Tnall. l. cit. n. 4.*

V. Aliud probationum genus constituit, præsumptio, quæ, ut in *Prolegom. 5. 15. diximus*, duplex est, hominis & iuris: hæc iterum dividitur in eam, quæ est iuris tantum, & quæ iuris, ac de iure. Præsumptionem hominis non habere in probando vim maiorem, quam op-

nio viri prudentis, in confessu est. Igittur si non leviter fundamento nixa, & verè probabilis sit, sufficere potest ad semiplenam probationem, c. *inquisitione 44. de sent. excomm.*

Imo ad torturam sufficere *Bart. censet in l. 1. tit. de question.* uti famam quoque in l. *de minore §. plurium tit. de question.* Quod de fama in criminis difficultate probationis etiam admittit. *tul. Clariu §. fin. q. 21.* sed contradicunt merito alii. *DD. apud Torreblanca Demonologia l. 3. c. 17. n. 11.* Non facit ergo semiplenam probationem aut fama, aut præsumptio hominis non violenta, nisi aliis indicis adiuvetur, & famam duo testes omni exceptione maiores probent. Nam & cogitationes hominum incertæ sunt, & fama mendax, ne tum quidem, cum a-liquid veri asserit, sine mendacii vitio est, ut scribit *Tertull. in Apolog. c. 7.* & refert *Traquell. in causa 7. n. 4. V. Zengerum tract. de question. & tort. c. 2. n. 82. Menoch. l. 1. præsumpt. 7. n. 4. V. Vesenb. l. 22. tit. 3. Tusch. Concl. 6. 1. 6; 4. & 780.*

VI. Præsumptio iuris liquidissima probatio vocatur, in l. licet *Imperator. 7. 4. tit. de legat. 1. c. cum dilectis & ibi Abb. de donat.* pro veritate habetur, & recipitur, quando in contrarium nihil adferrur. *l. fin. tit. quod metus causa c. 1. de presump. & ibi DD.* Præterea onus probandi in adverlatum reicit c. *insinuatione de procur.* & contra quem præsumptio constituit, fortioribus & apertissimis probatio-ribus repellere debet. *l. ult. cum Glo. tit. quod metus causa.* Quamobrem, ut in *prolego l. cit. notatum est*, potentior iuris præsumptio est, quam semiplena probatio, quia hæc non reicit onus pro-

bandi

bandi in adversarium, nec iuramentum
suppletorium defertur illam habenti.
Tholos l. 48. c. 11. V. Vefenbec. l. 22. Tit. 3. n. 15.
Mynsing. Cene. 5. obf. 68.

Non excludit tamen probationem
contraria. l. Cum de indebito Tit. deprobat.
l. fin. Tit. quod metus causa Menoch. l. i. depra-
sumpt. q. 30. Et quemadmodum solis
oī tenebra, sic illata lucis veritate tol-
litur præsumptio. l. pen. §. mulier. Tit de
prob. l. Non omnes. §. à barbaris. Tit. dere
militari l. merito. Tit pro socio. c. fin depra-
sumpt. v. proleg. §. §. n. IV. Tusch. hum. Con-
clus. 634.

VII. Præsumptio Iuris, & de iure ple-
nam fidem facere censetur, ita ut in con-
trarium nullam probationem admittat.
c. Is qui fidem. 30. de sponsalibus. quod mul-
tis exemplis 42. declarat. v. Prolegom. 10. cit.

Illud nihilominus communis DD.
calculo approbatum manet, neminem
ex solis præsumptionibus ad capitalem
& valde gravem pœnam damnandum
esse. l. ult. C. de pœn. iud. qui male indu. l. qui
sententiam C. de prob. l. qui accus. eod. de eden.
l. absentem. Tit. de pen. Tuschus Concl. 789.
Probationes enim in criminalibus præ-
ferrim capitalibus luce clariores esse o-
portet. l. fin. C. de probat. v. Sancb. l. 6. Con-
sil. 6. 3. Dub. 12. n. 5. Barb. lamen in c. afferte.
de presump. cum neminem criminaliter
damnari posse ex præsumptionibus vio-
lentis & vehementibus tradidisset, alle-
gato DD. grandi numero subdit, si præ-
sumptiones sint iuris, & de iure, sufficere
ad condemnandum criminaliter etiam
pœnā corporali & capitali: pro qua o-
pinione inducit Farinac. sed frustra. fa-
rinac enim in q. 52. n. 65. diserte affirmat,
non pœnā ordinariā, sed extraordinariā

judicis arbitrio puniendum esse reum,
quia inquit, ex regula generali Iudex de-
bet multū temperare suam sententi-
am, quando reum condemnat ex præ-
sumptiis probationibus. Eadem alio-
rum mens est, & cum primis Simancis
Enchir. c. 40. n. 21. Quamvis propter
præsumptiones non imponatur pœna
ordinaria, propter eas tamen procedit
ad remedia extraordinaria, aliasque pœ-
nas arbitrarias. Valent. d. 6. q. 13. pun. 4.
Tanner. d. 4. q. 5. n. 28. Melonius Tit. 46.
num. 54.

VIII. Præsumptionem Iuris & de iu-
re, non necessariō allegandam esse in-
dicio Menochius tradit. l. 1. de presump. q.
48. Bald. Consil. 250. l. 1. Cum enim illam
pro veritate Ius agnoscat, eam sequi lu-
dex omnino tenetur: eam verò, qua lu-
ris tantum appellatur, tunc allegandam
quando ex proprio factō nascitur, vel
circa propriū factū versatur. Exempli
gratia. Qui olim, & à longo tempore &
licuius fundi dominus fuit, etiam hodie
dominus esse præsumitur, nihilominus
suborta lite ciuissimodi præsumptio alle-
ganda est (nisi ex actis probatoriis col-
ligi possit) ne Iudex falso imagineat il-
lam præsumptionem à te negligi, & ut
non velle. Nec iuvat dicere, quod illam,
licet omittatur, supplere possit.
Quamvis enim verum illud sit, & possit,
non tenetur tamen, in dñe potest quidem
quando pars nullum factū in iu-
dicio protulit, ex quo colligi queat. Si
autem in iudicio factū prolatum sit,
in quo præsumptio fundatur, supplebit
Iudex, cuius est ea, quæ iuris sunt, à par-
tibus neglecta, supplere. l. un. C. ut que-
desunt. Idcirco allegare sufficiet diutur
nam.

nam multorum annorum possessionem
quia ex illa necessariò per præsumptionē
concluditur, hodie quoque perdurare.

Cæterūm hominis præsumptio, cum
ut alienum quodlibet factum, iudicii
nota sit, omnino alleganda est. *V. que di-
ximus in Prolegom. §. 15. n. ix. Tholos. I. 48.
¶ 11. Tusibus. Conclus. 635.*

IX. Indicium aliqui à simplici præ-
sumptione distinguunt, & minus quid
esse volunt, quam semiplenam proba-
tionem. *Corneus. Consil. 101. l. 2. quod vel-
lem, exemplis declararent. Ut ut sit, pro-
rectitudine, & æquitate sententiæ feren-
de iudici ad indicia & probationes cō-
globatas attendendum est. Quid enim
per se exiguum est, aliorum accessu au-
getur, & aggravatur. c. Cum causam. de
prob. ubi Barb. notat plures imperfe-
ctas probationes etiam diversi generis,*

si ad eundem finem tendant, coniungi
poste ad faciendam plenam probatio-
nem, intellige in civilibus, & criminali-
bus pecunia i s tantum, *Sanch. I. 6. Consil.
c. 3. d. 14.*

Quot verò imperfectæ probationes
ad perfectam sufficiant, propter nimis
varietatem impossibile est ad æquatem
definire. *Silv. v. Indicium n. 3. duo levia in-
dicia constituere unum sufficiens ad tor-
turam dicit ex Bart. in l. fin. Tit. de question.
Quod si verum est, multo magis tria, &
quatuor sufficiet. Verum boni, & periti
iudicis arbitrio relinquendum est, qui
adhibitis aliorum prudentium virorum
consilii dispiciat, secundum varietatem
caulatum, & personatum, quid in par-
ticularibus iudicis sequendum sit. Myn-
sing Cent 6 obs. 97. Damhauder. in Pract.
Crim. c. 36. Armilla. v. Indicium n. 3.*

TITVLVS V.

De Testibus.

Testium alii dicuntur locupletes, olim assidui, & claslei *Gell. I. 16. c.*
alio. hodie integri, idonei, omni
exceptione maiores. *I. Optimam 14. C. de
contrahen. & committen. stipul.* Alii verò
suspecti non maiores omni exceptione,
testes nimis impropriè dicti. *Glo.
singul. in l. 2. §. Idem Labeo. De aqua pluvia
atcen. Ex his rufsum aliqui vocantur vi-
les, edempti, corrupti, mercenarii, falsi,*

iniurati, singulares, domestici, variū,
contrarii, vacillantes, intestabiles. Ideo
nei testes, quando reip. interest, etiam
inviti ad testimoniū ferendum com-
pelluntur, licet advenæ, & peregrini
sint. In quem finem aliquando multa
indicitur, aliquando pignora capiuntur.
Qui uero sponte ingerunt se, suspecti
habentur. *V. Vesenh. I. 22. Tit. tit. 5. pro quo-
rum pleniore intelligentia sit.*

§. I.

De testium munere, & qualitate.

I. **E**sse testis potest, quemcunque leges non prohibent. Prohibent autem septem hominum genera his verbis expressa.

*Condicio, sexus, ætas, discretio fama,
Et fortuna, fides, in testibus ista requires.*

Explico. I. *Condicio* excludit servos pro vel contra dominos suos. Audiuntur tamen, quando alii desunt, etiam in criminalibus, sed cum tormentis Regularis etiam, & clericus absque superioris sui licentia testimonium ferre non potest: si tamen fecerit, esse etum habebit, etiam si ad id coactus fuerit. c. *Cum nuntius de test.* Excipe, quando agitur causa ecclesiae sue. Tunc enim testis esse quilibet potest modò commodum, & utilitas non respicit singulos, sed universitatem. *iuxta c.* modo citatum, ubi Barbosa addit, & clericum, & Monachum compelli posse contra eandem ecclesiam, monasterium, vel similem communitatem testificari. Id namque æqualis litigantium condicio exigere videtur.

II. *Sexus* non permitit mulieres testari in qualibet causa. Ius civile in civilibus & criminalibus admittit. I. *Ex eo Tit. de testib. in codicillis quoque, & ultimis voluntatibus, non tamen testamentis, & feudalibus §. Testes. Instit. de testam.* Iure Canonico admittuntur in civilibus & spiritualibus, *forus de verb. signif. c. Mulier. 33. q. 5.* In atrocioribus quoque &

exceptis, hæresi, simonia, criminibus in aiestatis, falsificatione monetæ, productione patriæ, & similibus. *Tuscb. Cond. 196. Franc. Marcus Decif. aur. Par. I. q. 902.*

Addit *Barbosain c. Quoniam 3. de testib. mulieris testimonium admitti contra clericum, quando de criminis agitur, sed civiliter in criminalibus causis quoque recipi, ubi ex natura negotii veritas sciri aliter non potest.* Generale enim est, testes inhabiles admitti, cum ex facti qualitate alios habere non licet. *Navar. 25. n. 49 Zerola. Par. I. v. Testis. n. 11.*

Quomodo autem mulier non trahi ad iudicium, sed ad eam mitti notarius debeat, habet in c. *Mulieres. de iudic. in 6.* aliter quod factum fuerit, irritum, & inane erit. *V. Damhau. c. 50.*

III. *Ætas* reuicit in: puberes, & minoris. Et enim in civilibus causis pubertas in criminalibus viginti annorum etas requiritur. I. *Inviti 2. de testib. c. Testis. 2. q. 3.* *Ratio*, quia ætas nondum confirmata imbecillitas discretioni & constantie obest. Excipe causas modicas, & exigui prei.

IV. *Discretio*, cui nimis mentis impotentia inimica. Quis enim amentes, aut furiosos in patrem iudiciorum admittat? c. 1. *hoc tit. I. 2. & 3. §. lege Iulia Tit. eod.* Certe iuramenti incapaces sunt. I. 4. *tit. de in litem iterando.*

V. *Fama*. Huius defectu qui infames sunt, locum inter testes non habent. Vnde quamvis ad testimonium serendum mulieres admittantur, de honestis tantum intelligitur, in honestæ, ut meretrices, & quarum viri lenones sunt, excluduntur. *Damhau. c. 39. n. 26. Lancil. 3. tit. 14.*

VI. *Forus*.

VI. *Fortun. t.* Cum ita viliis quisquam, & pauper, ut merito timeatur, ne proteſtimonio fallo pecuniam admittat, a teſtando exclādendus est dicitur autem pauper, qui non habet 50. aureos in bonis *Ferrar.* *Praet. p. 139.* ob eandem cauſam Romani olim ad ſenatum non admettebant, niſi patritii ordinis, & qui leſtertium octoginta millia poſſideret. *Monach.* tamen caſu 65. in totum exclādi pauperes a teſtando, iniquum putat.

VII. *Fides.* Infidelis enim contra fidelē teſtis non admittitur, propter odium & invidiam, quae p̄aſumitur. Ob eandem cauſam ab omni munere, & officio pu- blico removentur Iudei. *c. Cum fit. 16. de- heret.* Quod aliqui extendunt ad eos quoque qui recens baptizati ſunt. *c. Con- fluit. 17. q. 4. Melon.* *Tit. 46. n. 8.* & seq.

III. Præter hos alii multi repelluntur, de quibus ſunt *Bart.* & *Laſfran.* in *Tract.* *ſingul. ſilv.* *V. Teſtis.* & *Barb.* in *c. In nomine* *C.* *Licet univerſis. de teſtib.* Primo igitur propter vilitatem, & indignitatem reiſciuntur adulteri, banniti, blaſphemati, ca- lumniatori, condenmati, incarceratedi propter crimen, ex quo infamia manat, concubinarius manefus, decoſtor, e- briofus, fuſtigatus, & ad tritemes miſſus, haſretici, hiſtioneſ, leuones, luſtores, maleſici, meretices, uſurarii, & ſodomi- te. Nam eiusmodi crimina, qui non t̄met, multo minus mendacium, & periu- riū fugier. Secundo propter ſingularem coniunctionem prohibentur eſſe teſtes conſanguinei, & affines, pro vel contra ſuos affines, & conſanguineos. ut patet pro filio, vel contra filium, & vice versa. Similiter aſcendentes & deſcendentes, patrini item, eorumq; filii. In correſtio-

ne tamen, prohiſtione peccati, & illu- minatione fidei admittuntur. In matri- monialibus cauſetiā pro liberis ad- mittuntur parentes. Poteſt denique In- dex quodam ex p̄aſdictis aliquādo pro- cauſa qualitate admittere, quando vide- licet vel abeſſe immodicum affectum videt, vel alii magis idonei defunt. Tertiō non admittuntur, qui ſunt de familiā a- etotis, ſeu domēſtici. *c. ſiteſtes. v. Etiam in* *iure ciu.* & *V. Teſtis. 4. q. 3. l. pen.* *Tit hoc tit.* Nota Domēſtici propriē vocantur, qui- bus imperati poſteſt ratione patriæ, vel dominicæ poſteſtatis. *V. Tuſch. Concl. 201.*

Limita 1. in domēſticiſ alicuius ep̄i- copi, & alterius illuſtrissimæ personæ. 2. in domēſticiſ iam expulſis. 3. in familiis non habentibus ſalarium. 4. in domēſticiſ magnæ auſtoritatis, & vitæ hone- ſtioris. 5. in domēſtico utriusque partis. 6. in domēſticiſ domēſticoſ 7. in domēſtico teſtificante contra pro- ductorum. 8. in domēſticiſ productis ad deſenſionem rei inquisiti, & ad illius in- noſentiam. 9. in domēſticiſ teſtibus in- ſtrumentatiis: item in teſtamentatiis. 10. in caſib⁹ diſſiſiliſ probationiſ. 11. in cri- minē haſreſiſ 12. favore eccleſiæ in ci- vilib⁹. 13. in probatione conſanguini- tatis. 14. in probatione aetatis. 15. pro- probatione furoris. 16. in fractis anti- quis. 17. parte non oppoſente. 18. quan- do ex natura rei veritas aliter investiga- ri non poſteſt. *V. Barb.* in *c. In hieſis.* *de teſtib.*

IV. Propter ſuſpectam fidem & p̄aſ- ſumptionem corrupti aſſeſtus reiſciuntur 1. homines vagi, & ignoti. 2. ſocii & complices, præterquam in cri- minib⁹ ex- emptis, 3. aſtores, reſpoſdētes, procura-

tores, & advocati in prima instantia causæ non possunt esse testes in causa appellationis. *Quarto laici non permittuntur contra clericos testari in criminalibus, nisi prosequantur suam, vel suorum iniuriam.* c. de cetero de test. Est enim violenta præsumptio illos clericis infestos esse. *Tusculus concl. 194.*

Limita 1. In crimine notorio. 2. in probatione famæ. 3. Si crimen commissum sit in loco, in quo alii præter laicos haberi testes non possunt, 4. si de clericis alicuius defensione agatur. Denique in criminalibus exceptis nemo non admittitur. *V. Lopez in pract. Bernardi Diaz. c. 4. Damhald. c. 50. Vallensis. l. 2. tit. 10. §. 2.*

Observandum magnopere est, quod *Vallensis & Zypaus* monent, hodie mortibus receptum esse, ut neminem testari volentem index repellat: quia nimis expedit ad bonorum securitatem, & malorum oppressionem, ut quacunque via, & modo noxæ detegantur & abigantur. c. ut fama 35. de sent. excomm.

V. Rogatus ad testificandum à legitimo iudice, tenetur sub mortali peccato manifestare, de quibus secundum ordinem iuris interrogatur, hoc est, de factis manifestis, & quæ iam semiplè probata sunt, vel præviā in famiam habent. Iudex enim potestem habet legitimè interrogandi, cuius ut sit effectus aliquis requiritur, ut testis ad respondendum obligetur: in modo cogi non posse laicos tantum, sed clericos quoque, & religiosos docet. *Roderiq. 10. iv. tit. 11. c. 11.* & quando vacillant, aut tergiversantur ad eruendam veritatem torturæ subiici, c. quanquam 24. q. 2.

Rainerus apud Silv. V. testib. q. 8. Anton. p. 2. tit. 1. c. 19.

Dixi primo teneris sub mortali peccato, quia contra obedientiam & charitatem ageret, non tamen contra iustitiam, nisi alteri grave damnum inficeret. **Secundo**, de manifestis. Nam si sciat præter se alium nullum testificari posse, non tenetur sibi soli notum crimen revelare; neque ex eo posset condemnari reus, sed torqueritancum. *Sotol. 5. q. 7. art. 1. Sanch. l. 6. Conf. c. 5. d. 8. Nav. c. 1. in verba n. 70. o. 7. 17. & seq. in manu. c. 17. n. 133. Less. c. 30. d. 6. Card. Lugo dis. 39. s. 1. n. 10. Laym. l. 3. tract. 6. c. 4. n. 8.*

VI. A dicendo testimonio excantur 1. Episcopi, sacerdotes, & clerici, c. quanquam 14. q. 2. ubi *Glo.* excipit causum, quo laici testes decesserint: tunc enim iubente Episcopo testatur clericus. 2. illi quibus secessum commissum est, quibus ex testimonio dicto grave damnum timetur 4. senes, & valeudinarii, 5. milites, intellige, non otiosos, & desides, sed qui in malitia vivunt. 6. qui res causa absunt. 7. quibus venire propter impedimenta non licet. Denique nemo tenetur, cum reus non laborat in famia, cum inquiritur generaliter, vel probari delictum non potest. c. si qui testium h. l. 4. tit. de testib. *Glo.* in c. si qui testium h. l. *Glo.* in l. inquit tit. de testib. *Panorm.* in d. c. n. 4. & 7. *Alberic.* in l. inquirandis. 4. C. de testib. *Gaill.* l. 1. obs. 100. *Laym.* l. cit. *Tolet.* l. 5. c. 59.

VII. Ad iudiciale sententiam regulariter non sufficit unicus testis. 1. *Nibilominus* 3. q. 9. c. tam litera b. r. e. licet causam de probat, c. bona de e. c. in omni negotio b. r. ubi *Barb.* agmen DD. cogit, monet que

que ampliandum. *Primo*, ut nec statuto nec consuetudine, nec a principe aliquo neque a Papa permitti aut constitui possit, ut unico testi plena adhibeatur fides. *Secundo*, valere etiam in teste, qui senatoria aut praesidiali dignitate præfulget. *Tertio*, nec Regis, nec Pontificis testimonium sufficere ad infligendam ultimi supplicium pœnam. *Specul.* hoc tit. *Zafum* l. 1. *confil.* l. 1. *Melonius* in *The. iur. Feud.* iii. 46. n. 129.

Dixi non sufficeret regulariter unum testimonia multæ exceptiones sunt. Nam. 1. unus testis sufficit, quando partes consentiant. 2. quando testis de re sua loquitur, vel contra producentem. 3. quando non agit de præiudicio alterius. 4. Cum agitur de probando clericatu. 5. in causis modicis. 6. in matrimonio impediendo, antequam contrahatur. 7. quando concurrunt presumptiones, & certa indicia. 8. officiali soli creditur, cum se nuntiasse, vel citasse dicit. 9. quando difficile & quasi impossibile est, hanc plutes testes. 10. in probatione confessionis pænitentialis. 11. in probanda ignorantia verisimilis cause. 12. in probanda qualitate alicuius. 13. in probanda innocentia. 14. in probatione appellationis a sententia. 15. in probando possessorio. 16. in probanda bona fide. 17. in probanda absolutione ab excommunicatione. 18. in probanda mala fide. 19. in probando mendacio, aut malicio. 20. quando agitur de excusando querelantem ab expensis. 21. quando probatur, aliquem esse baptizatum. 22. in probanda consecratione Ecclesie. 23. teste, qui deponit de facto, quod

ipse tractavit, ut mediator, quia plenè probat. 24. quando unus testis contra suum commodum testatur. 25. in probanda scientia. 26. in Papa Cardinalibus & Episcopis, quicunque. 11. q. 1. 27. in probando valore beneficij. Denique unico testi in arte sua creditur. *Gutter.* l. 3. q. 12. *Card. Lugo* disp. 39. sect. 2. *Chislerius* de iudicere regularium c. 17. *Silv. V.* testim. n. 5. *Zerolaeod.* *Fuschus* conclu. 281.

VIII. Duo igitur testes iurati in qualibet criminali capitali causa ad plenâ probationem necessarii sunt, & sufficiunt iure gentium & positivo ut omnes fatentur: sed de iure naturali quæstio est, an per hoc simpliciter duo testes necessarii sint, ita ut contra iustitiam peccet, qui unius testimonio contentus condemnationis sententiam pronunciat: non esse facile persuadet cum *Lessio* t. 30. *dab.* 4. n. 25. iustitia enim aliud non exigat, quam ut nemo condemnetur, nisi certe de ipsius criminis constet. Nam propter hoc ipsum iure gentium minimum duo testes requirantur, quia præsumitur maiorem in dubiis notitiam & veritatem inesse. Fieri autem potest, ut ipse iudex, vel princeps delictum evidenter norit, ut potestate visum. Non fiet ergo iniuria reo, si propterea ad supplicium condemnetur. Hoc tamen iure communni non permittitur: quia non videtur expedire, tantam uni homini potestatem concedere, ut ex sua unius scientia quæpiam condemnnet. In rariis tamen quibusdam eventibus supremo principi licere illud, si quis, contra aliquorum opinionem non audet concedere an non in civilibus, ubi de bonorum ad-

emp-

demptione, vel diminutione agitur an-
nuendum sit, consideret.

IX. In levioribus causis unum te-
stem sufficere *n.7.* diximus. Econtra in
multis plures duobus necessarii testes
sunt. Ad condemnandum Episcopum
Cardinalem requiruntur, *72.* ad presby-
terum Cardinalem *64.* vel potius *44.*
ut Lugo monet d.36.8.2.n.17. Cardina-
lem *27.* ad clericum Romanum *7.6.*
præsul 2. q.5.

Cur hoc, inquit? Quia prædictæ per-
sonæ in magna apud alios invidia labo-
rant, quorum videlicet magistri, & iu-
dices sunt: & illorum facilis damnatio
ecclesiastice dignitati multum dero-
garet. *Sanch. l.6. consil. c.5. d.9. Card. Lugo*
disp.39. sect. 2. Diana par. 5. tract. 2. resol.
24.

Illud observa cum *Iul. Clar.* præ-
dictum numerum testium in praxi non
servari, quando contra Cardinales Papa
procedit. Idem de summo Pontifice
asserit ad condemnandum illum duos
testes sufficere. Cum enim ut *Glo. di-*
cit in c. cit. præsul sine comparatione
aliorum esse etius sit maior, merito sine
spe venia condemnandus est, sed haec
opinio temeritatis, & impietatis argui-
tur a multis *DD. apud Barb. c. cit.*

Iam in testamentis septem testes, in
codicillis, *5.* requiruntur. Similiter in
donatione causa mortis, *5.* ut debitor
prober debitum solutum, *5.* de quo *V.*
Silv. v. testis n.5. Bannez q.70. Azor. III. l.
13. c. 28. Sanchez l.6. consil. c.5. dub. 11. Silv.
v. testis n.5.

X. Unus testis de visu, omni excep-
tione maior, semiplenam probationem
facit, quæ in criminalibus ad torturam

sufficiat. *Glo. in l. si quis v. Convictus. C. 44*
leg. Iul. maiest. Clarus l. 5. q. 21. Gomez. c. 3.
n.7. Liss. c. 29. d. 19.

Idem iuris est, de teste qui de auditis,
a te præsentium verbis, puta
blasphemia, detractione, & similibus
deponit: idem de aliorum sensuum pro-
priis obiectis, in quibus non conting-
re errorem philosophi docent. Quan-
do igitur testis de corpore delicti, &
circumstantiis illius, tempore loco, &
similibus deposuerit, probationem le-
mplenam facere censetur etiam in cri-
minalibus. *Roderic. to. IV. tit. 11. c. 11. Armal-*
la v. Testis n. 6. Spatharius tract. 8. c. 6.
V. Vesenbec. l. 22. tit. 5. n. 4. Sanc. l. 6. consil.
c. 5. dub. 18. Zanger de tortur. c. 2. n. 16.

Dixi de propriis sensuum obiectu, qui
regulariter testis de sola credulitate non
admittitur, nisi forte in iis, quæ certè &
aliter cognoscine queunt, vel conimda-
sit aliqua verosimilis præsumptio. *Hopf*
in singul. n. 19. & 83. Ferrar. præc. pag. 112.
Barbos. in c. quoties de testib. ubi plures li-
*mitationes ponit. *V. Vesenbec. l. cit. Zeala**

par. 1. v. testis n. 22.
Quid verò tribuendum testi, qui
absentium & a te non vitorum, verba
refert distinctè cognita & percepta
titus iudex discernat. *V. Silv. n. 4.*

XI. Qui vel de industria, vel ig-
norantia crassa, & affectata falluntur te-
stimoniū dixerit, ad testimoniū omnium
damnorum in solidum teo-
natur ex generali regula. *Quicunque damni*
causa efficax fuit, restituendi necessitate tenetur. Et datum sarciri ab eo, qui dedi-
tutor. *Et datum sarciri ab eo, qui dedi-*
titutor.

Dixi Primo de industria, hoc est vnu-

lo

lo mentis errore, aut illusione, sed cum sufficienti notitia, & deliberatione. Secundo vel ignorantia affectata. Hancenim non excusare à culpa passim. Theologidocent. in 1.22. ad q.6. art 4. V. Barb. in 5. cum inhibitiō de clandest. dispensatio-
nē.

Apud Iurisperitos vero ignorantia affectata pro scientia habetur. 1. qui contra C. de incest. nupt. At ignorantiam inculparam exculpare post alios probat. Loff. 6.7. dub. 9. Barb. int. si vir. de cognat. Spurit. Nayar. 6.23. n. 45. Silv. V. Ignorantia p.10. Armilla. n. 8. Tolet. 1. 5. 6. 26. Azor. tom 1. 1. 6. 14. Em. Sa. V. Ignorantia Zerola par. 1. od. n. 2. Sanch. 1. 9. de matrim. disp. 32.

XI. Ad restitutionem damnorum non obligatur testis 1. qui se ad testimoniū terendum non obtulit. Ad hoc enim non nisi ex charitate, vel obedientia enatur. 2. qui ut sibi, & suis iesibus consulat, à iudice vocatus non comparet, vel veritatem licito modo oculit. 3. qui quando nullum ipsi datum mininet, à iudice citatus latet, vel iudicis interrogationem acuifcio aliquo eludit, à quibusdam DD. ad restitucionem damnatur, quia in eiusmodi even- tuad testandum ex iustitia obligari videtur. Reginald. 1. 24. n. 1. 63. probabilitus tamen ad restitutionem non obligari eo quod ex sola charitate non vero iustitia teneatur. Hoc enim nisi valido ar- gumento probetur acceptandum non est. Mandat iudex, ut testimonium dicam, video obediendum esse, nisi fecero peccatum: quod vero contra iustitiam sim: aeturus, non appetet. Tanner. 111. disp. 4. q. 6. d. 1. n. 79. at inquis, si iudex mandaret mihi instrumentum ali-

quod vel scripturam, quae necessaria est ad causę defensionem, proferre, ex iustitia tenerer facere, & non faciendo damaum inde consecutum compensare.

R. Dispat ratio est, quia scriptura cum res externa sit, de ea sit, disponere res publica potest, quemadmodum de aliis bonis externis, quando expedire iu- dicat.

4. Denique non tenetur ad resti- tutionem damnorum, qui postquam iuravit, se dicturum veritatem, non fa- cit. Nam ex iuramento tali neque iudex, neque pars litigans ius nullum iustitiae acquisivit. Peccatur autem tunc contra virtutem religionis, & obe- dientiae Molina disp. 70. num. 3. Bonac: 10. 2. p. 332. Loff. 6. 20. dub. 8. Raynaudus de mo- nitoris. par. 1. 6. 3. q. 24. Cardinalis Lugo contrariam opinionem, quae contra iu- stitiae peccare testē existimat, qui abscondit le & negativē habet, nō manifestādo veritatem, ut satis probabilem laudat propter auctoritatem gravium Do- citorum à quibus defenditur; inter quos est Domin. Soto 1. 5. de iust. q. 7. art. 1. Mich. Salon. q. 70. art. 1. dub. 3. Nayar. 6. 25. n. 4. Zerola par. 2. V. Testis n. 4.

Nec ita à me postponitur alteri, ut à ratione proflus alienam esse arbitrer, sed ablique magno incommodo susti- neri potest.

XII. Quod pœnam attinet, testis de periūrio convictus in causa cri- minali præsertim capitali, pœna talio- nis punitur. 1. x. præterea tit. ad leg. Corn. de Sicariis. In causa civili punitur pœna 1. Corneliae de falsis, quae communiter est deportatio cum omnium honorum publica-

publicatione. Ita puniendum dico, quando criminaliter actum est : at quando civiliter, ad satisfact onem tenetur parti læsa. Sic olim ,hodie pœna arbitratia in usu est, eaque varia secundum qualitatem personatum , & circumstantiarum. *Menochius casu* 307. *lul.* *Clarus* q. 53. *Silv.* n. 9. *Azor.* 111. l. 13. c. 28. d. 12.

Truplicem pœnam mereri falsum testimoniū. *Decianus* l. 6. c. 3. & *Damhald.* c. 70. traduntem quod Deum, iudicem, & innocentiam lœdat. Quæ vero trigemina illa pœna sit, minimè explicant, neque expeditum est : ne in aliis muletis immo plerisque criminibus eandem multiplicationem recipere debeamus. Nam quicunque peccat, innocentiam lœdit, Deum offendit & proximum, in iis, quæ manifesta sunt.

De Presbytero, & Diacono nominatum *Bernardus Diaz*, in pœna sua c. 94. pronunciat, si falsum testimoniorum dixerint, ab offici honore deponendos, & in monasterium detinendos esse iuxta *Concil. Agathense* relat. in c. 6. *Episcopus* dist. 50. Quod intelligent aliqui si de crimine illo directè accusati, convicti, & damnati sint: securus autem, si non constet via directa, sed incidenter, puta per viam exceptionis , aut similem. Tunc enim nec deponendi, nec in monasterium detinendi sunt, sed tantum a testimonio repellendi. Addit *Diaz.* l. cit. quamvis in civilibus & criminalibus causis prædicta pœna imponenda sit, gravius tamen puniendos , qui falsum testimonium in criminalibus ferunt, præsertim ubi laici propter idem delictum pœna talionis puniuntur. Præ-

rea excusari à pœna ordinaria depositionis, &c. 1. si testificatio non sit nociva, extraordinaria tamen puniri posse. 2. quando falsitas est circa accidentia causæ. 3. quando sine dolo commissa est. 4. si absque iniuria testatus sit. Denique si non per viam accusationis, sed inquisitionis procedatur. *V. Barb.* inc. *Palædicus de crim. falsi Tholos.* l. 48. c. 11. *Damhald.* c. 124. *Decianum* l. 6. c. 13. ubi variis pœnarum generibus enarratis, non minimam periuri testis esse infamiam notat: quæ tamen non ipso facto, sed post sententiam iudicis contrahaurita ut infamis sit , & repellatur à testimonio ferendo, & qualibet dignitate quod etiam *Wurmsrus* annotavit l. 1. tit. 47. obs. 25.

§. 2.

De iuramento testium.

I. Explorati juris est , testem non nisi iuratum auditum: iniuriam nullam fidem esse. *Liurissurandi C.* detest. t. quoniam c. luit 2. S. testes *Glossa* ibid. c. ius questionibus c. nuper hoc tit. ubi nec religiosi excipiuntur. *Discret. Innoc.* 111. *Biturino* Archiepiscopo scribens, Monachi inquit, de suis fratribus ac convexis testes in causis propriis producere absque iuramenti exhibitione non possunt, nisi foris à parte remittatur adverba. Et *Horonius* in c. nuper nullius testimonio, quantumcumque religiosus existat, nisi iuratus depoferit , in alterius prædicium debet credi.

Porro iuramentum illud in principio examinis præstandum est. c. 1. alterius

mitatio

nitatis hoc tit. idque tactis manu evan-
geliis. *Glo. in V. iuramentis. Sanch. l. 3. Mo-*
ral. c. 1. Borell. in summa decisione 60. de iu-
ram. Reginald. l. 18. c. 1. n. 10. Barb. in cit. c.
Fraternitatis qui in c. tuis h. tit. extendit ad
perlonas in dignitate constitutas, qui-
bis iurandum est, saltem manu peccatori
imposita coram SS. Evangeliiis. V.
Barb. in q. 74. n. 6. Sanchiz. l. 6. con-
sil. 8. dub. 2. Cardinal. Lugo disput.
37. sect. 14. n. 66. Treut. vol. II. disp.
5. c. 6.

II. Iuramentum à testibus præstan-
dum non est calumnia, sed veritatis.
Iurant enim, se veritatem ad articulos
probatorios dicere velle. c. quoties c. licet
2. 8. testes text. notab. in c. *Hortamier. 3. q. 9.*
ubi Glo. in V. noverunt. testis pro utraque
parte testabatur. c. non sanè 14. q. 5. & iu-
rabit, quod nihil falsitatis dicet. c. nullam
2. q. 4. Maranta par. 6. 5. nonus actus
8. 14.

De Episcopo in c. fin. de iuram. calum-
nacium est, ut per se agens in iudicio
per se iuret propositis ante se, non ta-
ment tactis evangeliis. Ex quo enim, ait
Glo. ibid. assumpti officium in se iurare
debet de calunnia, cum sit accessorium
line quo non potest causa expediri. *arg.*
& præterea de off. deleg. aut b. de sanctiss. Episc.
3. nulli verò nec honore, tum auih. sed Index
C. de episc. & cler. Plerumque tamen pro-
pter reverentiam ordinis, & status re-
mitti solet iuramentum episcopis, ali-
*isque personis illustribus, quorum si-
ceritas præsumitur non minus firma*
& constans, quam sibi iuramenti vin-
*culum adderetur. *Frane. Marcus decis. aur.**
par. 1. q. 377.

Addit *Mynsing. cent. 3. obs. 80.* si post
testimonium dictum, iurit testis,
nullam vim habituram: quia de na-
tura & ordine iudiciorum est, ut primò
iurent & postea testentur. l. si quando
cum auct. servilis conditionis C. de te-
stib.

III. Hoc iuramentum pars parti
remittere potest, valebuntque testi-
monia non secus, ac iuratorum. *Ioan.*
Andr. & Pan. in c. tuis hoc tit. & est notab.
Glo. in l. iurisiurandi C. de test. Castrini. ibid.
n. 3.

Cur autem remissio ista permittat-
tur, causa est, quia iuramentum testis
respicit favorem partis, contra quam
producitur, ut scilicet veritatem dicat:
nec est substantialis solennitas, sed ac-
cidentalis, & separabilis. c. 2. de sponsalib.
Panorm. in c. 1. de iure iur. n. 4. Felinus
ibid. n. 2. DD. in l. si quis in conscribendo
C. de part. c. si diligenci de fo. comp.
Alexander in di. l. 7. unm. 17. tit. de fer.

E contrario iuramentum calum-
niæ, quia respicit utilitatem publi-
cam, tacitè quidem, expressè tamen
remitti non potest. c. 1. §. 1. de iuram.
calum. in 6. *Socinus in cap. final. num.*
40. eo tit. Maranta par. 6. titul. de iuram.
n. 2. ne per calumniam frustra iudices
fatigentur, & in infinitum lites
prorogentur, quemadmodum Alex. l.
cit. notavit.

Iudex nihilominus etiam facta re-
missione, iuramentum testi offerre po-
test, quando expedire viderit: vel si aga-
tur de præiudicio publico, aut damno a-
nimarum, ut in causa matrimoniali. *Fe-*
lin. in c. tuis hoc tit. num. 4. & Mynsingerus
cent. 3. obs. 80.

m 2 Cent.

Cent. 6 obs. 32. addens ad prædictam iuramentum remissionem minimè requiri auctoritatem iudicis, contra quam Glo. 2. in t. tuis hoc tit. affirma vit.

IV. An statuto vel constatudine obtineri queat, ut non iuratis testibus fides in iudicio habeatur inter DD. controversum est. *Felinus in c. tuis quæst. hoc tit. n. 2. & Roman. consil. 482. n. 8.*

Affirmativam opinionem ratio iurvat. Constat enim, quæ fieri pacto queunt, eadem statuto decerni posse, argumento à minori ad maius, cum maior sit potestas legis, quam hominis, qui legi subest. *l. fin. C. de fidei ss. Bart. ibid. n. 2. Glo. in l. non solum 9. fin. ne novi oper. numerat. Gaill. l. 2 obs. 78. n. 3.*

Verum si inter terminos comparationis disparitas intercedat, & dissimilitudo, eaque demonstrata fuerit, ratiocinatio facta concidit, & valebit quidem pactum, de non iurando, statutum verò, & consuetudo non agnoscitur. *Felinus certè lo. cit. magnam dissimilitudinem agnoscit. Sed neque qualis ea sit, neque quid in præsenti controversia tenendum sit, exponit.*

Facilè credam, statutum condic posse, adeoque supremum principem decernere, ut in personis illustribus genere, & virtute, non suspectæ fidei & in regratatis ad plenè testandum non requiratur iuramentum. Nam in eiusmodi probatis spectatisque hominibus omnis dolus, & fraudis præsumptio cessat, ut nemo nisi malignus de ullius periculo periuriri meruere ardeat. Quam ob causam in quibusdam terris hodie usus obtinuit, ut illustrium personarum etiam absentium testimonia signata, cum & sub si-

de sua recipientur. *V. Gaill. l. 1. obs. 107.*

V. Hinc sequitur in excessu mentis sua locutum esse Hypolitum, & eos quos allegat singulati 214. quando dixi in materia iuramenti testium Papam dispensare non posse, ita ut testis in iudicio non debeat iurare, eo quod de iure divino situr habet *Genes. 31. ubi Iacob voluit testimonium Laban saceris sui iuramento confirmari. Quod dictum pro stupendo, & Canonistis incognito refert *Felinus adderet Theologis possimè, qui neque in hac materia testium, nec in contractibus aliis & actionibus ullam iuris divini obligationem addendi iuramenti agnoscunt, neque si esset, non posse relaxari per dispensationem concedent: de qua re consulendi summissa in V. dispensatio. & V. iuramentum, Azor 1. l. 11. c. 9 q. 3.**

Exemplum Iacobi Patriarchæ nimirum ad rem facit. Exegit ille iuramentum à Labano saceroto suo, cuius perfidiam sèpè expertus erat, ut in futurum securior esset: illud iuramentum verò non tenebatur Laban præstare iure diuino, sicut hodie in contractibus qui iurant, spontaneæ vel secundum obligationem legum civilium iurant: sed factio iuramento ad servandum illud unusquisque iure divino, & naturali tenet, donec relaxatum fuerit. Et de huius obligationis dispensatione maior difficultas est, alibi explicanda. Verbo indicasse sufficiat, & Papam, & Episcopum cum iusta causa subest, in iuramentis promissoriis dispensare posse: non facturos tamen faciliè in iuramento à testibus edito, nisi pars consentiat in cuius favorè obliger.

Addo

Adde eandem potestatem magistrorum secularium in quibusdam casibus competere, ut ex dicendis infra patebit.

VI. Forma iuramenti à testibus præstandi hęc est. Ego N. iuro dicere veritatem pro utraque parte in tota causa, in qua sum productus. Item, quod nec odio, nec timore, nec favore, postponam dicere veritatem pro utraque parte. Sic me DEVS adiuvet, & hoc sancta DEI Evangelia. In principio. &c.

Cæterum in repetitione testium pro declaratione testimonii sui ut nova citatione, sic novo iuramento minimè opus est. Nam qui declarat, nihil novi adferre censetur. *I. heredes palam. 9. si quid post. Tit. de testam Glo. inl. fin. V. iterum. C. de testib. Bald. ibid. num. 6. Salut. n. 5. Gaill. l. 1. obs. 101. n. 16.*

Limita, nisi repetitio testium an ali-
um ac diversum finem institutum vel in
alia instantia repetatur. Sicut enim prior
causa, ita posterior sufficere potest, Ve-
rum ne prolongaretur cupientibus ansa
præbeatur, enitendum Iudicî est, ut
partes ulteriori testium productioni
renoncent. Specialis satis in princ. & se-
cund. a. Cum venissent. V. Vesembe. b. 22. Tit. 5.
Bresl. Vol. II. Disp. 5. n. 9.

§. 3.

De modo producendi testes.

1. **A**ctor intentionem suam, vel
reus exceptionem probatur
in iudicio, a iudice terminum probandi
petit, & intra illum testes producit, cita-
to ad id adversario, ut videat testes pro-
duci, & iurare. Liberum namque illi est,

Si quid in testibus displiceat, contra illos
objicere, ante illorum receptionem, vel
examen, aut saltem publicationem de-
positionum. Quod si contingat adver-
sario non citato recipi testes, contra le-
ges facta receptio censetur, & reproba-
tur. Si autem tacuerit usque ad publica-
tionem obiectionibus contra eos faci-
endis renunciasse videbitur iuxta Regu-
lam. Qui tacet, consentire videtur. *dereg.*
tur.in 6. Nisi juramento affitmet, se ad
id malitiose non procedere, & presentium
hoc sit. vel ante publicationem prote-
status sit, ius obiciendi a se sibi reserva-
tum velle, vel ostendat exceptiones
suas nunc primum sibi innotuisse, prius
vero incognitas fuisse; vel cum prius vel
let, impeditus a iudice fuit; vel denique
sunt eiusmodi, ut testes etiam post pu-
blicationem inhabilitent, veluti, quod
non sit Christianus; aut excommunici-
catus. *Brechiterus in Processu Iuris tit de Ci-*
tat. & Prob.

II. Nulla oppositione adversum testes facta, & iuramento veritatis praestito, examinantur sigillatim vel ab ipso metu iudice, vel iudice territorii, vel commissariis. Iudex enim, ut accusat Gallicus explicat l. i. Obs. 96. absentium testium examinationem committere potest iudicis illius territorii, sub quo testes vivunt, & mandare partibus, ut coram eo compareant. l. Iudices, & ibi Bald. C. de fide instrum. Aut. de testib. I. Et quoniam scimus. In Spirensi Camera commissarii a partibus nominantur, nominati plerumque deputantur, vel in eorum locum si quid impedimentum sit, ex officio alii conceduntur, cum potestate adiungendi Notarium non suspectum.

c. statutum. §. Insuper de reser. in 6. ubi Glo. de confidentibus in v. suspectum & text. in eod. c. statutum. §. Notarium. Quod si contra datos commissarios exceptiones fi- ant, per interlocutoriam alii nominandi, & surrogandi sunt, qui minimè sus- pecti videantur.

Articuli quoque super quibus exa- minentur testes, una cum commissione Commissario transmittuntur, qui par- tes postea citare, iuramentum exigere, & audire testes debet. c. 2. de testib. Glo. ibi. in v. Audire. & v. adinonendus. Panor. ibid. n. 10. Felinus n. 31. l. si quando. C. eod. tit. Alex- and. in L. unica. §. Is videtur. n. 7. Tit. si quis ius dicenti non obtemp.

NOTA. Hic modus in civilibus cau- sis tantum servatur; in criminalibus non ita, licet aliqui non putent inconveni- ens, & in Camerâ quoque fiat. teste Gaill. l. cit.

III. Index igitur, vel commissarius ritè d. spolitis, & præparatis omnibus articulis, & interrogatoriis comparatis, unum quemque testem seorsim extra turbam & præsentiam litigantium exa- minabit, cuius ætatis, & conditionis sit, an litigantes noverit, & quâ notitiâ, vul- gari an aliâ, an uni parti magis faveant, quâm alteri, an sit sanguine coniunctus, an ex testificatione suâ speret commo- dum aliquid. Præterea de loco, tem- pore, visu, auditu, credulitate, scientia, fama certitudine & similibus causa circum- stantiis. c. Cum causam hoc tit. præcipue de ratione sui dicti notitiæ, & scientiæ. Et hoc si omiserit facere Iudex contra, quâm pars litigans in suis interrogatoriis posuit, ac petivit, ad compensa- tionem damni tenebitur. Allaboran-

dum quoque ut testis non nisi de com- pertis visu, auditu, aliove non fallente sensu testetur. Alias in criminalibus nulla, in civilibus dubia, & debilis rela- tio erit. Limita in illis, quæ non sensi- bus corporeis, sed sola mentis inspectio- ne cognoscuntur, cuiusmodi est domi- nium, ius percipiendi fructus, redditus & similia, in quibus nihilominus lux testi- ficationis causam assignata tenetur. 14- soni 6. si certum petatur n. 7. & 9. Trutla. Vol. 11. Disp. 5. n. 9.

IV. Sic peracto testium examine, quos auctor produxit, sicer reo, vel ad- versario vicissim probare ea, quæ in per- sonas testium obiecerit, nisi hoc anna- permisso iudicis factum sit. Quod si et- iam ipse testes produxerit, contrae- dem probare auctori licet, quæ sibi con- ducunt. V. Ierius autem testium repro- batio non solet admitti. Vnde dici solet, testes probatorios, & reprobatorios pro- batorum reprobare licet, sed non re- probatorios reprobatoriorum, ne in- infinitum lites protrahantur. His ita per- actis litigantes coram iudice constitutos iu- dex interrogat, an plures testes produ- cere velint, & si dixerint, velle, audiendi sunt. c. Cum venisset. 25. hoc. tit. Permit- tur autem secunda & tertia produc- tio, quarta minimè. c. In causis 15. hoc tit. nisi iuramento affirmet productoru. se nol- lo ad id dolo moveri, sed citius testium illorum copiam consequi non posuisse. c. Ultra pen. h. t. Nimia scilicet testi- um multitudo à iudice ut superflua reprimenda est, ne quadragenarium numerum unquam excedat. c. Cum causam. c. Volentes h. t. Vallens. l. 2. Tit. 20. §. 3.

Post

Post hæc potentibus utrinque litigantibus, vel altero, absente citato & conumace, certiū dicta & attestations index publicat, interloquendo hoc vel simili modo. Dicta testimoniū in hac causa publicamus, eaque pro publicatis, & appetitis haberi volumus facietque potestem ea examinandi, & refutandi constituto termino.

Nihilominus ea publicatio testimoniū non est de substantia processus, sed etiā absque illa lata sententia valeret & nisi appelletur, in rem iudicatam transit. Gall. l. 1. ob. 101 Vallen. l. 2. tit. 2. §. ult. Pract. Farar. §. Forma publicat. testimoniū.

S. 4.

Satisfit Dubiis de testibus.

Dub. 1. Cur iure gentium, & positivo regulariter duo testes sufficere conseantur?

R. Duo testes cum accusatore ternarium constituunt, qui numerus quandā perfectionem creditur continere, secundum illud art. 1. l. 1. de Cocco. Omnetum in tribus ponimus, & Ecclef. 4. Funiculus triplex difficile rumpitur. Vixum ergo est predictum numerum testimoniū sufficere ad molarem certitudinem, cum maior in humanis actibus videatur impossibilitas, ubi tempore coniungit, ne duos quidem reperi. At periculum erroris est. Idem in multitudine timendum, & quanta cunque multitudo testimoniū determinatur, posset quandoque testimonium esse iniquum, cum scriptū sit Exodii 23. Ne lequatis turbam ad faciendum malum. Nec tamen, quia non potest in talibus infallibilis certitudo haberi, debet negari certitudo, quæ probabiliter haberi

potest per duos, vel tres testes. Ita S. Thos. 2. 2. q. 70. art. 2. Bannez & Arragon. ibid. Sanch. l. 6. Conf. c. 5. Dub. 9. Tuschus 279.

Dub. 2. Quomodo dicitur Iuris naturalis esse prædictus numerus testimoniū?

Dominicus Bannez in 2. 2. 2. lo. cit. pro tertia conclusione ponit hanc. In causis gravibus, quando agitur de condemnatione alicuius, iure naturæ requiritur binarius testimoniū: quia, inquit D. Thos. discursus naturalis est, & demonstratio moralis ex principio evidenti. Mox in quarta conclusione ad condemnationē nē alicuius duos testes sufficere, probat à posteriori, quia multæ resp. benè constitutæ condemnant reos ad mortem duobus testimoniis, quæ alias peccarent contra Ius naturæ quæ doctrina paulo obscurior est, & dilucidatione indiget, quā Bann. quoque ex S. Thos. subiungit. Itaque

R. Ius naturæ non uno & eodem semper modo allegatur. Aliquando de iure naturæ dicimus esse, in quæ Ius naturale hominem inclinat, pura, iniuriam nulli inferendam esse. Aliquando iuris naturalis dicitur illud, circa quod natura contrarium non determinatur. Talia sunt, hominem natura liberum esse, quia neminem servum natura designat: Item bonorum divisione: hanc enim natura non fecit, dando huic certam partem, aliam aliam, sed arbitrio gentium reliquit, ex quo & servitatem & bonorum divisionem habemus. Igitur binarius testimoniū propterea Iuris naturalis esse dicitur, qui maiorem numerum. Natura non determinavit, neque tamen exclusit.

Nam hodieque in quibutdam negotiis

gotiis maior testium numerus necessarius est, quemadmodum §. 1. n. 9 ostendimus. *Sotol. 3. q. 1. art. 2. Leff. 6. 5. Dub. 3. num. 8.*

Dub. 3. Rectenè Iudex faciat, torturæ subiiciendo eum, qui quando ad testandum teneatur, tenuit?

R. Cum Iudex potestatem habeat rogandi, iubendi que, ut subdit non exempti, aut impediti, pro bono reip. & singulorum, veritati testimonium perhibeant, manifestè sequitur obligari rogatos in conscientia ad testificandam veritatem.

Nolentes ergo pœnae reos se faciunt, quæ omnium gentium consensu corporalis est, ut quæ ad eruendam veritatem plus roboris habeat. Excessus & immanitas, quæ ut plurimum torturæ miscetur, culpari potest, res ipsa licita & laudabilis est. *Franc. Marcus Par. 1. q. 487. n. 14. Nihilominus Bann. l. sup. cit. testem, ait nunquam torquendum, nisi in quantum haber rationem rei, ut v. gr. si aliqui testentur, Petrum interfuisse alicui negotio, & posse testificari; tunc Petrus, nisi voluerit testificari, poterit torqueri, ut dicat veritatem, quia merito præsumitur ex malitia nolle testificari. Cæterum iudices attendere debent leges sibi præscriptas, ne peccent, quærum non postrema fuerit, leniota media prius adhibere, vrgendo, comminando, & simil. priusquam tradatur infestis tortoribus. V. Tuschum Conclus. 249. ubi in particulari declarat, quomodo testes contrarii, iuspecti, mendaces, & viles torqueri possint, & debant.*

Dub. 4. Caius in judicio iniusto fal-

sum testimonium dixit, ut impedit in iustum processum, peccatne graviter?

R. Non peccare graviter ratione falsitatis, seu mendacii, cum nullum damnum inferat, immo prodest velit. De qua re *S. Aug. in ps. 5. Duo sunt genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, & tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur, aut proximo consulendo menti vir.*

Peccat tamen mortaliter ratione iuramenti, cuius in qualibet materia violatio gravis existimatur. *Bannez. q. 70. art. 4. Sanch. l. 1. de Matr. D. 57. Covar. in c. Quamvis. de pactis. §. 1. Gabr. in 3. dist. 39. q. 1. Concl. 4. Azor. l. 1. n. 4. q. 1. Em. Sa. V. iuramentum n. 7. Tabiena V. iuramentum n. 11. Leff. c. 42. D. 5. n. 23.*

Dub. 5. Petrus juratus testis, modò affirmat, modò negat eandem rem, uti testimonio deferendum est?

NOTA. Testis sibi ipsi contritus est, propriè loquendo, quando duo incompatibilia dicit. *l. Optimam. C. de contrah. stipulat. Varius, cum nulla causa assignata profert contrarium eius, quod prius dixerat. Vacillans appellatur, qui timendo, titubando, & vacillando varia, ac diversa loquitur. l. Eos, qui Tu de falso.*

R. Nisi animo corrigendi, quod prius affirmavit, negat, neutri determinum videtur propter inconstantiam auctoris vel enim prima testificatio fuit vera, vel fuit falsa, si fallit non meretur fidé: si vera per posteriorē negationē eliditur. Ita specul. Fulgos. & aliiquid a. pud. Mynsing. Cent. 2. obs. 86. l. qui falsa Tit. de testib.

At Bartolus existimat primæ depositioni

tioni credendum esse, quem sequitur
Inno, Baldus, Imola &c ex modernis citati
& Barb. in c. sicut de testib. Excipe causam
hæresis, in quâ posteriori dicto credi-
tur. Eandem opinionem in Camerâ
Spirensi observari Mynsing. tradit, ad-
dens primam testificationem nihil
minus debilitati per secundam contra-
riam, adeò, ut ad eam roborandam nō
possit deferri iuramentum in supplecio-
nem probationis parti, cùm talis testis
non sit omni exceptione maior. Ratio
Bartoli optima iudicio Mynsingeri est,
quia testis pro secundâ testificatione
subornatus & corruptus ab adversa par-
te præsumitur. Vnde sequitur, pri-
mum testimonium censeri verius, a-
lias ficer in potestate testis annulare
dictum suum, & tollere ius acquisitum
parti.

At contra opponi potest, cur non
præsumitur secundum testimonium es-
se prolatum maiori cum consideratio-
ne, & prudentiâ secundum illud *Seu-
lq. p. or. 25*? Fortè occurrit aliquid,
quod antè latebat, fortè præventus tē-
pore minus venit ad iudicium præpara-
tus. Nihilominus, quia iuratus dixit e-
tiam prima vice, prælumitur non factu-
rum fuisse, nisi rem satis cognitam, &
peripectam habcret. *v. Menoch. Casu 108*
Tusq. Concl. 37. ubi declarant prolixè,
quænam fides debeatur aliud extra, a-
liud intra iudicium testificanti.

Add. Franc. *Mercum Par. I. q. 481.*
num 7. & 8. Fachinæum l. 9. cap 85.
Dub. *Tiuius ignorat verum esse, cuius*
ego illum cupio testem fieri, licetne
mibi illum instruere?

R. Card. Lugo Disp. 39. sect. 3. numer. 19.

licere allatis indicis & argumentis o-
stendere illi veritatem, quâ perceptâ
fiat idoneus testis etiam præstito iuta-
mento. At quo modo testimonium di-
cturus est, an quod à me audierit? Re-
ctè, & verè, sed ad probandum inutile,
cùm sit de crudelitate tantum: an quod
viderit, vel alio sensu immediate per-
ceperit, quod omnino ludex expectat?
absit hoc, quia fallum. Facitur in ma-
teria tali dicendum testimonium, quæ
corporeis sensibus non subicitur, puta,
Antonium esse præstanti ingenio præ-
ditum, multarum opum dominum esse,
& simil. In tali eventu si ratione aliqua
intrinseca nititur assertio, licebit adfer-
re: si verò nulla sit præter auctoritatem
instructoris sui, à Judice requisitus, ab
alio se didicisse fatebitur properet reli-
gionem iuramenti.

Dub. 7. scio me non esse hæredem
institutum. Caius autem existimat esse,
nunquid suadere illi possum, ut id ipsum
de me testetur?

R. Non posse. aliàs si Caius falso pu-
taret Petri equum suum esse, potero si-
militer suadere, ut illum sibi vendicet.
At ponamus, me verò hæredem scrip-
tum esse, desiderari tamen circumstan-
tiam aliquam, sine quâ adire non pos-
sum, licetne impellere Caium, ut de eâ
testetur secundum conscientiæ suæ di-
ctamen à parte rei fallum. Licere docet
Petrus Hurtado, & Diana, quia nihil illi-
citur est, sed licitum & sanctum, ut ní-
mitum iuret Caius, quod credit verum
esse: nec ulli iniuria sit, quia supponitur,
me verum hæredem esse & obstat ali-
quid, quo minus conseqvar hæredita-
tem.

N

Dub.

DVB. 8. Falsum testimonium dixit Sempronius, sed mero errore, & ignorantia inculpabili, ad quid tenetur?

R. Teneri ad revocandum, si damnum ex eo impendet, & fore utilem revocationem sperat, sibique minimè nocivam. Dubitas, an ex charitate tantum? Affirmant aliqui apud Sanchez l. sexto Conf. cap. tertio. Alii verò simul ex iustitia teneri censem. Nimirum ex dicto ipsius quamvis inculpato infamatus est innocens. Sicut ergo qui detinet alienum, etiam inculpabiliter, ad restitutionem tenerur, ita etiam, qui testimonio suo alterius famam laesit. Vtrum sequaris non interest quod neutrò modo compensare damnum illatum tenetur,

Dixi teneri ad revocandum, non verò simul ad cōpensanda dāna, quialicet contra iustitiam peccaslet, ex ignorantia nimirum, & non lethaliter, ad restitutionem damnorum non obligaretur, eò quod eiusmodi damna fortuitò illata censem. & venialiter peccantes contra iustitiam ex dāno illato ad restitutionem non teneantur. Lessius c. 7. D. 6. & ca. 30 Dub. 7. Caiet. qu. 70. a. 4. Pet. Nav. l. 2. c. 7. Fil. Tract. 40. c. 8. num. 253. Sanch. 6. Conf. c. 3. D. 21.

Dub. 9. Vtrum in prædicto casu Sempronius teneatur ad restitutionem famæ innocentis etiam cum periculo vitæ suæ?

R. Non teneri. Neque enim tenetur ex delicto, ut supponimus, neq; ex contractu, sed alia minori obligatione curandi scilicet ne ex actione sua alius dānum patiatur, si absque magno dāmo proprio fieri queat; ut Cardina. Lugo docet

Disp. 39. sed. 3. n. 27. Atque hic applicari potest illud. Vt nū quisque magis tenetur consolere vitæ suæ, quam aliena cum periculo suæ. Quod tamen non habet locum in illo, qui sciens volens falsum testimonium dixit. Talis enim omnium damnorum directè causa efficax est, ac proinde obligatur cum pari dāmo suo avertere alienum, si possit, ne innocentis conditio deterior sit, quam nocentis, Silv. v. Detractio n. 5. Molin. To. V. Dein. Tr. 4. Disp. 40. n. 2. & 3.

Dub. 10. An reus licet possit tali obiicere crimen ad repellendum ipsius testimonium? Dubium hoc Dominus Bannez quinque conclusionibus resolvit. Prima est, falsi criminis obiectio nūquam licita est. Secunda veri quoque, si non conductit ad repellendum testimonium. Tertia, testificanti contra me falsum, licet obiicere verum, sive manifestum, sive occultum. Quarta. Item licet, si testis deponat verum, sed contra ordinem iuris. Quinta. Etiam veridicis rebus, & ordinem iuris servantibus licet opponere crimen verum, quamvis occultum, dummodo probari queat, & ad repellendum testimonium utile sit. Ratio communis est, quia permititur cuilibet legitima sui defensio. Damnum inde proveniens sibi imputet testis, quia quod aliis paravit, ipse patitur. S. Th. q. 69. art 2. Silv. V. restitutio §. 3. q. 3. Pitt. Navar. c. 4. n. 349. Mart. Navar. c. 18. n. 49. Lessius c. 31. dub. 2. Malderus tract. 6. c. 3. dub. 2. Cardin. Lugo disp. 40. sed. 2. n. 21. Cointe in summa Diana V. Reus calumnias n. 9.

Dub. II. An testi liceat petere aliquid, & accipere pro testimonio ferendo?

ferendo? Suppono propter laborem itineris, & expensas ideo factas pere, ret, accipere posse, quantum & equitas postulat, ut se in deninam servet, etiam propter testimonium fallam. Quamvis enim de eo pacisci non licet, post factum tamen recipi merces & retinere potest, ut in simili de sacerdatis, scotis & similibus dici solet. Quo posito.

R. Non licet testi petere vel accipere aliquid pro testimonio veritatis, vel ut verum testimonium dicat. Ratio, quamvis enim non temper ex iustitia teneatur quis testari, si tamen velit, ex iustitia veritatem testari debet, Melius *Lugo disp. 39. sect. 3. n. 22.* probari existimat ex eo, quia testimonium verum ex te non est pretio æstimabile. Nam si præscindas ab itinere, labore, & expensis ita veritatis manifestatio non est laboriosa, nec pretio digna, c. non sane 14. q. 1. *Archidio. Silv. V. Testis n. 8. Less. c. 14. n. 65. Menoch. Casu 310. Fernand. in exam. c. 19. ad 8. præc. p. 330.*

Hinc sequitur, ea quæ testis propter veritatem dicendam accepit, illi qui dedit, & pro quo testatus est, restituere obligatum esse, quia illi & alteri nemini ad testificandam veritatem tenebatur, intellige, si ex iustitia debebat pro eo testificari. Nam si ex charitate tantum, non tenebitur in foro conscientiæ ad restituendum, nec actio dabitur ad repetendum, ut *Bannez distinguit q. 70. art. 4. Silvest. V. testis n. 10. Armilla eod. n. 11. Tolet. l. 5. c. 59. n. 7. Coton. in sum. Diana V. testis n. 6.*

Dub. 12. An testis quod in indicio semel testatus est, revocare volens audiri & admitti debeat?

R. Admittendum esse, si ex indiciis appareat, eum non levitate animi aut perturbatione, nec prece, luasione, aliove illico modo inductum corrigeret, vel revocare, etiam in crimine hæresis. Ita *Delrio, Layman*, cum aliis multis, qui probari autumant ex e. *scut de testib.* quo in loco tamen non de testium, sed iudicii, & sententia correctione agitur: & *DD. à Barb. titati* potius colligunt, fidem non abhendam esse testi, qui dicit se falsum depositisse, quamvis hoc cum limitatione accipi queat, nisi dicti sui rationem adferat, vel ex aliis indiciis constet, eum bona fide testimonium suum retrahat. *Ang. Aret. Consil. 115. Tuschus* *concl 277.*

Dixi admittendum esse &c. quod maxime convenit fieri, quando in continenti, & non longo intervallo se corrigit, ut *DD. notant in c. licet causam de probatio. V. Bald. ibid.* Alias non deerrit causa suspicandi, callidè in rem suam aliquid tam longo temporis tractu machinatum esse. Quod ut minimè emergit, nos in vitium credula turba sumus. Adde, si dixerit testis per verbum *Credo, vel non fatuscio*, audiendum si corrigeret velit, quia potest postea rei veritatem consequi *Calder. consil. 152.*

Dub. 13. An, & quomodo qui de universitate sunt, testaride eapos- sint?

Universitas alia est personarū, alia re- rū. Hæc duplex iuris & facti, to, tri, quo i unicusq; univers. Hic pro collegio seu

collectione, aut societate plurium accipi-
mus.

R. 1. Qui membrum Vniversitatis
est, testificari de eâ potest in quatuor
casibus. Primò quando causa civilis est,
& de eo quod per alias personas utpote
absentes probari non potest. Talis est
electio inter ipsos facta, vel reconven-
tio, aut contractus secretus. Hæc ta-
men probatio non erit plena, & perfe-
cta. Secundò quando aliis quidem testi-
bus probari posset, sed soli de universi-
tate extant, & commodum vel incom-
modum causæ, de qua agitur, non sin-
gulos, sed Vniversitatem ipsam concer-
nit. ex gr. si agatur de legato aliquo pro
reficiendis ædibus relicto. c. Insuper. &c.
Cùm nuntius b. t. Tertiò, quando alicuius
de collegio vel Vniversitate innocentia
probanda est. Quarto, quando agitur de
alicuius ex Vniversitate delicto. Nam
in eiusmodi casibus cessat suspicio nati-
solita ex cohabitatione plurium. Iul. Clas-
rus l. 5. §. fin. Quæst. 16. ubi norat, ut Vni-
versitati crimen imputetur, non suffice-
re, quod totus populus, vel de populo
omnes aliquid faciant, sed requiri, ut ad
id præcesserit consilii publici convoca-
tio. Hoc si non fiat, & tamen crimen
fiat, eos tantum puniendos, qui ut
singuli deliquerunt: itaque servasse
prætorem quendam Veronæ contra
Conventum, & fratres Sancti Francisci
interfectores cuiusdam Cremonen-
sis. Curavit enim omnes, qui ultra
50. erant, suspendi per eorum hortula-
nun, qui nimis erat gravatus.

R. 2. Econtra non recipiuntur testes
Vniversitatis Primò, quando causa civi-
lis est, ex qua singuli commodum perci-
piunt verbi gratia si agatur de pascuis, ubi
singulorum pecora aluntur, vel de silvâ,
unde singuli extrahere in proprium u-
sum ligna solent Franc. Marcus Parte pri-
ma quæstione 490. numero tertio. Secundò,
quando est causa criminalis, præterim
si tota communitas delinquisset. Tunc
enim omnino rei ciuntur, ne in pro-
priâ causâ testis pro se, aut Iudex quispi-
am fiat. l. semper §. secundo Titu. Quæd vi,
aut clam.

Idem ferè de Clericis dicetur. Nam
primò Prælatus, & Clerici alicuius Ec-
clesiæ in causa ipsius testificari possunt,
Secundo Idem potest Abbas in causa
Monasterii sui, similiter in illo profesi.
Tertiò idem permittitur Canonici in
favorem Capituli sui. Et quamvis sin-
gulorum testimonia non sint efficacis-
sima, defensione multitudine supplere po-
test. Layman. l. tertio Tract primò cap. quar-
to numero quarto §. Decimo. Sanch. l. 6.
Consil. cap. quinto Difl. 14. V. Barb. in cap. in-
super hoc tit.

Dub. 14. An liceat scripto testimo-
nium ferre?

R. Iure communi non licet, sed
necessariam esse propriam vocem
testificantis Covarruvius l. 2. var. capite 3.
numero sexto posse, ait, iuratum testem
scribere proprium testimonium, &
ita scriptum Iudici tradere coram
tabellione, etiam si id non legit. l. Tho-
pompus Titu. de dote præleg. Iudex ta-
men eam scripturam, cum offeratur,
si viderit expedire, repellere poterit,
& cogere testem, ut voce testimo-
nium absque scriptis explicet. Ab-
solutè non esse admittendam scrip-
turam

uram. Baldus vult in l. iuris iurandi. Tit. de test. nisi testis ipse scripta expressa se legerit. Idem Lanfranc. tradit in c. Quoniam contra. de prob. Imd. non posse testem prescripta testificari, & propter ipsum exponere testimonium clare habetur in c. Testes 3. q. 9. Testes, ait Calixtus Papa per quamcunque scripturam testimonia non proferant, sed praesentes de his quæ noverunt, & viderunt, veraciter testimonium dicant. Sed an in causis civilibus etiam reiicienda sit scriptura, nondum liquet. Vnde Glo. In causa criminali semper testes sunt praesentes: sed in civili servetur consuetudo regionis ut Tit. de test. l. 3. in fine. Quod etiam Gaill monet l. 1. cib. 65.

Nec obstat citata lex Theopompus, ubi Pollianus iuratus scripsisse dicitur, quænam voluntas testatoris fuerit: quia scriptio illa Theopompi non fuit testimonium iudiciale, sed simplex declaratio voluntatis, quam pater (de quo ibi agitur) habuisse asseritur de quantitate doris praestanda. Præterea pro voce iuratus substituendam esse rogatus periti monent, quia luce Digestorum non erat adhuc cognita necessitas iuramento rum in testimonio, ut colligitur ex l. iurandi. C. de test. Barb. in c. cit. Testes Franc. Marcus Par. 1. Decis. aur. q. 378.

Dob. 15. Quid faciendum, quando dubium est, scienter an ignoranter falsum dixerit testis?

R. 1. In causis criminalibus non recipitur dubius testis, nec quicquam momenti haber depositio ipsius ad probandum. In arduis enim, & periculis documenta & probationes ab omnibus suspicione, & exceptione immunes esse

debent. l. sciant cuncti. C. de probat. l. absensem. Tit. de pœnis l. 3. s. lege Iulia. Tit. de test. c. sciant cuncti 2. q. ult. c. Epiphanius s. q. 6. v. Damhaud. c. 50.

R. 2. Ad effectum vitandi pœnam falsi in dubio non præsumitur mala fides, aut voluntas decipiendi in teste. c. Accidens. 8 de crim. falsi. At vero quoad effectum probationis etiam in civilibus potius præsumitur, testem scienter falsum dixisse, quam ignoranter. Ita multi DD. apud Barb. in c. cit. Accidens. Ratio est, quia periculum erroris, & iniuria non evitat satis Index, ex parte certis probationibus ferendo sententiam condemnationis. Quod amplius confirmatur ex eo, quia testis iuramento de veritate dicenda præstico, præsumitur de illis tantum, quæ certo novit, testificari. c. Ex re scripto. De iure iur. Per ignorantiam igitur non potest excusari. Ob eandem causam obsecrum ipsius dictum pro nullo habetur & a iudice ad declarationem cogi potest. Dynus in Reg. Contra eum. de Reg. Iur. in 6. Maranta Par. 6. pag. 205. num. 32.

Dub. 17. An falsitas testis in uno articulo deprehensa sufficiat ad præsumendum, in aliis quoque falso esse?

R. Aloys. Riccius Par. 2. Decis. Curia Neapol. Decisione 2. clarissimam esse iuris conclusionem in Curia Archiep. Neapol. dictum testis in una parte falso in reliquis falso præsumi iuxta Glo. in c. in nostra. detest. Innoc. Bald. & alios multos. Nam fundamentum attestacionis est fides, quæ censetur esse individua. c. iura. 3. q. 9. & cum peritio fides violetur, tota attestatio

concidit. *Amplia*, ut valeat etiam in capitulis separatis, quia falsitas testis in uno articulo arguit falsas esse ceteras attestations aliorum. Eadem quippe priorii ratio omnes æquè contingit, ita ut ex modico quoque faciat præsumptionem in maioribus & deprehensa in una causa in diversa quoque sufficiat ad repellendum testem. *Ita* *fere* *Riccius* ex communis sententia, ut fatetur *Iul. Clarius* q. 53. addens procedere, quando testis fallum depositum circa factum principale, vel qualitates substantiales; non verò si circa alia extranea. Nam in eo casu non dicitur falsus, nec vitiatur ille depositio. *v. Barbos.* *in c. In nostra* cum aliis multis, quos more suo coacer-
vat.

*Dub. 18. Quam pœnam mercatur te-
stis vacillans?*

R. Mariana *Par. 6. num. 150.* à Iudece testes falsos, & vacillantes ex officio puniri posse. *Decianus* *vero l. 4. c. 30.* tortura subiiciendos esse. Præterea si Iudex habeat potestatem principali-
ter puniendi de falso, vel imponendi pœnam capitalem, poterit etiam inci-
denter punire: si verò etiismodi potes-
tatem non habet, ad superiorum lu-
dicem remittere debet. *Suaferim* ego
perito iudici, ut personam testis accu-
ratè inspiciat, mentem, moresque ex-
ploret, an fortè ingenio levi & anticipi-
litam naturæ infirmæ, indeque de ma-
litia, vel imbecillitate concludat, ac
tandem pœna arbitraria emendet. *v. Menoch.* *Casu* 108. *Zangerum* *Tract. de*
Tort. c. 1. n. 14. Tusculum *C. 11. n. 12.*
& *quædiximus* *§. 1. n. 12.*

TITVLVS VI.

DE REO.

Rei ère nomen habent, dicun-
turque illi, quorum res agitur.
Cic. 1. 2. de Orat. c. Forus. de verb.
signif. vel promittendo, vel stipulando, vel patiendo accusationem, Qui sibi stipulantur, rei stipulandi, qui promittunt, rei debendi appellantur. *l. 1. de duob. reis.* At qui accusantur, rei criminis, qui conveniuntur, rei simpliciter, *l. properandum* *§.*
§ quidem. *C. de iudic.* Ad particula-

ria descendantibus occurunt unius
ctiminis & plurium rei, vel ad verita-
tem facti, vel secundum præ-
sumptionem. De quibus
agendum deinceps.

* *

§. 1. De

23. 2. 2.

I. **R**eus ad iudicium citatus per se vel per alium comparere debet, alias contumaciae poenis subiicitur. *Gall. l. 1. obs. 48.* Dicitur autem contumax, propriè, qui evocatus tribus editis, vel uno pro tribus comparere recusat. Triplex numeratur, vera, evidens & præsumpta. Vera contumacia est, cum quis in facie citatus non compareret: evidens cum in faciem citatus testatur, se nolle comparere, vel nonquam comparatum, vel si mox à citatione appelletur. Præsumpta, quam aliqui dubiam vocant, est, quando citatus reus ad dominum, non in faciem, vel per domesticos vel per vicinos, vel albo prætoris ad vas Curiae non compareret, nec excusar. Si præterea aliis modis. Primo si citatus peremptoriè comparere nolit. Secundo si compareat quidem, sed absque licentia recedit ante causæ definitiōnem. Tertio, si nolit patere sententiae latæ. *v. Ostiens. in Rubrica de Contum. Resella. Tab. Gal. summ.*

Pœna contumaciae potissima (nam alias 23. enumerat *Maranta. Pag. 172.*) in eo consistit, quod contumax faciat iudicium litis, ita ut expensas omnes perfolvere cogatur, eique denegeretur appellatio. Denique cum notoria, & permanens contumacia appetat, usque ad sententiam definitiām procedere licet. Imò quando periculum, spirituale præterim ex mora esset, absque litis contestatione examinari testes possunt,

& iudicium peragi. *Ostiens. l. cit. n. 6. Silv. v. Contumacia Lancel. l. 3. Instit. Tit. 6. Canis. l. 4. Tit. 4. Gaill. l. 1. obs. 60.*

NOTA. Actorem quoque contumaciae reum fieri, quando post ultimam citationem reo comparente non compareret; & tunc absolvi potest reus ab instantia iudicij auctore in expensas condemnato. *Maran. p. 179.*

II. Reus legitimè interrogatus à suo iudice tenetur etiam contra se veritatem dicere. Hæc est communior opinio DD. & supponitur in c. *Dilecti de appellationib.* Ratio manifesta est, quia iudex habet potestatem interrogandi (secundum leges, & ordinem iuris) quæ potestas superflua & inanis est, si reus non tenetur respondere, & veritatem dicere.

Quid verò sit legitimè interrogari non eodem modo omnes explicitant. Tria ad requiritid S. Tho. 2. 2da. q. 67. Primum est, ut præcedat infamia. Secundo manifesta indicia ad sint. Tertio, ut habeatur semiplena probatio, qualis fieri solet per unum testem iuratum & omnis exceptione maiorem, cui si accedat formalis, vel virtualis accusatio, cuiusmodi est fama vel denunciatio aliqua, potest iudex inchoate processum, examinare testes, & reum adigere ad propriam confessiōnem. *Navarr. c. 18. n. 57.* tunc iuridicè seu legitimè interrogari dicitur, quando iudex competens est, & delictum plenè aut semiplenè probatum: denique si notificata reo sit eiusmodi probatio, ut sciat, in quo statu sit. *S. Tho. q. 69. art. 1. Bannez. & Arragon. ibidem. Gabr. in 4.*

d. 15.

d.15. q. 6. art. 2. *Maioribid. q. 18. Gomez.*
111. c. 12. n. 5. Perez. l. 3. Prdin. T. 4. L. 3. c.
1.. d. 3. Layman. l. 3. tr. 6. c. 5. n. 1. Lugo. d. 40.
31 & alii multi ap. Sanch. l. 6. Consil. c. 2.
dif. 9.

III. Si crimen morte vel mutilatione dignum sit, & sciat reus absque sua confessione plenè probari non posse, speretque evasionem, non tenetur facteri illud, quamvis legitimè interrogetur. *Leß. c. 31. d. 3. n. 16. Merchant. in Resol.*
par. c. 8. Contrarium multi sequuntur: quibus opponitur *Primò*, Lex positiva & humana sub periculo vitæ amittendæ non obligat, ut communiter Theologici docent. *S. Th. q. 96. ar. 6. Caiet. Contr.*
M. d. Sotus apud Salas de leg. Disp. II. Sect. 4.
n. 35. Secundò, denunciare, aut prode-re contanguineum suum nemo tenerur. *l. 4. Tit. de testib. l. 5. C. cod.* ergo multò minus seipsum. Tertio citatus à Iudice post plenam criminis probationem non tenetur compatriere, sed potest fugere, vel occultare se pro conservanda vita, ergo similiter ob eundem finem celare poterit delictum, de quo interrogatur. Ita ex recentioribus Card. *Iugo disp. 40. S. 1. Bern. Diaz. in Pract. c. 128. Filliat.*
Tr. 40. c. 9. Bonacina. Tom. II. p. 328. Leß.
Laym. l. cit. Spatbarius in Methodo. Tract. 9.
cap. 7.

Vnde sequitur à confessario non esse obligandum, vel urgendum reum, ut contra se crimen suum fateatur, quamdiu spes evadendi est, quæ nemini unquam defutura videretur. *Leß. lo. cit. n. 18.*
Azor. 111. l. 13. c. 25. Lopez. in annot. Diaz.
ad c. 128. Tanner. 111. d. 4. q. 4. Dub. 5.

IV. Reus etiam legitimè interroga-

tus, amphibologia, vel restrictione mentis celare veritatem potest in tribus casibus. *Primus* est, si id, de quo iudex querit, certò noverit reus absque mortali peccato factum esse, ut si occidisset invasorem suum cum moderamine inculpatæ tutelæ, quamvis fama contraria esset. *Secundo*. Quando iudex querit, de circumstantiis quibusdam, ex quibus origine possit vehemens suspicio reum esse criminis auctorem, cum tevera non sit: v. gr. an tali die, vel hora in tali loco fuerit, an hic sit ipsius gladius, & similia. *Tertio* cum res exigui momenti est, non peccabiliter celando veritatem, modo non præstiterit iuramentum, & quo iuratur, non pertineat ad subiectum causæ. *De modo equivocandi, V. Bannez.*
q. 69 art. 2. & Arragonumibid. circa fin.

V. Non tenetur reus facteri crimen suum, quando dubitat, an iudex legiùm interroget. *Caietan. in 2. 24. q. 69 art.*
1. Bannez. ibid. dub. 2. Leß. c. 31. d. 3. n. 10.
Laym. l. 3. tr. 6. c. 4. n. 4. arragon. q. 311. pag.
380. Nam primo, quando non constat subdito, prælatum habere auctoritatem obligandi, & mandatum ipsiuslegitimum esse, non tenetur obediere, cum gravi suo, vel alterius damno, ut diximus in par. I. tit. 15. s. 7. Secundo in dubio melior est conditio posidentis: & reo favendum est in dubio, ut passim D. D. fatentur apud Barb. in c. ex literis deprobatis. *Menoch. casu 98.*

Eadem ratio testium est, qui dubitant, an iudex legitimè interroget, Neque enim tam grave onus absque gravi

gravi causa imponi debet, adeoque relaxandus est reus, quando post in- quitionem confitam dubium re manet de ipsis delicto *Leff. c. 30. dub. 6.* soto defec. q. 8. tut. *Clar. S. fin. q. 46. in spa-* thar. in methodo *ir. 9. c. 10. Bard. de conj.* dubia discept. 6. 6. 2. §. 10.

VI. Reus contra iustitiam non peccat, negando crimen obiectum, quod iuridice probari nequit: imo dicere potest mentiri, & calumniari a consularem. *Navarr. c. 18. n. 49. Silv. V.* iustitio §. 3. q. 3. *Em. sa. v. recus. n. 1. Leff. c. 13. 1. d. 2. n. 6. Pe. Navar. l. 2. c. 4 n. 348. To- lal. 1. c. 58. n. 4.*

Ratio ex *Glossa* sumitur in c. 2. deca lum. Nam qui accusat quemquam de eo, quod probare nequit, calumniator esse prasumitur. Similiter DD. tradunt concessionem esse cuilibet etiam extra iudicium, negare illa, quæ ab aliis illicite manifestantur cum periculo in fama, vel offensæ. Quilibet enim ius habet dicta, & facta sua & occulta regendi, quamdiu legitimè non innotuerunt. *S. Thom. q. 69. art. 2. Leff. 1. cit. Laym. l. 3. n. 6 c. 5.*

VIII. Iuramentum calumniæ, quod actori præstandum esse. *tit. 111 §. 1. n. 10. Diximus reus quoque præstare et de- tur, & continet hæc quinque. Primo putare se bonam causam tueri, Secundo interrogatam legitimè veritatem di- durum esse. Tertio falsas probationes scienter non adhibitum. Quarto se- liem fraudulentem non protogatuum. Quintonihil à se promissum cui- quam, nec promissorum deinceps causa litis, nisi quod leges permittunt. Ma-*

rantapar. 6. §. de iuram. W. esenbec. l. 7. cod. tit. 39. Tholosianus. l. 48. c. 8. ubi addit omnes omnino cuiuscunque lexus, aut status fuerint, ad iurandum de ca- lumnia obligari. l. 2. §. fin. autem C. de iu- ram. pro calu. dando. Clerici quoque in ca- su contra laicum, & ceterum s. de iuram. cal. Item universitas vel illius decono- mus, aut syndicus. Denique tutores di- lege 2. §. quod observari. Remittitor tamen patrono, ab Ecclesia, cuius patronus est Arnoldus Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 27.

VIII. Reus mortem timens vel mutilationem ex carcere fugere potest tam ante, quam post ientiam lætam; imo vincula rumpere, & carcerem effringere *Coton. in summa Diana V. reg. capt. n. 6.* Ratio quia humanæ leges tam- difficile & graves, eiusmodi est in carcere manere, non contentur obligare conscientias cum periculo vitæ amit- tende quemadmodum n. 3. probatum est. Accedit omnium gentium & ius & consensus, qui culpam magistratui, & custodibus potius, quam reis tribuunt. Viderint iudices, quomodo reos suos astringant, & custodum negligen- tiam puniant.

De carcerum effractione non om- nes concedunt licitam esse, ut *Silv. & Covar. l. 1. var. c. 2. Comit. l. 4. q. 15.* quibus considerandum est permisso sine, me- dia quoque ad illum necessaria permit- ti. Cum ergo fugere liceat eo, etiam aperire carcerem & effringere licebit. Neque obstat, quod carcerem effra- ctores pena capitali afficiuntur, quemadmodum ex quatuor legibus *Covarruvius probat. l. cit. num. 14. quia vel*

istae leges præstir pitione nituntur, vel contrariam opinionem legislator secutus est, vel expedite reip. censuit graviter punire effia etores, ne quilibet potestati publicæ illudere audeat. Meritò iugur gravit cena afficiuntur, quamvis contra conscientiam suam non delinquent. *Clarus* §. fin q. 21. *Decianus* l. 2. *Navar.* c. 17. n. 102. *Tanner.* m. d. 4. q. 4. §. *Tusibus* dub. V. *carcerati* concl. 88. c. 13.

Limita, ut carcerum effractio & fuga non sit licita regularibus, qui se per professionem religiosam privarunt libertate sua, promittentes in omnibus quæ iuste imperantur, obedientes fore. Quemadmodum igitur alias pœnas, ita carceris inclusionem patienter sustinere debent. *Caiet.* q. 69. art. 4. *Navar.* in c. statuimus n. 63. *Salzedo* in *pratt.* trim. Di. az. c. 1. 7. *Armillia* V. *accusatio* n. 19; *Sanch.* ex. l. 6. cons. c. 4. dub. 11. *Spatharius* in *Methodo* tract. 9. c. 17. *Bannez de iustit.* q. 69. art. 4. ubi excipiendum censet, si religiosus condemnatus sit ad perpetuum carcerem, vel ad diuissimam pœnam. Tunc enim pro remedio fugere poterit ad superiorem. *Prælatum*, vel sumum Pontificem.

IX. De damno illato per effractio nem carceris, & vinculorum plerique sentiunt, à reis compensandum esse magistrati, cum quibus ergo, non pugnabo, sed teneri ad reparationem danni existimo effactores, quia ratio, & iustitia id postulare videtur. *Praxis* tamen, ut observavit *Leff.* dub. 5. in contrarium est, forè, quia communiquadam sensu culpa ipsis iudicibus, & custodibus potius, quam reis impunitur. V. *Vallent.* Disp. 5, quæst. 13,

pun. 4. *Tolet.* l. 5. c. 6. n. 7. quicq; citat *Caietanus* & *Soto* docentes compensationem damnorum necessario faciendam esse. Sed pone, effractio per Caium carcere, alios reos effugie, nunquid ad compensationem damni Caius obligatur? Non obligari censeo, quia iure suo usus est. V. *Escobar.* examine 6. c. 6. num. 64. Illud magis controvèrtitur, an reo cui fugere, & perfingere carcerem licet, alii consulere possint ut faciat, & instrumenta suppeditare. Censo posse eos, quinon suorum ministri, officiales, aut lege aliqua particuli proibiti, Ratio quod licitum est alteri, facere, mihi licet consulere cum nihil oblit. Cum enim supponatur infatio honestas, in consilio eadem erit, *Sanch.* l. 6. cons. 4. dub. 10. Nec ulla iactatio excogitari potest, cur non similiter licet instrumenta porrigit ad effundendum carcerem: cum ipsu consilium, & suasio spirituale quoddam instrumentum sit. Neque consequitur inde si instrumenta porrigitur licet, etiam pene effringere licebit. Solus enim reus in magna necessitate, & periculo versatur, magnaque perturbatio metuenda, si alii iidem faciant. V. *Cardinal.* *Lugo* disp. 40. sed. 4 num. 56.

X. Ex dictis sequitur Primo reum pecunia oblata posse custodum benevolentiam emere, vel cibo, vel potu, satiare, ut viam sibi muniat ad fugendum ex carcere. Ratio, quia media alias licita ad bonum, & honestum finem adhibere possumus. *Dixi benevolentiam emi posse.* Nam eo

fine pecuniam offerre, vel cibo & potu dementare, ut carcerem aperiant, & elabescent, nullo modo licitum est, quia directe in malum finem tendit. az. null. 13. c. 24. *Filliut. Tr. 40. c. 9. q. 9.*

Secundo, cum qui damnatus est ad perpetuum a cerem (qua pena Ecclesiasticus Magistratus praetaloico uti solet, quemadmodum *Menochius l. 1. q. 89. & Pisecc. notat in Par. 2. c. 4. n. 89.*) aperire illum quocunque modo, & fugere posse, similiter eum, qui ad trimes damnatus est, quia haec pena ducesima omnibus, clericis vero maximè ignominiosa est. At quibus exigui temporis carcer iniungitur, vel qui ad servendum infirmis ad tempus alegantur, de patientia, & merito cumulando potius, quam de fuga solliciti esse debent, omnibus vero curandum, & caverendum, ne ex facto suo scandalum aliquid vel gravis in rep. percurbario oriatur. *V. 8. Tho. q. 69. art. 4. Sanchez. l. 6. Consil. c. 4. Dub. 18. Lugo. lo. cit. Filliut. lo. cit. n. 276.*

De carcerum custodibus, seu Com. mentarie asibus *V. Dambaud. Præc. crim. 6. 17. & 18.*

§. 2.

Satisfit Dubiis.

DVb. 1. An reus in conscientia obligetur per sententiam iudicis iniquam quidem, sed secundum ordinem Iuris latam.

R. Non obligari, quia sententiae finis esse debet, vel unicuique tribuatur, quod suum est. Hoc autem minime

fit per sententiam iniquam, sed contrarium potius. Ac proinde condonatus ad certam pecuniam summam nihil in conscientia dare tenetur, nec cedere bonis, quorum privatio in sententia decernitur. Illi quoque quibus sententiae iniquitas nota est, nihil ex eiusmodi bonis capere possunt.

Cæterum iniqua sententia censetur, quæ velfalla præsumptione, velfallis probationibus nititur. Excipiunt aliqui beneficia, & officia, quorum aliquid si eruptum reo per iniquam sententiam tibi collatum fuerit, retinere potes, quia iudex, & magistratus censetur abolutè auferre illud, condemnato propter multa incommoda, quæ ex contrario sequuntur, ut latius explicat *Leff. c. 31. Dub. 4. allegans Innoc. in c. Quia plerique. De immun. Eccles. Panorm. in c. 1. de concess. prab. & Gloss. ibid.*

Dub. 2. An reus defensionibus suis renunciare queat.

Communis DD. sensus est, imo totius mundi, *tsfel Julio Claro q. 48. num. 13.* reo etiam delictum confessio defensionem concedendam esse, adeò ut nulli magistratui contrarium liceat præterim in criminalibus, Nam reus quantumlibet confessus sèpè pro innocentia sua poterit adferre, quæ præsumt, quemadmodum pluribus declarat *Clarus l. cit.* Imo dicere iurisperiti solent, ne diabolo quidem, si in iudicio stet, denegari posse defensionem. *Davalos in Directorio Par. 2. c. 19. n. 13.*

Difficultas est. An defensioni sibi debitæ reus possit renunciare

in criminalibus? Non posse quando revera iniuria est condemnatio, affirmat cum aliis multis *Azor.* 111. l. 13. c. 25. d. 2. quia le suaque tueri iuris naturalis est; quod agnoscut Theologi quoque docentes hominem non esse Dominum vitæ *lxx*, nec peccare qui pro defensione vitæ aut bonorum vel honoris sibi mutilat, vel occidit invadorem, quando aliis modus defensionis deest. *Clem.* *Paſtoralis c. catorum de re iudicata c. interficiſt. de hon. ic. c. dilecto de ſent. excom. in 6. & ibi* *Barbosa* verum iſta non convincunt, ac proinde.

R. Reus defensioni debitæ renunciare potest, etiam in causa criminali, quando iustum ac rationabilem causam habet, qualis est tuga gravium tormentorum, ac peccatarum. *Ita Clarus l. cit. n. 16.* cui plures Theologi subcribunt, adduntque insuper reo in manibus iudicium constricto, ad evitanda maiora incommoda posse sibi imponere falso crimen adhibita convenienti amphibologia, quæ tollat menda cui culpam. *Ratio*, licet in aliquo sensu iuris naturalis sit vitam suam tueri, ad id tamen nemo obligatur in quolibet eventu seu circumstantia, sed tunc solam, cum commodè, & decore potest.

Hinc primo non prohibemur adire magna pericula, sive terra, sive mari propter acquisitionem alicuius boni, vel a versionem mali.

Secundo, reus damnatus ut fame perire, non tenetur cibum compasare, aut sumere. Tertio ægrotus

qui conservate vitam p̄tiosis, & p̄ regrinis pharmacis posset, non tenetur ea inquirere, & coemere.

Quarto invasum omilla resistentia, pari mortem potius quam inferre posse. *Comit. l. 4. q. 10. cum aliis multis docet.*

Quinto reus occultus ex amore iustitiae seipsum offerre potest iudicis, ut debitæ pœnas luat. Denique Carthagini etiam in certo mortis periculo a carnibus abstinent, quamvis illarum usu vitam conservare possent. *Azor. l. 5. c. 6. q. 7.* Idem ergo reo permittendum, si utinolit defensione sua ad vitam conservandam necessaria. Nec obstat famæ iactura. Hæc enim non modo licet prodigatur. *Leb. 4. 14. d. 11. Ell. tr. 40. q. 8.* ubi additum tantum licere, sed aliquando maximæ virtutis opus esse, vitam, & famam pro proximi salute exponere secundum illud Christi *Ioan. c. 5.* Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam ponat pro amicis suis. *Clarus §. finali q. 49.* *Layman cum aliis ab ipso citatu l. 3. 17. 6 c. 5. §. un. n. 30.*

Dub. 3. Autem, qui sibi ipsi iniuriam fecit, imponendo crimen falso, revocare teneatur? Nascitur dubitatio hæc ex præcedenti, & locum non habet in reis, qui tormentorum acceritate fracti nihil non fatentur contra seipcos, ut à tortura liberentur. Equidem non teneri ad revocandum, quando novam torturam metuitres, gravissimi auctores tradunt citati apud *Tanneram disput. 4. q. 5. num. 100.* Nec confessarius eiusmodi reos urgere debet

debet, ut in extremo vitæ puncto saltem innocentiam suam aperiant, & defendant. Nam secundum huiusævi præxi, eiusmodi defensio, seu revocatio nihil proderit. Vel enim non acceptatur, prælumento perturbatæ mentis imperium esse, vel si accepitur nova tortura examinabitur an firma sit. Sicut ergo gravium tormentorum mens liberat ab obligatione revocandi criminis ante damnationem, ita hoc in casu etiam post damnationem. Addit *Liber c. 11. n. 48.* non teneri ad revocationem criminis confessi, quamvis iuramento vel perjurio confirmasset illud. Hoc enim non revocando apud Iudicem, sed pœnitendo apud Deum corrigi potest. Atque in hoc modo procedendi cum primis attendendum, & curandum erit, ut nulli iniuria, vel damnum inferatur. Non enim ut suæ famæ, si alienæ quis quam dominus est. Vnde, sequitur, si quis vi tormentorum velalia quacunque ex causa proximo suo falso crimen imposuerit, ad revocandum illicet tenerietiam cum detrimenito sui honoris & nonnunquam viæ generaliter. *§. illud. s. de calum. c. si quis in atrio 17. q. 4. c. fin. de iure iur. Silv. v. Tefl. n. 10. & alii DD. communit.*

Dub. 4. An sacramentaliter absolviqueat, qui legitimè interrogatus, crimen à se commissum Iudici negat?

R. *Bannez ad q. 69. art. 2.* quamdiu in iudicio, & sub potestate Iudicis est, absolu non posse, nisi prius veritatem dixerit. *Ratio,* quia manet in peccato quamdiu interrogatur, & non respondeat: sed quamdiu non fertur sententia

absolutionis, interrogatur virtualiter, & est tempus respondendi, ergo est in peccato morali, quamdiu non respondeat. Notandum tamen, si propter confessionem factam subeunda illi eslet nova pena per iurii scilicet, non teneatur fateri, quia illud per iurium peccatum ignotum, adeoque non subiectum iudicio est. Eadem ferè apud *Lopez* reperies in annotat. *ad c. 130. Bern. Diaz.*

Vnde sequitur, si reus absolvitus fuerit, propter falsam veritatis negationem, non teneri sponte sua ad iudicem redire, ut citatus *Bannez* facietur, quoniam, ut sic non peccavit, nisi contra veritatem, & iustitiam legalem, si tamen alieni tertio datum procreasset, de compensatione laborandum erit. Nam testis etiam, qui taciturnitatem sua alicui damnosus fuit, ad restitutio- nem obligatur: excepto casu quando non nisi cum magno famæ aut vitæ suæ periculo testificari de proximo potest. *AZ. 11. L. 13. c. 27. Dub. 6.*

Dub. 5. An reus falso negans delictum propter quod ad multam pecuniariam damnaretur, obnoxius sit resti- tutioni?

R. non esse, quia in tali eventu lœdit iustitiam legalem, & vindicativam, non vero commutativam, cuius solius violatio ad restitutio- nem obligat. *Ita Vassq. Sanchez. Malderus & alii à Diana citati.* Quam sententiam *Bannez. l. cit. art. 3.* suaviores, & clementiores vocat, addens humano more non esse factibile, ut aliquis, qui evaserit sententiam condemnationis, velit bona sua filio inferre; adeoque non credendum, quod

lex velit illum obligare ante condemnationem iudicis.

Simili modo ad aliam quæstionem respondebis, an damnatus ad minorem iusto pœnam, in conscientia subite debet illam, quam vere meretur? Non enim tenetur ante tentationem, & condemnationem iudicis, quemadmodum in Prologom. § 8. copiose explicavimus. V. Suar. de leg. l. §. 6. 7. Leß. c. 29. Dub. 8.

Dub. 6. An omne mendacium in iudicio prolatum peccatum mortale sit?

Esse peccatum mortale, quomodo cunque alicius in iudicio mentiatur, non fecus, ac si mentiatur in confessione sacramentali docuit Caiet. ad q. 69. art. 1. ad 3. quia utroque iniuria fit vel iudici, vel sacramento, quod sine graviculpa esse non potest. Idem sentit Sily n. 1. Armita. & alii plures apud Barb. inc. super. eo. de Vsuris. Sed levi fundamento nituntur, & nihil convincunt. Igitur.

R. Non omne mendacium in iudicio dictum lethalem culpam esse sed aliquando veniale tantum. Ratio Mendacium in iudicio prolatum immediate est contra iustitiam, & religionem. Sed in peccatis contra iustitiam, & religionem potest inveniri materia levius, ut pater, si quis furetur in loco sacro rem parvi momenti, aut si conse- crando omittat particulam. Enim, ergo ex eo, quod in iudicio mendacium dicitur, non recte concluditur, peccatum mortale esse. Navar. in c. Inter verba. Coroll. 64. Aragon. in q. 69.

Leß. c. 11. num. 42. Sanch. l. 6. Conf. 1. 3. d. 33. Az. Tom. 1. l. 5. c. 28. §. Animad. vertendum. & 111. l. 13. c. 1.

Alia ratio est mendacii cum iumento. In hoc enim quia Deus, in rostem vocatur, non potest transgressio illius levis esse, quemadmodum Theologi communiter docent. Ita fere Sanchez qui pro maiori declaratione annotat, materiae gravitatem & levitatem ex duplice capite estimari posse. Primum & per se ex parte Iuris, quod habet iudex ad interrogandum. Quod si igitur ratione illius iuris sub mortali peccato tenetur ad interrogandum, sub eodem peccato mortali reus tenetur ad respondendum. Hinc deinde infert, religiosum teneri sub mortali peccato respondere visitatori interroganti de observatione ceremoniarum & similium, quia visitator sub mortali peccato tenetur interrogare de illis, etiam si quilibet religiosus in particulari non peccet venialiter frangendo silentium. Ex alio capite considerati potest gravitas, & levitas mendacii in iudicio, nimis ex circumstantia iniuriaz, & damni, quod infert accusatori, vel testibus, ubi aliquando magna culpa, aliquando parva, & similiter damnum inde proveniens esse poterit. Covarr. l. 1. Varian c. 1. num. 2. Sanchez. l. 6. Conf. c. 3. Dub. 33.

Dub. 7. An reus auctori, vel iudicipotenti edere instrumenta sua debet?

R. 1. Generaliter, & regulariter loquendo reus non tenetur documenta & in-

& instrumenta sua, ad litem, de qua agitur, pertinentia publicare, vel exhibere auctori, ne contra scipsum illa ar- ma suppeditet: sed auctori incumbit prouidere sibi de probationibus, qui- bus causam suam stabiliat. *c. Ex epistola de probat ubi Barb. multos DD. allegat, quibus annumerandus est Gaill l. 1. obs. 106.*

Non licet tamen auctori probatio- nes, & documenta parata subtrahere, quamvis non ideo causam perditurus sit. *c. Pervenit. detestib. cogend. Absque iniuria enim non sit, & reus extraordi- naria pena plectendus erit, ut Menoch. nudit casu 309. excipiens tamen in- strumenta invalida, quorum subtra- ctio nullum auctori nocumentum ad- fert.*

R. 2. Reus instrumenta sua edere debet petente procuratore fisci, in cau- sis exemptionum, & contributionum Imperii: ad quem effectum solent in Camera Spirensi compulsoiales dari contra dispositionem Iuris communis. *l. Qui accusare. l. in fraudem §. Ex hu- boris. ff. de iure fisci. Idque speciali- favor fisci, & reip. Nec procedit in cauis criminalibus *lul. Clarus. q. 27.* Idem Iuris Ecclesia habet teste Barb. *inc. Ex epistola de prob.**

*R. 3. Si auctor documenta, quae habuerat, absque culpa sua amiserit, pura, furto, vel incendio, poterit a iudice postulare, & hic a reo, ut in- strumenta sua edat. *Decius in c. cit. de probat. Ad quod nemo eum obligare* potest, si grave damnum inde me- tuendum sit. E converso, si utili- tatem ex traditione sperare licet,*

sponte sua exhibere non grava- bitur.

Dub. 8. An & quando reus torturæ subiici queat?

R. Ex lib. 48. Digest. Tit. 18. colli- gimus sequentia puncta:

Primo, constare prius de delicto o- portet, quam reus questioni subi- ciatur.

Secundo: Considerandum iudici est, an tale sit delictum, cuius nomine ali- quis torqueri possit.

Tertio. Considerandum, an delictum, aliter probari possit, quam per torturæ.

Quarto. Torturam non nisi subsidit loco adhibendam.

Quinto. Eam ob causam in clancula- riis delictis facilitis adhiberi.

*Denique non in quibuslibet criminib- us, sed maioribus tantum, cuiusmodi sunt, quæ pœnam corporalem, vel tri- remum merentur, non verò illis, quæ exilium, aut pœnam pecuniariam, ne- maior sit torturæ, quam ipsius crimi- nis pena. *V Claram. q. 64. Moscon. l. 2. Par. 1. c. 5. Damhald. c. 35. Tholos. l. 48. c. 12. VVesib. l. 48. ff. Tit. 18. quinum. 8. monet, his deficientibus ad quæstionem non posse iudicem proce- dere: & si fecerit, capitali pœna ple- dum ex constitutionibus l. Decuriones 16. C' eod. quas tamen non extendendas ex- tra calum, de quo loquuntur, existimat: cùm videlicet in iniuriam exitiumque eius qui patitur, quæstio tentatur, ut e- necetus tormentis deficiat. Alias extra- ordinariæ pœnæ locum esse.**

Dub. 9. Quænam indicia, & probationes ad torturam suffici- entia.

R. Hic:

R. Hic magna, ac propè divina prudèntia iudici opus est, ne in dextram, vel sinistram plus iusto declineret. Nemo enim non videt, quælibet indicia non sufficere, sed quasi evidētia requiri. Talia censentur 1. testis omni exceptione maior. 2. confessio rei extra iudicium. 3. fama publica aliis quibusdam adminiculis fulta: solimini fidei. 4. Minæ factæ ab eo, qui exequi solet, & deprehendit non multò post effectus illarum. 5. Res aliqua, vel instrumentum rei in loco criminis perpetrati: vestigia item in terra humida, quæ ipsius pedibus respondent: nisi fortiore aliquo documento hoc elisit. 6. Si reus qui socios habuit, eosdem nominari, modo alia indicia concurrent. 7. Mandatarii confessio, quod Sempronius reus si facinus mandarit, cum aliis adminiculis. 8. Fuga, non quælibet, sed illius, qui in libertate sua constitutus, & à iudice citatus non compararet: item qui in carcere vinculorum & carceris effractione erupit. 9. Variatio, & inconstans responsionum, mendacii permixta. 10. titulatio linguae & animi trepidatio concurrentibus aliis signis. 11. taciturnitas, ut si alias suspectus literis de periculo suo recepitis nihil respondeat, nihil excuseret, aut protestetur. 12. Inimicitia capitalis, v. g. cum occiso, si alia signa concurrent. 13. pactum, seu transactio, qua pretio oblato, alii sue modis illius, quem offendit, vel illius heredum benevolentiam capret. 14. si in domo, homicidii, vel adulterii

commis. habiter Caius, homo aliqui audax, & ad eiusmodi facinora proclivis, modo alia non defint signa. 15. conversatio cum malis, quibus nulla turpitudine magna videtur. 16. si cuius non valde intereat, ultro & instanter urgeat, ut de auctore criminis inquiratur. 17. si quis domo recipiat, & foveat latrones, aut raptore, modo non sint consanguinei, vel affines. 18. si quis criminis reum abducat, ne deprehendatur. 19. si quis patrati criminis conscientius non manifestet illud: nec cum posset, impedivit, ne fieret. *Plura v. apud Vesenbec. l. 48. ff. 11r. 18. Zangerum in Tract. de Quæstionib. c. 2. Milianum in Thesauro Iuris feud. Tit. 47. n. 58. & sequ.*

Dub. 10. An torturam reiteratae liquando licet?

R. 1. Reum evidenteribus argumentis gravatum, & quasi communem revocari ad quæstionem posse, si in tormenta animum, corpusque indatit. 1. *unius §. 1. ff de question.* Vnde DD. colligunt, semel tortum, nisi nova, & fortiora indicia offerantur, non esse denuo cruciandum, sed ab instantia iudicij absolvendum, suspensa tamen, non extincta sententia definitiva. Contrarium, si quis iudicium fecerit, de syndicatu tenebitur, hoc est, causam, & rationem de culpa, & fraude dicere. Olim namque functi officio iudices, in eadem provincia, vel civitate, cui præsul essent, 50. dies comorari debebant, ut de culpa, aut fraude, quam commisissent, conveniuntur, quod vulgo subire syndicatum

rum dicitur. l. 1. C. ut om. Iudices tam civiles quam militares. Ordinat. Crimen. Cap. V. art. 57. Melonius l. cit. n. 61.

R. 2. Reum iterato torqueri posse. Primo propter nova indicia, & praeferim tortura prioribus. Secundo propter inconstantiam, si confessus semel in tortura, extra illam, cum ratificatio petitur, negaverit. Tertio in atrocissimis sceleribus, quando malitiae a laumpa contumacia apparet: ubi ad tertiam quoque torturam procedere licebit. Nam quia improbissimi homines, nec propriæ, nec communis a publicæ talutis curam ullam habent, nulla commiseratione digni videntur. Quamobrem Decianus l. 9. c. 29. iuraciones faciliter rapi ad torturam, eamque iteratam pronunciat. V. Tholos. l. 48. c. 12, num. 25. Menochium Casu 272. l. 29. d. 17. Damhoud. c. 38. Azor. l. 13. c. 26. Lugo Disp. 57. Sect. 3.

Dub. II. An sufficienter convictus testibus, torqueri nihilominus possit ad elicendam propriam confessio- nem?

Covarr. cum alibi, tum maximè in l. præst. Q. Q. c. 23. n. 5. licet immanitatem tortorum reprehendat, aprobare tamen videtur quorundam indicum consuetudinem, qui licet crimen satis probatum sit, tortura utuntur, ut tandem reus ipse fateatur delictum, sicutque vere, ac plenè convictus, adeoque ab appellatione depulitus. Quæ fuerit etiam

Baldi opinio in l. observare n. 9. C. Quorum appellat. non recip. ubi dicitur, ne- gandam non esse appellationem illi,

qui convictus testibus formidine tormentorum territus crimen fuerit confessus. Verum his non obstan- tibus.

R. Reum testibus sufficienter convictum non esse torquendum. Ita com- munior opinio fert multis legibus fulta. I. Divus Pius. l. Edictum. ff. de questione. Illi quis. q. 5. Glos. in sum. 15. q. 6. Ratio est, quia tortura pro sublido ad- hibetur, cum aliæ probationes desunt, ut passim DD. patentur citati à Covarr. l. cit. qui propterea monet Iudices, ut cautè utantur tormentis, quia plerum- que multa mala ex illis consurgunt, & saepissimè torqueret innocens, ut ap- pareat nocens, quemadmodum S. aug. pluribus declarat l. 19. de Ciu. c. 6. & ex illo aliisque Author cautio- nis criminalis Dub. 27. & 39. Quod ve- rò Lud. Vives apud August. lo. cit. inven- tum tortura dicit alienum esse à Chri- stiana pietate, de abusu intelligendum est: alias nec carceres diurni, nec pa- tibula, & rotæ à Christianis unquam adhibendæ essent. Maranta Par. 6. §. de questione. n. II.

Exciplunt aliqui atrociora criminia, & casum, quo manifestè apparet in- duratio, & contumacia rei eo fine sus- cepta, ut Iudicis intentio, & iustitiae processus retraderetur per appellatio- nem. V. plura ap. Covar. lo. cit. & Damhoud. in Præst. c. 38. & sequ. Melon. lo. cit. num. 77. Everb. Consil. 2. Volum. I.

Dub. 12. Caius postquam legitimè convictus est, etiam in tortura negat crimen, quid facto opus?

P R. Ali-

R. Aliqui centent absolvendum esse, eo quod per torturam probationes omnes extinctae sint, ut cum *Glo. notat.* *Al. cr. dicens* hanc esse communem opinionem. *l. Edictum. ff. de question.* Facit enim necessitas fidem, quæcumque a corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & verberibus torti, & igne fatigati quæ dicunt, videtur ipsa veritas dicere, & quæ a perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem, & fidem, ut *Cicer. in Topicis* scribit, cuius meminit *Glos. sain. di. lege. Edictum.* Idem multis confirmat *Langerus Tract. de question.* c. 5. addens Iudicii imputandum, si quid incommodi nascatur. Cum enim si ne oimenteris condemnare reum posset, sibi ipsi remoram iniecit nova torturæ periclitatione.

Verum non esse prædictam opinionem communem ex aliis DD. liquet apud *Covarr. l. cit.* qui expresse tradunt convictum virginibus indiciis aut legitimis probationibus posse condemnari ad mortem, & peccatum ordinari, quamvis extra vel intra tormenta nege se crimen commisisse, de quo convictus est. Cum enim absque tortura inficta propter allatas probationes condemnari possit, ut omnes fatentur, nihil causæ est, cur non possit condemnari post torturam. Præsumitur enim obfirmasse animum, & indurasse corpus, ut resistat Iudicii, quo facto præter iniuriam ac præiudicium fori publici, turpi imitacione alii malefactores contra promeriti

tas peccatas, & necessariam vindictam nimarentur.

Dub. 13. Vtrum actori pauperiterus non pauper expensas litis suppeditare teneatur?

R. Guido Papa teneri. q. 4. 61. ex l. 11. §. quod si et. C. de ord. cognit. Guidonis adharet Aymon Savillianus Consil. 164. sed Boerius Decis. 303, afferit, se nunquam vidisse in praxi receptam esse prædictam opinionem: quod etiam Coran. affirmit l. pract. qq. c. 6. addens nihilominus eam videri observandam, ubi perpensi statu litis, & causa constaret, aliqua non levis præsumptio pro iure pauperis actoris. Nam si quis per taberna paterna sibi restitui, agatque quælla in officiis testamenti, reus cogitur dare actori expensas pendente literis concurrentibus.

Primo si constet, auctorem esse filium, vel nepotem testatoris. Secundo quod verè pauper sit. Tertio, quod habeat primam sententiam pro selatam. l. si instituta. §. de in officioso. ff. de inoff. testam. Ita Covarr. qui si inde concludat, eodem modo auctori pauperi cuiuslibet a re o. d. vite dandas expensas, & alimenta esse a multis rei ceterum. Quocumque, ne divites contra voluntatem suam graventur, & pauperem ius in opia debilitet, alicubi ex æratio publico ad vocati aluntur, qui pauperum causas tractent. De Roma testatur Wiffridus l. 2. *Introduct. in aulam Rom.* c. 18. de Gallia Tholosan. l. 49. t. 6. num. 11. de Camera Spirinse Andr. Gaill. l. 1. obs. 43. & Schyvanmennus in *Different. Iuris Cameræ lis Differentia 19.*

Ime

Imò per se tenerur advoctus in magna necessitate patrocinari gratis pauci iuxta S. Tho. & alior. DD. decisionem apud Silv. v. advocatus n. 11.

Dub. 14. An sola rei confessio sufficiat ad condemnationem in crimina libus.

R. Non sufficere l. 1. Divus 17. ff. de question. Divus Severus rescripsit, confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat. Vnde consequitur, si quis fateatur factum, homicidium, adulterium, aut quodlibet aliud delictum ex hac sola confessione sententiam capitalem ferri non posse. c. significasti. s. de adul. & stupro. Fierient potest, ut vel metu tormentorum, quæ severus iudex comminatur, vel tædio vitæ, vel impatientia tormentorum, vel alia qualibet executa fateatur. l. Non tantum. ff. de appellat. l. 1. ff. de question. Quamobrem pe-

riculosæ plenum opus ales est sententia condemnatoria, ad quam sola rei confessio iudicem permovit. Bald. & Jacobin. in l. quis servum. 20. ff. de interrogat. action. Hippol. in l. 1. §. præterea. ff. ad leg. Cornel. de scicar. ubi ait. Ei, qui se fatetur. hominem veneno necasse, credendum non esse, cum verum & faltum esse possit. Et Boetius De c. 164. cum Vlpiano. Ei, qui in possessione servitutis constitutus est, etiam invito succurri: quanto magis igitur subveniendum homini per errorem mentis perire volenti? V. Farinac. q. 2. num. 13. Mascard. de probat. Conclus. 830. Menoch. Casu 268. Baiard. in Annot. Iul. Clari. q. 5. n. 22. Torreblanca. 3. Damonol. c. 19. n. 28. & Zangerum. Tr. de tortur. c. 5. ubi pluribus explicat, quot, & quæ necessariò requirantur, ut homini de se confitenti flagitium fides tribui possit, & sententia condemnatoria prouinciari.

TITVLVS VII.

De Exceptionibus.

Rum pro tribunali stantem vidimus, interrogationibus, probationibus instrumentis, & questionibus malè pulsarum, equuleo insuper, fidiculis aliisque tormentis examinatum, usque adeò, ut fractus & deficiens sui ipsius innocentiam miser prodigeret: superest, ut

armis contra adversarium suum, clypeo, & telis muniamus. Ea sunt exceptiones, dilatoriae aut peremptoriae, de quibus compendiò agemus.

**
p. 2

§. 3.

§. 1.

Quid Exceptio, & quotuplex.

I. **E**xceptionis nomen generatum acceptum, quamlibet defensionem comprehendiens. *I. Defensiones* 11, *C. eod.* propriè verò eam tantum, quae reus ad excludendam actionem utitur. *I. 2. & I. Antepen.* *ff. eod.* Vnde qui simplicites negat, non dicitur excipere. *Bald. & Fe-*
lin. ff. eod.

Definitur à iurisperitis exclusio, quæ actioni cuiusque rei apponitur, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationemve deducunt est. *I. 2. ff. de except.* Aut si mavis est conditio (nam conditionaliter olim reus exceptiones proponebat) quæ modò eximit reum damnatum, modò minuit damnationem. *I. exceptio* 22. *ff. eod.* Sed hæc unius tantum generi, id est, peremptoriis tantum exceptionibus convenient, cum de dilatoriis quoque nobis agendum sit. Quocirca melius ita definies. Exceptio est defensio qua tertis, & iustis ex causis auxilium reo tribuitur adversus intentionem actoris. *I. 4. V. integras defensiones* *I. siquidem* 9. *I. Antepenult.* *Cod. eod.* Aliquis sufficere videtur breviloqua hæc. Exceptio est actionis, vel intentionis actoris exclusio. Ut comprehendat dilatoriis nomen exclusonis in largiori sensu accipendum est. *V. Vesenber.* *I. 44. ff. Tit. I. n. 3. Vallens.* *I. 2. Tit. 2. f. Treutler. Disp. 26. n. 1.*

II. Exceptionum genera plura sunt. Nam Prima dividitur in eam, quæ

est facti, scuintentionis, & eam, quæ iuris est. Exceptio facti seu intentionis est, quæ actoris nullo iure agentis intentionem excludit. v. gr. clerici, qui ad judicem secularem trahitur: illius item, qui ex mutuo agit, cum nonquam dederit mutuum; vel si dedit, iam pridem exolutum est. Exceptio iuris est, quæ actoris ius excludit, ut si petat, quod nullo iure debetur, v. gr. quod vi aut metu gravi in vitum constantem cadente promisum est. *C. Cam-*
dilectus de his, quæ vi metusue causa.

Secundo dividitur in dilatoriam seu temporalem, & peremptoriam, seu perpetuam. *I. 2. §. ult. & I. 2. ff. hoc. Tit. §. appellatur Institution. eodem. Dilato-*
riæ sunt, quæ principale negotium, eiusque cognitionem, & iudicium ad tempus differunt, neque omnem actionem extinguunt: ac proinde actor illas evitare potest. dis. I. 3. §. ult. Ta-
lis est pacti conventi, ne intraquinquennium agatur, quo tempore finito non impeditur actor rem exequi. Per-
petuæ sunt, & peremptoriæ, quæ agentibus semper obsidunt, & semper rem de qua agitur peritunt, qualis est excep-
tiō doli mali, & pacti conventi, ne omnino pecunia pateretur. V. Inst. de excep-
tionib. Maranta Par. 6. Tit. n. 11.

Tertio dividitur ratione termini, vel obiecti sui. Aliæ enim personam iudicis ut incompetentis, alia actoris, qui sit criminolus, excommunicatus, minor 25. annis, & alia procuratoris, qui sit mutus, surdus, mente captus: alia rei conventæ qualitatem respiciunt, ut si queratur actor, se spo-

§. 2. DE MODO PROPOS. EXCEP^{ION}ES.

117

se spoliatum esse, & idcirco restituendum prius, antequam iudicio agatur. Aliæ denique ex causa & actionis conditione, ex loco, tempore, alisque circumstantiis sumuntur, ut si libellus sit obscurus, si citatio tempore feriarum fieri, aut ad minimè securum locum instituatur. *c. Pastor. 4. de except.*

Quarto dividitur in emergentes, & incidentes. *Emergentes* dicuntur qui-
bus processus ante, vel post litis con-
testationem retardetur, aut suspendetur,
quales sunt exceptio incompeten-
tiae, præventionis, recusati iudicis,
termini angusti, feriarum, legitima-
tionis personarum, exceptio contra
reches non admittendos, & incidentes vo-
cantur, quæ vel ipsam substantiam pe-
titionis, & actionis intentatæ dunta-
xat, vel ipsam substantiam actionis,
& processum simul concernunt. Ip-
sam substantiam actionis concernunt
exceptio peremptoræ, puta, inha-
bilitatis, paeti, de non petendo, solu-
tionis, compensationis, consanguini-
tatis, & similes. Ipsam substantiam a-
ctionis, & processum simul respiciunt
exceptio omnes litis finitæ, cuius-
modi est exceptio rei iudicatae trans-
aktionis, iuramenti, præscriptionis, & a-
lia similes.

Quinto possunt ratione formæ di-
vidi in iustas, & iniustas, trivolas, &
præposteras. *Instit. de replicat. l. 3. l. pen.*
C. de except. V. Velsen. in expos. tit. de
except. l. 4. f. subin 9. notat exemptione
neshodie nulla certorum verborum
forma constare, sed quibuscumque

verbis, vel etiam scripto ad libitum
uniuersiusque proponi. *Ostiens. in Rubr.*
de Except. Vallen. lo. cit. Lancel. l. 3. Tit. 5. A¹
2o in sum. l. 8. n. 35.

§. 2.

De tempore, & modo proponendi Ex-
ceptiones.

I. **P**rima, & maxime necessaria
contra iudicent exceptio est: quia
litigare coram iudice incompetente est
litigare coram homine privato, qui ius
dicendi non habet potestatem. *l. 2. ff.*
de off. procons. ac proinde initio statim
ut pote fori declinatoria proponenda
est. l. ult. & ibi Bart. C. de except. Bald. in
l. fin. C. de iudic. archidiac. in c. Nullus 4.
q. 4. Angel. in l. sed et si suscepit. ff. eod. Co-
varr. lib. pract. Q. 4. 26. n. 2. Surdus Con-
sil. 204. Quod si reus hac neglecta qua-
cunque alia exceptione usus fuerit, in
iudicem incompetentem consensisse
videbitur & negligere suspicionis cau-
sam, nec poterit ad hanc defensionem
redire arg. di. legis. Sed et si suscepit. ff. de iudic.
specul. in Tit. de except. q. Viso. V. Porro.
Bart. in l. fin. C. de except. Castro in l. ex-
ceptionem col. fin. C. deprob. Pacian. l. 2. de
prob. c. 45. num. 14. & 16. Competit
igitur exceptio haec reo, quando al-
pud eum magistratum, apud quem
conveniti non debet, agitur. l. pen.
& ult. C. de except. Lancel. in Tit. de off.
prætoris. Maran. Par. 4. p. 103. Actor
enim sequitur forum rei, non reus fol-
rum actoris. l. 2. C. de iuri. d. l. fin. C. ubi in
rem actio. Pract. Ferrar. pag. 71.

P 3

Eft

Est autem notatu dignum, non eo valere declinatoriam hanc exceptiōnem, ut Ordinarium Iudicem quantumvis suspectum removere omnino queat, sed illi cum causa exigit, alius adiungendus est. *Auth. sive contigerit. C de iudic.* E contra delegatus recusari simpliciter potest, de qua re regimus supra *Tit. 2. §. 2.*

II. Proxima huic, & cognata est exceptio laudationis. Nam quia actio, ne reali pulsatur, auctorem suum sibi de evictione obligatum laudare, seu nominare potest, ut ei lis denuncietur, voceturque ad reum defendantum. *I. emptori 18. & ibi DD. C. de evict. l. 1. C. ubi in rem actio. Glo. in l. locum. §. 1. ff. de tabul. exhib.* Hoc teus cūm facit, declinare iudicium dicitur. *Maranha Par. 6. de iudic. membr. 6. de nom. Aut. num. 2.* quia hoc agit, ut liti eximatur, & alius causam defendat. Quod admittere oportet, si laudatus & nominatus se ad defendantum, & respondentum offerat.

Nam invitus defendere non cogitur. *Paulus Castr. cum Guil. de Cun. in l. 1. num. 3. C. ubi in rem actio exerc. deb.* ideoque, si in termino præfixo non compareat, reus, qui nominavit eum, ab instantia iudicij non absolvetur. Proponenda igitur hæc exceptio est, antequam lis contestetur ad exemplum declinatoria exceptionis. Nihil obstat tamen, quo minus etiam post iudicium inceptum ante conclusionem in causa, vel post sententiam in iudicio appellationis proponi possit ad effectum, ut auctor liti motæ assistat, causamque defendat:

quo in eventu non est declinatoria, sed peremptoria exceptio. *Covarr. l. 3. Variar. cap. 17. nū. 8. & l. pract. qq. l. 33. n. 2. 8. Maranta l. cit.*

In aliis quoque actionibus exceptio hæc servire potest, ut si mandatarius, vel *OEconomus* de damno dato interbus sibi commissis apud Iudicem conveniatur. Hi enim cum non suo sed alieno nomine egerint, in eos, & quibus mandatum, vel curam accepterunt, commodè derivate indictam litem quæunt. sicutiam *Gravet. docet Consil. 978. de iurisdictionem locatori faciendam à conductore*, quando in fructibus percipiendis, vel alio modo in feudo conducto controversiam patitur. *V. Barbos. in c. Pastoralu. hoc Tit. & in Pratermissu eodem. Damhau. in Pract. c. 32.*

III. Exceptiones dilatoria, non tamen fori declinatoria regulariter ante litis contestationem, & terminum à Iudice præfixum proponendæ sunt. *c. Inter monasterium. de re iudic. c. Cum causam. de appell. c. Pastoralis de except. nisi forte post litem contestatam, vel tempus clapsum enata fuerint, vel uno primum ad notitiam suam perenisse reus iuramento affirmet, vel talis sit exceptio, quæ retroactum processum reddat nullum cuiusmodi est, quæ vel mandati, vel iurisdictionis defectum arguit. c. Cum venerabilis. §. Licet autem, &c. In nostra. de procurat. Eodem pertinet exceptio excommunicationis maioris, quæ quamvis dilatoria sit, ante & post litem contestatam opponitur, non obstante termino perem-*

peremptorio ad exceptiones dilatorias praefixa; idque propterea, ne quis cum damno conscientiae suæ cum excommunicato agere cogatur. *Clement.* 1. hoc final. cap. Exceptionem eod modo tervetur forma præscripta in c. 1. de except. in 6. ut absque malitia, & dolo, qui moribus humanis excep. n. reus opponat. Et hoc in prima instantia tantum. Nam si victoria amissa actor appellari, ratione excommunicationis obiecta, à prosequenda appellatione sua arceti non debet, quandoquidem omnis legitima defensio in iudicio etiam excommunicationis conceditur. c. significaverunt hoc titulo V. Barbos. in cap. *Pastoralis* eod.

IV. Circa dilatorias exceptiones *Zangerus* cap. 22. num. 18. & seq. hæc quinque monet observanda esse. Primum est, Principem mandare posse, ut exceptionibus dilatoris omissis in causa procedatur. *Clem.* saepe *De verb. signif.* c. Ex parte 13. de off. & potest. iud. deleg. intellige de exceptionibus, non quæ concernunt merita cause, sed quæ sunt de apicibus iuris, id est, quæ iuris rigore nituntur, & parvi momenti sunt putata feriarum, & simil. non vero inabilitatis, incompetentia, libelli in epri, & alia, quæ aequitate nituntur, & merita cause, vel etiam ordinem respiciant. *Filinus* in c. c. Ex parte secundum est, iudicem arbitrium habentem, eodem, quo Princeps, modo negligere & rei cære posse dilatorias exceptiones, quæ ut diximus, non concernunt causæ merita, sed apicibus iuris nixæ non magni momenti censemur, de quibus V. *Meno-*

chium de arbitriis iudicium questionib. Q. si. Tertium, sive unam, sive plures simul, quod licetum exceptiones quis propone velit, à iudice præfigi terminu posse, intra quem omnes proponantur. quod si reus non faciat, ab audientia excludetur. c. *Pastoralis* hoc tit. *Menoch.* l. 2. Casu 140. numero 8. Mod. Pif. in *Consil.* 32. numero 27. lib. 2. Nam eiusmodi terminus censemur peremptorius & exclusivus. c. *Consiluit.* de off. deleg. *Clement.* unic. & ibi *Glo.* in V. peremptor de except.

Limita 1. quoad recens exortas. 2. eas, quæ retroactum procelsum revertunt, quæque altiori indagine opus habent, & similares.

Quarum. Exceptionibus in medium allatis, & probatis iudicis officium est, ad examen principalis negotii procedere. c. *Exhibita.* De iudic. si tamen per intellectuoriam de iis pronunciari. Hoc enim ordo iudicii exigit, ut de veritate exceptionum prius cōstet. l. *Pomponius* §. 3. ff. eod. & copiose *Pacianus* l. 1. *De probat.* c. 5. num. 18.

Quintum, in cauiores quadam consistit, ut reus abstineat à modo propoundingi exceptionem, qui intentionem suam evertat. Nam si ex gratia dicat adversario. Malam causam fones pertendo à me solutionem, quia solvi; &c. propterea petat se absolvit, sibi ipsi contrariatur, quoniam petitio ipsius respicit merita cause, quorum ingressum fugere cupit. Vnde iudex neglecta illa litis contesta non imperabit. Reus igitur, p. tere debet, non absolvit ab eo, quod actor intendit evincere, sed absque instantia seu obser-

Observantia iocicis, inchoati, velin-
choandi iuxta consilium Bartoli in l. cum
guarebatur. ff. iudicatum solui. Angelus in
§. aque n. 10. Vers. advertas. Institut de ex-
cept. Henningus in Consil. 33. n. 10. Zangerus
in 1. Par. 6. 22. cir. fin. Maranta Par. 6. hoc
Tit n. 1. 6. & sequ.

V. Peremptoriæ exceptiones tam
ante, quam post litis contestationem
usque ad promulgationem sententia
proponi possunt. l. 2. C. sentent. r. scim.
non poss. l. prescriptionem. C. de except. At-
que ha exceptiones dicuntur peremp-
toriæ simpliciter: alia vero exceptio-
nes litis finitæ, quæ proponi possunt et
iam post sententiam definitivam, &
postquam ea in rem iudicata transiit.
Quod si probata fuerint, executionem
impedirent. Talis est exceptio S. C.
Macedoniani, & Velleiani, transactio-
nis, iuramenti, & rei iudicatae, de qui-
bus V. Geill l. 1. obs. 17. Et multo magis
quæ non impugnant iudicis senten-
tiæ, sed moderationem exigunt. l. Ne-
sensius. §. ult. ff. dere iud. Mol. d. 413. Lay-
man. l. 3. tr. 4. c. 20. num. 6. Lancelot. l. 3.
Tit. 18. Broncorst. Cent. 4. Affer. 27. Zan-
gerus Parte 3. c. 26. Maranta Parte 6. h. r.
§ Nonum membrum. Vallen. l. 2. Tit. 25.
num. 13.

VI. Quemadmodum reolicet con-
tra actorem excipere, ut diximus, ita
actori quoque contra reum excipere li-
cet, quod cum usu venit. *Replicatio ap-*
pellatur. Si reus iterum opponat tripli-
cationem, quadruplicatio, & sic deinceps, donec conclu-
sione, ardori litigantium finis impona-
tur. *Institut.* Tit. de replicationib. Hæc ta-
men multiplicatio iure Canonico non

approbat, saltem quoad testes ante
productos, quos tertio refutare non li-
cer, ne nimium extrahatur iudicij pro-
cessus cum damno non tantum rei-
miliaris, sed interdum animæ quoque
Difficile enim est in tali ardore & con-
tentione animi non misceri pravam in-
tentionem, vel medium iustitiae & re-
sistitudo inimicum. c. Licit dicitur, de
test. ubi late Panormitanus. V. Tholos. l. 21
c. 17. n. 3. ubi notat, eum qui excipit,
non facere actionem iustam esse. l. Non
utique eo ff. de except., neque negare, quia
non dicitur excipere propriæ, qui ne-
gat, ut interpres sentiunt. in l. si-
quidem. de except. c. Cum venerabilis ed.
Ord. n. Cameral. par. 3. Tit. 22. Trentler.
disp. 26. n. 8.

VII. Præterea pluribus simul uti ex-
ceptionibus unicuique permisum est. l.
Nemo ex his ff. hoc. Tit. Reg. 20. ur. n. 6.
Exempli causa. Titus ad postulatio-
nem Caii iuravit, sensu debere. Hæc
iuris iurandi exceptio est, quam si po-
bare nequit, potest ea relicta, ad ex-
ceptionem pæcti conveni transire, vel
excipere factam solutionem, aut transla-
tionem aliquam: imò has, vel alias
simul conglobatas licet opponere. At-
tamen ad contrarias exceptiones simul
nemo admittendus est, quia ex duobus
dilectè contrariis, vel simul impossibili-
bus necesse est alterum falsum esse ex-
arist. l. 2. Topic. l. sed si pupillus. §. sim-
plicatoria ff. de institut. act. c. Cum renun-
ciatur 32. q. 1. Covarr. l. 1. Var. c. 2. n. 3.
ubi agnoscit plures utriusque iuris in-
terpretes passim asserere, quod aliquan-
do etiam contraria allegantes audi-
disint, quorum verba tamen de diver-
sis

Si potius, quam contrariis explicari quicant, ac proinde superius positæ opinioni nihil officiant. Addit Lancelot. l. 3. Tit. 9. si legitimæ fuerint exceptiones, & iudex non admiserit, reo qui- dem per appellatiois remedium succurrentum, iudicem verò meritis pœnis afficiendum esse, de quo speculator. §. fin. V. Punitur enim. Wesenbeim l. 44. Tit. 1. num. 10. Mascal. De probat. vol. Concl. 36. Treutler. vol. 1. Disput. 26. n. 7.

VIII. Denique consilium pro reo utile est, ut meminerit, non semper expedire in iudicio statim proponere exceptionem suam, deque eius probatio, ne lollicitum esse. Quid enim si actoris intentionis falsa sit, & reus sciat ab illo probari non posse. Certe in tali casu satius est simpliciter negare intentionem actoris, & postulare probationem. l. Squidem. C. de exceptionib. ubi disertè. Squidem intentionem actoris probatione desicere confidit, nulla tibi defensio necessaria est. Actor igitur nihil probanterus absolvendus est, quamvis nihil præstiterit, hoc est, neque exceptionem allegaverit, neque allegata probaverit. l. frusta. C. de probat. l. Qui accusare. C. de edendo. Adeò, ut quamvis actor confiteatur, se, quod alleverat, probare non posse, tamen reus necessitate contrarium pro-

bandi non astringatur. l. Actor. 3. C. de probat.

E converso si rens Actorem existimet, probare posse intentionem suam, aut dubiter, melius fecerit, si exceptionem suam producat, & confirmare nitatur. l. Squidem. C. de except. ubi Bald. & DD. Neque inaniter putet, si notoria sit exceptio sua, allegandam non esse. Omnis Squidem exceptio, sive delatoria, sive peremptoria, alleganda est, quantum libet notoria. Bart. l. 1. num. 10. ff. de except. l. si unus. §. pactus ne peteret ff. de pactis Felin. in c. Cum ordinem. de descr. Mascal. de probat. Concl. 1108. Pacian. l. de probat. c. 1. num. 18. Hinc Bald. in l. Cum non solum. C. de bon. quilib. in contentiis dicit Iudicem non posse supplere de facto circa legitimatem personarum ad quod allegat l. Cum & minores. C. si adu. rem iudicatam Bart. quoque in l. si unus. §. pactus ne peteret num. 18. ff. de pactis. etiamsi, ait, maximè constet de pacto, de non petendo ex confessione actoris nisi tamen fuerit hæc exceptio opposita, actori non nocebit. Tholof. l. 21. c. 17. Colerus in Pract. process. de cæstro. de sen. & re iud. Iul. Clarius q. 53. & seq. Lancel. l. 3. Tit. 9. Zanger. l. c. Barb. in c. Cum ordinem. de rescript.

TITVLVS VIII.

De Procuratoribus, & Advocatis.

Nillis, quæ haec tenus diximus, tam de reo, quam Auctore plurimum prodeste possunt Advocati & Procuratores, quandoquidem verissimum illud non vulgi, sed sapientum. Procuratores necessitas invenit. Nam quia rebus suis adesse tempore non licet, aliis demandanda cura est. Mens, consilium cognitorum, & os Advocati olim dicti sunt. Procuratores manibus comparare licet: nisi in utrisque scientiam & operam simul desideras, quod multi faciunt, l. 1. §. usus ff. hoc Tit.

§. I.

Quid nominis, & differentia?

I. **A**d vocare est patrocinii, consili, vel testimonii causa, convocare. Hinc Asconius in Verr. II. ad vocatum in iudicio dicit eum, qui vel ius suggestit, vel præsentiam suam amico commodat. Etenim moris erat in iudiciis tum privatis, tum publicis amicos omnes advocare, quorum auctoritate moveri posse iudices putabantur.

Procurator appellatur, quasi pro locutor, pro domino scilicet, vel

in negotio, vel in iudicio. Materia illius res, aut lis. Quosdam enim rebus propriis, & iudicis interesse non patitur infirmitas, necessitas, aut mentis inconstans: alii, quod per se quocunque modo præstare possent, per alios magis idoneos & industrios expedite malunt. Pro ea cura igitur substituunt virum rebus gerendis natum, qui exinde procuratoris titulo honoratur. L. licet. C. eod. V. Vesenbe. li. 3. ff. Tit. 3. Silv. V. Procurator. Valensis. l. 1. Paratit. l. Tit. 38. §. 1.

II. Procurator ergo est gestor, su administrator, qui aliena negotia mandato domini gerit, vel administrat. Administrator loco generis est: quod per sequentia contrahitur: si extendere luet ad iudiciale procuratorem, adde, vel lites tractat. Quod dicitur mandato domini: distinguit a defensore, & negotiorum gestore, qui sine mandato defendit, & negotiatur. §. Igitur. Inst. de oblig. qua ex: contr. nasc. licet in diversis legibus etiam qui sine mandato alienarum rerum curam suscipiunt, reperiamus vocari procuratores, qui melius gestores vocarentur. II. qui hominem. 34. §. si gener. l. si quis, §. 8. ff. de solutionibus. Treutlerus Vol. 1. Disp. 9.

Ad differentiam tamen ferè addi solet

let nomen *Verus* ex quo cognoscimus, non alium denotari, quām cui rerum, & negotiorum administratio tradita, & commissa à domino est. Peridem distinguitur à tutorē & curatore, aliis que sumilibus, qui nullius domini mandato, sed publica auctoritate, vel legis, vel magistratus, vel testatoris administrant.

Verbum gerit, seu *advertisat*, procuratoris, & advocati differentia est. Advocatus enim propriè loquendo non negotiatur, sed patrocinatur, non rerum, sed causarum, & litium curam gerit, ut latius postea. A nuntio quomodo differat, ex dictis clariss est, quia ut repetere oporteat.

Illud observa procuratoris nomen iure Canonico latius patere. Nam procuratorem constituere dicitur etiam Praelatus, Ecclesia collegiata, universitas, & Collegium, cui alias syndici nomen proprium est. *Azo in sum. l. 2. Rubr. 13. Lancel. l. 2. Inst. c. 2.*

Infamis, & excommunicatus pro persona Ecclesiastica non recipitur: recipitur, si pro laica eligatur, *Panorm. in c. Imperatorem de iuram. calum. Corvinus. Tit. Aphorism. Tit. 9. Silv. V. Procurator. Moscon. l. 2. de iudic. Par. I. c. 5.*

III. A diversitate rerum, & curarum, alii procuratores sunt iudiciales, alii extra iudiciales: His extra lites, negotia committuntur, ut patet ex *Tit. Mandati in Dig. & Codice*. Iudiciales causae litigantium creduntur, indeque procuratores ad lites appellantur, de quibus passim titulo de Procuratoribus. Vtique interdum consti- tuuntur praesentes, & coram apud acta

praesidis, vel magistratus, interdum absentes per epistolam vel nuncium *l. 1. 2. 3. 6. ff. hoc. tit. l. 1. Mandati. l. Eum. §. 14. lianus. de constit. pecun.* modò tam ex presle vel tacite habeant. Constituunt item purè ac simpliciter, vel sub conditione aliqua: Item vel in praesens, ut absque mora incipient officio fungi, vel in diem, id est, praefixo termino, puta Calend. Ianu. aut Februarii. Item, & ad item ff. hoc t. similiter vel ad diem, vel usque ad annum, *di. l. 1. tem.* Et tunc si expireret tempus, non potest ulterius progredi agendo etiam lites contestata: nisi forte generaliter ad omnes causas, & necessitatem supplemandam ordinatus fuerit. *l. procurator. ff. eod.* Denique constituuntur aliquando addendo clausulam *cum libera* hoc est, ple- na potestate agendi & disponendi, quo modo ipsi dominus faceret: aliquando omittitur ea clausula, & certis limitibus circumscrimitur concessa potestas. *Barb. in c. Qui ad agendum num. 7. Vallens. l. est. §. 2.*

IV. Inter procuratorem extra iudicialem, & iudicialem duæ differentiae intercedunt.

Prima est. In indiciali requiritur ætas annorum 25. completa: in extra iudiciali sufficit annorum 17. saltem iure Canonico. c. Qui generaliter §. fin. eod. in 6. tum propter beneficium restitutionis, quod ipsi minori competit. l. minor 25. ff. eod. tum quia non convenit ad lites peragendas admoveare illum, qui stare in iudicio propter defectum ætatis non potest aliter de principali, seu domino dicendum, qui cum an annum ætatis quartum

q. 2 deci-

decimum pervenerit, ad agendum, & defendendum, per se, vel procuratorem in causis beneficialibus & aliis spiritualibus admittitur. *Puta. Decisione 155. Lancel. l. 3. Tit. 2. Barb. in c. Qui generaliter h. t. num. 9. Vallens. l. 1. Tit. 38. §. 3. Secunda differentia est.* Extra judiciali procuratori substituere alium ex causa licet: procuratori judiciali non licet, nisi forte per hanc contestationem factus sit dominus litis. *l. Nequel. quod quia C. eod. vel a domino substituendi potestatem habeat, vel in rem tuam datus sit. c. cit. Qui generaliter h. t. in 6. Corvinus in Aphorismis b. t.*

Quod si procurator ad aliquid specialiter agendum constitutus alium substituit, omnem in illum potestatem transfert, nec revocare illum, nec substituere alium potest. Tiraquill. in l. Voves. §. hoc sermone. ff. de verb. signif. Maranta Par. 4. pag. 110. & esenbec. lo. cit. num. 8.

V. Quomodo procurator iudicis ab Advocato differat hodie, propter mutationem temporum, & modum non est facile explicatu;

Illiad tamen exiure communi & veteri liquet, Advocati munus nobile, & personas ipsas nobiles censeri, ut Tiraquill. monstrat Tr. de nobilitate. c. 29. num. 11. Procuratoris contra officium vile erat. Etenim advocati est causas estimare, rationes, & argumenta excogitando, quibus controversia vel stabilitur, vel debilitetur: procuratoris vero, quae ab advocate concepta sunt & approbata, in iudicio proponere, urgere processum: ea

attendere & promovere, quae ad legatum modum iudiciorum, & similia pertinent. Quamobrem maior in advocate, quam procuratore scientiae requiritur. Nam ut colligitur ex l. N. n. 1. C. de advoc. diversor. iud. minimum quinque annos impendere studio luris Advocatus debet, tum a DD. examinari, & approbari. *Sylv. v. Advocatus num. 9. V. Vesenbec. l. 3. ff. Tit. 3. 15 Tholos. l. 49. c. 6. procuratores ait esse velut apparatores, ministros, & executores. Aliqui in hoc differre carent, quod Procurator vicem personam & domicilii tantum absente cliente sustineat.*

*Cæterum hodie ubique locorum nomine Procurator, & Advocatus, ut synonyma reputantur. Imò in Spirensi Camera Advocatus Procuratore inferior est, teste *Gass. l. 1. obs. 43.* Et per hoc ait *Schwanmannus in Differentia 9. ius antiquum contraria consuetudine abrogatum est.* Nec amplius a syndico nisi nomine tenus distinguitur, cum alias syndicus, non vero procurator, ab Ecclesiâ, Collegio vel universitate constituantur. *l. 1. §. quibus permisum est. ff. Quod cuiusque Universitatis nomine c. Quia in causis de Procuratorib. Azor. 111. l. 13. c. 29. Vallens. l. 1. Tit. 39.**

§. 2.

De necessitate, & officio Procuratoris judicialis.

I. IN privatis iudiciis admittitur Procurator, cum certa pena constituta.

tuta est, vel petitur minor relegatione
b. licet. ff. b. t. si autem pœna arbi-
traria sit, ut quando agitur de suspecto
tutore, non admittitur, quia tunc pro-
ratione circumstantiarum augeri pœ-
na potest, etiam usque ad supplicium
mortis. *Clarus* q. 32. In popularibus
causis actori conceditur Procurator
quando suam iniuriam principaliter
prosequitur: alias publica, non tua cau-
sa erit. Pro reo autem benè ager pro-
curator, quia privatam causam, hoc est
pecuniariam, quæ istis actionibus pe-
ti soler, tuerit. *dis* l. *Licet* ff. b. t. a. 20
insim. l. 2. *Rubr.* 15. num. 6. *Gaill.* l. 1.
obs. 43. *Damhaut.* in *Praxi Crim.* c.
24. num. 2. *Vallens.* l. 1. Tit. 38. §. 5.
num. 4.

II. In publicis iudiciis neque ad a-
gendum, neque ad defendendum pro-
curator admittitur. l. pen. ff. de publ.
iud. l. 2. 3. 5. de his, qui accus. posse. *Menoch.*
l. 1. q. 79. nisi quis ita de publico agat
ut simul privatam utilitatem attendat.
Similiter à criminalibus repellitur,
quando pœna ultra relegationem alia
imponi potest. l. pen. s. fin. ff. de publ. iud.
& *Venius* de accus. & ibi *Glo.* *Abb.* *Panor.* *spe-*
cul. *Gomez* *Farmac.* in *Pract. crimin.* q. 99.
Damhaut. c. 23. & communiter *DD.* Qua-
tuor causas *Cepola* as:gnat. *Cons.* 45.

Prima est, quia sententia contra pro-
curatorem lata non posset executioni
mandari, adeo quæ fieri illutoria. l. ab-
senti. l. pen. ff. de pœn.

Secunda, ne maleficia maneant im-
punita contra. l. *Ita vulneratus* ff. adl.
Aquil.

Tertia, quia reus ipse causam suam

fortius defendet, quam procura-
tor. l. 1. ff. ad s. *C. Carbonianum*, &
ibi *Bart.*

Quarta, reoprasente iudex melius
potest veritatem indagare, attenden-
do, quo vultus colere, qua animi tre-
pidatione loquatur. l. de minore §. tor-
menta ff. de question. *Hanc rationem Dam-*
haut. c. 23. efficacissimam vocat, quæ
eadem phrasim minimè efficax vocari po-
test, secundum vulgare illud. *Frons*, o-
culi, vultus per se pœnituntur, oratio
verð sæpissimè. Adde, quod causæ cri-
minales præsertim capitales probatio-
nes exigunt firmissimas l. fin. *C. de proba-*
tion. quæ non ex animi conceptu, sed ip-
so facto petendæ sunt, quod nemo me-
lius, quam reus ipse, præstabit.

Verum ista procuratoris exclusio li-
mitanda est: in Universitate, quæ per-
procuratorem se defendit in quacun-
que causa. *Bald.* in l. *Serrum* quoque ff. de
procur. *Farinac.* in *Praxi* q. 99. num. 248.
2. In domino respectu servi. *Pericra-*
de extinct. *emph.* par 2. num. 64. 3. in
eo, qui carcere detinetur in alieno ter-
ritorio. *Clarus.* p. 34. num. 5. nisi
subdolè quæsita aut procurata fuerit in-
carceratio. 4. si adverba pars contra præ-
sentiam procuratoris nihil opponat,
iudicium, & processus validus erit, *Gó-*
mez. to. 111. c. 1. *Clarus* q. 37. n. 24. 5. si alle-
ganda sit absentiæ causa, & impedimenta
exponenda, sive iuris, sive facti sint.
Covarr. in c. *Alma mater.* de sent. ex com. *Me-*
noch. de arbitrar. q. 80. n. 48. Idem de ex-
ceptionibus dicendum. 6. si de criminis
quidem agendum sit, sed, civiliter, non
criminaliter.

Denique si ita imbecillis aut impeditus sit reus, ut coram iudice loqui non possit, ut causa necessitas exigit. Tunc enim omnino aequitas suadet, ut per alium possit se, suaque defendere. *V. Vesembius Comm. in ff. l. 3. cap. 3. numero quinto Clarius lo. cit. Barb. in c. veniens de accus.*

III. Quemadmodum unus procurator, ita plures constitui possunt. *cap. si duo h. t. in 6. Vbi vero plures erunt, unus sine aliis litem non debet prosequi, exceptis causis beneficialibus, in quibus unisoli locus datur.*

Quod si plures in solidum designati sint, praoccupantis erit, causam promovere: aliis vero non nisi in casu, quo prior nollet, vel occupatus esset. *cap. si duo h. t. V. Barb. in c. Non iniuste 14. eod. ubi dicit: si unus causam suscipiat, reliquos sine novo mandato non admitti & opus esse nova citatione ad reassumendum. l. pluribus ff. de Procuratoribus Azorius in sum. Rub. eod. numero 3. Mynsingerus Centur. I. Obs. 46.*

IV. Acta procuratoris principalem, cuius locum tenet, afficiunt. *c. 1. de procuratoribus & confessio ipsius domino praedicat. Communis observatio est, ait Gaill. l. 1. Observ. 45. negligentiam procuratoris nocere domino. l. si procurator. & alii DD. ibidem citati. Ratio, quia domino imputandum est, qui negligentem procuratorem elegit. l. Cum mandatoff. De minor. Nec datur illi restitutio in integrum, aduersus praedictam negligentiam, quoniam actione mandati ad damna, & interesse experiri potest, quae actione non tantum ratione doli, sed etiam levissimae culpe conceditur, ut copiosius explicat Gaill. l. cit.*

Immunis autem erit dominus, si mandati limites procurator excellerit, vel dominus ab initio statim contradixit. *V. Allen. l. 1. tit. 38. §. 6. Franc. Martin Decis. 481. n. 7.*

V. Ante omnia igitur ad mandatum Procuratoris attendendum est, quod sufficiens habere debet, sive pro acto, sive pro reo constitutus. *c. Constitutus. De Procuratoribus. Excipe nisi fuerit persona conjuncta, & caveat de rato. c. Nonnulli. De rebus. Pro reo etiam admitti potest præstata tantum cautione de iudicato solvendo in causa, in quibus per ipsum solvi posset, quia nimirum interest, absentes per quemlibet defendi. l. serrum quoque §. publice ff. hoc tit.*

Porrò mandatum probatur scripturâ authenticâ: item per testes, & literas privatas ipsius constituentis, si probetur, ipsius manu scriptas esse. Non sufficit tamen, si testes dicant, scire se manum ipsius esse, ex comparatione literarum, sed testari debent, se præsentatas fuisse, cum scriberet.

Deficiente mandato, vel inutili, & sufficiente, vel impertinente ad causam, de qua agitur *Procurator falsus ceasetur, a nullo iudice admittendus. V. Gaill. l. 1. Observ. 47. Vesemb. l. 1. ff. titul. tertio.*

Lanc. l. 3. tit. 2. §. sed sive Canis. l. 4. titul. lo tertio.

VI. Præter hæc iurare debet de calumnia in animam suam, sui causam, & simul in animam principalis sui, quando speciale ab ipso mandatum habet. *Marranta Parte 6. pag. 193. ubi etiam declarat, quid*

quid iuramento calumniae continetur, de quo nos Titu. 6. §. 1. nūm. 7. personæ qualitas tamen à iuramento excusare potest. Vnde procurator fisi, & quicunque à Magistratu datus est, immunis censetur, & personæ qualitas præsumptionem calumniae excludit. Franc. Marcus Parte I. decif. aur. Q. 111.

Quod si iurare in animam stram reuocatur, puniendus est pœna arbitaria: & meminisse se testatur Gaill. I. 1. Observ. 89. in Camera Spirensi contumaciam cu' ildam nolentis iurare in animam suam pœnā tantum pecuniariā multatum esse. Quamvis enim bene faciat, recusando iuramentum, videns iniustitiam causæ, tamen litem teneat contestatus & ideo litis dominus factus est. V. Barb. in c. In per tra. standis 3. de iuram. calum. Barb. in c. In per tra. standis. De iuram. calum.

VII. Secreta, & documenta pro domini sui causa non deber revelare parti adverse, ne ut prævaricator puniatur. I. 1. §. 1. quiss. ad l. Cornel. De falsis, & l. 1. §. De pravar. Menoch. De arbitrar. Casu 323. docet, procuratorem, qui prævaricatur, prodendo domini sui, præter infamiam, & pœnam arbitrio iudicis constitutam, insuper erga dominum suum teneri actione mandati. Glossa in Rubr. C. de Procuratoribus & ibi Iason numero secundo Boſius verò refert, Causidicum quendam Mediolani. pœna publicationis bonorum, & exilio ad tempus multatum esse. V. Zilitum to. 1. Consil. 4.

Idem servandum esse Consiliarii Principum, belliducibus, Medicis, Consellariis, aliisque similibus monet

Navarrus cap. 25. numero 42. nisi secreta illa aliunde noverint, vel nisi talia sint, quorum detecio, quām occultatio utilior sit. De Iudicibus, & Affessoribus addit Lugo Disputatione 37. sectione 15. numero 193. ex iuramento obligari ad te- gendum ea quorum occultatio magni interest.

VIII. Cavillis, cautelis, & fraudibus uti Procurator potest ad decipiens dum adverſarium, dummodo causam iustam foveat, & mendacium absit. c. utilitatem 32. quæst 2. ubi exemplum Iehu & Davidis allegatur: quin ipse Dominus excludere volens Phariseorum captiones interrogantibus de unā quaſtione nihil respondit, sed aliam oponuit, ut clavum clavo pelleret, monstraretque licitum esse cautelis uti contra hostium cautelas, & artem arte falere.

Dixi. Cavillis & cautelis uti posse, non autem instrumentis, aut testibus falsis. Hoc enim iure naturali prohibetur: simulationes verò, & industria fallaces permittuntur. Azor 111. l. 13. c. 19. Anton. Parte I. c. 19. §. 8. Tholos l. 49, c. 6. numero 39. ubi vafros, & verbosos Causidicos foro arcendos docet. Covarruvius au- tem l. 2. variar. cap. 2. numero 1. licere con- tendit ad technas & cavillationes ad- verſarii impediendas: cavendum verò in primis, ne dum lagaces & industria esse nitimus pro cavillis calumnias, pro commentis mendacia vendite- mus:

IX. Procuratori non licet cum domino suo pacisci de quocumque liti, puta, tertia vel quatuor parte sibi cedendâ. l. litem C. hoc titulol. sumpt. ff. de pacis. Perit.

Periculum enim est, ne per fas, & nefas in victoriā incumbat. *Thelos.* l. 49. c. 8. Turpe reos empta miseris defendere lingua. Pacisci tamen de certo salario, si item obtinuerit, potest. Dignus siquidem est operarius mercede sua. *1. Tim.* 5. *vers.* 18. *Valentia.* III. D. 5. *quest.* 15. *puncto tertio Antonin.* l. *cit.* *Silv.* V. *Advocatus numero 10.* *Nav.c.* 25. *De pecc. advocat. numer. 30.*

Illud verò mirum, quod *Thelos.* *rust.* l. *cit.* non esse mercedem, quod ad vocatis datut, sed honorarium, eò quod scientia nullo pretio honorario compensari queat. Nam pro labore & studio suo, non autem pro scientia habitu salaryum datur. *Mynsing.* *Centur.* 3. *Obs.* 7.

In Camerā Spirensi, quamadmodum *Andreas Gaill* testatur *l. 1. Obsr.* 44. Procuratores, & Advocati, quando recipiuntur, iurant, quod ultra taxaram à iudice summam nihil à partibus exigere velint. Formula iuramenti exat in *Ordinat.* *Parte prima titul.* 363. *cum seq.* & *titu* 46. *ead. parte V.* *Sanctum Thomam* 2. *2da. quest.* 71. *artic.* 2. *Soto l.* 5. *de Iust.* *quest.* 8. *artic.* 1. & *4. Silvest.* V. *Advocatus* *numer.* 14. *Tabiena eod. numer.* 16. *Zerolana* *numer.* 3. *Piafec. in Praxi.* *Parte secunda cap.* 4. *pag.* 276. *Canis.* l. 3. *Institut. titul.* 2. *Tanner.* D. 4. *quest.* 4. *dub.* 6. *num.* 130. *Toletus* 5. *l. c.* 60. *num.* 6. *Treutler.* *Vol.* 1. *disputa.* 9. *numer.* 7. & *seq.* *Hartman.* l. 2. *titul.* 10. *Observ.* 2.

Non peccare in conscientia, si cum cliente suo de quota litis paciscatur, cū multis docet *Diana Par.* 2. *Tr.* 16. *Resoluzione* 47.

X. Contingit etiam, ut Procurator

cum domino suo de palmario seu victoria paciscatur, valetne eiusmodi conventio? De quora litis pacisci vertatur in l. quisquis & l. si qui D. de postul. l. si contra. C. Mandati. & l. item. c. de Procuratoribus. At ratione palmaria, seu victoriae valere pactum cum *Gulli.* *tit.* l. 1. *S. litis ff. de var.* & *extraordin. cognit.* onibus.

Navarrus docet l. 1. *Consil.* 4. *de patib.* & in *Man. cap.* 25 *nume.* 30. ubi disertis verbis sine peccato ait, conveniri posse, ut certa quantitas solvatur pro labore, seu victoria litis obtenta: in modo etiam de certo præmio præter iustitia stipendum dando, si victoria proveniat, modo id moderatum sit, & lege speciali non prohibitum. *l. jump. w f de patib. Azorius* III. l. 13. *cap.* 19. *Dub.* 8. *Toletus* l. 5. *cap.* 60. *numer.* 6. *Layman* l. 3. *Tr.* 4. *cap.* 26. *num.* 10. *Sanchez* l. 6. *Consil.* *cap.* 7. *Dub.* 9. atque econamine, vel certi conditio, velex stipulatu actu, aut officiū iudicis competit. *Glo.* in *Lun.* C. *de suffrag.*

Denique in exigendo salario, quod insolutum datum est, computari debet, cum eo, quod debetur, ne utrumque compositum licitam quantitatem exceedat, per textum *di legis litis ff. de var.* & *extra. cogn.*

NOTA palmarium Legistæ vocant, quod ultra constitutam mercedem ad vocato datur propter obtentam victoriā.

XI. Procuratoris munus definit non uno, sed pluribus modis. Primo mutuo consensu, iuxta regulam. Vnumquodque eo modo dissolvi, quo colligatum est. l. *Mutariiff. de Procurator.*

Secundo per revocationem domini re inter-

integram, id est, ante litem in iudicio contestatam. At lite contestata non potest invitus revocari, nisi iusta, & gravis causa sub sit, ne damnum patiatur. *l. ante diem picum sequ.* *C. de Procuratoribus.*

Terio finita instantia, id est latam sententiam definitivam. Nam procurator iudicium appellationis prosequi non tenetur. Poterit tamen denuo pacisci.

Quarto per mortem domini, a quo constitutus est, re integrum: interdum quoque non integrum. *l. Nulla. C. hoc tit.* *l. Mandatum ff. Mandat.*

Quinto ipsius procuratoris obitu. Neque enim ad haec officium transit.

Sexto Mutatione, seu alio in eius locum substituto. *l. si quis cum procuratorio. f. eod.*

Denique si principalis adveniat, & causam per se tractare velit. Hoc ipso siquidem censetur dimittere procuratorem, nisi ex circumstantiis, & conie-
ctatis aliud appareat. *Lancelot. l. 2. Insti-
tut. tit. 2. Tuschus Concl. 833. VVesenbec. l. 3.
f. 3. numero 11. Canis. l. 4. Institutionum
m. 3. Azor. in sum. l. 2. Rubr. 13. nume-
ro 12.*

*An. Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 9.
Vallen. l. 1. titul. 38. §. ultimo. Vbi circa
finem, de procuratore excommunicato
moner, acta ipsius, si postquam con-
stitutus est, excommunicetur, & nemo*

contradicat, valida futura: secus,
si constitutionem excommu-
nicatio præcedat. *Felis. in*

*Post cessionem. De
probat.*

§. 3.

*Satisfit Dubius de Advocatis & Pro-
curatoribm.*

*DVB. 1. An Clericus possit esse Ad-
vocatus?*

R. Non posse, tum quia minus con-
veniens, & decorum est statui Ecclesia-
stico, tum quia irregularitatem inducit,
in causis capitalibus, si ex patrocinio
Clerici mors aut mutilatio sequatur,
quemadmodum accidisse cvidam O-
stiensis testatur, qui fratrem suum de-
fendendo effecit, ut accusator morte
plectetur. *c. Postulati de homic. c. 1. Dis. 50. c. aliquantos. c. si quis post. Dis. 51. cap. ex
literis de excessib. Pralator.*

Excipe 1. causam piam, qualis est Ec-
clesiae, monasterii, viduarum, & orpha-
norum, miserabilium personarum, &
Consanguineorum. *Silv. V. Advocatus n.*

2. *Armilla n. 6.*

2. Si non faciat lucri cupiditate, sed
ex charitate, & zelo iustitiae defenden-
dæ: ut patet ex contrario sensu c. Pervenit
*Dis. 36. & notat Abb. in c. 3. Ne Clerici vel
Monachi. Hic verò non est stipendii aut
mercedis locus.*

3. Vnam vel alteram causam defen-
dere potest. *innoc. in ca. un de oblig. Abb. l.
cit. Trotius l. 2. de perf. cleric. c. 54. numero
tertio.*

4. In foro Ecclesiastico, & causis Ec-
clesiasticis permittitur. *c. 2. de postul. & c.
In nostrâ. De Procurat.*

5. Domi licet rationes & allegatio-
nes conquirere, aliisque ad proponen-
dum in iudicio suppeditare. Hoc enim

charitatis opus, & meritorium est, ut in
c. I. Dist. 39. tradit. Ripa.

6. Excipe Clericum, qui beneficio
caret, & sacro ordine. Hic enim cum
a laico parum distet, nec postulare, nec
advocare prohibetur, etiam in laiculair
foco. *Navarrus cap. 25. numer. 100. & c. non
dicatis num. 99.* si tamen publicè coro-
nam, & habitum Clericalem gestant,
vix a peccato excusari possunt, publicè
& ordinariè exercendo prædictum
munus.

In Curiâ Romanâ consuetudine
receptum est, teste *Salzedo apud Diaz in
Pract. cap. 65.* ut non solum suo nomine,
quod omnibus etiam sacerdotibus per-
misum, sed alieno etiam procuratoris,
& advocati munus exerceat, & omnes
lites quantumlibet profanas tractent
pretio ad id conducti. *Simon Maiol. De
irregul. I. 5. c. 19 n. 4.*

8. Quod irregularitatem attinet,
notandum est 1. eam iuris merè humani
esse, ac proinde facilè impediti, ac tolli
posse. 2. non incurere Clericuro,
quando cum protestatione accusat, vel
patrocinatur. 3. immunitum a ea fore, si
Iudex tali protestatione contemptu ad
poenam sanguinis vel mortis procedat.
*V. quae dixi de accusatione titula tertio §. 1. n.
8. & §. 2. Dub. 6.*

*Barb. in tit. de postulando. Aulâ Par. 7. D.
5. sect. 2. D. 8.*

DVB. 2. quid de sacerdotibus, & E-
piscopis dicendum?

R. Episcopos, & maiores ipsi a mu-
nere advocandi simpliciter removet
Angelus V. Advocatus num. 4. tam coram
Ecclesiastico, quam coram laico iudice
cap. Te quidem II. questio. I. cap. Prælatum

*Distinct. 88. cap. Episcopus. 14. Quest. 5. & 21.
quest. 3. per totum. Presbyteris vero
permittit in quatuor causis advocate,
Primo pro se. Secundo pro Ecclesiastico.
Tertio pro personis sibi coniunctis, &
hoc, quando non possunt habere a-
lium, vel non ita bonum, & persona
coniunctæ sunt ulque ad quartum gra-
dum. Quarto pro miserabilibus per-
sonis. Intellige omnes illas, quæ per se
proprias causas non possunt tractare,
vel Ecclesiastico auxilio indigentes. In
criminali vero coram iudice laiculair
nunquam possunt. Ita ferè *Angelus. V.
Sanchez l. 6. Conf. cap. 7. D. 3. Armilla nu-
mero 6.**

Melius alii cum *Panormi* in titul. De
postulando. Coram iudice laiculair Epi-
scopo advocati partes minimè fulcipi-
endas esse, quia non decet reverentiam
ab eo exhibere iudici, à quo eam iure
suo exigit sed coram iudice Ecclesiasti-
co ex iusta, & rationabili causa liberum
ipso esse, an per le vel per alium agere
velit. Ad ipsum namque cumpnus
pertinet tueri iura Ecclesiastica, defendere
pauperes, & miserabiles personas,
neque ut suos & coniuctos sibi delerat,
charitas permittit. *Præclare Sandus
Gregorius ad ianuarium Archiepiscopum ip.
61.* Pastoralis regiminis necessitate
compellimur, ut orphantorum, vidua-
rumque causis solerius, quam ceteris
curis insitamus. & *S. Hieron. ad Nepotian*
Gloria Episcopi est, pauperum opibus
providere.

NOTA. Religiosis, licet Canonici
regulares sint, advocati, & procurato-
ris officium omnino prohibetur, nisi
iubente prælato in causa monasterii sui
Clem.

Clem. Religiosus De Procur. V. L.ym. l.3. tr. 4
c.26. num. 12. Aranilla num. 8. Em. Sa. num. 2.
Soto l.5. q.8. art. 2.

DVB.3. An procurator, & Adyocatus pauperum causas gratis suscipere, & defendere tueatur?

R. 1. Certum est teneri, quando pauperes extrema necessitate laborant, ita ut si non defendantur, bonis omnibus, vel etiam capite multandi sint. Nam proximo suo extremè indigno subvenire quilibet debet, nisi in necessitate constitutus sit. Verum de non extrema, sed gravi necessitate dubitatur. Pone ad fustigationem, triremes, aut gravem carcetem damnatum iri quemplam, cui succurrere advocatus possit, teneturne sub gravi peccato id facere? Catech. & Navarrus in cap. 25. num. 29. esse obligatum censet: probabilius tamen videtur teneri, modo tantum temporis ab aliis curis necessariis vacuum habeat. Ratio eadem est, quæ in materia de eleemosyna dari solet, ad probandum, sub mortali peccato pauperi in gravi necessitate constitutu' iucundendum esse: alioqui non videtur quis diligere proximum suum, sicuti se ipsum. Sanctus Thomas 2. 2da. quastione 71. articulo primo quem allegat Silv. V. Advocatus num. 11. qui tamen cum Navarro in V. Eleemosyna. num. 2. docet. etiam habentes superfluum ultra necessitatem non nisi in extrema necessitate ad largiendam eleemosynam obligari. V. Liss. cap. 31. Dub. 7. Soto l.5. quastione octava art. 1.

R. 1. Iudex cogere Advocatum & procuratorem potest ad patrocinandum

pauperibus. Glo. in l. invit. C. De procur. Zerola Par. 1. V. Advocatus num. 1. Gaill l. 1. Obs. 43. citatis multis legibus. Compellitur autem sub pena privationis officii l. providendum. S. 1. C. de postulando. Nihilominus ex iustis causis excusat se apud Iudicem potest, quæ si relevantes sint, recipiuntur, & alii depurantur. l. Longius. l. Iudex. De excus. tutor. Quando autem ex publico salaryum accipiunt, non est, quod difficiles se exhibeant.

In regno Galliæ ex publico ali Tholos. l. 49 c. 6. testatur De Neapolian. Barb. in cap. Ex literis. De maior. & obed. De Camera Spirensi Andreas Gaill l. cit. addens etiæ procellus ex Cancellaria pauperibus gratis dari, nuncios quoque gratis executionem facere. Si tamen caulam obtinuerint, in executione factos sumptus refundere debent, quandoquidem ad pinguorem fortunam translati sunt: nec iustum est, eos cum aliorum damage locupletari. Ideo super postea acquisitis convenienti possunt, deducto, ne egeant. l. C. & filius fam. ff. de cessione honor.

Quæres. si advocatus renuat patrocinari pauperibus, an contra iustitiam peccet? censeo non contra iustitiam sed charitatem duntaxat peccare, ac proinde non teneri ad restitutionem, & compensationem damnorum. Mynsing. Cent. 4. Observ. 32. Soto. l. 5. Q. 8. artic. 1. Regin. l. 256. 29. n. 675. Tanner. Disp. 4. n. 225.

DVB. 4. Vtrum Advocato liceat causam dubiam defendere.

R. Supposito, quod de opinione probabili DD. communiter tradunt, advocato licei suscipere, & defendere

causam, de qua non constat, iniustam esse, sive accusando, sive defendendo. Nam qui operatur secundum opinionem probabilem, quamvis opposita censeatur probabilitatem, non peccat. *Navar. Prelud. 9. num. 9. Item consil. 9. de empt. &c. 27. in Manu- li. silv. v. scupulus. n. 3. Em. Sa. V. Dubium. num. 3.*

Nequis enim ideo vera est haec vel illa opinio, quia videtur esse. In multis siquidem propter latentes causas decipiuntur specie recti. Et considerandum est, quod adyocatus non definit causam, sed ea proponit, quae probabilem faciant, & totam decisionem Iudicii relinqui, qui forte oppositum pronunciabit. *Sotol. 5. q. 8. ar. 3. silv. q. 10. Sayr. l. 1. c. 11. Vasq. Disp. 64. c. 1. Sanch. l. 1. Mor. c. 9. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. §. 3. Bardas. Discept. 4. c. 29. ubi notat, excipi causam sanguinis, in qua probabiliori intentiæ insistendum sit.*

Neque urget, quod aliqui obiciunt; non licere bellum moveare, cuius iustitia dubia sit: quia ut bellum suscipiatur, non satis est, existimare licitum esse, sed de illius æquitate, & necessitate, quæ ex iniuriâ illata pender, constare debet. In iudicio forensi alia ratio est, ubi in utramque partem discepione facta. Iudicii determinatio relinquitur. Iudex autem, quamvis communem Doctorum opinionem usurprium sequi debeat, non ita astringitur tamen, ut oppositam illi ex causa eligere nequeat. *V. Menoch. de arbitrar. Centu. 4. casu 349. & quadiximus Tit. 2. §. 3. Dub. 2.*

Dub. 5. Quid adyocatus causam dubiam suscipiens observare debat?

R. Tria haec sibi commendantur. Primum est, ut causæ sibi propria merita, æquitatem, & probabilitatem accuratè exploreat, & si animadverrat improbabilem vel iniustum esse, defensione, & patrocinio omisso litigare volentem abstineat, ne leuce concusa reum faciat omnium malorum, & damnorum, quæ consequi possunt. *8. Tho. 2. 2 de q. 62. 4. 7. & q. 71. 4. 3.* Neque contestariis permisum est absolvere causidicum, cui perinde est, justam, an injustam causam tueri.

Secundum, ut post diligentem causa examinationem sincerè, & fideliter clientis suo appetiat, quæ probabilitas, & spes victoriae sit. Contrarium si fecerit, & vana spe induxit illum ad litigandum, ad compensationem omnium damnorum obligatus est. *Leß. c. 31. D. 8.*

Tertium, ut paratus sit quando in processu manifestè deprehendit causam suscepit iniquitatem, defensere, & eandem cessationem clienti sua persuadere, quemadmodum. *8. Tho. monet q. 71. ar. 3.* Quod si hoc illi grave & dedecorolus videtur, sibi imputet, & à dubiis litibus suscipiendis in futurum caveat.

Adde, si prædicto modo ad incipitalite destiterit, propter causam iniquitatem in progressu repertam, non esse fraudandum salario suo. Cum enim bona fide manu operi admoveatur, bona fide laboris sui fructum exigere potest. *I. præter. ff. de vacat. & cessat. muner. Silvij.*

Silv. n. 22. Armilla. n. 18. Soto l. 5. q. 8. art. 3.
Az. 11. l. 13. c. 29. Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n.
18. & 19. Trautler Vol. I. Disp. 8. n. 3.

Dub. 6. An utriusque parti litigantium simul patrocinariliceat?

De conscientia movetur quæstio hæc, non de præxi, & usu iudiciorum. Nullibi enim permitti illud, sole clarus est: & Ius resistit prohibens audire, qui contraria allegat. *l. 1. C. de furtis. ubi Glō. Gaiofridi.* Expluribus actionibus contraria una eligenda est. Nihilominus *Speculator in rictulo de Advocato n. 14.* Advocatum utriusque parti servire posse ait, quod *Angelus num. 17.* restringit ad causam dubiam. Nam si pro auctore non nisi probabiles rationes militent, & si nihil pro teo, sicuti à duobus advocatis, ita ab uno per intervalla propinpoterunt, non secus, ac si consilium à iudice quibet alius utriusque partis fundamento in charta exhiberet: *Sil. refert tamen n. 7.* nec in dubiis admittendom putat respetu ciusdem causæ, & instantiæ: tum quia non est sine scandalo, & detimento famæ, nisi rarissime: tum quia videtur impossibile ut visa materia diligenter habeat bonam fidem respetu utriusque causæ; tum etiam quia videretur contra iura. Ut ut sit non video opera pretium, labore pro conquitendis rationibus ad causum, cuius non in foro, sed solo cerebro usus sit. Nunquam enim, ut initio monui pro utraque parte unum patrum seu Advocatum ullus iudex admittet. *Zerola Par. 1. num. 3. Armilla num. 70.*

Quares. Quid factò opus, si adyo-

catus annum salarym à duobus accipiens utriusque eodem tempore adesse nequeat?

R. Assister illi, à quo salarym primò constitutum est, alteri verò providebit ad alio. Advocato & quæ idoneo cum parte solarii competente. *V. Barb. in o. fin depositando, Nav. a. 27. n. 28. Regin. l. 13. c. 10.*

Dub. 7. An pro filio accusato patet ad defensionem admitti queat?

Cepola in consil. 45. hunc casum ponit: Tatuus vulneravit Sempronium, qui postea mortuus est. Index inquirit contra eum: Pater dicitur Tatuus vult venire in defensionem filii sui, non ut procurator, sed ut metus defensor, ad docendum, quod ex tali vulneri Sempronius non sit mortuus, estne admittendus.

R. Respondet admittendum esse, ut procuratorem. Nam licet regulatiter non possit venire procurator ad defendendum reum in causa capitali, potest admitti tamen, quoad unum aliquem articulum: *iuxta Glō. in l. penul. §. ad crimen. ff. de publ. iud.* Et confirmatur ex communi sententia & praxi. Vbiunque ferri potest sententia in absentem, ibi potest, & debet admitti procurator: Atqui in nostro casu sententia ferri potest in absentem.

Præterea generale est, quod pater pro filio, dominus pro servo, Abbas pro Monacho etiam ad plenariam defensionem intervenire potest: propter suum interest. imò patris officium consetur defendere filium. *l. sed si unius. ff. de iniuri.* ita tamen, ut de filio

r. 3. præ-

præsentando, & tradendo in manus Iudicis cautionem præstet: *v. Menoch. de arbitr. q. 8o. num. 6o.* ubi docet generaliter permitti, ut loco accusati in iudicium veniat, & defendat ille, cuius interest.

Dub. 8. Petrus prima tonsuræ clericus de homicidio suspectus est, & Iudex, Ecclesiasticus inquirit nunquid agere illi per advocatum, vel procuratorem licet?

R. Licere secundum ea, quæ *Dub. præced. & §. 2. n. 1.* diximus. Tuncenim procurator adhiberi potest, cum delicto minor religione poena debetur. At in nostro casu secundum Canones non potest alia & maior poena imponi, cum per inquisitionem procedatur. Adde, quod in isto casu contra absentem agi potest, ac consequenter admitti debet procurator, quemadmodum fuisus declarat *Cepola in casu 72.* Addit *Menochius l. 1. q. 8o. n. 129.* procuratorem admitti pro clericico criminoso, cum agitur, ut beneficio privetur ex *Decisione Rotæ n. 35.* Contuetudo etiam attendenda est, quæ alicubi procuratores admittit, alibi excludit, quemadmodum *Clarus observat. §. fin. q. 32.*

Dub. 9. An, & quando Advocatus teneatur ad restitutionem?

R. 1. Quia advocatus lege iustitiae tenetur clienti suo ad diligentiam, & adversæ parti ad non laedendum iniuste tenetur *Primo* clienti ad restitutionem omnium damnorum, si per negligentiam vel impenitiam suam causa cadat. *Secundo* adversæ parti etiam tenetur, si iniectam causam sciens defenderit, *Vn-*

de. consulunt DD. & ratio exigit, ut cognita causæ iniustitia clientē tuum mo- neat. & ad cessandum impellar: recu- faintem deterat, ita tamen, ut adver- parti non revelet secta causa ablique gravi necessitate. Neque ad traula- ctionem urgebit, quia iniustam causam habenti nihil omnino ab adversario debetur, & transactio in dubiis tantum adhibenda est.

R. 2. Si reum fraudibus defendet contra fiscum non tenetur ad compensandum emolumentum, quod Fisco ob- venissem ex condemnatione rei. Ratio, quia non peccat contra iustitiam parti- cularem, sed legaliter tantum. Nec po- na debetur à quoquam, nisi ad eam per sententiam condemnetur.

Quid verò, inquis, si procurator fis- ci sit, & iniuste agat? Non ideo reus fiet compensationis damnorum, quia officium ipsius non est curare, ut Fiscus mulctis, & confiscazione bonorum lo- cupletetur, sed ut leges serventur, & le- gum violatores puniantur, *Lef. c. 31.* *Dub. 8. num. 51. Escobar. Tr. 3. Exam. 2. c. 6.* *At Tholos. l. 49. c. 7.* munus ipsius esse tradit, curare ea, quibus compendia in fiscum deferantur, accusare, & defen- dere, quantum reip. interest sine per- culo calumniae. *l. Fisci. advocatus 3. de ad- vocat. fisci.* sive igitur directe, & per se, quod dubium, sive consequenter, quod nemo negabit, ratione officii sui obli- getur ad procurandam Fisci utilitatem, si per negligentiam, aut perfidiam non fecerit, ad compensandum damnum tenetur. *Mol. Disp. 95. Mich. Salon.*

R. 3. Si in criminali causa clientem suum

suum modo licito ita defendat Advoca-
tus, ut causam amittat, adversarius &
condemnerur ad pœnam talionis vel
aliam ad huius damni restitutionem
non renebitur, nec irregularitatem
contraferat. Neque enim iniuriam intu-
bit, sed relicitæ incumbens officio suo
graviter functus est. Sibi impatur ac-
culator, qui le majoribus auxiliis non
muniuit. Idem dicendum de reo, cuius
accusatori propter iustum negationem
pœna accrescit. Eiusmodi damna enim
neque reus, neque advocatus, modò
contra legittimum iudicium ordinem non
peccent, evitare tenetur. Quemad-
modum nec accusator obligatus cen-
suriat testicendum damna, quibus
reus ob sententiam iustum contra se la-
tam afficitur. Quin potius eum in fi-
nem iudicia aguntur, ut devicta pars
injustitæ sua pœnas luit. *Azor.* 111. l. 4.
c. 7. *Silv.* V. *Advocatus* n. 16. *Armillia* n. 19.
Silv. *Tract* 32. c. 2. n. 22. *Avila Par.* 7. d. 5.
§. 2. *Dub.* 8.

Dub. 10. An mortuo cliente in ipsum
advocatum vel procuratorem ferri
sententia possit?

R. Posse. Cum enim per litis con-
stitutionem, litis dominus constitutus
sit, *I. post litem, ff. de proc.* nihil causæ est,
cur una cum cliente expireret iudicium
inchoatum. Sententia igitur contra
ipsum vel pro ipso, contra hæredes de-
functi, vel pro ipsis pronunciabitur. *I.*
Nulla dubitatio. *C. de procur.* Executio
autem hæredibus relinquitur. *I. Plau-*
nus ff. de procur. Excepit procuratorem
prælati Ecclesiastici, quo per mortem
sublate opus erit novi præsulis novo

mandato, per text. in Clem. fin. de procur.
V. Maraniam pag. 242. *Andr. Gasl.* l. 1.
obs. 109. qui etiam advertit num. 5 pate
mortuo per interlocutoriam iudi-
cis in hæredes transferri processum. &
sententiam, quæ lata est cum de mor-
te partis non extaret legiūma insi-
nuatio.

Dub. 11. Quæ sit pœna Advocati
officio suo male fungentis?

R. Si prævaricatus fuerit prodendo
causam domini sui *Primo* incurrit infa-
miam, cuius pœna acerbitas Oldrado
mortem attulit, metu, & morte con-
cepto ex manifestatione criminis sui,
teste Claro q. 72. *I.* super officio privatut
& actione mandati conetur *Menoch.* *Ca-*
fu 323. *Secundo*, Clientes si damnati ad
multam ob molestas dilatationes fue-
runt, in advocatum, vel procuratorem
culpabilem transfertur debitum. Idem
propter contumaciam ad expensas
damnatur. *Tertio* si ipsius culpa adver-
sarius causam obtinuit, damnum clien-
ti suo compensabit. *Pholos* l. 49. c. 4. *cir-*
fin. *Quarto* ad interesse tenetur adver-
sario suo, si per cavillationem abstulit illi
bonam causam, vel gravavit petendo
injustam dilatationem, vel allegando fal-
sum, vel instruendo falso testimoniū, aut
clientem suum de neganda veritate.
Denique omnibus illis tenetur ad resti-
tutionem contra quos, vel pro quibus
auxilium inuestigat, cum illorum
damno. *Leß. c. 31. D. 8. Silv. n. 16.*

Regn. l. 25. c. 55. sect 3. Tol. l. 5. c. 6.
60. Bonas. To. 1. pag. 334.

TIT.

TITVLVS IX.

De Sententia, & re iudicata.

Srimus intentionis, postremus legitimatis actus sententia iudicis est. Propter illam lis inchoatur, pro illa terminatur Ipsa controversia imponit finem, res iudicata accipit. Inter haec duo qui non faciunt differentiam, produnt ignorantiam. Partibus translatione posthabita solam litis decisionem, expectantibus. Post accuratam aetorum omnium discussionem, & adhibita Iuris peritorum consultatione iudex ad sententiam pronunciandam accinget se iuxta ea, quae in sequentibus explicare aggredimur.

§. I.

Quid Sententia, & quotuplex?

I. *S*ententia est definitio iudicis legitimae causa, seu controversia imponens. Vnde Paulus 1C. ff. de arb. Sententiam, inquit, dicere existimat, qui ea mente id pronunciat, ut secundum hoc discedere eos, quilibet, a tota controversia velit. Res iudicata vocatur ipsa causa, per sententiam decisa, vel absolutione, vel condemnatione. l. i. ff. hoc. Tit.

Quin etiam sententia ipsa, quae lap-

su temporis manet quasi a partibus acceptata, & approbata non male res iudicata appellari potest, eoque pacto lolemus dicere. Sententiam transire, vel transivisse in rem iudicaram. Mariana Par. 6. de eod. iudicior. hoc tit. n. 1:8. Ferr. in Forma sententia definitiva pag. 179. Barb. in c. 1. b. t. qui in super monet, quando rei iudicatae mentio simpliciter fit, in aliqua dispositione, vel mandato, intelligendum esse & de re iudicata respectu temporis praeteriti, quo sententia lata est, & respectu temporis decennalis finiti, post quod nullus amplius locus est appellationis: in dubio autem intelligendum de posteriori tempore, per c. pen. de sent. excom. iuxta quae clausula mandati *Ut rei iudicata prius pareatur. Vel dummodum pareant iudicatu*, de posteriori re iudicata explicitur. Sic enim absque praividicio, aut saltem cum minore ipsius, contra quem imperatum est, damno & periculo fiet. Si autem princeps causam committat cum clausula *Non obstante re iudicata*, de priori tempore accipendum erit, tum propter causam modum dicetam, tum ne lites iam loquitur iterum suscitentur. Nam decendio clausi confirmata putatur. Iudicis sententia, ut nulla amplius mutationem admittat

mittat, quemadmodum inferius suo loco prolixius dabimus explicarum. Nov. 23. Nov. 119. c. 5. Auth. Hode, Treutl. Disp. 23. n. 5.

II. Sententia alia est Definitiva, alia Interlocutoria. Definitiva est, quæ principalem causam, seu controversiam definit, absolvendo, vel condemnando. I. ff. de iud. I. qualem 19. §. 1. ff. de receptu ab.

Interlocutoria dicitur, quæ non de summa controversia, sed rebus ad eam definitiendam pertinentibus pronuntiatur, vel, quæ inter principiis in, & finem causæ iuxpe aliquo emer gente, vel incidente profertur. Glo. in Cle. 1. de sequestr. poss. I. post sententiam. C. de sent. & interloc. puta, de cognitione differenda, de testibus producendis, de quæstionibus, tormentis, & sim.

Ficetiam interdum, ut post finem causa interlocutoria aliqua proferatur. I. Cum cle. 1. c. C. de episc. & cler. I. tubemas, & ibi Glo. de advocatis divers. iud. Interdum etiam, ubi non est aliquid principium, vel finis. §. si quis autem. Nov. de heredib. & falcid. Vnde aliqui generaliter centent vocandam esse interlocutoriam iudicis determinacionem ad aliquem articulum pro facilitate expeditione. Tholos. 1. 50. c. 1. Lancel. I. 3. tit. 15. San. hez. I. 6. Consil. c. 3. Dub. 9. Silv. V. sententia n. 3.

III. Interlocutoria sententia dividitur in merè interlocutoriam, & eam quæ habet vim sententia definitivæ. Merè interlocutoria neque negotio principali, neque articulo alicuius negoti principialis finem imponit, adeo-

que non parit præiudicium irreparabile, & ab eodem iudice revocari potest. Interlocutoria vim definitivæ habens dicitur, quæ parit præiudicium irreparabile per supervenientem Definitivam vel appellationem à Definitiva. Tali est omnis illa, quæ art. calum substantialem negoti principialis decidit. v. g. Tictum, qui quodd minor sit restitucionem in integrum petit, non esse minorem. V. Marant. Par. 6. in vers. Et demum. fertur, §. Decisoria iudicij. num. 42. & sequ. v. sententia num. 2. Cardin. Tusclus in lit. S. Conclus. c. 111. & 112.

IV. Definitiva sententia ab interlocutoria differt multis modis.

Primo ratione materiae, quæ in hac particularis, in illa universalis seu generalis est, ut ex modo dictis liquet.

Secundo. Definitivam non potest revocare iudex, nequidem ex consensu partium, sive lata sit in causa civili, sive in criminali.

Excipe principem, qui ut supremus iudex, arbitrio suo mutare, & corriger sententiam potest. Merè interlocutoria verò admittit revocationem etiam nemine petente, aut consentiente. Nec solus iudex, qui tulit eam, sed is quoque, ad quem appellatum fuerit, revocare potest. I. quod ius sit, & ibi Bart. ff. de re iudic.

Limita. 1. Nisi mandata executionis sit: sic enim res non manet integræ. 2. nisi transferit in formam contractus, vel quasi contractus. 3. nisi lata sit cum sententia principali, quia

§

tunc

tunc censetur pars illius. 4. nisi appellatum sit à iudice, quicam tulit, & appellationem adiicit; quia sic abdicat à le iurisdictionem. Denique nisi superior iudex prohibuerit.

Terzo differt, quia Definitiva scripto ferrari debet: interlocutoria non item.

Quarto. Definitiva præter ordinem iurislatæ invalida censetur, secus de interlocutoria existimandam, quæ ordinem iuris non attendit.

Quinto. Definitiva irrita est, si ad verba pars non fuerit citata, quod in interlocutoria minime requiritur.

Sexto. Addunt aliqui Definitivam àstante pronunciandam esse, quod nec clarum non est in interlocutoria.

Septimo. A definitivæ semper appellari potest, ab interlocutoria, vel nunquam appellatio fit, vel rassisimè.

Ottavo. Denique definitiva non nisi causâ cognitâ profertur: interlocutoria verò etiam extra causâ cognitionem. 1. *Quidergò* s. 4. ff. de his qui notantur *infam*. *Maran*. pag. 231. & sequ. *Azo* *infam*. l. 7. *Rubr*. 43. *W* *esenbec*. in ff. l. 42. tit. 1. *Lancel*. l. 3. *Inst. tit. 15*. *Car* n. l. 4. tit. 14.

V. Non defunt, qui secuti *Speculatorum* in *Rubr*. de *sen*. plures sententiae species numerent. Nam præter modo explicatus, aliam dicunt esse sententiam præcepti, aliam decreti, aliam multæ, aliam banni &c. Verum, si accurate inspicias, intelliges ad Definiti-

vam, & interlocutoriam omnes revo- cari posse, quemadmodum *Maran* fuisse ostendit.

Vt alia omittam, Decretum stricte acceptum nihil aliud est, quam senten- tia interlocutoria qua iudex decernit, aliquem v. gr. mitendum esse in pos- sessionem, alimenta pupillo submini stranda, mitiorem in integrum restitu- endum esse, & simil. Si tamen ad sen- tentiam interlocutoriam pertinent etiam comminationes, epistolæ, & subscriptiones ludicum, ut *Tholos* vult l. 50. c. 1. ampliandum erit Interlocu- toriæ nomen, & à propriâ significatio- ne liberandum.

¶. 2.

Modus ferendi sententiam dif- nitivam.

I. **A** Vditis litigantium rationibus, & iustitiae libra accuratè pensatis, totoque iudicij ordine completo, partibus peremptoriè citatis, sententia proferenda est ex *scripto*, in loco pu- blico, & consueto, ipso die, & hora, ad quam citatio facta est. Iudex, & non- lius sententiam pronunciare debet, ni- si consuetudo aliud velit, vel persona illustris sit, cui propter nobilitatis prærogativam per alium id facere permit- titur. Illustribus personis episcopus ac- censerit, cui propterea eadem præro- gativa datur in *c. fin. de sen.* & *re iud. in 6.* ubi additur, si sententia stando, & no- sedendo proferatur, nullius esse mo- menti intellige, modò non habeat im- pedi-

pedimentum sedendi. Tunc enim nihil minus validè prolata censebitur. *v.* Barb. in *c. cit.* Em. *S. a. v. de sent. n. 2.* Cardin. *Tus. Concl. 133.* Treutler. *Disp. 23. n. 3.* *Vi-* gel. in *Meth. l. 2. c. 17.*

II. Ut sententia legitima sit, conti-
nere debet *Primo* nomen ipsius iudicis.
Secundo qualitatem, an sit ordinarius,
vel delegatus. *Tertio* nomina litiganti-
um. *Quarto* tenorem primæ petitionis,
super qua iudicium fundatum est.
Quinto mentionem de substantialibus
iudicii, puta, *Visa litis contestatione, iu-*
ramenio calunnia, testimoni depositione, &
similibus. *Sexto*, absolutionem, vel con-
demnationem. *Septimo*, quod feratur
partibus præsentibus, vel per contumia-
ciam absentibus. *Octavo* ex scripto re-
citanda est. *Nono*, iudex sedendo lege-
re debet, eo modo, quo *n. præc.* dixi-
mus. *Maranta pag. 237.* *Cuchus l. 3.* *In*
fili. pag. 330. *Vallens. l. 2. tit. 27.* *San-*
ctibz. l. 6. *Consilior. c. 3.* *Dub. 9.* *Card.*
Tusibus Concl. 133. *Armilla. V. Sententia.*
num. 4.

III. An vero causa condemnatio-
nis, vel absolutionis inferenda senten-
tia sit, controvertitur. In praxi certum
est non fieri, nec expedire content periti.
c. sicut nobis desent. excom. & ibi *Pa-*
norm. Non expressa enim præsumi-
tur vera, & sufficiens: expressa non ra-
tio in dubium vocatur, ab illis potissi-
mum, quorum voto, & expectationi
contradicit. *Felinus in c. Quoad consul-*
tationem, de re iud. *Wesenb. l. 42. ff. tit.*
1. ubi addit, licet inseri causam senten-
tiae non sit necessarium iuxta *c. sicut no-*
bis. citatum, si tamen falsa, ineptave-

expressa sit, sententiae vitium adferre.
Innoc. in c. In præsentia. de renunc.
In quibus autem casibus causa ex-
primenda sit, vide apud *Panorm.*
lo. cit.

IV. Valida est sententia non con-
cepta, & prolata scripto in his septem
casibus. *Primo*, quando cause breves
sunt, maxime vilium peritonatum.
Breves autem censentur duorum au-
reorum. *ff. de dolo. l. Adest.* præterea
iudicis arbitrio relinquitur. *Secundo*,
quando episcopus inter clericos suos
iudicat de causa civili. *c. si quis. 10.*
q. 1. *Tertio* cum præles deposito offi-
cio suo convenitur de administratio-
ne. *Auth. ut iudices sive quoque suffi-*
cient. Quarto. Cum summus Pon-
tifax per se pronunciat. Neque enim
huiuscemodi legibus astricatus est. *l.*
Digna vox. C. de leg. quemadmodum
nec Imperator. *Schneidewin. ff. l. 2.*
tit. 26. *Quinto*, si lata sit in causa
matrimoniali, ut aliqui volunt. *Sex-*
to, quando partium consensus adeit.
Septimo denique in omnibus causis, in
quibus summarie proceditur. *Clem.*
sepe. de verb. sign. ubi etiam iudicis per-
mittitur, ut in summaris iudicis itans
vel sedens, prout ei magis placuerit,
sententiam deficitivam pronunciet:
Tusibus Concl. 133. *Sanct. lo. cit. 2m.*
ger. Tract. de exceptionib. Par. 1. c. 2.
num. 17.

V. Prolata semel sententia defi-
nitiva, quoad illius causam extinta
censetur potestas iudicis tam ordina-
rii quam delegati, ita, ut nihil mu-
tare, corrigere, addere, vel demere
queat.

s 2 queat.

queat. *l. Iudex. ff. dere iudica. l. Quod ius sit. eod. l. Paulus eod. Panor. in c. Sententia h. t. num. 26. Azo l. 7. num. 44. Specul. Par. 3. n. 10. V. Vefenbe. l. 42. ff. tit. 2. n. 9.*

Limita in Ordinario Iudice, cui mutatio, & correctio permittitur in quinque casibus. Primo, quoad mulctam, quæ minui vel remitti potest. Secundo, quoad fructus, & expensas, aliave accessoria, in quibus eodem die suppleri potest. Tertio, si quis absens veniat, adhuc Iudice sedente pro tribunali. l. Dirus. ff. dere est. in inst. Quartu, si publica utilitas exigat. l. Quod semel ff. de decretis ab ordine faciend. Quinto, ubicunque vertitur periculum animæ, & de errore fit fides. c. Inter ceteras. h. t. c. sententia eod. ubi de sententiæ nullitate propter errorem contra leges, canones, aut consuetudinem multa à Barb. colliguntur. Armillia. V. sententia n. 3. Franc. Marcus Par. I. q. 547.

Adde, si in condemnatione Iudex omiserit condemnationem ad expensas, eodem die, & amplius non, suppleri poterit. *l. 3. C. de fruct. & litiū expens. Item, quod à Gaill. annotatur l. 2. obf. 1. n. 6. quamvis sententiam latam Iudex nequeat mutare, aut revocare, permittit tam en illi declarationem, & interpretationem, quia Iudex declarando sententiam nihil novi pronunciat. l. ab executione ff. de appell. Bartol. ibid. Idem Gaill. l. 1. obf. 116. num. 8. scribit, contra usum aliorum tribunali in Camera Spirensi non solere admitti petitionem de sententiæ de-*

claratione, ne lites prorogenetur, cum præsertim exactis peti queat declaratio. *V. Schniderv. l. 4. Inst. tit. 6. & Curare Lancel. l. 3. tit. 15. Oldendorf Consil. 66. Socin. Cons. 34. Cardin. Tusibus Concluſ. 1:6. qui multa modo interpretandi & declarandi sententiam colligit.*

VI. Quando unius causæ plures Iudices sunt, omnes sententiam proferent: idque coram, nec valebit sententia reliquorum uno absente. l. Diem proferre. 27. §. 4. ff. de arb. huiusmodi ad sit, & contra alios sentiat, vel etiam iuret, sibi non liquere, standum erit reliquorum iudicio. Si omnes præsentes in diversas summas condemnent, eligenda est minima, nisi plures in maiorem summam convenient. Reg. In obscuris. de Reg. Iur. in 6. si unus ex duobus condemnnet, alter absoluat, huius sententia in favorem rei prævalebit. c. fin. de Sent. & re iudic. Reg. In pænis. de Reg. Iur. in 6. ubi Dynus, Peckius, & alii Conveniunt.

Limita. Primo, nisi actoris causa favorabili sit, puta libertatis, donis, matrimonii, testamenti, & similiū. di. c. fin. l. 1. par. 10. ff. de in off. testam. V. Dynum, & Peckum in cit. Reg. in pænis.

Secundo, nisi sententia absolutiora manifestè iniqua sit. Oldendorp. Tract. de sent. & re iudic. Lancel. l. 3. tit. 15.

Et haec in iudicis ordinariis locum habent, qui suo nomine iuridictionem exercent, non vero in delegatis. Etenim si duo Iudices delegati

gari diversas sententias habeant, utramque suspendetur, donec arbitrio delegantis decisio fiat. Abb. inc. fin. eod. v. s. 3.

Quod si ex compromisso arbitrii duo electi non consentiant neutius sententia valebit. l. Diem 27. §. 3. ff. de re. s. 3.

Si plures duobus fuerint, maioris partis sententia sine hæsitatione præferetur. Angel. in Apost. ad Bartol. l. Exaltones. C. de suscep. & arcar. l. 10. Corset. Singul. Universitas. & in addit. ad Abb. c. 3. num. 10. de novi op. nunc. Intellige dommodò omnes sint præsentes, & requisiti. l. fin. ff. de arb. Dec. in Reg. Qui potest. de Reg. Iur. Excipe, nisi aliter in compromisso statutum, aut conventum sit. Tuschus Concl. 464.

§. 3.

De effectu sententia. Definitiva.

1. **R**ob. Maranta Par. 6. de ord. iudiciorum pag. 244. cum explicaret, quomodo sententia in rem iudiciam transeat, per non factam scilicet, aut desertam appellationem, subdit, tantæ auctoritatis esse sententiam, ut faciat de non ente ens, & de falso verum, & de albo nigrum secundum Iason. in l. Iulianus. ff. de condic. indeb. Quod intelligi debet de sententia, cuius iniustitia non est manifesta, vel notoria. Tunc enim, quia non constat de iniquitate, præsumitur pro Iudice, quod officio suo funetus sit, & servato

juris ordine pronunciarit. Tuschus Concl. 147.

Eodem sentu dicitur, iussus iudicis facit aliquid licitum, quod aliam esset illicitum. l. Quoniam iudices. C. de appell. l. non est matrim. ff. de ritu nupt. & c. Quod quis. de Reg. Iur. in 6. ubi a do- lo excusat, qui mandato iudicis o- peratur, quia habet parere necesse, ni- mitum in dubio propter iudicis sen- tentia. & præcepti auctoritatem, pro- quorum iustitia est indubio præsumen- dum. ff. ad Trebillian. l. Servo invito. §. Cumprator v. Dignum in Reg. cit. & Pec- kum. Treutler. Disp. 23. num. 5. Ca- ramvel. Theol. fundam. num. 688. & sequ.

Igitur hunc effectum seu præroga- tivam sententia lustrabuit, ut pro ve- ra, & valida habeatur, quamdiu con- trarium evidenter non constat, quic- quid a parte rei sit. Atque inde ius a partiibus acquisitum est, nulla videli- cet appellatione interpolationa, vel deser- ta. c. Inter monast. 20. b. t. l. Res iu- diuata pro veritate haberur. ff. de Reg. Iur. adeo, ut nec rescriptum principis va- leat contra sententiam, quæ transivit in rem iudicatam. l. fin. C. sent. rescrim. non posse. l. causas, vel litos. C. de transact. c. Expos- sita de arb.

Excipe, nisi præcisè constat de mente principis, quod velit derogare rei iudicatæ, quia potest, cum illud sit ius quæsumum de iure civili. Tuschus cit. n. 65 Decius in Reg. cit. Arn. Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 34. Sylv. V. Sententian. 10. Gaill. l. 2. Observ. 70.

II. Præterea, quod affine est præce- denti,

s. 3.

denti, confert victoria actionem in condemnatum, ut praestet, in quo damnatus est. *I. Aetor. C. derib. cred.* estque civilis ea actio, descendens ex lege 12. tabularum personalis, perpetua, & rei persecutoria, heredi, & in heredem competitens. *I. miles ult. ff. aere iud.* Reo vero per tentiam absolu: o producit executionem rei iudicatae contra auctorem, eiusque heredem, vel alium eius nomine agentem, nisi forte nunc ab intesto conveniatur, qui antea ex testamento conveniebatur. *Oldendorp. Actione 12.* ubi etiam querit de sententia iudicis interlocutoria, an producatur actionem, & affirmat, producere tum, cum interlocutoria complectitur aliquid dignum, & cuius executionem fieri Auctoris referat. *Anz. I. si quis ex argentariis.* §. ex hoc editio ff. d: eden. *Bart. in l. à Divo Pio ff. de re iud.*

Præterea extendit ad sententiam arbitrorum, quandoquidem hodie ad similitudinem iudicij compromissum reditur, & ad finiendas lites pertinet. *I. i. ff. de recept. arb. Alex. I. 2. Consil. 181. Card. Tuschus in lit. S. Conclus. 179. & 180.*

III. Communis regula est, quod sententia inter alios lata, tertio non præ iudicat. *I. sap. ff. de re iud. c. pen. de sent. & re iud.* Et enim stricti iuris sententia est, non extendenda, nisi quo necessitas impellit. Et contra bonos mores est, damnum sententie illum pati, qui non fuisset in iudicio. *Zasius in di. l. sap.* Nec facto alterius quisquam gravari debet. *ff. de Reg. Iur. 74. I. si quis. S. legis. C. de in off. gestam. & l. Sancimus. C de pœnis.*

Vbi tamen Decius excipit auctorita

tem publicam, de qua realibi. Addit, quod iudicis intentio nec est, nec esse potest, praeditare tertiae persona, nec si vellet, posset praeditare illi, qui non est citatus. *Mynsing. Decad. 5. Respons. 47. n. 12. Alexand. Consil. 48. n. 9. V. Vesenbeck. 42. ff. tit. l. n. 8. Raym. Sylv. v. sententia n. 8.* Non delunt tamen limitationes, de quibus in §. seq. Dub. 1. & exc. Cum super de sententia, & re iudicata.

IV. Huc pertinet sententia firmitas, seu immutabilitas. Neque enim recessidi, vel motari potest, ut dix. §. 2. n. 5, neque praetextu instrumentorum novæ repertorum vel aliarum probatum. *c. Inter monasterium. c. subaria. hoc t. I. praetextu C. de transaction. I. sub specie. ff. de re iud.* nec propter errorem in calculo, seu computatione, nisi huius mentio in sententia facta sit. Solutum quoque auctoritate rei iudicata non repetitur, tanquam indebitum, *I. C. de condic. indeb. I. si fidei for. S. in omnibus. ff. mandati, l. Cum puerum. ff. famili. hercise. Fachineus l. 10. controv. l. ris. c. 83.*

Addit, quod sententia & quiparatur contractui, & testamento, eandemque vim, & efficaciam obtinet: ita ut de uno ad alterum arguere liceat. *I. non est mirum. ff. de pignor. Aet. ing. Aret. Consil. 75. & 136. Menoch. Consil. 210. lib. 2. Tuschus Concl. 130.*

**

§. 4. §. 5.

§. 4.

Satisfit Dubius de Sententia.

Dub. 1. Vtrum sententia alias nullatenus in iure praescripta in foro concione valeat?

R. Valere, Iudicem tamen ita profendo sententiam graviter peccare. Ratio est, quia solennitatis iuris scripti, & requisiti ad valorem sententiae, eximere lunt, non concernentes substantiam, sed fori externi morem ac ritum. Ac proinde, quod etiam Andr. Gaill. monit. l. 1 ob. 42.

Iudex in decidendis causis de ciu-
modi solennitatibus, & nullitatibus
non debet esse nimium sollicitus, sed
magis curare, ut finis liti imponatur. l.
propterandum. C. de iudic. l. quamvis. ff. de re-
cip. arbitris.

Hoc autem de sententia iusta intel-
ligendum est. Nam si iniustia fuerit
quamvis nulla solennitas desit, nullam
obligationem parit, quemadmodum
dictus Gaill. ex multis legibus docet. l. 2.
up. pace publ. c. 8. S. Th. q. 60. ar. 5. Rode-
m. Tract. de ord. iudic. c. 14. Sayrus l.
n. c. 9. D. 2. n. 8. Arragon. 2. 2da. q. 60.
a. 5. Bann. & Salom. ibid. Valente. lll. D. 5.
q. 4. punto 2.

Dub. 2. Vtrum aliquando valeat senten-
tia, ab eo, qui non est iudex,
prolata?

R. Valere, quando concurrunt
duae conditiones. Prima est, iudicis au-
toritas, qui committit alicui sententia-

pronunciandam. Mysing. Cent. 5. obf.

45.

Secunda, ut communis errore existi-
metur esse iudex: quia communis per-
suasio, quamvis fallax maioris in populo
partis, iurisdictiōnem der. & actus va-
lere facit. Ang. l. Barbarus ff. de off. Prator.
& arg. c. Euseb. go. Dist. 95. Laym. l. 1. nr. 4.
c. 2. n. 9.

Neque hoc mirum videri debet in
rebus ad forum externum pertinenti-
bus, cum indulgentiae eitam à Prælato
penitus fallax, qui vulgo putabatur verus:
concessæ non minus operentur, quam si
verus Prælatus dedisset: Item qui sol-
vit Prælato notoriè intruso liberatur. V.
Barb. in c. Dudum. 2. de election. n. 4. & 5. cum
alii DD. ibid. nominatis.

Hinc sequitur. Primo, acta talis iu-
dicis valere post committitum crimen,
dummodò illud vulgo ignotum sit. Se-
cundo, licet Prælatus ipso iure privatus
sit potestate secundum Constitutionem
Pis. V. permittens ingredi mulieres in
monasteria virorum, validum tamen
esse, quod virtute officii sui facit. Ter-
tio, iudicis excommunicati senten-
tiam validam esse, quamvis denun-
ciatus non est, ut communiter agnos-
cunt Theologi, & Canonistæ apud sua-
rium. To. V. D. 14. sect. 1.

Hæc tamen, non sunt extendenda
ad ea, quæ iuris divini, aut natura-
lis sunt. Nam si non Sacerdos Sa-
cramentalem absolutionem impetrat,
quamvis communis errore existi-
etur sacerdote esse, absolutione omnino
irrita erit, quia iure divino non nisi ve-
ris sacerdotibus competit. V. Barb.

Or

¶ Laymann. lo. cit. Proderit tamen ipsi ad evitandum pœnas impostoribus decretas, alii vero ad excusationem peccati.

Dub. 3. an sententia lata contraleges, statuta, vel consuetudinem aliquando validas sit?

R. Regulariter non valere, sed ipso iure nullam esse, quando lex, & consuetudo in viridi observantia est, nec exceptio latae sunt extravagantes, modo receptæ, & passim notæ sint. l.1. & 2. C. quando procurare non est necesse. l. si expressum. 19. ff. de appell. si expressio sententia contra iuris rigorem data fuerit, valere non debet. & paulo post. Non iure profertur sententia, si specialiter contra leges, vel senatus consultum, vel constitutionem fuerit prolatata. Idem dicitur in c. Sententia, de sen. & reiudicata. ubi prolixè Barbosa, extendens etiam ad arbitrios, & quascunque constitutiones, a leges particulares illius fori, in quo agitur. Necratio deest, sicut enim non licet tollere, aut interpretari legem, cui libet, ita nec contrariam statuere, vel sequi. Si tamen iudex idem fuerit, qui legislator, poterit sententiam ferre legibus suis contrariam, quæ absque omnī contradictione recipiatur, & executio nimandetur. V. Anton. Gabr. l.2. de sent. Concl. 7. Socinum in Reg. 354. ubi multas & inanes fallentias colligit. Meliora Cardin. Tusclus in lit. S. Conclus. 141.

Dub. 4. An valeat sententia in alieno territorio lata?

R. 2. Iure communi non valere. Nam extra territorium ius dicenti non paretur impunè, c.2. de Constit. in 6.

Clem. Pastorialis de re iud. ubi dicuntur sententiam Henrici Imperatoris contra Robertum Sicilia regem esse nullam, quia contra illum extra distin. Etum Imperii positum lata fuerit, Alii tamen ibidem causa insinuantur, quod Romanæ sedi potius, quam Imperio subesse debeat. Ac proinde cuique iudici attendendum relinquitur, ut territorium suum non excedat inter invitos. Tholos. l. 47. c. 21.

R. 2. Episcopis indultum est à Concl. Viena. c. un. Clem. de fo. comp. ut in aliena dicēt, quando à sua expulsi sunt, ius dicere possint subditis suis, petitam tamen prius, licet non obtentam sententia à propriō episcopo.

R. 3. Si ambæ partes consentiantur, potest iudex delegatus procedere extra territorium delegantis, & valebit sententia etiam absque consensu domini, ad quem pertinet territorium illud. c. statutum. §. in nullo. de rescr. in 6. Ratio, quia iurisdictio delegati non cohæret, nec terminatur territorio, sicut iurisdictio ordinarii. Vide Maranam par. 6. §. Expediata secunda parte num. 75. per text. singul. in c. statutum. §. in nullo de rescr. l. 6. Abb. in c. de off. Dileg.

Dub. 5. An sententia, quæ nititur duobus fundamentis, uno vero, & altero falso, vim aliquam habeat?

R. Socinus Reg. 354. quando duæ causæ expressæ sunt in sententia, quarum una est vera, altera falsa, tunc falsa sustentatur ad eam, quæ vera est, ut potius valeat, quam pereat. arg. Quotius

Quoties ff. de reb. dub. Et sic notat. In-
nac. i. In praesentia. Panorm. in c. sicut nob.
num. 15. Idem ex c. Cum l. A. 22. de sen.
& reiud. colligit Tiraquell. in Tr. Cessante
causa. lunitat. 62. & ex illo Barb. in cap. cit.
Ratio, quia Reip. & singulorum civi-
um interest, iudiciorum auctoritatem
saluam esse, ne concessa licentia impug-
nandi iudicium sententias in longum li-
tes protrahantur. Neque periculum
hic est, ne qua innocentibus iniuria in-
feratur, cum semper appellationi, aut
supplicationi, vel quæselæ locus sit. Azo
in summa l. 7. num. 50. Decius in C. l. Si
donatione. de collat. nu. 15. Cardin. Tuscius
Conclu. 40.

Dub. 6. An ideo sententia non va-
leat, quia nocte proleta est?

R. Regulariter non valere. l. More
Romano. ff. de feriis c. Consuluit. de off.
iud. delegati. ubi Glossa & Felinus. Maranta
l. cit. n. 92.

Limata Primo, Nisi aliud ferat con-
suetudo. Sic in Curia Romana non
servari testatur Barbosa in c. cit. Consuluit.
Felinus eod. Maran l. cit.

Secundo, si partes sint praesentes, &
contentiant. Liceat enim cuique iuri
suo renunciare. l. si quis ius conscribendo C.
de p. l. fin. §. pen. ff. ad Vellei.

Rem ipsam intuenti adiaphorum vi-
deri potest, die, an noctu feratur sen-
tentia, quemadmodum non interest,
quanam determinata hora diei fiat. Ni-
hilominus ad evitanda incommoda, &
cavillationes litigantium conveait in
luce, adeoque ipso in meridie senten-
tiam promulgari. Vantius. de nullitat-
ibus. pag. 245. Novel. 82. c. 3. Villal. litt. S.

num 32. Iason in l. 20. C. de transact. Treuil.
Disp. 23. num. 3. Coton. in sum. Diana v. in-
quisitor. praxis. n. 249.

Dub. 7. An sententia unquam ferri
queat die feriato?

Feriæ quædam honori, & cultui di-
vino, quædam hominum utilitati de-
putatae sunt. Divino cultui debentur
dies Dominicæ, dies Pasch. Natalis
Dominii, & Epiphaniæ, præterea se-
ptem dies, qui præcedunt, & septem,
quisequuntur.

Item dies Apostolorum. Et hisce
diebus, quicquid iudiciorum actum es-
set, invitatis litigatoribus irritum erat,
& infirmum. l. 2. l. Omnes dies. 7. & l.
ul. C. de feriis. Hominum vero utili-
tati tribucum est, ne quis messium, aut
vindemis tempore, ad iudicium trahe-
tur. Nam occupati laboribus rustici
in forum venite compellendi non sunt.
l. 1. ff. de feriis. Hæ feriæ autem pro va-
rietate locorum variaz sunt, adeoque
moderandæ. l. presides provincialium
eod. Ita secum leges civiles. Iure Ca-
nonico multò plures festi dies nume-
rantur in c. Conclusus. hoc tit. ut mox
videbimus. Nunc.

R. 1. Iure civili facta citatio ad diem
feriatum non valet; nec citatus compa-
rere tenetur. l. 2. ff. Si quis in ius vocatus
non ier. & l. fin. C. de feriis. Iason in l. 1. §.
Nunciatio. num. 8. de novi oper. nunc.
Bart. in l. Liber homo. §. decem hodie
num. 1. ff. de verb. oblig. & videtur el-
se communis opinio apud Legistas.
Canonistæ autem aliter sentiunt, re-
ste Felino in c. Quoad consult. n. 3. & 4. de
re iud.

re iud. Valere nimisrum citationem ad diem teriatum factam, quia proceditur tunc die sequenti non feriata. c. Cum dilecti de dolo, & contum. Panor. ibid. n. 4. c. Veniens de accus. specul. in tit. de citat. §. 1. n. 13. Bart. in l. 2. §. Item si nihil n. 3. cum seq. si quis in ius vocat. ubi distinguit, utrum error sit expressus in citatione, ut citamuste, comparas die dominico; an vero non si expressus, sed dies comparationis incidat in diem feriatus, priori modo factam citationem non valere, sed posteriore, quia sequentidie non feriato procedendum. Consilium est ad evitandas iuxtas iudicem citationi clausulam apponere hoc modo. Comparas talis die, vel, si feriatus est, sequenti. Glo. inc. nemo ptest. 1. dereg. iu. Elinus in e. cit. quoad consultacionem. Vantius tit. de nullit. sent. ex dese. citat. num. 6. Et sic in Dicasterio imperiali Spiræ obseruatnr.

R. 2. Neque processus iudicii, neque sententia die feriato lata valida est, ut necessario sequitur ex procedenti: & clarè invenitur in c. fin. hoc tit. Judicialis strepitus conquiescere debet diebus feriatis, qui ob reverentiam, Dei nascuntur esse statuti: scilicet natalis Domini, Sancti Stephani, Ioannis Evangelistæ Innocentium, S. Silvestri, Circumcisionis, Epiphaniæ, septem diebus Dominicæ passionis, resurrectionis. cum septem sequentibus, Ascensionis, Pentecostes, cum duobus, qui sequuntur, Nativitatis Baptistæ, festivitatum omnium virginis gloriose, duodecim Apostolorum, & præcipue Petri ac Pauli, beati Lau-

rentii, dedicationis S. Michaelis, solennitatis omnium sanctorum, ac diebus Dominicis, cæterisque solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diœcesis cum clero, populo duxerint solenniter: venerandas, quibus utique solennibus feriis (nisi necessitas urgeat, aut pietas suadat) usque adeo convenit ab huiusmodi abstinere, ut conscientibus etiam partibus, nec processus habitus teneat, nec sententia, quam contingit diebus huiusmodi promulgari. Licet duobus feriatis, qui gratia vindemiarum, vel missarum ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate. Ita Gregorius ix. inc. cit. ex necessitate, pietate, & consensu litigantium, V. Suarez. tr. 2. l. 2. de dieb. f. suis Fagund. in præc. Eccl. l. 1. c. 13. Cardos. in v. Procesibus num. 11. Roderic. tomo 11. quæst. 59. art. 2. Gaill. l. 1. observatione n. 9. extendit conclusionem ad arbitros, quorum sententia diebus feriatis proliata non valeat: cum arbitria sunt instar iudiciorum redacta l. omnes dies. C. de fer. Panorm. inc. fin. hoc tit. num. 10. secus est in arbitratore, quin etiam diebus feriatis, cum non servet formam iudicii, pacta, transactiones, & concordiam inter partes confidere, iniuste & tractare potest. l. finali C. de feriis & Panormitanus l. cit. Toletanus l. 4. cap. 24. num. 13. Adde quod interponendæ appellationi nullum impedimentum sit à diebus feriatis, eo quod tempora illa continua sunt

sint.11. C. de fer. Et data à indice dilatatione aliqua feriæ non excluduntur, sive sint solennes, sive repentinæ, sive pars C. de dilatatione. Filliut. tract. 27. c. 10. num. 198. Felinus in c. cum M. Ferrar. Concl. 2. num. 32. Baldus in auth. hodie C. qui appell. Roder. tomo iv. n. 27. n. 36.

Dub. 8. An sententia contra Ecclesiam vacantem valida sit.

R. Si legitimo defensore destinata sententiam invalidam esse, c. fin. Ne sede vacante c. i. de reb. eccl. non alien. in. 6. Ecclesia enim minori comparatur, quoad beneficia iuris communis, c. i. de in integr. restit. c. audit. eod. m. Quemadmodum ergo contra minorem non habentem tutorem aut curatorem processus & sententia nulla est, ita etiam contra Ecclesiam defensore carentem.

Quam ob causam capitula Ecclesiarum capite sublato, vel extinto statim designate Deconomum, vel provisorem solent: syndicum quoque factorem, quorum cura, & vigilancia Ecclesiae bona, & facultates converventur. Ob eandem causam Ecclesiae parochiali vacanti Episcopus dat Curatorem, qui illius in columitati provideat, damna, & iniurias avertat. V. Barb. in c. novit. ille i. ne sede vacan- n.

Dub. 9. An sententia contra matrimonium lata in rem iudicatam transferat, sicut alia?

R. Non transire, sed veritate competere retractari, posse, & debere c. lator de sent. & reiud. quia contra iniu-

stitionem litigantium consensu irremissibilem.

Nihile quidem coniuges de suo statu quoad matrimonii valorem disponere aut iudicare possunt, sed ad superiorem potestatem pertinet. Glo. ult. in c. Inter hoc tit. Abb. num. 9. Felin. n. 16. in c. lator citato Maranta de ord. iudic. 3. par. 6. Sanch. l. 7. disp. 100.

Ratio manifesta est, alias daretur licentia peccandi, si ex gr. per sententiam iudex pronunciat matrimonium valere, in prohibito & dirimente: vel nullum esse declararet, quod absque ullo impedimento constituit. Hinc colligunt DD.

Primo quando iudici error cognitus est, etiam in ipsis coniugibus procedere posse ad cognoscendum, & iudicandum, adeoque ubi res exigit, dissolvendum matrimonium, vel vicissim cognita ipsius iustitia, & integritate, confirmandum. Card. in c. lator. verlu inde divort. Secundo iniustitiam sententia matrimonialis tam respectum erititorum cause, quam ordinis processus per acta cause probari posse etiam post decennium a tempore latæ sententia Abb. in c. cit. lutor.

Tertio Ne quidem decennio elapsa sententiam in rem iudicatam transire, ut omnino rata & firma sit, sed praetextu appellationis corrigi quidem non posse, per viam querelæ tamen allegari contra eam permisam esse potest Glo. in c. Fraternitatis V. Fornicatio de frig. & malef. Abb. ibid. num. 21. Ostiens. init. de sen. & dere iud. c. fin. ubi ait sententiam matrimonii non transire

in rem iudicatam, quoad veritatem, bene tamen quoad subtilitatem, *V.* *Sanch. l. cit. Barb. in c. lator. de sent.* & *re iud.* quoniam, cognito errore, qui in contrahendo intervenit, denuo per Ecclesiam coniungendos ele-*re*

Dub. 10. An sententia, quia stricti-*re* ai iuriis est, nullam interpretationem admitat?

R. Admittere aliquando & tunc potissimum, cum omissum in illa ali-*quid* est, quod tamen implicitè con-*tinetur*. Exemplum suggestit *Andr. Gail. l. 1. observatione 116.* Cautio de non molestando in fuurum in sententia retinendæ possessionis omissa est, eam vero in executione petebat vicit, exigi adhuc posse, & à vieto præstandum esse, quia venit ex ipsa actionis natura per text. in *l. un.* *C. uii posidetis* secundum intellectum ultra montanorum, ut refert *Bart. l. interdi-*stum ff. eod.** & alii ibidem citati. Unde colligitur non multum interesse, utrum cautio illa in libello petita sit, vel non: in ipsa sententia exprimatur vel omit-*tarur*, cum sit de natura actionis ei-*que intrinsecè connexa*. *Taciti enim & expressi* regulariter parem esse virtutem constat. *Decius in regula iuris ff. 155.* Néque ideo stricti iuris esse dicitur sententia, quod nullam omni-*nino declarationem* admittat, sed quia extendi non debet ad perso-*nas vel gravandas*, vel relevandas quarum non interest, iudicium factum, & tententiam latam esse. *Baldus in l. falsa C. si ex fals. instrum. Cynus*

& alii in *l. Qui testamento de excus. tutor. Cardinalis. Tusculus Concl. 139. Barb. in c. Dilectus de off. iud. ordin.*

Dub. 11. Quomodo sententia pro-*fit*, vel noceat aliis non litigantibus?

R. Ex textu *c. cum super 17. de sent.* & *re iud.* sequentia colligatur.

Primo. Sententia in Regem lata ob-*est*, vel prodest successori. Idem sit in causa maioratus, in causa contra Feudi postessorē & sententia contra Prelatos.

Secundo. Lata contra principalem reum, mandari potest executioni contra eum, qui rem litigiosam emit.

Terio. Cum questio est de statu, v. g. ingenuus quis, an servus sit, quod de uno decernitur, ad omnes eiusdem lata-*us pertinet*.

Quarto. Sententia lata contra prin-*cipalem, citato fide iuslorem, illi præ-*dicari*.*

Quinto. Contra debitorem lata post contradictum pigius, nocet condicori. Idem dicendum est de proprie-*tario, & usufructuari*.

Sexto. Si contractus fuerit iuritus declaratus, obierit domino, quoad lau-*demii exactionem*.

Septimo. Iis, qui de eadem familia sunt, proderit, si illorum quisquam no-*bilis declaretur, nisi aliter constet, de voluntate nobilitatis.*

Ottavo. Legatariis, fidei commis-*sariis* obest sententia in heredem lata.

Nono. Sententia lata de inhabilitate testatoris, non obest heredi substituto si citatus non fuit, vel si nocerantum modò quoad aliquā præsumptionem.

Decimo

Ducentesimo. Habentibus dominium vnde aliquando prodesse poterit sententia pro domino proprietatis formata. At vero sententia contra va- fallum, & Feudatarium, in possessione naturali non nocet dominis ditectis, quia possident civiliter.

Vndeclimo. Si condamnentur aliqui eiuldem artis, vel professionis, datum ad omnes pertinet, qui e- andem artem facit. Similiter prolati, contra cives unius loci successi- fatus omnibus nocet.

Duodecimo. Si quis de eâ re, cuius actio ad se primo pertinet, agi cum alio patiatur, & taceat, sententia ipsi nocebit. Item si gener sacerdotum vel possessor venditorem de pro- prietate rei emptæ, vel in dotem data experii finat, condemnato venditore, vel saceroto præiudicat ge- nero, & possessor. *l. sape ff. de re* iudicata *Panormitanus in c. Quamvis* hoc titulo *Covar. i. pract. QQ. c. 13. &* sequentibus *Barb. in c.* Cum super hoc titulo *Raym.* & ex illo *Silv. V. sententia* num. 8. *Cardinalis Tuscius conclusione* 174. *Rosella num. 7. & 8. Franciscus* *Marcus parte prima decisione aurear.* num. 830,

Dub. 12. An, & quomodo sententia, quæ in rem iudicaram transiit revo- eat, & impediri queat?

R. Duo modi sunt. *Primus est,* innocentia condemnati innotescat. *Hoc enim virtuti, & innocentiae* debetur, ut ab errore & vitio non op- primatur. *Nec iniqua & erronea sen-* tentia in rem iudicatam transiit, ni-

si fictione & præsumptione quadam quæ non potest prædicare veritati. *Vnde Felinus in c. consanguinei de sent.* & re iudicata num 7. præclare dicit, quod index per novam notitiam in- nocentiae rei etiam confessi & condem- nati supercedere debet executione. *Et Antonius Gomez l.3. c. 136. n. 36.* monet cognita rei innocentia a iudice dele- gato, rescribendum est principi, ut tanquam superior revocet sententiam; quandoquidem ipse, qui tulit eam, re- vocare non potest, cum iam officio suo defunctus sit, quemadmodum explicavimus supra. § 1. num. 4. *Secundus modus* est, si princeps qui superiorum non ag- noscit, pœnam remittere, & condo- nare iniuriam velit. *l. t. c. de sentent.* *passis. l. fin. C de generali abolit. l. t. s. de qua* autem ff. de postulando. Quæ remissio fie- ri potest generaliter, & partialiter. Generaliter fieri solet propter publi- cam lætitiam, prosperum eventum, pura electionis victoriae obtentæ, nati- vitatis filii, adventum magni principis, & simil. de quo infra latius agemus. *tt.* 4. §. 1. Cavebit autem princeps in tali condonatione, ne remittendo iniuri- am legibus, & sibi factam, præiudicium fiat aliis, pura, creditoribus, qui iure suo propter alienam libertati- tem privati non debet. Partialiter fit remissio cum uni alicui condona- tur debitum, & pœna, ut accidisse le- gitimus illi, cui dicitur. *Matth. 18. v. 32.* let- ve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me.

Alii 4. modis subveniti dicunt, in- insta sententiæ passis, 1. per appellatione-

13 de

de qua infra. 2. per supplicationem | c. Ex literis. dereft. in int. Silv. 7. Index. 3. Principi portrectam. c. Veniam. 35. q. 9. | 1. n. 16. Maranta Par. 6. Iud. p. 287. Navar. 3. per querelam falsi. c. sicut nobis. de | Consil. 2. de Iud. n. 3. Armilla. v. Sententian. test. 4. per restitutionem in integrum. | Em. Sa. v. Gratia. n. 12.

TITVLVS X.

De Appellatione.

Actiones seu modi, quibus sententia, & executio suspendantur, plures sunt apud *Maran-*
tam tui de appellat. Provocatio, Relatio, supplicatio, Recatio, Restitutio, Querela, Reductio, Dilatio, & omnium porissima Appellatio, cuius eò maior necessitas & utilitas est, quod pro scientia ignorantia, pro veritate falsitas, pro fide perfidia, veritate error, & temeritas in foro, ac tribunibus dominatur. Illis igitur, qui per sententiam lœdi se existimant, petra refugii est Appellatio, qua apud superiorem Iudicem causæ suæ æquitatem deducant, & quod sibi debetur, obtineant. De hoc correctivo iniquitatis deinceps agemus.

§. I.

Quid sit Appellatio, & quotuplex.

I. **A**ppellationis finitiones à singulis ferè actoribus configi, *Tholosanus queritur l. 50. c. 2. num. 2.* & suam substituit, secundum quam *Appellatio est invocatio auxilii superioris Iu-*

dicis, ad emendanda facta per insen-
rem.

Nam dicere cum Ostiensi suspensi-
nem iudicati per inferiorem, non pla-
cer, eò, quod non semper appellatio
suspendat iudicatum, ut paebit exle-
quentibus. Dicere quoque, cùs pro-
vocationem ad maiorem iudicem ra-
tione gravaminis illati, vel inferendi
quam adfect *Bart. in l. 1. ff. de appell.* mi-
nus probatur, quia & temere appella-
tiones, & sine gravamine interpolata
appellations dicuntur, quamvis inu-
stæ. Ita *Tholosanus* non animadver-
tens suam definitionem nihil melio-
rem, imò magis generalem, obscu-
ram esse: & quicunque dederit, sa-
ciet aliquis per intentionem suam, aut
finem extrinsecum ut mala, levis, aut
meraria sit. Maneat igitur Bartoli pa-
sim recepta à Doctoribus. *Appellatio* &
provocatio ad maiorem iudicem, ratione gra-
vaminis illati vel inferendi. Dicitur Primo
Provocatio loco generis quia latius pa-
tet, comprehendens appellacionem iu-
diciale, & extra iudiciale. c. *Cum sit*
Romana de appell. Nam quicunque au-
xilium Iudicis implorat, provocare di-
citur

citur. Sæpe nihilominus sumuntur ut synonyma. Secundo ad maiorem iudicem, à minori & inferiori (clicet. Hoc ita necessarium est, ut si aliter fiat, nulla appellatio sit. Nam propterea à Pontifice ad Concilium non admittitur appellatio, & contra facientes excommunicantur à Clem. VIII. in Consit. seu Bulla Cœna Domini, ut Franc. Leo tradit in Thesia Eccl. c. 38. num. 34. Par. 3. Nav. c. 27 n. 58. Bonac. Disp. 1. q. 3. p. 2. Certe iniquum videtur, ut maior à minore corrigitur, & quum verò si minorem maior corrigit. Vnde Glossa in c. 1. de consuet. dif. 11. nulla consuetudine dicit obtineri posse, ut à maiori ad minorem appelleretur. Dicitur Tertio, ratione gravaminis illati, vel inferendi. Non enim ab illato solum, & præsenti, sed etiam eo, quod prævidetur, aut timetur in futurum, appellare licet, ut ex dicendis intra patebit. Barb. in Rubr. de appellat. n. 4. & in c. Consulite eod. Maranta pag. 252. Layman l. 3. tr. 6. c. 6.

II. Dividitur appellatio Primo in proprie & improprie dictam. Hæc extra judicialis vocatur, illi in proprio sermone alias communis denominatio manet. Appellatio propriè dicta à sententia Definitivâ vel interlocutoriâ sit, ut corrigitur: extra judicialis verò (quæ rectius dixeris provocationem) ab arbitris, & decretis extra judicialibus, c. 1. Concertationi hoc sit. in 6. & l. 1. §. sol. ff. Quando appellandum sit. Exempli causa cum appellatur ab electione, spoliatione, ac similibus, & vocari solet provocatio ad causam habetque vim conventionis. Cum sit Romana. hoc sit. ideoque fieri debet ad iudicem ordinari.

narium, nec unquam suspendit executionem, nec cassat attentata. c. Cum inter de elect. v. Covar. qq. pract. c. 24. num. 5. VVurmser. l. 1. obs. 9.

Secundo, dividitur Extra judicialis secundum terminum à quo, alia enim est à iudice extra judicialiter procedente: alia non à iudice, sed à parte extra iudicium. c. Bona memoria hoc sit. Gaill. l. 1. obs. 120. De extra judiciali appellazione contra partem facta notat Maranta n. 268. hunc mirabilem effectum, quod in causa beneficiali habeat vim citationis, ut teneatur comparere adversarius coram iudice ad quem sine alia citatione: alias ut contra contumacem proceditur. Datur autem duo termini, primus unius mensis ad iterum apprendum à die interpositæ appellatio- nis: deinde post adventum appellantis: expectatur appellatus per viginti alios dies, infra quos si non comparuerit, contumax reputatur, & damnatur. c. 1. de el. in 6. & ibi Glo. In aliis non beneficia- libus causis non operatur hunc effec- tam sine citatione. Abb. in c. Bona. depo- stul. Pralator. Layman. l. 3. Tract. 6. c. 6. n. 3. Sanchez. l. 3. de Matrim. Disp. 10. q. 3. n. 24.

Tertio Aliqui dividunt, in quatuor membra, Ante iudiciale, Intra iudiciale, Iudiciale, & Post iudiciale. Ante iudiciale est, quæ ante litis contestationem sit. c. Significante. 34. & c. Ro- dulphus 35. de rescr. Intra iudiciale, quæ post item contestatam ante iudicium sit. c. i. de dilat. Iudiciale à sententia definitiva concipitur & perficitur. toto tit. de appell. Denique post iudiciale, quæ adiicitur executioni. l. ab execu- tione ff. eod. 6. Quoad consultatio- nem

nem. de re iudicata. Tholos. I. 50. c. 2. n 5.

Quarto. Masuerius ad materiam, & causam appellandi telpiciens, iudicialem appellationem facit triplicem. Vnam quæ fit à falso iudicato. Alteram, quæ fit à gravamine. Tertiam, quæ fit à iuris denegatione. Ita Masuer. tit. de appell. n. 32. §. Item animadvertisendum.

Quinta divisio secundum qualitatem, & communis omnibus alisest. Reperiuntur enim in quolibet genere leves & frivole, quibus opponuntur legitimæ per omnia iuri consentaneæ. 1. si rem alienam. §. solutam. ff. de pignorat. act. Frivola appellatio censetur, quæ catet iustâ, & legitimâ causâ: ut si appelleret, qui non est iniustè gravatus. Et sicidem est dicere frivolam, quod vanam & inanem, aut sine iusta causa interpositam, quæ nullum poterit sortiri iuris effectum. Geminian. in c. Cum appellationib. hoc tit. Hoc genus appellationum utpote nocentissimum legibus valde exosum, & gravibus penitibus prohibitum est, quas Maranta prosequitur Parte 6. de ordine iudiciorum tit. de appellationibus. num. 335. & à nobis infra exponentur.

Aliqui distinguunt inter appellationes, frustratorias, frivolas, & inanes, seu leves. Frustratorias vocant quæ retardandæ solutionis, vel suspendendi iudicii causa fiunt. 1. Tutor ff. de usuris. Barb. in Rubr. de appell. Frivolas, quæ ex temeritate suscipiuntur experiundi tantum causa. Inanes & leves, quæ pro minimis rebus, & nullo effectu dignis. 1. si rem alienam. §. Solutam autem. ff. de pignorat. act.

IV. Judicialis & extrajudicialis appellatio differunt pluribus modis. Nam 1. in iudiciali causa debet esse vera, c. debitus. hoc t. in extrajudiciale sufficit esse verosimilem. 2. oblatio probationis exceptionis obiectæ iustificat appellationem iudicialem, licet non probetur veritas exceptionis. c. Interposita t. appellationem extrajudicialem verò non iustificat, quia non est ibi iudex, qui recipiat probationes tuas. 3. in appellatione iudiciale necessario traduntur apostoli: in extrajudiciali, non nisi per accidens necessarii sunt. Glo. in t. 1. de appell. in 6. Item qui dantur, non nisi testimoniales appellantur. 4. Extrajudicialis appellatio potest esse generalis, & incerta, quod in iudiciali non permittitur c. ut debitus, hoc tit. 5. Iterat. reptum secundum aliquos, ad superiorem habetur pro appellatione extrajudiciale: quod in iudiciali non continet, 6. Appellatio extra iudicium interponit rationem cause de futuro, quia timet gravari: Iudicialis verò habet causam de præterito. 7. appellatio iudicialis suspendit iurisdictionem Iudicis: extrajudicialis non suspendit factum de præterito, neque id quod est conetur ad ius explicitum de præterito. c. Constitutus b. t. 8. In iudiciali revocantur omnia attentata. c. Non solum. de appell. in 6. In extrajud. non revocantur, nisi ea, quæ gesta sunt contra appellationem. c. Cum nobis. de el. 9. In iudicio appellandum est in decendum. c. quoad consult. de re iud. Extra iudicium etiam post decendum appellare licet. 10. Attentata post appellationem iudicialem revocantur indi.

indistinctè: attentata post appellatio-
nem extrajudicalem pendent ex futuro
evenu. Ita sere Panorm, in c. Bo. memor.
h. iii.

Conveniunt autem in duobus. 1.
utique debet fieri scripto. 2. quem-
admodum innovata contra Appella-
tionem iudiciale revocantur, ita etiam
qua innovantur seu attentantur co-
ta extrajudicalem revocanda sunt, c. 1.
de appell. in 6.

IV. Inter appellationem à senten-
tia definitiva, & interlocutoriam sunt
lex differentiæ. 1. Appellatio à defini-
tiva constringit iudicem, ut post illam
nulla attendere possit; secus in appella-
tione ab interlocutoria sit. Feder. de cle-
riu conf. 198. 2. per appellationem à defi-
nitiva impeditur execratio: per ap-
pellationem ab interlocutoria non im-
peditur, sed præsumitur pro processu,
Lapus alleg. 2. num. 7. 3. propter appell-
ationem à definitiva potest sententia
impugnari, & iustificari novis proba-
tionibus: interlocutoria autem ex solis
deductis, & probatis iustificatur. B. ad.
confil. 146. 4. appellatio à definitiva po-
test absque scripto, sola voce fieri: ap-
pellatio ab interlocutoria, nisi scriptio
facta sit, non relevat. Clem. appell. in
de appell. 5. Inappellatio ab interlo-
cutoria inferenda est causa, secus in ap-
pellatione à definitiva. 6. In ap-
pellatione ab interlocutoria causa
expresa iustificari debet ex iisdem a-
ctis: alias succumbet appellans: in
appellatione à definitiva id minimè
necessarium est. Geminianus Confil.
118. v. Socinum in Reg. 22. ubi

imitationes ponit. Card. Tuschus. in lit.
A. Concl. 358.

§. 2.

Quis appellare possit.

I. **C**um sola appellandi causa sit
gravamen, vel præsens, vel fu-
turum, non permittitur appellatio illi,
qui nullum gravamen patitur, vel iustè
metuit, ne inferatur. l. i. ff de appell. reci-
piendis. l. Eos. C. eod.

Non appellabit igitur Primo con-
demnatus propter contumaciam l. i. C.
quor. app. non rec.

Secundo notorius reus, l. 2. c. eod. Barb.
in c. Cum sit Romana, n. 19. vel in iure con-
victus.

Tertio Is. de cuius frivola appellandi
levitate constat, c. cum appellationib. eod.
in 6.

Quarto condemnatus propter hæ-
resin. Pias. Par. 2. c. 4. n. 41. Simanca in En-
chir. tit. 65.

Quinto Monachus. & regularis c. 3. &
c. Reprehensibilis h. t. nisi iniustè oppret-
sus fuerit, de quo Roderic. To. 1. q. 29. art.
2. Suar. iv. de religione l. 2. c. 11. Barb. in c. ad
nostram h. t. ubi extendit ad clericos sub-
ditos.

Hicce omnibus præcisa est appellan-
dilicentia, ne innocentia remedium
cuiquam proficit ad defensionem iniqui-
tatis. Covar. Pr. Q. Q. c. 23. Lancel. l. 3. tit.
17. Simanca in Enchir. Iudicium. tit. de ap-
pellat. Sanchez. l. 6. Mor. c. 4. Dub. 5. Zerola
Par. 2. v. appellatio. n. 2.

II. Alias appellare permittitur non
solum

v

solum qui condemnatus est, suo velatione nomine, puta procuratorio, tutoretio, aut simul. l. 4. S. fin. ff. hoc tit. Barb. in Pratermiss. c. sicut. de Reyer. sed etiam quilibet alius, cuius interest, licet non sit condemnatus. l. 1. ff. de appell. recipiend. Humanitati enim tribuendum videtur, ut pro damnato ad supplicium mortis, cuiusbet provocare liceat, ne innocentia deferta videatur. Omnia quippe interest, immetentes eximere paenit. & hominem hominis beneficio affici. l. 6. & l. Servus ff de Servis export. tul. Clarus. q. 94. n. 4. Carer. in Pract. pag. 55. Sily. n. 9

Nec excipiendi sunt clerici, qualis minimè convenienter talis provocatio. Glo. in L. ad dictos v. quibus. C. de episc. aud. quam DD. sequuntur. teste Ang. in Tract. de malef. v. Præsente Czio. num. 5. v. Salzedo in c. 143. Prædicta Bern. Diaz. in fin. ubi contra lus commune in Hispania receptum esse tradit, ut quando condemnatus sententia acquiescit, nulli vel laico, vel clero extraneo appellare pro ipso liceat, sed consanguineis tantum: quod prætermisum miratur à Covarr. l. 1. var. c. 1. num. 10. cir. finem.

III. Si contingat unum pro pluribus appellare, sitque communis causa, & una omnium defensio, aliis quoque appellatio proderit, licet ipsi non appellant. l. 1. & 2. C. si unus ex plurib. appell. l. 10. fin. ff. cod. Clarus §. fin. q. 94. Vers. Quaro, Numquid. Tholos. l. 50. c. 2. num. 39. Gaill. l. 1. obs. 126. n. 3. Anton. Cuiusbus. l. 3. Inst. tit. 16. Corvinus in Aphorism. l. 3. tit. 36. Vallens l. 2. tit. 28. §. 2.

Quin etiam domini appellatio pro deserto servo potest, & subditio, cuius saltem ex consequenti interest. Arg. Deleclis 55. hoc tit. l. Servi 15. & l. Lucius Titius 18. ff de appell. Servus non pro te, sed pro domino suo. d. l. Servi. l. fin. eod. Admititur etiam appellatio facta ab uno ex universitate pro se, & suis adhaerentibus, vel adhaerente voluntibus, quos tamen non oporit, ut aliqui volunt, adhæsile invocatione ad causam appellationis, & per apparitorem nominari. Sufficit enim adhære coram iudice, ad quem appellationis. Appellat etiam filius pro parte episcopūs pro civitate, & iudicis suis. Dilecto. b. t.

IV. Excommunicatus, qui se gravatum sentit, appellare potest a iudice qui sententiam excommunicationis tulit, ad presentiam de appell. hoc. tit. Nam defensio communis, cuiusmodi est appellatio, nemini denegatur. Non impedit tamen, quod minus denuntiatio fiat si iudex Ordinarius ea tulit. c. Pastorals. S. Verum de appell. &c. Cum contingat de offic. Delegati. & c. 1. qui de sent. excom. in 6. si autem a delegato lata sit, ipseque appellationem adserit, suspendetur denuntiatio quemadmodum latius explicat Suar. V. Disp. 3. Sect. 1. num. 18. Monet tamen Barb. in c. cit. ad presentiam num. 1. excommunicatum, qui legitimè appellavit, pendente causa excommunicationis, licet de iure non sit excommunicatus, tamen de facto, & ad cautelam absolvendum esse; & si in tali excommunicatione administraverit in devinis, non esse inquietandura

tandum, sed omnia reduci ad statum, in quo erant tempore factæ appellationis, *Imola, Anania, Ostiens, Anazarus, Panor, Durus.*

Quid verò inquis, si appellat à sententia qua denunciatur hereticus eo fine, ut evitetur? Non suspendi sententiam, & effectum illios manifestè confat ex §. verum. c. *Pastoralis* hoc t. *V. A* vilam de *Censuris Par. 2. c. 5. D:sp. 5. Dub. 11.* ubi addit, declarationem excommunicationis appellatione suspendi. *Exempli gratia.* Iudex declarat me incuruisse excommunicationem latam ab homine, vel à iure: appello à declaratione allegans, quod non feci id, propter quod imposta erat excommunicatione, vel quod factum est dubium. Talis appellatio suspendit declarationem. *Glo. rupta inc. Capientes.* §. Quod si per vi- ginti *V. Privatum* de el. in 6. *Angel. V. ap- pellatio.* §. 8. *Nav. desent. excomm. Consil. 12. num. 5.* Vnde talis denunciatus non est vitandus post appellationem. Addit *Navar. Consil. 20.* quod licet à facto vero, & notorio non possit appellari, tamen à sententia iudicis declarantis factum esse notorium, appellari posse, quia contingere potest, ut iudex iniuste declaret.

V. Noti juris est, appellationem sie- tipolle per procuratorem. c pen depro- curat. l. Negotiorum gestor. ff. hoc tit. c. ut de- bitu. eod. ad hoc tam eni requiritur ut habeat mandatum speciale, aut genera- le. c. Generaliter. de procur. in 6. In hoc enim à negotiorum gestore distinguitur quod hic non ut ille, mandato indigeat. l. & 3. ff. Mandati, V. qua dix. supratit.

8. §. 2. num. 5. Itaque si mandatum ge- nerale à domino suo habeat, ea, quæ ad ipsius fortunam, & statum pertinent, curandi & administrandi, à sententia præjudiciali appellate potest ac debet, & nihil omittere eorum, quæ domino ad causæ defensionem conducunt. Tum de statu rei certiorum illum red- dere; eiusque voluntatem explorare, & sequi. *V. Gaill. l. 1. obs. 139 num. 9.* ubi tradit procuratorem teneri tam ab in- terlocutoria, quam à definitivâ appella- re. *l. Invitus. C. de procur. Glo. ibid in V. extendere, & Bart.* per totum, aut sal- tem intra decendum domino non so- lum ignoranti, sed etiam scienti denun- ciare, sententiam contra ipsum esse la- tam. *text inc. Non iniusti. de procur. Glo. ibi in v. Appellare. Panor. num. 11. com- munem dicens. Specul. tit. de appell. §. qua- luer. num. 11. cum. / eq.* Alterutrum si factum non sit, sententia transit in rem iudicatam, & negligentia procuratoris nocet domino, si sit soluendo; si mi- nus, contulit ei beneficio restitutionis in integrum. *Felin inc. 1. nu. 6. Utile non contestata Cardin. Tusclus. Concil. 362. 402 & seq. Corv. n. in Aphor. in h. t.*

VI. Dubium est, an sicuti Procura- tor ad acta præsens appellare pro do- mino suo tenetur, ita eandem appella- tionem prosequi debeat. Commu- nior opinio est, non eam, quæ à defini- tiva, sed quæ ab interlocutoria facta est, prosequendam esse. Hæc enim ex actis prioribus iustificanda est. text. in Clem. appellanti. de appell. c. Cordi. eod. in 6. Bart. in l. eius- qui. num. 3. ff. de appellation. recip.

v 2 Dcti.

Definitiva vero novas probationes admittit, cum si diversa causa à principali per banc C. de temp. appell. c. in appellatio-
nis de turam calum. in 6. Phil. Franc. ibid.
num. 1. Baldus in l. invit. de procur. Alex.
Consil. 86. volume 2, ubi exemplis declarat. Excipe procuratorem gene-
ralem, qui quia ad omnes causas præ-
senes, & futuras constitutus est, ap-
pellationem à definitiva interpositam
prosequi tenetur. Panorm. in c. Non in-
usit.

Quod si procurator non nisi ad u-
num actum constitutus est, puta, ad
recipiendum libellum, vel audiendam
sententiam, ad prosequendam appelle-
tionem ab interlocutoria non coge-
tur, secundum regulam, quod uno concessa
alia censentur prohibita. l. maritus C. de
procur. Panormitanus in c. citato. non in-
usit. V. Toder. to. 17, tit. 6. c. II.

§. 3.

A quo iudice appellare liceat?

I. **A** B omni iudice, qui sententiam
tulit, regulariter appellare li-
cet, sive ordinarius sit, sive delegatus.
c. 3. 2. q. 6. Omnis oppressus liberè sa-
cerdotum, si voluerit, appellare iudici-
um, & à nullo prohibetur: sed ab his
folciatur, & liberetur. Si autem difficil-
les causæ, aut maiora negotia orta fue-
rint, ad maiorem sedem referantur ita
Anacletus Papa.

Item Julius papa in rescripto ad ori-
entales relatus in c. 8. placuit, ut à quibus-
cunque iudicibus ecclesiasticis ad alios
iudices ecclesiasticos (ubi est auctori-
bus maior) fuerit provocatum, audi-
entia non negetur. Idem constitutum
est l. I. & 3 ff. quisquis à quo appelletur. Nec
sine gravi causa. Cum enim appellatio
fit clypeus defensionis, & oppressorum
refugium, nunquam non permiti de-
bet: nec iudex sibi iniuriam fieri arbi-
tretur, quando qui litigant, inter su-
os utuntur. c. cum specialis 61. §. porro hoc ut.
Rebuff. tract. de supplicat. n. 49. Speculator
hoc tit. §. videndum restat. num. 18. Scaccia
de appellat. q. 16. Armilla V. appellatione num.
16. Silvester quæstione 8. Vallens. l. 2. tit.
tulo 28. §. 3. Corvinus in aphorism. hoc tit.
lo.

II. A iudice delegato appellatur
ad eum, qui dedit l. 1. in principio l. 2. &
3 ff. hoc titulo. nisi delegatio habeat
clausulam Appellatione remota. c. Pa-
storialis hoc tit. quæ tamen clausula ad
leven & frivolam appellationem re-
strigenda est. Gail l. 1. obs. 33. num. 4. si
quis autem iurisdictionem suam, ita
comittat alteri, ut exerceat eam, non
ut delegatus, alieno scilicet nomine, sed
ut vicarius, seu locum tenens, quem
admodum vicarius generalis episcopi
facit, in eo eventu, quia unum utrius-
querib[us] tribunal, non ad delegantem, sed
eum appellabitur, cui delegans subie-
ctus est. Hinc in c. Romana de appell. in 6.
& c. 2. de consuet. eod. expresse damnatur
confusio ab episcopi vicario ade-
piscopum appellandi. V. quædix. in pat.
i. summatur. §. 2. Quandocumque au-
tem delegans aliquam sibi iurisdictio-
nem propriam reservat, ad illum pro-
vocabitur. Glos. in l. imperatores §. si magi-
stratus ff. hoc tit. Quocirca à legato, cui
non omnis iurisdictio mandati solet.
l. solent

I. solent &c. de officiis proconsulium ad proconsulium (nam praefides legato carent) appellandum est. l. 2. ff. hoc ut. Cuiacius l. 7. obseruat. 6. 21. W. esenbecc. l. 49. ff. tit. 3. Quis à quo appelleatur.

III. A supremo principe non appellari ratio notum est, ut W. esenbecc. dicat, monere illud statutum esse. Ipse enim est, ad quem utri maiorem omnibus dirigunt provocationes debeat. l. 1. ff. hoc ut.

Limata, Nisi ad aliorum relationem pronuncia verit, vel à male informato ad melius informandum appelleatur. Scattia q. 8. num. 85.

Præterea si secularis alicuius iudicis sententia manifestam contineat iniuriam, ad sedem Apostolicam appellari potest: Arg. Glo. in c. ex transmissa de fo. comp. c. si quis c. ad Romanam 2. q. 6. Nam ratione peccati, omnium principum, & indicum Christianorum iuris Pontifex iudex est. & in c. ad Romanam Ecclesia Romana mater appellatur, cuius ubertibus nuritantur, & auctoritate defendantur fideles, quæque non possit, nec debeat oblitisci filiorum iurorum. Tuschus V. Papa com. lus. 46. & 66. Sily. V. appell. Barb. in c. à duobus de appell.

IV. Illud speciale est, quando ab Episcopo cuius prorogata fuit iurisdictio non licet appellare. l. Episcopali C. de Episc. audent. In alio iudice prorogato securus est, ut constat ex l. 23 ff. hoc ut. ex contentu litigantium circa compromissum iudice dato victus potest provocare.

A Pontifice ad concilium non admitti appellationem, & securus facien-

tes excommunicationem incurere. §. 1. n. 1. iudicavimus. Addo nunc multo minus à concilio legitime celebrato, cui nimirum ipse pontifex præsidi et. Neque obstat, quod in c. tum ex literis. & in inter. rest. dicitur Ecclesia Romana sententiam in melius commutari posse & restitutionem in integrum fieri: quod etiam in c. veniam & c. sententiam 35. q. 9. affirmatur. Non obstat, inquam quia non dieitur in locis citatis sententiam pontificis à concilio corrigi, aut mutari posse: multo minus errorem concilii à pontifice tolli: sed quando per surreptionem, aut errorem à Pontifice aliquid statutum est, veritate cognita ab eodem, vel ipsius successore emendandum esse. V. Bellarm. l. 4. de pont. c. 4. & seq. Azor. 11. l. 5. c. 13. q. 3. Barb. in cit. capitib.

V. Denique hancen dicta de iudicibus, ad arbitrios partium consentu per compromissum electos extendi non debent. Ab illis enim cum intisditionem non habeant, appellari non potest. l. 1. C. de recept. arbitrii ab illis tamen appellatur, qui à iudicibus ad fidei iustitiae probandos, aut ad alud negotium exequendum cum quadam potestatis cognitione dantur, l. fin. ff. hoc ut. quos Commissarios vocant. Gall. l.

1. obs. 1. n. 169. Maranta par. 6.
in actu 2. principali n. 262. F. 6.
chin. l. 8 c. 96.

**

§. 4.

§. 4.

A quibus actibus appellatur.

I. **I**ure Canonico ab omni sententia etiam interlocutoria, & extra iudiciale, ab omni gravamine illato, vel inferendo pernicietur appellatio. *c. cum sit Romana §. si vero c. bone memoria §. c. ut debitus §. & alii hoc titulo. Defensio nimis, & petra refugii appellatio est, favore innocentiae comparata. c. Pastoralis hoc titulo. Neque consilium videtur semper expectare usque ad sententiam definitivam, quae non raro in longum tempus protrahitur: sed mature occursum dolo, & iniurianti. c. cum sit Romana & per tuas hoc titulo ubi Barb. agmen doctorum erabit. His tamen non obstantibus Concil. Tr. ss. 24. c. 20. & ss. 13. c. 2. de reform. non aliter permittit appellacionem ab interlocutoria, quam si vim definitivam habeat, & gravamen irreparabile contineat, cuiusmodi est incarceratio, tortura, excommunicatio, suspensio, interdictum, omnisque actus irretia &abilis, & quo executionis mandato pars gravata amplius sublevari non potest per definitivam, aut appellacionem à definitiva, vel non sine difficultate, & praejudicio partis, aut negotii principalis. *Castrens. consil. 271. Tusculus concil. 359. Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. annot. ad §. 9. n. 176. Zypaus. l. de iuris di. eccles. c. 5. §. Salgado in parte secunda an leg. reg. Hispan. c. 1. Corvinus in aphor. b. t.**

II. Iure civili appellatio non per-

mittitur à sententia interlocutoria, l. ante 7. C. querum appell. non recipit fin. C. de sententia & interlocutoria & omni iudicio, nisi in certis quibusdam casibus ubi interlocutoria vim definitivam habet, & gravamen alio remedio incurabile. *l. min. 47. ff. de min. l. 2. de appell. eod. l. arbitrio. ff. qui satisfare cogant. A definitiva autem permittitur appellatio, modo sententia valida sit. Nam à nullis nulla provocatio concedenda, quia frustranea & sine effectu forentur. C. quando provocare non est necesse & sit ff. que sententia sine app. l. refinduntur. l. si. exp. 19. l. ex consensu 23. ff. hoc titulo. In dubio tamen nullitas potest per alternativam appellacioni coniugi i. si. exp. 19. Hac regulat. ter loquendo obtinent, & limitatio nem admittunt. Igitur.*

III. Limita primo in omnibus illis, quibus denegari appellacionem diximus §. 1. n. 1. Secundo ab una, & eadem sententia seu definitiva, seu interlocutoria, & ab uno eodemque iudice non licet tertio appellare. *c. tuas nobis 65. hoc titulo l. 1. Cod. Ne liceat in una iudicemque. Præsumitur enim, quod tribus sententiis confirmatum est. legibus respondere. Excipe, nisi per tertiam sententiam novum gravamen inferetur.*

Tertio ab illo actu, quem quis approbavit, non potest appellare. *l. ab eo C. quomodo & quando index. Idem dicendum de eo, qui renunciavit appellacioni, sive exp. sive tacite l. fin. C. de temporib. & appellat ut si acceperit terminum ad solvendum.*

Quatuor

Quarto nec ab eo, qui fuit secundum dispositionem iuris, nisi expressa & intenta rationabili causa, propter quam admittenda videatur appellatio. Generalis enim, & recepta regula est, quod alege naturali lata ab eo, qui ferendae legis potestatem habet, non posse appellari. *text. & DD. in c. quia n. 32. hoc tit. t. 2.*

Quinta nec a nominatione ad munera auctoritate publica, & utilitate privata. v.g. ad tutelam. l. 1. si quis ff. quando appellandum sit. alias a nominatione ad munera auctoritate & utilitate publica appellare licet. l. 4. C. de de- curionib.

Sexto. Nec a sententia, cuius execu-
tion non pautur moram, cuiusmodi
est de annona, aperiendo testamento,
missione in possessionem bonorum.
ultimam hoc titulo l. quisquis C. eod.

Septimo. Nec a sententia correctionis, discipline, & visitationis ab episcopo instituta uti supra iudicavimus. §. 2 numero 1. V. Franciscum Leon. in thes. Eccles. par. 2. c. 31. numero 21. Co. Tr. S. 31. c. 1. & S. 24. c. 10. Pias. par. 2. c. 3. num. 61. Z. rolap. 2. n. 12.

Ottavo nec a sententia, qua con-
demnatus est officialis ipsius iudicis
proges in officio suo. l. nulli C. quor.
appell. non recip. aut quilibet officialis
condemnatus in syndicatu ad eff. etum
retardandae executionis. Non nec a
sententia excommunicationis, aural
terius censuræ absolvitur lata, quoad ef-
fectum suspensivum c. pastoralis S. verum
hoc tit. & c. in cuius ult. de sent. excom. in 6.
V. Suar. V. disp. 3. sect. 7. num. 5. & quæ
diximus supra.

Denique non permittitur applica-
tio a sententia, quæ in causa decima-
tum lata est. c. iu. nobis & ibi *Glossa de*
Decimis. intellige quoad est. Cum
suspensionis. Et procedit semper, teste
Francisco Leone P. cit. c. 27. n. 24. quando
decima est certa, qua nimisum decem
pro centum solvuntur, vel ad rationem
vicesimæ, vel tricentimæ, aut quinqua-
gesimæ, secundum loci conuentudinem
seu compositionem, & translatiōnem,
ita ut de certa quota leg. time cor. stet,
& in his casibus non admittitur applica-
tio ad esse cum suspensivum, sed de-
volutivum tantum. Et lite pendente
tempor per solvenda decima est. *Maribor*
san in tract. comm. ff. 6. 4. n. 15. & 25. part. 2.
Moneta c. 8. n. 58.

§. 5.

Coram quo sit appellandum?

1. **A** Ut scripto, aut voce interponit-
tur appellatio judicialis. In ea
quæ voce sit, satis est, si quis simpliciter
dicat, appello, & apud acta appellat. l.
2. l. a sententia §. fin. ff. de appell. l. litigatori-
bus 14. C. eod. & ibi *Glossa* Hic modus vo-
catur appellare illico, iudice sedente,
& facta pronunciatione. Sequenti
autem die in scripto oportet offerre
appellationem: in quo scripto,
seu libello ponitur nomen dantis, &
illius adversus quem datur, & a qua sen-
tentia a quo & ad quem iudicem. l. 1. §.
fin. ff. de appell. c. *Cord.* eod. A ctuarius vero
describet libellum, ne variare contin-
get appellantem. arg. t. saluber-
rimum l. questione septima & terti. queat,
quo-

quomodo tempus, & termini obliterantur. Nam si in his committatur negligencia, & defectus, appellanti nocebit, & iudici, a quo proderit, cuius per id sententia robur accipit. c. Personis. hoc tit. Guido Papa Concl. 6. Maranta actu 2. n. 134. Ferrar. in for. appell. Wurmser. l. 2. obs. 8.

II. Quando nihil obstat coram iudice, qui sententiam tulit, facienda appellatio est c. ut debitus 59. hoc tit. illius enim interest, nosse mentem litigantium, praesertim illius, qui damnatus est, ne ulterius procedat, & contra ordinem iudiciorum ea peragat, quae nullum effectum sortiantur. Quod si non unus tantum, sed plures de causa cognoverint, & pronunciauerint, coram omnibus simul collectis, vel si omnium copia haberinequeat, coram singulis vel eorum majori parte appellatio fieri. Si nec ista pars colligi queat, sufficiet coram iis, qui praesentes sunt, appellacionem peragere. Si denique nullus iudex adsit, vel metuatur illius potentia, coram notario, & probis viris etiam extra judicialiter fieri. c. ult. & ibi Glo. & c. Francus b. t. Poterit etiam appellans ipsum superiorem iudicem adire, eique libellum appellationis praesentare. Herculanus de tentatis c. 24. n. 6.

III. In casu, quo coram Notario & probis viris extra judicialiter fieret appellatio, & iudici, & parti insinuanda erit, intra mensuram sciant, in quo statu controversia posita sit, & quid deinceps agendum. Scaccia de appell. q. 6. n. 31. nisi forte metus obster. sicut enim propterea licuit praesentiam illius declinare, ita insinuationem quoque. Angel. Consil. 130.

Guido Papa quæst. 25. & 436. Card. Tuschi Concl. 350. & 351. V. Vurmser. l. cit. obs. 4. Hartmann l. 2. obs. 6. Lanfranc. pag. 115. col. 2. Anchær. in Clem. I. de appell. Zerola Par. 1. v. appellat. n. 3.

§. 6.

Ad quem appellandum.

I. Iudex, ad quem primò appelleatur, non est supremus, sed immediatus. Gradatim enim appellari vult. Novella 23. iustini an. relata in c. Anteriorum. 2. q. 6. c. Dilecti. 65. hoc tit. c. Romana. c. 6. quæ confundi iurisdictiones non debent. l. Nemo. c. de iuris. om. iud. Quamobrem iure civili non sit appellatio immediate ad imperatorem, aliumve supremum iudicem. l. Imperatores. ff. hoc tit. Ordinationes Camerae Anno 1535. n. 29. O. stiene. in 6. Romana.

Limita Primo. Nisi immediatus iudex acceptare nolit. Secundo nisi appellans exceptionem contra illum. Tertio. Nisi suspectus sit Abb. in c. Dilecti hoc tit. 10. And. in c. Romana. cod. Murer. 3. par. Ordination. Camera. tit. 29. Myasing. Cent. 1. obs. 47. Vallenfis de appell. §. 6. n. 5. Hartman. de appell. obs. 5. & al. communiter.

II. Multum hic à civili iure Canonum dissidet. Per Canones enim à quolibet inferiori iudice in causis Ecclesiasticis ad summum Pontificem appellare licet immediatè. c. 7. c. de propriez. 1. c. Ad audientiam. 34. c. Dilecti. 52. hoc tit. V. Gretser. in Exam. Pleseani Mysterii c. 19. Similiter ad Legatum de latere in provincia sibi assignata existentem

Sententia. c. 1. de off. Legati, & ibi Par-
norm. Maranta actu 2. num. 471. Gerit
enim vices digni pastoris, & concur-
tum quolibet Ordinario in sua pro-
vincia. In aliis causis eadem cum iu-
re civili servanda regula est, ut gradatin-
ter appellatio, nisi contrarium consue-
tudine obtentum sit. c. Cum contingat.
d. Iuris compet. c. 3. §. ab Archidiacono eod in
6. Gall. l. 2. ob serv. 319. n. 2.

Ratio diversitatis est, quia princeps
secularis constituendo iudices, in ipsis
potestatem suam transfert, abdicando
a se: quod a summo Pontifice regula-
rit non sit. l. Imperatores ff. hoc tit. Felim.
in super questionum. §. porro. de off. Iud. de
lig. Berl. Conclus. 3 n. 676.

III. Si laicus iudex causam episcopo
commiserit, ab illius sententia ad lai-
cum, qui delegavit, vel eius superio-
rem laicum fiet appellatio, si autem
duo iudices fuerint, Ecclesiasticus u-
nus, & alter laicus, ad superiorem Ec-
clesiasticum utpote dignorem dirige-
tur appellatio. Maranta Par. 6. actu.
2. n. 392.

Idem faciendum, si laicus, & cleri-
cus simul fuerint arbitratores: reductio
enim ad Ecclesiasticum fiet. Denique
si in causa Ecclesiastica laicus pronun-
caverit, se competetem iudicem esse,
non ad iudicem laicum superio-
rem, sed ad episcopum pro-
vocabitur. Maran. lo. cit.
n. 397. Card. Tuschus
Conclus. 352.

§. 7.

De tempore appellationis.

I. **N**on eadem olim, quæ hodie tem-
potis præfinitio est, ut videre li-
cet apud Azinem in summa l. 7. Cod. n.
63. Olim potestat quis in causa pro-
pria appellare intra biduum, in causa a-
liena vero intra triiduum duntaxat, &
non ultra. l. siquidem. s. biduum. §.
dies. §. in propria. ff. Quando appellan-
dum sit. l. Eos. 6. §. sin autem. C. de ap-
pellat.

Hodie est decendium, hoc est, de-
cem dies a die latæ sententiae, vel a die
scientiae, quo sententiam latam esse in-
tellexerit condemnatus. Idque sive ap-
pellate velit a definitiva, sive ab inter-
locutoria, sive a quoquegravamine.
Auth. Hodie. C. de appell. c. Quod
ad consultationem. de sent. & re iud. c. Cum
dilectus. §. sin. delect. alex. Consil. 1. 6
Azol. cit. Cardin. Tuschus Concl. 354.
Soto l. 65. q. 6. art. 3. Roderic. Tom. IV.
tit. 27. c. 2. n. 32. Tabien. v. appellatio. n. 3. &
alii DD. communiter.

II. Prædictum tempus strictè obser-
vandum est, nulla protogatione, vel
consensu partium vel iudicis arbitrio
permitta. Quam ob rem fatale a legi-
bus appellatur. Est vero ab initio utile
nec currit impedito, vel ignorantia, nisi
sit vere contumax, sed postea efficitur
continuum. l. 1. §. dies ff. Quando appel-
landum. ita ut etiam feriae solennes in-
cludantur. l. 1. C. de feriis. l. sive pars. §. feria.
C. de dilationib. Silv. n. 5.

Lim.

Limita quo ad decendum *primo*, si gravamen, à quo appellatur, continuum sit, & habeat causam permanentem, cuiusmodi est incarceratio, & excommunicatio, interdiction & similia. Tunc enim semper conceditur appellatio.

Secundo cum quis citatur ad locum minus tutum. Toties enim, quoties citabitur, appellare potest. Si autem iudex interlocutus fuerit, locum tutum esse, carcerem iuste indicatum, à die talis interlocutionis numerandum erit decendum & ultra non licebit. Iam vero, si intra fatale hoc tempus non fuerit interposita appellatio, lis mortua censeretur, & sententia transisse in rem iudicatam. *c. quod ad consultationem 15. de sen. & re iud. ubi Barbosa Felinus in c. cum sit Romana 5. de appell. Berl. Concl. 35. n. 98. Piaese. p. 2. c. 4. n. 120.*

III. Si tertius accedit, at pro suo interesse appellatio per alium interposita adhucere velit, vel appellatio, nem ab aliquo mandato suo factam ratificare, idem decendi tempus observabit. *c. ut circa deced. in 6. Felinus in c. cum super num. 11.*

Sia autem prosequi tantum velit appellacionem pro suo interesse, admitti, licet non appellaverit, debet. *l. ab excusore 4. 5. 2. ff. hoc titulo c. cum super 23. de off. iud. delig.* Nam per appellacionem suam principalis viam aperuit cuiuslibet cuius interest, ut de nova appellacione non sit cogitandum. Igitur cuī animus & causa est appellacionem prosequendi coram iudice appellacionis, agere & deducere ius suum potest, non sicut

ac si ipse personaliter passus sententiam condemnatoriam esset.

Si quis autem à sententia contra principalem lata principaliter appellare velit, præterquam quod eodem tempore circumscribitur, causam exprimere debet, cur sua interesse patet à tali sententia appellare. *l. 2. ff. de appell.* Nam contra eos, qui præter consuetum iuris ordinem attentant aliquid præsumptio doli est, qua per causam allegationem purgatur. *c. non solem c. super eo de off. de leg. Panorm. ibid. num. 5. Felinus numero primo Innocentius in c. Venedo. testibus Gaill. l. primo observatione 122. numero 5. Rodericustomo i. v. titulo, 2. 7. c. 2. num. 15.*

IV. Quod numero secundo dixi, decendi tempus non esse prorogandum tam strictè accipiunt plerique, uta puncto ad punctum, à momento ad momentum computari velint. Incipit nimis ab illo momento, quo recitat sententia & currit, usque ad ultimum momentum decennii. Quod etiam in Camera Spirensi observati Mynsing. notat. Cent. 6. obf. 12. monetque procuratores, ut coram iudicibus non semel, sed plures de sua diligentia, & fatalibus non lapsis, vell labendis protestentur. Addit sigismundus Seacius q. 22 numero 50. illum qui appellat in ultimo die debere extimere horam diei, qua appellat. *c. num. 53. declaratio non procedere Romæ ex dispositione Bologna Innocentii VIII. sub dato id. Ianuarii Anno 1487.* quia latissima est appellare ultima die decendi, etiam si lapsus sit ultimum momentum.

Deni-

Denique hæc non sunt extendenda ad eos, qui propter absentiam, aut aliam causam ignorantia laborant, nescientes diem ac momentum sententiae late contra se, ut superius monui. *V. Barbosa in c. Quod ad consultationem hoc titulo.*

§. 8.

De Apostolis.

1. **A**postoli à Græcis vocantur missi annuncii, præcursori, apud Demosthenem apparatus classium, & expeditiones, iurisperiti eo nomine afficiunt literas demissorias, quas index à quo appellatum est, ad iudicem appellationis transmittit, in testimonium & fidem appellationis factæ. *l. demissoria ff. de verb. significatione l. unicaff de libellis amissor. c. cordi hoc titulo in 6. Maranta par. 6. tit. de appellat. num. 215. Glo. inc. vi. V. petat. Non intelligas, inquit, de Apostolis Petro, & Paulo, sed de literis demissoriis.*

Addit deinde à speculatore quinque Apostolorum species numerari, conventionales, testimoniiales, delatorios, refutatorios, & reverentiales.

Verum hodie non nisi tres in frequentiore usu sunt, demissori, scilicet, reverentiales, & refutatorii. Demissori sunt literæ ad iudicem appellationis directæ, quibus indicatur appellatio facta, & modus illius, reverentiales non propter causæ iusticiam, sed superioris iudicis reverentiam delatum esse appellationi significant. Refutatorii indicant appellationem non esse admisam, addita causa, cur admissa non sit. *l. finali §. in refutatoriis C. eod. l. penult.*

ff. de appellatione non recipienda l. quoniam iudices C. eod. Glossa in V. exhiberi c. cit. Cordi. Roder. tomo quarto titulo 27. cap. tertio numero 40. & sequentibus Tusclus conclusione 427.

II. Pro Apostolis petendis, recipiendis, ac iudici ad quem exhibendis olim quinque dies constituti erant. *Paulus quintus sentent. titulo 34. c. ab eo 2. questione 6. intra quos dies de iure canonico instanter, ac sepius saltem uno contexta petendi erant. Postmodum vero præscripti sunt 30. dies, intra quos prædicto modo petentur. Id si intra præsum tempus non fiat, deserta appellatio censetur. c. abeo citato. Clement. quamvis hoc titulo l. iudicibus. 24. C. eod. l. un. ff. de lib. II. demissori. Si autem iudicis à quo culpa non expediantur Apostoli, adversus eum protestatio fieri potest dicitur. Clem. quamvis. Quin etiam post elapsum tempus iudicem à quo apud iudicem appellationis proper negligentiam, vel malignitatem convenire licet. l. si appellationem 31. C. eod. Tusclus loco citato Brechter. in processu iudic. pagina 68. Tholosanus l. 50. Syntagmat. c. secundo numero. 28. & sequentib. Practica Ferrar. in § forma appellat. pagina 197. & seq.*

III. Prædictum tempus 30. dierum pro Apostolis petendis currit à die scientiæ, quo sententiam esse latam condensatus intellexit (nisi per procuratorem esset defensus) & à quo habuit protestatem appellandi: alioqui ignorantibus præcluderetur tempus petendi Apostolos, quibus tamen non est præclutum tempus appellandi.

x 2 Neque

Nēque obstat c. Ab eo. de appell. in 6. & Clem. Quamvis eod. in quibus à die appellationis petendos apostolos esse intinuatur, quia præsumitur ut numquemque cognita damnationis sententia in continentis appellare saltem vivā voce, cum præsens est, vel per scriptum, quando non impeditur.

Fieri etiam potest, ut Iudex à quo breviorem terminum petendi apostolos præscribat, qui observandus erit. Nam licet prolongare 30. dierum spatium non possit, ut verior opinio vult breviorem tamen præfigere nihil vexat. Et quia terminus sit præfixus succedit in loco, um termini à iure designati, eundem effectum parit, ut si neglegatur, deserta censeatur esse appellatio. c. Ex insinuatione 50. hoc tit. Bald. in Practica pag. 104 n. 43. Pr. Ferrar. in for. appell. lo. cit. VVurmser. II. 1. tit. 24. obf. 2.

IV. Sufficit quidem intra terminum sive à iure, sive ab homine constitutum, etiam ultima die Apostolos petere melius tamen, & consultius est in continentis, & simul cum appellatio petere. Nam si à definitivā sententia appellatum sit, Iudex à quo, petitis Apostolis non potest ulterius procedere, nisi prius refutarioris dedetur, quamvis appellatio frivola esset. Si autem petitio non fuerint apostoli, & frivola appellatio est, ulterius procedere potest.

Limita, nisi interpositum sit compromissum. Tunc enim tempus in suspense stat, donec arbitrium fuerit datum.

V. An par sit necessitas in appellatione extra judiciali apostolos petendi à nonnullis merito dubitatur? Equidem non esse necessitatem, quando non à Iudice appellatur, sed à parte, facile concessero. Quis enim daret? At quando à Iudice extra judicialiter procedente appellatur, omnino petendi sunt, quia dandi illos necessitate Iudex constringitur. Quin etiam in priori casu petere utius est, condicionaliter saltem, si quisquam est, quidam eo possit. Glo. int. ut super hoc tit. Maranta Par. 6. Actu. 2. num. 216. Seccia q. 13. ar. 2. num. 32. Vallins. de appell. §. 10. Phil. Francus in c. Bo. nem. hoc tit. VVurmser. I. 2. tit. 19. obser. 2. Corvinus in Aphorism. B. t. Treuler. Volum. II. Disp. 33. num. 8.

§. 5.

De tempore prosequenda appellatio.

I. Interponendæ appellatio tem-
pus ex communis sententia dixi-
mis esse decendum; introducenda ve-
tò apud Iudicem appellatio non est
certum, & commune omnibus in iure
constitutum, sed à Iudice à quo, deter-
minandum est. Virumque autem con-
tinuum, & accuratè servandum est, iam
tempus prosequenda appellatio co-
ram Iudice ad quem, pro primo fatali
annus est. Impedito conceditur bi-
ennium, idque secundum fatale ap-
pellatur. Auth. Ei qui. C. de temp.
appellat. c. Ex ratione. hoc tit. Cle-
ment.

ment. *Sicut eod.* ubi dicitur hoc procedere in appellatione tam iudicali, quam extra iudicali. *Quod si in secundo fatali quoque impeditus fuerit, tertius annus concedi potest, ex iustissima causa, & impedimento, ut in ita.* c. *Ex ratione Cardin. & speculator notar. §. Nunc breviter. Versus Premissa. Quod dicit intelligendum, si toto anno fuerit impeditus, alias tantum temporis habebit, quanto impedimentum duravit. Neque enim ipso iure tertius annus datur, sed per viam restitutio-*

nisi integrum. Innoc. abb. & DD. in c. Ex ratione. Guido Papa. num. 66. VV. senec. l. 49. ff. tit. 4. Schneidev. l. 2. inf. tit. 17. §. sed et si quis n. 8.

Poterit etiam Index post terminum a le constitutum, & neglectum, executioni mandare sententiam suam, non expectato lapsu termini iuris; c. cit. Personas ibi ex tunc iudicio tuo stare compellas. Item ex tunc sententia tua parere constringas. Nam dictio ex sine extraneum temporis momentum significat. l. 4. §. ul. ff. de condit. & demonstr. l. In substitutione ff. de vulg. & pupill. substit. Vixianus hoc tit. in c. constitutus Laym. l. 3. Tract. 6. c. 6. num. 7.

III. Idem iudicij ad quem non permittitur, ut nimis tunc appellanti terminum prosequendi appellationem constituar, ne suam causam, & utilitatem procurare videatur, abbreviando tempus legibus determinatum. Ni si forte ex nimia dilatione periculum immininet, ut in causis spiritualibus electionum, postulationum, & aliis beneficialibus, quæ quia causam aliquo modo publicam continent, accelerare expedit, quemadmodum matrimoniales quoque propter periculum incestus, & adulterii. c. *Quoniam frequenter.* §. 1. *Ut liceat non contestata.* Item in causa alimentorum propter periculum vitae. l. *Necare.* ff. de agnoscendis liberis. Clement. *Sicut de appell.* Cardin. Tuschus Concl. 383. Abb. in c. *Ex ratione de appellat.* Guido Papa Decis. 436. Q. 39.

IV. Causæ biennii concedendi pro appellatione prosequenda multæ sunt.

Prima, ex parte appellantis est paupertas, vel infirmitas.

Seconda ex parte appellati, necessaria inhibitio, quia vel frustratoris d. aures h. t.

x 3 latio-

lationibus utitur, vel aliis mediis impedit appellantem. Cum enim in hoc causa nulla sit culpa appellantis, æquum est ut tempus illi proregetur ad compleendam intentionem suam.

Tertia ex parte utriusque, ut si compromittant in arbitros, vel peregrinationem aliquam communis voto suscipiant.

Quarta ex parte Iudicis, qui à tribunali abest, morbo aliove negotio intricatus, nec alium suo loco possit substituere.

Quinta ex parte alicuius tertii, qui intervenit propter suum interesse, vel etiam ipsius procuratoris.

Sexta denique in Calu, & Fortuna est, quæ cum in nostra potestate non sint, imputari ad culpam, & damnum non debent. Quamobrem aliquando tertius quoque annus, ut *num. 1.* diximus, adiicitur, cum gravis causa & necessitas exigit.

Addit *Gaill. l. 1. obs. 141. n. 4.* etiam partium consensu protogari posse tempus, seu fatalia prosequenda appellatiois. *Clem. Quamdiu iun. Glo.*

In Camera Imperiali quoque nec eiusmodi fatalia appellatiois prosequenda, nec fatalia primæ instantiæ, puta triennii in causis simplicis querelæ currere: ita ut *lex Properandum. C. de iudic. & Auth. Et qui C. de appellat. in Camera nullum locum habeant, idque propter multitudinem causarum. Tempora vero interponenda, & introducenda appellatiois diligenter attendi.* Si tamen eiusmodi tempora prosequenda appellatiois coram

inferioribus iudicibus servata non sine appellatio in Camera tanquam deserta non recipitur. *Auth. Et qui C. de appell. Ita Gaill. cui assonat Mynsing. Cent. 3. obs. 54.*

§. 10.

De Effectu Appellationis.

I. *Effectus* appellatiois duplex est, sententiam definitivam devolare, aut suspendere. *Devoluta* causam in manus superioris iudicis suspendit non auferendo iurisdictionem, sed sententiam & executionem impediendo. *c. Sæpe 44. hoc tit. c. si à iudice vid. tit. in 6.*

Neque enim interim mundata executioni potest: & permittitur utriusque parti apud iudicem appellatiois aprobata, quæ ante probata non fuerunt, & producere, quæ ante producata non fuerunt. *c. Cum Ioannes 10. de fide in strum. c. fraternitatis, de testibus, modo principali causa serviant, & iudicium retro actum impugnent. Nam dilatationes, denegatae condenationes expensarum, & id genus alia hic minimè reperenda sunt. c. fin. his tit. l. Itademum. c. 5. C. de procur. & ibid. Bart.*

Hinc consequitur alius effectus nihil minor, quod pendente decendo, & appellatiois iudicio nihil innovandum est in causa, sed in eo statu cuncta relinquenda, in quo erant tempore introducenda, vel introduce apellatiois. *l. un. ff. Nihil innovari appell.*

appellatio: interpos. Nam & pericu-
lum fraudis est, & suspensio effectum
operari debet. c. Cum inter de sent. & re-
ind. l. ult. §. Sin autem. C. de tempor. ap-
pellat. Cardin. Tusclus Concl. 371. Vivianus
in c. Dilecti hoc tit. Silv. v. appellation. l. Lay-
man. l. 6. Tr. 6. c. 6. n. 5.

II. Si pendente appellatione vel
iudex, vel de partibus quis aliquid in-
novarit, seu attentari, per iudicem ap-
pellationis illicet cassari, & revocari de-
bet. Quid etiam in extrajudiciali ap-
pellatione locum habet, cum hoc dis-
cretione tamen, quod in appellatione
judiciali revocantur omnia, licet non
sint directe contra appellationem, in
extrajudiciali verò ea tantum, quae sunt
directe contra appellationem. l. Scien-
dum ff. de appell. recipiend.

Ceterum revocatio: attentatorum
in qualibet iudicij parte fieri potest us-
quead conclusionem in causa. Peti-
tur autem vel imploso iudicis officio
vel accessoriè prosequendo appella-
tionem. Nulli præterea magis, quam
appellant innovatio nocet. Nam si
adversarium suum ex. gr. possessione,
de qualitigatur, ipso eo ipso, ut sibi
contrarius cœletur nō deferre appellatio-
ni à se factæ, seque indigam benefi-
cio iudicis efficit, ut quieius sibi po-
testatem arroger. c. Bonæ memoria. de
dilect. l. Auxilium. §. fin. ff. de minori-
bus l. Scindum. ff. de appellatio: recipiend.
Marantanum. 161. & seq. Phil. Francus
in c. suggestum. hoc. tit. VVesenbec. l.
49. ff. tit. 1. num. 10. Barb. in c.
Non solum hoc tit. Herculani. de attent.
Cap. 29.

III. Non censetur attentare Primo,
qui iure suo utitur, continuando verbi
gratia possessionem vel percipiendo
fructus ex luate.

Secundo, qui non proposita proponit
vel non probata probat.

Tertio, qui tertium convenit, absque
incommode alterius partis.

Quarto, qui ex causa nunc primum e-
mergente debitorem suum capit.

Quinto, qui post latam excommuni-
cationem, & super ea appellationem
nihilominus denunciat excommunica-
tum, ut ab aliis vitetur.

Sexto Nec iudex, qui quia frivola, &
inanis appellatio est, ad executionem
procedit.

Denique generaliter potest iudex in-
terim, dum lis penderit, ea procurare,
quaे serviant ad faciliorem causæ deter-
minationem, dummodò se non immis-
ceat appellationi. Specul. in tit. de appell. §.
Novissimæ.

Addit Maranta, quamvis in casu, in
quo appellatio iure prohibetur, atten-
tata non revocentur, revocari tamen
posse per viam querelæ à superiori. V.
Barb. in c. 72 si iustus. hoc tit. & c. Non solum
eod. in 6. Francus in c. Dilecti hoc. tit. Hercul-
anus de attentatis c. 29. ubi multa alia re-
peries. Tusclus. Concl. 376. Hartman. l. 2:
obs. 20.

IV. Quod n. i. diximus appellatione
suspensi executionem sententia latæ in-
multis casibus fallit, quorum aliqui in
superioribus indicatis sunt.

Primo fallit in visitatione & corre-
ctione episcopi, ubi nulla exemptio,
inhibitio, appellatio, seu querela
eritam.

etiam ad sedem Apostolicam interpolata executionem eorum, quae mandata decreta, aut iudicata fuerint, ullo modo impedit aut suspendit. *Conc. Trid. sess. 24.c.10.*

Secundo. Fallit in correctione non excessiva regularium. Neque enim ultum est etum attenta appellatio religiosi adversus prelati sui correctionem regulare conformem operatur. *in refragabili de off. iud. ord. ad nostram de appellat. V. supra. hoc titulo §. 12. Silv. num. 9 Armilla num. 19.*

Tertio Fallit in sententia dotis ab uxore vel marito petitæ, à qua non admittitur appellatio, quoad esse etum suspensivum, sed devolutivum tantum. *Menochius in rem. 4. adipisc. possessione numero 829.*

Quarto in causa mercedis, & qua quis condemnatur ad solvendum salarium fatulisi. *Redoanus. de Simonia ment. parte secunda c. 25. Gratianus decisione 53.*

Quinto in causis piis subsidii charitativi, pensionis assignatae loco alimenterum, ubi nulla procuratio esse etum suspensivum habet. *Surdus de privilegio cause pia privileg. 6. numero 7. Antoninus par. 3. tit. 9. c. 12.*

Sexto in causis, quæ acceleratione indigent, & moram oderunt. *Ibid. num. 10.*

Septimo fallit in causis præcedentia Stephanus Gratianus decisione 232.

Octavo. In decreto Episcopi visitantis confraternitatem laicorum, & compellentis administratores ad computum Gratianus *ibid.*

Nono. In lequestratione facta circa

bona maioratus. *Sebast. Nav. ad l. 3. f. 5. quis, & a quo appelleretur n. 80.*

Decimo in sententia lata super præstatione decimaturum, cum certa, ac determinata pars solvenda est: ob eam causam signatura committere negotium appellacionis solet cum clausula sine retardatione solutionis decimatum, quæ interim lite pendente solvi debent. *V. sup. §. 4. n. 3.*

Undecimo idem valet de sententia de solutione pensionis auctoritate Apostolica referata: Regulariter enim non suspendit iudicatum, & similiter apponi solet prædicta clausula, sine retardatione solutionis pensionis. *V. Gomes. in comp. utri. signat. numeri 89, & Franc. Leon fori eccl. Par. 2. c. 27. num. 42. & seqq.*

Denique appellatio à sententia non conditionatam excommunicationis, & quæcunque alia habente paratam executionem nunquam suspendit esse. *Etum c. 15. cui de sent. excomm. in 6. Barb. in c. ut debitus honor hoc tit. Maranta in actu 2. n. 162. & seq. Avila de Censuris par. 2. disp. 5. dub. 11. Silvest. V. excom. §. ult. n. 2. V. infratit. 16. §. 2. n. 6. cum DD. ibid. allegatis.*

V. Affinis appellacioni *reducio* est, quæ locum habet in lat. do arbitrii, à quo quia non datur appellatio properter compromissum I.I.C. de recept. arb. perit resumptio, & quasi novum arbitrium. Illam instituendam esse apud iudicem rei, seu condemnati, qui ordinarius est causæ, de qua agitur, existimat Maranta pag. 261. & durare facultatem petendi, usque ad 30. annos, non tamen contra laudum iuratum, quando

dolesto modica est. Si autem valde
enormis sit, non obstatere iuramentum,
quia cum tali conditione censetur edi-
tum. Alex. Consil. 31. Socinus Consil. 220
Decius Consil. 11. Gaill. 1. 1. obs. 1. n. 49. Pa-
norm. in c. Cum dilectus. n. 17.

Theologi vero consulunt, ut in ta-
li eventu pro maiore animi, & consci-
entiae securitate petatur absolutio à iu-
ramento, in qua danda Episcopus faci-
lem se præbere debet. Bald. in l. fin. C.
de non numer. pecun. Silvest. V. Iuram.
§. 5. num. 3. Armilla n. 20. Az. 1. l. 11. c. 9.
q. 5. Liss. 6. 42. n. 62.

§. II.

Satisfit Dubius de appellatione.

Dub. 1. Vtrum appellatio sit iuris na-
turalis?

R. Esse quoad substantiam, seu qua-
tenus est defensio, seu medium contra
ignorantiam, & iniuriam iudicij;
quoad solennitatem vero ut hodie sit,
iuris humani tantum censeri. Quam-
obtem in Clem. Pastoralis. de sentent.
& re iudic. defensio adversus crimen
delatum à iure naturali provenire di-
citur, adeoque prohiberi non posse
item l. vi vim. ff. de iust. & iure.
Quod quaque ob tutelam corporis sui
fecerit, iure fecisse existimatur. So-
cin. Reg. 442. & seq. Valent. 2. 2da.
Disp. 5 q. 13. pun. 3. Schwanmann. de dif-
ferent. Iu. Ciu. & Camer. Differ. 16.
Silvest. num. 2. Armilla eod. Barb. in c.
Ad nostram. 3. de appellation. Rosella.
num. 1.

Hinc patet resolutio ad illam Quæ-
stionem. An statuto aliquo, vel consue-
tudine tolli appellatio queat. Nam
quoad solennitatem extrinsecam, &
conditiones arbitrio legum inventas &
præscriptas omnino aboleri potest.
Minime vero quoad ius defensionis,
quod cuique pro depulsione iniuriae &
conservatione bonorum suorum Na-
tura largitur. l. 1 ff. de appellat. Petr. Folle-
rius in Prax. Censuali pag. 526. Card. Lugo
Disp. 40. S. 3 num. 30. Sanchez. l. 6. Consil.
c. 4. Dub. 2. Tuscius Concl. 399.

Dub. 2. An valeat appellatio alter-
nativa?

Respondet Steph. Gratianus in Deci-
sione 199. iure Canonico non valere.
v.gr. Appello ad Archiepiscopum, &
quemlibet iudicem competentem; nisi
infra terminum datum ad appellandum
determinetur, & declaretur, coram quo
quis velit prosequi appellationem; li-
cet iure civili valeret sine omni decla-
ratione cum intelligatur de proximo.
Felin. in c. 2. de appell. Idem dicendum de
appellatione indefinite, & simpliciter,
videlicet Ad iudicem competentem. Cum
enim plures esse possint, facienda de-
cideratio est.

Limata, quando ad unum ex ipsis tan-
tum potuerit appellari. Tunc enim
absque omni declaratione valebit ap-
pellatio. Vnde in eo, qui non recognos-
cit ullam superiorem, praeter summum
Pontificem, alternativa appellatio va-
let. Appello ad summum Pontificem,
vel alium quemcunque iudicem com-
petentem. Idem fiet, si ad duos appelle-
tur, quorum uterque competens est.

y

Gloss.

Gloss. & DD. maxime Bald. in l. *apertissimi iuris* C. de iud. V. Vesenbet. l. 49. ff. tit. 1. n. 9. V. Vurms. l. 1. obs. 7. Coton. in sum. Diana, V. *appellatio* n. 16.

Dub. 3. An reus, qui non est certus, sed dubitat de iustitia sententiae contra se latet, appellare posse?

Ratio dubitandi est, quia in dubio pro sententia iudicis, & superioris presumendum videatur. Ideo enim ut Tit. 12. § 3. n. 1. diximus sententia quamvis in dubia in rem iudicatam transit, quæ cum evidenter non constat de contraria, de bonitate & æquitate iudicis presumitur. l. *Ingenuum*. ff. de statu Hom. Nihilom.

R. Illum qui de iustitia sententiae latet dubitat, appellare posse. Ratio, quia iure suo utitur ulterius explorandi veritatem, & plurimum iudicium de controversia: quandoquidem fieri potest, ut novæ probationes excogitentur, vel alius iudex perspicaciore intellectu sit, vel maiori scientia, instritus. Certè experientia docet, multas sententias in iudicio appellacionis reæctas, & correctas esse, contra quæ ipsi litigantes existabant.

At ponamus iudicem probabilitatem Doctorum opinionem iudicando secutum esse, nunquid acquiescendum erit. Affirmant *Sotiu*, *Corduba*, *Navar.* & alii, quos refert, & sequitur *Sanchez*. l. 6. *Consil. c. 4* *Disp. 2*, modò intelligatur de civilibus causis tantum. In criminalibus enim reus non est facile damnandus peccati mortalis, cum possit aliquando sperar-

re remissionem poenæ, maximè operari sui Aduocatio. Probabilis certe etiam in hoc calorem appellare posse, modo habeat opinionem probabilem contra opinionem iudicis probabilem. Nam si generatim loquendo unicuique licet opinionem probabilem sequi relicta probabiliore, quemadmodum docuimus ex pluribus in Tit. 2. §. 2. num. 10. nihil causa est, cur loci reo negetur ea libertas. Optimè *Card. Lugo Disp. 40. sct. 3. n. 35.* Non video, inquit, cur possit reus ab initio tueri habens probabilem causam contra probabilitatem, & non possit idem facere post latam sententiam in negotio appellationis?

Licet nimis illi, qui oppugnatur, circumspicere, & tentare omnia media non manifestè illicita, ut se si qua censeret, maximè si alterius arbitrio dubia in his relinquat decisionem. Non regula est. Defensor propriæ salutis in nullo peccate videtur. l. si, ut *allegas*. C. ad l. *Cornel.* Adde quod iudex etiam in dubio deferre appellationi debet. *Bald. in Pract. p. 82.*

Dub. 4. Titius appellat viva voce cum reservatione appellandi postea in scripto, quod post aliquod dies profert, ultra appellatio valida est?

Primam valere, ita ut ab ea incipiat currere tempus interponendæ, & prosequendæ appellationis, censet *Bartol.* in l. *Cum procurator. §. si dominus ff. de novi operis nuntiat.* Consentit *Imola*, *Paulus Castri.* & si *Maranta* credimus, pag. 264. n. 152, plerique alii Doctores.

Secundam nihilominus appellatio-

nem

nem valere vult *Alexand.* in *cit.* §. si do-
minus. Nam si aliud non constet de in-
tentione appellantis, in futuram scripto
appellationem reservat sibi esse etum, i-
gitur scripta, & non dicta appellantio
deferendum erit.

R. Primam appellantionem viva vo-
ce factam valere. Quod ex contrario
fundamento patet. Si enim consuetum
morem agendi, & loquendi, ut debe-
mus, attendere luber, Titii verborum
Ego appello & lensus non est, volo post
aliquot dies in scripto appellare, sed,
quod nunc dico, & facio, post aliquot
dies scripto tradam memoriam scilicet, &
maioris firmatatis causa. Præterea, ut
appellate liceat viva voce, legibus con-
stitutum est. Ergo appellantionis viva
voce facta aliquis efficitus erit, nimi-
rum illi proprius, ut suspendat execu-
tionem sententiae, & ab ea non valeant
atentata, curatque tempus prose-
quendæ appellantionis. I. Cum procura-
tor. §. 1. ff. *Deno. op. nunc. V. Marantam l. cit.*
Bartol. in l. cit. Procurator. Guido Papa De-
cisione 82. Berlich. Par. 1. Concl. 35. num. 56.
& sequ.

Dub. 5. An permittatur appellatio in
causis minimis?

Minima causa censetur, quæ duorum
aureorum est, & quæ sumptus iudicii
ferre non potest. l. 1. ff. de dolo. Item
quæ 10. libras non excedit. l. anterior re-
lata in c. 18. 2. q. 6. Ex remotis provin-
ciis Imperator vetat Romanum appellari
si summa non excedat 10. libras. Me-
noch. Casu 72. Olim in Camera Spirensi,
quæ 50. florensis minor erat, reiiciebatur
ut paulo post videbimus.

R. Etiam in minimis causis iure Ca-
nonico admittitur appellatio. c. de
appellationibus n. hoc tit. ubi *Alexander*
111. De appellantibus. Pro causis
minimis, volumus tetenere, quod eis,
pro quacunque levi causa fiant, non
minus est, quam si pro maioribus fie-
rent, deferendum. *Ratio dñi* potest,
quia appellatio non fundatur in quan-
titate gravamini, sed in iustitia senten-
tiae, & iniquitate iudicis. Potest au-
tem in minimis quoque reperiri iniu-
stitia. Modicum enim non differt à
magno, quando non est fundatum
in quantitate rei, sed in pravitate,
& iniustitia. *Barb. in cit. de appella-*
tionibus.

Ad praxin quod attinet, in plerisque
locis contraria est. Romæ enim co-
ram Illustrissimo Vicario non appella-
tur, nisi summa excedat quinque du-
catos auri de Camera. Coram sena-
tore, eiusque collateralibus, si à decem
& infra scutis minor sit. Neapoli non
admittitur, cum duarum unciarum
summa tantum est. Mediolani à libris
decem, & infra, quando sententia est
lata sine consilio sapientis. V. *Barb.*
lo. cit.

In Spirensi dicasterio, ut ordinatio-
nes Anni 1555. docent. Par. 2. num. 28. non
recipitur appellatio, nisi summa attin-
gat quinquaginta florenos: quæ sum-
ma postmodum aucta est, teste *Gaill. l. 1.*
obs. 123. n. 1. ad 150. Atque nuper
denuò aucta, & præstituta sumit 300.
florenorum.

Quod minus mirum videri debet, si
iure civili communis in minimis causis

non admittitur appellatio, ut DD. communiter tradunt, quamvis non sine multis limitationibus. Nam Primo non attenditur praedicta summa in actione iniuriarum, sive aetum sit ad reclamationem, sive ad satisfactionem vel aestimationem iniuriae, quia fama hominis rerum omnium pretiosissima est, imo inestimabilis reputator. *l. seduabus ff. de reg. iur. l. Ex hac lege. ff. si quadrupes pauperum secisse dicatur.*

Secundo in controversiis de annis redditibus, & censibus, inter decimatum, servitutibus, iurisdictione, aliisque iuribus incorporalibus, quae variam pro cuiusque effectu aestimationem recipiunt: quibus tamen aliqua aestimatio facta est in Comitiis Spitensibus. Anni 1570.

Tertio, si reus immediatè in Camera forum sortiatur in prima instantia, quia tunc per viam simplicis querela causâ ibidem recipi, & agitari debet, licet summa minima sit. *l. fin. C. ubi in rem act. cum simil. b. v. Andr. Gaill. l. t. observ. 113. Mynsing. Cent. 3. obs. 89. & Cent. 5. obser. 83. Boli. b. Concl. 35. n. 20. Sckyvanman l. 2. c. 1. n. 4.*

Dub. 6. Vtrum appellatio scholastici, seu Academici immediata valeat?

R. Maranta Par. 6. §. appellatio. n. 361. circa finem docet, ex speciali privilegio concessio per Imperatorem Fridericum. *Au. b. Ne filius pro patre, scholarem posse à quoconque iudicii inferiori ad Imperatorem appellare omisso medio, ut Baldus quoque facetur in d. Auth. v. Dein. de sequitur, ubi dat duas specialitates scholaribus contra ius commune. Pri-*

ma est, ut possint ab omni gravamine appellare, quod luce civili regulatiter est prohibitum. Secunda, ut possint appellare ad Principem omisso medio. Idem tradit Iulius Pacius in Commentario d. Auth. c. 6. n. 18. ex communis sententia Doctorum, qui Baldo adhaerent. Quo etiam respxisse videtur Iulius Hippolensis episcopus, qui teste Adamo Contzen l. 14. Politicor. c. 14. Academiz a se restitutæ parem tribunali Cancellaria potestatem tribuit, nec appellationem, nisi ad ipsum Principem permisit.

Est tamen hic ad consuetudinem localem, & particularia statuta quæ admodum varia, respiciendum, quibus Academiz utuntur, ne appellatio, quæ in præsidium iniqua passis conceditur, insolentiam nutrit, ad prorogationem litium, & innocentium oppressionem serviat. *c. Cum speciali 6. i. hoc tit. Barb. & Phil. Francus ibid.*

Dub. 7. An iudex omisla causa appellationis ad petitionem appellati in articulo principali procedere posse, & definitivè pronunciare?

R. Posse. *c. Cordi de appell. in 6. toan. Andr. ibid. num. 6. Ancharam. num. 7. Panorm. num. 35. Ratio est. Quod prius cognoscatur appellationis causa, quam Principalis, ad favorem appellati pertinet, cui ipse renunciare potest. Igitur si secerit, æquo animo feret appellans, cum appellationem suam legitimam esse existimet, & consequenter toram causam ad iudicem appellationis devolutam esse, in cuius potestate est, si consentiat appellatus, pronun-*

pronunciare de facta appellationis aequitate, vel cognoscere de causa principali, propter quam appellatum est. Et hæc valde utilis cautela est pro appellacis contra eos, qui malitiosè à qua-
cunque interlocutoria appellant, ad protractionem in infinitum lites, ut renunciant favori suo, & urgeant causæ principialis cognitionem. Hoc enim, quia rationi, & aequitati conso-
num eit, iudex omnino facere tenetur, quemadmodum in Spirensi Camera conlectum esse exemplis in medium prolatis docet *Gaill. l. 1. observatione 136.* Additum est maxime instandum ab appellato, & iudice appellationis, quan-
do notatur tergiversatio appellantis, quilitigii productionem amat. *Cardinalis Tuscius concil. 395.*

Dub. 8. An iudex appellationis causam remittere possit ad iudicem à quo appellatum est.

R. Quando male iudicatum, & bene appellatum esse iudex censet, ac pronunciat, nullus remissioni locus re-
linquitur, sed ipse deinceps causam principalem cognoscere debet. *6. ut debius honor hoc titulo & Glossa ibidem V, si loquit.*

Iudex igitur primo cognoscit de gravamine, & si inveniat legitimam appellatam esse, & mox procedit ad causam principalem. Si autem male appellatum sit, male appellatum esse pronunciat, & litigantes ad priorem iudicem remittit, appellantem con-
demnando ad expetas. Ethic mo-
dus servatur, quandounque à grava-
mine appellatum est. Quando autem

à sententia definitiva appellatum est, iudex de meritis, cause cognoscet & videte an bene an male iudicatum sit. Et quidem bene, confirmabit senten-
tiam, si vero male cessabit. *I. eos C. de appellat. si plura capitula, vel articuli*
sunt in sententia, iudex pro parte pa-
test confirmare sententiam, & pro-
parte reprobare, prout iustitia requi-
rit. *Fabianus l. prima c. 80. Cardinalis*
*Tuscius Conclusione 418. Brechter. de pro-
cessu iud. hoc titulo Lancellot. lege tertia
institut. eod. §. non omnis ergo.*

Dub. 9. Caius ob delictum ple-
ne probatum damnatus ad pœ-
nam pecuniariam lege statutam protervè appellat, seque falsis testibus
tetur, teneturne ad pœnam illam non
obstante appellatione?

Teneri censet *Ludovicus Beia* casu 65-
quandoquidem, ut supponimus, sen-
tentia condemnationis iusta est,
idque non ignorat Caius, resistit ta-
men, & impedit executionem cona-
tūt, non sine remorsu consci-
entiaz.

Nihilominus probabilem agnos-
cunt opinionem contrariam recentio-
res aliqui teste *Sanchez. l. 6. consilio 6.*
unico distinctione 37. Rationem dant,
quia talis appellatio lecundum formam
iuris concepta sententiam definitivam
suspendit, consequenter pecunia
solutionem. Quamdiu igitur per
iudicem appellationis confirmata
non est, Caius ad pœnam solvendam
non tenetur. Vbi vides, nullam con-
scientia rationem haberi ab eiusmodi
Doctoribus, sed supponere illos

y 3 legum

legum civilium intentionem esse , ut iudicia exerceantur pure & cōolutē secundum ea , quae foris parent , quicquid tandem in fato conscientia agatur , quod satis durum est. Quamobrem addi debet Caium non posse prosequi appellationem suam , vel adhibere media , quibus obtineat intentionem suam , cum plabā iniquasit : præterea ad expensas teneri adversario , quia iniuste oppugnavit , & damno affectit. V. Sanch. loco citato & l. decimo de matrimonio distinctione octava numero decimo quarto c. quinto pagina 273. §. porro.

Dub. 10. An & quomodo appellatio locum habeat in censuris Ecclesiasticis?

Censuras vero excommunicacionem , suspensionem , & interdictum. His enim convenient censuræ definito passim recepta , quod sit pena spiritualis , & medicinalis , privans usū aliquorum bonorum spiritualium per ecclesiasticam potestatem imposta , sicut per eandem ordinariè absolvī posit. Qui aliter loquuntur & irregularitatem annumerant , eam nimis rūm , quæ ex delicto est , cum Soto distinctione 22. quæstione tertia articulo quarto impropiè loquuntur. Multo magis excludenda est depositio , degradatio & cessatio à divinis quarenti de verborum significatione c. statutum de sententia excommunicationis in c. 1. de iis , quæ vi metusve cause in c. ad quæstionem Navar. c. vigesimo septimo numero 152. cui adhærent alii sum-

miste V. Suarez. disputatione 1. sectione 3. His positus quæ supra §. 1. & strictim attigimus , explicanda ulterius hoc loco sunt. Igitur , R. 1. Censura sub conditione data appellatione interposita suspendi , & impediti potest. Cœlesinus 111. definit in c. persona 40. de appellatione. si quis iudex , aurita protulerit sententiam. Nisi Sempronio intra vigintidies satisficeris , ut excommunicatum esse cognoscas , huiusmodi sententiam appellationis obstatum impedit. Vnde sequitur etiam præceptum illius , & obligationem suspendi , qui propterea appellatur à censura , ut præceptum impositum non obliget. Covar. in c. alma mater. parte prima §. decimo. Sayrus l. prim. c. decimo quinto Bonac. disputatione 2. pun. 2. Novar. c. 27. n. 273.

Neque opus est semper appellatione explicita , verbo , aut scripto interposita , sed sufficere potest vitialis , vel etiam muta , cuiusmodi est.

Primo. Si quis ignorans modum appellandi , protectioni sedis Apostolice se committat. c. ad audiendum hoc titulō.

Secundo , si iter atripiat Romam iturus auxiliī , vel liberationis caula. c. dilecti hoc tit. Plus enim videtur factō provocare , quam verbo. Tertio. sive supplicationem , quæ relam , aliumve modum recurrat ad superiorē , & imploret opem contra impugnatores suos Navar. c. 27. Sil. V. excom. §. 10. n. 1. Tolet. l. 1. c. 10.

R. 2.

R. 2. Excommunicatio absolu-
tore lata per nullam appellationem
impeditur, vel suspenditur. c. Pasto-
ralis §3. de appellatione ubi Ratio additur,
quia excommunicatio simpliciter
inficta executionem secum trahit,
actu privans bonis spiritualibus
ad quæ extenditur. Adde c. u. cui
20. de sententia excommunicationis in 6.
ubimaneſtè dicitur, neque ex-
communicationem, neque luspen-
ſionem, aut ipsius effectum per ap-
pellationem ſequentem ſuspendi.
Abb. in c. pervenit. hoc tit. Guido Papa
numero 74. Euggl. 2. Resp. moral. dub.
6.

Aliaratio est sententia declaratoria
qua nimis aliquis denunciatur
incurris excommunicationem, &
ideo vitandum eſſe. Illa enim per
appellationem impeditur, & ſus-
penditur. Glosſa in c. cupientes de el. in 6.
Nav. in c. cum contingat. doreſcriptis &
l. 5. Confil. nono numero quinto Gig. in
Tr. de penſionibus quſtione 76. Toletus
l. primo capite vnde corno numero 13.
Zirola parte prima V. appellatio. Vallenſl.
2. tit. 28.

Quid igitur remedii, inquis si
quis abſolute, ſed ſi quis iniuste
excommunicatum ſe eſſe existimet.
Conniti debet, ut id perluadeat
iudici, & abſolvatur, niſi manifeſtè
conſter iniquam, & ſurreptitiam
eſſe: quia nulla medicina queri-
tur, ubi nulla plaga invenitur.
Si autem probare velit nullitatem ex-
communicationis, aut alterius Cen-
ſus audiendus eſt. c. cum contingat 29.

de off. deleg. Suarez. V. diſputatio 3. ſexta
6. numero 6. Avila parte ſecunda diſpu-
tatione quinta. dub. 1. Silv. V. excommu-
nicatio §. decim. numero ſecundo Zerola
parte ſecunda eod. Emm. Sa. V. excommu-
nicatio numero tertio Cretſer. in examine myſte-
rii Pliſſeani pag. 85.

R. 3. Qui abſque iuſta cauſa
ab excommunicatione, aliave censura
appellat, revera et effectum excommu-
nicationis non ſuspendit, ſed ligatus
manet quoad conſcientiam ſuam
quamvis in foro extero pro non ex-
communicato habeatur. In dubio
autem ſi reiecta tuerit appellatio,
quæ in ſe valida eſt, tutus in conſci-
entia erit appellans: in foro extero
autem vitandus eſt, quia excom-
municatus c. is cuide /ententia excommu-
nicationis in 6. Avila de censuris parte ſecun-
da diſp. 5 dub. 12. Silv. V. excommunicatio
§. ult. numero 2. & alii ſum. V. inſtitut. 16.
§. 2.

Dub. II. Quæ ſit poena temere ap-
pellantium.

R. Temere appellans à iudice
à quo excommunicati iure Canonico
potest, ut contumax. Panorm. in c. ſollici-
tudinem de appellat.

De æquitate Canonica non damna-
ri nisi ad expensas air. Phil. Francus
in c. inter cetera. Privat etiam quæ mani-
festè frivola eſt, remedio appellatio-
nis, ira ut iudex à quo nihilominus
procedere in cauſa queat. Herculanus de
attentione c. vigesimo ſeptimo numero 11.
Barb. in c. cum appellationibus hoc titulo
in 6.

lure civili punitur poena ordinaria
ſolidi

so libratum argenti. l. ab excommunicate
tione C. quorum appell. non recip. Ali-
quando etiam punitur pena extraordinaria. l. eos §. non temere C. de appellatione
Interdum etiam amissione cause, &
nota infamiae, l. ad proconsulem eod. c. inter
cetera ubi Phil. Decius Berlichius conclusione
35. n. 193.

Monet autem iudices Tholosanus l. 50
c. 1. n. 52. ut frivole & leviter appellantes
severè castigent, ne lites crescant, & su-
perfluis curis tribunalia (& conscientiae
onerentur).

Dub. 12. Quæ sit pena appellanti-
um à sententia Papæ?

R. 1. Qui à mandatis Papæ ad futu-
rum concilium appellant, excommuni-
catis sunt: Universitates vero, & capi-
tula interdicto subiacent. Si unus ex
Canonice sit Episcopus, & cum capi-
tulo appellandum cooperetur, non erit
propterea interdictus Bulla Cænan. 2.
Bonac. 10. 111. pag. 17. Dixi ad concil. futu-
rum quia si concilium apertum sit, &
præsideat pontifex, ab eius sententia
ad concilium valere appellationem
censet. Romanus consilio 421. prout idem
disponitur de sententia Archi Episco-
pi, à quaque est appellari ad concilium
provinciale. Et potissimum in tribus ca-
sibus, in quibus concilium centetur esse
supra papam.

Primo si esset contra fidem.

Secundo si super eo, quod Ecclesia u-
niversalis declaretur.

Tertio si contineret peccatum mor-
tale, ex quo scandalum in Ecclesia pos-
set oriri. Abbas citatus apud Cardinalem
Tuscum concl. 40. 6. supponere videtur

in eiusmodi casibus appellationem
admitiri, quia pontifex contentio p̄-
sumitur. Addit deinde numero decim
sexta. Licet non detur appellatio à sen-
tentia iniusta papæ, & imperatoris, ad-
mitti tamen provocationem, quæ est
impropriè dicta appellatio. Quia in-
dex iniustam sententiam ferens, in tali
actu non est iudex.

Hinc tamen non bene inferas, pon-
tificem concilio inferiori esse. Nam
absolutè loquendo à concilio ad Pa-
pam appellari solet, ut ex Gelasio epist.
ad Episcopos Dardanæ Bellatmo
monstrat l. secunda de concil. auct. c. decime
octavo,

R. 2. Qui consulunt, vel approbant
appellationem à Papa ad futurum
concilium non incurunt excommuni-
cationem Bullæ C. D. sed ligantur alia
excommunicatione Papæ reservata
Iulio 11. & Pio 11. quarum absolu-
tamen fieri potest vi privilegiorum, quæ
per alias non licet absolvere à casibus
Bullæ C. D. Nec nisi facta appellatione
excommunicatione prædicta incurrit.
Nav. c. 27. n. 58.

Dub. 13. Quid sentiendum de
procuratione ad divinum tribu-
nali?

Verissimum est illud S. Augustinus
1. 19. de civitate Dei. 6. l. a. p. f. ut inno-
cens pro incerto scelere certissimas luat
penas, adeoque desperato humani iu-
dicis ignorantia & errore seducti præ-
sidio, Dei omnia videntis opem, & vin-
dicatam imploret. A precantibus bene
fieri extra controversiam est. De provo-
cantibus, vel appellantibus dubium,
quia

quia vindictam potius, quam sententiae correctionem expertere videntur. Licet enim esse sanctis viris censet Torreblanca l.uit. Damonol. c. viigesimo octavo numero 3, sed eas citationes imitati homines in competitæ sanctitatis periculo non va- re.

Eadem Deltio tradit Disqui. magis. 1.4.6.4. q. 4. sct. 1. non nisi sine extrinseco malam reddi provocationem ad divinum iudicium, existimans: per se vero datum bonum esse, ut patet ex exemplo sacra Gen. 16. iudicet terminus inter te, & me Davidis 1. Regum 24. Vlscatur Dominus ex te, Zacharie 1. Paralip. c. 24. qui cuu occideretur a Rege Ioa, dixit. Videat Dominus & requirat. Idem SS. Martyres non raro fecerunt.

R. 1. Provocationes ad divinum iudicium & communiter a damnatis ad mortem fiunt magna ex parte temeritatis & culpabiles sunt. Ratio vel enim sententia iudicis iusta, vel iniusta. Si iusta, manifestum est peccate provocantes. Si iniusta, nec humano ullo medio corrigi potest, necessarium est divinum id est, extraordinarium. Hoc autem provocatione exposcere nihil aliud est, quam tentare Deum, ut innocentiam damnati miraculo comprobet: quod absque ulla inspiratione peculiariter non licet.

Nec obstant exempla allegata: quia sancti illi non provocarunt, ad tribunal Dei, sed implorarunt auxilium ipsius pro avertenda iniuria, & manifestanda innocentia sua, quod absque miraculo fieri potest.

R. 2. Ut provocatio ad divinum iudicium peccato careat, requiritur 1. ut damnatus de sua innocentia & iniuria iudicis formaliter certus sit. 2. ut propter gravitatem mali, & necessitatem innocentiae prodendæ spes sit, habituram esse etum, aut placitum Deo. 3. ut absque ullo passionis motu, & cum integra resignatione voluntatis propriæ in manus Dei fiat. His observatis a malitia excusari poterit talis actio, per se valde extraordinaria & periculosa. Exempla a prædictis auctoribus commemorata si fidem merentur, non plus evincunt: imo apud alios cordatos, & peritos nihil Mortuus ex g. iudex a reo citatus fuit puta intra mensum, vel annum. Vnde scies ideo factum, quia citatus est, & non potius, quia sine citatione moriturus erat? Alias si quis imprecatus mortem fuerit proximo suo, si hunc contingat mori, imprecationi tribuetur, quod ut evenire possit, accidentarium, & incertum est.

TITVLVS X.

De Executione sententiae.

Venimus omnisiudiciorum

ut iniuria sublata ius cui aversum redditur. Reddenter vel inviti. Evidem ut ab executione inchoandum non est.

l.1. C. de execut. rei iud. & l. Nec quicquam. §.
ubi decretum, ff. de off. procons. ita cum in-
choaveris fortiter insistendum, in auxi-
lium evocatis etiam extraneis. Nihil in-
solens, quod rei iudicatae vigorem alias
ad effectum dedit. 18. Cod. hoc tit.
Præsidis provinciæ hæc olim cura pro-
pria erat, l. Ordo C. de exec. rei iud.

§. 1.

Quid executio, & quomodo instituenda
in civilibus.

I. Executio alias aliter, hic actio iu-
dicati est: executor, qui rem iudi-
catam perducit ad effectum. l. Execu-
torem. C. de execut. rei iudicata. *Glossa* in
c. super questionum. de off. delegati. Du-
plex est, Merus scilicet, cui sola executio
committitur causa à Iudice cognita, &
decisa, qui in rebus Ecclesiasticis potest
esse quilibet clericus. Non merus, seu
mixtus, cui aliquid à superiori exequen-
dum seu per traetandum simpliciter
committitur, & talis in rebus Ecclesia-
sticis esse non potest, nisi in dignitate
constitutus, aut personatum habens, vel
Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, si
commisso sicut ei auctoritate literarum
apostolicarum vel legatorum, aut de-
legatorum apostolicorum: secus si ab a-
liis, quia tunc quilibet clericus esse po-
tent. c. statutum de resir. in 6. Azo. l. sum-
ma Rubr. 2. Sily. v. i. executor. num. 1. Armilla
eod. Schneid. vvin l. 4 tit. 6 §. Tripli. Et ta-
lem esse verum Iudicem probat Barb.
in c. Pastorali. de off. iud. deleg.

II. Omnis sententia legitima execu-
tioni mandari potest, & debet, post-

quam in rem iudicatam transivit, in rea-
libus statim, etiam armata manu, sine:
cessus sit. l. Qui resistere, ff. de rei vendic. in
per sonalibus post 4. menses à tempore
latæ sententia. l. fin. c. de usu rei iudica. Nec
ut male quidam afferunt, impeditur à
tertio, quia appellare non potest, sed illi
cavetur per indemnitudem, ut Bartola
notat in c. Cum super. de sent. & re iudic.
Covar. l. qq. pract. c. 16. Gaill. l. 1. obs. 70.
Cæterum complenda executio est per
Iudicem ordinarium: nec sententia à
Delegato lata per eundem executioni
mandari potest. l. à Divo Pio. l. Protran-
sum. §. si autem reus. C. de iud. & e. l. n. 27. & seq.
Treutler. vol. 2. Disp. 23 n. 6.

Excipe delegatum Imperatoris, &
summi Pontificis, qui integrum annum
habet ad exequendam sententiam suam
aut si vult, executionem ad loci Ordinarii
referr. c. Quareni. de off. & poti.
iud. deleg. Menoch. de arb. q. 74. n. 48. Arbitri
quoque sententia per ordinarium
Iudicem executioni mandatur. l. Non ex
omnibus, ff. de arb. Canis l. 4. Infrunt. tit. 8.
Mynsing. Centur. 3. obs. 68. VVurmser. tit. de
delegatis obs. 2.

Sententiam quæ contra clerici per-
sonam, & bona ipsius exempta ferunt,
non nisi Ecclesiasticus Iudex exequipo-
test. Zypus de iuris. l. 1. c. 29.

III. Facienda executio est à Iudice ap-
pellationis, quando sententiam confi-
mavit, idque iuxta sententia tenorem,
& ordinem traditum in l. A. Divo Pio. §.
Inventione. ff. de re iud. ut si in causa de-
bitorum actione personali actum sit,
capienda sint mobilia primum, deinde
immobilia, postmodum nomina debi-
torum:

etorum: postrem ad ipsius personae cap-
turam devenitur. Neque enim perso-
na capienda est pro debito, nisi excusis
bonis, scilicet quando excusione facta
iudicantur non sufficere. *Barb. in c. Quo-*
niam. Ut lite non contestata. qui etiam de
beneficiis docet in *c. Pervenit. de fidei usus.*
executionem fieri posse in redditibus
illorum, quando alia bona delunt. *Gu-*
do Papa. q. 281. & 329. Schurff. Cent. 1.
Consilio 29. Similiter in feudalibus
bonis fieri posse tradit. *Gaill. l. 1. ob-*
servat. 117.

Limita Primo, ut non sit opus ordi-
nem prædictum servare in debitore fil-
ci. Debitor enim capi potest etiam nul-
labonorum excusione facta *l. Nemo.*
C de exec. torib. tributorum.

Secundo in actione hypothecaria, Ser-
viana, seu pignoratiæ.

Tertio cum executio facienda inven-
dendis rebus pupillaribus. Nam primum
tunc capiuntur nomina debitorum.
Maranta Par. 6. §. de execut. num. 15. ita
ut non servetur ordo legis, *Magis puto.*
§. Non passim. *vers. quarere. ubi Bart. ff.*
dereb.

III. In prædicta bonorum excusio-
ne parcendum est illis, quæ ad con-
gruam debitoris sustentationem per-
tinent; & Vopianus monet Creditores,
ne velint exactores acerbi & contume-
liosi, sed benigni & moderati esse. *l. si*
bene collat. 33. ff. de usuris. Insuper No-
vella Valentiniæ Cæsaris prohibet
duram exactiōnem à civibus, velut ab
hostibus, & volt iustitia potius ac mi-
sereratione debita finiri. *Tboloſ. l. 22. c. 8.*
ubi declarat, quænam in cessione bona

debitores sibi retinare queant. *Lessius*
vero. c. 16. D. 3. eum, qui absque culpa
sua bonis cogitatur cedere, dicit retinere,
veletiam abscondere posse, quanum
ipsi necessarium est, ut tenuiter vivat,
secundum exigentiam status sui. Neque
enim est fraudandus quotidianis ali-
mentis. *l. sunt, qui in id. & c. ff. de re iud.*
l. is qui, & l. qui bonis. l. debitores. ff. qui
60. ced. poſſ. In eo a. qui ratione delicti
convenit, non habent respectus ne
egeat, licet clericus foret. *V. Covar. l.*
2. var. c. 1. Castro Palao Tr. 30. D. 1. Pun. 17
§. 7. Silv. V. Cessio bon.

IV. Damnatis ad solvendum actio-
ne personali conceditur quadri mestre
tempus. *l. 2. l. 3. C de vſu. it. c. Querenti.*
26. de off. & pot. Iud. del. Iudex tamen
habita ratione qualitatis, quantitatis
debiti obsequi vel contumaciam perlo-
narum, prorogare vel coactare tem-
pus poterit. *l. 2. l. debitoribus ff. dere*
iud. c. Quod ad consultationem. de sent.
& reiud. Ablque iusta causa ut faciat,
leges non permittunt. *l. 4. §. si quis. ff.*
cod. si vero ablque causa quadri mestre
tempus auxerit, dando v. g. sex men-
sium, valebit quidem prorogatio, ita
tamen, ut quadri mestre, quod à iure
conceditur simul computetur. l. 4.
cit. §. si quis. Eodem modo agen-
dum cum iis, qui sponte debitum con-
fessi sunt. *l. Debitoribus. ff. de reiud.*
Convicti enim, & confessi in iure pa-
ri passu incedunt. *l. Post rem iudica-*
tam ff. de re iud. *Schneidervin. l. 4.*
Inst. tit. 6. §. de act. quod metus causa.
num. 62. ubi addit, iure Saxonico
non nisi 14. dies concedi. Item eos,

qui ad factum damnavi, sunt, si contumaciter obstant, in carcerem abduciposse. Alias pro civili debito nemmo incarcatur. *l. Nemo carcerem. C. de exact. trib. Wurmser. l. 1. tit. 28. obser. 8.*

Ita olim: hoc tempore passum carceribus in solutionem coguntur debitores. *Melomus tit. 13 n. 7.*

V. Si verò in rem actum sit, debitor iudex imposet præcepium absque mora rem, ipsam cum fructibus reddendi. Sed si in prælenti neget se restituere posse, & sine frustratione videbitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei, ut tamen de litis estimatione caveat cum fideiussore si intra tempus, quod ei datum est, non restituerit. *Inst. de officio iudicis* § 2. *ubi Schneidevrin. num. 7.* monet, restitutionem rei statim faciendam esse non distinguendo, inter rem soli, vel mobilem. Vtique enim eadem aequitate statim ei reddenda, qui dominus pronunciatus est. *Gloss. Angel. & DD. hic.* Vnde non solet illud sententiae inscrii, cum sit legitimum, & sub intellectum. Quia tamen res pendet ab aequitate. *l. si debitor. ff. de iudic. &c. pertinentibus indulgatur. l. Debitoribus, 31. v. Non tantum petentibus, idcirco neganti sincere se restituere posse indulgendum est, utramen caveat de litis estimatione, hoc est, pretio rei controversæ. l. 21. ff. de iudic. cum fideiussore, qui mos est, satisfactio num iudicialium. l. 1. ff. Qui satisfare cogantur nimis, si intra tempus concessum non restituerit, ut*

fideiussor eam estimationem prester. *§. Et si in rem inst. l. cit. ita tamen, ut non plus obligetur, quam principalis. l. Grace §. illud. ff. eod.*

VI. Si hæreditas petita sit cum ipsa fructus quoque veniunt hoc modo, ut sine sua culpa, non percepit, sine malæ fidei possessor fuerit, qui nullam suæ possessionis causam dicere posse, hoc est, iustum titulum. Nam paria sunt, nullum habere titulum, & iniustum habere. *l. 7. C. de acquir. poss. super extantibus rei vindicatione, de consumptis condicione, teneatur. l. 3. C. de condic. ex legi, si pignore. ff. de pignor. act.*

Si verò bona fidei possessor fuerit, non habebitur ratio neque consumptorum, neque non perceptorum, quia hos luctatur. *l. 4. §. 2. ff. fin. regund. l. 4. §. 5. Lata, ff. de Vscap. l. quasdam. 40. ff. de acquir. rer. dom. extantes verò perceptosque neque dum consumptos omnino tenetur restituere in petitione hæreditatis iure actionis. l. 2. C. de petit. hæredit. in vindicatione iudicis officio. l. cum fundo 31. ff. si certum petatur, etiam consumptos quatenus factus est locupletior. l. 1. C. de petit. hæredit.*

Denique post inchoatam petitionem, id est, litis contestationem illorum quoque fructuum facienda restituio est, qui culpa possessoris percepti non sunt, vel percepti, & consumpti. *l. Iulianus. 9. §. quantum. ff. ad exhibend. l. 2. C. de fructibus & lit. expens. Tunc enim res propriæ petita intelliguntur & pos-*

& possessor quantumlibet bonæ fidei, in mala esse incipit. *l. Etsi. §. si. ante. ff. de pecc. hered.* quia de iure suo probabilitate dubitate incipit. *Ita ex Theophilo Schnidevino.* alii verò, & melius in petitione hæreditatis diversam rationem esse tradunt, ex quod fructus ex ea percepi hæreditatem augeant. Ac proinde deberi, post qualemunque denunciationem petitoris: intellige, si uia fiat decuntatio, ut omnem possessori dubitationem de iure hæc nos malè usurpato eximat. Alias possessionis suæ beneficio frue- tur.

VII. Quando actum, & iudicium est de exhibendo, non satisfaciet, si exhibeat rem is, cum quo actum est, sed debet etiam rei causam exhibere; ut eam causam habeat actor, quam habiturus eslet, si tum primum ad exhibendum egisset (hoc est, tempore contestationis. *l. præterea. 20. ff. de rei vindicatione.*) exhibita res fuille. *l. Julianus. §. pen. & ult. ff. ad exhibend.*

Cause appellatione continetur omnia, quod habiturus tum erat actor restitutio facia. *l. præterea. ff. de vind.* Ideò se inter moras restitutio adiustuca sit res à possesso, nihilominus condemnabitur reus, quantum interfuit exhibitum esse *l. Julianus. §. ult. ff. ad exhibend.* præterea

Sic et neget, scilicet in præsenti exhibere posse, & prorogationem petat, idque

sine frustratione petere videatur (non enim malitiis est indulgendum. *l. In fundo. ff. de rei vindicat.*) concedenda est, ita tamen, ut caveat, se commode tempore, & post dilationem hoc nomine datam restitutum. *l. de eo: §. pen. ff. ad exhibendum.* si autem neque in præsenti exhibeat, nec pro futuro caveat, condemnabitur in id, quod auctoris intererat, si ab initio, id est tempore litis contestatae res exhibita fuisset. *d. l. Julianus. §. ult.* Vbi æquitatis, & arbitrio iudicis materia, & quantitas suggestur litigantium suspecta cupiditate.

VIII. In executione familiae hereditandæ singulas res singulis hæreditibus, hoc est, alias aliis pro debita cuiusque portione hæreditaria, non lectio corporum, sed numero index distribuit. *l. 3. ff. famil. hereditand.*

Quod si aliqui pretiosior appareat tributa portio, debet hunc condemnare aliis, ut excessum restituat, & patentes adsequentur, ex bona huius iudicij fide. *l. 9. Cod. tit. §. quædam. Inflit. de action.* similiter condemnandus est cohæredibus ad compensationem, qui fundi hæreditati fructus percepit, consumpsit, vel corruptit. *l. Inter: §. si cohæredes. & §. fructus. ff. famil. Hercis.*

Idem modus servandus est in communio dividendo, si de pluribus actum sit. Si autem de una re tantum, puta, fundo, isque divisionem admittat, partem suam singulis adjudicabit, & eius quæ proponderer, compensationem indicet, si dividi non

potest, uni alicui cedet, qui pretio aliis pro sua parte satisfaciet. *l. ultima C. de communi lega. Iason. l. primo numero 39. ff. si certum petatur Paulus Castrensis in l. ad officium C. communis divid. Schneid. yv. in titulo de actionibus. libro quarto institut. §. de act. famil. harc.*

IX. Si si, ium regundorum auctum fuerit, iudex dispiciet, an necessaria sit adiudicatio. Si autem aliis modis sufficerit, fines & limites constituendi, adiudicatio omittetur. *l. in fin. 11. ff. eod. & l. primo. l. 3. C. eodem* In adiudicatione aliquando ex vicino agro pars demenda erit, quo facta æquitas postulat, ut alii certa pecunia id damni compensent. *l. 2. 3. 4. & passim ff. eod.* A quibus malitiosè quid auctum est in monendis, supprimendis vel transferendis terminis, si condemnandi sunt, ut quantum aliorum interest, restituant, vel quanti in item erit iuratum. *Glo. hic per. l. 3. ff. de in item iurando. Quanquam etiam extra ordinem criminaliter id crimen coegeretur. l. 2. 3 ff. de termino moto Paulus sentent. l. 1. tit. 17.*

Terminus denique per mensorem iudex declari iubet. *l. siirruptione 8. tit. ff. eod.* Si iubente iudice metiri agros quis obstiterit, contumacia nomine punire licebit.

X. In causis debitorum, cum alia media deficiunt, & reus latet, missio nem in illius bona magistratus decernit facta potestate creditoribus, ut ea servent, colant & fructus colligant, quorum pretio satisfacti sibi. Cognito autem fraudulententer latere debitorem, secun-

do decreto prætor omissionem in bona illius adjudicat creditoribus, vi cuius veri possessores consistunt, & omnes fructus inde collectos lucratimunt. *V. V. Vesenbac. l. 4. 2. ff. ut. 4. & 5.*

§. 2.

De Executione in criminalibus.

I. **I**N criminalibus causis præterim capitalibus non est differenda executio, sed postquam sententia in rem iudicatam transivit, mundanda executioni est, quamvis condemnatus dicaret, se habere revelandum aliquid concernens principis personam, statum, & salutem. *l. si quis forte ff. de puniti ubi causa additur,* quia dubium non est, eos id facere differendi supplicii & eludenda pœnae causa: magisque puniendos propterea, qui tamdiu conticuerunt, quod pro salute princeps habere se iactant. Nec enim debebant rem magnam tamdiu ta-

cere. **E**st propterea metuendum, ne pro liberatione reorum amici, vel cognati vel etiam corri occulti machinentur aliquid pro liberatione illorum: & supplicii pars est condemnatum exspectatione futuri supplicii metu, & tristitia torqueri. *l. cum reu. 18 C. depan. l. omnes 23. eod. Iulius Clarus q. 90. Tholus. l. 50. c. 1. n. 38. Damhaud. in praxi crim. c. 149. & seq. Cuiacius l. quinto c. nono Menochius de arbitriis. causa 334.*

II. Curandum vero ioprimit, ut sacramentali confessione animum suum

Si omnes reus sollicitè expiet, tempore si opus fuerit præter solitum prorogato. De Eucharistia præbenda locorum motes, & hominum sententiae non mediocriter discrepant. Evidem illis in locis, in quibus consuetudo est, maleficos à sententia lata statim ad supplicium trahere, conveniens videatur, non præbere Eucharistiam ne commode & decenter fieret. Sed ubi post sententiam conceditur unus vel duo dies omnino sacra communione reficiendi sunt, quando ad id debito modo se disponuerunt. c. quæsum 13. q. 2. ubi Gloss. Quidam quæsi veruntur in concilio Moguntinensi. Vtrum corpora illorum, qui in patibulis suspenduntur, ad Ecclesiam defenda sint, & divina pro illis celebranda. Et responsum est, quod sic, si dignè penituerint, quia sicut communio sacramentorum eis in fine non denegatur, ita communio corporis Christi vel sepultura eis denegari non debet, quia scriptum est, Non iudicat Deus bis in idipsum Idem Pius 5. approbavit. Motu proprio super hoc edito.

Idem Carolus V. in *criminalibus* suis sancione 79. & constantiis in prænuntiis, imperio Romano subditis observatur. D.D. in Clem. 1. de pœnit. Turre criminis, quæsum 79. Delio disq. magis. l. quinto sedione 18. Binsfeld. membro 2. dub. 5. cum aliis multis quos allegat,

III. Differri potest supplicium. Primo, quando condemnatus officium procuratoris, vel administratoris, gesit, ut domino suo ratione redi-

dat l. 1. C. de bonis prescriptor, ubi additur curandum Domino, ut id velocius fiat, ne diutius iusto differatur pœna.

Secundo quando reus est in arte sua periusimus. Tunc enim non modo differri, sed etiam revocari supplicium à principe debet, ne tam eximio & utili magistro reip. privetur. l. ad bestias tit. de pœni. Ad bestias damnatos favore populi dimittere præles non debet, sed si eius roboris, vel artificii sint, ut dignius populo Romano exhiberi possint principem consulere debet. Bartolus ibid.

Tertio Cum per illos aliorum rerum cognitio expectatur. l. qui ultimo supplicio de pœni.

Quarto quando calore iracundia sententia à principe lata est. Tunc enim 39 diebus expetandum esse Theodosius imperator sanxit, l. si vindicare 20. C. de pœni.

Quinto appellatione, seu provocatione. Nam qui convicti tantum non vero confessi ducentur, & provocant, nondum omnino damnati videntur. l. 2. §. fin. tit. de pœni. Eum accipiemus damnatum, qui non provocabit. Cæterum si provocet, nondum damnatus videtur. Sexto cum mulier pugnans est, expetandum erit tempus pariende cum matre proles pereat, vel immerito plectatur. l. crimen paternum f. de pœni. Denique propter impunitentiam differre pœnam licet animæ favore, quamvis à principe rescriptum esset, ut sine mora plectantur. Iulius

Clarus q 97

Contin.

Contingit etiam mutari supplicium minore pena. Primo, si reus ad profendum supplicium viribus defecit. Secundo, si tempus subenndæ pœnae in carcere completum sit. Tertio, si restitutio in integrum obtenta.

Denique propter viridem ætatem, generis vel doctrinæ præstantiam. V. Marantam de execut. n. 60. Menoch. casu 334. Gomez. 10. 111. c. 13. n. 36. Silvest. V. index 5. 1. n. 16. Armilla col. n. 31. Corvinus in Aphorism. l. 4. tit. 41.

IV. Si damatus ad mortem accuset aliquem vel aliquos, velitque prosequi actionem tuam, audiendus est, suspensa executione, donec aboleverit, ita tamen, ut non permittatur cunctando tempus lucrari, & præstolari media sperata, & non debitæ liberationis. I. ius, qui reus ff. de publ. iudic. & ibi Bart.

Idem permittendum illi, qui intricatus debitorum rationes habet, at in gratiam hærendum eas expedit, ut caveat futuris litibus. Alibi tamen, ut Iulius Clarus testatur consuetudo est, ad eiusmodi rationes non attendere, sed sententiam capitalem primo quoque tempore executioni mandare. Suadet nihilominus, ut aliter fiat.

Executione regulariter non potest fieri per iudicem originis, vel domicili, nisi obtentæ consensu iudicis, qui sententiam tulit. Bart. & DD. præsertim Iason. in l. à Divo Pio §. sententiam ff. de re iud. Glo. in l. cum quadam puerlla ff. de iurisd. Ratio est, quia de alieno processu non est requisitus. Si autem primi iudicis consensum obtinuit, poterit illius quasi

imaginem, & vices gerens, iuxtaba-
dum in l. fin. C. de iudi. Divi Adriani col.
lent.

Fieri nihilominus aliter potest, vel consuetudine præscripta, vel statuto particulari. l. 1. ff. de bonis auct. iud. posit. Bart. ibid. n. 1. T. b. l. 47. num. 26. Iason. ff. de iurisd. omnium iudicium Myssing. Centur. 3. obj. 68. Gall. l. 2. obseruatione 130 n. 13. Ferrar. in forma execut. n. 13. Decimus l. 4. c. 6. fusè Hartmann. l. 2. sit. 1. obseruatione 6. Silv. V. pœna n. 21.

VI. Indices Ecclesiasticos monet Franc. Leo in partem secundam thesauri Ecclesiastic. 27. num. 34. ut quando execuio realis vel personalis fieri potest, tam in procedendo, quam definienda censuris Ecclesiasticis abstineant, cum liceat illis imponere multam pecuniam, capere pignora, private beneficis & simil. Attamen quando contumacia, appareat, anathematis mucrone ferire posse, ut Concil. Trid. statuit sessione vigesimo quinto c. terio. Rationem addit consideratione dignam, quia experientia docet, si excommunicatione temere, & absque magna circumspectione feratur, contemni magis, quam merui, & perniciem prius adterre, quam salutem. Quam ob causam monitio Canonica, & tria praemitti debet. c. contingit & ibi Glebas V. competenti de sententia excommunicationis c. sacro Abb. & ibi numero nono. Felinus n. 2. Innoc. in c. illud de cler. excom. Pias. p. 2. c. 4. n. 82. sufficit tamen, ut unico actu probus fiat.

Quodlibet contra universitatem, vel Collegium fiat, non excommuni-
catione.

nicatione, sed interdicto utendum erit, c. Romana de sent. excomm. in 6. & accurate explicatur ab Avila de Censuris part. 5. disp. 1. Item part. 2. c. 4. disp 1. dub. 5. Suario Tom. 5. disp. 32. & seq. Ratio est, ne Universitate vel Collegio excommunicato innoxios poena tangat: nec alii excommunicati debent, quam quorum culpa excommunicationem meretur. Innoc. in 6. SACRO de sent. excomm. Gaill. de pace publ. c. 9. n. 18. Deianus L. 5. c. 50. Navarr. Consil. 9. de excomm. Roderic. To. 4. tt. 28. c. 6. Silvest. V. Excomm. §. 1 n. 10. & seqq. Armilla n. 13. Zerolapart. 2. n. 7. addens, si tamen de facto excommunicetur, ut accidisse suo tempore fatetur, excommunicationem obtinere, non tamen respectu innocentium de universitate, sed eorum tantum, qui deliquerunt.

§ 3.
Satisfit dubius de executione.

DVB. 1. An opus sit citatione ejus, contra quem facienda executio est? Menoch. de arbitrar. l. 1. q. 17. quamvis citationem putet latus divini esse, adeoque simpliciter necessariam etiam Iudici arbitrio, nihilominus n. 15. fatetur, necessariam non esse, quando exploratum est, nullam absenti defensionem competere. c. Cum sit Romana. de appell. Andr. Gaill. l. 1. obs. 113. esse quidem communem opinionem fatetur de facienda citatione, à Camerā tamen non observari. Simpliciter faciendam esse pronunciat. Petr. Ferrar. in Pratica. pag. 204. addens rationem, quia is, contra quem agitur, lādi potest. l. Nam ita Divus. ff. de adopt. maximē, quia post sententiam, possunt supervenire ipsi

reo multæ defensiones, quæ impediunt executionem, ut puta, pacti de non petendo, transactionis & simil. Imò reus offerre solutionem potest, & per hoc si stete executionem. Maranta cum distinctione procedit, cui possimus subscribe re. Igitur

R. 1. Quando executio facienda est in eadem re, de quā lata sententia est, non requiritur citatio secundum Bartolum, Alexandrum, & alios: requiritur autem, quando appellatum est à sententiā, & applicatio deserta. Bart. in l. 1 ff Nihil novari appellat. interposita. Bald. & communiter DD. in l. Si contra. C. de appellat.

R. 2. Citatio necessaria est, cum executio facienda contra successorem, vel per Iudicem successorem in officio. Ratio, quia hic modus securior est, & evitantur exceptiones, quas opponere potest, quilibet successor, cui minus nota sunt acta contra antecessorem suum.

At verò, quid faciendum, quando reus condemnatus est ad multam pecuniariam, executio autem in aliis bonis facienda? Resolvit Maranta tandem hoc modo. Cū plures actus interventiant, videlicet capture bonorum, pignorum, subhaftatio & simil. in illis, quæ nullum præiudicium patiunt, sed reparari possunt, nulla opus esse citatione: esse autem, quando bona sunt alienanda cum translatione dominii. Hoc enim damnum vel irreparabile vel admodum difficile est. Expedit igitur, imò necessarium est citare partem adversam, ut proponat exceptiones suas. Atque ita servatum suo tempore Maranta estatur.

Dub. 2. An & quomodo per exceptionem impediatur executio?

aa

R. Omnis

R. Organis exceptio, quæ post sententiam, & non contra sententiam opponitur, hoc est, quæ non repugnat sententia, qualis est compensatio debiti liquidi, & pretii non soluti, executionem impedit potest. l. i. C. de re iur. & ibi communiter DD.

Idem habere locum in exceptionibus peremptoriis, Gaill. testatur l. i. obs. 113. & Schvvaumannus l. i. Processum Camerac. 62. non quidem omnibus regulariter, sed in certis casibus. à Gloss. numeratis l. i. C. de iur. & facti ignor.

Primo in milite armatae militæ, ipso iure l. 21. de iure delib. & ibi Gloss. in V. Permittit. C. de iur. & facti ignor.

Secundū in his, qui se defendunt, ne tenantur solvere solitum. l. Nesennius. 8. fin. ff. de re iudic. l. ex diverso. 8. fin. solu. matrim.

Tertio in mandatore super re iudicata conuento, qui adversus eos, qui idem mandarunt, actiones sibi mandari, desiderare poterit. l. 41 ff. de fidei suffribus.

Quarto, in beneficio S. C. Macedon. & Velleiani. l. 12. ff. de S. C. Maced.

Quintū, in minore 25. annis ratione beneficii restitutionis in integrum, l. Minor. 36. ff. de minoribus.

Sexto, in exceptione banni, & excommunicationis, VVurmser. l. i. obs. 5.

Septimū in omnibus exceptionibus, per quas iudicium nullum fuisse monstratur. l. C. Quando provoca, non est necesse.

Atque hæc exceptiones nullitatis vocantur, quæ cum notoriæ sunt, ad impediri executionem, opponi possunt. Iason. in l. i. de novi op. nunciat. Gribald. commun. opin. V. Exceptio. Gaill. & Schvvaumannus loc. citato. Quomodo autem pro-

bari debeant exceptions, quæ executionem impediunt. Berlichius docet Part. i. concl. 57. num. 81. Cardin. Tusch. cap. 410. VVurmser. tt. de appell. observ. 35. Mynsing. centur. 4. observ. 64. Gaill. l. i. observ. 127. num. 10.

Dub. 3. An executor ius habet cognoscendi de exceptionibus.

R. Executor de exceptionibus metta cause concernentibus non potest cognoscere l. executorem. c. de exec. rei iudicata. Neque enim ipsius munus est iudicare, sed quod indicatum est, ad effectum perducere. Si vero exceptiones non concernant metta cause, sed sententiam nullitatis arguant, tanquam ex-falso instrumento latam, vel alio modo nullam, de his cognoscere poterit: & si appareat obstatre executioni, ad priorem iudicem remittet, si minus ius neglectis executionem urgebit. l. pen. ff. de confess. l. 2. c. adl. Cornel. de falsi. Mynsing. conf. 6. n. 15. Pet. 14. cobi in Pract. pag. 261. Berlich. l. cit. concl. 57. num. 90. Follerius in Praxi censuali, pag. 510. Guido Papa. p. 574.

Dub. 4. An tertius impedit executionem possit?

R. Posse, quando sua interest. l. Sep. ff. de iure iudic. Manet enim integra defensio illi, quavis sciverit contra alium agi. Et c. cum super. de sen. & re iudic. res inter alios acta non nocere aliis regulariter, iuxta constitutiones Canonicas, & civiles asseritur. & ibi DD. communiter qui præcipue admittunt interventionem illam, quando facienda executio est in re non petitâ, & super quâ non est lata sententia, sed super alia re. Tunc enim ius

lauro

sum producens executionem impedit
potest.

Limita 1. ut non admittatur, nisi prius
desu interesse saltem summarie docue-
rit. 2. ut non procedat, quando ius tertii
separatum est à iure principali. Tunc
enim novus processus, & nova cognitio
causæ requiritur. 3. quando malitiosè
agit. Hoc enim quandocunque exe-
cutor notaverit, illius conatum, excep-
tionem, & oppositionem nihil facere
debet. Quod in praxi diligenter obser-
vandum esse. *Andr. Gaill. monet. l. 1. obs. 113.*
n. 12. Guido Papa decis. 419. num. 2. Angel. de
Aret. Insti. de action. 5. Sed si quis. Maranta
part. 6. iudiciorum 5. Executio. n. 57.

Dub. 5. Quomodo iudex iudici ad execu-
tionem cooperetur.

R. Indubitate iuris, & supra indica-
tum est, iudicem Ecclesiasticum in causis
secularibus brachium sacerdotale implora-
re, & si contumaciter recuseret index
laicus excommunicate posse. c. 1. de off.
iud. ord. cum opus fuerit publicum convo-
cent (Episcopi) auxilium, non ad prævi-
dicandum, sed potius ad ea, quæ Deo sunt
placita, prosequendum. *Covarr. l. Pract.*
qq. c. 10. Roland. consul. 37. Navarr. in e. cum
contingat de reser. Davalos in Director. part. 2.
c. 13. Menoth. casu. 452. Gaill. l. 1. obser. 115.
Barb. inc. cit.

E contra iudex Ecclesiasticus laico suc-
currere in necessitatibus debet, quem
admodum annotavit *Gloss. in di. t. 1.* &
Panorm. ibid. Alterius sic res altera poscit
opem.

Meminerit autem index Ecclesiasticus
postremum hoc remedium, nec nisi ex-
ploratis primò consuetis & propriis ad-

hibendum esse. Igitur si condemnatus
Ecclesiasticus censuras floccipendat, con-
tumaciter resistat, nulli monitioni aurem
præbeat, laici Magistratus armaram ma-
num & potentiam pro ferociâ edomandâ
auersat. c. Cum non ab homine. de iudic. c.
Pernicosa de off. iud. ordin. Felin. inc. Signi-
ficasti. de off. deleg. Tuschus in V. Brachium.
conc. 125. Conc. Trid. sess. 25. c. 3. de Reform.
Zypaui l. 4. de iuris d. Eccles. c. 12. ubi tradit
auxilium sacerdotale non à Scabinis, sed ab
Officiario præstandum esse. Quod in lo-
co, ubi vivebat ipse, locum habet. Alias
crediderim ab illo opem implorandam,
qui potest, & promptè solet annuere.

Dub. 6. Ribaldus quidam ad mortem
condemnatus pollicetur se mulie-
rem in lupanari prostitutam, matrimonio
sibi iuncturum, estne propterea liberandus?

R. In c. *Inter opera. de sponsal.* Clem. III.
ita loquitur. Statuimus, ut omnibus,
qui publicas mulieres de lupanari extra-
ixerint, & duxerint in uxores, quod a-
gunt, in remissionem proficiat peccato-
rum. Quibus verbis permoti aliqui cen-
sent eiusmodi Ribaldum à morte libe-
randum esse, sed absque sufficiente funda-
mento. Nam neque prædictum caput de
temporali supplicio quicquam disponit,
nec reip. prodest, hanc viam aperire ad
evitandum supplicium sceleratis homini-
bus, de quibus non constat, meliores, an
peiores futuri sint post liberationem. Sed
opponunt aliqui non exigua pena est,
cum eiusmodi muliere vitam agere. Ho-
nesto viro penam forte non diffiteor, vili-
bus scurris minimè, quibus etiam, cum li-
buerit, à molestiâ le per fugam eripient.
Quapropter eius generis homines & rei

aa 2

nequa

nequaquam audiendi, sed destinato sup-
plicio plectendi videntur. Hoc enim
reip. interest, & divinæ voluntati in SS
revelatæ conformius. *l. 1. c. ad. le. Iul. repe-
tund. l. Capitalium. §. famosos.*

Fieri tamen potest, ut habita ratione
personarum, aliarumque circumstantia-
rum expeditat aliquando indulgere eius-
modi, matrimonium, quod arbitrio, &
prudentiæ iudicis relinquitur. Quid
enim si vir exitius in aliqua arte sit, mul-
tumque utilis reip. amon sarius fuerit,
servare illum, quam macetare? *l. ad bestias.
ff. de pœnis. Maranta part. 6. §. de Torre-
blanca l. 3. demonol. c. 13. n. 31. V. quæ execut.
n. 6. diximus §. preced. n. 3.*

Dub. 7. Reus mortis quidam elec-
tionem petit, forte maius merito sup-
plicium electurus, estne indulgendum?

R. Id iure Civili prohibitum esse. *l.
Aut damnum §. proinde ff. de pœnis. Libe-
ram mortis facultatem concedendi ius
præsides non habent, multò minùs vene-
no necandi: Neque enim pœna nisi invi-
tis infligitur. Bald. in l. 1. C. qui ad libert.
ren. Roman. singul. 133. Marian. Socin. Son.
in c. Sicut. de Iudeis. Felin. in c. Inter ceteras.
n. 7. de rescript. & ibi Ripa. n. 75. Cefola in l.
fugitivis. n. 59. ibid. Decius. n. 97. Nihilomi-
nus olim multis concessum, hodieque
concedi posse, Gotofr. ad l. citatam notat.
Et Menoch. quæst. 87. ostendit, textum l.
Aut damnum loqui in eo casu, quo certa
pœna à lege statuta est. Tunc enim illa &
non alia uti, aut cuiquam electionem
permittere potest. Præter hæc Tholos. l. 31.
c. 14. n. 9. ad mortis pœnam inferendam
tardos vult esse judices. allatis quorundam
Imperatorum exemplis.*

Dub. 8. Quid faciendum reo, qui an-

te executionem, & supplicium moritur,
vel seipsum occidit?

Resp. Si praxin spectes, varia est,
quemadmodum *Iulius Clarus explicat §. fin.
q. 5.* Quamvis enim sævire in cadavera
mortuorum juri & humanitati videatur
contrarium, ut copiosè demonstrat *Anton. Peregrin. l. 4. de iure Pœni. p. 305.* testa-
tur nihilominus vidisse se, aliquando de-
linquentes, qui in actu capturæ à satelliti-
bus occisi fuerant, suspendi ad aliorum
terrorem, & hoc, quando delictum erat
notorium. Item suspendi quendam in-
cognitum, qui aggressus fuerat alium, &
scelopum exonerarat, quem Senatus jussit
furcis suspendi. Item alios qui pendente
processu scipios interfecerant furcis pu-
blicè affigi. Addit, alicubi omnes qui
seipos ex quacunque causa occidunt,
suspendi: alibicos tantum, qui pendente
processu id faciunt, quia præsumunt id
facere conscientia proprii sceleris. Ex
praxi igitur nihil certum, & firmum col-
ligere possumus. Leges vero, secundum
interpretationem DD præcipere viden-
tur, ne cadavera defunctorum, injuria
aliqâ, vel pœnâ corporali afficiantur,
quia crimen & pœna morte delinquentes
extinguitur. *l. Aut privatim ff ad sc. Turpil-V. Gaill. l. 1. de Pace c. 20.* Eorum,
qui scipios suspenderunt, etiam consci-
entia patrati sceleris, corpora, non esse ire-
rum patibulo affigenda. *Farinae tradit.*
quæst. 10. nu. 80, ac proinde, ubi nulla in
contrarium urget consuetudo, judici ca-
vendum, ne in cadavera sœviant.

Sed dubium remanet de cadaveribus
debitorum, an retineri queant à credito-
re, donec plenè satisfactum fuerit? *Co-
vare. l. 1. Variar. c. 1. n. 10. creberrimo om-
nium*

nium consensu expeditum esse, ait, debitoris cadaveri sepulturam concedendam esse, sive is pauper, sive dives sit. *arg. text. in auth. Ut disfuncti, seu fanera eorum. Pulcher text. in l. Cum sit inusitum. C. de sepulcr. violat. quo in loco passim interpretes hoc commemorant. Imo creditoris appellatio, ne cadaver debitoris sepeliat, recipienda non est, cum res ista celerem expeditionem exigat, nec ullâ optimâ ratione dilationem admittat.* *Gloss in c. Ex parte. de sepult. Boer. decis. 287. Grammat. decis. 82. Navarr. Confil. 37. Menoch. casu 283. num 15. Gare. de expens. &c. 8 Schwanmann. l. observ. Præf. car. pag 119. Barb. in c. Ex parte. de sepult. Imò legibus olim vetitum erat vivos debitores in nexu habere, quamvis eâ lege pecuniam accepissent, ut *Livius testatur. V. Decianum l. 7. c. 10. n. 20.**

Dub. 9. Quid faciendum, si sur sus penitus laqueo fracto decidat incolumis in terram?

R. Antonius Gomez. Tomo III. c. 13. n. 37. quia dubium est, casu, an miraculo acciderit, executionem suspendendam, & consulendum principem esse. In dubio enim sanctius est, nocentem impunitum relinquere quam innocentem condemnare. *l. Absentem. ff. de pœnis. l. 1. 5. Si quis ultr. ff. de questionibus.*

Addit, ex historiis constare, precibus Beatae Mariae Virginis, aliorumque sanctorum, quosdam liberatos esse: quod quandocumque certis indiciis constituerit, omnino parcendum erit reis. Cum vero per negligentiam carnicis, vel industria aliquâ suspendendi casus acciderit, arbitrio supremi judicis definiendum erit, quod magis expedire videbitur. Nam si passim omnes eximantur propter

ejusmodi casus, idem faciendum erit, si inter cædendum gladius exciderit, vel in frusta dissiliat: item si ignis femei accensus extinguitur pluviâ, aliove modo: quod nec legibus conforme, nec moribus utile, sed vel maximè dissonum, & noxiū esse nemo non videt.

Dub. 10. Quæ sit pœna eorum, qui executores impediunt.

De illis loquimur qui malitiosè impedire conantur justæ sententiæ executionem. Nam executori manifestè injusto resistere licet, ut communiter DD. tradunt. *S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 4. Caiet. Bann. Valentia & alii Interp. Ex Iu. Conf. Schneiderv. l. 4. Inst. tt. 6. de tertia act. pœnali. n. 87.*

R. Quicunque executionem iustam iniuste impedit, ad compensationem omnium damnorum, quæ inde proveniunt, obligatus est. *Domin. Soto. l. 4. q. 6. art. 5. Less. c. 9. D. 26. n. 154. ex regulâ generali ab omnibus recepta.* Qui auctor damnis est ad restitutionem tenetur: quia datum create alicui, aliud non est, quâm private illum bono aliquo, quod vel actu habet, vel proximè habiturus est. Vnde oritur differentia notatu digna. Aliter reum esse, qui damnificat alios auferendo, quod actu habent, & quod potentia tantum. Priore modo ad æqualitatem, ut si abstulisset alicui 100. aureos, tortidem deberes reddere: posteriori modo non tenetur ad æqualitatem, ac si actu habuisset bonum ablatum, sed ad æqualitatem potentia, penitâ ejus conditione, & simul personarum. *V. Dom. Soto l. cit.*

Magistratus igitur æstimabit, quorum, & qualium bonorum jaætura fiat ab eo, qui executioni obstat, cui præter restitucionem pœna irrogari potest, quæ in mi-

223 notiæ

noribus arbitaria, in gravioribus supre-
ma erit aliquando, puta, si læsa maiesta-
tis crimen admissum sit, effringendo car-
cerem, vi eripiendo vinculos, manum in-
iiciendo apparitoribus, cum actu exe-
quuntur. Non enim illorum persona,

ac potestas, sed ipsius Principis violator
Meritò igitur capitis rei sunt. Bart. in l. si
quis. §. si quos ff. de pœnis. l. Si non convitum
de iniur. Guido Papa. decis. 537. n. 5. Tholos. 47
c. 40. n. 27. Iul. Clarus. q. 29. & q. 68. n. 10.
Placa. l. 1. delict. c. 38. n. 7.

T I T V L V S XII.

De Executione privata.

Executionem privatam voco, quæ
absque iudicis auctoritate, & inter-
ventu, iuris naturalis permissione,
vel tacito legum consentu ab illis fit, qui,
quod sibi debetur, ordinariis mediis con-
sequi non possunt. Titius, ut exemplo de-
clarem equum meum possidet, nec adigi
ulla ratione potest, ut iniuriam agnoscat,
& alienum restituat, ideo equum aufero,
vel equo par pretium. Iustè aetum DD.
communi assensu fatentur. Sed quia hic
modus periculo non vacat, & ciere tur-
bas potest, cautelis firmandus est. Glöss.
in c. Ius Gentium. dist. 1.

§. I.
De compensatione occulta.

I. Compensatio est debiti & crediti
inter se contributio. hoc est, quan-
titatum, in quibus duo sunt sibi invicem
debitores, & credidores, ut id detrahatur
de eo, quod reus debet, minimeque debi-
tum censeatur, at pronuncietur, quia vi-
cissim ei auctor debet. l. 1. ff. de compens.
Adolina. dis. 560. Silv. V. Compensatio. Arra-

gon. in 2. 2. q. 62. art. 2. Fill. tr. 30. c. 10. p. 167.
Duplex est, publica, & privata. Aliis
quando enim conficitur auctoritate iu-
dicis ad instantiam debitoris, excipientis
de compensatione. c. Bona fides. de depos.
Aliquando cum iudicis copia non est, vel
alia impedimenta sunt privatâ auctoritate
fieri potest, non reddendo rem alienam,
aut vendicando sibi suam si extat, vel loco
illius, quod eiusdem pretii est. Vnde se-
quitur, vim solutionis habere, & ejus lo-
cum supplere. l. Si debitor. ff. qui potior, in
pign.

II. Cum tua res apud alium extatu-
sto titulo, puta locati, commodati, pigno-
ris, &c. non licet occulte tibi illam repe-
tere, & auferre: modò spes sit illam suo
tempore recuperandi. Nam ita auferen-
do privatur iure suo possessor, cum quo
conventum scilicet, ut tanto, vel tanto uti
possit re locata, vel commodata. Ita
communiter Theologi eum S. Thom. in
2. 2. q. 66. art. 5. Caiet. & alii, qui addunt
ad restitutionem teneri, quando res ali-
cuius momenti est, & illius subtractio da-
mnosa.

Excipe

Escipe, si iniusto titulo apud alium sit. Tunc enim peccabit quidem, sine auctoritate publica sibi vendicans, sed ab onere restituendi liber est. *Caietan. l. cit. Domin. Soto l. 5. quest. 3. art. 3. Navarr. c. 17. num. 113. Less. c. 12. dub. 10. Armilla V. Furtum. n. 3.* qui addit, insinuandum hoc postea antiquo possessori, ut sciat extinctam esse obligationem restituendi.

III. Ut licet fiat rei suae occulta vendictio, aut compensatio requiritur

Primo, ut neque scandali alicuius, neque perturbationis ullum in rep. periculum sit. Sic enim reb. propriis consilendum nobis, ut ne communibus obsumus.

Secundo, Ut iudex desit, cuius opera, & auctoritate repetatur, & alius nullus occurrat, vel separari queat modus reu- perandi.

Tertio ut repetitio fiat absque iniuria domesticorum & damno, qui forte depo- siti loco rem haberent, etiamque defendente pro viribus conarentur.

His observatis rem tuam, vel aliam illiæquivalentem poteris auferre, & tibi vendicare. Nulli enim tunc iniuria inferatur. *Less. loc. cit. Tholos. l. 21. c. 12. Navarr. l. 3. consil. 1. Molina disp. 690. Cardin. Lugo disp. 16. sed. 5. n. 87. & seqq.*

IV. Prædictis conditionibus *Sily. V. Furtum. n. 17.* tres alias associat. Prima est, ut certus, & minimè dubius sit de re sua aut sibi debita; alias manifesto peccandi periculose exponit. *c. Bona fides. de depos.*

Secunda, ut absit periculum infamiae ex occulta surreptione orituræ. Crudelis enim est, qui famam suam negligit. *c. No- 10. 12. q. 1. 1.*

Terza, ut conscientia sit stabilita, ita ut ne aliquid contra eam fiat, nec putet quis se venturum in tentationem peccati mortalis, paratus scilicet peccare, si interrogetur. Concludit tamen peccare, sed non teneri ad restituendum, qui rem suam & nō alienam auferat: quod intellige, secundum superius dicta, si alio modo, quam per occultam compensationem recuperare possit, vel damnum inde timeretur alteri.

Regin. l. 23. c. 1. q. 1. num. 7. Comitol. l. 3. q. 89. Card. Tusclus concl. 490. Laym. l. 3. tract. 5. c. 9. Filluc. tract. 39. c. 10. num. 169. Menoch. casu 14. Sanchez. l. 1. consil. c. 1. d. 4. num. 8. ubi à recentiore quodam tradi scribit, quod accipiens rem, quam dubitat esse suam vel possidentis, peccat quidem acci- piendo, sed ad restitutionem non tenetur, quamdiu dubius manet. *Quam op-* *tionem Emman. Sa. V. Furtum. n. 5.* non habere locum putat, quando res illa iam in alterius possessione est. *Quod omni- nō verum censeo, quia possessione sua ne- mo, nisi legitimè, privandus est. V. Az. l. 1. 2. c. 19. 1.*

V. Ex dictis sequitur Primo, eum, qui licita compensatione rem suam obtinuit, non teneri ad revelandum, quamvis id Prælatus Ecclesiasticus per Bullam excommunicationis mandaret, quia ejusmodi mandata, vel minæ peccatum mortale supponunt, cuius hic nulla species. Idem dicendum de aliis omnibus, qui scirent à Titio bona quedam per occulta compensationem iuste sublata es- se. Secundo, rogatum à iudice, num abstulerit rem, etiam cum iuramento respondere posse, à se factum non esse,

subina

Subintelligendo eo modo, quo judex interrogare debet, nimurum præcedente famâ, vel aliiis iudiciis. Tertiè non peccare, saltem graviter, nec contra justitiam famulos, & famulas, quibus condicta stipendia vel nondantur, vel acciduntur, si (quod difficile) servatâ moderatione ex rebus dominorum suorum sibi sumant tantum, quantum ex contractu debetur. Item, si ad extraordinarios labores & onera cogantur, nullo mercedis augmento. Quam ob causam Deus olim Iudæis permisit, ut ab Ægyptiis aurea vasa accipientes abirent. Ex. 12. Quartò, Cùm res tua in specie extat apud Sempronium, ipseque restituere nolit, & alia media defint, potes etiam armatâ manu domum invadere, & quod tuum est, eripere, int. Etis omnibus aliis. Hoc enim non est alium aggredi, sed contra alium se defendere. V. Decimū in reg. iur. 156. V. seqq. de rest. c. 5. n. 50. Aragon. 2. 2. qu. 62. art. 2. Navarr. cap. 17. n. 113. & seqq. Cardin. Lugo disp. 16. sect. 6. n. 109. & n. 131.

VI. Occulta compensatio etiam in promissis locum habet. Nam si duo invicem promiserint, & alter præstare nolit quod promisit, socius in compensationem retinere potest, quod datus erat. Nec opus est cum Navarro c. 18. n. 7. restin-
gere ad donationem remuneratoriam. Quocunque enim respectu facta sit promissio, si prior cesseret, posterior ad nihil tenetur, tum quia haec debita ejusdem rationis sunt, quoad obligationem, cum quia præsumitur secundum promissorem noluisse obligare se eo eventu, quo con-
tingeret priorem fidei datae immemorem esse, & ingratum. Aliqui tamen dubi-
tant, an ejusmodi ingratitudine sufficiens

sit ad revocâdam donationem jam opere completam: Ut ut sit, probabile manet ex bonis ingrati promissoris occulte suripi posse tantum, quantum valeret id, quod datus jam se pollicitus est.

Cùm enim supponamus, seriam & minimè fictam ipsius promissionem fuisse, & cum pacto acceptatam, effectu catere non debet.

VII. In juramento an fas sit compensatione uti, dubitatur; ut si quis alteri se daturum 100. aureos juraverit, liceat non solvere, eò quod tantundem sibi alter debet. Multi negant, eò quod compensatio non est vera, sed ficta solutio. I. Si cum filioff. de compens. &c. ad nostram deiu-
rejur. ubi fructus ex pignore perceptio
sortem debitam non computantur, quia debitor iurejurando obstrictus erat.
Hanc opinionem tuiorem pronunciat Greg. Lopez l. 20. init. Nihilominus licitam esse etiam in iuramento compensationem probabilius est. Etenim compensatio talis vera satisfactio & solutio est. I. 4. 5. sol-
visse ff. de re iudic. & eundem effectum producit, quamvis ficta solutio appelle-
tur. Solvisse ait I. Consult. in cit. l. acci-
pe debemus non tantum eum, qui solvit,
verum omnem omnino qui eâ obligatio-
ne liberatus est. Neque obstat. d. a. Ad
nostram de iurejur. quia vel non erat liqui-
dum debitum, de quo ibi agitur, fru-
ctuum, vel jurârat ille se solutum obli-
gando se expressè ad non utendum com-
pensatione. Bart. Baldus. Cumanus. Faber.
Angelus. Abb. Alexand. Covarr. de pactis. I.
§. 4. n. 9. Navarr. l. 3. de rest. c. I. Azor. II.
l. c. 8. q. 10. Manuel I. to. Summa c. 192. n. 4.
Sanch. l. 3. Moral. c. 17. n. 15. Armilla V. Fur-
tum. n. 5. Fashinaus l. 4. Controvers. Iuris.

c. 7. Barbo. in *Prætermis. c. Querelam de*
sueur.

VIII. In deposito & commodato facere compensationem, utroque iure prohibetur l. fin. c. de compens. & Bona fides eod. Quod Barb. rest. ingit ad depositum verum, excludendo confessatum, quia privilegia veri; & actualis depositi in confessato locum non habent. *Tiraquell. de re*
trahit. 2. §. 4. Quod vero conscientiam attinet, quando quis debitum suum aliter obtinere nequit, posse depositum, vel commodatum sibi retinere, vel totum vel partem pro rata debiti DD multi concedunt. *Navarr. c. 17. n. 115. Less. c. 27.*
d. 4. Tann. 111. d. 4. q. 6. dub. 14. Turrian. d. 33.
dub. 3. n. 23. Lugo D. 16. §. 5. n. 89. *Silvester*
etiam V. compensatione n. 3; cum Panorm. ad-
mittit compensationem indirectam, in
deposito, commodato, & aliis omnibus.
Indirectam vocant, cum res detinetur
tam diu, donec satisfactum fuerit. Ratio
communis est. In eiusmodi actibus si quæ
malitia lateret, esset in modò tantum,
quia nimis sine modo, & ordine iudicii
fit: sed hic neglectus excusat per
necessitatem, supponendo aliud nullum
superesse, ius suum recuperandi. V. Lay.
man. 1. 3. tract. 3. part. 1. c. 1. n. 9.

IX. Quin etiam in restitutione honoris, & famæ compensationi locum esse probabiliter DD aliqui afferunt: puta, si diffamatus accipiat eam pecuniaæ quantitatem, quæ arbitrio viri prudentis sufficiens est, pro oblatæ famæ restitutione. Nam qui alteri famam abstulit, ex mente s. Thoma q. 62. art. 2. compensare debet, si aliter non potest, in aliis bonis. ergo si voluerit eam compensationem facere, poterit diffamatus accipere eam pecuniaæ

quantitatem, quæ vitiorum prudentum iudicio censetur iusta ad compensationem famæ lœsa. Neque obstat, si invitus est calumniator: quia cum nulla illi iniuria sit, utpote debitori ad faciendam, vel saltem permittendam compensationem rationabiliter invitus est. *Arragon. 2. 2.*
q. 62. art. 2. Card. Lugo disp. 16. s. 5. n. 3.

X. Iniuriam iniuria compensari sci-
tum, & cottidianum est, legibus in eo
conniventibus, ne litium multitudine
tribunalia obruantur: nec decet præto-
rem minimis occupari. l. Si quis. §. ult.
ff. de dol. mal. Menoch. de arbitr. q. 6. Quo-
circa dicenti Titio, Tu spurius es, ex scorte
natus, si respondeto Tu verè mentiris com-
pensationem factam esse Zilesus afferit To. 1.
consil. 5. n. 11. quia naturalis, & moderata
defensio est, cum verba verbis tollantur.
l. Nihil tam natural. ff. de reg. iur. l. ut vim.
ff. de iust. & iure. Item paulo post. Si iniuria
facti facto tollitur. l. 2. tit. de orig. Iuris,
iniuria verbo tolletur. Idem VVurmservus
affirmat. l. 1. obs. 118. contra speculatorum
& Panormitaum apud Schneidevin. l. 4.
Inst. 11. 5. Neque enim, inquit, licet per-
cutere eum, à quo percutiāsum, si non
fit ad defensionem, ut notatur in l. Ut vim.
ff. de iust. & iure. Eandem opinionem se-
quitur Sebāst. Medices in tract. de compensat.
part. 1. q. 48. & alii multi. Sed rem ipsam
si species, & mentem Doctorum, non
dissentire cernes: quod Schneidevinus his
verbis indicat. Si non fiat ad defensio-
nem. Dicendum igitur par pari par, con-
tumeliam pro contumelia reddi posse, si
non fiat animo vindicandi præcisè (Vin-
dicata enim ad Magistratum pertinet, &
malum malo velle, aut reddere ut sic, in-
trinsecè malum est) sed defendantli ho-
bb
riorem

norem & estimationem suam, cuius gratia aggressorem quoque cum moderamine inculpar et tutelae occidere licet, ut DD. communiter tradunt. *Azor.* III. l. 5. c. 3. q. 7. & seq. *Less.* c. 9. D. 8. *Gaill.* l. 2. obs. 101. *Fabrinus* l. 9. c. 12.

Cæterum hic duo observanda sunt. Primum est sic injuriantibus mutuò actionem dari: & ipsis cessantibus Fiscus iure suo exigere pœnam seu multam potest, quemadmodum aliqui putant apud *Iul.* *Clarum V. Inuria.*

Secundum, non censeri compensatam iniuriam, quando laesio est diversi generis, ut si dixero, te latronem esse, tu verò me parcidam, aut patræ proditorem appelles. c. penult ff. de adult. l. 2. s. si pubblico. §. Ne quid in loco publ. l. Si duo. ff. de do-
l. l. viro, atque uxore. ff. solu. matr. V. *De- cian.* l. 3. c. 33; ubi plurib. hanc materiam persequitur. *Socinum* in *Reg.* 86. Delicta paria mutua compensatione tolluntur. *Tholosan.* l. 38. c. 7. num. 14. *Farinae* in *Prax.* q. 143. num. 35. *Schneiderrin.* l. 4. instit. 2. 4. *Beller* disquis. cleric. part. 1. de favor. cler. *Barbosa* in c. ult. de adulterio. *Henrig.* l. 11. c. 17. n. 3. De compensatione adulterii. V. *Sancb.* l. 19. de Matrim. disp. 8.

§. 2.

De Repressaliis.

I. **A**lius modus præter, & extra iudicium, ius suum obtinendi, & quod pro iniuria debetur, extorquendi in clarigatione, seu pignoratione consistit: Vulgo Repressalia, aut Repressaliæ appellantur, in civilibus tantum causis usitatae.

Sempronius exempli gratiæ, iniuria militi per spoliationem allata, vel de solvendo interpellatus tenuit, eumque Magistratus quamvis rogatus, ad satisfaciendum non compellit. Ob eam causam literis & consensu à meo Principe impetrato duos vel tres cives illius loci abduco, tamdiu retenturus, dum à Sempronio militi fuerit satisfactum. Idem in bonis, seu rebus fieri potest. Monet autem *Hennigius* cons. 35. num. 39. illum, cui Repressalia conceduntur, non posse sibi personas detinere, vel in carcerem detinere, deque rebus eorum sibi satisfacere, sed personas, & res iudicii præsentandas esse.

Modum hunc *Bartolus* novum vocat, sed antiquissimum esse, & in legibus veterum Romanorum fundatum docet *Zasius* in l. 2 ff. de orig. iuris. & *Gaill* lib. singulari, de pignoribus observ. 2. existimans primum auctorem fuisse *Numam Pomplum*, à quo fæciales constituti, qui fedifragis civitatibus, nisi parere vellent, bellum denunciarent. Capiendi seu pignorandi ipsos etiam hostes morem antiquissimum putat *Budeus* ad l. Aut facta §. *Evenetus* ff. de pœn. *Tholosan* in *Syntagma* l. 38. c. 8. *Mynsing*. cent. 6. observ. 1. *Damhoud* in *Prax. Crimin.* c. 97. *Silv. Armilla*, & *Rosella* in *V. Repressalia.*

II. Repressalias petete à Magistratu, c. 5. in quinque Casibus, quorum primus est, cùm iudex requisitus tenuit, nec ad superiorum ipsius via patet. *Innocent.* in c. *Olim de restit. spoliator.* *Cynus* in auct. *Ne fil. pro patre.*

Secundus, cùm adversarii mei iudex non vult arbitros dare, aut delegatos iudices extra.

extra locum, ubi formidanda est ipsius potestas. *Guido Papa decis. 32.*

Tertius, si adversarius nolit protogare iurisdictionem indicis non suspecti.

Quartus, quando sit iniustitia à populo, ut tyraano, vel populo erigente cervicem, & non agnoscente superiorum aliquem.

Quintus, ob iustitiam denegatam, vel dilatam, vel illatam ab aliquo iudice iniutiam concedi possunt Repressaliæ contra quemcunque civem, & subsidium eiusdem loci. *Iudices C. de naviculariis.*

Addit *Myrsingerus l. cit.* illum qui Repressaliæ exercendis causam dedit, si ve communitas, sive privatius quis sit, ad omnia damna, quæ inde proveniunt, reparanda teneri, nisi forte constet Repressaliæ iniuste petitas & concessas esse, *Guido Papa l. cit.* *Caietan. in Summa V. Repressalia.*

III. Huic doctrinæ obstatre videtur. *Etsi oppignorationes de iniur. & damno datum 6. ubi dicitur*, graves legibus, & aquitati naturali contrarias esse; propter quod multi *DD. à Gaill. citati l. de pignora. t. 6. obf. 2.* omnino dominant Repressaliæ, quibus ipse Gaill adhærens, regulatiter non valere pronunciat, nec habere locum nisi in specialibus casibus, exceptis nuncupatim à regulâ prohibitivâ. Nemo enim alterius odio prægravari deber. Regulariter enim omnia arresta ipso iure nulla sunt. *to. tt. c. de prohb. pecun. sequestr. & § l. Auth. Ut nou. siant. pignorat.* Qui igitur allegat Repressaliæ esse licitas, casum exceptum probare debet. *Ita Gaill.* ex quibus non aliud sequitur, quâm medium hoc pignorationem simile ar-

senico esse, quo Chirurgi non passim, sed in gravi necessitate utuntur. Nec absolute verum est, neminem alterius odio gravari, sed absque causa gravandum non esse. Sicut ergo bellum licitum est, in quo tamen bonis & malis nocetur, iuxta c. *Dominus noster 23. q. 2. l. ex hoc iure ff. de iust. & iure.* ita Repressaliæ si cum requisitis conditionibus siant, hec tæ sunt. *Quamobrem bene Guido Papa l. cit.* cùm dixisset, iure Canonico, & civili non permetti Repressaliæ, subdit tamen iure divino permitti in c. *cit. Dominus noster,* quod hodie retinuet incorrectum, ut dicit *Gloss. in di. c.* *Etsi pignorationes.* *Idem Bart. docet. in tract de Repressaliæ quem sequuntur alii DD. Molina. d. 121. Valent. q. 16.* *Tanner. d. 2. 2. q. 6. n. 73.* *Navar. c. 27. n. 136.* *Angel. Silvest. V. Repressaliæ. Armilla, Rosella, Tabiena. Lorichius eod. Emmam. Sa. Tol. l. 1. c. 38. num. 36. *Filliuc. tract. 14. num. 53.* & num. 66. *Reginald. l. 21. n. 120.* *Barboſa. in cit. Etsi. Tholof. l. 38. c. 8.**

IV Conditiones autem, quarum observatio Repressaliæ licitas reddant, sunt istæ. *Primo* requiritur auctoritas Superioris, seu Magistratus.

Nam iudicis iussus excusat l. *Quam ff. de aqua pluv. arcenda.* l. *Si stipulatus §. Si lancem ff. de solutionibus.*

Secundo, ut causa iusta sit, qualis in cit. c. *Dominus noster à S. Augustino.* allegatur, ulcisci iniurias, si qua gens, vel civitas neglexerit, vindicare, quod à suis improbè gestum est, vel reddere, quod per iniurias ablatum est.

Tertio necessaria est bona intentio illius, cui conceduntur. Absque hac enim nulla

bb 2 perfe-

perfecta actio est. Quariò damnum non excedat ipsum interesse cuius gratia infer-
auit. *Silv. Regin. l. cit.*

Quinto ut non permittantur in perso-
nis iure exemptis, quales i. sunt clericis.
Secus facientes ipso factio excommunica-
tionem incurront, nisi concedens revo-
caverit intra mensum, & quod ablatum
est, restituatur. *c. un. de iniur. & dam. da-
zo in 6. Bonac. d. 2. q. 2. pun. 27.*

2. Confœderati & subditi, qui ad sa-
risfaciendum aliis mediis compelli pos-
sunt.

3. Scholares, qui in Academia privile-
giata student iuxta Constitutionem Fride-
rici Imperat. apud Iul. Pacium c. 8. modò
vere studeant.

4. Legati l. fin. ff. de leg. Quod *Silvester*
extendit ad deferentes necessaria pro Le-
gato, vel studiolo, ut sunt equi, uestes, &
Emilia.

5. Euntes ad nundinas, vel aliquem
locum religionis causa.

6. Navigantes, qui forte vi tempesta-
ris, in locum, ubi Repressalia exercentur,
sicuti sunt.

7. Illi, qui in ius vocari non possunt, ut
electus in præsidem, vel iudicem.

8. Qui in dignitate constituti contra-
dixerunt iniuriæ seu iniustitiæ, cuius vin-
dicandæ causa Repressalia fiunt.

9. Realiiter citati, & Principum consi-
liarii.

Denique mulieres, quas non convenit
captivas abduci propter aliena debita, ac
detineri à maritis separatas, dummodò
honestæ sunt. *Damhoud. in Pract. c. 98. Franc.*
Marcus. decisione 769.

Si namen contra maritum aut patrem
permisæ pignoratio sit, uxor & filii capi-

poterunt; nisi vel nati sint post contra-
ctum delictum, vel alibi iam pridem ha-
bitarent. Iura enim loquuntur de filiis
existentibus tempore delicti. *l. In delicti.*
l. Si extraneus. ff. de novalibus & l. Titius ff.
de testam. militari. Bartol. qu. 7. de Repressal.
Card. Tusibus. concl. 198.

V. Magistratus qui Repressalias con-
cedat, non est quilibet, sed is solum, qui
superiorum non agnoscit, & cuius indu-
bitata potestas sit. *l. hostis. ff. de captivis.*
*Innoc. in c. Olim. 16. de rest. spoliat. & c. 2. de iu-
re.*

Vnde sequitur Primo, Civitates, que
alicui domino subiunt, non nisi ex spe-
ciali indulto concedere Repressalias posse.

Secundò neque Officiales & Præfectos
à Principe constitutos, nisi specialiter il-
lis committatur. *Card. Tusibus concl. 197.*

Monet autem *Damhoud. l. cit. n. 29.* dis-
crimen illud summi, & non summi Prin-
cipis in usu ipso hodie non attendi. Pauci
enim sunt, qui se aliis subiectos, aut mino-
res fateri velint: nec expedit hanc con-
troversiam suscipere definendam.

VI. Repressalia contra Pragenses ob-
tentæ sunt, Marcus autem civis Norim-
bergensis, & Norimbergæ commorari
solitus domicilium Pragæ habet, estne
annumerandus Pragensibus, aut adversus
illum quoque executio fieri queat? Cen-
teo non esse annumerandum, tum quia
non debent ultra literam extendi, quæ o-
diosa sunt, tum quia iniquum est eos, qui
absentes à bonis suis inde non capiunt lu-
crum nec aliorum civium cōmodis fru-
ntur, paribus damnis, & vexationibus ob-
noxios esse. *Bald. in l. Si aliqua ff. de off. pro-
con. Autb. Omnino. C. Ne uxor. pro mar. & in-
c. 1. de off. ord. Felin. in c. Rodulph. col. 7. Scim.*
conf. 86.

enf 86. in 3. Steph. Gratian. decis 96. Card. Tusibus. concl. 198.

In modo exequendi non unâ cautione opus est, ne habenis cupiditati & vindicta laxatis justitia lædatur. Primo igitur, quâ literas & consensum à Magistratu suo de Repressaliis obtinuit, executionem faciet non in alieno territorio, sed Magistratus seu Principis sui duntaxat. Secundo non faciet per se vel suos ministros, sed per Officiales publicos, quos Princeps eum in finem designârit, quia nemini vindictam facere suipius permittitur. I. sciem. 5. Quia cum aliter. ff. ad l. Aquil. l. Extat. ff. Quod metus causa. & l. Meminerint. l. Siquis in tantam. c. Vnde vi. Tertio, Bona, quæ per Repressalium executores eripi fuerint, vel apud Creditorem, cuius causa erpta sunt, manebunt, vel apud Magistratum custodientur, vel si expe-

diens, & necessarium videatur, vendi possunt in solutionem auctoritate judicis: cuius erit semota avaritia, & omni prava cupiditate, despicer. Ne quid nimis, in negotio alias lubrico, & periculoso. Quarto, si personæ captæ sint, non creditoris in potestate, sed Principis erunt, & pro ratione status sui tractabuntur. Tholosanus & personam & bona captâ exhibenda esse putat judici illius loci, ubi captâ sunt, qui consignet repertorio publico, vendi cureret, indeque satisfieri creditoribus. Quod superest, dominis reddendum erit, deductis impensis judicariis, & legitima captionis. Bald. in Auth. Et omnino. Ne uxor pro marito. & l. g. .ii notab. 2. notab. l. 10. C. Joan de Lignano in Tract. Repress. part 5 q 12. Casir. cons. 3/3. Thalos. l. 38. c. 8. Damhoud. in Pract. c. 98. Cardin. Tusibus concl. 195.

T I T V L V S X I I I.

De in integrum Restitutione.

Sicut reddere, à retrò date trahitur, l. 49. Verbum reddendi. ff. de signif. verb. ita restituere à retrò, & statuo, quasi dicas, statuo iterum in priorem locum: in qua acceptione latè patens illius est significatio. Nam Princeps dicitur restituere natalibus, famæ, honoribus, & ordinis. Causæ etiam, de quibus iterum cognoscitur, restitui in integrum dicuntur. l. Divus Adrianus 33. l. Imperatores 34. ff. de re iud.

Denique, quod nostro proposito magis conductit, reparationem mutati status

significat, præsertim illius, qui per sententiam judicis lætus est. Quod remedium omnium esse tutissimum censetur, cum aliis, tum illis maximè, qui appellationis remedio destituti sunt. Si quis extra ordinarium remedium appellare voluerit, nimis arguendus est. l. in causa ff. de minorib.

§
Quid restitutio in integrum, & quoram?

l. R Estitutio in integrum quoad personas, nihil aliud est, quam in pris-
b b 3 num

nun statum repositio: vel pristini iuris redintegratio, sic ut unuſq; iſque ius ſuum integrum recipiat, ac ſi nunquam interveniſſet mutatio, vel laſio. l. Quod ſi minor. & reſtitutio: ff. de minor. l. un. C. de reput. qua fiunt. & l. 1. C. de ſententiam paſſis. Vallenſiſ l. tt. 41. § 1. ſil-veſt V. Reſtitutio § 1.

Dividi potest ſecundūm varietatem cauſe, propter quam conceditur. Vel enim laſio fit per ſententiam iudiciale, vel per contractum, vel iniuriam aliquam, quarum quælibet ſufficiens ad pertendum in integrum reſtitutionem. Item alia eſt rigorofa, & de iuſtitia datur ei, qui non potuit proſequi appellationem: alia gratioſa per quam non tollūtur priu-geſta Tuſchus. concl. 277. & 299.

11. Non omnibus ſed certis personis intra quadriennium à tempore laſionis datur, primo minoribus 25. annis, cum vel iſi, vel iſorum tutores, aut Curatores ex ſententia iudicis, vel alio iudiciali actu laſi ſunt. l. 1. & to. tt. C. ſi. adv. rem-indicatam, vel alias contrahendo aut o-mittendo ſe probent laſos eſſe. Conſtitu-tutus 8. hoc. tt. Nam ſi contractus minoris in ſolennitate deficit, reſcinditur, ſi vero adiſt illa quidem, ſed laſdatur minor, in integrum reſtituendus eſt. Abb. Innoc. Imo-la. Anchor. Panorm. Barb. in cap. cit.

Secundo datur Eccleſiae, quando con-ſtat laſam eſſe, quamvis non enorimter, in contractibus, vel alienationibus. c. 1. hoc tt.

Neque enim decet minus Eccleſiis, quam minoribus indultam eſſe, ſed pati-bus ſru immunitatibus aequum eſt. c. 2. & 3. hoc. tt.

Tertio Hospitalibus, Collegiis, Con-

gregationibus, aliis piis locis, & Univerſitatiſtudiorum. Bald. conf. 465 Abb. in c. 2. de confuet. Maranta it. de appell. n. 82. Barb. in c. Requifit. b. t. n. 4.

Quarto Reip. & ſupremis Principibus l. 4. C. Ex quibus cauſis maiores. l. 3. C. de iur. reip. Quod Maranta extendit ad omnia caſtella, & villas, quæ reguntur per Syndicos, & Administratores, ſive magna ſit, ſive parva, modò ſuperent numerum incolarum denarium.

Quinto datur militibus, quamdiu ni-mirūm occupati, vel ablentes ſunt in ex-peditione bellica l. fin. c. de reſtitut. mil-itiūm. Item rusticis, qui non potuerunt conſulere peritioreſ. Alex. confiſ. 14. Ma-noch. caſu. 194.

Sexto laſis ultra dimidium iuſti pretij in contractu uſque ad 30. annos, quia a-ctio civilis, & perpetua eſt ſecundūm Bal-dum c. de reſcind. vend. Maranta. n. 82. Abb. in c. Cū cauſa. hoc. tit.

Septimo datur etiam maioribus 25. an-nis ex clauiſula generali. Si qua milii iuſta cauſa eſſe videbitur. l. 1. & to. tt. ff. Ex quib. cauſe maiores.

Denique remedium hoc datur etiam pro quaſi poſſeſſione terum incorpo-reum, cuiuſmodi ſunt actiones, & iura. Præterea ad hæredes tranſit, dummodò proberet deſunctum poſſe diſſe. Barb. in c. Redintegranda. 3. q. 1. Guido Pap. q. 473. Tuſchus concl. 285. Leſſ. c. 17. q. 9.

11. E contra reſtitutio in integrum non datur illis Primo, qui ſua culpa bonis ſpoliati ſunt. Rot. & decif. 462. n. 2. Quod extendi debet ad minorem, qui confeſſus delictum eſt, de quo convinci non po-tuit. Fachin. b. 1. c. 70.

Secundo

secundo non datur ei, cuius possessio anni junior est, aduersus eum, qui habet antiquiore, quia junior de mala fide suspecta est. *Alexand. consil. 6. Excipe, nisi iu-*

nior legitimum titulum alleget.
de leg. l. 8. c. 23. Menoch. Consil. 447. n. 37.
Steph. Gratianus decisione 96. Alexand. con-

sil. 55. lib. 5. Castrens. consil. 37. l. 2. Tusclus

concl. 760. n. 14.

Tertio non datur illi, cui negatur au-

dientia per statutum. Ioan. Andr. in c. Ad

abolendam. Card. Tusclus concl. 45. num. 90.

quicquam limitet in eo, qui rem litigio-

sam emit, & postmodum a possessione ex-

cidit.

Quarto, qui auctoritate iudicis legiti-

mè procedentis spoliati sunt, non possunt

restitutionem in integrum sperare, cùm

ius & conscientia ipsis contradicat. Men-

noch. Remed. 8. Recuperan. possess.

Quinto negatur in delictis, & adversus

prescriptionem. V. Treutl. disp. 11. n. 12.

IV. Ecclesiæ privilegium de in inte-

grum restitutione sic ampliari debet, ut

valeat etiam aduersus aliam Ecclesiam

63. &c. Suscitata hoc tt. Item, ut valeat

contra lententiam cuiuscunq; iudicis,

etiam Papæ. c. Ex liter. 4. cum seq. hic. c. sen-

tentiam, &c. Veniam. 36. q. 9. Simili mo-

do minores aduersus sententiam Princi-

pis restituuntur. l. Minor. 18. ff. de min. r.

Lancelot. l. 3. inst. tt. 18. §. Sed etsi.

Nec obstat vulgatum illud. Privilegia-

tus contra privilegium non utitur privilegio

suo. Illud enim verum est in pari causa

utriusque, pura, si uterque laesus esset, &

certaret de damno. Tunc enim possiden-

ti melior esse conditio existimatur. c. In

pari. de R. I. in 6.

Aliter, si unus laesus sit, alter non laesus:

vel si unus certaret de

damno vitando, alter de obtinendo lu-

cro. V. Part. I. Summa. Tit. 15. §. 12. n. 14.

Vallenf. l. 1. tt. 41. §. 1. & l. 5. tt. 33. §. 1. Suar.

V. In integrum restitutio petenda est

intra quadriennium a tempore laesio-

c. 1. & 2. eod. in 6. Cognoscenda insuper

causa adversario præsente, qui audiat,

quomodo causæ restitutionis allegentur,

& probentur. c. ex literis hic. Nam quod

aliquem tangit, peragi non potest, nisi is

certioretur. c. Quod omnes. de reg. iur. in 6.

aut per contumaciam absit. l. in causa 13.

ff. Minor. Iudici tamen licet prorogare

tempus ex rationabili causa. Petitio au-

tem non proponitur iure actionis, sed

implorato iudicis officio. l. Quod si mi-

nor 24. c. ult. §. ult. ff. eod. Mynsing. Cent. 1.

obser. 51. Zypaus l. 1. consultat 2.

Ecclesia vero propter enormem laesio-

nem etiam post quadriennium restitu-

tur. Gloss. in c. 1. hoc tt. Covarr. l. 1. Va-

riar. c. 3. n. 9. Roderic. tom. 1. q. 9. art. 2. Tus-

clus concl. 289. Rom. consil. 407. Abb. l. 1. consil.

32. Alexand. l. 2. consil. 151.

V. I. Si de iudice, apud quem, vel co-

ram quo, peratur restitutio, quæris, tam

laicus, quām Ecclesiasticus esse potest,

non tamen petentis, sed rei. Et requiritur

in illo, ut habeat administrationem iuris-

dictiōni sua adiunctam, vel ut delegata

sit illi Univeritas causarum, vel specialis

potestas data ad exercendum hoc iudi-

cium. Azor. l. 2. Summ. §. 47. His defi-

cientibus peti ab eo restitutio non potest,

ut nec ab arbitro commissario, nisi mo-

ta incidenter causa fuerit. c. Causa hoc

tit. Vbi plura Barbosa simul annotans.

Ecclesie

Ecclesiam læsam in contractu à laicis, convenire illos posse coram Iudice Ecclesiastico. Quod etiam in aliis causis locum habet, nisi consuetudo, aut speciale aliquod ius obstat. Abb. confit. 87. l. 1. Treutl. disp. XI. n. 1. Barb. in c. Redintegranda. 3. q. 1. Bart. in l. Index ff de re iud. Tusculus concl. 278.

VII. Non agendo contum, sed excipiendo quoque in integrum restitutio peti potest. Bart. & Bald in l. Nam postea. §. si minor. ff de iureur & probatur in l. Pa- pa. §. si filius ff de inoff. restam. Et eundem effectum habet, si petatur excipiendo, quem habet, cum petitur agendo. ut notat Ioan. Andr. & Anton. in c. Exhibit. de iudic.

Contra illum ergo, qui solutionem exigit, vel rem tradi postulat, excipere potes, te in illo actu, vel contractu læsum esse. Nam qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus. Reg. 71. Iuris in 6. & cui damus a. dionem, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit. Reg. Iuris 156 ff Hæc exceptio durat, quamdiu solutio facta non est. Facta autem solutione opus est sententia judicis, ut recuperetur, nec licet compensationem occultam facere. l. si curatorem. 3. c. de integr. rest. Gomez. tom. 11. c. 14. num. 5. Barb. in c. suscitata hoc. tt. Less. c. 17. dub. 9. n. 68. Tus- chus. concl. 277. n. 31. ubi monet etiam incidenter peti posse:

VIII. Adversus sententiam majoris judicis judicis minori non permittitur restitutio. l. Minor 18 ff. de minor. Minor Magistratus contra maiorem non restituet. sed adversus propriam, vel eorum, quibus æqualis est, restitui potest. Item

contra definitivā ipsius Principis senten- tiā, ut Procuratoris quoq; aut Vicarii vel delegati ab ipso solus Princeps restituit. d. l. Minor. & l. 3. C. si adv. rem. iudicat. Sfor- tia Part. 1. q. 31. art. 3. nu. 33. Barbosa in causa de rest. in integr. Vallens. l. 1. tit. 41. §. 1. n. 3. Lancelot. l. 3. inst. tit. 18. §. Huiusmodi vero. Canis. l. 4. tit. 16. §. Quod attinet.

IX. Quamdiu apud judicem de resti- tutione agitur, innovare quid neutri parti permisum est, sed in statu suo cun- dicta relinquenda sunt, usque ad decisio- nem. l. un. c. Restitut. in integr. postul. ne quid novi fiat.

Limita, nisi vehemens præsumptio con- tra petentem sit, quod causa differendi exēcutionem sententia perat. Tunc enim exēcution fieri potest, cautione ab adver- sario viatore præstata de restitendo, quic- quid intermedio tempore percepit, causa petenti adjudicata. c. Suscitata hoc. tt. Mynsing. cent. 1. obs. 48. Barb. in c. Ex literis hoc tt. Zypeus l. 1. consultat. 4. Socinus in reg. 346. Bocer. disp. 14. thes. 17. Treutler. disp. II. Thes. 2.

X. Negata semel per sententiam judi- cis restitutio non est petenda iterum, nisi nova causa emergerit: obtenta vero ad pristinum & turbatum læsione statum regressio fit, & retransit omnia, ex quibus facta damnificatio erat,

Præterea, quamvis extraordinarium, & personale remedium censeatur, tamen quia est in rem, & iuri familie adhæret, ad hæredes, & universalem successorem transit. l. 2. & 4. c. de tempor. in integr. resti- tut. Tholos. l. 13. Synt. c. 4. num. 12. Mynsing. cent. 1. obs. 52.

In fideiustorem verò, & socium non transit: quia parum conveniens, sed & nōxium

noxii foret fideiussori in necessitate creditoris subvenire, qui in securitate obligations eum recepit. Adde quod fideiussor recursum habet aduersus minorem, ut indemnisi servetur. *Gaill. l. 2. obser. 131.*

ubi addit communem opinionem DD. esse, quod in integrum restitutio hæreditibus competat. *Baldo* tamen hic articulus tam dubius fuit, ut decisione Cæsarea di- gaum iudicarit. Quo non obstante plerique omnes consentiunt, pupillum vel infantem ad hæredes suos beneficium restitutio in integrum adversus omnissim additionem hæreditatis transmittere. Hæredes enim petere possunt restitutio- nem in integrum ad eandem hæreditatem ex clausula generali, *Si qua mihi iusta causa esse videbitur. l. 1. ff.* Ex quibus caus. maiores. *Bart. in l. Pantonius n. 2. ff. de acquir. hæred.* *Bald. in l. Si insanti. cod. Socin. Consil. 116. De- cius cons. 331. Azor. l. cit. § 124. Mynsing- cetur. 4 ob. 19. Azor. III. l. 6. c. 14. §. Dubia. Go- mez II. & 14. Barbos. in c. Ex beneficio hoc ex- aloys. Riccius. Collectione 1518. ubi pluribus modis limitat.*

Nota. Quamvis regulariter restitu-
tio in integrum perita semel, & negata
aliam excludat. *Ab. in c. fin. b. 1.* non impedit
tamen, quo minus peti queat alio titulo
& fine: v. g. si mutatus sit causæ status, vel
cum antea res postulata sit non habitâ fru-
dum ratione. Tunc enim sive negata
prius, sive obtenta fuerit, licebit pro illâ
agere, cum nova causa petendi sit. *l. fin.*
§. fin. ff. de condic. indeb. idque procedit,
quando æquitas suaderet. *l. Nec utile. ff. ex*
quibus causis maior. Tuschus Concluſ. 295. &
280. n. 4. Azor. in Summ. l. 2. §. 44. Treutl.
disp. XI. ib. 1.

§. 2.

Satisfit dubius de restituzione in integrum.

Dub. 1. An restitutio in integrum fiæ
in rebus ministris? *Covarr. l. 1. Var.*
c. 3. n. 10. pro affirmativa parte non pau-
cos DD. citat, quorum ratio est, quod
contingere potest, ut ex negatione resti-
tutio in integrum quamvis modica vi-
deatur, læsio magna existat, quæ præiudi-
cium generare queat. Negativæ tamen
parti subscrivendam ipse *Covarr.* autu-
mat, cum quo.

R. In rebus minimis restitutio in integrum non fit, uti nec actio de dolo exi-
guo. *l. Si oletum ci. fin. cum seqq. ff. de dolo.*
Hinc Bartolus ad l. scio. ff. de rest. in integr.
docet, in illis, quæ contra jus commune ex
speciali privilegio permituntur, modica
non curari: secus in illis quæ secundum
jus commune conceduntur. *l. si proprieta-*
rius. ff. de damno iuse. Adde quod modica
dos non vocatur dos: & de modica iniu-
tia non curat prætor. *di. l. Scio. ff. de rest. in*
integr. & ibi *Glossa.* *Bald. in Practica. q. 4. de*
probationib. An modica sanguinis quanti-
tas percussione elicita excusat eum, qui
vulneravit. *Azor. l. 2. Summa. §. 2. Gaill.*
l. 2. ob. 202. Sibneidevvin. l. 1. instit. tit. 21. §.
Quando auctoritas n. 14. Bartolinus annot. ad
Lancelot. l. 3. Instit. tit. 18. §. 1.

Dub. 2. Pro obtainenda in integrum
restitutione, quid minor probare debeat?

R. Tria præcipue notari coniuncte
a DD. Primo ut probet se minorem esse,
id est, non excedere annum ætatis 23.
computando de momento ad momen-
tum, ita tamen ut in bissextili dies

cc

1518

pro uno computentur. *Azor. l. 2. Sum. s. 22.*
 Secundò lœsum esse in re non exigua. *Ter-*
tiò, id factum esse dolo adversarii, vel ni-
mia sui facilitate. l. Verum. §. sciendum. ff. de
minor. & l. ult. C. de in integr. rest. minor. Ab
Anton Butrio. quartum abjicitur, ut minor
prober, se esse intra tempora in integrum
restitutionis petendæ, scilicet intra qua-
driennum: de quo in l. ult. C. de temp. in in-
tegr. rest. Verum alii hoc ut superfluum,
imò inutile reiiciunt, quia nemo alle-
gare tenetur illud quod ab adversario ob-
iciendum timeret. Corn. conf. 135. Reo po-
rius considerandum est, quomodo contra
petentem probet, illum extra tempus
quadtienii positum malè pro restitutio-
ne in integrum postulare. l. In exceptionib.
ff. de except. Guido Papa decis. 142 Bald. in l. 1.
& Salicetus in Auth. Si omnes. C. si ab her. se
abstin.

Quod diximus, à minori lœsionem
 probandam esse non procedit, quando
 lœsionem ex ipsa facti specie cognoscimus,
 ut patet in præscriptione, cuius damna il-
 lam probant, & manifestant: ut tunc suf-
 ficiat ætatis suæ conditionem iudici de-
 monstrasse. *Anton. de Butr. in c. Constitutus*
b. 11. Mynsing. cent. 4. obser. 16. Stephan.
Gratianus decisione 196. Corn. conf. 135. l. 2.
Guido Papa. decis. 142. Alexand. l. 2. con-
sil. 163.

Dub. 3. Quid minor probare debeat,
 quando contra omissam appellationem
 restitui petet?

R. Duæ opiniones sunt. Vna illo-
 rum, qui existimant, non aliud proban-
 dum esse, quæm quod minor sit. Lœsio
 enim aliunde ex ipsa appellationis omis-
 sione satis patet, nec opus est probare sen-

tentiam malè contra se latam esse. Altera,
 opinio est *Castrii in l. Sancimus. C. de temp.*
in integr. rest. à minore probandum, quod
malè contra se lata sententia sit, sibique
profuturum fuisse appellationem, cùm in
dubio pro sententia præsumatur. Nec ad
rem facit Conani distinctio, Actor, an
reus sit, qui restitutio indiget. Lex,
enim, quæ minorem restitui mandat, nul-
lam differentiam facit inter reum, &
Actorem, neque in Camera Spirens id
attenditur.

Quamobrem probabilius centeo Mi-
 nori simpliciter probandam esse lœsionem
 ex omissa appellatione, cùm manifestum
 sit potuisse, & non potuisse lœdi. Igitur
 factam qui allegat, probare deberet. Facta
 enim non præsumuntur, sed probatio-
 nem exigunt. *l. In bello. §. Facta. ff. de ca-*
ptivis l. quæcunque §. penult. ff. de publicanis.
c. Super literis. de. rescript. Mynsing. l. at-
obs. 17.

Illud quoque obtervandum est, quando aduersus contractum restitutio
 petitur, plenè probandam lœsionem
 esse: sufficere autem qualemcumque,
 quando petitur aduersus omissam allega-
 tionem. *Iacob. de S. Gemin. in l. 1. C. Qui, &*
advers. quos. Milis in Repert. V. Restitutio
pag. 414.

Limita, nisi omnino nota & manifes-
 ta lœsio esset: quæ nimis evidens sua ex-
 cluderet contradictionem. *Tuschus. lit. N.*
concl. 104.

Dub. 4. An restitutio in integrum peti-
 possit aduersus contractum iuramento
 confirmatum?

Affirmant multi apud. *Andr. Gaill. l. 2.*
obser. 41. hoc argumento perclusi. Ne-
 mo.

mocensetur renunciare juri suo, quod ignorat sibi competere. *l. maior decedens §. Caterinam. ff. de inoff. testam. l. fin. C de non num. pecun.* Sed minor propter aetatis, & indicu*infinitatem* beneficium a iure concessum ignorare præsumitur: & ignorantia iuris minorenem excusat. *l. Ferè in omnibus ff. de reg. iur.* Ergo iuramentum non excludit minorem a beneficio restitutionis in integrum, cum talis solennitas sit extrinseca contractui, ideoque non præsumatur. Verum aliter tum iuris-confulti, tum Theologi sentiunt, cum quibus

R. Adversus contractum iuramento confirmatum non admitti petitionem restitutionis in integrum. Ratio generalis est iuramentum, quod absque dispendio laetus anima servari potest, servandum est. *Cum contingat. de iure iur.* *Less. c. 17. dub. 7. num. 2.* Et iuramentum proprium non potest violare. *c. in his. dist. 11. & c. 1. de cleric. non resid. in 6. l. cùm quis decedens ff. delegatis III.* Posse autem prædictum iuramentum absque læsione conscientiæ servari, licet forte rei familiaris noceat, nemini dubium est. *Nav. c. 2. nu. 14. Sily.* *V. iuramentum. §. 4. n. 1. & alii Summ. communiter.*

Idem dicendum est, si à Procuratore suo factum iuramentum. Minor ratum habuerit. Eadem videlicet religione observabit. Si autem Universitas alicuius Syndicus, vel Procurator cōtractum inierit cum iuramento, non eum effectum habebit, ut si violetur Universitas per iurum rea sit, quia Universitas non habet animam: illud tamen efficiet, ut Universitas non possit re-

stitutionem in integrum postulare. *Marranta part. 6. pag. 259. Fachinaeus l. 3. c. 14.* *Gaill. l. 2. obs. 41. Less. c. 17. dub. 9. num. 65.* *Azor. l. cit. n. 46.*

Dub. 5. An restitutio in integrum minori detur adversus tertium possessorum?

R. Dari, contra bonæ, & malæ fidei possessorum. Tertius forte emisit, forte dono, aut hereditate accepit, forte alio quoque modo parta est cum læsione, & damno minoris. In his omnibus, & similibus eventis competit minori in integrum restitutio, propter nōcumentū ipsi illatum. *l. in causa. §. interdum. l. si ex cau- sa. §. de minor.* *Menoch. de recup. poss. rem 15.* ita tamen ut indemnus servetur, ad quem aliena res iusto titulo translata est, ipso defectum ignorantiae: quemadmodum in rei alienæ vendicationibus fieri solet. Hanc esse communiorē opinionem testatur *Andr. Gaill. l. 2. observ. 75. Molina D. 575. Fachin. l. 1. c. 38. Azor. II. l. 6. c. 14.* *§. In dubium. Mynsing cent. 3. observ. 85. Less. c. 17. dub. 10. n. 71. & alii apud Berlich. part. 1. conc. 14. n. 19. & seq.*

Dub. 6. An minor restitui possit ad- versum contractus in minori aetate fa- cto, quos post annum 25. ratificavit?

R. Non posse. Vel enim contractus in minori aetate celebratus, mere iure valuit, quia nimis cum debita solennitate consecutus est, vel non valuit, propter defectum alicuius requisiti. Neutro modo competit minori beneficium restitutionis. Non primo, quia non potest allegare iniustam læsionem. Non secundo, quia ratificatio

CC. 2 confir-

epnfirmat contractum; & si lælus est, alio modo subvenitur illi, puta, per rescissio- nem contractus, propter deceptionem ultra dimidium, vel aliud simile vitium. Ac proinde non est cogitandum de in integrum restitutione. l. 1. & 2. C. Si maior fa-
ctus habuerit. Gomesius tom. 2. c. 4. num. 11.
Azor. 11. l. 6. c. 14. s. Quid dicendum. Less. 6. 17.
dub. 9. n. 63. Treuil. disp. 11. n. 13. Nèque in-
terest, verbo, an facto ratificaverit, cum
utriusque eadem virtus sit. l. Respondebit.
ff. Rem rat. hab.

Dub. 7. An quando restitutio in inte-
grum fit, fructus quoque restituendi sint?

R. Vel alicata res est gratitudo, vel
non. Si prius, cum fructibus suis restitu-
debet: si posterius, quoad conscientiam
non sunt restituendi fructus. Nam pos-
to, quod ager iusto pretio venditus sit,
quemadmodum emptor ex illo fructum,
ita venditor ex pretio lucrum habere po-
test. Dico, quoad conscientiam, quia in foto
externo aliter disponunt leges, & Paulus
I. C. in l. quod si minor. s. restitutio. ff. de mi-
nor restitucionem in integrum ita con-
cedi minoribus scribit, ut cum fructibus
res reddenda sit: quod etiam affirmatur
l. Verum. s. 1. & l. patri. s. si pecuniam & l.
minor viginti quinque annis, cui fideicom-
missum. ff. rod. Nec Ratio deest, quia sic
facienda restitutio est, ut unusquisque
ius suum integrum recipiat. Bart. in l. ab
hostibus. s. sed quod simpliciter ff. ex quib. cau.
major. Verum opinio hæc, nisi de posses-
se, malæ fidei intelligatur, nec ratione,
nec praxi iuvatur. Ratio autem superiorius
insinuata est, quod in fructibus perceptis
minor nullum damnum passus sit; cum
ex lucro pretii qualis fructum possit per-
cipere. Vnde. Cazdin. Tusshus. conclus. 23.

dixisset receptâ re, fructus quoque pe-
sse, addit, si æquitas permitta. Quod
experientiam attinet Covarr. l. 1. c. 3. n. 1. in
iudicio difficillimè admitti dicit: adde-
rer, nec admitti absque iniuria posse. Pro
conciliatione valet Covarr. l. 1. Variar. c. 3.
annotatio, leges citatas intelligi non de
fructibus ante litem indictam penden-
tibus, sed de illis, qui tempore litis pen-
dunt, quorum in sententiâ suâ iudex men-
tionem facere debeat, ut simul cum fun-
do restituatur.

Dub. 8. An hæreditatem Principis fa-
vore alteri delatam in integrum restitu-
tus recuperet?

Affirmat Cynus, Angelus, Aretinus &
Andr. Gaill. l. 2. de pace publ. c. ult. & alii,
quibus tandem opinione suâ mutatâ acce-
dit Fachineus l. 1. c. 39. Nisuntur autem
auctoritatē l. 1. s. Filio qui mortis. ff. ad S.C.
Trebell. ubi dicitur, nisi forte servus pa-
ne effectus principis beneficio sit restitu-
tus.

Negant Bald. Iason, Gomez l. 3. c. 13. n. 36.
ex l. Interdict. ff. de condit. & demonstr. illis
verbis. Non idem erit dicendum, sicut
pena in eum statuta fuerit, quæ irrogat
servitum. Sensus est, legatum interdic-
re, licet condemnatus in integrum reli-
tui possit.

Medium cum distinctione sequitur
Alexand. in Comm. di. §. Et quid si. Vel enim
apprehensa fuit bonorum possessio, ab eo,
cui delata hæritas est, vel non. Si illud,
dominium transit, & non recuperatur
hæritas: si hoc, recuperari potest. Et
hæc sententia mihi quoque præferenda
videtur ex eo, quod gratia uni concessa
alteri præiudicare non debet, quod tamen
siceret, si possessione, & dominio suo pri-
vare.

varatur; qui hæreditatem principis beneficio consecutus est. Atque in hunc sensum interpretatis licet paulò ante leges civitas.

Quod si inde dānum enorme passus fuerit in integrum restitutus, remedium se levamen à benignitate Principis experire potest.

Dub. 9. An restitutus à Principe in integrum ex metâ gratiâ pretium bonorum à fisco alienatorum recuperet?

Certum est; ipsa bona, si alienata fuerint, non recuperari, quod gratia uni concessa non debet alteri præjudicare. l. 2. 6. merito. ff. Ne quid in loco publico. Quocirca adversus possessorem non dabitur actio cuiquam. Sed de Fisco difficultas remaneat, an non refundere debeat pretium, cum ex illo ditior effectus sit. Tuschus

and. 276. n. 11. 1.

R. Bonorum à Fisco alienatorum premium restitutio à Principe in integrum reddendum esse. l. ex lege. s. Sed et si lege. s. Item si rem distraxit. rr. de pet. hær. ubi bona fidei possessor ad restitutionem obligatur, in quantum ex pretio locupletatus est. Cùm ergò Fiscus loco hæredis sit, & bona alienata sint, illorum premium restituendum erit. l. Tutoris C. adl. l. ult. de vi. Alias non possumus intelligere, quomodo in integrum restitutus esse dicatur, qui eorum, quæ antea obtinebat, nihil recipit. Indulgentia restitutio bonorum, ac dignitatis uno nomine amissorum omnium recuperatio est. l. ult. c. eod. In dubio mens Principis consulenda erit. Matt. de afflict. decis. 361. Fachin. l. 9. c. 18. Contrarium tamen, quoad bona alienata persuadere conatur. Jul. Clar. S. fin. q. 594

TITVLVS XIV.

De remissione, & purgatione.

Vpserunt duo modi, quibus in iudicio objecta vel suspicione imputata crima diluantur. Princeps enim aliquando gladio, quo uti solet ad vindictam malorum, vaginæ reddito, clementia suæ beneficio abolere, quam plenaria commissa mavult; adeoque comperdes, & vincula laxans liberos dimittit malefactores: aliquando cùm occulta delicta sunt, suspicio tamen reos urget, purgatio indicitur, per quam innocentia demonstretur. Hæc igitur in futuram non banucleanda materia erit.

De remissione, & gratia.

I. Ex eo, quod in c. t. de pœnitentiis & remissionibus dicitur remissiones, quæ sunt in dedicationibus Ecclesiæ, aut conferentibus ad ædificationem pontium, nonnihi subditis prodesse. Præterius colligit remissionem aliud non esse, quam indulgentiam, qua peccatorum pœnæ per sacros antistites tolluntur. Damhouderus verò c. 146. ad forum seculare respiciens relaxationem pœnæ capitalis interpretatur, quæ sit in homicidis, & aliis capitali-

c. 33 buss

bus reis: præterea differre in modo, quo literæ expediuntur. *l. cit. nu. 22.* Sed quia hoc accidentarium & quasi arbitrarium est, obstat non potest, quo minus pro eodem sumantur. *Silv. V. Gratia & Indulgentia. Franc. Marcus part. 1. decisionum au-*
rear. q. 14.

11. Antiquum esse morem crimina, seu pœnam criminum remittendi, & dimittendi reos ex sacra & profana historia discimus. Nam *Athenæo teste apud Thessalos in die festo*, quem Pelorium vocabant, vincit carcere liberabantur, & in convivium admittebantur ob memoriam beneficij à Peloro quondam accepti. Indæ quoque, ut constat ex *Matth. 27. 10-18.* in memoriam liberationis ex servitute Ægyptiaca, Phasis, seu Paschatis tempore unum ex vincitis, quamvis nocentissimum dimittebant.

Vnde nihil mirum à Christianis quoque morem illum receptum esse, quem admodum videre est in *l. Nemo C de Episcopali audiens.* Vbi primus dies Paschatis extiterit, nullum teneat carcere-inclusum, omnium vincula dissolvantur. Idem in die natali suo Reges consuerunt facere. Vnde *S. Ambros. l. 3. de Virgin.* post initium loquens de natali Herodis & carcere *S. Ioan. Bapt.* Quis non, cum è convivio ad carcerem cursari videret, putaret Prophetam esse iustum dimitti? quis, in quam, cum audisset natalem esse Herodis, puellæ optionem eligendi quod vellet, datam, missum ad Ioannem ob solutionem non arbitraretur? Quid crudelitatem cum deliciis? Qua solennitate diem natalem Romani celebrare olim soliti sunt, in viridario suo *Mendoza explanat l. 8. 6. 9.* Eadem consuetudo in promulgatio-

ne pacis inita ad lætitiae demonstrationem observatur, ut factum anno 1544. in Mediolanensi Ducatu, cùm inter Carolum V. & Franciscum Gallæ Regem constituta pax esset. Et anno 1559. ob pacem initam inter Philippum I. Hispanie, & Henricum Gallæ regem. *Menoch. casu 203. n. 38. Franc. Marcus part. 1. decis. aurear. quest. 409. Tholos. l. 31. Syntag. c. 33. ad Contzen l. 3. Polit. c. 6. Inl. Clarus s. fin. q. 46. §. 80. lent etiam. Ign. Lopez in Præc. crim. c. 127.*

111. Simili modo Reges, & Principes, ut adventum suum publico gaudio cumulent, urbem ingredientes permittant carcères, & vincula solvi, ut liberi exeat, qui constricti tenentur. Item coniuges Principum sibi licet volunt, faciuntque, cum hoc tamen discrimine, quod remissionis literæ non ipsarum, sed Principum nomine expediuntur. Alis quoque temporibus & occasionibus eandem præstare gratiam reis ac vincitris nihil vetat. Clemens enim omnibus quidem hominibus secundum naturam, maxime tamen decora Imperatoribus est, teste *Seneca. cap. 5. V. Vernuleum l. 1. institut. Politic. 11. 14.*

14. Remissio tamen, de qua loquimur, non semper plena, & perfecta est, sed aliquando fit cum reservations mitioris pœnae, vel multæ. Nam quæ die Veneris sancto in honorem Christi passi sunt, ut plurimum plena esse convenit, sublata omni, & exirecta obligatione. Alis verò diebus quæ conceduntur, civili aliqua etenida, ut *Damhouderus* loquitur, gravari solent, nisi aliud consuetudo loci, ut in Gallæ regno, vel Principis benignitas velit. *Damhouder. in Præc. Crimin. 6. 145.*

W. Quam.

v. Quamvis supremi Principis potest ad liberationem reorum, & remissio nem culpar per se sufficiens sit, quia tamen nec malefactoribus ipsis, nec reip. expedit omnibus sine discrimine eam gratiam praestare, legibus cautum est, ne certa quædam hominum genera relaxentur. Equidem in l. *Nemo C. de Episc. audientia.* excipiuntur sacrilegi, adulteri, stupratores, incitulos, raptore Virginum, violatores sepulcrorum, benefici, malefici, violatores monetae, homicidae, parricidae, læsa majestatis rei. Denique qui idem crimen iteratè commiserunt. Ex quibus colligimus iis maximè sperandam liberationem, qui cum verecundia quadam, & minoritatem peccarunt, quales sunt incauti, & prodigi, creditoribus obnoxii, quia relaxandi erunt, ut ius tertio saluum maneat, coganturque satisfacere illos, quibus obligati sunt. Nam ius tertio acquisitum non solent Principes unquam sine gravi causa offendere. Et *Zilettus* *gigillatim. tom. II. conf. 73.* demonstrare nititur nulli Regum, aut Principum licet homicidis deliberatis pœnam capitis remittere, quod dicere facilius est, quam persuadere. Non eadem omnium conditio est, sed longè dissimillima, quam visidem reip. delictum.

VI. Solet autem interinatio decerni, ut relaxatus læsa parti intra unius anni spatium latisfaciat: & securitatis causa detinetur in vinculis tam diu, donec expedita sint omnia; nec sine cautione dimititur etiam datis fideiussoribus toties, quoties citatus fuerit comparitum, vel perso, vel per alium. In defectu autem, si non compareat, & fidem promisi ser-

vet, puniendus erit fideiussor, sed mitiore pœna. *Chassaneus in Consuetud. Burgund. tr. Des Justices, &c.*

VII. Verum generali remissione gaudent, qui criminis falsi rei sunt, in utramque partem disputat *Boerius decis. 217. n. 21.* *juxta textum l. Nemo cit.* Simpli oculo inspectum videntur non excludi: Bartolus tamen securus legem *Lucius ff. ad S.C. Turpill.* omnino excludi putat. Ibi enim *Modestinus* responderet abolitionem reorum, quæ publicè indulgetur, ad hoc genus criminis non pertinere. Favet *Dominici Soto apud Menoch. q. 96.* opinio, pœnam remissionem non nisi ex causa faciendam à principe, ut puta, si quis deliquerit catu, aut fortuito, velex fragilitate quadam, non autem si vir *scelestus* & nefarius sit, aut ex professo delinquere solitus. Nam huic pœnam remittere impium foret, quia sic Princeps maleficiis favere crederetur. *Damboud. c. 147.*

§. 2.
De Purgatione Canonica.

1. **R**emedium innocentiae tuendæ, & alii persuaderet Purgatio existimat. In occultis enim delictis, & falsis creditis, ut plurimum externi testes defunt, estque facilius multo proximis maculam affigere, quam de culpâ excusare, vel convincere. igitur in genere loquendo. *Purgatio est demonstratio innocentia super obiecto criminis.* Demonstratio, inquam, non per infallibilia media, seu argumenta, quorum apud Theologos, & Philosophos usus, sed per probabiles coniecturas.

Neque

¶ Neque obiectum in iudicio, aut coram Prelato crimen semper, sed imputatum aliquando suspicione, aut rumore intelligentia. Maranta part. 6. tt. de iuram. num. 17. Vallenf. l. 5. tt. 34. Clarus. q. 63. V. solet etiam Roderic. tom. IV. tt. 23. c. 2.

¶ I. Purgatio alia est *Canonica*, alia *vulgaris*. Illam Canones, hanc populi mores invenerunt, sitque interdum aqua, interdum igne, & frequenter inito certamine seu duello. Et quia Deus in illa tentatur, multa que miscentur illicitae observationes, ab Ecclesia iam pridem proscripta est, quemadmodum accurate tradit. Delrio l. 4. disquis. *Magicar.* c. 4. q. 4. *Canonica* purgatio vel fit per juramentum, vel *S. Eucharistie* sumptionem, deque illa extat in l. 5. *Decretal.* titulus 34. *In decreto causa* 2. q. 4. & 15. q. 5. *V*lus tamen illius hodie vix reperitur, nisi in sanctissimo violatae religionis officio, ut Rodericus testatur *Tom. IV. tt. 13. c. 3.* *De Flandria* loquens *Damhouderus* c. 44. sapient illa uti *Curias* spirituales ait, & illatum imitatione aliquando etiam *tribunalia* *secularia*. *Lancelot.* l. 4. *instit.* tt. 2. *Canis.* l. 4. tt. 20. *Silv. V.* *Purgation.* 1. *Bern.* *Diaz.* in *Praxi.* c. 150. *Maranta.* p. 213.

¶ II. *Canonica* Purgatio, vel ultro suscipitur, & expeditur, vel a Iudice indicetur tam laicis, quam clericis, illis potissimum, qui de crimine aliquo non convicti testibus, propria confessione, vel ipsa facti evidentia, sed tantum infamati sunt apud honestos viros. Addit Rodericus etiam propter notam irregularitatis institutus posse.

¶ Tertium (quod pro hac, & aliis materiis bene notandum) ut infamatus quis censetur, non sufficit, quod duo, vel tres

testes dicant, se vidisse crimen patrari, sed necessarium est, ut rumor ad majorum Congregationis partem pervenerit, eamque non semel, sed sacerdoti audierit superior. c. qualiter, & quando de accus. S. Thom. 2. 2. q. 69. c. 1. *Caiet.* ibi. In dubio autem prudentis viri iudicio celiquitur. Pradh. Ferr. §. *Forma positionum* pag. 118. ibi Roland. confil. 30. n. 9. Farinac. in *Praxi* criminis q. 9. v. 2. Less. c. 29. dub. 15. Maranta part. 6. tr. de *Inquisitione* r. 19. & seqq. Barb. in c. *Inquisitione*, de *accusationib.* *Torreblanca* l. 3. *damonol.* c. 27.

¶ IV. Modus instituenda Canonicae purgationis ferè talis est. Qui de criminis aliquo, heresi, exempli gratia, suspensus est, cum suis compurgatoribus, (horum numerus a iudice determinari solet) comparens coram iudice manum super Codicem Euangeliorum ponit, ac genibus flexis dicit. Ego N. iuro super ista Dei quatuor Euangelia sacro sancta quod tales habent (exprimendo eam) de quam sum dissensus; nunquam tenui, nec credidi, nec docui, nec teneo nec credo; negabisque cum iuramento id, de quo est infamatus, Similiter Compurgatorū quilibet iurabit Ego N. iuro super ista Dei quatuor Euangelia, quod credo ipsum vi. rum iurasse. Frane. Leo in *thesaur.* Eccles. part. 3. c. 37. Roderic. tom. IV. tt. 23. c. 3. Vallenf. l. tit. 34. §. Ea fit hoc modo.

¶ V. Episcopi dissimilati purgantur praesito iuramento super corpus alicuius sancti. c. *Mennam.* c. *Quanto* 2. q. 4. vel super dicta Dei Euangelia, adhibitis etiam compurgatoribus, de quibus in in c. *Quoties* frater ead. q. 4. Sacerdotes cum septem sociis, Diaconi cum tribus eiusdem ordinis iuramento in sacro sancto Euangelio coram posito purgantur. c. *Si legitima.* c. *pris.*

1. presbyter. ead. quæst. 4. & ad præscriptam formam, de qua in c. *Omnibus vobis ead. Q. Barb. in c. Quoties cit.*

VI. Purgatio per Sacra Eucharistia sumptionem in casu furti olim permisæ Monachis, ut fratres se expurgarent, accipiendo corpus Domini ab Abbatе, vel alio celebrante, ac dicente *Corpus Domini sibi hodie ad probationem c. 23. ead. Q. modò reprobata est*, quia suspectis non est danda Eucharistia. *Gloss. in cit. c. Sæpè.*

Quomodo autem prædictam purgationem Pontifices aliquando Imperatoribus de fide suspectis obtulerint & exegenterint, invenies apud Franc. Leonem in thesauro Eccl. part. 3. c. 37. n. 24.

VII. In compurgatoribus requiruntur ista. *Primo*, ut iurent secundum conscientiam suam de innocentia suspecti. *Secundò* ut sint eius notæ, quos Ecclesia approbare, & admittere solet. *Tertiò* ut illas famam habeant. *Quartiò* ut non fuerint de eodem crimeni damnati. *Quintiò* ut sint vicini, vel habeant conversationem cum eo qui purgantibus est c. *Cum dilectus 11. de purg. Can. Vallens. loc. cit.*

Addit Roder. l. cit. 1. assumendos esse ejusdem ordinis, quando fieri potest. 2. mulieres quoque admitti. 3. requiri minimè suspectos de amore, odio, avaritia & similibus vitiis, à quibus periculum sit corrumpenda fidei, & veritatis. 4. numerum quod attinet, arbitrium esse. 5. idoneos compurgatores reiici non posse à judice. *Tholos. l. 48. c. 15. Torreblanca l. 3. demonol. c 20. Rosella V. Purgatio.*

VIII. Effectus Canonicae Purgationis est absolutio. Nam qui suam innocentiam prædicto modo demonstravit, absolvendus est, ab eo crimine, de quo

agebatur. c. *Ex tuarum de purg. Can. Q. ibi DD. communiter.*

Qui autem defecerit, vel quia præscripto modo non iuravit, vel quia idoneos compurgatores non adduxit, vel quia minori, quam index præcepit, numero sunt: vel denique si juramentum recuset, ut convictus damnari, & condigna pena affici potest, ac debet. c. *Cum Manconella c. Inter sollicitudines de purg. Can. Mitius autem agendum erit, quando per viam inquisitionis proceditur, quam quando per accusationem. Neque enim ordinaria, sed arbitraria pena punietur, V. Roder. & Barb. l. cit.*

IX. Consulunt denique periti, quia Canonica purgatio admodum periculosa, multisque malis obnoxia est, non facilè indicendam, sed alia potius me dia adhibenda esse. Tutius est, ait Pegna ad alias penas aliaque remedia configere. Quam ob causam crediderim, hoc tempore vix in usu esse, vel apud Ecclesiasticos, vel apud Regulares. *Iure merito, ait Spatharius in Methodo tract. 3. c. 12. de Iudice Regulari ab universo orbe Christiano Canonica purgatio est abolita, nec eius nomen quidem auditur inter ipsos religiosos. Nam infamia sæpè saepius fallax est secundum Panorm. in c. Cum insuper. de confess. & accidit sæpiissime, ut temerarii quidam homines ab omni pietate; & religione Christiana alieni ex levibus coniecturis & indiciis gravia, & enormia scelera suscipiuntur inque vulgus spargere cum magno animarum suarum, & aliorum famæ detrimento non erubescant.*

dd

TIT.

T I T V L V S X V.

De Expensis.

I. Am pridem malè audiunt Causidici nostri de dolo, & avaritia, lites immensum, de Iudice ad Iudicem trahi, expensas superfluas fieri, latifundia, & patrimonia absunta esse, clientes ad ad inopiam, & restim adactos; non modum, non mediocritatem attendi, cupiditatem, & audaciam omnia posse. Quam obrem eo connitendum amplius, ut si qui fortè per ignorantiam aberrant, accurata institutione in viam reducantur.

Primò igitur nosle oportet, illas tantum expensas locum habere, & præstari, quæ necessariæ sunt, in quatuor genera distributæ. Etenim primò aliquæ sunt ad instruendum processum pro libello, aliæque Scripturis, ubi minimè curandum, an multæ paginæ sunt, bullatis, & supervacaneis verbis plenæ, sed momenta rerum, & quæm solidè ac commodè factæ, attempdum. Secundò aliquæ sunt pro examinatione testimoniū. I. Quoniam. C. de testib. c. Cum pro causa de procurat. ubi Panorm. censet, harum expensarum nomine comprehendit etiam cibaria, detractis illis, quas domi fecissent, nisi ex artificio aliquo vivant. Tertiò expensæ sunt in judices (sportulas vocant) Has tamen nec petere, nec accipere debent illi, quibus annum, & sufficiens salarium datur. Nam alienum iurgium non debet esse prædicum. I. Omnes. C. ad I. Iuliam repetund. scilicet delegati iudices sportulas moderatas

accipiunt, quia merces laborum comes esse debet. *Aur. b. de iud. 9.* Ne autem. V. supra Tit. 2. §. 3. dub. 8. Quartò expensæ in executores faciendæ sunt, quæ codem sportularum nomine insigniuntur. to. tit. desp. iulius, & sumpt. in diu. iud. V. speculat. de expens. Andr. Gaill. l. 1. obf. 151. præf. Ferrar. in §. Forma libelli in act. reali. p. 54.

II. Novissimi iuriis regula est inter litigantes victus viator ad expensas condemnari, videlicet ad reprimendam litium cupiditatem, & audaciam. I. eum qui temere 59. ff. de iud. I. properandum 13. §. Sive autem alterutra c. C. de iudic. l. qui solidum 78. §. etiam resp. 2. ff. de legat. 2. c. finem litibus. de dolo & contumacia. Vbi Barbosa luendum in corpore dicit illi, qui propter calumniam prælumptam damnatus est ad expensas si non habet in ære. *Præf. Ferrar. loc. cit. n. 12.*

* Amplia 1. Ut locum habeat etiam in causa coram arbitro discussa, quoniam hodie ad iudiciorum similitudinem redacta sunt arbitria. I. ff. de recept. arb. Rebuff. tract. de expens. damn. & interesse. M. n. ch. casu 8.

Amplia 2. In eo, qui reuocavit litium. Etenim quia in vito adversario dimittere litem inchoatam non potest, in expensas si fecerit, condemnandus est. *Iason in l. properandum 13. C. de iudic.*

Amplia 3. Si auctor libellum mutet, & emendet: cum id sine præiudicio adversarii

satii non fiat. *Menoch.* de arbitrar. ca-
su 176.

Amplia 4. In hærede, quia litis instantia cum omnibus adiunctis in hæredem transit. *V. que diximus in part. 2. tit. 4. § 6. & 11.* Intellige de expensis victoriae tan-
tum, non verò calumniae, temeritatis, aut contumaciae quia ut *l. cit.* liquet hæres non tenetur ullius culpe fecatu, per de-
fundum contracto. *§ Non autem opinet-
i. institut. de perpet. & tempor. actionib. Sily.*
V. Hereditas § 3. n. 4

Amplia 5. In pupillo, cuius nomine si-
tutor egerit, & succubuerit, ad expensis
tenetur. *Rebus tract de expens. damn. &
interesse art. 1.* Nisi tutor calumniosè li-
tem moverit. Tunc enim ipse pœnas da-
bit.

Amplia 6. In causis criminalibus, sive
procedatur via accusationis, sive denun-
cationis, aut inquisitionis. *§ Sin autem
altera. 1. Properandum. C. de iud. Iason ibid.
num 21, cum seq. l. Qui crimen. c. qui accu-
sat, non poss. Gloss. sing. in c. Cùm dilecti. § fin-
de dolo, & contumacia. Ita serè Gaill. l. 1. ob-
serv. 152. Mynstigerus verò decade 6. Ref-
ponso § 9. contrariam opinionem ut mi-
tiorem amplectitur, quando nimis nra ad
pienam corporalem agitur, tunc reo ex-
pensis non esse imponendas. Nam, te-
ste Anania, in c. Accedens de accus. nullus
reperitur textus aut *Glossa de iure Cano-
nico aut Civili*, uti expressè probetur,
quod in causa criminali criminaliter mo-
ta non ad pecuniariam, sed corporalem
pœnam condemnatio fieri possit ad ex-
pensis ratione victoris per officium iudi-
cis mercenarium. Quo admissio superest*

attendere praxin, & consuetudinem lo-
corum, quæ varia reperiuntur.

III. Ex adverso expensas victoriae non
tenetur præstate victus, quando iustum
litigandi causam habuit. *l. cui solidum 78.
§. etiam resp. ff. de legat. Leum qui temere 79.
ff. de iudic. Lanfranc. in c. Quoniam. de pro-
bationib. Iason in l. properandum C. de iudic.
Censetur autem iusta litigandi causa 1. si
litigans unius Doctoris opinionem pro se
habeat. Tunc enim prudenter, & non
temere agit. 2. Multò magis, si ante-
quam moveret litem, duorum aut trium
Doctorum consilium exploravit. 3. Quan-
do in magna opinionum varietate unam
sibi sequendam de legit. 4. Quando in
processu iudicij causam suam semiplenè
probavit. 5. Quando probavit testibus,
qui postmodum reprobati sunt. 6. Quan-
do testes ante iudicium iactarunt, se te-
stimonium dicturos pro reo: producti
verò contrarium testati sunt. 7. Cùm
probat, se à pluribus fide dignis audi-
vibile, causam suam iustum esse. 8. Quan-
do servandi pudoris sui causa litigat.
9. Quando plus iusto ab Actore petitum
est. Tunc enim iustum litigandi causam
habere videtur. 10. Cùm Superioris sui
iussu, & auctoritate litem movit. Deni-
que in dubio præsumit ut victimum in iudi-
cio litigandi probabilem causam ha-
buisse. Iason in di l. Properandum num. 13.
Menoch. casu 177. *Barbos.* in c. finem liti-
bus. de dolo & contumacia. *Pract. Ferrar.
l. cit.**

Limita 1. Ut quamvis iustum causam
litigandi habeat victus, ad expensis ta-
men condemnetur, si per stipulationem

dd 2. pro-

promisit. *Gloss. in Novellam de iudic. 82.*
c. Oportet. *Iason in di. l. properandum. Intel-*
lige de contractu voluntario, non autem
necessario. Hartman. l. 1. qq. q. 11.

Limita 2. Si statuto cautum sit, ut vi-

ctori victus in expensas condemnetur. *Ia-*
son l. cit. Marfil. singulari 207.

Limita 3. si habens iustum litigandi cau-

sum succubuit in aliqua interlocutoria.

Specul. l. 2. part. 3. tt. de expens. §. si ante litis
concepcionem.

Limita 4. in expensis contumaciae, quæ

semper debentur in ultiōem criminis, ne

iniquitas triumphet. *Speculat. loc. cit.*

Limita 5. quando in conclusione cau-

ſæ producitur instrumentum, quo causa

litigandi pro iusta haſtenus credita pro-

batur iniusta esse. Ab eo tempore com-

putando ad expensas condemnari potest.

Felin. in c. Ad audiencem 31. de reſcript. n. 14.
Gaill. l. 1. obs. 24.

IV. Præterea ab expensis excusatur

victus, si est persona valde honesta, ma-

gnæ, & spectatae fidei. *Ioan. Crotus. tract.*
de testib. part. 3. n. 152. Iason in repet. l. Admo-
nendi 31. ff. de iure iur. Facit enim verò vītae,
& famæ claritudo, aut præsumatur illa
vītute & prudentia instruclum homi-
nem non temerè, sed maturo consilio &
gravi causa permotum iudicio, experiti
voluisse. Item si causam ex parte obtinuit,
& pro altera parte actor. Neuter enim
in expensas condemnandus, sed compen-
satio facienda est. Speculator hoc tit. §. Nunc
videndum 5. Menoch. casu 177. Modestin. Pi-
stor consil. 29. Lapfran. in c. Quoniam. de pro-
bationib. Item excusatur, si in prima, &
secunda instantia obtinuit, sed in instantia
appellationis succubuit. l. per hanc 4. C. de
tempor. appellat. Berlich. part. l. conclus. 54.

n. 35. Item, quando pro se habet instru-

mentum obligatorium, contra quod fuit

ostenſa acceptatio. *Rebuff tract. de expens.*
damn. & interesse art. 1. Denique si vel pe-
titæ non sunt impensæ: vel si petitæ quo-
cunque modo explicitæ, vel implicitæ, in
dex neglexit vi etum condemnare in ex-
pensas: quo in eventu ipse tenebitur laſe
parti ſatisfacere. V. Berlich. l. cit. num. 55.
& seqq.

V. Expensæ, quæ debentur, non sunt

iudiciales tantum, & necessariae, sed eti-

am extra iudiciales, & utiles, ut salario

Advocatorum, sumptus itinerum, vētu-

ra, & similes. *l. Sancimus 15. C. de iudic.*
l. Si quando o. C. Vndi vi. Novell. de iudic. 82.
c. Oportet. *Speculat. l. 2. part. 3. b. 1. Earum*
verò, quæ delicatae, ac parum necessariae
sunt, non est habenda ratio, ne plus iusto
graveretur rebus. l. inter quos 5. fin. cum l. seqq.
ff. de damn. infer.

Porro expensarum aestimatio fit prævio

juramento, quod per interlocutorem vi-

ctori facta taxatione defertur. *Auth. de iudicib.*
§. Operet. & di. l. Sancimus 15. Auth.
post insurandum, C. de iudicib. c. fin. de his,
*que vi. met. cau. *Gloss. ibi in V. taxatione An-**
gel. 5. præterea Inst. de iniur.

In Camera Spirensi tamen, teste Gaill.

l. 1. obs. 151. n. 12.

juramentum super expensis non exigitur,

quando summa taxaa est infra 20. florenos

Rhenenses. quia in modicis cessat præ-

sumptio fraudis, & periurii: nec conve-

nit de modicis prætorem sollicitum esse.

*l. Scio. ff. de rest. in integr. *Gloss. ibi in V. Sum-**
mam. Noe Meurer in Pract. Spirensi part. 2
expens.

VI. Expensis contumaciae, & retarda-

ti processus, annumerantur etiam damna.

eginteresse, quo nocitum esse vietori, durante lite: ac proinde ad compensationem illorum reus obligatur. 1. *Sancimus* 15 C. *de indic.* *Menoch.* *casu* 15 4. n. 1. *Gaill.* l. ob-
serv. 151. n. 14. *Berlich.* l. cit. nu. 97. *Boerius*
diss. 52. num. 6. *Iason* in l. *Properandum* C. de
indic. Idem de expensis ratione temerita-
tis dicendum est. l. *éum*, qui temerè 79. ff de
judic. *Berlich.* n. 99. Contrarium fit in ex-
pensis ratione victoriae, ubi damnorum
nulla ratio habetur. *Zanger.* de exceptionib.
part. 3. c. 17. n. 43. *Hering.* de fidei usc. 28. n. 71.
Gaill. l. cit.

Excepe, nisi sententia se referat ad in-
strumentum, in quo reus promisit se so-
loturum principale cum omnibus damnis
& interessu. *Anton.* *Tessaur.* decis. 135. *Ber-*
lich. n. 101. Tunc enim æquè tenetur ad
compensationem damnorum, quæ non
sunt casualia, & improvisa, sed quæ cum
ipsa re coniuncta, & quodammodo in-
trinsecæ sunt. Vnde sequitur, si litigans
eundo ad iudicem in manus prædonum
incidentis spoliatus fuerit, vel aliquo casu
brachium, aut tibiam fregerit, non posse
æto satisfactionem, aut restitutionem
propterea exigere.

VI. Verum in taxatione expensatum
necessarium sit: citatio partis, à *Maranta* qua-
ritur part. 6. de ord. iudicior. 6. de exec. sen-
tent. n. 21. ubi citat *Iasonem*, qui negativam
opinionem teneat in l. *Nequicquam.* § 7 bi-
duretum. rit. de off. procons. Ipse verò cum
distinctione resolvit, si eodem die, quo
sententia fertur, facienda taxatio sit, non
opus esse citatione, citandum verò reum
esse, si differatur, quemadmodum hodie
fit. Ex quo sequitur, cùm iudex hodie re-
ferret, sibi taxationem commodo aliquo
tempore faciandam semper debere par-

tem citari: quod etiam inde patet, quia à
taxatione expensatum appellare licet, si
mirum quando modus exceditur, secun-
dum *Bartol.* in l. ab executo ff. de appell. 1.
fin. C. quando provoca, non est necesse. *Rebuff.*
tractat. de expens. damn. & interesse. arti. 5.
Boer. decis. 285. *Lanfranc.* in c. *Quoniam* de
probatioib. *Berlich.* n. 70.

VIII. Idem *Maranta* pag. 184. singula-
rem casum tradit, quo non vicitus, sed
victor in expensis damnatur. Titius à
Cajo interrogatus sub initium litis, quo
titulo haeres sit, recusat indicare titulum:
facto autem processu in fine vult oppone-
re titulum ad excludendum actoī ē, quod
potest facere: tunc obtinebit quidam cau-
sam, quia titulus est peremptorius, sed in
expensis condemnabitur, idē, quia do-
losè egit, negando titulum, & protelan-
do causam. Atque hic casus observatione
dignus est.

IX. Ad tollendos errores, & ex illis
nasci solitas querelas in *Ordinationibus Ca-*
mera reformati Anno Chr. 1555 statutum
est. 1. ut iudices, & assessores magna cum
diligentia, & fide expensatum estimatio-
nem eurent. 2. ut vitentur expensæ minus
necessariae à novis citationibus abstinen-
dum esse. 3. debitum expensatum in ipsa
Cameræ persolvendum. 4. ut *Advocati*,
& *Procuratores*, antequam taxentur im-
pensæ, bona, & sincera fide indicent,
quantum anticipatò pro labore suo acce-
perint. Harum legum, & si quæ alibi in
usu, ut necessitas, ita eximia utilitas est.
Tholof. l. 47. c. 1. n. 12. *Bréchter.* de processu iud.
h. t. *Berlich.* part. 1. concl. 54.

TITULUS XVI.

De Pœnis.

Qvia iudicare munus publicum est. *I.* quippe iudicare *ff. de iudic.* *I.* filius familias. *ff. de iis*, qui vel sui, vel alieni iuris. vim habet cogentem. *I. aquissum* *ff. de usufr.* *I.* qui restituere *ff. de rei vendicat.* *Vnde lege 12.* tabularum quoque dicitur. *Magistratus non obedientem, & nocuum civem multa, vincis, verberibus, coercendo, ut par, maiorve potestas prohibeatur.* Cui nostri etiam iuris, sacri nimicum, & Canonici consonat auctoritas. *c. 1. de pœnis* toties puniendum esse criminorum, quoties delictum iterat. Eam ob causam illis, quæ de processu iudiciorum tractavimus, hanc iustitiae vindicativæ partem adiicere placuit, ea deligendo, quæ potiora, & minus obvia sunt, ne aetum agamus.

§. I.

De Pœnis in genere.

I. **P**œnæ in iure non una notio est. Propriè dicitur *Noxie vindicta*, seu *Punitio*. & à *Mulcta* multum diffidet. *Pœna* enim generale nomen est, omnium delictorum coercitio, mulcta autem specialis peccati, cuius animadversio hodie est pecuniaria; *Mulcta* item ex arbitrio punientis, pœna magis ex lege pendet: quin imò mulcta ibi dicitur, ubi specialis pœna non est imposta. *Alciatus in l. Aliud est fraus.* *ff. de verb. signif.* *Tholos. l. 31. c. 3.* *An-*

ton Peregrinus. l. 4. de iure Fisci. titul 8. n. 1.

II. A criminum varietate pœnæ differentias sumunt. Nam primò alia est, apud Theologos præsertim, positiva, alia privativa. Per hanc tollitur bonus aliquod, seu perfectio communiter repugnans appetitu naturali: per illam infigitur cruciatus, vel dolor aliquis. Secundò alia est legalis, alia conventionalis; hæc à consensu partium, illa arbitrio legislatoris constituitur. Tertio, si pœna in se spectetur, triplex est, spiritualis, corporalis, & pecuniaria. Spiritualis 1. est increpatio. 2. Censura Ecclesiastica. 3. Infamia. 4. depositio. Corporalis secundum Canones 1. est ieiunii. 2. verberum. 3. servitus. 4. publicatio bonorum. 5. exilio. Secundum leges alia est capitalis, alia minor capitali: item alia ordinaria, quæ à iure, alia extraordinaria, quæ ab arbitrio iudicis pendet. Pecuniaria aliquando imponitur pro iniuria illata personæ, vel loco aliquando pro satisfactione illati danni, aliquando in vindicta alicuius facinoris non iniuriosi. Denique secundum causam efficientem, seu originem, alia pœna est à iure, vel Canonico, vel Civili constituta: alia ab homine. Alia item à consuetudine: alia mixta, quæ dicitur pœna contumacæ punitiva. Quæ ab homine est, subdividitur in iudiciale, arbitratiam, & conventionalem. *Silvst. V.*

Pœna.

Pena. *Iulius Clarus*. quæst. 67. *Tholos*. l. cit. 6. 4. *Vallenfis* l. 4. tit. 37. *Prædicta Ferrar.* pag. 530. *Tusibus*. concl. 220.

III. Pænatum genera quædam iure civili prohibita sunt. Tria Cuiacius numerat. l. 14. c. 34. Primum est inedia necari: qua de causa tyranni illis, quos ab legabant in specus, aut solitaria loca, aliquid apponere cibi solebant. Alterum carcere perpetuo contineri pro pæna. Tertium pæna loço tormentis subiici. l. p. 4. de questione quod pæna genus tyrannicum, & incivile. *Tertull.* in *Apologeti* w. appellat.

Apud Romanos olim, quibus grata fuit lenitas, teste *Patritio* l. 3. de institut. *Reip. & Isidoro* l. 5. *Orig.* c. 27. octo pænatum genera erant. *Damnum*, *exilium*, *vincula*, *verbera*, *talio*, *ignominia*, *servitus*, & *mors*. *Innoc.* in c. *Qua*latur, & quando. *Felinus* ib. n. 23. de accusat. *Centren* l. 5. *Polit.* c. 10. Adhuc iuxta leges, & ius civile septem genera in usu sunt: tria capitalia, & quatuor non capitalia, de quibus in l. *capitalium* ff. de pænis. Inter capitales 1. est *mors*. 2. *metalli*. 3. *deportatio*. Non capitalis 1. *relegatio*. 2. *infamia*. 3. *dignitatis amissio*. 4. *verbera*. *Tusibus*. V. *Capitalis causa*. *concl. 43*.

IV. *Damnum*, alio nomine dicebatur *Mulda*, enque in ovibus, & bovibus astimandis consistebat, quod illis abundaret Italia. *Gell.* l. 11. c. 1. Suprema mulda censebatur duarum ovium, & 30. boum, pro copia scilicet boum, & penuria oviū. *Exiliu* nomine non utebatur iudex, sed aqua, & igitur interdicebat, ad quod sequebatur exultatio. Exules autem civitatis iure no-

dabantur. *Vinculum* nomine significantur compedes, pedicæ, manicæ, catena, nervi, boia, & carcer. *Verbera* inflicta sunt virgis, & fustibus. *Verberatio* extremum mortis supplicium antecedebat. *Fusigatio* in castris usitata fuit. *Talio* est similitudo vindictæ, ut taliter quis puniatur, ut fecit. *Oculum* pro oculo, dentem pro dente. *Ignominia* fuit infamia. Infamia autem ius munerum, honorumque civilium adimit. Servitute libertas tollitur, mortis suppicio vita. *Sigon.* l. 2. de *iudic.* c. 3. *Corvinus* in *Aphorism.* l. 4. tit. 41.

V. *Canonicarum pænarum similiter* 8. *genera* sunt.

1. *Mulcta*. 2. *excommunicatio*. 3. *suspensio*. 4. *Depositio*. 5. *intrusio*. 6. *in* *carceratio*. 7. *Interdictum*. 8. *Degrada* *tio*. c. *Ad falsiorum* ff. de *falsis*. c. 5. *si* *Episcopus* dyl. 59. c. *Si quis viduam ibidem*. *Gloss.* in c. *Ad imprimendam de off.* *Ordinat.* de *excommunicatione*. His incassum anumerat Decianus *prohibitionem* *matrimoni*, *servitium* *Curiæ*, *irregularitatem*, & *venditionem* *concubinarum*. Vel enim pænae non sunt, ut *Matrimoni* *prohibitio*, & *irregularitas*: vel ab Ecclesia hoc saltem tempore non agnoscuntur, & adhibentur. Quis enim concubinam, vel suam, vel alterius unquam vendit, vel ut faceret, à iudice *damnatus* est? Annumerari vero potest ex mente *Zypai* l. 1. de *iurist.* *Ecclesi.* cap. 7. *flagellatio*, seu *verberatio* *moderata*. c. *Circumcelliones* 23. *que* *stione* 3. & *levis aliqua tortura*, per quam non incurti *irregularitatem* patet

ex c. Is qui de sent. excomm. in 6. Adde igno-
miniam, & infamiam. Roder. tom. IV. c. 10.
Lopez in Pract. c. 125. & seq. Diaz. c. 133. &
seq. Piasac. part. 2. c. 4. Zerola. V. Pœne.
v. t. Impunitatem, & permissionem
scelerum quod attinet, ius Canonicum,
& Civile differunt multis modis.

Primo, ius Canonicum permittit ali-
quando minus peccatum, ut eviteretur ma-
ius. Exempla prodit Decianus l. 2. c. 19. quæ
cum sole & sale legenda sunt. 1. ait, per-
mittitur adulterium, ut eviteretur homici-
dium. Vbi, rogo? in c. si quod verius 33.
q. 2. ubi s. Aug. l. 2. de adulter. coniug. c. 15.
consulere videtur homini, habenti uxo-
rem adulteram, potius aliam ducere, ad-
eoque adulterari quam occidere primam
uxorem. Ex quibus verbis alii alium sen-
sum eruunt: cum ultima citati capituli ver-
ba nec permissionem adulterii, nec su-
asionem contineant. si est utrumque nefar-
ium, non debet alterum pro altero perpetrare.
sed utrumque vitare. Quomodo permittit-
tur unum, ex duobus, si utrumque vitan-
dum est? illud tamen apud Theologos
receptum constat homini ad maius flagi-
tium parato, & simpliciter determinato
minus consuli posse. DD. V. apud Barbos. in
c. Duo mala. dist. 13. & c. Si quod verius 33. q. 2.
2. ait Decianus, in c. Veniens. Qui clerici vel
voentes, permittitur, potius inobedientia
voti, quam fornicatio. Verum hic mani-
festus error est, quia mulieri, de qua agi-
tur, votum castitatis edenti post fidem
sponsi datam non permittitur, ut violet
votum castitatis, sed propter periculum
incontinentiae dispensatur, fitque alteri
nubendi potestas. V. Barb. ibi. 3. in c. Hi-
qui. 26. q. 2. (ait Decianus) tolerantur sor-
tes sumptæ ex Euangeliō potius, quam in-

vocatio dæmonum Verba Augustini,
citatis. hæc sunt. Qui de paginis Euangeliis
sortes legunt, et si optandum est ut id potius fa-
ciant, quam ad dæmonia consulenda concur-
rant, tamen etiam ista mihi displicer consuetu-
do. Si displicer, non approbat, sed ad sum-
mum tolerat maioris mali vitandi
causa, ut Gloss. ibidem interpretati. 4. in
c. Considera 22. q. 1. toleratur iuramentum
potius, quam idololatria. item c. Denique
dist 4. permittitur elus carnium, & cra-
pula, ne peiores efficiantur. Pro his ea-
dem responsio servit, quam supra dedi-
mus; esse comparationem permissivam
Si impedire vel corriger non possumus,
toleranda, non approbanda esse. Denique
notandum diligenter est, Ecclesiam nulla
lege, aut canone in eum finem edito eius-
modi peccata permittere. Ius civile au-
tem etiam legibus propositis, concubinas,
lupanaria, occisionem adulteri, & adul-
teræ coniugis permittit. ff. & C. de conu-
binis. V. qua diximus in Proleg. § 17. Ac pro-
inde non bene assignantur differentiae in-
ter ius Canon. & Civile per eiusmodi per-
missionem.

Secunda differentia vicitur esse à Deciano,
quod iure Canonico non licet Clerico
occidere aliquem pro defensione rerum
suarum: licere autem iure civili. c. perso-
diens. do homic. & c. suscepimus. eod. Verum
cita. c. Persodiens de Clericis nihil constituit,
sed absolute permittrit furem nocturnum
occidi. in c. Suscepimus agitur quidem de
Clericis; sed Doctores magno numero à
Barb. citati non fieri irregularem clericum
docent, si pro necessaria rerum suarum
defensione invasorem occiderit. Qui vero
in praedicto cap. puniuntur, modum in
defensione sua non servarunt.

Tertia

Tertia differentia. Quamvis duella iure civili permittantur ex causa, & cum licentia Superioris. *Bald.* in l. *Ex hoc iure.* ff. de iust. & iure. *Decius Consil.* 487. iure Canonicu tamē omnino prohibentur. c. 1. & 2. de cler. pugnantiib. in duello. c. ult. de purgat. vulgari. c. *Monomachiam* 2. q. 3. adeo, ut nec consuetudo in contrarium valeat. *Ita Decianus.* Sed quicquid elim fuerit, leges omnes duellorum, consuetudo, & permisso quilibet per Ecclesiam hodie sublata est, & omnibus simpliciter interdictum est duellum sub pena excommunicationis, *Barbosa* in c. *Cura de iniur.* & dam. dato. *Conc.* *Trid.* sess. 25. c. 19. *Zerola* part. 1. *V. Duellum.* *Tholos.* l. 48. c. 16. *Gaill.* l. 2. obs. 100. *Torrelanca* l. 1. c. 23.

Quarta differentia. Invāsus ab alio secundūm leges non tenetur fugere, nec censetur delictum committere; si aggressorem occidat: ac iure Canonico tenetur fugere, & si non fugiat, sed occidat invāsorem etiam pro defensione honoris sui, homicida dicitur, & homicidii pēna plectitur, ut *Innoc.* in *Clem.* *Vn.* de homic. statuit. *Ita Decianus* non sine ignorantia rēvo. Nam quoād reatum culpae inter sēcularem & clericum nulla differentia est, si aggressorem occiderit. Equidem pro vitā defensione *Clem.* citata, ab irregularitate absolvit clericum: in aliis v. g. pro defensione honoris, aut bonorum temporalium licet irregularitatem incurrit clericus, non tamē reus culpae sit, quia irregularitas ex defectu lenitatis aliquando & actu non prohibito oritur. *Caiet.* in *Sum. Avila de Censuris* part. 7. disp. 6. *Less.* c. 9. dub. 11. num. 72. *Navarr.* *Constit.* de homic. & in *Man.* c. 27. n. 209. & seq.

Quod vero *Decianus* pro causa adserit,

sēcularem si fugiat, honoris, & cōstitionis suā damnā passūrum, adeoquā excusari, clericū verō non excusari, parum animadvertisit, multos in clero virō nobiles, & illustres esse, quorum maximē intersit illā sumē dignitatis suā statū conservare, eaquā propter iisdem mediis uti posse.

Quinta differentia. Ius Canonicum nūnquam permittit, quod iure divino prohibitum est: iure Civili autēm permittuntur quedam iuri divino contraria, cuiūmodi est concubinatus. ff. & C. de concub. & s. ult. *inst.* de *Nuptiis.* Mirum est, si *Decianus* ignoravit Romae lupanaria permitti, nisi sufficere putet, quod in nullo Canone expressum sit: quo dato ad consuetudinem quid dicet, quae & ipsa lex est. c. *Cum tan-* to. 11. de *consuet.* *Corvarr.* in 4. *Decretal.* part. 1. c. 4. Ecclesia, ait, & totius orbis Catholici principes lupanaria permittunt, non quod illud peccatum approbent, sed ut adulteria, incestus, atque alia luxuriae peccata compescant. Adde quamvis iure Civili antiquo concubinæ permittantur, iure novo non permittuntur, sed prohibentur. *Alexand.* *Consil.* 59. *Tusclus* *concl.* 566. *Verba Novella Leonis* 91. sunt. Lex illa (de concubinis missis) in eternū silēto. Vbi nunc differentia supra dicta intet ius Can. & Civile.

Sexta differentia. Periutus, cui à parte delatum est iuramentum iudiciale, iuste Civili non punitur. l. 2. C. de *rib.* c. *red.* secundum omnes. At iure Canonico puniatur. Sic *Decianus*; qui tamē l. 6. c. 1. 3. legis à se citatæ sex diversas interpretationes adserit, postrem citando, *Menothium*, quā Casu 319. plures auctores referendo tradidit, intelligendum de eo, qui calibre quo-

cc. data

dām iracundiā iuravit sive contra principem, sive contra Deum: hunc, ait, juxta citatam legem non puniri à iure civili pena ordinaria, sed extraordinaria. Falsum igitur est, per iurium à iure civili non puniri, sed tantum à iure Canonico. Bart. in l. Si quis maior. C. de transact. Gaill. l. 2. ob serv. 59.

Septima differentia. Ius Canonicum magis sequitur ius naturale, quam ius Civile. Nam 1. iure Civili servus punitur, qui suam vitam domini vitæ præfert. ff. ad Syllan. At iure Canonico non peccat, nec punitur. 2. iure Civili mulier viduæ nubens intra annum luctus efficitur infamis. l. 1. & Auth. Iisdem pœnis. C. de secund. nuptiis. Iure Canonico non fit infamis. c. Super illa. de secund. nupt. 3. iure Civili aetio iniuriarum non transit ad hæredes, neque contra hæredes. l. Si eum. ff. Si quis cautionib. De iure Canonico autem transit, c. in literis de raptorib. 4. Iure Civili non licet transfire per agrum alterius, & comedere fructus. l. per agrum c. de servit. & aqua. iure Canonico autem conceditur illud pro usu, necessitatibus. c. 1. dist. 1. 5. Iure Civili hæres non tenetur ex delicto defuncti, nisi post litem contestatam. l. 1. C. Ex delictis defunctor. tamen de iure Canonico tenetur etiam ante litem contestatam. *Ostiens.* in tit. de testam. 5. Teneatur autem heres. c. Cum dilectus de ord. cognition. Denique furtum iure Canonico dicitur omnis contrectatio rei alienæ, c. Dixit Dominus 14. q. 5. Non sic de iure civili, quia definitur l. 1. de furtis. Contrectatio dolosa lucri facienda causa.

Octavo differentia. Iure Canonico non raptum prohibentur actus in se illiciti, sed

etiam, qui occasionem alicui delicto præbent quod ius civile non facit. Nam 1. ius causa cōvivii non prohibetur. l. quod in convivio. ff. de aleatorib. Iure Canonico autem prohibetur. c. Inter dilectos de exi. prælator. 2. iure civili nemo tenetur ob viare delicti, nisi sit suspectus potestati, ut filius, servus, Vasallus, Bart. in l. Vtrum. deparric. At iure Canonico quilibet etiam extraneus tenetur ob viare delicto. Gloss. in c. 1. de off. deleg. c. dilecto. de sent. excom. in 6. 23. q. 3. per tot. 3. iure civili certa quedam delicta sunt, quorum accusatio cuilibet permittitur, adeoque vocantur publica. At iure Canonico omnium delictorum absque ullo discriminatione permititur accusatio. l. 1. ff. de publ. iud. Gloss. in c. Infames. V. fures 6. q. 1. 4. Denique iure civili furs permittitur in multis casibus. l. cūm prætor. l. cūm ambo. ff. de iudic. At iure Canonico simpliciter in omni casu prohibetur. c. ult. de sortileg. Contrarium. Suarez. docet l. 2. de superfl. 6. 12. n. 4. V. infra Tit. 12. q. 3.

Nona differentia. Ius Canonicum magis animum punit, quam ius civile. Nam iure Civili non dicitur fur, qui intravit per ostium animo furandi, si nihil lurti puit. At iure Canonico nominatur fur, qui animo furandi ingressus est, etiam nullo damno dato. c. Tres personæ 23. quest. 4. Item iure Canonico non punitur, qui rapuit sponsam, cum qua contractum esse de præsenti matrimonium constat, quia non alienam, sed suam tollit: iure Civili autem punitur. l. 1. C. de Virgin. Denique cūm plures unum aliquem vulnerarunt, & ipse ex unius tantum ictu occubuit, iure Canonico om-

nes homicidæ habentur. *Gloss. in c. ult. 23.* que iudex augere, & minuere potest, si causa rationabilis suadeat. Hanc esse communem opinionem si agatur de iure communi, testatur *Iul. Clarus* §. fin. q. 85. n. 10. *Cornel.*

Decima differentia. Ius Canonicum rei veritatem spectat potius, quam ius civile in delictis, ut modò dictum est, de rapportore sponsæ. Cùm enim videat eam matrimonio iunctam esse, huius facti veritatem sequitur. Similiter quamvis ius civile indistinctè puniat procurantem abortum: ius canonicum attendit, & distinguat, num factus animatus fuerit, an non. *c. Sicut de homic.*

Undecima differentia. Ius canonicum plures delictorum species reperit, quam in iure civili notæ sint, videlicet ratione subiecti, ratione ordinis vel officii, beneficii, honestatis virtutis, &c. quæ specialiter à Deciano enumerantur.

Ex his omnibus summatam colligendo intelligimus ius canonicum à civili, quo ad prænæ inflictionem in tribus præcipue differre.

Primo, quod ius canonicum iuri naturali & divino fortius inficit, nec peccatum in ultum facile patitur.

Secundo, quod rei veritatem magis, quam externam speciem, & præsumptionem attendat.

Tertio, quod pena utitur mitioribus, ad anima salutem magis & correctionem potius, quam ad afflictionem, dolorem, au cruciatum ordinatis. *Maranta* part. 3. pag. 26. *Lancelot. de compar. iu. can. & Cæsar. Canis de differentiis utriusque Laym.* l. 1. tr. 4. c. 8. *Arnold Corvinus in Pref. Aphorism. in Can.*

VII. Omnis pena à iure civili vel canonico statuta hodie arbitraria est, eam-

que iudex augere, & minuere potest, si causa rationabilis suadeat. Hanc esse communem opinionem si agatur de iure communi, testatur *Iul. Clarus* §. fin. q. 85. n. 10. quin etiam si agatur de statuto, licet alii qui contradicant, *Menochius* verd. l. 1 q. 94. rem hanc accuratè explicat. Neque cùm dicimus omnem pœnam arbitriariam esse, de quolit et iudice accipi debet, sed eo tantum, cuius illimitata potestas est: idque in illis casibus, in quibus iusta, & conveniens causa movere indicem potest, ut bene declarat *Navarr. in Rubr. de iudiciis* num. 102. Causæ autem multæ sunt à Bartolo collectæ in l. *Quid ergo ff. de his, quinotan infam. puta, senectus, iuventus, furor, ebrietas, calor iustus iracundia excellētia in aliqua arte vel ingenio.*

Aliqui cum Reginaldo l. 25. num. 657. excipiunt crimina atrociora, cuius generis est homicidium ex insidiis commissum, latrocinia, & similia, ubi nullus iudex etiam parte consentiente relaxare pœnam queat, eò quod tali indulgentia reclamare Responsum censeatur.

VIII. Cùm iudex Ecclesiasticus in omnibus circumspectus esse debeat, maximè cavebit, ne quando alia à canonibus decreta pœna est, pecuniariam imponat. Nam secundum canonum dispositionem, non verò cupiditatem suam iudicare deberet. At cùm certa pœna constituta non est, imponere licet etiam pecuniariam. *c. presbyteri* 2. *hoc. tt. c. postulas* Tit. de Iudæis: ita tamen, ut in pios usus convertatur *Conc. Trid. sess. 25. c. 3.* ne quidem officialibus loco mercedis tribuendo Pœna fore Ecclesiastici, ait Congregatio, piis locis sunt applicandæ:

ge 2 nec

nec valet consuetudo contraria, per quam pars poenarum applicatur Vicario, vel Cameræ Episcopali, etiam in minima parte. Piasecius tamen part. 2. c. 4. dicit, poenam pecuniariam statuto impositam ab Episcopo retineri posse, quamvis honestius foret, in usus pios convertere. Nec sine causa Ecclesia quoque Fiscum habet, ut Covarr. tradit. l. 2. V. ar. c. 9. Quod vero, penam in contractibus apponi solitam attinet, licet de iure exigi possit, de consuetudine tamen non exigi, nisi quatenus concurrit interesse arg. in c. Suam iun. Gloss. de poenis. Tuschus. concl. 2. 59.

X. Inter legalem & conventionalem poenam hoc interest, quod illa strictioris interpretationis est. Nam si lege penali statutum sit, ut nisi certo temporis articulo aliquid peractum sit, poena contrahatur, talis poena non contrahitur, antequam tempus plenè elapsum sit. At vero poena conventionalis tunc contrahitur, cum tantum temporis effluxit per culpabilem moram, ut in eo, quod superest, certum sit perfici non posse. I. cum stipulatus. I. in illa stipulatione. Vbi Gloss. monet, quamvis ante elapsum terminum poena contraacta sit, exigi tamen non posse, donec dies advenerit. Bart. I. Stipulatus. Sanch. I. 4. Moral. c. 22. n. 25.

Notat præterea Nayarr. c. 23. n. 67, conventionalem poenam solvere neminem tenet in conscientia, nisi exigatur, excepta illa, quæ in satisfactionem parti debetur. V. Lef. c. 20. dub. 15. & qua diximus in part. 2. n. 7. s. 2. d. 8.

Idem de Voto penali iudicium esto Obligasti te vovendo, nisi intra biduum adiunctionem templi persecero, monasterium ingrediar, sed videns postea propter

moram culpabilem non futurum, & proportionem temporis impetas, non propter ea liber es à poena adiecta, nisi specialis in petendo dispensationem facta mentio sit. Sanch. I. 4. Mor. c. 22.

X. Quando certa poena alicui delicto legibus constituta est, non sufficit, commissum delictum, seu insuper necessaria est sententia declaratoria: quin etiam si poena in mera passione consistit, ministrorum exequentium impetus expectari potest. Nam ratio & aequitas non patitur, ut reus ante cognitionem causæ, & condemnationem puniatur. c. Susceptis. de causa possit. & proprietatis. Hinc Ecclesiæ praxis est, ut hereticus, licet bonorum suorum dominio à iure privetur, cedere tamen illis non teneatur, sed possidere & retinere queat, usque dum condemnatur, hoc est, declaretur vero pertinax esse. Bern. Diaz c. 115. Innoc. in c. Cum in nostris. de concupiscentiis. prab.

Idem de beneficiariis dicendum, qui etiam, cum Canones dicunt, ipso facto vacare beneficia, non tenentur tamen dimittere, donec sententia lata fuerit, seu declaratum, ex delicto reos esse. Sotol. I. q. 6. art. 6. Azor. I. 4. c. 8. q. 4. Nayar. c. 23. n. 66. Piasec. part. 2. c. 4. n. 9. 6. Anton. Portugrin. I. 4. de iure Fisci. t. 5. n. 8. Fill. tract. 21. c. 11. n. 423. Salas. tr. 14. disp. 15. sect. 3.

Quod vero spirituales poenas attinet, cuiusmodi est excommunicatio, suspensio interdictum, & similes, absque mora ligant. V. Prolegom. §. 8. n. 5.

XI. In penitibus regularibus non fit extensio de casu in casum, nec de similibus ad similia. v. grat. Non valet consequentia. Furtum laqueo punitur, quæ per illud damnum infertur bonis temporalibus.

ralibus. Ergo detractio quoque quia bono nomine, & fama privat. Neque ista crimen læsa Maiestatis humanæ punitur morte, & confiscatio bonorum. Ergo eiare crimen læsa maiestatis divinæ. c. Odia. dereg. iur. in 6. l. Cùm quidam. ff. de lib. & posthum. Salas disp. 21. secl. 5. Suar. l. 6. de leg. c. 3. n. 9. Everh. in loco. A minori. n. 4. Barbo. axioma 181. Navarr. c. 22. n. 74. V. Prud. §. 7. n. 3.

Ob. eandem causam pena apposita contractui non extenditur ad quasi-contractum, nec vice versa. Abb. in c. Qua. fijone de appellation. Barbo. in c. Decretum. Ne Clerici, vel Monachi. in 6. Item pena decretu alicui, & posteris ipsius usque ad certam generationem, non afficis illos, qui sunt in linea sc̄eminina. Vivianus in Ration. 15. pag. 245. Alagona in Compendio pag. 740. Barbosa in t. Vbicunque de poenis. Idem in aliis penè innumeris appetit. Rodericus tamen 10. 1. q. 67. art. 2. contrariae opinioni insistens duplē extensōnem ad casus similes non parificatos ponit: unam quæ fiat ad poenam ut ordinariam in lego omisam; alteram quæ fiat ad poenam legalem, ut arbitriatam: hanc licitam esse, illam verò illicitam. Ratio, quia pena legalis ordinaria legis auctoritate ntitur, & quam talis, astringit iudicem, ut non aliter, quam secundum ipsam iudicet, atque ita tollitur extensio. Hoc autem in arbitria poena locum non habet. Verum meminisse poterat Rodericus ea, quæ arbitria sunt, in litera & mente legis non contineri; adeoque ad poenam arbitriam non extendi, nisi admodum impropiè loqui velimus.

XII. Idem delicti, & supplicii locus est potest, & solet, neglecto originis, &

domicilii foro. l. 1. C. Vbi de crim. agi oport. Quæstiones eorum criminum, quæ legibus, aut extra ordinem coercentur, ubi commissæ, vel inchoata sunt, vel ubi reperiuntur, qui rei esse perhibentur criminis, perfici debere, satis notum est. Bartol. in l. 3. ff. de off. presid. Vbi circa fin. Paulus I. C. pulchrè. In mandatis Principum est, ut curet is, qui provinciæ præest, malis homini us provinciam purgare: nec distinguuntur, unde sint. Paul. in Castr. in di l. 1. Gaull. l. 1. obs. 56. n. 8. & l. 2. obs. 36. n. 14. Hartmann. pract. observ. t. 50. obs. 6. Covarr. pract. qq. c. 11. n. 3. Nec una huius rei causa adducitur. Primo, reip. interest plurimum sceleræ in eo loco, ubi patrata sunt puniri publicè, ut à similibus absterrentur poenarum acerbitate territi. l. Capitalium. §. famosos. ff. de pœn. Clem. 1. de off. ordinarii. c. quapropter. 2. q. 2. c. Cum dilectus. do calumna. Secundo, reip. in cuius territorio crimen committitur, speciali iniuria afficitur, subditi perturbantur, & scandalizantur. Äquum propterea est, ut ab iisdem debita pena plect. sit, innocentia inter improbos ruta reddatur. l. 3. & l. congruit. ff. de off. presid. Tertiò ex perfecta cognitione delicti poenarum mensura dependet: illam verò in loco perpetratōis multò facilius, quam alibi iudicem habiturum esse liquet. Quartò denique, si alibi, puta, in loco originis aut domicilii instituenda quæstio esset, pars læsa cum ingenti labore & impensa longum iter sulcipere, & domesticarum rerum curam negligere cogeretur: quibus malis territi subinde mallent iniuriam sibi factam non prosequi, quam aliis incommodis augere. V. supra Tit. 2. §. 3. dub. 2.

Hinc sequitur 1. in foro conscientia
cc. 3. longe.

longè diversum modum procedendi esse, nec quemquam illi Sacerdoti, aut Curionii, quoad pœnam peccati, & absolutoris subiici, in cuius parœciadeliquit. Prædictæ rationes enim non nisi in externo, & civili foro locum habent. *Covarr. loc. cit.*

2. *Deprehensum reum in loco originis aut domicilii ad locum delicti remittendum esse, quæ est Regula Socini 338. ex Auth. Ut nulli. iud. §. Si verò quis sed exceptiones plures admittit apud eundem, quarum potissima, quod hodie consuetudo contraria invaluit, ut ibi reus pœnam subire cogatur, ubi deprehensus est. c. Si peccaverit 2. q. 1. Licet ratione de foro compet. *Farinac. l. i. Tit. i. q. 7. Limit. 11.* Item q. 2. §. ex predictis. nec tenetur iudex loci non subordinatus alteri in eadem provincia ubi captus est reus, ad locum delicti remittere, nisi ex honestate quædam, & benevolentia, quam rogatus ab adversa parte, & iudice illius proprio impendet, uti Germaniæ nostræ mos est, cum protestatione, nullum ex tali actu præiudicium fore: quod etiam agnosceret, & scripto testari debent, quibus id obsequi præstatut. *V. Constitut. Imper. Anni 1559. Gaill. l. i. de pace publ. c. 16. n. 30. & seq. Covarr. loc. cit. n. 5. Jul. Clar. l. 5. s. fin. q. 38. n. 19. & seq. Besold. part. 3. publ. quest. Cons. 131. Hartman. pract. observ. tit. 50. observ. 6. Tuly. Facian. consil. 4. Francis. Mar- cum part. 1. decis. 401. Melanum in Thesaur. iur. feud. Tit. 49. n. 2. & 3.**

Romæ deprehensos, qui extra illam quæcunque crimen perpetrarunt, ut in communis patria pœna non quidem ordinaria, sed arbitria puniri, post alios testi. est *Farinacius l. 1. tit. 1. quest. 7. §.* Et ex his, §. 2.

§. 2.

Satisfit dubiis de pœna.

D Vb. 1. An, & quomodo affectus, & conatus ad peccandum puniatur. *Affectus & mera voluntas peccandi quamdiu latet, nulla pœna plectitur, quia de occultis ne que Curia, neque Ecclesia iudicat. l. Cogitationis. ff. de pœnis. At conatus externus, etiam non secuto effectu punitur in multis casib. us, perinde, ac con summatum opus, quando nimis non stat per conantem, quod nimis effectus sequatur. *Gigas de crim. les. maius. q. 66. 1. est crimen raptus. l. Si quis non dicam rapere. C. de Episc. & clericis.**

2. *Lexa maiestatis, præsertim ex primo cap. legis Iulie: ubi eadem severitate iura effectum cum effectu puniti volunt. & Quisquis. de pœnit. dist. 1. Clem. Pastoralis, de re iudic.*

3. *Patricidii. Nam filius patricidii rens censetur, quando venenum emit, ut patri daret, licet effectus non sequatur. l. ff. ad leg. Pomp. de parric.*

4. *Assassinatus. Condemnatur enim tanquam sicarius, qui mandavit aliqui per insidias alteri mortem inferre, quamvis postea mandatum revocet. c. Pro hu- mani. §. fin. de homic.*

5. *Infanticidii. Nam infanterni qui occidere voluit, obnoxius capitali pœna est licet opere ipso non perficerit. c. Si quis de pœnit. dist. 1,*

6. *Sodomia, ubi voluntas & conatus effecti proximus sufficit, ut scelus ipsum consummasset putetur. Aliqui tamen con- trarium*

carum sentiunt. *Gail de pac. pub. c. 14. n. 26.*

7. Lenocinii. Qui enim domi sui tractatum adulterio permisit, licet ibidem commissum non sit, lenocinio teneatur. *I. Etifff. ad l. Iuliam de adult. Hippol. in l. un. C. de raptor. Virg.*

Denique generaliter in omnibus delictis, quæ facilè in consequentiam & exemplum trahi possunt, affectus sine effectu punitur, licet mitiori poena, quam effectus, præsertim in materia statuaria. Nam quod delictum ex attentato & equiparetur perfecto operi, non ex rei veritate, sed fictione procedit. Statuta autem purè, & naturaliter explicanda sunt. Multum propterea boni iudicis arbitrio relinquuntur. *Bald. Conf. 36. Fulg. Conf. 149. Boer. decis. 316. Decian. l. 9. c. 29. Clarus. q. 92. Tholosan. l. 30. c. 2. n. 9. V. Felin. part. 3 in decretal. c. fin. Gomez tom. 111. c. 2. Card. Tusc. concil. 544. Maranta pag. 45. Alex. Castr. Salic. & alii apud eundem: quibus adde Comitol. l. 6. c. 18. & 24. Menoch. casu 359. & 360. Farin. qu. 17. n. 49. *Gail. l. de pace publ. c. 14. Tiraquel. tr. de penis. causa 39. Barb. in c. Adolescens. de respons. impub.**

Dub. 2. An omnis conatus externus non securum effectu pari cum illa poena afficiatur?

R. Minime; sed illum tantum ita puniri, qui proximus est operi perfecto, & consummato, cuiusmodi reperitur in eo, qui pudiciam pueri, vel puellæ astantat, ubi si propter impedimenta extrinseca perficere non potuit, reus flagitiū censetur, non securus, ac si plenè consummasset. Huius rei multa exempla numerat, & explicat Menoch. casu 360. ostendens poena extraordinaria puniri eos, qui qualicun-

que externo actu mentis suæ malitiam produnt. *Iul. Clarus autem 5. fin. q. 91. generali consuetudine per totum orbem receptum dicit, non puniri affectum sine effectu, quamvis ad externum actum de- ventum sit: quod multa limitatione indi- get, ut præced. Dub. indicavi, & latè ex- plicat Card. Tusc. loc. cit. Falsum insuper, & communis Theologorum doctrinæ contrarium est, hæresin purè mentalem ab Ecclesia puniri: quasi ea, quæ soli Deo nota sunt, humano iudicio, & supplicio subiaceant. Si tamen hæresin mente con- ceptam verbo, scripto quis manifestarit, reus iudicii erit. Navarr. in c. cogitationis. de pœn. dist. 11. & c. xi. Manual. num. 22. Sily. V. s. Hæresis. 5. 2. n. 5. ubi ne quidem de dubiis procedendi licentiam Inquisitoribus per- mittit.*

Dub. 3. Cui relinquenda electio, quando pœna alternativa constituta est?

R. Cum distinctione quando verba legis ad iudicem diriguntur, ipius est eli- gete. v. g. Vel puniat fustigatione, vel relegat. Si vero ad eam dirigantur, eli- get reus. Aut Fisco 100, aureos infusat, aut migrat; alterutrum suopte motu fa- ciet. Ac si impersonaliter verba posita sint, puta, *Luat in ære, vel in cœte, quam- vis aliqui dubitent, rationi consonum est iudicio optionem relinquere.* Alias mi- tioram pœnam temper reus eligit. Con- statetiam ex l. Respiciendum. ff. de pœnis re- gulariter penes iudicem esse ponere, & determinare pœnam. *Menoch. quæst. 94. Cardin. Tuscus Conclus. 316. Decius in c. Inter ceteras. de rescript. barb. in c. Iudai de- de lud. & sarrac. Item Reg. 70. de reg. iur. in 6. Armilla. V. Pœna in 8.*

Dub. 4.4.

Dub. 4. An pro homicidio, adulterio, & similibus delictis possit lege aliqua vel statuto imponi pecuniaria poena?

R. Ostiens. & Panorm. in c. 2. de delictis pueror. nec licere, nec expedire, tum quia homines exponerentur vanales ad delinquendum, tum quia ad perpetrandam sceleram fierent audacie, cum plerique sic affecti sint, ut pecuniam expendere malint, quam corpus cruciandum offerre. arg. l. In servorum. & l. Aut facta. ff. de poenis. Merito etiam illud in regno Poloniae statutum improbatum, ut pro servi occisione nobilis certam pecuniaria Summam pendat; sed capite luat, si ingenuum, aut nobilem occiderit. l. Clarus. & Homicidium. n. 4. cum, qui occidit alium culpa sua, sed absque dolo, seu deliberato animo, pecuniaria pena, vel exilio puniendum esse docet: penam vero homicidii deliberati esse capitum: atque ita excludit pecuniariam. l. 1. §. 1. ff. de Sicariis. V. Vesemb. l. 48. et. tit. 19. Tholos. l. 36. c. 20. Farinac. q. 14. n. 6. Gaill. l. 2. obs. 110. Diaz. in Praxi. c. 144. Vallens. l. 5. tt. 12. Menoch. casu 329. Mynsing Cent 6. obs. 97. Damhoud. c. 84. Hartman. l. 2. tt. 50. obs. 10. Ordinat. Criminales Caroli V. Imper. § 150

Dub. 5. Qui pena pecuniaria applicari debeat?

R. Regulariter Fisco deberi, postquam satis factum est parti, cuius interest, l. multetur. C. de modo multetur. l. 3. ff. de sepul. v. lato. Clarus. §. fin. q. 105. Silv. V. Pena q. 25. Everh. in loco A fisco ad Eccles. Fiscus enim est bursa commodorum. l. mancipia. C. de ser- vis & fugitivis. Et quia Eciscopus propriè non habet Fiscum, attrahere multam pecuniariam non potest. Barbos in c. Cum sit de heret. & c. Licit. de poenis nisi forte pro-

pter inopiam egeat, ut pro necessaria in- stentatione accipiat. Maranta tamen part. 3. pag. 38. totam pecuniariam penam appli- cari vult parti, quæ civiliter agit, idque desiderat, èo quod mallet tantam pecuniæ Summam perdere, quam talem iniuriam pati. Covarr. l. 2. Var. c. 9. cum ab Ecclesi- stico iudice pena infertur propter iniu- riæ, dimidiata partem dicit Ecclesiæ competere, cuius Rector ipse iniuriam passus existimatur, alteram partem in utilitatem laeti esse distribuendam. c. 2. de po- nis. Negari enim non potest, ex delicto Ecclesiæ, & ipsum clericum laeti. Quæ ratio, si quam vim habet, etiam reip. applicari potest, dicetque quilibet, etiam secularis iudex, dividenda multa est, pars inferenda Fisco, pars laeto tribuenda. Atque ita fieri passim cernimus. Vnde non tam ius commune hic, quam municipale, & cuiusque loci statuta attendenda sunt. Hæc de penali legati dicenda erant. Conventionalem in dubio parti tribuen- dam Navarrus pronunciat in Rubr. de iudicis quia contractus principaliter respiciunt contrahentes. c. Contractus de reg. iur. in 6. l. 1. s. si convenerit. ff. de possess. Vnde stylus aliquam per partem Fisco applicare solet, ut consulatur firmitati contractus. Zerola V. Pœva. Armilla eod. n. 4. Gloss. in Clement. Nolentes. de heret. Sanc. l. 3. Conf. c. un. dub. 8. Tusclus. cont. 240.

Dub. 6. An tempus penæ prefixum in odium negligentis currat ignorantis, & impedito?

Negligentia latè sumendo est omissionis alicuius, quod fieri debet, & potest. Stricte vero est omissionis actuum rationis, qui necessarii sunt, ut opus suo tempore fiat. Alii ita definiunt, ut sit cunctatio senear- glia

gitas rationis, inefficaciter operando id, quod eit jam benè consultatum, & judicatum. Aliquando levis est, aliquando tam gravis, ut dolo comparetur. *Felin. in V. negligentia de rescript. Silv. eod. Guido qu. 473.* Hoc posito Resp. cum Panorm. in c. quia diversitatem de concess. præbenda. non currere. *I. Genero ff. de his, qui not. infam.* Secus autem, si præfixum sit non in odium negligentis, sed in favorem alicuius. *I. Genero ff. de his, qui not. infam.* Ubi mulieri, quia mortem mariti ignorabat tempus anni currit, ut eodem tempore sumat, & ponat luctum, quo lumpsisset sciens mariti sui mortem. Pari modo quamvis testamenti executor intra annum non potuerit exequi, executio ad Episcopum devolvitur. *arg. I. nulli C. de Episc. & Cler. & c. nos quidem de testam. quia videlicet in favorem defuncti, non verò in odium executoris anni unius tempus præfixum est. Angel. & Silv. V. pœna nu. 17. Barb. in c. Cum sicut de eo, qui mitt. in poss.*

Dub. 7. An pœna adjecta pacto solvendi certam summam v. gr. 100. aureorum non solventi nisi partem, impunita sit in solidum, an verò pro parte non soluta tantum.

Resp. Jure Canonico tantum pro parte non soluta imputandam, nec ulterius quiequam debere, qui unam partem solvit. Gloss. in V. persolutus Innoc. & alii apud Barbos. in c. 9. de pœnis.

DIXI Iure Canonico. Quia de civili valde ambigitur, existimantque multi aliter ab illo disponi in l. heredes §. in illa ff. familie hercise. l. sed an scire ff. de pignoribus. Ut ut sit, in dubio Juri Pontificio defendum est: cui omnino faveret æquitas,

ut illud, quod semel expensum est, iterum non exigatur. Sed nihilominus difficultas remanet de opera, & labore conducto. Promisisti Tilio te quatuor jugera araturum, vel Codicem aliquem descripturum, nec perfecisti ultra dimidium, nihilominus promissam mercedem exigis: quid hic juris? *Recte Silv. cum Panorm. distinguit.* Si pars operis perfecta tantum commodi adfert Titio, quantum tota & integra, si prostaretur, totam mercedem deberi, alias minimè. Verbi gratia. Biblia sola tantum valent, quantum addito Decreto Gratiani. Non est opus propterea totum describere. Unde sequitur, tibi qui duo jugera tantum aralti, & duo Evangelia tantum descriptisti, non nisi dimidiam mercedem deberi. Fieri tamen potest, ut contrahentes aliter se obligent, & in quolibet evenitu in solidum teneatur, qui pactum violavit. Contractus enim ex conventione legem accipiunt *I. 1. §. si conveniat ff. de possess.*

Dub. 8. An pœna pro crimine, imposta sine certo termino perpetua sit?

Resp. 1. Pœna per sententiam interlocutoriam imposta non est perpetua, sed ad summum durat, dum Judex esse desinat. l. fin ff. de pœn. Innocent. in c. quod translationem de off. Legati. Exemplum esto. Si privatus sis usu & exercitio artis Notariatus. Nam ut loco citat. dicitur. Præses ultra administrationis suæ tempus interdicere alicui arte sua non potest.

Resp. 2. Pœna per sententiam definitivam, siquidem æqualis & commensurata delicto est, perpetua esse potest. arg. l. si præses ff. de pœn. & confirmat Ecclesiastici ff

Salicis fori consuetudo, secundum quā non raro carceris perpetui supplicio pro delicti gravitate malefactores puniuntur. c. ult. & penult. de-haret. Roseric. Tomo 21. quæst. 22. art. 4. Bern. Diaz in pract. c. 148. Davalos Enchirid. Iudicium c. 13. Piascius part. 2. c. 4. num. 89. Spatharius in Methodo tract. 9 c. 14. Barb. in c. Excommunicamus de Hereticis.

Dub. 9. An poena arbitrio Iudicis commissa comprehendat etiam capitalem, seu mortis?

Resp. Baldus cum aliis multis laudatus à Maranta pag. 44. negativam partem tuetur, quæ haud dubiè mitior est: nec affirmantium rationes adeò duræ sunt, quin franguntur, ut apud Marantam videbis. Eandem opinionem antefert Menochil. 1. de arbitrii. quæst. 86. addens Rationem quia in dubio mitior poena eligenda est. 1. interpretatione ff. de pœn. & c. 18. Disq. 1. de pœnit. Poena molienda potius, quam exasperanda sunt. Excipit ramen supremum Magistratum, quia arbitrio sibi commissa mortem quoque arbitretur. Tuscbus Conclus. 217. Gomez L. 1. c. 6. Farinat. quæst. 17. nū. 34. Fachin. L. 9. cap. 45.

Dub. 10. Sempronius post commissum delictum furiosus est, licetne poena vel lupi li is illum afficeret? Affirmativam partem aliqui colligunt ex 1. Divis ff. de off. presid. Ubi legimus. Si vero inter vallis quibusdam sensu senior est, num forte eo momento scelus admiserit, nec morbo ejus danda sit venia, diligenter explorabis: & si quid talē compereris, consules nos. Item 1. ff. de pœn. Quoties de delicto queritur, placuit, non eam

poenam subire, quam debere, quæ in conditio ejus admittit eo tempore, quo sententia de ipso fertur, sed eam causam sustinere, quam sustineret, si eo tempore esset sententiam pessus, cùm deliquerit. Denique superveniens furor, seu amentia non tollit obligationem præcedentem & furioso de his, qui sui, vel alieni iuris sunt. 1. si à reos. si à furioso ff. de fidei foris. Negativam partem multò major per sequitur apud Fachin. L. 9. c. 3. 1. Quia furiosus loco absens, & quietus est, per omnia, & in omnibus L. 2 § furiosus ff. de jure codicillor. Sed absens non potest puniri poena corporali. 1. absensem ff. de pœn. ergo nec furiosus. 2. Furiosus non potest diei de criminis confessus aut convictus, cùm absens censeatur. 1. qui sententiam C. de pœn. 3. Poena corporalis id est inflatur, ut affligeret reum: furiosus autem ipso furore, & amentia sua satis affligitur. 1. Divis ff. de off. presid. Non est igitur alia & nova afflictione opus. Ex his sequi videtur, non quidem poena corporali aliquæ, sed tamen bonorum publicatione, aut pecuniaria poena affici posse, ut fuius prosequitur Menochil de arbitrii. Casu 325 num. 12. dicens haec esse veriorem, & receptiorem sententiam. A qua nihilominus recedens iulus Clares quæst. 60. ejusmodi reum Iudicis arbitrio puniendum esse pronunciat. Fachinæus vero loco citato absens dum inferiori Iudici, & superiori consylendum suaderet juxta loco cit. Divis ff. de off. presid. Mibi negativa opinio praferenda videtur. Etenim ut nemo prudens præcipio, vel horore afficiendum existimat furiosum, ita rationi dissuum videtur

videtur pœnam irrogare. Quis enim ilius effectus, aut fructus speretur? Idem, dices, quem in equo, vel cane verberato experimur. Meruunt, & abstinent. Verbera igitur & his consimiles pœnae adhibentur.

DUB. 11. An & quomodo ad hæredes pœna defuncti pertineat?

RESP. Crimina morte extinguntur & quorundam Dif. 24. & nullus post mortem accusari potest. c. 1. 24. quæst. 1. ideo nulla propriè dicta pœna ad hæredes transit. Satisfacere tamen aliquando tenentur pro defunctis, & compensare damna, ex bonis nimirum relictis. Nomine hæreditatis enim credita & debita continentur. 1. hæreditatis app. Iustio. ff. de verb. sign. Tenentur item ad pœnam, quæ specialiter pœna legibus constituta est, ut factum in crimen hæresis, & laesa maiestatis. 1. cùm à matre C. de rei vendic. Silv. 7. Hates §. 1. num. 4. Tholoson. I. 31. c. 36. num. 9. Armilla num. 1. Gaill. I. 2. obser. 2. num. 12. Azor II. I. c. 18. quæst. 7. Card. Tuschus. Conclus. 267. V. quæ diximus in part. 2. II. 3. §. 2.

DUB. 12. An quis pro alio, cùm ipse innocens sit, puniri queat?

Respondet Covarr. I. 2. Ver. cap. 8. num. 1. Humana lex sanctissimè ex causis & propter reipublicæ utilitatem potest filios, & nepotes peccata bonorum, a liave simili afficere, ut passim legibus, & Canonibus sanctum est, & annotarunt Augustinus, Decius, Thom. Alexandr. Alfon. Castro, & alii. Glossa item Summa 1. quæst. 1. & ibi DD. Ita Covarr. Exempla si requiri, innumera suppetunt, partim ex sa-

cris, partim ex profanis literis, ut videtur est apud Peckum in Reg. Iur. 22. Non debet aliquis alterius odio prægravari. Optimè S. Thom. 12. c. quæst. 87 art. 8. Si loquamur, inquit, de pœna pro peccato inflictâ, in quantum habet rationem pœnae, sic solum unusquisque pro peccato suo punitur, quia actus peccati aliquid personale est. Si autem loquamur de pœnâ, ut habet rationem medicinæ, contingit, quod unus punitur pro peccato alterius: & sic punitur filii pro parentibus, & subditi pro Dominis, in quantum sunt quædam res illorum. ita tamen, quod si filius est particeps culpæ, hujusmodi pœnalis defectus habet rationem pœnae, quoad utrimque videlicet eum, qui punitur, & eum pro quo punitur. Si vero non sit particeps culpæ habet rationem pœnae quoad eum, pro quo punitur: ad eum vero qui punitur, rationem medicinæ tantum habet, non vero pœnae, nisi per accidens, in quantum alterius peccato consentit. In bonis autem animæ nemo patitur detrimentum sine culpâ propriâ, & propter hoc talibus pœnis unus non punitur pro alio, quia quoad animam filius non est pars patris. Ita Sanctus Thomas V. Iulius Mazzarin in psalmo 50. Conclus. II.

DUB. 13. An valeat statutum, ut unus pro alio puniatur?

RESP. Si iusta, & rationabilis causa sit, valere, ut communiter DD. sentiunt apud Iulium Clarum §. fin. quæstion. 86. num 5. cum limitatione ff. 2. tamen,

tamen, ut pœna non sit corporalis, sed vel pecuniaria vel infamia, sicut ex *l. Quisquis C ad l. Iul. maiestatis pater*, ubi filii eorum, qui criminis lœsæ maiestatis rei sunt, & bonorum amissione, & honore privantur: quod licet durissimum videatur, tollerari tamen potest, & debet propter atrocitatem sceleris. Infert deinde *Clarus*, valere statuum, ut dominus puniat pro familia delinquente, intellige, quoad pœnam pecuniariam: item, ut pater teneatur soluere condemnationem pro filio, si que ad legitimam. *Covar. l. 2. Var. c. 8. Tholos. de Rep. l. 26. c. 5. n. 23. Tusclus Concl. 212. Medina l. 2 q. 73 ar. 4. Tanner. III. D. 4. q. 6. n. 151.* Huc pertinet illa iuris gentium consuetudo bello viatos in servitutem trahendi. *l. hostes ff. de captiv.* Qui occidi poterant servantur, libertate adempta, quæ non minima pœna est. Quia dominio alieno contra naturam innocens subiicitur. *Silv. V. Servitus nn. 1. Navar. c. 17. n. 103. Az. III. l. 1. c. 4. q. 4. Less. c. 5. Dub. 4. num. 12.*

DVB. 14. An pœna loco in perpetuum carcerem lontes condemnari queat.

De carcerum inventione, usu, & fine multa scitu digna explicat. *Tholos. l. 31. c. 33.* ex quibus patet, longè alium hoc tempore, quam olim, carceris formam, modum, & usum esse. Nec idem fori civilis, & Canonici sensus. In civili carcer pro custodia tantum adhibetur, ut multis probat *Menochius Casu 305.* vel ad certum tempus, ut *Iul. Clarus* tradit *§ fin. q. 46.* Ecclesiastici fori alia consuetudo est, de qua *Bern. Diaz in Practica crim. c. 126.* sequentia tradit.

I. Carceris usus seu finis duplex est. Primo, ut custodiæ loco sit, dum de causa a-

gitur, & iudicium durat, pro quo sufficit præsumptio. Secundo, ut in pœnam, & afflictionem serviat, quâdo ludex sola hæc pœna vindicate delictum intendit: in quo casu attendenda est persona dignitas, & carceris alperitas mitiganda. Tertio imponi potest per sententiam definitiæ, aut temporarius, aut perpetuus carcer. c. *Quamvis de pœn. in 6. c. si clericos. 15. de sent. excom. in 6. c. Dilectus de appellat. c. pen. & ult. de heret. Davalos in Direct. Par. 2. c. 13. Tusclus. V. Carceris. concl. 8.*

II. Clericorum incarceration non leviter, nec passim facienda est, quia eius præiudicium est irretraçabile, ut notat *Bald.* in *l. 1. C. si in integr. restitutio postulet. Tusclus lo. cit. & Concl. 86.*

III. Curare debent ecclesiastici iudices, ut Sacerdotum, & aliorum, qui in sacris constituti sunt, carcer non sit immundus, & īequalidus, ne que in eodem laicis simul detineantur. Prælatos irregularis, & homicidas fieri, si tetro carcere clericum includant. *Menochius tradit Casu 305. ex Cardin. in Clem. l. q. 7. De pœnit. & remiss.* Addit carcerem non debere esse subterraneum, nec valde afflictivum, nisi cause gravitas exigat, quæ tanta sit, ut ad torturam devenir possit, ac debeat.

IV. Ad carcerem perpetuum damnari reos posse in duobus casibus. Primo, quâdo id in iure exprimitur, ut c. pen. & ult. de heret. Secundo in casibus, in quibus propter atrocitatem delicti laico imponeretur pœna mortis cum aliqua qualitate atroci, cuiusmodi est damnatio ad ignem, vel bestias. *Vallensis* è contra cum *Piafficio* in solidis casibus iure expressis perpetuum carcerem admittit.

V. Vigilandum iudici ecclesiastico, ut perpe-

perpetuo carcere clavis alimenta non dant, ne fame enecando incurant irregulatatem, quemadmodum. Abb. notat in c. à nobis. de Apost. Addit Barb. in c. Excommunicatus. de heret. moris olim fuisse, ut detrudendi in perpetuum carcerem, non solum verbaliter ab altaris ministerio removarentur, sed etiam actualiter degradarentur, hodie autem morem illum exolevisse. Denique Iudex clericum iniuste detrudens in carcerem excommunicatur. c. Si clericos. de sent. excomm. in 6. Insuper damnum, & iniuriam compensare tenetur. Davalot in Enchird. Iud. Par. 2. c. 13. Moscon. l. 2. de iudiciis Par. 1. c. 5. Foller in Pract. Crimin. in V. vel incarcernentur. Ign. Lopez c. 127.

DVB. 15. An verberum, & fastigationis pena clericis conveniat?

R. Cum Pia securio par. 2. c. 4. n. 91. Verberum penam usitatum esse in clericis. c. 1. de calumniator. c. fin. dist. 35. Sed non nisi per clericum, clericus verberandus est, vel ipsum iudicem. c. Vniversitatis. de sent. excom. Episcopus autem ipse nullum persecutere debet. c. Non licet. dist. 86. Cavendum quoque, ne membrorum aliquae lassio, vel sanguinis effusio fiat: nec facile Sacerdotes eiusmodi penam afficiendi. Excipe atrociora delicta, qualia sunt, lassae maiestatis, Magia, & sim. enumerata a. apud. Zanger. Tract. de tort. c. 1. n. 64. 65. & 66. in quibus clerici & Sacerdotes parum laicis modo castigantur. Quod torturam attinet, cum de gravi crimine per semiplenam probationem suspectus est clericus, etiam in sacris ordinibus constitutus, torqueri potest, non tamen per laicum, nisi aliud consuetudo ferat. Decianus l. 5. c. 36. Pius sec. par. 2. c. 4. nn. 92. Bern.

Diaz, quic. 126. torturam clericorum monet non aequali severitate cum laicorum torturam faciendam. Obtinuit enim, & convenit etiam in eodem eum laicis delicto. lenius puniri, Addit ex confessione coram laico Iudice facta, torqueri non posse, quicquid in contrarium alii dicant. Si militer negat torquendum clericum esse quia in dicendo testimonio vacillavit: eò quod infamia praecedere debeat cum aliis sufficientibus indiciis, quae probationem semiplenam efficiant. Clarus q. 69. n. 2. Card. Tusclus Concl. 221. Ignat. Lopez in Pract. Crimin. c. 128. Zanger. de tort. c. 2.

§. III.

De confiscatione bonorum.

I. F **I**scus est bursa Cæsaris, vel Principis: hodie saccus regius, in quo cang. egantur bona reorum, maxime proscriptorum. Alii vocant saccum sine conscientia, qui imbusat omnia male acquisita. In heredem ff. de calum. & turpia luera ab heredibus extorquet, licet criminis sint extinta di. In heredem sub init. Merito igitur a nonnullis licet comparatur: quia nimis, ut humores noxii in liensem, ita reorum opes in Fiscum colliguntur, & servantur. Voracissimus siquidem, & capacissimus est. Denique quod non capit Christus, rapit Fiscus. c. Maiores 16. q. 6. Mynsing §. Res fisci. Instit. de Usucap. Formaliter sumendo, est jus principis damnatorum bona capiendi, & uendendi in vindictam delictorum. Gaill. l. 2. obs. 86. Tholos. l. 3. de rep. c. 9. num. 5. Pranc. Marcus decis. 338. Schonborner l. 4. Polit. c. 15. Anton. Peragrinas de iure Fisci l. 4. ff 3 p. 3. 2

p. 3. à quo etiam duplex Fiscus constitutus, Generalis & particularis. Generalis est Papæ, & Imperatoris, particularis Regum, Principum, & liberarum civitatum. p. II.

II. Bona Fisco illata, vel in aferenda Fiscalia nominantur ff. & C. de jure Fisci. Itē de advocatis Fisci: ad distinctionem vide, licet eorum bonorum, quæ Princeps, ut privatus possidet. Fiscalia enim inter propria quidem numerantur aliquando, sed minus proprie, quam patrimonialia, in quæ nullum sibi jus recip vel communitas vendicat. Hinc ab Ulpiano l. 1. ff. ne quid in loco. Res fiscales, inquit, quasi propria, & privatæ Principis sunt: et si quid controversæ oriatur, in his præfecti earum Judices sunt. Acquiritur autem Fisco vel ex causa intestati, vel ex testamento, vel ex delicto, vel ex inductione mulctæ, vel denique inventione thesauri in publico. V. Schönbörner l. cit. qui etiam privilegia Fisci numerat c. 18.

III. Jus confiscandi reorum bona Thol. l. 31. c. 31. n. 6. regale vocat, quod nulli præterquam Principi conveniat, exceptis civitatibus liberis, quarum aliquæ in Logobardia ab Imper. Friderico, & Henrico VI. acceperunt. Extrav. de pace Constantia c. nos Roman Imper. Idem jus in Gallia quibusdam Patriis concessum esse ex conventione cum Rege inita; judicibus quoque regiis, aliisque, qui merum & mixtum imperium habent. Dixeris non male omnibus convenire, qui vel ordinariam, vel delegatam potestatem habent, exercendi judicia, & decernendi supplicia. Quamobrem nec Ecclesiastici Prælati excludendi sunt, qui non minus Fiscum habent, & nutriunt, quam Principes seculares.

Gloss. in c. quia diversitatem de concess' præ. Clem. 2. de Heret. Reshb. diff. 3. 4. Schneidew. l. 3. Infl. tt. 1. n. 8. VVeschnb. l. 48. ff. 11. 20. Ant. Peregrin. l. cit. Franc. Marc. Lcif. 339. n. 10.

IV. Confiscatio nostra unius generis, & moris est. Nam aliquando bona tantum confiscantur, aliquando corpus, & bona simul: ut cum mortis suppicio afficietur quis, aut civitatis, vel libertatis a de morte fit l. 1. ff. de lo. damn. l. bona fisco de jure fisci. Idem fit de criminis læsæ majestatis false monetæ, divinationis, heretis, & simili. Bona autem sine corporali penâ innomeris penè modis Fisco addicuntur. Omnia enim sceleratè acquisita Fisco attrahit l. Lucius ff. de jure fisci. Præterea thesauri inventi, bona derelicta, adespota, & similia, de quibus V. l. Varie causa. cod. & Az. in Sum. l. 7. n. 73. Nicol. Everh. in loco de Fisco VVeschnb. l. 48. ff. 11. 20. & C. 9. 49. n. 1. & 2.

V. Crimina propter quæ ipso jure, & facto bona publicantur, & Fisco addicuntur, 12. sunt. Primum, incestæ nuptiæ. §. 1. Auth. de incess. nupt. Mox rerum suru casum imminere (Sancimus) C. eod. & utroque DD. Bart. Bald. Angel. & alii. Prolixè Covarr. in tt. de fonsalib. c. 6. Modò de sint liberi ex alio legit. matrimonio nati. Secundum læsæ majestatis. l. ex judiciorum ff. de accus. l. penult. ff. ad l. iul. majest. & l. fin. C. eod. Intellige de diuobus capitulis legis Iulie, cum quis nimis vel contra Imperatorem, vel contra Remp. Roman. machinatus est malum. Pro aliis enim defuncti memoria non damnatur. d. l. fin. ff. ad l. iul. mai. & ibi notat Gloss. cum DD. Si autem propter illorum aliquod vivens damnatus fuerit, bona sua animit, & Fisco attrahit præter jura liberorum, ad e

Ideo ut nec legitimam filii deducant. Sin minus, morte illius crimen extinguitur, etiam quod bonorum publicationem. Salic. in Iquisquis. C. eod. Roland. confil. 1. n. 22. Idem iuris an obtineat in Principibus, Marchionibus & similibus, quo u dignitas imperatoria minor est, dubitatur. Quicquid verò in utramq; partē ex legibus probari queat, usus & cōsuetudo obtinuisse videatur ut eodē privilegio Principes cū Imperatore gaudent, ii præsertim, qui omni modo, & magis independentē iurisdictio, nō exercent. Tantū namq; sibi in sua provincia, quantum in universo imperio Imperatori licere per suadent. Consuetudo iugur attendenda est. Tertium est crimen heresis l. 4. C. de heret. c. Cum secundum de heret. in 6 de quo solus ecclesiasticus iudex cognoscit. Hæreticus enim ut exēplo aliis esse possit, etiā in opia, & egestate laborare debet. Publicari autē, nullo sifori respectu habito, bona omnia, mobilia, immobilia, iura quoque, & actiones, & quicquid ad eos quoquid modo perirent: ibi adie cōmisi criminis, per omne tempus, quo permisit in heresi. c. cit. Cum secundum l. 1. C. ad l. 1. l. 1. maiest. V. Simonc. 0. 6. Quartum est repetundarū. l. ex iudicariū. eod intra annū tamen à die mortis delinquētis. l. 2. ff. ad l. 1. l. 1. repetund. Quintum peculatus, & de residuis. l. fin. ff. ad l. 1. l. 1. pecul. intra quinquenniū ex die cōmisi criminis l. 1. peculatu. ff. eod. Sextum apostolata à fide. Quicunq; enim à vera fide defecerūt, accusati à quolibet possunt, & cōvidi bonis suis privantur in vita: post mortē verò, & intra quinquenniū proximioribus ipsius qui Catholici sunt, bona defecuntur, eisque interdicuntur bonorum alienatio, & intestabilis redduntur. l. 1. i. 11.

trib. sequ. C. de Apostatis. c. Excommunicatus de heret. c. Cum secundum eod. in 6. Septimum est Militiae desertio. l. 4. C. de re militari. ubi Imper. Gordianus defunctorum in desertione bona confiscari. Divus Marcus, & Antoninus pater meus consti- tuit. Octavum homicidium illius, in cuius bonis occisior successionem sperabat. Ab illo enim, & herede ipsius bona Fiscus au- fert. l. Lucius ff. de iure Fisci. Decimus Turpis acquisitione, flagitio aliquo per defun- dū commissio. d. l. Latus, & l. fin. ff. ad l. 1. l. 1. pecul. & l. 1. in heredē ff. de calumniator. Undecimum. Fraus commissa in gabella prestanta. Intra quinquenniū contra heredes vindicatur, & in re ipsa. l. commissa, & l. fraudati: ubi Bartol. & ali ff. de pub- lie. l. 2. C. de veltigal. Glo & Bart. in d. l. iudiciorum. Duodecimum est sui ipsius occiso propter metum supplicii: si verò ob aliam causam putā ex alienum, vitā, tadiū & c. manus sibi intulit, heredem habebit ex testamento vel ab intestato. l. 3. ff. de bo- nis eorum l. 1. & 2. C. eod. cum Glo. & l. in- fraudem & eius bona ff. de iure fisci. In du- bio non præsumitur supplicii metu inte- remissio le. ad effectum confiscandi bona, sed ob aliam quamcumque causam. Alber- in Rubr. ff. eod. Decius Confil. 438. q. 1.

Not. a. Quamvis ita legibus determinatum sit, ut in præced. diximus, hodie nihilominus usū receptum videatur, ut ex- dep. o. criminis heresis & læsa maiestatis, ob nullum aliud crimen bona publicen- tur, & Fisco inferantur, nisi statuto aliquo particulari iubeat. V. Anto. Peregrin. l. 5. De iure Fisci. tt. 1. n. 8.

Iam quod modū procedendi attinet, to- vi statuti contra absentem procedi potest pro delicto aliquo ad sententiā definitivā.

qua

232 §. III. DE CONFISCATIONE BONORVM.

qua condemnetur ad bonorum publicationem. Bart. in di. l. ex iudiciorum Bald. in l. data opera. n. 89. C. qui accusa. poss. 2. idē dicendum, si reus absens pro confessio habeatur. Glo. & DD. in l. pen. §. quod ait prætor ff. Quod quisque iuris. 3. quando cunq; hæretes defuncti infamia onerari, ad delegendā ipsius innocentia volunt de criminis cognosci. Nam id iure conceditur. l. pen. §. Sei a ff. de alim. leg. 4. cūm processus formatus est, & factum ita liquidatum, ut sententia cōtra reum ferri possit: vel reus solenniter confessus esset delictum. In his casibus sententia declaratoria de confiscatione bonorum ferri potest, nisi hæret confessionē factā diluat, aut innocentiam damnati quisquā demonstret. Bart. l. 1. de publ. iud. Curt. Cōsil. 60. n. 11. & 12. Menoc. Cōsil. 99. n. 175. Ant. Peregrin. l. 4. de iure fisci Tit. 5. V Vesenbet ff. l. 48. tit. 2. Bataardus ad q. 79. Iul. etari §. fin. Tholosan. l. 31. c. 31. Azor l. 1. c. 7. q. 1.

VI. Quando confiscatio bonorum fit, immobilia tribuuntur Fisco illius, in cuius territorio sita sunt. l. Quicunque. §. Vi. venti. C. de hæret. Decian. l. 4. c. 26. num. 18. Mobilia vero alibi existentia applicantur communitati iudicis condemnantis. c. 1. §. si maior index de parc. iuram. firmanda l. 2. Feudor. Clerici bona illi ecclesiæ adveniunt, à qua stipendium habuit, si pluribus servivit, partitio fieri alia Fisco ecclesiastico. Anton. Peregrin. l. 4. de iure Fisci. p. 317. De emphyteuticis non liquet, ecclesiæ, an domino proprietatis tribuenda sint. Si autem ecclesia accipiat, obnoxia erit domino, & præstabit omnia ea, quæ clericus solebat præstare. Clerici non habentis beneficia in manus episcopi transibunt, in pios usus distribuenda. V. Bern.

Diaz in Pract. Crim. c. 134. Tholos. l. 3. c. 4. n. 3. Si plures unius loci domini sint, bona publicata accipiet, cuius ius potentius est: si verò contingat citamen confiscazione dignum cōmmitii sub dominio A. & huic ante condemnationem subrogari B. utri eorum debeatur confiscaatio, dubitari potest, nisi forte inter se de partiendo paciscantur.

VII. Non omnia bona confiscazione sententiae obnoxia sunt, sed ut de panniculariis & vilibus taceam. de quib. V Vesenbet. l. c. 1. eximuntur primò portiones liberis, & uxoribus aſsignatæ. l. 1. §. 1. & l. Cūm ratio ff. de bon. damn. l. fin. de bon. damn. l. fin. de bon. præscript. Relinquitur autem liberis dimidia pars ex clementia principis Iul. Clarus p. 78. n. 26. Item beneficia ecclesiastica iam obtenta. Covar. l. 2. Var. c. 8. n. 4. Secundò ore damnata dos marito relinquitur, excepto crimine læsæ maiestatis, de vi publica, particidiis, beneficiis, assassinatus, &c. in quibus tam marito contra Fiscum salvæ actiones manent. l. quinque legib. cum duab. sequ. de bon. damn. Creditoribus quoque ius suum relinquitur, ut ex bonis damnati satisfiant domino proprietatis quoque, si ususfructus tollatur. Tertiò non confiscauntur à iudice sacerulari, quæ vel spiritualia, vel spiritualibus connexa sunt, ut ius patronatus. Facta autem confiscazione per iudicem ecclesiasticum, liberatur quidem beneficium, sed ius patronatus non transire ad Fiscum, quia hoc fieret in præiudicio ipsius ecclesiæ: recipiet autem, cui alia per legitimam successionem debetur. Franc. Leo Par. 2. c. 21. Quarto eximuntur etiam bona ab hæretico acquisita post condemnationem: item peculium profectionem filiorum

filiorum, nec publicantur adventitia tam quoad proprietatem, quam quoad usum fructum: multo minus peculium Castrense, majoratus, & similia, de quibus y. Barb. in c. *Vergentis de heret.* l. 1. Cl. q. 78. & *Baiardum in ead. quæst.* Nec dubitare licet de bonis restitutioni obnoxiiis, quæ nefas Fisco contingere: & si quid ex illis attraxerit, refundere tenetur. *Azor in summ. l. 7. tt. 73. Fachin. l. 9. c. 47. Gomez. l. 3. c. 15.*

VIII. An bonis mariti confiscatis uxori dos sua salva maneat, eamque à Fisco repeterere possit, in dubio est? salvam manere, & repeti posse existimat *Andr. Gail. l. 1. ob. 86.* Colligitur ex l. ob maritorum C. *uxor pro marito l. res uxoris C. de donat. inter virum, & uxorem. tum quia tacitam hypothecam in bonis mariti habet, tum quia res cum onere suo ad Fiscum devolvitur. l. si debitori ff. de fidejuss.* Nec obstat, quod tam Fiscus, quam uxor tacitam hypothecam in bonis mariti obtinet, quoniam in pari utique magis privilegia, tā uxor præfertur. *Amplia. 1. ut obtineat, quod diximus, etiam si pars bonorum tantum Fisco illata sit. 2. ut locum habeat in proscriptis ab Imperatore propter flagitium aliquod.* Uxores enim dotem suam retinent, & exigunt. 3. in aliis quoq; bonis jus suum uxoribus manet, pia, quæ ex testamento, vel ab intestato, quæque alio quolibet justo titulo obvenerunt. 4. Uxor non dotata confiscatis mariti bonis, quadrantem capere potest. *auth. præterea C. unde vir & uxor: quoniam illa quarta debetur illi ex provisio ne legis, & necessarium debitum appellatur. Damboud. c. 66. Fachin. l. cit. Anton. peregrin. de jure Fisci l. 5. tt. 1. n. 30. & sequ.*

IX. Fiscus jure communī non habet alium Judicem, quam Imperatorem a gendo, & conveniendo. 1. & 2. C. ubi fiscal. cause agantur, adeoque regula. Quod actor forum rei sequi debeat, in Fisco locum non habet, sed Fisci procurator ad suum tribunal omnes vocat. Porro fiscales causa in Camerā Imperiali tractandæ sunt. p. a t. 2. ordinat. tt. 20. §. fin. Illarum verò aliquæ sunt ordinariæ, in quibus ordinarius, & consuetus juris ordo servatur. Ejusmodi sunt causæ fractæ pacis, exemptionum, pœnales, & his similes: aliaæ extraordinariæ, in quibus de plano, & summarie agitur. Ejus generis sunt collectarum Imperii, quæ certam, & determinatam ex Matriculâ Imperii ocurrente præstationem habent, in quibus à præcepto, seu monitorio, adeoque executione, tanquam super debitissimis liquidis ex statuum voluntate contractis absque strepitu judicii proceditur. *V. Gail. l. 1. ob. 20.* ubi insuper notat, debitum fiscale ante diem quoque exigi posse, & causas altioris indaginis, sicut privatorum non summarie, sed consueto juris ordine tractandas esse. *l. 3. C. de conven. fisci debitoribus lib. 10. & l. defensionis C. de jure fisci.*

X. De bonis hæreticorum confiscatis *Barbosa in c. Vergentis de heret. annotat sequentia 1. in terris Ecclesiæ subjectis inferri Fisco Ecclesiæ: in terris Principum sacerdotalium illorum Fisco, & ad hoc centuris compelli posse per magistratum Ecclesiasticum, nisi forte propter seriam conversionem misericorditer condonare velit. 2. filios hæreticorum amittere hæreditatem propter crimen parentis, quamvis ipsi Catholici forent, legitimam quoque*

quoque, & alimenta: filiæ etiam dotem, licet Catholice sint. 3. Prædicta bona ipso jure confiscari à die, quo quis in hærelin incidit. c. secundum leges de heret. in 6. rei tamen non tenentur ea Fisco offerre ante sententiam Judicis; sed illorum possessionem retinent, usque dum declarantur hæretici esse. 4. Confiscari non tantum bona, sed usumfructum quoque. Item debita, & jura conditionata ex contractu orta, quamvis conditio implicantur post confiscationem. Idem universè dicendum de omnibus bonis, & juribus propriis condemnati, ut excludantur ea, quæ ad alios pertinent. Denique sciendum est, confiscationem bonorum manere integrum, quamvis hæreticus resipiscat, & pœnitentiam agat. Convenient tamen est, ut conversis & emendatis bona relinquantur c. cit. Vergentis. Adde, quod hæretico etiam de aliis criminibus accusato non permittitur procurator, vel advocatus. c. statuta 20. de her. Semper in Enchir. c. 56. Dia 2. c. 114.

§. IV.

Satis Dubiis de confiscatione bonorum.

Dub. 1. Fiscus, an Ecclesia magis privilegiata sit?

R. sp. In jure æquiparari, adeoque ab uno ad alterum, utile, & forte argumentum sumi. l. fin. C. de Sacros. Eccles. §. fin. mus. junct. Gloss. in Auth. de non alien. reb. Eccles. &c. Quicquid ergo jun. Gloss. 23. qu. 4. Si ergo contingat decidi aliquid pro Fisco ad Ecclesiam & piam causam, valebit, attentâ rationis identitate, & quod

contrarium in Jure non sit expressum; Abb. in c. ex literis de pign. Zer. part. 1. V. Fiscus. Eberhard. in loco à Fisco Franc. Lucas. nus in tract. de privileg. Fisci, qui centum quadraginta illi privilegia tribuit. Animosè magis, quam accuratè.

Dub. 2. An bona prohibita alienari, confiscari liceat? Affirmant aliqui, teste Iulio Claro l. 5. §. fin. quæst. 78. qui nihil minus opositam sententiam uti communiorē præfert: secundum quam etiam Mediolani judicari soleat. Pro ratione sufficere potest favoris præsumptio. Ideo enim potissimum bonorum alienatio legibus, aut moribus prohibetur, ut familiarum opes, & dignitas conservetur: ac nimis durum videtur, unius ob noxiā, aut furias omnes posteros majorum suorum fortunis privari, in fiscum translatā bonorum possessione. Suos igitur intra limites Fiscus sese continens à rebus sacris, religiosis, dotalibus, & similibus manus abstineat, cum illas nec vendere, ut alias res, nec præscribere liceat, ut diximus tt. 3. & 13. Card. Taschus Conclus. 261. Silv. & al. Summ. M. noch. Casu 55 num. 4.

Dub. 3. Titius ante commissum crimen vendidit Cajo bona sua, potestne Fiscus ea capere, postquam Titius deliquit?

Resp. Si animo non doloso facta venditio est, valebit, nec Fisco in ea bona ullum jus relinquatur. Esse communem opinionem testatur Picus in l. post contractum ff. de donationsb. Si autem de fraude præsumptio sit, valida quidem erit venditio, sed à Fisco revocabitur. Verum quia periculum est ab immodi-

626

despiditate, signa minimè dubia requiri
canor ad concludendum de fraude
venditoris. *V. Clarum q. 78. n. 17.* ubi ad-
dit, alienationem factam post delictum,
sed ante sententiam declaratoriam, simi-
liter valere, nec revocari posse, nisi ap-
pareat, contrahentem fuisse participem
fraudis. Idem dicendum, si appellatum
sit à sententia condemnatoria, nimirum
pendente appellatione, si fiat alienatio,
valituram, sed facta sententia confirmatione
irritabitur. *Hypolitus singulari-
laris 34.*

Dub. 4. Tempore confiscationis hæ-
reditas defertur reo, nunquid absoluta
confiscatione jus hæreditatis ad Fiscum
pertinet?

Resp. Vel hæritas delata ejusmodi
est, ut ad hæredem extraneum venire
possit, vel non. Si ad extraneum deferri
potest, ejusdem capax est Fiscus: si vero
non potest deferrri, nihil ad illam juris
Fiscus sibi arrogare potest. Ita communi
sensu Doctores loqui. *Iason testatur in l.*
sequitur mihi bona §. servus municipium ff. de
acquir-hered. V. Iul. Clarum quæst. 78. num.
26. Gaill. l. 2. de pace publ. c. 14. n. 4.

Dub. 5. An Fiscus aliis omnibus cre-
ditoribus præferatur?

Resp. Illis creditoribus præferri, qui
hypothecam non habent in bonis debi-
toris. *l. 3. c. de jure Fisci, & i. Bartol. &*
Angelus. Imò pro censu, & tributis tacitè
*oppignorata sunt Fisco omnia bona debi-
toris, & cum Fisco contrahentis. l. 1. c.*
in quib. causis pignus tacitè contrah. Nec
obedet Fisco, si inter debitorem, & credi-
torem intervenerit pactum, quod credi-
tor possidens fundum, pignoratum

solvere tributum teneatur. *l. inter debi-
torem ff. de pacis V. VVurmserum l. 2. tt. 21.*
qui notat Fiscum non præferri credito-
ribus expressam hypothecam habenti-
bus, nec privato habenti anteriorem.
Covar. l. 1. Var. c. 16. monet, lite inter pri-
vatum, & Fiscum suborta, possessione
sua non posse privari privatum, ut apud
Fiscum res, de quā litigant, sequestres.
Glo. in l. res qua ff. de jure Fisci l. ult. C. eodem
titulo Gaill. l. 2. ob. 86. n. 7.

Dub. 6. An Fiscus succedat natis ex
incestuoso coitu?

Resp. Succedere, quando non habent
liberos, exclusis illorum fratribus uteri-
nis & sororibus, quamvis ex legitimo
matrimonio procreati sint. *Matthesian.*
in tract. de success. ab intest. *Angel. Aretin.* in
§. *Vulgò quæstos inst. de success. cogn. Myn-
sing. Centur. 3. obser. 91.* Addens, in Curiā
Imperiali Spirensi secundum hanc opini-
onem judicari. Et meritò Fiseus enim
generaliter succedit in bonis, quando
legitimi delunt: ita, ut quicquid ex e-
jusmodi defectu caducum est, in hoc
quasi barathrum præcipitur. *Schneide-
rrin. l. 3. Inst. tt. 1. Gaill. l. 2. de pace publ. c. 14.*
num. 4. Tholoson. l. 23. c. 11. num. 7. De suc-
cessione illegitimorum vide, quæ dixi-
mus in parte 2. *Titul. 4. §. 6.*

Dub. 7. An, & quomodo propter
negatas collectas, vel tributum bona
reorum in Fiscum redigantur?

Resp. Illorum, qui censum, tributum,
aut collectas Magistratui negant, aut
cessant exhibere bona sub hastâ vendi,
& fisco importari statuit Antonius Im-
perator. *l. 1. c. si propter public. penita-
tiones. Silvest. V. Gabella §. 3. num. 26.*

De tempore difficultas est, an sufficiat unus annus, vel duo potius, aliudve tempus cessationis? variant enim plurimum. Auctores apud Menoch. Casu 55. Sed Baldi opinio prævalet, arbitrio Judicis relinqui determinationem, à quo terminus assignatus, cùm affluxerit, licetum est Fisco manus injicere, capere, vel distrahere bona relinquenter. Ille igitur, ut conveniens videbitur, 10. 20. aut 30. dies pro termino constituere potest. Sed nunquid faciet absque monitione, & forma judicii? Minime ne quemadmodum Fiscus, etiam Jūdex sine conscientia esse videatur.

DUB. 8. Quid juris habeat Fiscus in defunctos, non condemnatos?

Resp. Cùm quis lēsa majestatis reus ante condemnationem moritur, Fisco permisum est, actionem instituere, ut rei memoria damnetur, & sibi bona applicentur. *l. fin. C. ad l. lul. majest & l. fin. ff. eod l. ex judiciorum de accus. Anto. peregrinus l. 4 de fare Fisci pag. 306. 310.* Amplia, ut quod de criminis lēsa majestatis dictum est, locum habeat etiam in hæresi. Nam in illa mortuos Fiscus persequitur, & bona illorum sibi vendicat. *c. accusatus. de heret. l. Manicheos. C. eod.* non quod post mortem excommunicentur, sed quia declarantur, in vita meruisse pœnam excommunicationis, & confiscationis: quemadmodum latius explicat Barb. in *c. sanè profertur 24 q. 1.* In aliis omnibus delictis bona morte damnatorum non tantum ascendentibus, & descendantibus, sed etiam lateralibus hæredibus usque ad tertium gradum relinquuntur Fisco excluso *V. Anto peregr. l. cit. VV. enb. l. 4. 8. ff. tt. 10. Menoch. q. 93. Laym. l. 3. tr. 6. c. s. n. 17.*

§. V.
De Exilio, & Banno.

L. **E**xilii & Banni pœna olim, ut nunc quoque frequens, proscriptionem seu ejectionem quandam significat, qua uno aliquo reus, aut pluribus annis abesse compellitur. A Marcello triplex ponitur. Vel enim certorum locorum interdictio est, vel lata fuga, cùm omnia loca vetantur, præter certum aliquem, vel denique insulæ vinculum, id est, in insulam relegatio. *l. exilium est 5 de interdictu. & releg. l. 48. ff. tt. 22. Batiardus ad q. 71. Iuli Clari duo alia connumerat. condemnacionem in metallum, & in opus metalli, de quorum differentia est textus in lege aut, damna §. Div. ff. de pœn. Sed hæc minus propriæ dicta acceptio est. Melius igitur dicemus, duo exilii genera esse, Deportationem, & Relegationem. Deportatio dicitur, quasi portatio de eo jure, quod quis habet in civitate ad exilium perpetuum, assignatâ illi provincia, ubi mandatum sit. *l. inter pœnas ff. de interd. & releg. libertatem tamen retinebat, ideoque capitibus media diminutio censebatur.* Per majorem enim servitus quoque addebatur. *Inst. de cap. dimin. §. minor. & l. ul. ff. eod. Sily. V. Banum. num. 1.* A relegatione differe temporis diuturnitate, quia perpetua est, cùm Relegatio certi temporis finem habeat. Præterea deportatio civitatem adiudebat, Relegatio minime: item bona sua amittebat. Deportatus, relegatus est contra non amittebat. *l. relegator. ff. de interd. & releg.* Denique Deportatis certo spatio pœnæ locus circumscribitur: relegati exire tantum fines patrizi jubent.*

jobentur. Hoc tempore exilii ratio triplex est. Una extra civitatem pellit, altera intra civitatem coarctat, tertia in certo, & constituto loco reum constringit. Intracivitatem coarctantur, quorum præsenzia utilis, absentia noxia censetur. Extra pelluntur, quorum ingenio non fidimus. Certum locum præferimus vagabundis, ne quolibet excurrentes malorum semina spargant. *Cujacius l. 6. c. 25.* *Damband. in pract. Crim. c. 58.* *V Vesenbec. ff. 148. tit. 22.*

II. Quod veteres exilium, & proscriptiōnem, moderni Bannum vocant: quædāctio barbara est, nec in Pandectis ullibi legitur. Canones tamen mentionem faciunt in *e. felicis de pœnis in C.* Hinc bannū, vulgo *Æchter*, & equiparantur Deportatis, & Relegatis. teste *Gaill. l. 1. de pace public. 1. num. 19.* qui addit, Bannum ut in Imperio viger, esse censuram judicialem, qua violatoribus pacis publicæ aqua & igni interdictum, ita, ut à nemine in clientelam, fidem, aut amicitiam recipi, ab omnibus vero impunè, tam in persona, quam rebus offendi possint. Hinc cives esse dehincant, & communes omnium hostes efficiuntur, hostes dico, per delictum, & contumaciam, qua legum, & magistratum auctoritatem impugnat. *Zilettu Tom. II. Consil. 45.* *Anton. peregrin. n. 3. de jure Fiscip. 196.* *Sylv. V. Bannum.*

III. Et si per exilium & Bannum privacione contingat bonis, & privilegiis, magna timen inter bonorum privationem, & Bannum differentia est. Nam primò bannitus iuxta Imperii Germanici usum denunciatur, & publicatur sub dio, si Laius est; in Consistorio, si Clericus: privatus autem sive exodus privilegiis non

item. Secundò Bannum non profertur sub conditione, & comminatione; prævatio autem conditionem, & comminationem admittit. Subinde tamen, cum magnis Principibus bannum imminet, præmitti denunciatio solet, & priùs Imperatori insinuatur, sed præter morem, ut *Mynsing annotavit in Cent. 5. obs. 58.* *V. Gaill. loco cit. e. Treutler. Vol. 1. Diff. 3. n. 5.* *V Vehnerum in obser. practicis litt. A. & B.*

IV. Placet quibusdam Deportationis loco reos gladio punire: alii exilium, seu bannum præferunt: melius illi Judices faciunt, qui cognita bene delicti qualitate, vel exilio multant delinqüentes, vel ad tritemes mittunt. Si insulæ habentur, quemadmodum apud Venetos, illis includere veterum exemplo nihil vetat, cum hac tamen cautione, ne inferior Magistratus eam sibi potestatem vendicet, nisi ex peculiari mandato aut commissione. *Iul. Clarus quest. 67. num. 8.* qui etiam notat hodie in Ecclesia non esse morem reos in exilium mittendi, sed e- ius loco in Monasterium intruduntur. *Foller. in pract. pag. 278.* *Alciat in c. cum non ab homine num. 10. de judic. Maranta pag. 50.* Neque id mirum, quoniam excommunicatio sufficiens, & magis conveniens poena pro Clericis videtur: exilio etiam seu banno & equiparatur. *Barbos. in c. Cum & plantare de privileg. n. 5.* *Schonborner l. 4. Polit. c. 8. §. Effectus banni.*

V. Regularem, & Monachum à Prae- lato suo in exilium damnari possit: tradit *Emman. Roder. II. quest. 24. art. 1.* idque probat. Primò, quia eadem potestas Prae- latis Regularium convenit, cum propor- tione, quam habent in Clericos suos E- piscopi; his vero exilii pœnam permis- tunt

tunc Canones. c. 1. de calumn. c. pen. de
pœnitent. c. si qui 3.9.4.c. Cùm beatus. dist.
45. Idem de clericis affirmat. Ign. Lopez
in Pralt. Crimin. c. 137. addens clericum
semel exilio damnatum ab episcopo, ex
causa, & probatione subsidente, ab eo
dem revocari non posse.

Secundò, idem suadet utilitas tam reo-
rum, tum innocentium inter quos pecca-
runt. Convenit enim inde corporaliter
avelli, ubi quis illecebris servivit. Locus
quippe in aspeetu mentis ponit, quod ibi
factum, & perpetratum est. Idem Præla-
tus regularis tamen, nisi Statuta ordinis
repugnant, moderari, & abbreviare exilij
tempus poterit. V. Bern Diaz in Pralt. cum
c. 136. Anton. Perez in Comm Reg. S. Bened.
c. 28. nu. 12. Spatharigim in Methodo. Tr.
10. c. 19.

VI. Ius banni decernendis laicis soli Im-
peratori (in finibus Imperij scilicet) &
Cameræ Imperiali competit. Argum. l. 1.
ff. delegatis. Vbi §. 3. dicitur. Deporta-
tos eos accipere debemus, quibus Prin-
ceps insulas assignavit, vel de quibus de-
portandis scriptis. intellige de banno
communi, seu generali. Nam Imperii
Principes quoque, & liberae Civitates
quædam idem sibi licere putant, ac pro-
scribunt malefactores, in suo nimis
territorio. Decianus. l. 4. c. 29. n. 1. Quam-
obrem non banna, sed proscriptione, &
relegationes propriè appellandæ sunt. I
relegatorum. §. interdicere ff. de interdi. &
releg. At banniti ab Imperatore ubique
terrarum, & locorum pro damnatis, &
hostibus habendi sunt, uniuersiisque vo-
luntati ad iadendum, & occidendum ex-
positi. VVehnerus loc. cit. Gaill. l. 1. de Pace
publ. c. 9. num. 9. & c. 11. num. 3. Item l. 2.

c. 1. num. 28. Schonborner l. 4. Politic. c. 8.
ubi simul notat, & ecclesiasticas personas,
quæ ratione feudorum, & regalium Im-
peratori subiunt, non ordinaria banni
poena ab illo effici, sed regalibus, & pri-
legiis privari. Nec in teminas consueta
banni sententia fertur, sed quadam simili-
tudine personarum ecclesiasticarum bo-
nis omnibus, beneficiis, favoribus,
ac privilegiis iuris communis, & mu-
nicipalis privantur. Simanca in Enchirid.
c. 56.

VII. Et si communiter ad bannum sen-
tentia declaratoria prærequisitur. Gaill.
l. 2. de pace pub. c. 3. num. 1. & 8 in auto-
rioribus tamen & notoriis criminibus
non censetur esse necessaria, sed absque
iudicati processu ab Imperatore, fe-
cialibus sub dio per clangorem tubæ de-
nunciantibus, & delicti qualitatem ex
breviculo recitantibus. Quo facto ubi
quæ locorum edicta affiguntur, quibus
bannum continetur: quæ declaratio iuris
potius executio, quam sententia est. In
notoriis enim supervacua est probatio, &
iudicatio, ut communiter DD. tradunt,
inter quos Felinus in c. si diligent. num. 3.
de fo. comp. in notorio crimine dicit
reum defensionibus suis renunciare pol-
se, quod alias non licet. Hippol. ad Rubr.
C. de probat. Roland. consil. 4. 8. num. 5.
Mynsgerus in Cent. 3. obs. 99. animad-
vertit, quando Princeps Imperii, vel statu-
tus banno subiicitur, illius subdi: os à in-
strumento fide, litatis per Imperatorem li-
berari: quam potestatem Camera Spi-
rensis quoque habeat, & non raro exer-
ceat. Vnde refellitur opinio existima-
tum à magistratu facultati nullum iura-
mentum relaxari posse. Iason l. 1. ff. Qui
satudare

fauidare coguntur. Covar. in e quavis
pa. §. 3. Azor 1. l. 11. c. 10. q. 10. & II. Lef.
c. 42 D. 12. n. 66 Laym. l. 4. Tr. 3. c. 11. nn. 9.
Tholosan. l. 50 c. 12. V. qua diximus Tit. I.
§. 4. dub. 8.

VIII. Quemadmodum Imperiale banum duplex est, utrum ex contumacia, alterum ex delicto, ita modus quoque, & effectus duplex reperitur. Nam sententia banni propter delictum definitiva est: propter contumaciam vero interlocutoria: quoniam manente principali controversia in decisa dominatur accusatus, ut tanti mali horrore ad mentem redeat: aut effectum quod attinet, impunè à quolibet occidi potest bannitus propter delictum, non item qui propter contumaciam dominatus est. Neque enim eadem ratio cogit pro hostibus habere contumaces, & sceleratos, atque perniciosos. Alex. in l. simora. num. 13. ff. soluto man. Hippol. consil. 372. Roland. Consil. 45. num. 66. Ant. Peregrinus l. 3. de iurib. Fisi. pag. 182. Menobius de arbitrar. 9. 90.

IX. Non Imperator modo, sed Came. & iudex quoque, post longum temporis intervalum bannitos absolvit, & restituiro in integrum potest. Ordinas Came. et Par. 3. n. 46. Evidem de banno propter contumaciam minor difficultas est, quia purgationem facilius admittit, cum non tam veritate, quam presumptio delictus annumeretur: quod vero banum delicti attinet, mero favore, & gratia Principis solvi potest. Id enim ut Imperator tribuamus, præminentia potestatis exigit. Quomodo autem absolutus recuperet honorem privilegia, & bona sua ex dictis liquet. Tit. 13. §. 2. & pluribus expli-

cat. Andr. Gaill. l. 2. de Pace publ c. 19. &c
ex illo V Vehnerus loc. cit.

X. De tempore exilii notata digna sunt sequentia, de quibus ferè convehiunt DD. 1. Si certum tempus præfixum sit, & non observet illud reus, sed diminuat, in pœnam duplicabitur. 1. Aut damnum. §. quisquis ff. de pœnis. 2. Exilii tempus est continuum, non verò interuptum, aut interpolatum. argum. text in l. capite ff. de adulteriis. l. relegati ff. de pœnis. In d. Glo. generaliter tradit, in dubio omne tempus continuum esse. 3. Quando iudex non præfigit certum tempus, sed exulare iussi tempore indeterminato, dicendo ex. gr. Condemno Stichum pœna exilii, tunc intelligitur perpetuum tempus. l. Servus C. de pœnis & ibi Cynus. Bart. Angel. Salicet. & alii DD. 4. Durante exilii tempore non potest inferior iudex exularem revocate. l. Relegati. ff. de pœnis. & ibi DD. Nec sine ratione, quia iudex postquam sententiam tulit, defunctus officio est l. iudex posteaquam ff. dere iudic. 5. Si ad beneplacitum suum iudex aliquem condemnat, & paulo post moriatur idem iudex, aut ab officio removetur, ipso iure celeretur de finere exilium, quia cum per sona mutatione censetur mutata voluntas ipsius. l. 4. ff. locati. Vbi si quis locavit dominum, quoad voluerit, eo mortuo statim censetur revocata cōcessio, sive cōtractus. Aliqui tamen manere exilium putant, & voluntate defuncti cum potestate in successorem transire, quod ut durum magis, ita minus probabile est. Gomez. Tō. 3. c. 8. 1. u. clar. 9. 71. n. 13. Basardus ad q. 71. Clari.

XI. An debitor obligare te possit ad pœnam banni subeundā præniglesta, vel retardata soluione, querit. Gaill. l. 6. c. 8. Cui.

R. non

Resp. Non posse. Quoniam ad temporalem penam, qualis est banni, quo periculum vitae continetur nemo se obligari potest, cum non sit Dominus vita, & membrorum suorum. *l. liber homo ff. ad l. Aquil.* & liberum corpus estimationem non recipit. *l. i. §. sed cum liber. & l. fin ff. de iis qui dejecter. &c.* Quam doctrinam a Theologis haussisse videntur Jurisperiti. *S. Thom. 22. quæst. 6. art. 1. Cajet. Soto, Victoria, Less. c. 4. Dub. 10.*

§. VI.
satisfit Dubiis de Exilio.

DUB. 1. Exilii & banni pena nunc quid affici Universitas potest? Resp. Posse, quando communis consilio, & opera deliquit, omnibus nimis, vel majori parte exorbitante. Quia tamen ut plurimum innocentes, & mixi sunt pueri per aetatem immunes, exilii pena in pecuniam converti solet, ut pro rata sua reorū quilibet solvat. *Quocirca Tholos. l. 35. c. 1. num. 18. Civitates, ait, populus, & collegium ex delicto obligari, & puniri possunt, ut in eos detur actio. Vlp. l. Metum §. advertendum ff. de eo, quod metus causa. Punienda etiam in crimen atrocium universitas omnis, ut de crimen idolatriæ c. 13. Deuteron. c. si audiens 23. quæst. 5. Nec ab omnibus, qui sunt in eam civitate. Neque obstat, quod Universitas excommunicari nequit. c. Romana §. in Universitatem de excomm. in 6. quoniam id singulari luce prohibetur propter periculum animarum, ne innoxii puniantur. Sumpturnam pro singularibus personis omnibus collectivè excommunicari potest, etiam sine Papa. V. Silvæst. V. Ex-*

communicatio §. 1. n. 10. Zerolam & alio
Summ. eod.

DUB. 2. An bannitus Actoris personam aliquando sustinere in judicio possit?

Resp. Non posse, sed omnino exclusi, quoniam omni jure civium privatus inter mortuos connumeratur. *l. i. qui reus ff. de publ. act. Bart. in l. Cum mulier num. 5. ff. solu. matr. Bald in l. i. num. 4. C. de bared. inf. ordinat. Camer. part. 2. tt. 2. §. 2.* Neque hic distinctione facienda est inter bannitos propter delictum, & bannitos propter contumaciam, quia citata Ordinatio omnium bannitorum actiones obligaciones, pacta, & gesta pro irritis habet. Quod etiam iuri communis consonum est. *c. Felicis 5. de penit. in 6.* Nullus ei debita reddere, nullus in judicio respondere tenetur. At, *inquis*, inchoatam antea item prosequi bannito licebit.

Resp. Quicquid de jure communis, secundum Ordinationes Camerale Imperii non licet. Omnes enim omnino actiones, & iura simpliciter negantur, tanquam civiliter mortuo, cuius ut vita, sic operatio nulla est. *Mynsing. Cent. 3. ob. 30. Nullus in quæst. 59 num. 153. quia tamen concedit parti bannito profilio agere in judicio posse Cardinal. Tusculus Concilij 13.* Quod si verum est, pietatis, & paternæ affectionis favore nititur.

DUB. 3. An vocatus ab alio in ius comparere ut reus, seque defendere possit? Non videtur posse, quia reus excipiendo fit actor. *l. in exceptionib. ff. de probat. l. i. ff. de except. l. si quidem C. cod. 11. Nihilominus*

Resp. Citatum comparere posse ut reum: tum quia judicium redditur in invitum, *l. inter stipulantem §. si stichum ff. de verb. oblig. Gloss. in c. 1. V. interrogatu iudic.*

judic. tum quia defensio juris naturalis est, nemini deneganda. Clem. *Pastoralis*. de sent. & re jud. l. *Divus ff. de adoptione*. At qui bannitus quando citatur, ad necessariam defensionem venit. Neque hic bannito favor aliquis, aut beneficium tribuitur, sed exequitati potius, & judicio, quod non expedit irritum reddi, & mancum proper absentiam illius, cuius interest. Adde quod excommunicato comparetur: cui defensio conceditur. *Cardin. Tuscb. lo. cit. num. 13, Gaill. l. 2. de pace publ. c. 12. num. 18* *Nullus in tract. de bannitis part. 1. q. 62.*

Dub. 4. An bannitus in testem. adhuc beriqueat?

Resp. Bannitum ex delicto non admitti propter infamiam. *Magist. Concl. 1356 Farinac quæst. 56. num. 328. Barb. in c. nomine de testib.* At bannitus coniugaciam, cum non censeatur infamis, admitti ad testimonium dicendum potest, idque ex communi opinione DD. *Bald. in c. super eo 4 de testibus. Alexand. de Nevo Consil. 8. Alberic. in part. 4. statutor. q. 72. Dub. 1.* in que eum finem concedi quotidie salvum conductum bannitis, ut ad testimoniorum dicendum accedere possint, *Iul. Clarus affirms. §. fin. quæst. 71 num. 6.* non sunt tamen integri testes. Quod si alicubi infamia notantur ex lege municipali, statuto, vel consuetudine, non valet Juris communis indulgentia, sed à testimonio repellentur. Quod etiam continget, si contumax habeatur pro confusione, & convicto. Tunc enim potius ob crimen, quam contumaciam proscriptus censetur.

Dub. 5. An possit testamentum condere bannitus?

Resp. *Iul. Clarus l. 3. §. Testamentum q. 19.*

posse testari eum, qui bannitus est simpliciter, hoc est, non addita mortis pœna, idque non modò secundum Jus commune, sed etiam statuta particularia civitatis, à qua bannitus est, nisi expressè aliter cautum sit: imò quamvis bona ipsius confiscata essent, si quid post confiscationem acquisierit, de eo liberè testari posse. *Ita ille. Pro cujus opinione multos alios DD. allegat Cardinal. Tuscbus Conclus. 12. Nobis autem alia via incedendum est. Nam si recipimus ea, quæ superius indicata sunt, banniti imperiales, cùm Reipubl. hostes censeantur, omni Civium Romanorum jure privati ad testamenti confectionem non admittuntur, & illorum omnis disposicio, & ordinatio pro nulla, & irrita habetur, quia mortuorum instar velle & nolle non habent l. actione. §. publicatione. ff. pro socio. l. 1. §. quidam ff. de bonor. poss. Anton. peregrinus l. 3. de jurib. Fisi pag. 186. Tholosan. l. 42. c. 8. num. 10.*

Dub. 6. An saltē capere aliquid ex testamento queat?

Resp. Si bannitus est ab Imperatore simpliciter, & hostis declaratus, non potest ex testamento, vel alia donatione quicquam accipere. Si autem à civitate aliqua bannitus, & ejectus est, secundum hūm ipsius mores, & statuta judicandum erit. *Iul. Clarus*, de Italia sua, & Mediolanensi civitate potissimum loquens ita distinguit. Si bannitus virtute statuti suæ civitatis non potest impunè offendī, capax est omnium successionum, quæ illi deferuntur, tam ex beneficio juris muni. ipalii, quam ex dispositione Juris communis: si autem potest impunè offendī, non poterit succedere in hereditate sibi delata

hh

ex

Ex beneficio statutotum illius civitatis, erit tamen capax jurium, & successorum, quæ illi deferuntur de iure communio. Et hanc opinionem Bartol. dicit esse communem. Alex. l. 1. n. 4. C. de hered. Inſtit. item Consil. 26. n. 2. & alii apud Clarum l. 3. §. Testamentum q. 20. n. 1.

DUB. 7. An delictum banniti noceat agnatis in feudo? Certi juris est, Vasillo proscripto reverti feudum ad Dominum suum. Sed cogita in banno suo defunctum esse Vasaltum, nunquid à successione feudi agnati omnes excluduntur?

RESP. Ad institutionem feudi, & inventuræ conditiones respiciuntur sunt, indeque sumenda decisio. Feuda enim & Contractus ex conventione legem accipiunt: præterea, an defunctus contra dominum feudi peccaverit. Si formula infeudationis non resistit, nec laesus feudi Dominus est, agnatis manet successio, n. que ut aliena culpa, aut fortuna graventur, conveniens est. c. non debet de Reg. Iur. n. 6. Si autem inique cum Domino egerit bannitus, auctor suæ culpa obedit, nec illius odio quisquam innocens jus suum in successione amittet. V. Guill. l. 2. de pace publ. c. 13.

DUB. 8. Quis modus à banno liberandi, & absolvendi? Solvi possunt bannum, & libertati restituvi eos, qui damnati sunt, supra diximus: nunc de modo agitur, circa quem notentur sequentia.

PRIMO, cùm unicuique licitura sit, sanguinem suum quomodo cum quæ redimere. l. 1. ff. de bonis eorū qui an seni sibi mor. consci. & l. transigere C. de transact. de crimine facta pacis, ante & post judicium transiguntur. Imdò per sententiam declarata.

toriam bannito ob contumaciam velde lictum, si velit, transactio permittitur, si damna refundere paratus sit, & cum procuratore Fisci ob publicam vindictam in gratia redeat.

SECUNDÒ, etiam invito adversario bannitus liberari, & absolvī potest, si à Judee petat, & iæsæ parti plenè satisfaciat. Et enim damnorum compensatione, & solutione expensarum contumacia purgatur. c. ex literis de constitut. c. ex parte i. de verb signif.

TERTIO, si actor nolit exhibere designationem damnorum, & expensarum, non propterea impeditur, aut retardabitur absolutio: sed Camer. Judee imperabit reo, ut cum procuratore Fisci transigat, & offensio de damnis, atque expensis cavere velit, eo que præstito impetriri abolutionem poterit.

QUARTO. Ad bannum delicti quod amittere illud ex atrocioribus fuerit, non se pronum, & facilem ad liberandum J. Judee ostendet, sed Imperatoris arbitrio remittet supplicantem. In aliis, quæ minus atrocias, & perniciose Reipubl. sunt, pro qualitate facti, circumstantia personarum, & adjunctorum abolutionis beneficium impetrat qui alias ejusmodi licentiam habet. Mynsing Cent. 5. obs. 11.

QUINTO, Bannitus personaliter comparere debet, & abolutionem banni publicè accipere, ut qui publicè pacem violavit, publicè abolutionem consequatur. Convenit enim, ut quæ peccata manifesta sunt, non occulta, sed manifesta correctione purgantur. c. 1. de panis. & remiss. c. quod de his & de cetero c. Tua nos de sent. excommun. Formam abolutionis invenies apud Andr. Gaill. l. 2. de pace publica

publica c. 18. num. 24. Treutler. Vol. 1. Di-
put. 4. num. 9. V. Vehner. in Verb. Acht, Ba-
nus Schrymann. l. 1. processuum c. 72.

§. VII.
De Infamia.

I. **I**nfama est illæsæ dignitatis status, legibus ac moribus comprobatus, ut communiter DD. sensus fert. cog-
nitionem ff. de var. & extraord. cognit. benè
describitur. **I**nfamia, læsa dignitatis qual-
ita vita & moribus reprobata. Brevius di-
ces Famæ privationem esse. Nomine
dignitatis Azor l. 2. num. 12. intelligi vult
non honorem publicum, seu æstimatio-
nem multorum ut aliæ solet, sed poten-
tiam cuiilibet homini à natura tributam,
quatenus homo est. Homo enim dignior
est omni creatura, cum ei. omnia ser-
viant. Sed nihil causæ est, cur à communi
& recepto DD. sensu recedamus. Differt
ab ignominia, quod hæc imponitur ab
eo, qui potest animadversione notare;
cum infamia stet nexa in vulgi pectore,
ut Varro loquitur Læsius c. 11. D. 1. Azor
part. III. l. 13 c. 6. §. quinto notandum. Silvest.
Rodericq. IV. te. 2. c. 13. Boer. Diff. 2. Tho. 9.
Treutler. Vol. 1. Diff. 8. num. 4. Em. Sa. V. In-
famia num. 1.

II. Infamia duplex est Juris, & facti.
Infamia juris sola auctoritate legis, vel
Canonis nominatum infligitur. Unde ex
famosis actionibus condemnatus justam
nominis maculam contrahit. Infamia
facti ex ipsa rei indignitate secundum
censuram bonorum virorum est. l. 3 ff.
de obsequiis à liberis, & libertis &c. Licet
enim, inquit Paulus, verbis edicti non ha-

beantur infames ita condemnati, re ta-
men ipsa, & hominum opinione non
effugunt infamie notam. Non sufficit
autem quorumlibet hominum opinio
ad infamiam facti, sed illa quæ à viris
probis, ac fide dignis, non ab inimicis,
malevolis, infamibus, aut delpectis or-
tum habet. l. Decurionum C. de præn. c. Cum
in juventute de purgat. Can. De infamia
facti vetus dictum est. Turpitudo vita, in-
famia ejus est: & quædam flagitia ex na-
tura sua dædecus habent. Azor l. 6. c. 7.
qu. 3. §. sciendum etiam Armilla V. Infamia.
Porro hæc Infamia ut legalis censuretur,
à jure habeat annexam maculam vel ita-
tuente, vel approbante oportet. V. Giba-
linum de irregular. pag. 373.

III. Juris infamia ex delictorum va-
rietate duplex est. Nam primò oritur ex
delicto proprio, cui leges infamiam ad-
didere, vel per se, vel mediante iudicis
sententia. Atrocia infamiam adferunt
per se, ut lenocinium, usura, læsa,
majestatis crimen, & similia. In aliis regu-
lariter iudicis sententia requiritur, sive
publica, sive privata sint. Nam sola ju-
dicialis probatio, aut confessio criminis
non habentis ipso jure infamiam an-
nexam, neminem infamem reddit. Si
tamen ex causa processus omittatur, &
sententia, reus autem crimen confessus,
aut in eo deprehensus fustigatione, aut
simili poena castigetur, infamiam simul
auferet. lul. Clarus l. 5. quest. 72. Comit. l. 6.
quest. 57. Tholos l. 31. c. 29. Secundò infamia
oritur etiam ex alieno delicto, puta pa-
rentum, qui criminis læsa majestatis rei
sunt. l. quisquis. §. filius C. ad l. lul.
majest. Similis infamia Jure Canonico

h. h. 2

in

in c. felicis de pœn. in 6. irrogatur filiis, & nepotibus eorum, qui S.R. E. Cardinalem hostiliter persequuntur: vel oritur ex vili conditione personaæ, cujusmodi sunt histriones, lenones, & simil. Vel ex defectu legitimæ nativitatis, ut spuriis contingit. Abb. in c. per Venerabilem num. 3. qui filii sunt legit. quamvis illegitimi non simpliciter, sed quoad effectus quosdam infames censendi sunt. Mol. tract. 4. qu. 7. Suar. V.D. 50. Sess. 3. Tholos. I. 31. Synt. c. 29. Layman. I. tract. 5. c. 4. Filliut. tract. 19. c. 8. Treutler. Vol. I. Diff. 8. n. 5. & sequent.

IV. Fieri potest, ut quis utroque jure, Civili, & Canonico simul infamis sit, communiter verbō uno tantum. Neque enim omnis, qui jure civili infamis censetur, etiam Pontificio talis est. c. Euphemium. & c. proximo 2. q. 3. in nubente secundo viro c. pen. de secund. nupt. I. 5. C. eod. Ut plurimum tamen utraque conjunctim infamia reperitur, ita ut Jure Canonico infamis habeatur, qui in civili infamis reputatur. c. Omnes verbō 6. q. 1. Ubi Adrianus Papæ. Omnes infames esse dicimus, quos leges saceruli infames appellant. V. Barb. ibi. Azor II. I. 6. c. 7. quast. 3. Silv. V. Infamia num. 11. Panorm. in c. ex diligentia de Simon. Tholos. I. cit. num. 9.

V. Infamia Jure Canonico irrogatur, vel ex peccato mortali, in quo notorius peccator perseverat. c. Testimonium de test. c. constitutimus 3. quast. 5. c. illi qui 6. quast. 1. Vel ex sententia excommunicationis c. infames quast. 1. Utramque absolutio Sacramentalis tollit, congrua satisfactione praestata. c. illi qui c. praeceptum 32. q. 5. Silv. I. cit. Infames speciatim numerantur in c. constitutimus 3. q. 6. c. infames 6. q. 1. homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores,

adulteri, incestuosi, vénesci, perjuri, falsi testes, & similares, quos supra diximus Tii, V. S. I. à testimonio ferendo repellit. V. Pia seculum part. I. c. 1. §. de honest. vitæ. Ejusdem fortis sunt hæretici, histriones, Ecclesiasticorum bonorum direptores, Simoniaci, calumniatores superiorum, Clerici sua culpa irregulares facti, & qui adversus Sacerdotes ex malitia armantur. c. 8. c. 6. c. 6. quast. 1. His addendos esse nominatim prævaricatores censet Iul. Clarius quast. 7. 2. Roderic. verbō II. quast. 22. art. 6. De regularibus loquens, Juris intamia notari fratres ait, qui ex suæ professionis gradu dejecti, & carceri mancipati, acti-va, & passiva voce carent: vel qui ut malefici, & detractores condemnati sunt, quod notatu dignum. Omnes enim ejusmodi ad testimonium ferendum, aut accusandum nullatenus idonei censentur. Cujus rei ratio est, quod sicut Imperator auferens alicui insignia vel in exilium mittens, infamem eum reddit ff. de hu, qui non infam. ita, & multò magis de supradictis intelligendum est. Eadem nota al. persi sunt, quos religio expulit, vel quia ab ea leviter s. ipsos separarunt, aut fugerunt: quæ infamia duobus testibus probari debet secundum Gotofredum, & lo-annem Andrea. Ita Roder. IV. tt. 2 c. 13.

VI. Sed bene à Molina annotatur in Tract. IV. Diff. 8. hoc tempore Iuris Canonici rigor ille, ut ex quolibet peccato mortali infamia contrahatur, remissus est, nec tam strictè observator, saltē re-spectu aliquorum effectuum; quamvis expediret, neminem nisi emendatione præmissa ad ordines sacros, & beneficia Ecclesiastica admittere. Concil. Trid. sess. 22. c. 1. Nayar. Consil. 4. de regularib. Molon minus

minus jure civili infamia cuilibet criminis addita est, ut continuo censeatur infamis, qui damnatus est: sed infames habentur, qui crimen publico tenentur, vel privato furti, bonorum vi raptorum, & iniuriarum. *l. infamem. 7 ff de publ. iud.* De aliis pluribus *Iulianus, Caius, Vlptanus, Paulus, & alii l. c. propriis titulis ff. de his qui non. infamia. & C. eod ss. Innoc. in c. qualiter & quando. de accusat. Silvest. Arm. Tabernac. V. infamia. Iul. Clarus. q. 72. Roder. Tom. 4. tt. 2. c. 13. Dynus in Reg. infamibus. Barbos. in Reg. Iur. in 6. infamibus portant non patent dignitatum.*

VII. Infamiae fructus & effectus ingratitudiniosi, & amari sunt. Nam a ferendo testimonio reicitur. *c. Constituimus. 3. q. 9. l. 3. §. lege Iulia ff. de testibus. 2. a munere Advocati, procuratoris, assessoris, & Iudicis. c. Infames. 3. q. 7. l. 1. §. ait prator. ff. de postulando 3. ab omni dignitate generaliter excludit infamia, quæ juris est. 1. Ne quis. C. de decurion. Quæ vero facti est, se popularis non excludit, a beneficiis, & dignitatibus ipso facto, sed Iudicis sententia requiritur. *Car. Par. 7. c. 8. Mol. Tr. 4. q. 7. 4. non permittitur, ut infames sint arbitrii. l. Pedius. 4 ff. de arb. 5. Ordinis facti negantur. c. Omnipotens. de accus. c. tam 8. i. dist. 6. promou etiam suspenduntur. c. fin. de postul. Prelator. 6. Si infamis institutus fuerit haeres, facit ut frater, qui alioqui repellitur ab inoficiosi testamenti querela contra testamentum fratris possit admitti. l. fratri. C. de inof. testam. 7. collationem beneficij factam infamis, ipso iure nullam existimat. *Panorm. licet superveniens non privet beneficio. Quæ opinio ut vera sit, nec de omni beneficio, etiam simplici, nec de qualibet, & unde-***

*cunq; nata infamia intelligi debet. Illegitimos ad beneficia inhabiles esse diximus. Par 1. tt. 2. §. 1. *Fill. Traet. 19. c. 8. V. Azor. 11. l. 6. 5. 7. q. 7. Tolet. l. 1. c. 62. Laym. l. 1. tr. 5. c. par 5. c. 4.**

VIII. Infamia facti seu popularis *Præmio* per contrarium factum tollitur. *Par norm. in c. Diligenti de Simonia. Silv. n. 7. Laym. l. 1. r. 5. pa. 5. c. 4. n. 10. Secundò, per publicam, & constantem vitæ emendationem *Navar. Consil. 3. de raptor. Tertiò* per dispensationem principis, alteriusve Superioris ad id ius habentis. *Panorm. in c. Cùm te desent. & re iud. Armilla num. 10. Barb. in c. ex tuarum. de purg. Canon. Quartò. Iuris infamiam solus Princeps tollit in sibi subiectis: & Pontifex in omnibus clericis, & religiosis. c. cùm te desent. & re indicata l. 1. ff. de postulando. Nec inferiori Principi, qui alium agnoscit ea potestas conceditur. c. Per Venerabilem. Qui filii sibi legitimi. Denique à Regularibus infamiam non contractam iure communi Capitulum generale abstegit, vel ipse Generalis cum Definitoribus & collateralibus suis Roderic. To. 4. c. 13. nn. 26. Tholos. l. 4. Partitionum tt. 9. c. 20. V. Venenbec. l. 3. tt. 2. num. 8. Silv. V. infamia. nn. 16. & 17. Armilla num. 6. Em. Sa. n. 3.**

IX. Si quis infamis absque dispensatione legitima ad Dignitatem aliquam electus fuerit, non propterea dispensatus censetur. *Ex ipse, nisi summus Pontifex sciens infamem esse, nihilominus elegit, & instituit. Innoc. in c. Veniens. de fil. presb. Navar. c. 25. nn. 74. Si autem ignoret Pontifex, eligit quæ infamem, remanet nota alii mediis abolenda: neque censeri potest verus prælatus, qui sic extollitur, sed electio ipso iure nulla censetur. Hoc res-*

hh 3 mens

enen aliqui limitant, ut verum sit de infamia notoria tantum, & infamia, quæ à Jure sit. Tunc nimirum ipso iure electio nem nullam esse. Abb. inter dilectos nu. 6. & c. super eo. de elect. Felic. in di. c. nu. 2. Navarr. in c. si quando. de Rescript. Bern. Diaz in Præt. Crim. c. 12. qui num. 2. pœnas clericis aleatoris esse putat, ut repellatur à beneficio obtinendo. Cæterum melius fuerit cum distinctione Quæstionem hanc decidere. Nam si infamia facti laboranti (Suppono per eam, quæ iuris est, beneficij collationem irritam reddi) beneficium conferatur, in foro ex terno invalida censetur collatio propter irregularitatem: in conscientia autem retinere poterit, modo paratus sit infamiam eluere, & remota irregularitate habilem se reddere. Cùm enim sic provisus nec à jure, nec ab homine condemnatus sit, non convenit tam gravem illi obligationem imponere, ut dimittere beneficium obtentum debeat, cuius recipiendi nulla unquam fortassis expectanda, aut speranda occasio sit. Vallens. l. 1. de beneficiis. c. 17. Laym. l. 2. Tr. 3. c. 4. num. 6. Silv. V. Beneficium. §. 3. num. 1.

X. Vtum infamia juris, & quæ ex illa nascitur irregularitas, contrahatur sola criminis admissione etiam occulta, in dubio est.

Affirmativa opinio tribuitur Antonino Par. 3. tt. 28. c. 2. §. 9. & 7. Silvestro V. Irregularitas 9. 14. Suar. V. Dis. 48. Secl. 1. num. 17. ubi docet: abstinendum esse ab actibus ordinum illi, qui occulte commisit crimen cui infamia ipso jure annexa est. Idem Fillius tenet Tratt. 19. c. 8. num. 208. Econtra negant. Glo in c. Inquisitio-

nis de accus. Abb. int. Ex tenore de temp. por ordin Covar. l. 3. Var. c. 3. Navar. c. 27. num. 248. Coninck Disp. 18. Dub. 7. nu. 56. Henrig. l. 13. c. 36. & l. 14. c. 5. num. 2. Avila Par. 7. D. 4. Dub. 7. concl. 1. quibus favet Regula desumpta ex. c. cit. de temp. ord. quod per nullum crimen occultum excepto homicidio irregularitas contrahatur: de cuius vero intellectu. V. Avilam par. 7. desp. 2. dub. 2.

R. Per commissiōem criminis occulti, cui ipso iure annexa infamia est, infamia contrahitur fundamentaliter, & quasi in radice quæ infamia deinde per publicationem intra, vel extra iudicium efficitur formalis. Cùm enim ipso iure supponamus additam infamiam delicto, aliquem habere est etiam debet, saltem incompletum. Quia vero infamia esse aliter consistit in diminutione famæ, ad hanc publicatio requiritur, qua facta infamia perfecta censetur, & irregularitas illi annexa contrahitur. V. Gibalnum de irreg pag 386. An autem, quod aliqui querunt, criminis infamia, & irregularitas per paenitentiam tollatur, ex nn. 8. liqueficiam infamiam juris non nisi per Principis dispensationem tolli, & consequenter annexam illi irregularitatem tam diu manere, quamdiu infamia durat. Suar. lo. cit. Dynus in Reg infamib. de Reg. Iur. in 6. Laym. l. 1. Tr. 5. Par. 5 c. 4 num. 9. & 10. Piso sec. Par. 1. c. 1. n. 28. & 26. Fillius l. cit. num. 223. & seq. Quomodo infamia ex iudicis sententia proveniens præcaveri, & evitari queat. V. apud VVesec. becium. l. 3. ff. tt. 2. n. 9.

§. 8. De

§. VIII.

Deprivatione beneficij ecclesiastici.

I. **Q**uemadmodum os bovi trituran-
ti alligare S. Lite: et verant, hoc
est ius qui altari deserviunt, alimenta sub-
trahere; ita in stros ecclesiæ qui muneri
suo non vacant, sed negotia sacerdotalia spi-
nualibus anteponunt, æquitas suadet au-
fere beneficium, & emolumentis inde
provenientibus exuere. Nullus tamen cle-
ricus secularis beneficio suo privandus
est, nisi gravi criminis deliquerit. c. Inven-
tum 16 q. 7. ubi *Glossa*. Non est ergo quis
pro qualibet culpa deponendus. c. i. dist.
61. nec quisquam privati suo beneficio
hinc culpa. c. Satis perversum. dist. 56. Regu-
lates tamen Prælati pro levi culpa remo-
veniuntur. c. *Per tuas de Simo. Sic Glo.* Præ-
te realice grave crimen fuerit, pœnam pri-
vationis non interrogabit iudex, nisi id iure
expressum sit. ut multis allegatis probat.
Lopez in *Præct. Crim.* c. 134. De beneficis
regularibus alia ratio est, quæ Prælati con-
serunt, & auferunt ex qualibet honesta
causa. V. A. 2. 1. 12 c. 22 q. 10.

II. **P**osito casu, quod iudex damnat
Cuius de criminis, cui à jure imposita est
privatio beneficij, non facta huius pœnae
mentione, sed alterius; ex gr. verberatio-
nis, dubium est, an privatus beneficio cœ-
seratur? Affirmandum censeo, si per crimen
iudicis irregularis efficitur. Ad hoc enim ri-
bili aliud requiriatur, quām crimen notio-
num esse, pro sola judicis sententia suffi-
cit. Secus, si criminis non est annexa irre-
gularitas. Hæc enim non quilibet delicto,
sed illis tantum inesse conciur, quæ in ju-

re expressa sunt, ut curii alii dicitur. Covar-
in Clem. si furiosus de homine. Par. 1. §. 1. n. 5.
Suarez V. Disp. 50. Sect. 2. Vallens. lo. cit. 15.
9. Avila Par. 7. Disp. 2. Dub. 6. Conclus. 4.
Quæ vero crimina sunt, pro quibus ipso
jure beneficij suis priventur clerici: quæ
item privationem illam mereantur, quan-
tum sufficere videbatur, diximus in Par. 1.
Tit. 2. §. 6. num. 4. & 5. ut minimè necel-
sarium videatur invicis denuo occi-
nere.

III. An privati beneficio propter cri-
men aliquod, fructus post commissum
perceptos restituere teneantur, ancep-
quæstio est: de qua Scias, ait Iul. Clarus q.
73. n. 9. quod clericus committens delictum
propter quod privari possit beneficio, si-
cet habeat ius in re, quo usque sit privatus,
postquam tamen eo privatus est, teneat
restituere fructus perceptos à die committi-
delicti, vel quos percipere potuit, sive ex-
tent, sive cōlumpi sunt, & sive effectus sit
locupletior, sive non. Et est communis o-
pinio, ut testatur. Diaz in *Præct. Crim.* c.
123. Ita Iul. Clarus cum aliis pluribus, Paulus
à Castro in l. 1. C. de his, quib. ut indigni, ubi
referendo Guili de Cunio in idem penè ver-
bis restitucionem fructuum exigit, si quis
adhæret Salic. Alexand. & Iasoni ibi. Hip-
pol quoq. singulibus suis inservit. n. 525.
nihil aliud tamē allegat, quām aliquos ex-
citatis Doctoribus. Idem tribuitur Baldus
Angelo, & Romano in l. *divortio ff. solv.*
matri. Nomina autem etiam Decius Conf. 1. 8.
Contrarium nihilominus opinionem tue-
tur. Cardinal in Clem. Constitutionem. s.
Ceterum in fine de elect. Philip. Corneus in
di le 1. C. de his, quibus ut indignis. &
Felinus in c. de quarta col. 10. de prescript.
ubi per septem fundamenta probat
hoc.

hoc esse verius, & respondet ad fundamenta in contrarium adducta. Adde inter recentiores. Anton. de Burgos in c. ad nostram. de empt. & vendit. ubi à Felino recedens fundamenta ipsius convellit. Denique Ign. Lopez in Pract. Crim. c. 134. laudata Pauli Castr. opinione quasi communiore, probabile censet, quod quando clericus propter crimen ad restitutionem fructuum damnatur, damnari solum ex aequitate ad restitutionem perceptorum, non autem eorum, qui percipi potuerunt. Satis enim est ecclesiæ, cui applicandi sunt, si clericus restituat fructus quos percepit, quamvis illos consumperit sine eo, quod tam strictè exactio fiat ab eo, sicut si sposiasset aliquem suo beneficio. Verum, quod de consumptis fructibus Lopez addit, restituendos esse, non video unde tanta obligatio manet, si Clericus post commissum delictum satisfecit muneri suo, & in usus necessarios insumpsit ea, quæ ratione beneficij lui percepit. Quocirca multò probabilius est clericum ipso iure privatum beneficio, si ea præstare perget, ad quæ ratione illius obligatur, fructus inde perceptos retinere posse, donec illis presentiam iudicis spoliatur. V. Avilam Par. 3. c. 6. Disp. 6. Escobar Tr. 4. Exam. 3. c. 5. num. 38. Suar. V. Disp. 40. Sess. 2. num. 21.

§.IX.
De poena suspensionis.

I. **S**uspensiō latè, & strictè accipitur. Latè significat separationem ab exercitio cuiuscunq; potestatis, sive sacrae, sive profanæ ad certum tempus. Unde separatio ad tempus in officio advo-

cationis suspensiō dicitur, & similiter in alio quocunque officio, seu munere Propriè & strictè in personis sacris duntaxat locum habet, cum ab execu:ione muneris sui impediuntur. Est igitur suspensiō censura ecclesiastica, qua alicui persona ecclesiastica prohibetur ob culpam suam exercitium officii, vel beneficii ecclesiastici, sive ad certum tempus, sive in perpetuum. c. Querenti de verb significat: Sayrus 4. c. 1. Navar. c. 27. n. 151. Vallen. I. 5. tt. 39. 5. 8. Avila Par. 3. D. 1. dub. 1.

Variè dividitur. Primo in eam, quæ ab officio tantum, eam, quæ tantum ab officio, & eam quæ ab utroque suspendit. Secundò suspensiō ab officio alia est ab officio in totum, alia ab officio quod partem duntaxat. Tertiò alia est penalis, quæ fertur in pœnam delicti, alia medicinalis, quæ intenditur correctio, & emendatio suspensi. Quartò alia est temporalis, alia perpetua. Denique alia est à lure, alia ab homine. Navar. I. c. n. 154. Bonac. T. 1. p. 423. Layman I. 1. Tr. 5. Par. 3. c. 1. num. 2. Avila Par. 3. disp. 1.

II. Suspensiō à divinis propriè est privatio officiorum pertinentium ad septem ordines ecclesiasticos, & septem horas Canonicas. Martinus Papa. & Innoc. IV. in Conc. Lugdun. c. si quis 11. q. 3. c. 1. de sent. excom. in 6. Non enim prohibetur, quicquid divinum est, sed ea tantum, quæ ad officium speciale pertinent. Quamobrem Innocentius IV. loco cit. dicit, ita suspensum à divinis confiteri posse peccata sua, communicare, legere horas Canonicas, assistere sacris, cantare in choro, baptizare sine solennitate, benedicere mensam privatam: quia hæc & similia non depantur alicui officio speciali à jure, constitutione,

ditione, vel consuetudine, cum ad ea qui-
libet Christianus habeat potestatem. At
vero usus solennis Acoluthorum ad dete-
rendos cereos, Subdiaconorum, & Dia-
conorum, presbyterorum, aliorumque sa-
cerorum ministeriorum prohibetur in sus-
pensione a divinis, quia usus eiusdemodi
consentitur proprius alicui officio speciali,
quod eam ob causam institutum est. Ro-
der. Tom. 1. q. 26. artic. 14. Avila Par. 3.
pag. 213.

III. Non tantum privati, & singulares,
sed Universitas quoque, & Communitas
suspendi potest. c. an ne sede vacante in 6.
c. Romana c. si sententia de sent. excomm. in
6 Conc. Trid. Sess. 24 c. 6. Et ratio praestet
est quia Communitas, Collegium, Capi-
tulum, etiam ut sic, capax est culpae, bene-
ficii, privilegii, & simillimi, ergo etiam
privationis illorum. Navarr. l. cit. n. 165. &
Consil. 40. Henr. l. 24. c. 25. Alia ratio ex-
communicationis est, ut infra patebit §.
ii. Monet tamen Suarez. V. Disp. 28. Sct. 3.
Suspensionem ab officio, quantum ad
actus ordinis proprii in Capitulum ut sic,
non cadere, quia eiusmodi non fiunt per
totam Communitatem, sed speciales per-
sonas. Ceterum in tali suspensione, quan-
do sit propter delictum membrorum
Communitatis V. g. Capitularium, qui in-
nocens est, exculatur. At quando sit ob
culpam illius, qui praestet, V. g. episcopi,
sui Decani, omnes simul tenentur. Neque
id mirum videri debet, cum in aliis quo-
que eventibus propter communitatem in
ea contenti innocentes aliquo bono pri-
veniatur. Navar. Consil. 40. Avila de Cen-
sur Par. 3. Disp. 3. Dub. 2. Diana Par. 5. Tr. 10.
Resol. 22. Suarez. V. disp. 28. Sct. 3. Emm.
San. 13.

IV. Cum absque limitatione fertur sus-
pensio, a beneficio, & officio simul sus-
pendit: in qua verò effectus aliquis parti-
culatis exprimitur, ultra se non extendit.
Censura enim non operatur ultra id, quod
significat. Hinc episcopus ab officio Pon-
tificali suspensus intelligitur tantum sus-
pensus ab iis, quae ad usum ordinis episco-
palis pertinent, cuiusmodi est, confirma-
re, consecrare ecclesias, ordines conferre,
& similia. Excipiuntur ergo, quae jurisdi-
ctionis sunt, ut conferre beneficia, ex-
communicare & similia. Neque suspensus
censetur a celebratione Missæ, auditione
confessionum, & reliquorum eiusdem ge-
neris. Bonac. lo. cit. n. 4. Zerola P. 1. num. 2.
Navar. n. 160. Henr. n. 1. Silvest. Q. 5.
Tabien. num. 4. Layman. l. 1. Tr. 5. Par. 3. c.
Avila Par. 3. Disp. 2. Concl. 5. Armillan. 4.
§ 9. Vicissim suspensus ab ordine, non est
suspensus ab aliis iurisdictionis. Iuris-
dictione enim absque ordine consistit, ut in
eo patet, qui electus & confirmatus episcopus
est: quem nemo dubitat etiam ante
consecrationem ea, quae ad iurisdictionem
spectant, exercere posse. V. qua dix.
Par. 1. Tit. 4. §. 2.

Similiter ab officio suspensus non ha-
betur a beneficio suspensus, & beneficii
fructibus, nisi indirecte, quatenus per sus-
pensionem impeditur, ne fungatur mu-
nere suo. At qui ab inferiori ordine sus-
penditur, nec illum, nec illo maiorem e-
xercere potest, ex communis Regula. Cui
non licet, quod minus, nec licere debet, quod
maiusest. Sed a Superiori ordine suspen-
sus ea, quae inferioris ordinis, efficere non
prohibetur. Piasac Par. 2. c. 4. n. 78. Vallens.
l. 5. tt. 39. §. 10. Avila lo. cit Tholos. l. 1. c. 45.
n. 6. Barbos. in c. Tarrum de Privil. n. 29.

V. Cum quis illimitate ab officio suspenditur, ab officio ordinis, & simul iurisdictionis suspensus censeatur. Verum ab officio simpliciter suspensus non censemur suspensus etiam à beneficio ut n. præc. diximus modò per aliū obligationi suæ satisfaciat, quia beneficium propter officium datur. *Cardin. Tusculus V. Beneficium concl. 53. Bonac. n. 9. & 10.*

Et vicissim suspensus à beneficio non intelligitur ab officio suspensus licet propter officium habeat beneficium, nec privatur usu, & exercitio rerum spiritualium, ac temporalium: ac proinde potest, si alias potestatem habet, conferre alteri beneficium. Finitus autem intermedii temporis in utilitatem ecclesie applicandi sunt detractis, quæ substituto propter operam & laborem suum, tribuuntur. *Abb. in c. c. 10. Vintoniensis n. 10. cum Gloss. ibi V. Admiserant. Suar. Disp. 27. num. 34. Diana Par. 5. Tr. 10. Resol. 1. & seq.*

VI. Qui propter contumaciam suspensus est, de fructibus beneficij sui non potest quicquam percipere. Cum enim in potestate ipsius sit liberare se à suspensione per emendationem, & resipiscientiam, sibi imputat mala, quæ ex contumacia non sublata nascuntur. Qui autem in alterius delicti pœnam suspensus est, ne indecorè cogatur fodere, aut mendicare, necessaria & congrua sustentatione sui potest. *Laym. loc. cit. n. 4. Escob. c. 5. n. 49.*

VII. Ab ingressu ecclesie suspensus impeditur ab executione ordinum intra ecclesiam, & ab auditione divinorum officiorum: poterit in ecclesia tamen Sacra menta percipere, orare, & recitare horas, cum non celebratur divinum officium, pertransire etiam non hærendo, aut com-

morando in ecclesia. Quod si illum contingat mori cum signis veræ pœnitentie, censemur à suspensione, & interdicto liberatus, adeo que in loco sacro humati potest. *Navar. c. 27. n. 170. Coninck Disp. 17. num. 59.*

NOTAT præterea *Henriquez* huius generis suspensionem potius interdictum esse. Suspensus enim, propriè loquendo, nec ab auditione rei Sacrae, nec Sepultura arctetur. Addit *Piasculus Par. 2. c. 4. nn. 78.* suspensum ab ingressu ecclesie irregulariter fieri. si in ea exerceat aetum aliquem ordinis sacro deputatum: si tamen exerceat domi, vel in Oratorio privato, non incurrit. *V. Ign. Lopez in Pract. Crim. c. 132. ubi notat, non fieri irregulariter, si in Orazio strictè sumpto celebret.*

VIII. Suspensione ab homine scripto scienda est cum expiacione cause, & instrumentum suspensione intra mensum exhibendum, si petatur. *c. 1. de sent. excomm. in 6.* Id Iudex si non fecerit, suspensionem ab ingressu ecclesie incurrit per unum mensum, quo tamen exacto statim absolvitur censemur. Si autem propter contumaciam ferenda sit, monitione permitti debet. *Bern. Diaz. in Pract. Crim. c. 132. Ign. Lopez c. 133.* Catus vero, in quibus ipso iure Suspensione contrahitur, expicator invenies apud *Silvestr. V. Suspensione. 6. Suar. To. 5. Disp. 31. Av. lan. D. 5. Dub. Navarr. c. 27. nn. 54. Henrig. 1. 13. c. 36. n. que ad 40. Escobar. Tr. 4. Exam. 3. numerat pro Episcopis 24. pro Capitulis 4. pro religiosis 9. pro clericis 38. Escobar. Catus vero, quibus expresse suspenditur episcopus, enumerat *Piasculus Par. 2. c. 4. nn. 80. & seq.* admonens simul, nunquam censemti episcopum suspensionem, nisi de illo mentio expresa*

expressa fiat. c. *Quia periculoso sum desent.* excom. Idem est de Cardinali etiam non episcopo, de rege item, & Imperatore, qui potest suspensi ab ea iurisdictione ecclesiastica, quam habet ad presentandum episcopos.

IX. Ad suspensionem inferendam sufficiere potest peccatum Veniale. Certe excommunicatio minor, malotibus bonis privat, Sacramentorum receptione nimis sum, & tamen pro levi culpa imponitur. *Haec in sum V. Suspensio. Armilla cod.* V. num. 1. *Soto in 4. dist. 22. qu. 3. artic. 1.* *Navar. c. 27. n. 15. Medina in sum. l. 1. c. 11.* §. 8. *Henriq. l. 12. c. 34 n. 1. Avila. Par. 3 Disp. 3. D. 3. Suarez. Disp. 28. Sect. 4. nn. 7.* Quis enim mortaliter delinqueret credat illum, qui una aliqua electione à formâ præscripta declinat, vel unius diei distributiones immetit recipiat? Contrarium hoc tempore plerique Theologitent, & meint, quia suspensionis pena per se maior est, quam ut levis ad illam culpa sufficiet. Quocirca (quod attentè observandum monet Suarius) si propter crimen aliquod gravis suspensio ab officio & beneficio imponatur, & cōmittens eiusmodi actum non nisi venialiter peccet, non incurrit penam suspensionis, undeunque proveniat illius actus levitas à mortali peccato excusans. Præterea si proxim spectas, nonquam suspenditur à luce quisquam, nisi propter peccatum mortale. *Avila. l. cit. Coton in Sum. Diana V. Censura. n. 16.*

X. Qui suspensionem violat, exercendo actum prohibitum, mortaliter peccat, nisi materia levitas, vel alia eum circumstantia excusat. Mortaliter peccare liquet, quia in re gravi non servat præceptum ecclesiæ. Quod vero per levitatem materiæ,

aliasque circumstantias minuatur culpa, aliis etiam in casibus usu venit. *l. 2. q. 7. a.*

7. Hoc loco autem levis materia censetur, si suspensus à iurisdictione recipiat unum testem, vel suspensus ab ordine exerceat unum actum ordiniminiori annexū, vel suspensus ab ingressu ecclesiæ commoretur in ea per exiguum tempus, quando celebrantur divina. *Avila. Par. 3. Disp. 2. Dub. 2. Ledesma. Par. 2. q. 26. ar. 2. Henriq. c. 33 n. 1. Toletus. l. 1. c. 45 n. 1. Escobar. Tr. 4. Exam. 3. c. 3.*

XI. Suspensus non est ab aliis necessariò vitandus, etiam denunciatus, quoniam id nullo iure cauimus reperitur. Lex Charitatis tamen suaderet, ut clericum ab officio suspensum sine causa non inducam, V.g. ad celebrandum, quando is sine peccato, & irregularitatis nota id facere non potest. Similiter ipse cum aliis familiariter agendo non peccat, convenienter Extravag. Concil. Constantiensis, quo eiusmodi communicatio indulgeretur excepto clerici notorio percussore. *Reginald. l. 32. Tr. 2. c. 21 n. 33. Laym. lo. cit. n. ult. Coninck. T. 1. n. D. 15. Dub. 2. Contrarium asserit. Navar. c. 27. n. 163. & Tolet. l. 1. c. 45. n. 4. peccare scilicet mortaliter, qui cū suspensi denunciato communicant in iis, in quibus suspensus est. Quod admitti potest, de communicatione, quæ non sit sine cooperazione ad peccatum ut *Suar.* explicat. *Disp. 28. Sect. 5. nn. 6.* vel quando cooperatur actui iurisdictionis, qua privatus est suspensus. *Avila dub. 4. Concl. 2.**

XII. Episcopus absoluere potest subditos tuos à suspensione perpetuâ etiam summo Pontifici reservata, si proveniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Con. Trid. S. 24 c. 6.*

Navarr. c. 27. num. 162. Quæ verò in puram alicuius delicti pœnam lata est, non potest auferri ab eo, qui imponente inferior est, nisi habeat privilegium, & suspensio provenerit ex delicto occulto. V. Laym. l. 1. tr. 5. par. 3. c. 4. num. 4. tunc enim dispensatio requiritur, quæ ex natura sua Superiori Magistratui est reservata. Denique suspensio certi temporis spatio circumscripta, eo elapo per se interit: simili ter impleta conditione, sub qua emanarat, V. g. quamdiu non satisfeceris. &c. Ita usus & praxis habet, quamvis in Excommunicatione non fiat Escobar. Tract. 4. Exam. 1. c. 2. Forma absolutionis à suspensione hæc esse potest. *Absolvo te à vinculo suspensionis, quam incurristi propter hanc, vel illam causam, & restituo te pristina executioni.* Avila Par. 3. Disp. 6. Henr. 13. c. 35. Silvest. num. 8. Toletus l. 1. c. 46. n. 5. Reginald. l. cit. n. 46.

§. X.

De Interdicto.

I. Interdictum est Censura ecclesiastica, qua interdictus separatur à perceptione quorundam Sacramentorum, à divinis officiis, & ab ecclesiastica sepultura. Vel, est censura ecclesiastica probibens usum quorundam rerum divinarum, ut fidelibus communem, quatenus talis est. Differt à Suspensione, quia hæc privat aliquo usu, non ut communis, sed ut proprius est. Ab excommunicatione, quia hæc privat usum rerum sacrarum, non quatenus talis, sed quatenus est communicatio cum aliis fidelibus V. Suar. Disp. 32. Sct. 1. n. 4. Prædicta definitio abstrahit à loco & perso-

na, ab usu activo, & passivo: atque hæc facilius accommodatur diversis Interdicti speciebus. Nam aliud Interdictum est personale tantum, aliud locale tantum, aliud personale, & locale simul. Locale tantum dicitur, quo solus locus interdicatur. V. g. ecclesia, parochia, oppidum, regnum. Personale tantum, quo sola persona interdicuntur. Inter hæc illud discrimen est, quod solo loco interdicto possint personæ illius, quæ interdicto causam non dederunt, in alio loco audire divina, dare, & suscipere Sacra menta: quando autem personæ interdictæ sunt nulli bi id possunt. c. Si sententia. de sent. excomm. in 6.

Interdictum locale subdividitur in Generale, & particolare. Generale est, quod fertur in locum generalem, id est, qui à Communitate, ut communitas est, adeoque divisis habitationibus occupatur, ut regnum, provincia, civitas, parochia, villa. c. cum in partib. de verb. signific. Particulare vocatur, quo interdicatur certus locus sacer, unus, vel plures, puta, parochialis ecclesia, quo nomine veniunt etiam capellæ, & cœmeteria: quemadmodum suburbia civitatis nomine. c. Si civitas de sent. excomm. in 6. Reg. in 132. Tract. 1. c. 1. Nulla par. 3 Disp. 1. Escobar Tr. 4. Exam. 4. c. 1. Eadem analogia servata subdividitur Interdictum personale. Aliquando enim populus, aliquando persona singularis interdicitur: & propter mortale, & propter Veniale peccatum. Henr. 13. c. 42. Diana. Par. 5. Tr. 10. Resol. 78. Toletus l. 1. c. 53. n. 8.

II. fidē, qui excommunicare, & suspendere, interdictū quoque ponere possunt aliqui Prælati tamen, puta Regulariū non

nisi personas interdicunt, Ecclesiæ verò quamvis sibi subjectas, interdicere non permittuntur, tum quia ad finem religiosa gubernationis non conductit, tum quia scandalum inde, & perturbatio oriretur. Nec Capitulum jure ordinario habet potestatem interdicti ferendi. c. quæsivit de his, quæ sunt à majori part. Capit. Ex consuetudine tamen, aut privilegio aliquando ibere potest c. Cum inter. de consuet. Episcopus autem sine consensu Capituli interdictum ferre posset, contraria consuetudine, & præscriptione quadam, qua derogatur c. quæsivit citato, & alius in quibus Capituli consensus requiri videtur. Angel. V. interdictum§. 3. Silv. ed. num. 2. & seq. Suar. V. Disp. 36. Sect. 1. Pilli. tract. 18. c. 1. num. 21.

III. Quæ tempore interdicti localis prohibentur adhæc 7. genera revocantur.

1. Est omne exercitium certo ordinis Ecclesiastico deputatum, sive Clerici sint presbyteri, sive presbyteris inferiores.

2. Celebratio divinorum, puta Missæ, Horarum Canonicarum, & similium.

3. Administratio Sacramentorum, excepto Baptismo, Pœnitentiæ, &c. de quibus num sequente.

4. Collatio Ordinum. c. Responso. §. penult. de sent. excom.

5. Ecclesiastica sepultura, id est, in Ecclesiæ, cœmeterio, & extra illud cum officio conlueto. c. Cum & plantare c. ut privilegia de privilegiis. & 6. Episcoporum. eod. it. in 6.

6. Pulsatio campanarum, si pro divinis officiis facienda est.

7. Apertio januarum Ecclesiæ, eo tempore, quo divina celebrantur. Suar. To. V. Disp. 34. Regin. l. 32. tr. 3. c. 28. Tol. l. 1. c. 53. n. 3.

IV. Excipitur, ut dixi, Baptismus, & confirmationis collatio: item pœnitentia, & absolutio sanorum, qui causam non dederunt interdicto: & grorum quoque, & morientium SS. Eucharistia per modum viatici. Extrema Unctio tamen semper neganda est, ut sepultura Ecclesiastica quoque. c. quod in te. de pœn. & remiss. Si tamen contingat aliquem interdicti tempore in Ecclesia humari, non est exhumandus, cum multa, quæ fieri prohibentur, facta teneant. Gloss. in V. Forma c. à nobis de sent. excom. Reginald. loco cit. c. 27. Barb. in c. Resp. de sent excom. Piaſa. in Praxi part. 2. c. 4. Escob. tr. 4. exam. 4. c. 2. Conceditur præterea, ut singulis diebus Missa celebretur officiū divinū fiat in Ecclesia propria, & Oratorio per Episcopū approbatō, januis clausis, & sine sonitu campanarum, exclusis excommunicatis, & interdictis. Diebus verò solennibus Natalis Christi, Paschatis, Pentecostes, & Assumpt. B. M. V. solenniter omnia divina officia celebrari possunt, etiam in præsencia interdictorum, qui etiam ad participationem divinorum admittuntur, sed excommunicatis exclusis. c. alma mater de excom. in 6. Diana part. 5. tract. 10. Resolut. 60.

NOTA. Prædicta festa inchoantur à primis Vesperis: Pascha verò à Gloria in Excelsis. Sabbati Sancti. Præter hæc licet conciones habere, inque eum finem campanas pulsare. Item pro Ave Maria, secundum consuetudinem, & ad deducendas Sacram Eucharistiam, ad indicandas diei horas, vel Conventum, & Congregationem evocandam. Suarez. Disp. 34. Sect. 3. num. 18. Reginald. loco cit. cap. 28. num. 34. Ferdinandus, pag. 477.

Valentia Disp. 7. quest. 18 pun. 2. Vallenf. l. 5. et 39. §. 11. num. 4.

NOTA. Canonici, & Clerici officiis divinis tempore interdicti non minus interesse debent, quam extra illud, & qui non veniunt distributiones amittunt, si-
cū interdicto non extante perderent, si
divinis officiis non adessent. c. Alma cit.

V. Clerici, qui nec causam interdicto dederunt, neque violarunt illud, tempore interdicti localis se peliti possunt in loco specialiter interdicto, modo fiat absque solemnitate, & campanarum pulsu. Imò sepeliri possunt cum divino officio Missæ, januis clausis, & summissa voce, si cœmeterium extra Ecclesiam sit, officium in Ecclesia celebrari poterit, deinde cadaver in cœmeterium cum silentio transferri. Bonac. Tom. I. pag. 449 & pag. 450. Avila part. c. Disp. 4. Sess. 2. Dub. 4. De privilegiis Ordinum Regularium tempore interdicti, quæ multa & magna, consule Compendium privilegior. FF. Minor. & alior. Ordinum. Item Roderic. Tomo II. quest. 108 art. 2. & Armillam V. interdictum num. 40. Sed dubitare licet, an non revocata sint? Concil. Trident. enim Sess. 25. c. 12, mandat, ut censuræ & interdicta, nedum à Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo, à regularibus in illorum Ecclesiis publicentur, atque seruentur. Per hoc revocata esse Regularium privilegia de suspensione interdictorum, seu interdictis non servandis constanter docet Navar. c. 27. num. 190. & latius ex professo Consil. 7. de privilegiis: quam sententiam verissimam esse contendit Nicol. Garz. de benef. part. 3. c. 2. à nu. 278. & consultos ab Episcopo Abulensi

Cardinales idem respondisse testatur. p. 5. c. 8. n. 87. Idem sentit Pias. in praxi pa. 11. c. 3. n. 41 & seq. Vallenf. in Paratulus l. 5. tt. 33. §. 2. Laym l. 1. tract. 5. par. 4. c. 3. n. 3. Contrariam opinionem, quod non sint ejusmodi privilegia revocata, tenet Henr. l. 13. c. 48. §. 1. Sayrus de Censur. l. 5. c. 13. n. 24. & 25. Fr. Emm. in Bullam Cruciate §. 5. n. 15. & in addit. n. 13 & 35. Item To. II. qq. Regul. q. 112. art. 1. Ioan. de la Cruz c. 7. Dub. 2. Concl. 2. Diana part. 2. tract. 2. Resol. 133. V. que dix. in par. 1. Tit. 15. §. 12.

VI. nomine Clericorum, quibus præfata licentia datur, veniunt omnes perso- næ Ecclesiasticæ, incolæ, & indigenæ, reli- giosi utriusque sexus, eorumque Noviti, Cleri, i. prima tonsura initiati, si bene- ficium habeant, aut ex mandato Episcopi alicui Ecclesiæ serviant, vel in literatum studio, tāquam ad majores ordines acci- piendos vel serventur juxta Con. Tr. dispo- sitionem Sess. 23. c. 6. Denique Clerici con- jugati cum virgine, & unica, qui ex Epis- copi mandato in aliqua Ecclesia serviunt. Soto in 4. Disp. 22. q. 3. art. 1. Avila l. cit. Co- ninc. Dub. 2. n. 30. Cov. c. alma par. 2. §. 4. n. 4. Intentio enim capitis alma est, provi- dere, ut tempore interdicti dīvina officia in Ecclesiis peragantur, sicuti prius, ad quod Clericorum necessaria præsenta, & licentia est.

VII. Quia Religiosi in favorabilibus tantum Clericis & Ecclesiasticis annu- rantur, quemadmodum in par. 1. Tit. 1. §. 1. n. 4. diximus, Clero interdicto, non cen- sentur interdicti nisi ex causa interdicti, aliisque circumstantiis aliud colligatur. Interdicta autem familia etiam contenti in ea Cleri, i. interdicti sunt; nec proderit ab ea post latum interdictum recessisse. Hic uti

lēcūtū non obest de novo ad illam accēdere, postquam lata censura est. *Silv. V.* Clericū 1. § 1. *Suar. Disp. 32. 8. 2. n. 17.* Popu-
lo civitatis interdicto non censentur in-
terdicti, qui habitant in suburbis, nisi
sint de populo Civitatis. Nam Civitatis
domine continetur id solum, quod mu-
torum ambitu continetur. *Cotta in Me-*
morab. V. Civitas.

VIII. Qui interdictum violant, locale, aut personale, mortaliter peccant, (nisi levitas materia excusat) & in primis Cle-
rici. In illos enim primario diriguntur pro-
hibitio, ut per ipsos alii constringantur
ad eisdem legis observationem. Contra
locale interdictum (ut ex dictis n. 2. pa-
rat) peccat Clericus 1. si contra interdi-
ctum actum aliquem ordinis sui pro-
prium exerceat, per quod etiam irregu-
laris efficietur. 2. Si specialiter interdictus
sacerdos officii interfit, vel Sacra menta si-
bi prohibita accipiat. 3. Si aliquem per-
sonaliter interdictum post interdicti de-
nuntiationem divinis interesse, vel divi-
nis celebrare permittat; intellige, de illis,
quibus Ecclesiæ regimen commissum
est. *Avila Disp. 5. Dub. 1. Henr. l. 13. c. 46. n.*
3. Nav. c. 27. n. 185. Diana part. 5 tract. 5. Ref.
*39. Locali interdictum violatur a Cleri-
ci. & Regularibus, si non servata mode-
tatione in c. *Alma prescripta* divina offi-
ciorum habetur. Hoc est, adhibito campa-
nium pulsu, elata voce, quæ foris at-
ditatur, vel januis aperiatis, aut excommun-
icatis & interdictis admissis. c. non est
robis deffonsalib. *Barbosa* in c. *Alma mater.*
de sentent. excomm. in 6. Similiter Laici
peccant faciendo aliquide eorum, que
interdicto prohibentur. *Suarez Disp. 33.*
*8. n. 12.**

IX. Dubium est, an Laici non perso-
naliter interdicti peccent, non observan-
do interdictum? In quo non una om-
nium Doctorum sententia est, immo Ca-
jet. in V. interdicti violatio, in dubium re-
vocare audet de Clericis, an violando
interdictum lethaliter peccent: quem-
que nemo sequitur, nos quoque defera-
mus. Reliqui mitius, aut durius, pro suo
quilibet ingenio loquitur. Probabile ex-
ultimo, nisi dolus, aut vis adhibetur, non
peccare mortaliter, & universè Laicum,
qui non personaliter interdictus inter-
dictum violat. Hanc esse communiora
sententiam Layman quoque alias severior
agnoscit c. 3. n. 2. & colligitur ex c. si sen-
tentia de sent. excom. in 6. ubi dicitur.
Cum propter delictum Domini, vel Re-
ctoris & civitas interdicta, cives ejus-
dem, qui culpabiles non existunt, dum-
modo ipsi non fuerint interdicti, pos-
sunt extra ipsam licetè interessi divinis.
Ubi *Barb.* si interdictum loci solius esse
ponamus, non verò populi, ita ut perso-
nas non liget, sive ob culpam Domini,
sive ob culpam ipsius populi prolatum
sit, culpabiles tantum comprehendit, ut
concludant expressi verba hujus textus.
Dummodo ipsi non fuerint interdicti. Si au-
tem interdictus fuerit populus, singula-
res de populo censentur interdicti. Ger-
man. in *Io. Andr. Anchah. Franch. Steph. Co-*
sta. Iovianus in Ration. l. 5. pag. 316. Alagona
in Comp. p. 781. Vgolinus de Censuris Fab. 5.
c. 6. & c. 1. Sagr. l. 5 c. 2. num. 6.

DIXI. *Nisi dolus aut vis adhibetur. Quia*
graviter peccare manifestum est, eos, qui
interdicti tempore fraudulentur induce-
rent sacerdotem ad celebranda divi-
na, aut clausas Ecclesiæ valvas violenter
referant.

referarent, cogerentque Ministros ad aliquem actum, qui propter interdictum absque peccato exerceri non potest. Quocirca ut à culpa immunes habentur Laici non interdicti personaliter, absque injurya & damno aliorum non observent, necesse est.

X. Quod attinet pœnas violantium interdictum Ecclesiasticum hæc sunt.

i. Quamvis à Laico per mortale peccatum violetur, nullam tamen à jure constitutam pœnam incurrit, præter excommunicationem in quibusdam casibus de quibus *Avila* pag. 289.

ii. Clerici qua sacerdotes, qua regulares interdictum violantes per exercitium aliquius ordinis sacri ineligibles sunt activè, & passivè, irregularitatem incurront, & suspensionem ab officio, & consequenter à jurisdictione, possuntque per sententiam privari beneficiis, aliisque arbitriis pœnis affici. *Suar. D. 34. S. 4. Laym. I. 1. tract. 5. part. 4. c. 3. n. 3.*

iii. Si Clericus aut Sacerdos non interdictus in loco non interdicto, homini interdicto Sacramentum aliquod conferat, ex probabili sententia non incurrit irregularitatem, quia hoc nullo jure expressum legimus.

iv. Qui Clericus cum nominatim interdicto, in illis rebus, in quibus interdictus est, communicat, præter peccatum quod esse lethiferum potest, ab ingressu Ecclesiæ prohibetur, donec satisficiat ad arbitrium illius, qui interdictum posuit.

v. Domini temporales, qui in terris suis interdicto suppositis cogunt aliquem ad divina officia celebranda, vel ad ea vocant audienda, aut percipienda, alios præsertim excommunicatos aut interdi-

ctos, vel impediunt, ne excommunicati publicè, vel interdicti ab Ecclesia exeat, excommunicationem incurront. *Clem. Gravis de sent. excomm.*

vi. Qui interdictum locale generale violat, celebrando, aut inuocando aliquem ad divina officia in loco interdicto peragenda, vel interdictos ad illa admittit, vel Ecclesiasticam sepulturam imperit, ab ingressu Ecclesiæ prohibetur, donec satisficerit illi, cuius sententiam contempsit. *Avila part. 5. Disp. 3. Dub. 4. Suar. Disp. 34. Sect. 5. Reginald. I. 32. tract. 3. c. 31. num. 48. & seq. Piasec. part. 2. c. 4. tt. de pœnis num. 75. Laym. I. cit.*

xi. Superest interdicti relaxatio, que non uno modo conficitur. At primum quidem generale interdictum Communitati impositum, innocentium respectu, qui nullam interdicto causam dederunt, per se cessat si soluta Communitate. Neque enim aliter tenebantur, nisi quod esset pars communitatis. Non cessat è contra illorum respectu, qui culpabiles sunt, quia hoc interdictu personæ affixu est. Quia etiam interdictu latum in Collegium, si uno excepto omnes Collegiæ moriantur, solum illum ligat, quoniam in illo Collegio virtualiter perseverare cœlētur, cum iura illius sustineat. *V. Barb. in c. nullus de ele. & par. 1. tt. 6. §. 2. n. 4. Secundò, interdictu ab solutè, ac nullo temporis ambitu præfixo latum nō aliter tolli potest, quam per voluntatem, & relaxationem illius, qui illud imposuit; vel ab alio ad id legitimam potestatem habente. Locale autem ne quidem ædificio destruто perit, quia ipsum solū, quod est basis, fundatētum ædificii affectum interdicto existimatur. Tertiò ab interdicto locali ab ipso jure imposito,*

posito, cùm reservatum non sit, Episcopus absolvere potest: ab interdicto personali autem non potest quenquam absolvere, nisi sit occultum juxta dispositiōnem Concil. Trident. sess. 24. c. 6. A quā licentiā excluduatur inferiores habentes jurisdictionem ordinariam, & Episcopalem, ut declaratum est à Congregatiōne Cardinalium. *Avila* part. 5. *Disp. 6. Dub. 1.* Parochi nihilominus jure communi absolvere possunt ab interdicto personali particulari non reservato, c. nuper de sent. excom. *Bonac.* Tomo 1 pag. 454. & Tomo 3 pag. 455 *Reginald.* l. cit. c. 32. *Fernandez* in *Exam. Theol.* p. 480 *Suarez* *Disp. 38. sect. 2. num. 8.* Addens pro absolutione facienda necessarium esse, ut causa tollatur; satisatio fiat, vel sufficiens cautio detur.

§. XI.

De Excommunicatione.

I. Excommunicatio est Censura Ecclesiastica, qua homo baptizatus pravatur consilio fidei iuri, participatione Sacramentorum, & communib[us] Ecclesiast[icis] suffragiis. *Velbrevius.* Est censura Ecclesiastica, separans hominem à communione. Per Censuram, quæ generis loco est, excluditur irregularitas, quæ propriè Censura non est, sed inabilitas quædam. Per reliqua excluditur suspensio, & interdictum, quæ per se, & formaliter non privant communione, seu consortio fidelium. Colligitur ex *Matth. 18. v. 17.* Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi velut ethnicus, & publicanus *1. ad Timoth. 1. v. 20.* Quin etiam ex *Matth. c. 16.* potestatem excommunicandi probat *S. August.* in epist. 75. ad auxilium. Spiritualis pena est (anathema) quæ sit, quod scriptum est, quæ ligaveris in terrâ,

ligata erunt in cælis: animas obligat. Ecclesiast[ica] disciplina hæc severissima est, ut *Calv.* loquitur 1. 4. *Inst. c. 11. Sect. 2.* & quasi ultimum fulmen, non nisi in necessitate adhibendum. *Petr. de Soto* *Instit. Sacerd. 11. de Clau. Lect. 1. ang. 1. silvest. Arm. & al. Sum.*

NOTA. Excommunicationis usus etiam apud sectarios nostros viget. Quamvis sub initium novi Evangelii, quod longius ab Orthodoxâ Ecclesia recederent, Censuras, & Ecclesiasticas penas omnes sustulerint, populo libertate promissâ, successu temporis tamen, cum vitia immensum crescere animadverterent, de freno, & excommunicatione ab exilio revocandâ *Lutherus* ingle sollicitus fuit, quemadmodum ex *Colloquiis* ipsius, Germanicis, & Latinis patet. Sed populo jam ad effænem licentiam assuefacto, & dominationem, quâ impotenter Ministri uterentur, formidante non sine magno labore, & contradictione multorum resistita est. Nec defuerunt ex doctoribus, qui semel explosam excommunicandi potestatem nullo modo revocandam libris publicè propositis contendenter, quos inter eminuit *Thomas Erastus Medicus Heidelbergensis*, cui mox *Theodorus Beza* contrario scripto pro foendâ Ecclesiast[ica] disciplina se opposuit. *V. Summam Casuum pro Sectariis* *Gretseri* 11. de *Sacram. Pænitentia.*

II. Excommunicatio dividitur 1. in majorem & minorem. 2. in eam, quæ est ab homine, & eam, quæ est à Jure. 3. in eam, quæ est latæ sententia, & quæ est ferendæ, quam aliqui comminatioriam vocant. 4. in eam, quæ justa, & eam, quæ injusta est. Denique alia sit per sententiam generalem, alia per specialem. *Bonac.* Tom. kk. 1. pag. 2.

3. p. 374. Major excommunicatio privat
participatione Sacramentorum activa,
& passiva. Minor passiva tantum, & fer-
tur aliquando propter peccatum Venia-
le. Excommunicatio à Jure dicitur, quam
inficit Jus Canonicum, Synodus gene-
ralis, vel Nationalis. Ab homine vero quā
sua auctoritate aliquis Index Ecclesiasti-
cus fert. Latæ sententia vocamus, quæ ip-
so facto, absque alia Judicis sententia in-
currunt. Ferenda, in qua Judicis senten-
tia requiritur. c. à nobis de exceptione & fin de
Cler. excom. & nuper & c. pen. de sent. excom.
Quæ in Bulla Cœnæ Dom. continentur
à Jure possumus, quam homine consententur
esse: & instar perpetuæ legis etiam mori-
te Papa manent, licet annua promulga-
tione quodammodorenoventur. Bonac.
L. cit. Salas de leg. Disp. 1. Sect. 9. n. 62. Suar.
eod. 1. c. 10. num. 15. Franc. Leo. in thesaur.
Eccl. par. 3. c. 38. num. 160.

III. Causa finalis excommunicationis
est bonum, & utilitas hominis, ut à malo
resipiscat, ad bonum se convertat, vel à peci-
cato perpetrando terrahatur. Propterea
vocatus disciplina, medicina, nervus &
gladius spiritualis. c. Medicinalis de excom.
in 6. Abb. in c. Sacro. n. 2. eod. Causa efficiens
non admittit Laicum, nec Clericum, qui
solam ordinis potestatem habet, nec sim-
pli curiam, aut Parochum, quam
vis ex præscripta consuetudine existinet
tur posse à nonnullis. Sum. confess. Abb. in
c. Sacerd. de off. Ordinar. & c. quis contra de-
fato comp. Nec excommunicare licet illi, qui
ipse majori excommunicatione ligatus est.
c. audivimus 24. q. 1. Eadem ratio est de su-
pensi & interdicto Palud. in 4. Disp. 18. q.
2. ar. 3. Coton. in Sum. Utana V. Censura 4.
Excommunicationem igitur faciat istan.

tum, qui habet jurisdictionem Ecclesiæ
sticam in foro externo, eamque non im-
peditam. Ejusmodi est Sum. Pontifex, Pa-
triarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Conci-
lium generale, particulare, aut provincia-
le, Generalis ordinum religiosorum, Ab-
bates, aliqui Prælati Regularium, juxta
statuta & privilegia sua. Nav. c. 27. n. 5. Va-
lent. IV. Disp. 7. q. 17. p. 1. Hugolin. Tabulae
Saxorum 1. 5. Angel. V. excom. 8. d. v. & alii sum-
misæ Roder. II. q. 60. ar. 1. Causa materialis
duplex est, remota, & proxima. Remota
est subiectum, seu persona, quæ excommunicatur.
Propinqua vero culpa, propter
quam ea quæ in majori excommunicatione
non quælibet, sed mortal is. c. n. 11. q. 3.
c. 1. de judiciis & sacro. de sententia excom. Per-
sona facta, qualis est Communitas, Uni-
versitas, Collegium, Capitulum, non est
capax excommunicationis, quia ordina-
tio continet aliquos innocentes. c. contin-
git c. Sacro. c. Romano. de sent. excom. c. 18.
DD. Fieri tamen aliquando, & à seid. visum
testatur Zerola par. 2. V. excom. n. 7. quo in
eventu tenere quidem excommunicationem,
sed non ligare innocentes de Uni-
versitate, vel Collegio. V. quæ digimus
Ticat. §. 2. n. 6. Alia ratio suspensioni &
interdicti est, quibus non raro puniun-
tur integræ civitates, ita tamen, ut spiri-
tualibus bonis neminem innocentem pri-
vent. S. Thom. supplem. q. 22. art. 5. Vivianus
in c. Romana de sent. excom. Suar. Disp. 18.
Sect. 2. Laym. l. 1. tr. 5. par. 1. c. 1. n. 6. Coton. in
Sum. Utana V. Censura 4. 13. Denique tor-
talem causam constituant, vel perficiunt
intentio excommunicantis, & modus, seu
verba sufficienter expressa. Ad illam, que
propter delictum præteritum fertur, i. pre-
mittenda est tria monitio competenti-
bus

bus intervallis facta. c. *Constit. de sent. excom.* & in casu necessitatis, ut si partium litigantium pugnæ, & cædes timerentur, una sufficiet. Tuac autem sex dies dandi sunt, exprimendo, ut duo primi sint pro prima, secundi pro secunda, tertii pro tercia admonitione. Nec intereat scripto an verbo fiat admonitio. *Abb. in c. sacro. de sen. excom.* Ipla tamen excommunicatio (quæ est secunda circumstantia) in scripto fieridebet; in quo scripto causa propter quam, exprimatur. Aliter qui excommunicationis sententiam fert, contrahit la-
suspensionem per mensum ab ingressu Ecclæ, & participatione divinorum officiorum. c. *Cum medicin. de sent. excom. in 6.* Causa autem propter quam, rationabilis & manifesta sit, oportet, neque sufficit soli excommunicanti notæ esse. Si tamen abiq; tria monitione facta excommunicatio fuerit, valebit. *V. Bar. in c. cit. cum medicin. Frane. Leon. in Theaur. Eccl. Par. 3. c. 38 n. 5.*

IV. Ad qualitatem excommunicatio-
nis pertinent justitia, validitas, & nulli-
tas. Justa excommunicatio censetur, cui
nulla circumstantia, & causa necessaria
debet. Injusta fit ex unius defectu, quod
si essentiale fuerit, nullam reddit, adeo
ut in nullo foro recipienda, nec ulli ho-
minum timenda sit. *Gloss. in c. sententia 11.*
q. 3. Porro tripliciter injusta excommuni-
catio dici potest. 1. ex parte ipsius ex-
communicationis. 2. ex parte excommuni-
cantis. 3. ex parte excommunicati. Et in
omnibus adhuc dupliciter, vel ex defec-
tu alicujus essentialiter requisiti, &
tunc, ut diximus, nulla est, vel non requi-
siti essentialiter, & tunc injusta quidem
est; sed valida.

Primo igitur ex parte excommunicata-

tionis accidit 1. cùm tria monitio non
præmittitur, & tunc injusta est, sed valida
Gloss. in c. sacro. de sent. excom. Invalida
quoque si nulla omnino admonitio fiat.
Innoc. tamen in c. illud de Clerico excom. ut
validam agnoscat: sed malè, quia cùm
nulla omnino monitio præmittitur, nul-
la contumacia est. 2. Cùm errorem con-
tinet intolerabilem, injusta, & nulla cen-
setur. c. *solet c. Venerabilibus. de sent. excom. in 6.* Error intolerabilis est, excommuni-
care hominem, qui opus misericordiæ
vel alterius virtutis exercuit, aut omisit,
quod facere absque peccato non pote-
rat. 3. Cùm excommunicatio non fertur
in scriptis, & cum causæ expressione jux-
ta c. *Medicinalis hoc tt. est quidem insulta,*
sed valida, ut in cit. cap. & à DD. passim
probatur.

Secundo, ex parte excommunicantis
injustitia fit 1. per malam intentionem,
ex qua tamen non redditur excommuni-
catio invalida. Hoc enim peccatum
non tam justitia, quam charitati adver-
satur. 2. Quando publicè suspensus, aut
excommunicatus est, nec justam, nec va-
lidam sententiam feret. Si autem non
publicè excommunicatus est, va id est
sententia. *Panormitan. in c. excommunicato.*
num. 7. de prescript. *Felinus in c. ad probandum. de re judicata.* 3. Quando nullam
jurisdictionem habens excommunicat
exemptos, vel non subjectos sibi. c. *quan-*
to de privilegi. injusta simul & invalida
excommunicatio est. c. *Nullus de Pa-*
rocho.

Tertio ex parte excumunicati 1. cum
debito modo appellavit, & adhuc senten-
tia excommunicationis fertur, nullius
roboris est, c. *ad presentiam de appell.* 2. cum

revera non nisi venialiter peccavit, con-
victus tamen est de graviori peccato, &
contumacia per testes, in foro conscientiæ
nulla est sententia, in exteriori autem
pro valida habetur, & servanda est, do-
næ veritas eluceat. *Gloss. in c. per tuas de
sentent. excom.* Alias ex injustâ propter
contemptum fiet justa etiam in foro
conscientiæ, & coram Dœo c. cit. per tuas,
& c. illud 24. quæst. 3. Excipe casum, quo
sic excommunicatus absque ullo scan-
dalo, vel occulte celebraret. *Covar. in c.
Alma mater. part. 1. §. 7. num. 7.* Hinc li-
quet, quo sensu accipiendo sit illud *S.*
Greg. relatum in c. 1. 11 quæst. 3. sententiam
excommunicationis sive justam, sive in-
justam esse timendam: illam videlicet,
quæ quamvis repte insulta, non tamen
omnino invalida est, & taliter in exteri-
ore foro pro justa habetur. *Petr. à Soto.
Lect. 3. de excom.*

V. Effectus justæ excommunicationis
multi sunt, & maligni, corporales, &
spirituales, ut *Sylv. loquitur* §. 3. num. 1. e-
numerans particulatim 22. quos *Layman.*
ad undecim redigit *L. 1. tract. 5. part. 2. c. 2.*
Generatim verò & summiè tres cele-
brantur. Nam excommunicatus primò
privatur activa & passiva susceptione
Sacramentorum, ita ut nec Sacra-
menta administrare, nec suscipere absque gravi
peccato possit. *quia c. Engeltrudam* 3. quæ. 4.
excommunicatus dicitur esse reclusus à
corpo Ecclesiæ. Et frustra tenent ali-
qui non esse effectum, sed ipsam essen-
tiæ excommunicationis. Hæc enim nō
nisi causaliter privatio appellatur. Secun-
dò privat communibus Ecclesiæ suffici-
giis, ita ut nec sacrificium Missæ, nec pub-
licas orationes Ecclesiæ pro excommu-

nicato offerre licet. *Dico publicas.* Quia
privatum quilibet orare pro excommu-
nicato potest; imò *Sacerdos in Memento*
pro eodem licet orat. *Sylv. §. 2. n. 1.* Tertio
privat externis quibusdam bonis com-
munibus, hoc versu contentis.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.
Per *Os* prohibetur collocationes verbo,
aut scripto. Per *Orare* conventus in sacro
audiendo, orando, recitando horas, can-
tando in choro, & similia. Per *Vale*, salu-
tationes, obsequia, donaria, honores, &
reverentia signa. Per *Communionem hu-
mani, & civiles contractus: intellige quo-*
ad peccatum. *Excommunicatus* enim cum
aliis contrahendo peccat. *c. illud de Clerico
ex com. deposito ministr. ubi Gl. & DD* Quod
validitatem verò dicunt aliqui in gratiam
non excommunicati pro validis agnoscit;
sed modò obtinuit, ut absolute validi
censeantur. *c. intellect. de jud. Laym. l. 1. tr. 5.*
P. 2. c. 3. §. Porrò *Testamenti* confectione
quoque necessitas licitam facit. *Avila* *P. 2.*
c. 6. Diff. 6. D. 6. Anton. peregrin. l. 2. de jure
Fisci *p. 216.* Professio religiæ sine gravi
peccato licet non facilè futura sit, valida
tamen erit. *Avila* *l. cit. Limita, nisi excom-
municatus beneficium Ecclesiæ ha-
beat. Tunc enim si de bonis Ecclesiæ co-
trahit, actus non valebit. *c. veritatis de dolo.*
& contumacia *c. Pastoralis. de appell.* *Sylv. §. 3.*
q. 15. Tolet. l. 1. c. 11. n. 3. & 4. V. quæ diximus in
par. 11. Tit. 7. §. 2. D. 7. Per *Mensam.* Intelli-
gitur simul vesci, in uno lecto cubare, in
eodem habitaculo manere, nisi diverse
cellæ, seu mansiones sint. Atque in his,
qui cum excommunicato communicat,
nec unde excusentur, possunt prætende-
re, excommunicationem minorem in-
currunt. *c. nuper de sent. excom.* *Fagun. l. 2.**

is 1. prae. Eccl. c. 5. n. 15. Excusantur autem, quibus aliqua ex his causis patrocinatur. *Vile, lex, humile, resignorata, neceſſa.*

Vile comprehendit ea, quae ad salutem animæ excommunicati vel Ecclesiæ utilitatem spectant. *Abb. in c. Dilect. de excepe.* Licer enim horrari illum ad pœnitentiā, consilio regere & instruere. *Lex* de matrimonio intelligitur. *Colloqui, convensi, reddere debitum licet.* Per *Humile* significantur servorum officia, familiarium, & liberorum. *Ignorantia* non affectata communis omnium excusatio est. *Vt Neceſſitas* quoque qua urgente, consilio, auxilio, petendo & accipiendo cum excommunicatis impunè agimus. *Excipitur* autem in his omnibus communicatio quoad divina, nisi ignorantia excusat, vel periculum mortis. *Glo. in c. cùm desideres. de sent. excom. c. Inter alia eod. Bonav. in 4. d. 18. q. 5. Reginald. I. 32. Tr. 1. c. 15. n. 97. & sequ.*

Not. A. In communicatione cum excommunicatis, à peccato mortali paruitas materiæ excusat, ut si exigua pars Missæ cum illo audiatur, vel privatim cum eo Horæ Canonicae recitentur. *Diana* Par. 5. *Tract. 9. Resol. 89. & 93.*

VI Excommunicationis sententia nec appellatione, nec mora suspenditur, sed paratam executionem habet. *c. Pastoralis.* *§. Verum. c. ad bac. de appell. & c. ad reprimendam. de off. Ordinaris. & c. is cui. §. ult. de sent. Excom.* ubi *Glo. & DD.* contentiunt, quod Centuria secum trahit executionem. Nec opus est caulam investigare, quia ipso jure sic constitutum est, ad præcavenda innuēra mala. *A lia ratio est* sententiæ declaratoriæ, quia quis incurrit excommunicationem declaratur, quia per appellationem suspensi potest, ut di-

ximus in *Tis. 10. §. 11. Dub. 10. Glo. in c. Cuspi* tientes. *de el. in 6. Nav. in c. cum contingat. de rescript. Pias. Par. 11. c. 4. num. 87.* addens licet communicari posse cum sic excommunicato nec ipsum si celebret, incurrit irregularitatem, si consideret suæ appellationi; securius tamen est, in talibus abstinere ab actibus, qui inducunt irregularitatem, cum vultatum sit etiam iniuriam excommunicationem ligare, & id, quod salutarius est animæ, sequendum sit. *q. 1.* Porrò hic duo *Notanda* sunt. *1. Prædicta intelligi & valeare, sive appellatione iusta sit, & cum bona sit, de concepta, sive non.* *V. Barb. in c. Sape 44. de appellationib.* *2. Locum habere in excommunicatis non toleratis, de qua re legendi.* *Avila. P. 2. c. 6. Disp. 2. & Disp. 8.*

VIII. Hactenus de effectibus generali, & quasi summatiæ egimus. In particulari multa supersunt declaranda. Ac potissimum de beneficiis notanda sunt lequætia.

1. Excommunicatus licet non privetur beneficiis ante obtentis, ad nullum, cuiuscunque notæ, ac dignitatis sit in excommunicatione accipendum habilis celeratur, irrita que est omnis electio, præsentatio, collatio, institutio. &c. etiam quando ignorat, se excommunicatum esse. *c. Postulatis. c. ult. de clericis excomm. & favet Regula, quam Abb. laudat in c. ult. de clericis excomm. nu. 3.* Prohibito exercitio ætus censetur prohibitum illud omne, per quod pervenitur ad illum actum. Cùm igitur excommunicato prohibetur beneficii ecclesiastici usus, ea quoque prohibita censetur, sine quibus nemo beneficium adcepitur, præsentatio, collatio, & simil. amplia ad rescriptum, & impetracionem beneficii, quæ nulla est. *Avila Par. 2. c. 6.*

D. 2. Vallens. de benef. l. 1. n. 21. Escobar
Tr. 4. Exam 2. n. 21. & sequ.

apud Dianam P. 5. Tr. 9. Resolut. 100. L. 5.
c 34. Dub. 22.

2. Inhabilem quoque esse ad pensionem, cuius titulus spiritualis est, vel ob spirituale ministerium conferuntur. Covar. Alma. Parte 1. §. 7. n. 2. Secus est de temporali vel mixta, quæ plerumque loco beneficii datur clero resignanti, permutanti, lite cedenti, vel iustitiationem sufficientem non habenti. V. Garz. Par. 7. de benef. c. 13. nam. 137. Suarez. Disp. 44.

3. Fructus quod attinet, licet aliqui dicant illis excommunicatum ipso iure privatum esse, melior opinio fert, si excommunicatus per se, vel per alium satisfacit muneri suo, retinere posse: nec teneri ad restitutionem eorum, quæ bona fide consumpsit, & dicitur inde non evasit. Pe. Navar. l. 2. c. 2. n. 237. Coninck Disp. 14. Dub. 9. Diffic. 3. Concl. 2. Fernandez. Par. 2. c. 9. Diana P. 4. Tr. 4 Resolut. 54. Inquit si contumax esse desit, nec quo minus ab excommunicatione liberaretur, impedimentum attulit, licet non satisfecit muneri suo quia nec per se, nec per alium potuit, probabile est, fructus perceptos retinere posse. Layman l. 1. Tr. 5 par. 2. c. 2. Reginald. l. 32. Tr. 1. c. 6. Tolet. l. 1. c. 13. n. 17.

4. Si quis postquam legitimè ad beneficium ecclesiasticum electus est, in excommunicationem incidit, validè non potest acceptare illud. Nullum enim ius in ecclesiasticis beneficiis acquirere potest, cui communio fidelium prohibita est. Quod vel inde colligitur, quia si eiusmodi excommunicatus ante absolutionem moriatur, beneficium non censebitur per mortem illius vacare. Contrarium tamen aliqui probabilitet assertunt. Vasq. & alii

5. Quamvis in excommunicatis toleratis non habeant locum, quæ diximus, sed acta illorum civilia ut valida & ecclesiastica quædam cuiusmodi est iudicialis sententia, ecclesiastici beneficii collatio, electione, & simil, acceptentur, in quounque genere, & foro: nihilominus per exceptionem adversæ partis repelli posse. Recipiuntur videlicet acta illorum, ut evitentur incommoda, quæ ex contradictione timentur: exceptione tamen permittitur, quia nemo invitus cum excommunicato etiam tolerato agere, & communicate cogendus est. Laym. lo. cit. n. 13.

VIII. Quod de nullitate electionis ad beneficia, & dignitates ecclesiasticas diximus, limitandum est, Primo in electione Summi Pontificis, quæ propter excommunicationem, suspensionem, vel interdictum non potest impediri aut infirmari. Clem. Ne Romani §. Ceterum de elect. Aliæ ecclesiæ status facilè perturbaretur. Secundum si in electorum cœtu aliqui tantum excommunicati sint, & maior non excommunicatorum pars aliquem elegerint, rata & valida electio erit. Vnde enim secundum Reg. 36. de Reg. 1ur in 6. per inutile non debet vitiari. & arg. c. unici. ne sede vacante in 6. Vbi idem dicitur de collatione praedominatorum, quæ cum ad episcopum & Capitulum simul pertinet, episcopo sublato, Capitulū conferre, potest, & Capitulo à collatione suspenso, vel de Capitulo singulis excommunicatis episcopos Fran. Suar. cū aliis multis. disp. 14. Secl. 2. n. 13. Tertio. Si excommunicatus est, qui ius patronatus habet, & presentat aliquem, eamque presentatione acceptat episcopus, & instituit

presb.

presentatum, peccabit quidem absq; necessitate communicando cum excommunicato valida tamen erit institutio. *Quarta.* Quando aetius personae ecclesiastice proprius non est iurisdictionis, ut matrimonio assistere, ad professionem admittere, & similes, quamvis ab excommunicato fiat, non erit iritus, & inanis. Idem dicendum, si Superior aut Praelatus suspensus, & nihilominus admittat, & accepta professionem: quia eiusmodi admissione, sic etiam assistentia parochi, non est proprietas iurisdictionis, sed superioritatis. *V.* Sanchez in Decal. 15. c. 4 n. 78. Bonac. Tom. I. pag. 89. Marchant. Tract. 8. Candelabri. an. c. 2. q. 10.

IX. Si excommunicatus vel alia censu-
tigatus, in illa per annum insorduerit;
contra eum tanquam de heresi suspeccatum
procedi potest secundum dispositionem:
Cont. Tract. Sess. 25. c. 3. de refor. Notat ve-
to ad c. 116. *Practice Diaz Salzedo.* licet
per annum in excommunicatione iteretur
eius, non tamen ut hereticum esse con-
demnandum. *Glossa singul. in c. Contingit.*
*de dolo, & contum. L*evis enim est de ha-
reticorum suspicio, lofficiens tamen ad in-
dicandum in purgationem, quam si subire
tenuat excommunicatus, tanquam per-
nitio hereticus condemnari potest. *c. Ex-
communicamus.* §: *Qui autem de heretico
cum contumacia eod ir. in 6. Innoc.* Et
ceteri in c. ult. de poenis. *Officiens. in sum.*
n. de heret. & alii. *Addit. Salzedo.* perpe-
tui digneum memoria quod si clero an-
no ante condemnationem contumax in
iudicio compareat, suamque innocentiam
voluerit ostendere, audiendum esse
ad effugiam bonorum confiscatio-
nem. *Quod si iam condemnatus, & cap-*

*tus fuerit, ac tanquam vere penitentis vo-
luerit ecclesiastice reconciliari audiendus est,
& si ostendat, legitimè se impeditum fuisse,
ita ut contumax non fuerit, omnem
penam effugiet. V. *Tolot. l. 1. c. 13. n. 14. &*
seq. Ign. Lopez in Pract. Crim. c. 119. nn. 5.
*Fill. Tr. 12. c. 9. q. 3. nn. 214.**

X. Mortuus in excommunicatione, &
nullis penitentiae signis relictis, eccle-
siastica sepultura, & funebri officio pri-
vatur. Neque enim convenit, nos com-
municare mortuis, quos vivos execrati-
sumus. *c. Sacris de sepult. ubi Abb. notat.*
*num. 3. eos, quibus ecclesiastica sepul-
tura interdicitur, sepeliendos non esse*
*propè cæmeterium, sed procul, & in
tanta distantia, ut voces cantantium cle-
ricorum audiri non possint. Suar. Dis-
p. 12. Sess. 4.* Quod si penitentiae signa
moriens reliquit, nec per cum stetit, quo-
minus ab excommunicatione liberatur,
etiam post mortem ab excommunicatio-
ne absolvi potest, eo fine, ut ecclesiastica
sepultura, & suffragiis adjuvetur *c.*
anobis 28. & c. Sacris de sententi excomm.
Vallens. l. 5. tt. 39. artic. 2. Tol. l. 1. c. 13.
num. 11. Fill. Tr. 11. c. 5. num. 125. Huc-
ulque de Maioris excommunicationis
estetibus:

XI. Minoris excommunicationis ple-
riique duos esse quis numerant. *Primus est,*
hominem private passiva Sacramen-
tum participatione. *c. Si celebrat de clero*
excomm. ubi dicitur, minori excommuni-
catione ligatum graviter peccare, si
celebret, nullius tamen notam in regulat-
tatis incurere, modo absit contem-
pus. *Additum enim ibidem, si in contempno*
ecclesiastice disciplinae, videlicet contra
prohibitionem Superioris communioni ex-
communi-

communicatorum pertinaciter se ingesserit, anathemate feriendum esse. Illud graviter peccare Sanchez l.7. Disp. 9. nn. 5. intelligit ita, ut si matrimonium ineat minori excommunicatione ligatus mortale peccatum committat, quod multi non agnoscunt. Imò, ne venialiter quidem peccare, si alias à peccato mortali immunitis administrer Sacramentum aliquod, asserit. Navar. c. 27. nn. 24. & Henr. l. 13. c. 3. n. 2. V. Layman l. 1. rr. 5. Par. 2. 6. 3. nn. 4. Secundus effectus est (indirectus & per consequentiam) eligi non posse ad beneficium ecclesiasticum, & factam electionē irritandam esse. c. cit. Si scienter talis electus fuerit, eius electio est irritanda. Nitidum ad eorum susceptionem eligitur à quorum perceptione à Sanctis Patribus est privatus. Idem eadem ratione de presentatione, & collatione beneficii dicendum est. Glo. in c. Quon. de el. in 6. Covar. 4. alma. Par. 1. 5. 7. n. 1. Sanch. l. 2. Conf. c. 2. Avila Par. 2. c. 6. Disp. 5. Dub. 2. concl. 1. Todel. l. 1. c. 13. n. 4. Ex dictis colligitur 1. Episcopum duplicititer peccare in minori excommunicatione sacros ordines conferendo. Venialiter primò, quatenus Ordinis Sacramentum conferit: deinde mortaliter, quatenus SS. Eucharistiz Sacramentum suscipit. Avila lo. cit. Disp. 12. Dub. 3. §. Hinc sequitur. 2. Quando duo Sacerdotes in excommunicatione minori sunt, prius se vieissim à censura absoluere debent, quam alteri alter absolutionem à peccatis impetrat. Avila lo. citato. Nam quod in hoc rerum genere laico, idem Sacerdoti præstare Sacerdos potest.

XI. Quoniam ecclesiastica disciplina nervus est excommunicatio, ne facile remittatur, vel etiam rumpatur, non leves

contemnitibus poenæ constituta sunt. Primo enim Clericus excommunicatus solenniter exercens ministerium sacrum ordini suo annexum, irregularitatem contrahit: si autem ei almodi auctum more aliorum exerceat in excommunicationem minorem incidit, cum alia poena in iure non inveniatur. De irregularitate autem extat. c. 8. quis episcopus. 4. 11. q. 3. c. 1. de sent. & re indica in 6. & c. is cui. de sent. excom in 6. Navar. c. 27. n. 163. Maiol. l. 3. de irregul. c. 21. & alii DD. communuer. Præterea voce activa, & passiva privatus est: Item deponi ab officio & beneficio in perpetuum potest. Fillius Tr. 12. c. 9. nn. 217. Monet autem Suarez disp. 12. s. 2. n. 12. Si Sacerdos excommunicatus cantet in choro cum aliis, quamvis peccet, nō tamen irregularem fieri, quia cantus ille non est actus proprius alicuius facti ordinis, & exerceti solet ac potest etiam ab illis, qui nullum ordinem habent. Secundus, quicunque cum excommunicato participat in eo crimine propter quod excommunicatus est, eadem excommunicatio ligatur. c. Nuper de sent. excom. Censetur autem participare, qui favore, consilio, vel auxilio adiuvat: intellige postquam excommunicatus est. Et hoc passim a DD. vocatur participare cum excommunicato in crimen criminoso. Navar. l. 1. n. 11. 2. Silv. §. 8. nn. 10. Avila P. 2. c. 9. Disp. 10. Dub. 3. Tertiò qui aliter communicat cum excommunicato, sive in ecclesiasticis, sive in politicis negotiis, nec habet, unde excusatur, à peccato mortali, & veniali, excommunicationem minorem incurrit, c. statuimus. de sent. excom in 6. c. placuit. & alius. l. 1. q. 3. De sepultura privatione, quæ poena maximè formidanda est, dixi.

est, diximus supra numero duodecimo.

XII. Superest absolutio, pro qua supponendo aliquas excommunicationes esse reservatas, alias non esse, traduntur sequentia.

Primo, ab excommunicatione, quae iuris, & non reservata est, etiam parochus, seu proprius Sacerdos absolvere potest, ex ferme communis D.D. sententia. c. Nuper de sent. excomm. Tol. l.1 c. 16. Navarr. c. 27. n. 39. Sylv. V. absol. l. n. 4 Laym. l.1. tract. 5. part. 2. c. 5. Fill. tract. 11. c. 9. l. 4. n. 282. Ea propter apud Quarantam in Sum. Bullarii V. Casus reservatus pag. 202. à S. Congregatione Cardinalium monentur ordinarii, ne illos casus promiscue reservent, quibus annexa est excommunicatio maior à iure imposta, cuius absolutio nemini reservata.

Est autem quoad potestatem hanc absolvendi inter Parochum & Episcopum differentia. Episcopus illam habet, ut ordinariam, iurisdictioni sua annexam, & propriam. Parochi autem non habent illam ratione muneric sui, sed potius concessione, seu commissione speciali propter necessitatem, quae est in absolvendo à peccatis. Sæpè enim propter annexam excommunicationem non possunt absolvere pœnitentem, sed remittere ad Episcopum deberent, cum magno incommmodo, & periculo. Necesitas igitur, & animarum cura sine impedimento exercenda eam licentiam tribuit, sitque inde, ut non possit alteri nisi indirec^te conferre, quando scilicet delegat illis suam audiendi confessiones facultatem.

Secundo, quando excommunicatio iuris est, & ab Auctore suo reservata, vel alicui nominatim, sive per specialem sen-

tentiam inficta, tunc inferior non potest eam tollere. Abb. in c. ex frequentib. hoc. it. nec quisquam alius dissentit. Limita quo ad articulum mortis, in quo cum alter fieri non potest, propter animæ periclitantis salutem, permittitur absolutio à quacunque censura cuiuslibet Sacerdoti, etiam excommunicato. Cont. Tr. sess. 14 c. 7. Quod verum est, etiam si non absolvat à peccatis; & extenditur ad confessarios, quibus potestas datur ab excommunicationibus non reservatis. Possumus enim etiam extra sacramentum pœnitentiae absolvere. Suar. disp. 7. sect. 4 n. 19. Coninck disp. 14. dub. 16. n. 230. Quid verè articulus mortis dicitur, non uno omnes modo explicant. Sotus in 4. d. 18. q. 4. art. 4. Canus de pœn. q. 5. Nimirum tempus significat, in quo imminere mortem nobis, vel alii prudenter iudicamus, mortem dico, non tantum ex infirmitate, sed quocunque alio periculo, hostium insidiarum, naufragiis, & similium malorum: etiam cum quis in loco aliquo obsecus est, ubi tela iaciuntur, periculo non remoto, sed proximo occumbendi. De quo non potest generaliter regula tradi, sed viri prudentis arbitrio decernendum est. Innoc. apud Sylvest. V. absolutio. §. 1. n. 8. Barbos. in c. Si quis suadente. 17. q. 4. n. 97. Chapeaville de Cas. reserv. p. 66. Navar. c. 26. n. 31. Tolet. l.1. c. 15. n. 2.

Terti^o Episcopus ab excommunicatione etiam Papæ reservata absolvere potest propter has 3. causas expressas in c. de cato. c. Ea noscitur. de sent. excomm. 1. est ætatis infirmitas. c. pueris. hoc tt. 11. infirmitas sexus. c. Quamvis eod. tt. 111. Quodvis legitimum impedimentum ad Sedem Apostolicam accedendi. Sic pauperes, valetudinarii, mutili, senes, servitio, vel officio

officio alligati & similes excusantur. c. de
catoro eod. tt.

Hic verò meminisse oportet, impedimenta, de quibus agimus, aliquando perpetua, aliquando temporaria esse. In perpetuis simpliciter & absque limitatione impenditur absolutio, in temporariis non item: sed cum onere se praesentandi conspectui Apostolico, non ut denuò absolvantur, sed ut mandatum accipient de satisfactione Ecclesiarum, & parti laesae praestanda. Hoc si absolutus non fecerit, in eandem excommunicationem reincident. c. Eos, qui de excomm. in 6. Hoc tamen limitat Henrig. l. 13. c. 29. n. 3. & Emm. Sa. V. Excommunicatione n. 8. nisi ante terminum elapsum parti satisficerit. Tunc enī cessa causa, praesentandi se Superiori, & valet potissimum in illis, qui proculab Italia, & Urbe remoti sunt: aliquibus tamen limitatio haec minus placet.

Adde, quod etiam consuetudo hic attendi potest. Nam remotores Episcopi, & Germani, apud quos frequens est Lutheranorum, & Calviniarum conversio propter impedimenta, & difficultatem Romanum proficiendi tacito quadam S. P. consensu prescrivit: viidentur potestatem eiusmodi reos absolvendi, & prescrita satisfactione Ecclesiarum reconciliandi. V. Laym. l. 1. Tract. 5. part. 2. c. 6. Navarr. c. 22. n. 85. & quæ diximus in Prolegom. §. 4. n. 6.

XIII. A minori excommunicatione lata à iure ordinariè & regulariter absolvit proprius Sacerdos hoc est, in sua diœcesi Episcopus, & in Parœcia sua parochus, etiam nondum Sacerdos Reginald

l. 32. tract. 1. c. 17. sect. 3. Piasc. part. 2. c. 4. num. 88.

Dixi lata à Iure non quod aliqua ab homine interdum procedat, sed quia procedere potest, non tamen in ulti, quemadmodum notat Toletus. l. 1. c. 17. num. 5.

An autem quicunque etiam simplex Sacerdos à minori excommunicatione absolvere queat, inter DD. controvertitur. Negant Caiet in V. Absolutio. Pe. à Soto. Lectione 4. de excomm. Vgolinius c. 16. §. 6. Covarr. in c. Alma. part. 1. §. 8 num. 2. Silvestr. V. Absolutio. §. 3. num. 3. quia, inquit, hæc absolutio iurisdictionem re-quitit.

E contra affirmat Navarr. c. 27. num. 14. Corduba. q. 176. Bonacina Tom. 1. pag. 401. num. 11. & 15. Sayrus c. 23. num. 10. Candalab. aur. numer. 12. Armilla. V. Absolutio. num. 38. Piasc. l. cit. Reginald. l. 32. c. 17. Henrig. l. 13. c. 28. Bonacina Tom. 1. p. 401. numer. 15. cum quibus censio absolvere posse quemque Sacerdotem ab excommunicatione minori, qui alias potestatem habet, absolvendi illum, qui ligatus est, à peccato mortali. Imò quemcumque simplicem Sacerdotem, quando propter veniale peccatum lata excommunicatione est. c. Nuper 29. de sentent. excomm. Cardin. Toletus. l. 1. c. 17. numer. 7. Diana part. 5. tract 9. resol. 3. Barbos. in c. Nupt. Quin etiam non Sacerdos, sed clericus tantum, quando necessitas urget, ex delegatione habentis iurisdictionem ordinariam absolvere potest. Fill. tract. 13. c. 7. n. 140. Tanner. IV. d. 6. q. 10. n. 14.

XIV. Circa prædictam absoluti-
onem excommunicationis notandum oc-
currit. .

1. Edicatu

1. Etiam absenti, & per literas fieri posse, veletiam per nuncium, qui orentus significet voluntatem absolvientis. Excommunicatio enim pena Ecclesiastica est, quæ siue absenti, & ignorantia infligi, ita ab eodem quamvis ignaro tolli potest, dummodo sufficienter expressa sit. *Navarr.* c. 26. num. 14. *Avila* part. 2. c. 7. disp. 2. dub. 1. *Suarez.* V. disp. 7. *Sel.* 7. num. 4. *Sanchez.* l. 2. *Moral.* c. 11. n. 14. *Tanner.* Tom. IV. d. 6. q. 10. n. 108.

2. Invito quoque, & nondum emendato in quibusdam casibus licet impenditur absolutio ab excommunicatione. Ratio eadem est, quæ præcedentis, quia pena est, non dependens a consensu, vel beneplacito patientis. *Reginald.* l. 9. c. 3. n. 36. *Sayrus.* l. 2. c. 21. n. 9.

3. Nemo absolvendus est ab excommunicatione, quin prius læse parti satisficerit, vel re ipsa, vel sufficiente cautione, pignoraritia aut fidei illoria, & his deficientibus iuratoria. Quin etiam in foro interno, spectata qualitate personæ simplex promissio, seu fidei interpositio instar iuramenti esse potest. *Abb.* in c. quæsitione & c. qua fronte. de appell. *Silvest.* V. *Absolutio.* §. 3. n. 3. *Navarr.* c. 26. numer. 7. *Franc.* Leo part. 3. c. 38. num. 163. *Fill.* tr. II. c. 9. num. 295. *Sanch.* de Matrim. l. 10. disp. 18. n. 38. & 42. ubi generalet regulam tradit. Cum a iure cautio sufficiens requiritur, nec propter inopiam, aliamve causam præstari potest, iuramentum sufficere. *Auth.* Generaliter. c. de clericis. & Episc.

At, inquis, si promissio non satisfiat, nunquid in excommunicationem reincident?

R. Minime. Sed ab homine iterum excommunicari poterit. c. Ad reprimendam de Off. Oruum. Nisi adiecta absolutioni conditio fuerit, ut non satisfaciens reincident, Adde, quod, si neglecta omnino satisfactione, cautione, & iuramento de satisfaciendo absolvatur, validam absolutionem fore, iuxta c. *Venerabilibus* §. *Sane.* de sent. excomm. in 6. *Fill.* tract. II. c. 10. n. 310.

4. Licet ad absolutionem verba non requirantur, & sufficiat aliud sensibile signum, nec certa forma verborum, consultum est tamen, ut præalentem absolvatur his, aut similibus verbis utatur. *Absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi propter crimen verb. gr. heresis, & restituio te Sacramentis Ecclesia, & fidelium communioni. In nomine, &c.* Si sub conditione absolvere velit, exprimat dicendo si statueris, si verbis meis obedieris, *Avila* part. 2. c. 7. disp. 3. conclus. 2. Denique fieri potest, ut ligatum pluribus excommunicationibus absolvias ab una tantum, vel quia pro aliis facultas, vel ob certas causas voluntas deest. At quando ab omnibus simul absolvit, omnium causas exprimere debet. V. *Chapeaville de casib.* reserv. pag. 86. *Tanner.* d. 6. q. 10. n. 122.

5. Absolutio sit vel simpliciter, vel ad cautelam, vel ad reincidentiam. Simpliciter facta absolute, & totaliter auferit censuram, quando nimis certe constat contractam esse censuram, & penitentis id fatetur. Ad cautelam datur ex superabundanti, quando dubitatur vel a iudice, vel ipso penitente, an censura aliqua ligatus sit, vel de valore illius, quæ lata est. Ad reincidentiam fieri dicitur, cum

11. 2. non

non tollitur censura in perpetuum, sed ita ut post certum tempus, veleffectione redeat. v. gr. Si pro electione quæ instat, indiges absolutione, accipies pro illo tempore tantum, eoque finito, & peracta electione iterum ligatus es. *Pias. part. 2. 6. 4. n. 88. Filliuc. tr. 11. c. 10. n. 311. & seq.*

XV. Quod ad solennitatem accidentalem attinet in absolutione ab excommunicatione adhibendam, tres praescriptæ sunt.

Prima est, ut absolvendus iureurando promittat, se Ecclesiae, & ministris ipsius obedientem fore. c. *Ex tenore. c. de cetero. de sent. excomm.* quod maximè locum habet in maioribus delictis. Non est necessarium tamen generale iuramentum de praecepsis Ecclesiae servandis, sed de iis, quæ ad materiam huius, vel illius excommunicationis, & absolutionis spectant.

Secunda est, ut Sacerdos absolvens aliquem poenitentia Psalmum recitans præmittat. c. *A nobis 2. de sentent. excomm.* & ferè semper quinquagesimus legitur, qui inter septem poenitentiales quartus est. In publica absolutione insuper, habitu sacro utetur, puta, superpellicio, & stola. Reus genu flexo, & nudatis scapulis sedebit, dum psalmus recitatur sive, virga, aut flagello verberandus. Sola hunc ritum consuetudo induxit, qui etiam omitti ex causa potest, & à feminis omnino removendus est. *Anton. 3. part. tt. 24. c. 77. §. 1. Offic. in Summ. num. 14. Navarr. c. 27. c. 7. & 8. Monet etiam *Caietan. in Summ. V. Absol. in locis publicis omittendum esse*, quando absolutio excommunicationis ex Confessione secreta oritur, ne confessio reueletur, & confusio comiteatur.*

Tertia, ut absoluto Psalmo Oratione dominica vel alia consueta recitetur. c. *Am. bis 2. de sent. excomm.* *Barbos. ibid.* Addi solent versiculi quidam scilicet *Salvum fac servum tuum.* & alii cum collecta *Deus, cui proprium est misereri, &c.* ut prescribitur in *Rituali Romano*, quod Paulus V. edidit pag. 57.

His dictis sedet absolvens, & cooperato capite dicit. *Dominus noster Iesus Christus, &c.* ut num. praeced. indicavi. Peracta absolutione in Ecclesiam introduci solet, nisi consuetudo alicubi contrarium velit. Denique sciendum, praedictas ceremonias, licet valde convenientes, & utiles sint, non tamen simpliciter necessarias esse, sed ex causa omitti: sine causa vero qui omittunt, non leviter delinquent. *Navarr. c. 26. num. 7. Anton. 3. part. tt. 24. c. 77. Suar. disp. 19. sedl. 2. num. 10. Chapearville de casib. refut pag. 84. Henrig. 13. c. 28. num. 4. Avila part. 2. c. 7. disp. 3. Vgo. linus c. 24. Mar. Alter. de Censur. Tom. I. l. 4. disp. 7. Barbos. in c. *A nobis. de sentent. excomm.**

§. 12.

De Degradatione.

I. **D**egradatio apud Silvestrum, proprie importat privationem executionis legitimæ officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum simpliciter, & ex toto absque spe restitutionis cum certa solennitate, & privatione privilegii clericalis. Vnde à Depositione differt, quæ quidem est privatio eorundem absque spe restitutionis, sed retento privilegio clericali fori, & capituli, *Siquis fudens* 17. *quaest. 4.* à suspensione autem, quia.

qua hæc est privatio corundem simpliciter, vel ad tempus cum spe dispensatio-
nis. Quandoque tamen unum pro altero
ponitur. c. Et si clerici de iudic. Navarr.
627-num.152. Arvila part.4. disput. Vnica.
Bart. Diaz. in Pract. c.139. Piasc. part.2-c.4.
num.93.

11. Ex c.2. de pœnis in 6. colligimus,
Degradationem duplicem esse. Verba-
lem unam, seu sententialem, quæ ali-
quando etiam verbalis depositio appellatur, sed respectiva, quia ordinata est ad
reum postea, cum actuali, & solenni cæ-
remonia degradandum, quæ est altera, &
posterior degradatio. Actualis, dico, sive
solennis, ut appellatur à Trident. Concil.
s. 13. c.4. V. Tolet. l.1. c.50.

Modus faciendi verbalem degrada-
tionem in c. cit. de pœn. in 6. describitur.

Primo, ut ad Episcopi degradationem
cum Archiepiscopo convenienter 12. Epis-
copi, quorum maior pars in sententiam
degradationis consentiat. 2. ut pro-
prius Episcopus, assistantibus sibi sex aliis
Episcopis in condemnatione Presbyteri,
tribus autem in condemnatione Diaconi,
vel Subdiaconi, tanquam assessoribus, &
iustitiæ causæ cognoscentibus, senten-
tiam pronunciet. Hodie autem ex dispo-
sitione Concil. Trid. l. cit. satis est, si loco
Episcoporum totidem insulati Abbates,
vel illis impeditis, alii in Ecclesiastica di-
gnitate constituti clerici adhibeantur, (ubi
excludantur Prælati Ordinum Mendicantium,
cum non habeant nomen di-
gnitatis) Pro degradatione verbali cleri-
ci in minoribus tantum constituti aucto-
ritas proprii Episcopi sufficit; cum præ-
sentia quorundam è clero Capitulum re-
presentantium. *Gloss. communiter recepta*

in c. cit. Verbo, præsentia, &c. 1. de excessib.
Prælat. Piasc. loc. cit. Franc. Leon. part.3. c.37.
num.57.

III. Confecta degradatione verbali
Episcopus ad realem procedere potest,
etiam non præsentibus aliis Episcopis, vel
Prælati. *Abbas in c. Qualiter 2. de accus.*
num.11. & reum per sententiam condem-
natum omni beneficio & privilegio cle-
ricali privatum, actuali etiam solenniter
vestibus & ornamentis clericalibus exsatur,
& spoliatur, hac, quæ in cit. c.2. contine-
tur, vel simili verborum forma, cum de-
gradatur Sacerdos. *Auferimus tibi vestem*
Sacerdotalem, & te honore Sacerdoti tali pri-
ramus: sive in remotione reliquorum
in signum, similibus verbis utens in abla-
tione ultimi, quod in collatione ordinum
suit primum, infra scripto, vel alio simili
modo dicat. Auctoritate Dei omnipotentis,
Patri, & Filii, & spiritus sancti, ac nostra, ti-
bi auferimus habitum clericalem, & deponi-
mus, degradamus, spoliamus, & exuimus te
omni ordine, beneficio, & privilegio clericali.
Ultimò raditur caput, ut nullum coronæ
vestigium maneat.

Dixi Episcopum procedere ad realem de-
gradationem, quia hic actus ex institutione
Ecclesiæ ordinis Episcopali annexus est, nec
ab alio, quam Episcopo consecrato exer-
cendus. Verbalis autem committi Vica-
rio generali potest, cum non requirat po-
testarem ordinis, sed iurisdictionis dun-
tatur. Committi etiam realis degradatio
alteri potest, sed Episcopo consecrato
tantum. *Gloss. in c. degradatio &c. Felix 15.*
q.7. Item in c. transmissam. V. de talibus. Ab-
bas n.4. de elect. Tolet. l.1. c.50. n.10. Tuschus
concl. 134.

IV. Non quilibet ob culpam, vel
11 33 delia.

delictum, sed grave, & nocivum degradandus clericus, & magistratui seculari tradendus est. Hæc 4. in iure annotata reperimus. *Primum est hæresis notoræ, & contumacia obdurata;* c. *Ad abolendam* c. *Excommunicamus. de heret.* & c. 1. eod. in 6. Si autem poenitentiam, & emendationem spondeat, convenit recipi in gratiam: de rigore autem in perpetuum carcerem detruidi potest. *Secundum Glossin* c. 1. *de heret. in 6.*

Relapsus in semel abiurata hæresin non recipiendus, sed degradandus est. c. cit. *ad abolend.* §. *illos autem.* & c. *Super eo.* eod. in *Sexto.* ubi legimus. Qui deprehensi fuerint in abiurata hæresin recidisse, sine ulla penitus audientia relinquendi sunt iudicio seculari: si tamen postea poenitentia & poenitentia signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sunt humiliiter petita Sacraenta poenitentia, & Eucharistia deneganda.

Secundum crimen est falsificatio literarum papalium. c. *Ad falsiorum de criminis falsi.* Cuius rei Anno precedente in *Malcambruno* subdатario *Innocentii X.* Roma vidit, cum falsi damnatus, & securi percussus esset capite in *S. Angeli* Ponte ad spectaculum exposito. Ali quando tamen mutato suppicio, & condonata vita in perpetuum carcerem includuntur. c. *Novimus.* §. *pro illo. de verb. signif.* *V. Chapeaville de casib. reserv.* p. 404. *Tolet.* l. 1. c. 22.

Tertium est Sodomia iuxta *Constat.* *Pii V. Vers. privilegio clericali.* Vbi omnes clerici secularis, & regulares cuiuscunque gradus, & dignitatis (adeoque etiam Episcopi, & Cardinales) tam dirum ne-

fas exercentes, omni privilegio clericali, omnique officio, dignitate, & beneficio Ecclesiastico, eiusdem Canonis auctoritate privantur. Ad hoc tamen, ut predicta pena infligatur, sententia iudicis requiritur, ut alias generaliter requiri diximus in *Prolegom.* § 8. num. 5. & part. 1. tt. 16. §. 1. n. 10. & fuisus explicat *Diana* part. 2. tr. 1. 7. resol. 67.

Quod vero *Navarr.* c. 27. numer. 250. eumque securi aliqui, non sufficere parant ad tam gravem penam unum Sodomiae actum, sed frequentatum exigunt, ab aliis merito reprobatur, quia nimis tam detestandi criminis noxa una vindictam clamat, quemadmodum de aliis quoque, puta, adulterio, homicidio, & similibus omnes concedunt, tamen patrasse reum supplicii facere. *V. Chapeaville de casib. reserv.* pag. 391. *Avila* pag. 338.

Quartum est calumnia proprio Episcopo interrogata. c. *Si quis Sacerdotem* n. q. 1. c. *Cum non ab homine de iudicis.* *Abb.* in a. *As si clericis.* n. 37 *Silv. V. Degradatio.* q. 2. *Tolet.* l. 1. c. 50. *Avila* part. 4. dub. 5. *Placidius* part. 2. c. 4. nu. 93. *Anchar. Consil.* 1. §. *Tuscius* concl. 140.

Quod tamen cum limitatione accipierendum, si nimis incorrigibilitas accedit, *Iul. Clarus.* q. 36. num. 37. Ista nominatim a iure ponuntur, propter singularem quandam deformitatem, non vero quod in aliis idem supplicium non possit adhiberi. Nam ut ex c. *Cum non ab homine de iudicis.* colligitur, quandounque delictum eiusmodi est, ut mortis pena in laico puniatur, puta, adulterium, homicidium, & similia. idem si clericus committat, & aliis poenis Ecclesiæ confuetis

non

non emendetur, degradari potest: etiam non expectata incorrigibilitate, ut in facto quandoque servatum fuisse refert. *De cœli, inc. At si clerici. de iudicii. Diaz. in c. 90. quem refert Follerius in Pract. Crimin. pag. 273.* Seque alias in practicasse narrat *An gel. de malef. Ego. inquit Iul. Clarus s. fin. 93. 6. n. 40.* in huiusmodi casibus enormibus crederem in opinionum varietate, relinquendum esse arbitrio ipsius iudicis Ecclesiastici degradantis, qui secundum qualitatem facit, & personarum decerneret, an esset tradendus curia sacerdotali vel non. In dubio tamen dicerem, non esse faciendam traditionem clerici delinquentis, qui non esset incorrigibilis, nisi natura rei, & circumstantiae criminis a hind suaderent. Ita Clarus addens *Quaestio- nes num. 42.*

V. An iudex sacerdotalis, cui traditus est Clericus degradatus per Ecclesiasticum iudicem, possit illum punire corporaliter? et responderet, si considerentur verba textus in cit. c. Cum non ab homine videtur, quod non cum ibi expressè dicat Pontifex, quod non debeat puniri ad mortem, sed tantum pena exili, vel alia legitima pena: & verbum alia videtur intelligi de simili. Sed in hoc non est insistendum. Nam de facto contrarium servatur, & iudices sacerdotes illos puniunt pena mortis, & sic uique tertiarii attestatur *Chassens. super consuet Burgund. pag. 51. Prosper Farinacius l. 1. Tit. 1. quest. 8. num. 47.* & quos magno numero allegat. V. qua dix. Tit. 1. §. 4. dub. 6.

Caterum non modica controversia est, quis Clericus in hoc casu incorrigibi-

lis cenclendus sit? R. Quamvis universitate seu generaliter loquendo, incorrigibilis conseatur, qui non vult agere penitentiam, etiam non depositus, nihilominus ad privandum clericum fori privilegio, necessariò præcedere debet depositio: nec tamen sufficit ad effectum traditionis, ut a iudice sacerdotali tanquam incorrigibilis puniatur. Num depositus quoque adhuc sub iurisdictione Ecclesiæ est *Abbas in c. Ioannes &c. ex parte. de cler. coniug. Diaz. c. 131. Vers. noluit tam. & Vers. Cum clericus depositus sit. De cian. l. 4. c. 9. Foller. numer. 41.* Idcirco post incorrigibilitatem, & depositionem præcedentem addenda est excommunication, & anathema, & utriusque contemptus. *Socin. Reg. 56. num. 10. Conrad. tt. de inquisit. num. 8.* eiusmodi igitur clericum in hac materia incorrigibilem existimare oportet.

Alias incorrigibilem vocamus 1. illum qui se immiscet enormitatibus, & in illis perseverat, licet non sit depositus, *Brun. Conf. Crim. 115.* quia delictorum frequentia animi inducat qualitatem denotat.

2. *Incorrigibilis censetur clericus, qui post trinam monitionem præcedentem non incedit in habitu clericali. c. Gontingit. de sent. excomm.*

3. Qui in via peccatorum constantem ambulat continuando male cogitata & perpetrata. *Maiol. l. 5. de irreg. c. 26. n. 4. Sayr. de censuris l. 5. c. 21. n. 37. Iac. de Graff. part. 1. l. 2. c. 24 n. 19.*

4. Qui assignatum pro egenda penitentia locum deserit, fugiendo. *Abb. Maiol. Cratit. 1.*

& alii antea citati. Sanch. l.6. Moral. cap. 9. num. 4.

5. Apud Iurisperitos, & in foro civili incorrigibilis habetur, qui iudici non patet in extremo iurisdictionis, quod est sententia, contumax verò qui non paret in principio, quod est citatio.

6. Qui postquam condemnatus est, iterum fertur ad idem crimen, simile, vel peius, nec facit sui præsentiam iudici. Si autem faciat sui præsentiam, ut iudex eum possit apprehendere, non est incorrigibilis, quia Ecclesia adhuc habet, quod amplius faciat. c. Cùm non ab homine. de iudic. Bern. Diaz. in Pract. c. 142. Aloys. Ric. cius in decisionibus Curia Archiep. Neapol. decis. 87. parte 1. Aldrete de relig. disciplina l. 2. cap. 26. Silvest. V. Incorrigib. Diaz in pract. c. 142. Ricc. decis. 87. part. 1. Barb. in c. Cùm non ab homine de iudicis.

Quis denique apud Religiosos incorrigibilis putetur, optime declarat Emm. Roderic. Tom. I. quest. 30. art. 14. Ille nimurum 1. qui culpas non timeret committere, & penas recusat ferre, vel ex eorum sèpiùs repetita inflictione iudicio discriptorum cognoscitur non proficere. Constit. Ord. Predic. dist. 1. c. 19.

7. Qui ter fuerit iuridicè convictus, & punitus de eodem crimen grave, & non fuit correctus.

8. Qui ter fuit convictus, & punitus de aliquibus criminibus gravibus etiam distinctis, & nunquam fuit emendatus. Ordinat. generales Toletanæ c. 6. et. de incorrigibili.

Ex quibus colligitur, illum, qui tres apostolias commilit, propter quas fuit iuridicè punitus, & nunquam emendatus

à Religione, & Ordine ejici posse. v. R. l. cit. & Suarez. tom. iv. de Relig. l. 3 c. 4. n. 11. ubi monet, quamvis prædicta regula unitatis sit, non tamen ita certam esse, quia semper locus sit prudenti iudicio Prætorum, vel amplius expectandi, vel citius expellendi reum.

VI. Denique prætereundum minime est, quod à plerisque annotatum reperio, licet Degradatio, officiis, beneficiis, & prærogatiis Clericum denudet, e modo, quo superiori explicavimus, non private tamen charactere Sacramentali, nec impedire, quod minus validè à Degradato exerceantur actus ordinis, quantumcumque eos exercendo peccet. Similiter non tollit obligationes, quæ ad characterem sequi solent: ita ut teneatur horas Canonicas recitare, servare castitatem, & similia. Silv. V. Degradatio q. 2. Reginald. l. 32. c. 23 n. 56.

§. 73.

De Irregularitate generatim.

Hic finem imponere cogitanti mihi nonnemo aurem vellicans, Ergone, inquit, de irregularitatibus nihil, & cur istud? An quia irregularitas nec censura est, nec pena est, uti ea, de quibus huc usque. At at Censuram esse censet Dominicus Soto dist. 22. quest. 3. art. 1. cui adharet Cordubal. s. de Indulg. quest. 43. dub. 4. Bannez. 2. 2. quest. 64. art. 8. Arragon. ibid. Medina in Summi. l. 1. §. 9. de Irregul. & apud ipsos Canus, & denique Iosephus Gilalimus cap. 1. de Irregul. pag. 4. Coton. in Summa Diana. V. Censura n. 1. fateurque Suarez V. disp. 40. num. 3. de modo loquendi quæ.

quaſſionem eſſe. Iam verò pœnis annu-
merari poſſe, ſi non per ſe, ſaltem per ac-
cidens in quibusdam caſibus, omnes ag-
noſcent. Rem loqueris, ait, addoque, illius
in jure ſacro, & foro magnam exiſtere
neceſſitatem, & utilitatem. Atteſamus
igitur, & in illa deſinamus, ſed moſe ha-
denuſ uſurpato breviter, & cum deleſtu-
igitur hinc ordiendo.

I. Irregularitas eſt Inabilitas, ſeu im-
pedimentum Canonicum per ſe, ditecē, ac primario, impediens uſceptionem or-
dinum, & conſequenter uſum illorum.
Dicitur 1. Impedimentum Canonicum, ut
excludantur, quæ ſunt iuri naturalis, &
divini. 2. per ſe directe impediens uſceptionem ordinum, denotat eſſe etum illius &
ſinem. Si cum Navarro addas, quatenus
ordines ſunt, clarus apparebit, quomodo
ab Excommunicatione diſterat. Privat e-
nī ipſa quoque ordinum acceptance, ſed ſub alio reſpectu, nimirum, quatenus
in illis eſt communicatio quædam ſolis fi-
delibus debita. Iam ſuſpensio etiam uſu
Ordinum privat, ſimiliter alio modo, pu-
ta, quatenus alicui ordinis proprius eſt, ut
§. 10. diximus. 3. primario impediens uſceptionem, & conſequenter uſum illorum, in-
dicit uſbordinationem effectum. Pri-
mariò enim Ecclesia intendit removere
ab accessu & acceptance ordinum, & ſi
uñilominus obtenti fuerint, illorum e-
xercitium prohibere. Dividitur 1. in eam,
qua oritur ex mera indecentia, & eam,
qua oritur ex culpa. Spurius ex mera in-
decentia irregularis eſt, homicida verò ex
culpa. 2. in totalem, & partialem. Totalis
privat uſceptione, & executione ordi-
num: partialis iolo uſu, vel in totum, vel
ex parte. 3. in perpetuam, ac temporalem.

Hæc cum tempore definiſit, ut contingit
impuberi: illam ſola dispensatio tollit. 4.
alia irregularitas eſt incapacitatis, alia in-
decentiæ, alia culpæ, quæ diuſio in prio-
ribus reaſle continetur. *V. Gibaln. c. 1.*
q. 2.

II. Omnis irregularitas à Iure Caho-
nico eſt, nulla ab homine. Ita DD. apud
Vgolimum in Tract. de irreg. c. 1. §. 1. & Say-
rum l. 6. c. 2. nu. 9. nec quiquam diſſentit,
quia evidenter ex c. is qui de ſent. excom.
in 6. deducitur. Negat enim iſtū Ponti-
fex, irregularē fieri illum, qui in ecclēſia
pollutā, vel p̄ſentibus excommunicatis
celebrarat, quoniam id nullo iure expreſ-
ſum reperitur. Ex quo ſequitur neceſſariō,
non niſi in caſibus iure decisis irregulari-
tatem contrahi. Quod ita intelliges, ut
excipiat ſummi Pontificis auſtoritas,
qui ipſius iuri Canonici pater, & fons eſt.
Smar. Disp. 40. Sect. 4. Avila Par. 4. Dub.
1. & 3.

Aliis verò Prælatis, ſive episcopi, ſive e-
piscopis maiores aut minores ſint, mini-
mè confeſſa eſt potestas, delinquentes ir-
regularitate à ſe conſtituta, quaſi pœna
caſtigate, quamvis à *Gabriele in ſect. 9. in*
Can. id ſcriptum ſit, cum totius ecclēſiæ
ſenſus, & Uſus contradicat. Atque hinc
amplius deducitur, nullam irregulari-
tatem eſſe ferendæ ſententiæ, ut in Excom-
municatione contingit, ſed omnes om-
niō ſunt ſententiæ latæ: ita ut qui ex gr. ſe
ſpurium eſſe cognoscit, confeſſim eſſe ir-
regularē, fateatur, nulla cuiusquam lu-
dicis ſententia definitiva, aut declaratoria
eſpectata: idque in aliis omnibus etiam
qua ex delicto pendent obſervandum.

III. Illud tamen non omnino liquidum
eſt, an conſuetudine aliqua praefcripta in-
ducit

mm

duci irregularitas queat? In utramque partem occurunt non contemnenda argumenta. Negativam auctoritas Pontificis n. preced. allegata roborat. Nā si consuetudo irregularitatem parit, illatio corruit, irregularitatem non fieri quenquam ex celebratione in ecclesia polluta, quoniam id iure scripto non continetur. Excipiet enim quilibet, contineri in Iure nō scripto, seu consuetudinario. E contra, si prævalere & præscribere contra quamcunq; legem scriptam consuetudo potest. quem admodum in Prolegom. §. 13. diximus, non video, qua ratione huic soli de irregularitatibus non queat derogare. Nisi forte dicas, (quod etiam ambiguum) Ius resistere, quia in viridi observantia est: & ex ei. ta. c. is qui de sent. excom. in 6 satis colligi Ecclesiæ mentem, ac voluntatem esse, ut nul' o' jure non expressa irregularitatis nota unquam agnoscatur, aut recipiatur. *Suar. Disp. 40. Sect. 4. num. 13. Layman. 1.1. Tr. 3. c. 1 num 6. Gibalinus c. 7. Cons. stitario 4.*

IV. Irregularitas ex delicto non contrahitur, nisi per actum externum, consummatum, & qui lethale peccatum sit. Est meliorum Iuris interpretum, & probatur facile. Nam quod actum externum attinet, ex supra dictis hoc. *Tit. §. 2.* liquet. Interiora enim, & sensibus impercia quæ sunt, non possunt cognosci, aut iudicari ab homine. Ad consummationem perire, ut non delicti scientia in agente nec voluntarium, & si quid aliud ad perfectio- nem a deo humani necessarium est: de quo legi potest. *Azor. 1.1 c. 2. & seq. Vnde Avila Disp. 2. in 2. Concl.* Si inquit, volo occidere, & percurio, sed non occido, nec matilo, non incurro irregularitatem: imò

licet vulneratus non moriatur per missum. *Sot. l. 5 de iust. q. 1. ar. 9. Medina summa l. 1. c. 10. §. 10.* Requiritur etiam, ut sit peccatum non veniale, contra quā per fraudem voluerint aliqui apud Avilam, & Gibalinum, sed mortale. Gravissima enim poena est, privati usu ordinum, quos actu quis habet, vel impediti, ne ad altorem provehatur. Atque ita de facto nullam ceteras irregularitatem, quæ pro levi, aut veniali peccato constituta sit, ita uti ut inferre licet. Huic facto irregularitas in pœnam infligitur, ergo lethale peccatum est. Nihil vetat tamen, quin Summus On- tifex, cui soli ea potestas concessa, creditur, pro culpa Veniali tantum discernere, & imponere irregularitatem quæ. Quemadmodum pro peccato merè præterito imponere potest. Non enim, ut ad excommunicationem, sic ad irregularitatem contumacia requiritur. Imò ne scientia quidem illius, qui delinquit: cum ignorantibus quoque suo peccato constitutam esse irregularitatem, nihilominus incurvant. *Avila l. cit. dub. 4. Az. 1. 1. c. 7. q. 4. Silv. V. Pœnan. 13. Armillanum. eod. Em. Sa. n. 15. Diana Par. 4. Tract. Ro. fol. 21.*

V. Non requiritur ad contahendam irregularitatem, in omnibus delictis, ut manifesta, aut notoria sint, sed in omnibus, quæ non puniuntur ratione enormitatis lux, & notorietatis, sufficit a deo ex- ternum, & aliquo sensu cognoscibile reperiri. *Covar. in Clem. si furiosus Par. 2. §. 3. Navar. c. 27. n. 239 & 254.* ita certamello assertiōnem affirmans, ut opposita sit contra communem ecclesiæ uitum. Constat enim in ceterismodi privatis pœnis nullam rationem publici, & non publici ha- beat:

beri: Et ab solutè loquuntur Canones de irregularitate, non distinguentes inter occultum, & publicum. *Conc. verè Trid. Sess. 14. c. 7.* Simpliciter pronunciat ad sacros ordines promoveri non posse, nec ullum beneficium obtainere, qui per industram, & insidias occiderit proximum suū, quantumlibet factum occultum sit. *Silv. q. 14. Suar. D. 48. Sess. 1. nn. 17.* Neque obstat illud c. *Christiana. 32. q. 5.* latentia peccata vindictam non habent: quia loquitur nō de conscientia, sed foro externo, in quo de occultis nec cognitio, nec sententia, nec punitio fieri potest: adeo quae vindictam, seu pœnam occulta effugunt. Nisi enim per ludicem inspiciantur, ad pœnam condemnari non possunt. Instas è contra. *In c. Ex tenore de tempor. ordin.* absolutè dicitur clericum propter criminis alias degradatione dignum quando occultum est, non modo non puniendum, sed etiam, si velit, ulterius promoveri, impedendum non esse. *Rt. Avila cum Covar. sermohem* istic esse, de crimine, quod quidem depositione dignum sit, non tamē annexā habeat irregularitatem. *Verūm hoc est divinare potius, quām satisfacere.* De qualitate criminis nullum in texu indicium est, annexam, vel non annexam habuisse irregularitatem. *Quamobrē Barb. in cit. cap. supponens irregularitatem, responderet, illam crimen occulto quantumvis magno non contrahi, quod de foro externo bene dicitur. Nā ludici, & episcopō ibidē præcipitur, ut erga clericū etimino, licet ordinatus susceptione indignū esse sciant, ita se gerant, ut erga alios innocētes. Alias publicando alterius occultum crimen, & infamādo illum indebito modo, graviter peccarent.* *V. Laym. l. 1. Tr. 5. par. 5. c. 4. n. 9.*

Tanner. 4. D. 6. q. 10. dub. II. Coninck. Disp. 18. d. 7. n. 56. Dian. Par. 4. Tr. 2. Resol. 9.

VI. In dubio an sit contra facta irregularitas, quid faciendū sit, non modica contentio est, orta ex c. *Is qui desent excom. in 6. ubi dicitur*, non nisi in casibus iure expressis irregularitatē contrahi: & c. *Ad audiētiam de homic.* quod tutiōrem partē eligi præcipit, iudicando pro animi salute irregularitatem contraria esse. Sic enim a periculo longius recedimus. *Navar. c. 27. nn. 193. cum Panorm. Silv. Corduba.* & alii quibusdam in foro conscientiæ, eum, de quo dubitatur, iudicandum esse censet irregularitatem pro animæ tranquillitate: & salute: in foro externo autē, ubi iudex in favorē rei declinare iubetur, *l. Absentes ff. de pœnis.* neminē in dubio habendum esse pro irregulari. *Verūm alii resolutio ista* minimē videbunt cōformis citatis iuribus, ut quæ inter externū, & internū forū nihil distinguant. *Supposito* igitur, aliud esse dubium iuris, aliud facti, in dubio iuris nullū asserunt nec ab interno, nec ab externo foro irregularitatem quenquā iudicandū: in dubio facti autē in utroq; foro irregularitatem censeri. *Quæ opinio.* *Si Avila* creditus, iuniorum communis est. Prima pars probatur ex c. *is qui, quod loquitur de* dubio iuris. Secunda ex. c. *Ad audiētiam.* & c. *significasti.* in quibus de dubio facti sermo est. *Rationem addit Gibalinius pag. 19.* Quādo ius certū est, factū verō dubiū priorē esse iuris conditionē, adeo q; pro ipso contra delinquentē iudicandum esse. *Bardus Discept. 6. §. 2.* neque in dubio iuris, neq; in dubio facti quemquā vult pro irregulari haberi, sed excipit homicidium propter c. *Ad audiētiam.* ita tamē ut homicida nō sit obnoxius pœnis aliis, præter is habet

mm 2

is habet

inabilitatem ad suscipiendos ordines, & exercitium eorumdem.

Alia distinctione *Toletus utitur l. 1. c. 57. nn. 13. quam Fernandez p. 442.* optimam vocat. In dubio facti vel agitur periculum animae, vel non. Si illud, censendus est delinquens irregularis, si hoc, absoluendus est. Quod in materia sacramentorum & beneficiorum manifeste apparet. *Dubium occurrit, an Titius irregularis sit, ut beneficium vel officium retinere queat, non esse dicemus, ne pro dubia culpa certam pœnam subeat.* Item dubitatur, an irregularitatem contrarerit, ex qua non possit sacramenta administrare: hic periculum animae agitur, si absoluas ab irregularitate contrarium igitur defives, nimisum irregulariter esse; ut evitetur periculum, quod in usu sacramentorum imminet. *V. Tolet. l. cit. Valent. 4. Disp. 7. q. 19. Pun. 2. §. Tertio. Sanch. l. 1. in Decal. c. 10. Suar. Disp. 40. Sect. 5. & al. apud Bar-dum p. 558.*

VII. In dubio de qualitate & extensiōne irregularitatis, omnes, an unam, vel aliquas tantum actiones auferat, consideranda diligenter est causa, propter quam, seu defectus: qui quando non nisi unius, vel aliquorum ordinum executionem impedit, minimè existimandum est, ceterorum quoque usum prohibere, sed irregularitatem partiale esse. *Exempli causa, Privatus oculo Canonis, aut digito ad celebrandum necessario, aliquis non ideo inhabili est etiam ad audiendum confessiones, ad praedicandum, aliaque munia, quæ absque oculi, & digiti amissi opera perfici solet.* At quando defectus non magis huius, quam illius ordinis facultati obicit, sed absolutam quandam inhabili-

tatem seu indecentiam continet, cum modi est, horribilis aliquis morbus, tunc irregularitas absoluta, & totalis nascetur respectu omnium ordinum, & actionum, quoniam non esset ratio unum pro aliо assignandi. De qua re in §. seq. laius.

VIII. Nulla irregularitas etiam totalis privat iurisdictione ecclesiastica, aut seculari, neque beneficiis obtentis. De iurisdictione patet, quia inter illam, & sacros ordines, quibus irregularitas privat hominem, non est necessaria connexio; & si quandoque ordinem iurisdictione pre-requirat, ut in foro conscientie contingit, accidentium est, adeoque sine interventu ordinis exerceri potest. Episcopus, exempli causa, licet irregularis, excommunicat, absolvit, aliaque externæ iurisdictionis munera peragit, quæ sine exercitio ordinis sunt. Item potest concedere indulgentias, dispensare in Votis, dare facultatem audiendi confessiones, aliaque his similia licite, & validè prestat. *Villalobos Tract. 21. Diffic. 2. Avila Disp. 2. Dub. 6. contr. 7. Suar. Disp. 40. Sect. 2. nn. 12. 24. & 44. Gibalinus 0. 7. Par. 2. pag. 28. Laym. l. tr. s. par. s. c. 1. nn. 2. Non private irregularitatem beneficiis obtentis ex c. Postula-ti. de clericis excomm. colligimus. Nam Innoc. III. ad questionem, quomodo puniendi sint clerici, & monachi, qui post latam interdicti sententiam, in locis interdicto suppositis, divina officia celebrarunt, responderet, beneficiis suis privandos clericos esse, monachos verò ad penitentiam agendam a prioribus monasteriis includendos. Si privandi beneficiis sunt, sequitur ipso facto per irregularitatem non privari, sed beneficia sua iuste retinere. V. Barb. in c. cit. & c. ad audiendam.*

iam de homic. voluntario. *Vallens.* l. 1. de
benef. 20. n. 7. Hinc tequitur, irregula-
rem factibus beneficiorum suorum libe-
re fieri posse, modò per se, vel alium su-
beat annexa beneficis onera. Nihil enim
aliud in jure constitutum est. *Navar.* c. 27. n.
249. *Henriq.* l. 14. c. 3. *Sayrus.* l. 2. c. 2. n. 24.
Avila Disp. 2. *Dub.* 6. *Covar.* in *Clem. si fu-*
riofus. *Par.* 2. §. 3. n. 5. & in *c.* *Alma mater.* 1.
par. §. 7. n. 1. *Suarez V.* *Disp.* 40. *Sect.* 2. n. 1.
15. *Em. Sa. V.* *Irregularitas* n. 4. *Zerela Par.*
2. *cod.* n. 4. *Gibalinus* c. 2. *par.* 3. *pag.* 30.

NOTA. Beneficium, cui per alium fatis-
her non potest, vel sponte dimittere, vel
eo privari debet Irregularis. *Glo. in c.* *Stu-*
deat. dist. 50. *Laym.* l. *cit.*

IX. De collatione novi beneficii facta
irregulari. Sitne ipso iure nulla, & invalida,
variant Doctorum sententiae. Affitma-
tiva communior est apud *Sayrum* l. 6. c. 2.
& *Garza* *Par.* 2. c. 11. etiam teste *Giballino*,
qui nihilominus oppositam tuetur. Quod
convincat, non invenio, & quod securius
est, teneo invalidam esse. Irregularitatis
enim, si bene attendis, ingenium est, non
favere homini ad novi iuris consecutio-
nem, sed potius iam obtentis exuere, aut
saltum ab illorum usu de turbare. Et quis
credat, ullum patronum, aut beneficii col-
latores inter tot ambientis illum præfer-
re, & beneficio ornare, qui propter defe-
ctum aliquem aut culpam indignus repu-
tatur, qui in aliquo ordine Ecclesiae deser-
viat? *V. Bonac.* *Tom.* 1. *pag.* 561. *Suar.* D 40.
§. 2. n. 29. *Layman* l. 1. *Tr.* 3. *Par.* 5. c. 1. n. 3.
Vallens. *l. cit.* n. 1. *Barb.* in *c.* *is cui.* *de excom.*
Sayrum l. 5. c. 14. n. 9.

X. Solus pontifex in irregularitatibus
dispensat jure ordinario: episcopi vero,
aliisque Praelati non nisi quantum jus per-

mittit, & ex commissione, seu delegatio-
ne. Nam Ecclesiae bonum regimen non
permittit, ut in legibus iure communi pre-
fixis immutandis aliquam sibi potestatem
arrogent, qui inferiores sunt illo, quem ut
supremum pastorem Deus posuit super
familiam suam. Vnde Co. Tr. speciali qua-
dam concessione permisit episcopis dis-
pensare in omni irregularitate provenien-
te ex quounque delicto occulto, & non
deducto in forum contentiosum excepto
homicidio. Quæ concessio supponit, e-
piscopos vi potestis ordinariæ lue id non
posse. Porrò licet Pontifex illimitaram
potestatem dispensandi habeat, ea tamen
in quibusdam casibus vel nunquam, vel
rarissime utitur. Bigamia veræ exempli
causa, tam difficilis semper habita dispen-
satio est, ut *Lucius* 111. c. 2. de bigamis di-
cat, non licet contra Apostolum in ea
dispensare: idem quæ de bigamia similitu-
dinaria *Innoc.* 111 dixit in *c.* *Nuper eod. tr.*
quia nimis gravissimæ causæ requiriun-
tur, quibus ea indulgentia imperaretur. Si-
militer irregularitas ex homicidio volun-
tario non nisi magna occurrente necessi-
tate, & maioris boni spe oblata tollitur:
maxime si omnino notorium & omnibus
quasi manifestum sit factum. Fieri nihilominus
potest, ubi circumstantiae id exige-
re videntur. *Innoc.* in *c.* n. 1. *de renunc.* *Co-*
var. in *Clem. si furiosus.* *Laym.* l. *cit.* *Giba-*
linus. p. 425. *silv.* V. *Irregul. cir. fin.* ubi
formam quoque dispensandi tradit, ad-
dens, ne quidem verbis opus esse, si epis-
copus alicui irregulari ordinis con-
ferat, cum intentione illuma-
liberandi ab irregula-
ritate.

§. XIV.
De Irregularitatibus in specie.

Regulatitatum duo genera esse ex suis predictis liquet, unum ex defectu inculpabilis seu meritis in decentia, alterum ex delicto. Prioris generis octo species reperiuntur 1. ex defectu natalium 2. defectu originis. 3. libertatis. 4. aetatis. 5. famae. 6. Corporis. 7. animae. 8. Sacramenti. Illarum quae ratio, & conditio sit, eodem servato ordine explicabimus. 1. Igitur ex defectu natalium irregulares sunt omnes illegitimi. c. 1. & ult. de fil. presb. Ecclesia honestas deformatur, ex eo, quod filii Sacerdotum & alii non legitimè nati ad dignitates, & alia beneficia curam animalium habentia sine dispensatione promoventur. Legitimis accessentur, quorum genitores priorem copulam matrimonio correxerunt, ita ut ad omnia beneficia & dignitates admitti possint, excepta Cardinalitatem dignitate. Franc. Leo part. 3. c. 40. num. 14. Illegitimi vero saltem Canonice censentur, qui a conjugibus nascuntur, postquam se mutuo consensu continentia voto solenni obstinaverunt. V. Suar. V. Disp. 50. Sess. 52. Hanc irregularitatem Geminian. in c. presb. eorum Disp. 16. non ex defectu, sed peccato, alieno nimis, nominandam ceaser: non satis perpendens, natum esse, licet causam extrinsecam habeat, denominare ipsam prolem, quae ideo dedecore affecta est. In hac specie Episcopus dispensat ad minores ordines, & unum beneficium simplex. c. 1. de fil. presb. in 6. Tollitur etiam per professionem in Religione, in qua non est pater, adhuc vivit juxta

Constitutum Greg. XIV. ita ut ad omnes sacros ordines promoveri possint, non tamen ad prælationes, ut dixi in part. I. Tit. 15. §. 4. n. 11. V. Dian. part. 4. tr. 2. Ref. 66, ubi addit in ejus Ordinum Religiosorum professis non reviviscere notam in illegitimationis de ejus vero, sed missis est Societate Iesu negat, contra Sanchez L. 5. Mor. c. 5. num. 14.

2. Propter defectum originis irregularis sunt s. rvi. id est, matre non liberata. Disp. 54. per tot. & tt. de sev. non ordinari. Nam absque injuria Domini non possunt ordinari. Secus in pœnam incidit Episcopus, nisi per ignorantiam, vel errorum excusetur: & Dominus ad repetendum servum unius anni spatium habet. Quod si ordinatus fuerit Sacerdos, continuo liber efficitur, & ministratio ordine, debito tamè per ulio vel exiguo, aut si non habet, in honestis obsequiis serviet, obeundo munus Sacellani, aut alterius officialis, ex quo non deformatur dignitas Sacerdotii. Silv. V. servus n. 4. & y

3. Libertatis seu liberationis causa, ut Praepositus loquitur c. 1. Disp. 10. non possunt ad ordines promoveri, qui vel Curiae ministerio tenentur, ut Iudices, advocates forenses, Notarii milites, & similes ministri: Item, qui publicis rationibus obligati sunt, ut Curatores, tutores, procuratores, de quibus est tt. 19. in l. 1. Decretal. de obligatis ad rationes ordinandas, vel non. Ubi Gratianus Episcopus de isto hominum genere dicit, si post deposita onera, & redditia ratione actus vix ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debent cum laude Dei, si postulati fuerint, honore munerari: si enim a libertatem negotiorum vel officiorum fuerint

uerint ordinati. Ecclesia infamatur. Notanda sunt illa, si *actus vitæ ipsorum* fuerint cōprobati. Nam si in reddenda ratione tutor, aut quicunque administrat or defecerit, vel de dolo ipsi mota lis fuerit, ad ordinationem admitti non debet: immo si de facto ordinaretur, dignus est et depositione, etiam si postea causam obtinetur. *Glo. in V. obrepst. c. tantu Dan* & *ibid. Archid. 81. Dist. Majol de irreg. l. 2 c. 11.*

Limita 1. In eo, qui gravatus est debito extra administrationem contracto puta, ex mutuo, locatione, emptione, aut simili contractu. Nam super illis lite pendente non est ab ordinibus sacris repellendus: nisi forte ita oneratus sit, ut ex peculio suo impossibile sit illi satisfacere.

Limita 2. In eo, qui rerum Ecclesiasticarum, aut miserabilium personarum, vel quicunque pia causa administrator sit. Neque enim etiam nondum dimissa administratione a suscepione sacerorum ordinum prohibetur. *c. ult. Dist. 80. s. indicatum Dist. 89.*

Limita 3. In eo, qui publicis rationibus obstrictus sive iusfores praestiterit. *Abb. in c. Magnus de obligat. ad ratiocinat. Majol. l. 2 c. 11. num. 14.* Addens procedere, si fiduciosus constituit se principalem, ita ut possit ante principalem debitorem conveniri.

Limita 4. In eo, qui in minori ordine constitutus alicujus etiam Laici curator, vel administrator est. Ad astiores enim ordines progrexi potest, quatinus de reddenda ratione nondum illa facta sit mentio. *V. Barb. in cit. c. Magnus de oblig. ad ratiocinat.*

4. Aetas quamdiu minor est, quam Canones exigunt, ab ordinum suscep-

ne rejicit tanquam inhabiles. *Quod si nihilominus suscepit aliquis, ab executione ordinis, & usu suspensus est, usque ad temporis præscripti terminum. c. vel non est cōpos de temp. ord.* Hodie jure novo *Con. Tr. Seff. 2.2. c. 12. reform.* Pro Subdiaconatu requiritur annus 22. pro Diaconatu 23. pro Sacerdotio 25. intellige de inchoatis. Episcopi ætas sunt 30. annis completi. Et circa hanc ætatem Episcopus non potest dispensare, ut *ibid. Congregatio Cardinalium* monet.

Nota. Per Extravans *Pii II.* non tantum suspensus est, qui intempestivè, & præproperè ordinatur, sed etiam irregularis efficitur: nec ipso temporis lapsu definit suspensio, sed opus est dispensatione. Episcopus vero, qui scienter ante tempus constitutum ordines contulit, à collatione ordinum suspendendus est, juxta c. vel non est cōpos de temp. ord.

5. Quod irregularitatem ex infamia seu facti seu juris natam attinet, illa nemini ex alieno facto interrogatur, nisi speciali jure constitutum sit. Nam ut ex supra dictis constat, irregularitatis nota non ex natura rei, sed libera voluntate pender, quæ ex decretis & legibus publicatis cognoscitur. *Fill. tr. 19. c. 8.* Hinc sequitur, quibus in casibus filii proper parentum delicta infamiam contrabunt, ut proditorū, & similiū, iisdem irregulariter constitui. *l. quisquis C. ad l. l. l. majest.* Hæreticorū filii absolutè infames non sunt, sed irregulares & infames tantum ad honores, & beneficia in Iure expressa. *Id est judicium de infamia ob vilēm conditionem, ac statu esto.* Uſus artis infamis, aut manneris ignominiosi, cuiusmodi est histriónica, gladiatorum, carnificum, infames, & co-

& consequenter inhabiles ad susceptio-
nem, & executionem ordinum sacro-
rum reddit. Non reddit aliorum quan-
tumvis vilium artificum practica, nisi ju-
re manifesto id determinatum sit. Nec
parentum ignobilitas filio alias idoneo
ad honores, & gradus Ecclesiasticos ob-
esse debet. *Gloss. in c. quoniam 24. q. 1. Felin.*
in c. Deputati de judic. Nav. c. 27. n. 204.

6. De corporis defectu, qui irregula-
ritatem inducat, traduntur sequentes
Regulæ. *Prima*, qui defectus vel notabili-
lem deformitatem causat, vel usum sacri
ordinis impedit, irregularem facere po-
test. *c. ul. de corpore vitiatis.* Insignis defor-
mitas censetur amputatio nati, fissio la-
biorum, linguæ decurtatio, claudicatio,
& similia apud *Tolet. l. 1. c. 63.* *Secunda.* A-
liud in susceptione Ordinum, aliud in
executione impedimentum est: & faci-
lius executio permititur, quam suscep-
tio. *S. Thom. 3. part. quest. 82. art. ult.* Quia
defectus superveniens, modò non enor-
mem lassionem faciat, vires, & facultatem
operandi relinquit: ut si oculo privetur
Sacerdos, ad conciones, & confessiones
audiendas non erit inhabilis. *Tertia.* Qui
defectus occulti sunt, non inducunt ir-
regularitatem, nisi propriâ culpâ accide-
rint. *Prior pars manifesta est.* Nam quæ
occulta sunt, nec deformitatem, nec
scandalum pariunt. *Secunda pars ex c. si*
qui abscedit. Dist. 55. c. significavit de corpo-
re vitiatis c. qui partem c. Maritum Dist. 33.
colligitur, & communiter omnes agnos-
cunt. Nā qui virilia sibi, etiam amore ca-
stitatis abscedit per se, vel per alium, irre-
gularis est. Similiter qui partem digiti
volens sibi abscedit. Cui vero casu, vel
in necessitate aliquid illorum accidit, non

excluditur. *V. Dist. 55. à c. 4. usque ad excep-*
tionem. Coninck Dist. 18. Dub. 13. Layman. l. 1.
tract. 5. part. 5. c. 7.

7. Propter defectum animæ irregu-
lare sunt 1. infantes usque ad annum sep-
timum regulariter. 2. Perpetuò aentes.
3. Furiosi ad tempus. 4. Lunatici, & epi-
leptici. 5. Arreptitii, & energumeni. *Dist.*
33. & ibid. Glossa. Qui infideles, & nondum
baptizatos annumerant, non distinguunt
inter irregulares, & naturaliter incapaci-
tes. Illiteratos autem, id est, scientiâ ne-
cessariâ carentes merito accententur per
c. illiteratos Dist. 35. Sublata autem igno-
rantia cessat quoque irregularitas, ut sub-
cipere ordines, & ministrare in susceptis
possint. *V. Suar. Dist. 51. Sect. 1. Fillius. trad.*
19. c. 7. Tulet. l. 1. c. 64. Fernandez. part. 2.
10. §. 8. Franc. Leo in thesau. Eccl. par. 3. c. 40.

8. Denique defectu Sacramenti om-
nes bigami sunt irregulares. *c. debitum. de*
bigamia. Quia nimis iterata matrimo-
niu suscepit non bene representat con-
junctionem unius Christi cum una Ec-
clesia, quæ est perfecta matrimonii signi-
ficatio. Non vocatur autem Sacramenti
defectus, quasi matrimonium, vel inva-
lidè, vel cum peccato iteretur. Hinc in
c. qui sanè Dist. 26. dicitur. Qui iteravit
conjugium, culpam quidem non habet
coquinati, sed prærogativa exiuit Sa-
cerdotis: nec interest, ante vel post Bap-
tismum bigamus sit. *DD. in c. Gaudemus* de
divort. *Covar. Clem. si furiosus par. 1. §. 2. n. 5.*
Verum non una, sed triplex bigamia est,
vera, interpretativa, & similitudinaria.
Vera dicitur, cum duplex matrimonium
re ipsa contrahitur. Interpretativa, cum
interpretatione Juris duplex matrimo-
nium censetur, ut si cum vidua aut cor-
rupta

opus contrahas. Similitudinaria, cùm ex eadem Juris interpretatione sed alia causa duplex Matrimonium reputatur, ut si quis post vocum solenne castitatis cum Virgine matrimonium ineat, eamque cognoscat. Unum namque matrimonium videtur esse unum spirituale, alterum carnale ac proin de bigamus, qui utrumque egit. De singulis dubiis, quæ occurunt, expedienda breviter iuntur.

I. Ac primò quidem licet ad veram bigamiam plerique requirant utriusque matrimonii validitatem, dissentient tamen, an ex duplice invalido matrimonio quisquam irregularis fiat? probabilius autem videtur, irregularem fieri ex utroque invalido. Si idem effectus contrahendi sit opere externo, & sequatur consummatio. Nam ejusmodi modus contrahendi in toto externo non differt, ab eo, per quem matrimonium validè contrahitur, & ab omnibus pro valido agnoscitur. Sufficit ergo ad inducendam irregularitatem, interpretatione quadam, & præsumptione Juris. Ostiens. Abb. Rich. Suar. l. cit. n. 11. Navar. c. 27. n. 194. & Consil. 1. de bigamia Tolet. l. 1. c. 66.

II. Quod de ignorantia querunt aliqui, ea non obstante irregularitatem à bigamo contrahi, ratio manifesta persuadet. Eadem namq; indecentia in aestimatione hominum manet, sive sciens, sive ignorans iteret matrimonium. Et generalis observatio est in privationibus hujusmodi, per legem constitutis nihil aliud requiri, quam opus externum, quo præstito statim censetur in pœnâ præsumam incidisse. Fill. tract. 19. c. 4. n. 107.

III. De bigamia interpretativa DD. se- rie contentiunt in 4. casibus irregularita-

tem adferre posse: primò per contractum validum vel invalidum cum vidua. c. præcipimus c. Lector. Diff. 34. Subsecuta consummatione. Secundò per contractum cum corrupta ab alio. c. marit. Diff. 33. Terziò per contractum cum repudiata ab alio: quod quidem ab Ecclesia nunquam permisum est, fieri tamen à perversis hominibus potest, ob eamque causam irregularitas illis infligitur. c. 1. de bigamia c. si quis viduam Diff. 50. Nec interest, validè, an invalidè contrahatur, cùm eadem in utroque, modo indecentia sit. Quartus casus est, si quis uxorem propriam post adulterium ab ea commissum cognoscat. c. si cuius c. si Laici Diff. 34. Hoc enim perinde est, ac si contractum cum muliere corrupta faceret. Amplia, quamvis ab adultero per vim violata uxor esset, & factum maritus nunquam cognovisset. Nam significationis requisita detectus semper adest, nec ad illum culpa supponitur. Covarr. in Clem. si furiosus par. 1. §. 2. n. 2. Rich. Diff. 24. q. 3 Rota Decis. 1. de bigamia in novis. Henrig. l. 12 c. 6. Filliut. tr. 19. c. 4. num. 114. Coninck Diff. 18. Dub. 11. num. 100. Layman. l. 1. tract. 5. part. 5. c. 6. Galatin. de Irreg. c. 3. quæst. 4.

IV. Superest non vulgare dubium, an sicut professus in aliqua religione approbata, matrimonium iniens, & consummans bigamiam similitudinariam contrahit, ita eandem contrahat Clericus in ordine, sacro constitutus, si idem faciat? Negat Ostiens. Archid. & Abb in c. nuper hoc it. Nullum enim Jus reperitur expresse inducens tales irregularitatem. Nec idem utrobius agitur. Professus in approbato ordine speciali quodam se Deo & religioni offerat ac tradit, unde nascitur

nn

parti-

particularis quædam obligatio, & vinculum: quod in susceptione ordinis sacramenta contingit. *Contrarium Ang. Sily. Armilla. Antonin Nav. l. cit. Suar. Sect. 4. n. 3. Filia l. cit. n. 120. eruere conantur ex c. quot-quot 27. q. 1. ubi ex Synodo Ancyranâ dicitur, Quotquot Virginitatem pollicitam prævaricati sunt, professione contempta, inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierunt, haberet debebunt. Adde c. 8. a. è eod. ubi Sacerdos, qui nuptios contrahit, post longam penitentiam restituitur ad executionem ordinum per dispensationem Episcopi sui; quod signum est irregularitatem contraxisse, ex bigamia scilicet similitudinaria.*

V. Bigamia in penam constituta est privatio privilegii clericalis. c. un. de bigamia in 6. ubi Greg. IX. Bigamos omni privilegio clericali declaramus esse nudatos, & coercioni fori secularis additos, consuetudine contraria non obstante. Conc. Tr. Seff. 2; 6. 17. de reform. cōcedit, ordines minores exerceri posse per Clericos conjugatos, dummodo non sint bigami. Ignorat bigamia Laici non tantum ab ordinibus suscipiendis, sed etiam omnium ordinum executione removentur. Nec habitum, & conluram ferre possunt. Fil. n. 124. 125. Amplia, ut valeat etiam in bigamia interpretativa. Nam in c. cit. Greg. IX. responder ad quæstionem ortam in c. quisquis Dif. 84. in qua expresse nominatur Clericus, qui viduam, aut secundam uxorem duxit. Unde sequitur, etiam bigamia interpretativè prædicta & privationi subjectos esse, ita tamen, ut non amittant privilegium Canonis, quia supponitur, vel in Religioso ordine professo, vel sacro aliquo ordine initiatos

esse. Quicunq; igitur suadente diabolo illorum aliquem contigerit, excommunicatus cōsebitur. c. un. cit. *Saynul. 6. c. 5. Suar. Disp. 49. Sect. 5. n. 3. Em. Sa. V. irregular, ex bigam. Fil. tract. 19. c. 4. num. 123.*

VI. Nulla irregularitas ex prædictis per Baptismum, aut professionem Regularem tollitur. c. acutus Dif. 26. ubi dicitur per Baptismum peccata omnia auferri, & quia nuptiæ peccatum non sunt, bigamia nubendo non peccare, sed tamen norma Sacramenti amittere, non ad vitæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiastica signaculum necessariam. Cū enim inter non baptizatos quoque, & infideles verū matrimonium sit, illius usa dividitur maritus, nec potest matrimonio suo significare unionem illam, quæ est Christi ad Ecclesiam. Neque obstat S. Hieron authoritas in Com. ep. 1. ad Tim. 3. ubi contrarium tuetur: neq; Canon. 16. Apost. ubilegitimus. Qui post baptismum duabusim. p. icitus fuit nuptiis, aut concubinam habuit, is Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut denique in consortio Sacerdotali esse non potest. Non obstat, inquam, quia illo tempore quidem ita servatum appetat, sed postea aliter sancitum, & antiquo juri derogatum esse compemimus. Cetero concubinatus seu fornicatio hodie neminem irregulariter facit, quia modi modū in citato Canone insinuator. Jam quod professionem Religiosam amittit, non tollit ab illa bigamia irregularitatem ex fundamento superius posito manifestum est. Nam neque in Jure communio, neque consuetudinario, neq; ex institutione ordinum quicquam colligitur. igitur omnino speciale jus in medium professo deberet ad id probandum, quod hactenus nemo

nemo fecit. *Silv. V. Bapt. §. 6. n. 2.* Supereft
igitur, ut irregularitas bigamia sola dis-
pensatione auferatur. Evidem de Sum.
Pontifice non dubitamus, quin ad om-
nem omnino illius le jurisdictione extedat:
Episcopi autem in illis, quae specialiter
ipsis conceduntur. Evidem in c. 1. qui Cle-
ri vel voentes, videtur permitti, ut dispē-
sent in bigamia similitudinaria cum Cle-
ri in sacris constituto, & consequenter
seu a fortiori cum Religioso professo.
Regin. l. 30. tr. 2. n. 26. *Adde quod S. Th. tra-*
dit in 4. Disp. 22. q. 3. ar. 3. Silv. V. bigamia q.
7. Avila par. 7. Disp. 8. dub. 4. Episcopum
dispensare posse cum quocunq; bigamo ad
ordines minores. *Quid vero Con. Tr. circa*
occultam irregularitatem tribuat Episco-
pis, supra diximus, & legi potest Sess. 24.
c. 6. de reform. Silv. V. bigam. n. 7. Arm. n. 92.
Nav. c. 27. n. 198. I. ill. tr. 17. c. 4. n. 128. Laym.
l. 1. tract. 5. par. 5. c. 6. n. 6. Gibalinus c. 6. q. 2.
Fernand. l. ci. §. 9. Suar. V. Disp. 41. Sect. 2. n.
4. & Disp. 49. Sect. 7. Franc. Leo in thesaur.
Eccles. 41. n. 57. Ubi etiam reperies for-
mulam absolvendi.

§. XV.

De Irregularitatibus ex delicto.

Hujus generis *Valentia IV. Disp. 7. q.*
19. pun. 3. ex Nav. c. 27. n. 192. quinq;
numerat, videlicet 1. Baptismum iterare.
2. suscipere, aut exercere indebito modo
sacros ordines. 3. violare censuras. 4. cri-
men enorme, ac notorium. 5. deformare
aliquem mutilando, vel occidendo. *Re-*
ginald. l. 30. tract. 2. num. 7. haeresin addit,
atque ita sex species facit. De his eodem
servato ordine deinceps aucturi, a Baptis-
mi abusu ordiamur.

De iterato Baptismo.

I. **R**ebaptizans aliquem, & minister
ipius irregularis efficitur, ita ut
nullum ex superioribus ordinibus obti-
nere queat. Ita communiter DD. de mi-
nistrante specialiter extat textus expres-
sus in c. ex literarum de apostatis. Unde te-
quitur, multo magis rebaptizantem irre-
gularem fieri. *Quod etiam utus legum fi-*
dus interpres contestatur. Navar. c. 27. n.
246. Avila par. 7. Disp. 7. dub. 1. Henrig. l. 2. c.
31. n. 1. Suar. III. D. 31. Sect. 6. Coninck Disp. 18.
dub. 4. n. 35. Toletu. l. 1. c. 70. n. 5. Similiter
irregularis fit ipse rebaptizatus. *c. Afros*
Disp. 9. 8. & c. qui in qual. l. q. 7. & c. eos, quos
de consecr. disp. 4. Sed an ignorantia excu-
set, ambigitur? Excusare eum, qui igno-
rantia probabili & invincibili secundo
baptismum recipit, magis recepta opinio
est *Scoti in 4. disp. 6. q. 8. Soto eod. disp. 3. q. un.*
ar. 9. Cov. Clem. si furiosus par. 1. n. 8. Nav. lo-
cit. Avila l. cit. Disp. 7. dub. 2. Suar. Disp. 31. l.
cit. & de Censuris Disp. 42. Sect. 1. Tolet. l. 1.
cita Em. s. a. V. Irreg. ex Bapt. n. 1. Laym. l. 1.
tr. 5. par. 5. c. 2. sumitur ex c. placuit & c. qui
apud 1. q. 4. ubi decernitur, parvulos ab
haereticis baptizatos, cum ad Ecclesiam
*Dei reversi fuerint, ordines accipere pos-
se. Neque obstat Canon qui bis de consecr.*
*Disp. 4. qui bis ignorantem baptizatos ne-
gat extra magnam necessitatem ordinari posse.* *Quia ut Covarr. notavit, sumptus*
*est ex Poenitentiaro Theodori, & idcir-
co non potest auctoritatem legis habe-
re. *Fill. tract. 2. c. 4. num. 92.**

II. Qui baptismum ab haeretico reci-
pit, nec per necessitatem vel ignorantiam
excusat, irregularis est. *c. placuit cie.*

nn 2

Toler.

Tolet. l. i. c. 70. num. 8. Qui verò in morbo propter periculum mortis baptizatus est: præsbyter ordinari non debet. *c. un. Disp. 57.* Ubi causa additur. Quia fides ipsius (*Nota præsumptionem Iuris*) non voluntaria, sed ex necessitate est: nisi fortem postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit. Idem dicendum est de illis, qui ob vim, merum, aliamve similem necessitatem, Baptismum expetunt, & accipiunt, cum non minor in his, quam in timore mortis coactio sit. *Majolus l. 3. c. 10. Laym. l. 1. tract. 5. part. 5. c. 2. num. 3.* Idem de Neophyto dicendum juxta Apostoli doctrinam *ad Timo. 3.* & *Canonem Apostolorum 79.* Eum, qui ex vita gentili accesserit, & baptizatus fuerit, vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus Episcopum (*seu presbyterum ex Cano. 2. Concil. Nicani*) fieri. Iniquum est enim, ut qui sibi nondum experientiam ostenderit, sit aliorum magister. Quod etiam ad Diaconos extendit *Concil. Sardicense Oecumenicum auctore Osio Can. 13.* Et universè de sacris ordinibus, adeoque statu Clericali intellexit *Greg. l. 4. epist. 50. ad Virgilium Episcopum Arelatens.* Neque enim recens iniciati ea fidei constantia, rerumque sacrarum, ut par est, notitia instructi esse solent. Non desunt, qui eandem irregularitatem contrahi ex aliis quoque Sacramentis charæterem imprimentibus arbitrentur, quasi consequentia à Baptismo ad confirmationem valeat. Verum major DD. & me quidem Judge, senior oppositum tenet, eò quod in jure non expressum sit, nisi de Baptismo, quod argumentum in hac materia planè solidum est. *Cast. de lege pœn. c. 7. docum. 3. Cap.*

Clem. si furiosus par. 1. n. 8. Henrig. l. 14. c. 4. n. 5. Avila par. 7. Disp. 7. dub. 5. Suan. D. 42. Seff. 2. & Seff. 3. n. 6. Gibalinus c. 5. Propos. 2. dub. 1. p. 314. Laym. l. 1. tr. 5. par. 5. c. 2. Idem judicium esto de Sacramento ordinis, cuius iteratio dolo, aut errore facta nullam inducit irregularitatem ob rationem paulò antè indicatam, quia mutum de illa in Jure silentium est. V. Gibalin. l. cit. Contingit autem ex alio capite irregularitas in lusceptione, & executione ordinum, ut mox dicetur.

De irregularitate ex abusu ordinum.

I. **Q**ui ordinem recipit ab Episcopo excommunicato, luspenso, interdicto, vel aliter impedito, aut prohibito, etsi non permittatur, ordinem luscepium exercere, non est tamen propriæ loquæ irregularis, quia nullo jure hoc expressum est, adeoque impedimentum illud non est Canonicum, uti irregularitatis definitio requirit. Quid ergo est, inquit vel luspenso, vel pena simplex aut prohibitio. Denique impedimentum, quod aliqui latius accipiendo nomen, irregularitatem vocant. *Dico suspensionem esse aliquando, in iis scilicet, qui scientes volentes ab Episcopo excommunicato, vel aliter impedito ordinantur: in illis vero qui idem ex ignorantia inculpabili agunt, est simplex prohibitio, vel impedimentum, quod absque delicto acquiri posse extra controvèrsiam est.* Unde sequitur, in taliter accepto ordinè ministrantem non fieri irregulari. Licer enim post scientiam erroris, & impedimentum sui, propter Ecclesiaz prohibitionem abstinere debeat, non incurrit tamen non abstinendo irregularitatem, quia nullam Censuram

Censuram violat. Quod etiam contingit in illo, qui vi, aut metu gravi ab episcopo ad ordines compellitur. Neque enim suspensionem incurrit, cum absque peccato suo ordinatus sit: non potest tamen exequi ordinem suscepit, odio episcopi malignitatis. Ecclesia sic præcipiente, donec legitimè probat magistratu*m* ecclesiastico, quomodo vim & iuriam passus sit. *Silv. V. Irregularitas. num. 9. Navar. 6. 27. num. 244.*

II. De illis, qui ab episcopo, qui loco simul & dignitati suæ renunciavit, nonnulla difficultas est ex c. u. de ordinatis ab episcopo qui renunciavit. A tali enim, si scienter quis ordinem receperit, quia indignum se fecit, executionem officij non habebit. *Ita textus ex quo irregularē pronunciant. Silv. V. Irregularitas. n. 8. Angel. 6. 27. num. 31. Sebast. Med. in Sum. 11. 9. 9. 35. 9. 6. Tolet. 1. 1. 71. n. 2. Henr. 1. 14. 6. 6. 6. Navar. 6. 25. n. 241. Armilla. n. 31. Tabiena. 9. 5. Em. Roderic. in Sum. Par. 2 c. 14. concl. sibi. Reginald. 1. 30. num. 27. Sayr. 1. 7. c. 10. 9. 27. *Vgolini c. 40. n. 3 & ante omnes Speculator in tit. de dispensationib.* Nam, inquit, verba illa executionem officij non habebunt, omnimodam privationem significant, quæ non per suspensionem, sed irregularitatem infertur: nec suspensus carere dicitur executione, sed tantum impediti, ne exequatur officium ordinis. Itē Pontifex dispensationis memint, quam episcopus taliter ordinato impetrari queat. Cum suspensis autem non solet dispensari, seu absoluuntur.*

Verum his minimè obstantibus dicendum est in cit. cap. eum cui post resignationem suam Episcopus ordinem contruit, non irregularē, sed suspensum esse,

quod patet exinde. *Primo*, quia pœna incit. cap. constituta, non privat, nisi illius, quem à tali episcopo recepit, ordinis usus cum Irregularitas ad omnes se extendat. *Secundo*, quod contraria sententia Autores opponunt, executionem officij non posse ad suspensionem pertinere, gratis dicitur. Nam qui suspensus est ab usu officii sui, vel ordinis, optimè dicitur officium sui nullam executionem habere: immo potius de suspensione, quam irregularitate, quia tantum privat executione, vel usum ordinis, cum irregularitas primò, & per se ipsa susceptione impedire nitatur. *Panorum in c. cit. n. 6. Az. 111. l. 3 c. 48. p. 13. Suarez. D. 31. Sect. 1. n. 7. Alterius Disp. 9. de suspensi. c. 1. Bonac. de suspension. in particulari q. 1. pun. 9 n. 13. Filliut. Tr. 17. n. 76. Vivian. in Rationale ad c. cit. Gibalinus. c. 5. pag. 317. Barb. de potest. Episc. allegat. 48. & in c. cit.*

III. Eum, qui eodem die plures ordinis maiores suscepit, aut cum minoribus ordinibus Subdiaconatum, non irregularē, sed suspensum esse Gibalinus ex i. etiam p. 3235 sed parvum stabili fundamento nixus, quod sibi videatur ex c. 2. *E*st de eo, qui furtivè ordinem suscepit, nihil aliud colligi, quam suspensionem, cum ita ordinatus tantum prohibeatur ministriare, non vero, quod non possit ulterius promoveri. Verum qui artentius legerit. c. 2. illius tituli, videbit etiam loqui de prohibitione susceptionis ordinum. Mandamus, quatenus eum in minoribus tantum ordinibus celebrare permittas; si vero domum religionis intraverit. *Abbas in aliis poterit ordinibus dispensare. Vbi Avila teste secundum communem interpretationem sermo est de dispensatione*

nn. 3 ad sus-

ad suscipiendos reliquos ordines: quæ ex positio legitima videtur. Angel. V. Irregularitas. §. 1. n. 23. Silv. eod. q. 3. Navar. c. 27. nn. 242. Avila par. 7. Disp. 9. Sect. 1. dub. 4. concl. 2. Antonin. Par. 3. Tr. 14. c. 16. §. 17. Sayrus. l. 7. c. 10. n. 22. Toletus. l. 1. c. 71. n. 16. Valentia 4. Disp. 7. q. 19. p. 1841.

IV. Qui ignorantे episcopo, per dolum se ordinādis ingerit, & sic ordinatur, irregularitatē contrahit, ita ut Superiorē ordinem suscipere non possit. Episcopus tamen cum eo dispensare potest, nisi prius sub excommunicatione talem fraudem prohibuerit. Si autem teus aliquam religionem ingressus fuerit, & aliquamdiu laudabiliter vixerit, dispensare cum illo ad Superiorēs ordines Prælato permittitur. c. 2 de eo, qui furtivē &c. Similiter irregularis sit, qui per saltum ordinatur accipiendo maiorem ordinem ante minorem. Episcopus tamen poterit concedere usum aliorum prius susceptorum: Item ut prætermissum suscipiat, & eo arque altero maiore iam accepto utatur. Si autem ante dispensationem male accepto usus fuerit, solus Pontifex dispensabit. Valeat. l. cit.

V. Hactenus de susceptione ordinum. Usus quod attinet, si quis clericus ordinem exerceat, eiusque proprias actiones, quo destitutus est, continuo irregularis efficitur, dummodo id serio, solenniter, & cum lethali peccato faciat. c. 1. de cler. non ordinato. Palud. in 4. disp. 74. q. 4. Antonin. par. 3. tt. 28. c. 1. §. 1. Silv. V. Irregularitas n. 14. Angel. n. 38. Nav. c. 27. nn. 242. Henr. l. 1. 4. c. 6. Avila Par. 7. Disp. 9. S. 2. dub. 13. Sayrus. l. 7. c. 10. Tolet. l. 1. c. 72. Eman. sa. V. Irregularitas ex usu Ord. n. 5. Laym. l. 1. Tr. 5. par. 5. c. 3. n. 2. Vbi amplius

quærit, an liceat clericos in minoribus constitutos tanquam cantores adhibere superpelliceo, vel dalmatica induitos ad cantandum epistolam vel evangeliū, aut passionem Domini? Non esse illicitū per se, consuetudo multis locis recepta etiam apud Regulares, demonstrat. Solent enim in defēctu Subdiaconorum, & Diaconorum adhiberi ad canendum in superpelliccio omisso manipulo, & stola. Vbi ergo talis cōsuetudo moaluit non est timenda irregularius. V. Tolet. l. cit. Anton. & Silvest. in ll. cit.

NOTA. I. Qui prædicto modo actum ordinis, quem non habet, temetē exerceat, præter irregularitatem, pœna falsi teneatur, sicuti qui non habens dignitatem, mentitur se habere, vel non sibi debitis insignibus erit. l. eos ff. ad l. Cornel. de falso. V. Dispensatio. q. 10.

2. Episcopum cum tali clericō dispensare posse, ut post biennium vel triennium in ordine ante suscep̄to administret. V. Laym. lo. cit.

VI. Laicū non fieri irregularē, quamvis actum ordinis sacri proprium solenniter exerceat; V.g. baptizando cum solennitate, audiendo confessiones, & simil. post. Covar. in Clement par. 1. §. 1. n. 1. Angel. V. Irregularitas l. nn. 38. Rosellam num. 2. Sayrus. l. 7. c. 10. Henr. l. 2. c. 29. Armillam V. Irregularitas. nn. 65. trudit Laym. l. cit. num. 3. Ratio est, quia secundum Canones, qui ministrat in ordine, quem non habet, deponendus est, & nunquam ordinandus: qui modus loquendi tanq; um clericis convenit. Verum quid momenti sit in tali argumentatione, non video. Non nominantur laici, & depositio in pœnam ordinatur clericis, quia de his

solis agebatur, & quia in clericis, quod eum Layman fatetur, abusus ille frequenter est. Præterea laicos etiam comprehendenda manifesta ratio suadet. Nam si indecens & vitiosum est, a clero non habente ordinem Sacerdotij Baptismum conferre solenniter, id si a laico fiat, multò indecentius, & vitiosius est, nec minori poena vindicandum. *Sotus in 4. dift. 18. q. 4. ar. 1. Valent. Disp. 7 q. 10 ar. 1. Sanc. 3 par. tom 3. D. 31. Sect. 4. Gibalnus pag. 327.*

De Irregularitate ex violatione consuetarum.

1. Clericus, qui lethaliter peccando violat Censuram aliquam, per annum solennem Ordinis sibi per Censuram, qua ligatus est, prohibiti, irregularis efficietur. Ita commixtus DD. lex 10. re de clero excommunic. ministrat item c. 1. c. is qui & c. is cuius. de sent. excomm. in 6. Nec difficile fuerit per inductionem ostendere. Ac prius quidem de excommunicatione maiori in. c. si quis episcopus p. ii. q. 3. episcopus, presbyter, aut Diaconus, qui post excommunicationem præsumperit oblationem, aut Sacrificium facere, sicut prius, non potest in alio Concilio spem reconciliationis habere. Hoc autem pœna necessaria est Irregularitas. Censura enim nulla irremissibilis, & perpetua est. Idem de suspensione dicendum, si Glo. in c. 1. de sent. excomm in 6. bene obseruavit ex antiquis Canonibus solum excommunicatum, qui ministratur in Sancis ordinibus, fuisse illa legale, eamque pœnam deinde ad suspensionem fuisse exonsam in. c. 1. de sent. &

re iudicis qui. & c. is cuius. de sent. excomm. in 6. Igitur tempore quoque actuum prohibitorum usu irregularitatem contrahunt. Iam de interdicto communis DD. sensus est, sive locale fuerit, sive personale, quando violatur, irregularitatem patere. Exemplum habes in c. is cuius cit. ubi illi, cui interdictus est ingressus in ecclesiam, etiam divinorum celebratio prohibetur. Et procedunt hæc, sive causam interdicto quis dederit, sive non.

II. Quia ad prædictam Irregularitatem non quælibet, sed gravis culpa requiritur, ne pro levi non levis ulti redatur, consequitur etiam, ut per ignorantiam non crassam, & affectatam, sed probabilem excusat. c. Apostolica de Clericis excomm. ministr. ubi Gregor. IX. Canoniceis Pragensibus scribit. Qui tempore suo pensionis ignari celebrassis divina, vos reddit ignorantia probabilis excusatos. Item quia requiritur aetus solennis, & ordinis proprius, clericis in minoribus constitutis raro, aut nunquam in eiusmodi irregularitatem incident. quia ministra illorum non ita censentur propriæ, & solennia, quin a laicis etiam solenniter peragintur, ou Antonin. notat Par. 3. 11. 17. c 1. §. 1. Sotus in 4. dift. 22. q. 3. ar. 1. Henr. 1. 14. c. 7. num. 1. Sanc. 1. 7. c. 9. num. 4. Avila Par. 7. D. 9. Sect. 2. dub. 13. Ad dit Abb. in c. ult. de excess. Prelat num 5. quem iuniores sequuntur, clericum censura ligatum non fieri irregularem, si in ecclesia lectiones, & responsoria cantet, dummodi Officiatorem non agat, dicendo collectam præmissio, De minus vobiscum. Idem de lectione horarum dicendum est, & a potiori,

c. 288

cum ab illatione excludatur per censuram. Imo in choro cantare poterit, sed non ut Iubdomadarius, & cum aliqua solennitate. Tolet. l.1.c.72.n.6.

III. Cui clericus minori excommunicatione ligatus est, nullam irregularitatem incurrit, quamvis celebret c. si celebret. de cler. excom. ministr. Nam minor excommunicatione non extendit se ad privationem usus activi Sacramentorum, quemadmodum ex definitione ipsius ligatur, apud Toletum l.1.c.5. & Armillam V. Excommunicatione num. 4. V. quæ diximus supra. §.11.num.11. & Gibalinum pag. 341. ubi insuper monet, eum, qui suspensus est à perceptione Sacramentorum, cum ea suspicio æquivaleat excommunicationi minori, & si poena communis laicis, violetur que absque officii divini aut ordinis alicuius exercitio, nullam incurrit irregularitatem. Innoc. Ostiens. Panorm. & alii relati à Sayro l.4.c.7. n.8.

IV. Si excommunicatus ordines suscipiat, irregularitatem incurrit iuxta opinionem. Panorm. in c.1.de eo, qui furtivè ord. suscipit. nu. 3. Antonin. in 3. par. tt. 24. c.76. Nav. c.27. nu. 241. Maiol. l. 4.c. 34. Avila Par. 7 Disp. 9. Sect. 1. dub. 6. Concl. 2. quibus etiam adharet. Silvest. Tabiena & alii. Fundamentum illorum est, quia Censura ordinum receptionem ita impedit, ut recipientem reddat inhabilem, qui ad superiorum promoteatur, & prohibet exercitium iam suscepiti cum Censura. Nihilominus probabiliorem censeo opinionem illorum, qui apud Gibalinum pag. 342. prædictam pœnam à jure decretare sufficienibus ordinem cum aliqua censura non esse propriè dictam irregularitatem, sed suspensionem potius; cum prohibeat

ulum ordinis taliter suscepiti, qui est prius effectus suspensionis. Covar. in e. Almamater. l. par. 9. 6.nu.6. Suar. D. 31. Sect. 1. num. 57. Navar. in c. Consideret. Cantus. de panit. disp. 5. Addit. Gibalinus. Consuetudine III. pag. 343. neque Suspensionem ab ordine aliquo irregulariter fieri, si ad Superiorum ordinem promoteatur, quia in susceptione ordinis Superioris non intervenit necessariò administratio aliqua ordinis inferioris à quo suspensus est. Sayrus l.4.c.16.n.22. Zerola Par. 2. V. irregularitas. Dub. 2. Sorbo in Compend. Privileg. V. Ordinis sacri. Laym. l.1. tr. 5. c. 5.

V. Dubium est non vulgare, ad si Episcopus excommunicatus a deo que vitandus, vel interdictus authoritativè coram se faciat divina celebrati, irregularitatem contrahat? Affirmat Glossa in Clement. Archiepiscopo. de privilegiis. V. celebrari Panorm. in c. de clericis excom. ministrante nu. 8. cui subscrubunt alii Canonista. & Summisæ, quos refert Sayrus l.2.c.15.nu.5. & l.7.c.10.n.18. Avila Par. 7. Disp. 9. Sect. 2 dub. 6. Laym. l. cit. c.3.n.4. Verum ex centioribus aliqui cum Coninck Disp. 18. dub. 6. Suario Disp. 34. Sect. 4. Gibalino pag. 357. annotarunt prædicta opinionem sola DD. auctoritate, niti, nec ullum juris apicem reperiri, qui talem episcopum damnet irregularitatis. Deseri ergo impune poterit.

De irregularitate ex crimine enormi & notorio.

I. **Q**uædam peccata, ut ex dictis liquet, per se iuxta Canonum dispositionem irregularitatem adserunt; alia non

non nisi ratione infamiae annexae, quæ facit, ut indecens videatur, reos illorum ad factos ordines admittere. Primi genetis sunt quinque hæc. 1. Iteratio baptismi illicito modo facta, 2. suscep^tio ordinum post contractum matrimonium. 3. V^{er}sus ordinum sacerorum clericu^m prohibitus. 4. Violatio Censuræ in alicius ordinis exercitio. 5. Homicidium.

Secundi genetis quæ sint, ut intelligamus, & exponamus, recolenda sunt, quæ supra in § 7. de infamia diximus: videlicet duplice esse iuris, & facti. Ad illam, ut perfecta & completa sit, requiritur sententia definitiva ex communi DD. sensu. Imò ex iure Canonico necessarius est processus per viam accusationis, & non inquisitionis tantum. Panorm. in c. Inquisitio-
ni de accus. num. 2. Facti infamia ab ille que processu iudicetur nascitur, nō tam absque administriculo iuris, seu lege ita sanciente.

His positis, ut compendio agamus, di-
c^o. A nulla infamia, præterquam legati Canonica, quæ iuris vel facti sit, quen-
quam reddi irregularē: quod induc^tio-
ne probari potest. Nam quicunque vel
per sententiam iudicis definitivam infamis declaratus est, vel crimen commisit,
cuius iure Canonico annexa infamia est; in-
dubitā pro irregulari habetur. c. infam-
es. 6. q. 1. c. Qui in aliquo dist. 51.

II. Vnde consequitur infamiam po-
pularem, quæ oritur ex quolibet peccato
mortali publico prohibere quidem ordi-
num susceptionem quamdiu durat non
tamen inducere, loquendo propriè, ir-
regularitatem.

Ratio est, quia per pœnitentiam, & emen-
dationem tollitur, quod non fieret, si es-
set propriè dicta irregularitas. Pro hac

enim tollenda dispensatione opus est. Nec
impedit usum ordinis, postquam fulce-
ptus ordo est. Nullibi enim reperire est ta-
le in iure prohibitionem, nisi quod per
accidens ratione scandali abstinere debent
ab administratione. c. ult. de tempor. ordin.
Prepos. in 3. p. q. 5. de irregul. n. 52. Bonac.
disp. 7. q. 3. pun. i. n. 5. Connick disp. 18. n. 37.

Est etiam notatum dignum, quod decreta
omnia de eiusmodi fama populari deni-
gratis non ad id ipsos, sed ad Prælates
diriguntur, ut ii ab ordinum collatione
abstineant, & ordinatos ministrare non
permittant, donec publicæ famæ satisfa-
ctum sit.

DIC^o. Qui populari infamia laborat
etiam Legati & Canonica laborat. Cano-
nes enim in hoc sæculi forum, & leges re-
cipiunt, ut supra § 7 n. 4. diximus. ergo sim-
pliciter irregularis est. c. Infames 6. q. 1. c
Qui in aliquo dist. 51. c. constituimus. 3. qu. 5
c. testimonium. de testib. c. Omnipotens de ac-
cuso. Gl. ff. ibid. & communiter Doctores.

Ita lentiet, & loquetur, quicunque ci-
tatores Canones, & veterum Canonistarum
opinionem seu persuasionem attendit. Sed
iuniores aliqui rem accuratius examinat-
tes non propriè dictam irregularitatem in
citatibus iuribus contineri existimant, sed
simplicem prohibitionem. Irregularita-
tem enim nulla emendatio tollit, sed dis-
pensatione opus est. E contra per pœni-
tentiam & emendationem infamia popu-
latis tollitur, quemadmodum ex Panorm.
in c. diligenti de Simon. & Silv. n. 7 Laym. li.
tr. 5 part. 5. c. 4. n. 10. diximus supra. 7 7 n. 7.
Nam ut S. Greg. ait. l. 18. Moral. c. 16. Non
debet despici in eo, quod fuit, qui iam in-
cepit esse quod non fuit, & ad meliora
conversum nequaquam prior vita com-

00 maculat

maculat. c. *Nanquam* dicit. 56. Nisi forte dixeris, per ementationem vitæ non tolli directè & immediatè irregularitatem, sed infamiam, quâ sublatâ ut fundamento pereat etiam irregularitas. Verum in re ipsa fortassis non magna differentia est, & modius loquendi non idem in eodem. Certe nihil incommodi metuendum videtur ex utralibet opinione: cum utraque pari conatus taliter infames ab omni accessu ad ordines, & munia Ecclesia removeat, idque upicum ecclesia in allegatis supra juribus intendere videatur.

De Irregularitate ex homicidio.

Quæ à nonnullis hic de færesi, lacrificio, & similibus minate tractantur, eò facilius prætero, quoniam in nostrâ gente nec usus illorum frequens est nec notitia multum necessaria. De homicidio autem, quæ accuratius tractentur non pauca & illustria sunt. Supponendum vero triplex homicidium distinguunt. Voluntarium, non voluntarium, & necessarium. Voluntarium subdivido in iustum, & non iustum. Ex iusto nata irregularitas defectu lenitatis exire dicuntur.

De homicidio voluntario iniusto.

1.1. **Q**uicunque prævidet ex actione suâ necessariò secuturum esse occisionem hominis, fidelis vel infidelis, baptizatus aut non baptizatus, morte secuta irregularis est. c. 1. c. sicut dignum. *De homicidio.* Cor. Tr. sess. 14. c. 7. de ref. Dico actione suâ, externâ scilicet, & in genere

suo completrâ. Deinde necessariò secundum occisionem, ut excludatur eventualis, de de quâ alibi. Non interest autem, continuo nec longo interuallo post, mortem sequi, ut in veneno præbito evenire possit. Addidi fidelis, vel infidelis quia licet in agente fides supponatur, alias censuræ non erit capax: in paciente non requiritur, quando fidelium & infidelium injusta occisio pariter à jure prohibetur. Denique secundum mortem: ut intelligas contum solâ non sufficere hic, quâvis in alijs multis ad pœnam sufficiat, ut diximus, supra §: 2. & accurate explanat bigas de crim. las. mai. 2. 69. Ignorat nisi in jure Canonico exprimatur, nemo pœnam aut irregularitatem solâ attentatione incurrit, expressi exemplum habes in c. 1. de homicidio. ubi mandentes aliquem occidi, licet ex eo mors non sequatur, excommunicationem, & privationem omnium beneficiorum, & officiorum incurrit ipso facto, quod etiam extenditur ad eos, qui receptant occisores, defendentes, & occultantes. S. Tho. 1. 2. q. 20. ar. 5. ad 4. fol. 1. 5. q. 1. ar. 4. filio. 1. *Homicidium* 3. n. 2. armilla 1. irregularitas n. 2. nav. 1. 27. n. 22. suar. disp. 4. 4. sed. 1. & 2. avila Par. 7. d. 6. sed. 2. sess. 6. 9. d. 15. filiut. tradi. 20. 610. 3. & seq.

II. Ad eandem irregularitatem sufficit muritatio, non inchoata, sed perfecta, non quod sub nomine homicidij continetur quasi ejusdem speciei sit, sed quia peculiariter à iure eadem illi pœna constituta est: c. in Archiepiscopatu. *De raptoribus.* clem. un. de homicidio. ubi excusatur arbitrii irregularitate furiosus infans, & dormiens, si hominem munitet, vel occidat. Vnde ex contrario sensu; si non furiosus, adul-

ren, & vigilans hominem mutilet, vel occidat, irregularem, foro, colligitur à Doctoribus.

Porro mutilare est, non debilitare membrum, sed illo private hominem. Membrum verò censetur illa corporis pars, quæ moraliter loquendo censetur habere distinctionem per se officium in humano corpore, ut oculus, auris, manus pes. *Covar. in elem. si faro fus. n. 8. nau. c. 27. n. 206.*

Digitus igitur non est membrum, nec illius abscissio ad irregularitatem sufficit. Excipi possint priores, quorum usus in administratione Ecclesiastice necessarius. *Edric. Tom. I. q. 24. ar. 1. filio. v. Homicidium. §. 3. Em. sa. v. Ex. deform. licita. n. 3. Amplia in eos qui seipsum mutilat. Nam quando mutilando alium quis irregulariter fieret, fiet etiam mutilando seipsum. Idque dupliciter active, & passive. active, quia seipsum deformat, passive, quia fit inhabilis ad factum ministerium. Imo minor in proprio, quam alieno corpore mutilatio sufficit, ut si tibi ipsi partem cuiuscunque digiti volens abscederis c. 6. dist. 55. ubi ex Conc. Tribur. dicitur. Qui partem digiti cuiuscunq; sibi ipsi volens abscederit, hanc ad clerum canones non admittunt.*

Amplia 2. in eo, qui abortum procurat, fœtu animato. Vete enim hominem occidit, ut germani Iesu DD. lumen ex. 6. Q. 13.1 verò, c. Moyses. 32. q. 2. c. sicut ex literaram. *De homic. & alius, que glo. citat in. si aliquis eod. A. sextum v. moto proprio extendit ad casum, quo fœtus nondum animatus est: ad eos quoque, qui poculi sterilitatis feminis propinant, dummodo effectus sequatur. Sed à greg. XIV. ea*

constitutio revocata & ad terminos juris communis reducta est suarez. disp. 44. sect. 2. *avila par. 4. navar. c. 27. 222. Chapeaville de cas. reserv. p. 286.*

3. Si cædem mandans idem facis occidenti, cæde ab alio facta mandator homicida, & irregularis est c. ult. de homic. in. 6. vbi damnatur. qui tantum verbata mandarat, quia morsa mandatario illata fuit. Debuit estimare nimis periculosa.

Limita, si mandatum revocavit, idq; sciens executor suo arbitrio peragit cæde. Etenim mandati vis tota à mandantis pedit voluntate, qua mutata, pertit. Potest autem, imo tenetur. qui mandarat, si nō ex iustitia, charitate latem monere occidendum, ut sibi de periculo caveat.

Neque obstat, si jure civili, ut menoch tradit *casu. 352. n. 8.* etiam reverato mandato pœna latem extraordinaria plectitur mandans, quia in pœnis ecclesiasticis, præsertim irregularitate ecclesia consummatum effectum requiret. *Barb. in c. 15. quin. 7.*

Ponamus, inquis, non esse acceptatur primò mandatum, sed aliquanto tempore post, annè reus manet, qui mandavit? manere certa sententia est, quoniam mandati virtus ad movendum, quatinus non revocatur: perstat, & ad flagitium incitat. Effectus igitur consecutus mandanti imputabitur, nisi revocari explicite aut impietè, redeundo ex. gr. in amicitiam eius quem perditum volebat. *Avila par. 7. disp. 6. dub. 4. Fill. Tr. 20. c. 1. n. 29.*

Coautentis idem iudicium esto, sive totalis, sive partialis causa fuerit nam ut *dist. 1. c. 23. De pœnit. dicitur, perniciose decipiunt se, qui existimant existantum homi-*

homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos, per quorum consilium, fraudem, & exhortatione homines extinguntur. Idem pluribus confirmat *glossa in c. sicut dignum. de homic. § vlt. vers.* Et illos qui consilium dederunt.

Limita. si executor non consilio, sed alio motivo ad flagitium inductus est. sic enim homicidium non consilii, sed alterius causae effectus erit. *Ostieus in c. Ad audiendum de Simon n. 67. abb. 4. Fel. in c. t. de off. deleg. & alii D.D. communiter.*

Potò consilere est allatis rationibus, & argumentis suadere propositum, quod duobus modis contingit, directè & indirectè. Directè per argumenta ut diximus, indirectè per ambages seu tropum, ut si dicas amico iniuriam passo, vide, ne domum redeas, nisi cum eo, qui iniuriam intulit, novi aliquid efficeris, intelligendo occisionem illius. Et hunc modum sufficere ad irregularitatem, ex eo patet, quia non minus movet ad cædem, quam consilium directum: *c. ex literis. de excess. Prelati. ubi Rubrica. Clericus auctoritate, vel consilii directe vel indirecte homicidio præstans irregularis efficitur.*

Lamita. Nisi retractarit consilium, & ubi oportuit, alium de periculo monuit. Sic enim, quod ad impediendum homicidium poruit, præstit. Nec aliqua hic opus distinctione est.

Quid si, inquis, non inimicus ad cædem electus, sed executor occidatur? irregularis erit mandans, aut consilens. Quamvis enim non faciat ipsi iniuriam, utpote volunti, actio tamen per se mala est, per *Quoniam mortis periculo illum temere expotuit; adeoque auctor est perditionis.*

Merito proinde poenam homicidio irregularitatis constitutam feret. *Mol. Tr. 3. disp. 32. n. 2. Tayr. l. 7. c. 5. n. 3. Fill. c. 2. n. 35. Contrariam opinionem cum aliis a se citatis sequitur Gibalinnus. c. 4. Confess. 7. Rahibabitio homicidii non mandati, aut consulti per se neminem facit irregulariter. Patet ex Reg. 9. de reg. *lur. in 6.* Ratum quis habere non potest, quod ipius nomine non est gestum. In cuius expositione pluribus exemplis ostendi, eum, qui alterius delictum a se non manatum ramum habet, paccati quidem se revocare, nullam tamen obligationem civilem contrahe re,*

Dixi per se aut vi sua. Quia iuris dispositione contrariam fieri potest. Sic ex c. *Cum quis. de sent. excom.* In ratum habentes percussionem clerici excommunicatione extenditur. Idem in c. *Felicitas de pan.* in 6. de percusione. *Cardinalis & Clem. 1. de pene episcopi percusione statuitur.* In alijs eadem extensio ex causa fieri potest: sed facta esse ex decretis sumenda probatio est. *Angel. v. Homicidium §. 2. n. 6. Taberna v. irregularitas 2. n. 7. Villadiego c. 6. n. 25. Henric. l. 1. 4. c. 16. n. 2. glo. in c. si quis videtur diff. 50. avila Par. 7. d. 6. pag. 376. Regin. l. 1. n. 218. Tol. l. 1. c. 87. n. 7. Barb. in c. isqui de homic. n. 10. *Filius. Tract. 20. 6. 3. n. 40. Bonac. tom. 1. p. 495. n. 42. & alii plures apud Gibalnum. c. 4. Confessoris. c. Comit. 1. 6. q. 63.**

*VI. Quod cooperatores attinet, qui cuncte auxilium præbet homicidio, irregularis declaratur in c. *Sicut dignum. §. ill. de homic.* Vbi legitimus constat ab homicidii reatu immunes non esse qui occisoribus.*

ridus opem contra alios praestare vene-
runt, si imminentes non sunt, rei sunt: Si
rei, irregulares. Verum in modo coope-
randi non modica varietas, & ex variera-
te difficultas est. Pro resolutione dico,

Primo. Quando plures communi con-
silio aggredionur hominem, & occidunt
omnes irregularitatem contrahunt. om-
nes enim vel physice, vel mortaliter homi-
cidium peragunt. & significasti de homici-
dio Covar. in Clem. si furiosus Par. 2. §. 2.
Henr. l. 14. c. 14. §. 2. Molina disp. 33. memb. 1.
§. 7. Avila par. 7. disp. 6. Sect. 3.
dub. 3. Conclus. 1. Suarez disp. 44. Sect. 3.
n. 31. Reginald. l. 30. Tr. 2. n. 160.

Secondo. Cum rixa præter opinionem
repente ortæ, suo quisque impetu accur-
rit, & vulnereat, nec discerni potest, à
quo vulnus lethale, quo obit mortuus,
indixerit, omnes sunt irregularites, si om-
nes duberant, an vulnus illud lethale in-
bixerint. Sic decisum videtur in c. signi-
ficasti, de homic. &c. Ad audientiam eod-
ibi, qui percusserant, & dubitabant an
suo vulnere mortem attulisset, centetur
irregularis.

Si quis autem certò credit, vulnus
lethorum à se inflatum non esse, nec
a hinc occidenti cooperatum esse, immo
nisi ab irregularitate erit. Suadent qui-
dem aliqui, ut se pro irregulari gerat, eo
quod tutus hoc sit, non tamen homici-
di, & irregularitatis reum facere audent
Glo. in c. Quiescamus disp. 42. specul. 11. De
dispens. §. lucta. n. 5. Ost. in tit. de homic.
Covar. in Clem. si furiosus par. 2. §. n. 5.
afest. summa par. 2. l. 6. tit. 14. ar. 4. q. 3.
Planus de 177. 2. Regula. 28. Henr. l. 14. c.
14. q. 3. B. nac Disp. 7. q. 4. pun. 8. sayras
l. 7. c. 4. n. 13. Suar. disp. 45. sect. 3. n. 9.

silu. v. Homicidium 3. 1. 2. Nec rat io
deest.

Cum enim non ab arbitrio, nec inge-
niosis illationibus sed solo iure irregula-
ritatis nota dependeat, hoc deficiente
non est in dabo quisquam irregularis
iudicandus.

Dices omnes cooperati sunt, licet dis-
pare modo, omnes igitur irregularitatem
contraxerunt. R. à sola coperatione
non possumus irregularitatem colligere,
sed illa tantum, de quā constat, efficacem
fuisse. Quod quia in nostro casu non
reperitur, absoluimus hominem ab ir-
regularitate.

Tertio. Cum plures simul aliquem per-
culerunt, ilque mortuus est ex illis vul-
nibus, per vnu nullū lethale esset. omnes
simul homicidae & irregularites sunt. Re-
vera enim singuli ut causæ partiales ad e-
am occisionem cooperati sunt. Nec ali-
ud quicquam desideratur, quo minus
homicidii rei censcantur. Covar. to. cit. &
sayras Avila lo. cit. dub. 3. Tolet. l. 1. c. 79.
n. 14 Mol. disp 33 Memb 1. & 7. Henr. l.
cit. Bibalin. c. 4. Consecr. 8. Fall. Tr. 20. c.
4. n. 160.

Quarto. Tres simul totidem sagittas aut
lapides projicunt, nulla malitia, sed le-
vitate quadam commoti, & cuius, de
quo non constat, i. e. quidam interfectus
est summo irregularites. R. nullum ex illis
irregularitatem esse, quamdiu incertum est,
cuius, aut quorum percussione interierit.
Nulla enim, ut supponimus, ex dolosa cō-
ventione mutua cooperatio fuit, nec in-
tentio quemq; lādendi. Imo si unus illo-
rum suassisset, absque dolo & malitia pro-
tectione, condemnari nec posset de homi-
cidio, & cōmūcta illi so. a irregularitatis

Bonac. lo. cit. puncto 8. n. 29. Avila Dub. 3. Gibalin. c. 4. Consecratio 8.

De homicidio iusto.

I. Regularitas ex cæde & mutilatione iusta, utriusque statui clericorum, & laicorum communis, provenire dicitur ex defectu lenitatis, ac mansuetudinis Christi. Indecens enim videtur tali defectu Ecclesie ministros laborare. Primo quia eliguntur ad altaris ministerium, in quo representatur mors Christi, qui tanquam ovis ad occasionem duxus est, & cum pateretur non comminabatur.

Secundo, quia illis committitur novæ legis ministerium, in qua nulla nec occasionis, nec mutilationis pæna locum habet.

Tertio quia illis potissimum conveniens & necessaria mansuetudo, ut hominum animos ad bonitatem, & dilectionem mutuam invitent.

Quarto denique quia novæ legis ministri sunt ministri vñionis, & vivificationis. Tale enim est altaris sacramentum. Qui verò occidit, non representat Sacramentum vñionis, & vivificationis. Ita ex alensi S. Thom. in 4 dist. 25. q. 2. Tabiena V. Irregularitas n. 1.

II. Quicunque hominem occidit voluntariè etiam sine peccato, irregularis est c. 1. de homicid. Nec promoveri ad sacros ordines potest, & si promotus est, deponi debet, c. sicut dignum eod. gloss. & DD. communiter. Nec interfest, paganum aut Christianum interimit, iuxta c. 5 dist. 50. ubi Nicolaus Papa. Clericum, qui paganum occiderit, non oportet ad gradum maiorem pro-

reni, qui carere etiam debet acquisito: hominida enim est. Ex quibus verbis colligimus, non qualitatem occisi hominis, sed ipsius occasionis substantiam attendi, cum de regularitate agitur.

Dixi Voluntarie seu sponte, ut distinguerem ab homicidio casuali, & defensivo, quod vitæ propriæ, aut bonorum conlectu vñdorum causa committitur, de quo infra latius. Clem. Furiosus de homicid. S. Thom. 2. 2. q. 6. 4. ar. 7. Panorm. c. si aliquis de homicid. significasti eod. Navar. c. 27. n. 22. 8. sayru. 16. 6. 15. Tolecu. l. 1. c. 7. 6. n. 1. Fernandez. 10. 8. 14. Tabiena. num. 1. Catancus in V. Irregularitas.

Index, Iudicis assessor, accusator, denunciator, testis, tabellio, in causa sanguinis. Item qui torquendo exprimit confessionem rei, qui dicit, scribit, signat, publicat pro pœna sanguinis scriptas, huius similes irregularitatem incurruunt ex defectu lenitatis, c. aliquantos. dist. 5. 1. c. sententiam. Ne clerici vel monachi. Antonin. 3. par. tit. 23. c. 2. Avila par. 7. dist. 5. S. 2. dubia. Henr. l. 14. c. 12. Nav. c. 27. n. 22. Tole. l. 1. c. 7. 5. n. 5. Fernandez. c. 10. 8. 14. Em. Sa. V. Irregular. ex deform. suar. dist. 47. sed. 1. n. 1. Fill. Tract. 19. c. 9. n. 23. Gibalin. c. 4. Consecratio. Escobar Tr. 4. Exam. 6. 8. 6. Zecus casu 1. Limita in ijs, qui non nisi temore concurruunt ad executionem, occasionem, aut mutilationem. Neque enim irregulares sunt opifices, qui fureant, scalam, fanem, ensem, aliave mortis instrumenta conficiunt, sed qui funem pro suspendendo fure adferunt, scalam applicant, gladium carnifici in manus tradunt ligna ad comburendos hærat, & propter Indulgentias lucrandas adferunt, c. Tha nos. De homicid. 5. 16.

¶ Ibid. Deo. Hinc meritò ridet sotus l. 5. q. 3. ar. 9. Confessarium illum, qui reum deducens, cùm asinum, quo is vchebatur, pupugisset, irregularem se esse existimabat. Non enim remota, nec exigua cooperatio cum effectum producit, ut si confessor reo dicat, progredere. V. Laym. l. 3. Tr. 3. Par. 3 c 7 n. 2. Tabiena V. Irregularitas n. 3 alvar. Pelag l. 1. ar. 48.

IV. Advocatus in causa sanguinis, si mors inde vel mutilatio sequatur, irregulare efficitur. Aetio enim ipsius validum & proximum effectum in permovendo Iudicem, & formandam mortis sententiam habet: idque tunc maximè, cum contra reum accusatori assistit. Quod si pro reo agat contra accusatorem, & accusatio iusta est, quis non obtineat finem suum. Sed reus condemnatur, non est per se irregulare; quia per accidens puta, ratione impunitia evenire potest, ut causam amittat. Siverò iniusta accusatio sit & reo absuluto accusator muletetur, non erit immunitis ab irregularitate advocatus, qui ad eam mutilationem cooperatus est.

Limita nisi innocens in extrema necessitate esset, nec aliter, quam ab advocate eripi posset. Tunc enim facta protectione excusabitur.

Reginald. l. 30. Tract. 2. num. 133. Covar. Clem. si furiosus Par. 2. §. 5. Fillius. tract. 19. c. 9. n. 257. Tabiena V. Irregularitas num. 5...

V. Prælati Ecclesiastici habentes iurisdictionem temporalem, quamvis sententiam mortis nec dictare, nec dictanti assistere aut cooperari possint absque nota irregularitatis contrahenda, possunt tamen leges penales de monte ac mutilatione proponere; Item præfectis suis com-

mittere licentia etiam in particulati formandi iudicium, & puniendi reos ex praescripto legum. c. vlt. Ne clerici vel Monach. in 6. Gloss. in c. clericis eod. V. Nec inducent. abb. n. 12. ibid. silv. V. Homicida 3. q. 7. Antonin. par. 3. tt. 28. c. 2. ante §. 1. Caiet 2. 2. q. 33. ar. 7. Mol. Tract. 3. disp. 8. num. 2. Avila sct. 2. dub. 4. Henrig. l. 14. c. 12. num. 6. Laym. lo. cit. n. 4. Reginald. l. 30. Tr. 2. 6. 11. Bern. Diaz. in Præf. & salzedo ibid. c. 100. Tabiena. n. 4. Virianus in c. Episcopus. Necler. vel monach. Covar. l. cit. 6. 5. num. 8 & l. 2. Variar. c. 20. num. 10. rbi cum explicit. Canonem, Pro humani redemptione De homic. in 6. quo excommunicatio & depositio statuitur contra eos, qui per assassinios aliquem occidunt; subdit, mitem non esse, contra laicos ita statuisse, quandoquidem licet pronuntiatione, & iudiciali sententia princeps Ecclesiasticus mortis poenam non inferat, c. Per venerabilem. Qui filii sint legit. Legem tamen statuendo eam potest infligere, ut Baldus notat. in c. 2. De maior. & obed. cui accidit lo. Bern. in Basili. c. 100. quo in loco addit, posse clericum absque meru irregularitatis consulere principi, ut pro certo genere criminis poenam mortis statuat. Cui legi condenda clericus aut Prælatus suffragium exhibens, licet postea ex lege ipsa aliquis occidatur, irregulare non est. Quod etiam Dominus scribit in c. vlt. disp. 3. post Archidiac. in c. Officia 23. Q. 5. Bald. in Auth. Habita, c. Ne sit pro Patre. Anan. in c. ad audientiam. Deo homic. Coninck. disp. 12.

VI. Simili modo ab irregularitatis metu securi sunt Inquisitores hereticorum pravitatis. Nam teste Diar. l. cit. quisquis five Cardinalis, aut sacerdos, qui interfue-

terfuerit sacris Inquisitorum congregatiōibus, in quibus tractatur de aliquo delicto, iam in iudicium deducto, in quo poena sanguinis imponenda est, consuēlendo, aut suffragium p̄̄stanto nullam irregularitatem incurrit ex summi p̄̄sidis indulgentia propter fideli favorē. Ita decretiv Paulus IV. Pontifex die 29. Apr. Anno 1557, ut refert Iudicale Inquisitorum in 4. decreto. Sim. Maiolus De irreg. 2. c. 9. num 8. Penna in direct. par. 2. Comment. 20.

Non videtur tamen ius novum à Paullo IV. constitutum, sed vetus confirmatum & declaratum, quod in c. vlt. Ne clericis vel Monachi, & alijs citatis num. preced. continetur. Nec apparet, cur indulgentia appellanda sit, iuris naturalis permisso, ex qua de criminis indignitate, & suppli- cio debito declarantur ea, quorum notitia, & reip. & singulis ad evitandum gra- viota mala necessaria est. Quo circa excu- sari etiam clerci possunt, qui de aliquo reo specialiter requisiti, an liceat illum de- nunciare, & condemnare, quod iuris est, generatim explicitant, v. gr. Qui furtum commisit, secundūm leges, suspēndū, meretur: qui Virginem defloravit, ean- dem dotare tenetur: & sic in alijs, id lo- lum docendo, quod in ipso Corpore iuris continetur, quemadmodum in suggestu Magistri solent. At, inquis, mortis suppli- cium sequerur, idque satis p̄̄videt talis Magister. Esto, non tamen intendit, nec impellit iudicem ad iententiam, & execu- tionem. Glo. 4. Ex literis de excess. Pral. Ta- biena, n. 4. Lat. Zecus casu 1. Fill. tr. 19. c. 9. n. 248. Mol. tr. 3. D. 74.

VII. Quicunque vel laicus vel clericus

in rebus suis, aut suorum damnum iuste patitur, auctorem damni accusare, vel denunciare Magistratui potest, eun- dem in custodia tenere tradendum pos- tula: adeoque actionem instituere, cum p̄̄missa protestatione, vera vel ficta, se vindictam aut sanguinis penam non po- stulare, ut dixi Tit 3: 5. 2. d. 6. Sumit ex c. Pralatu de homic. in 6. ubi ratio assignatur. Alioqui si p̄̄lati, aut clericis propter me- tum huiusmodi quia iudex ad penam sanguinis posset p̄̄cedere, de suis male- factoribus taliter conqueri non auderent, daretur p̄̄terisque matetia trucidandi eos- dem, & coram bona liberē de p̄̄zendandi. Si ergo iniuria passi clerci vellaici con- queri de iniuria, hoc est, denunciare, vel accusare possunt, pororunt etiam ad eun- dem finem reos capere, detinere & iudici- tradere: ne c. vi permisus finis est, media denegentur, Mol. 1. cit. 8. c. 47. sū. 2. Laym. 1. 3. tr. 3 par. 3 c. 7. n. 5. Tabiena, vlt. reg. 3. n. 8. Gibal. c. 4. Fill. Tr. 19 c. 9. n. 248. Duxi. Si in suis vel suorum rebus damnum patitur. Quid autem nomine suorum comprehendatur, alijs anxiè discutien- dum relinquo, contentus rudi quadam Minervā per suos intelligere, sanguine al- finitate, familiaritate, aut amicitia coniū- etos, ut illorum iniuria per qualemcum- que consequentiam ipsum denuncianē aut conquerentem contingere videatur, Antonin. Par 3. tt. 4. c. 3. § 2. Covar. lo. cit. n. 4. Avila dub. 11 cencl. 2. Mol. n. 8. Suarez. n. 11. Iul. clarus §. Homicidium n. 27. less. 9. D. 13. Gibalinus de irreg. c. 4. Confessaria 7.

VIII. Inter accusationem in causa pro- pria, & accusationem in causa aliena suo- rum

rum tripes differentia est. **Prima.** In propria causa accusare licet facta protestatio, ne, sive alio modo recuperare queat, res suas, sive non: in causa aliena non nisi in defectu alterius medii. **Secunda.** In causa propria accusans ab irregularitate liber est, non tantum, quando tenetur, sed etiam quando licet est accusare: in aliena vero tantum, quando obligatur. **Tertia** in causa propria sufficit periculum illatum, in aliena requiritur etiam, ut immineat periculum certi nocimenti. *Suar. disp. 47.* *Sect. 2. n. 16* *Fillius. Tract. 10. c. 9. n. 250.* *Gibalinus c. 4. Difficul. 12. pag. 283.*

IX. In casu, quo nihil damni illatum, sed ne infatur, proximus, & gravis metus est, si alio medio occurri non possit, uni cuique non tantum sui, sed multo magis reip. causa reum accusare licet, absque omni nota irregularitatis. Neque enim pro opere, vel actu, quem sine peccato omittere nequeas ulla ullibi constituta irregularitas est. Iam vero malefactorem iudicii corrigendum tradere, cum alia via avertere malum non possumus. **Charitas** imperat. **Quamabrem** nec protestatione opus erit, quandoquidem nullius irregularitatis periculum est. *Mol. Tract. 2. Disp. 109.* & *Tract. 3. Disp. 8. Avila Dub. 1.* *Concl. 3. Em. Sa. V. Irregularitas ex deform. licita.*

Ex quibus infatur, non esse obnoxium irregularitatis periculo. 1. eum, qui ut est manibus furum proximi sua bona eripiat, vicinos inclamat, quamvis inde sequatur comprehensio, & punitio forum. 2. qui simili modo iniustum aggressorem prodit, & puniendum exponit. 3. qui in necessitate infantem aqua frigida baptizat, unde mors ipsi acceleratur. **E**xcenim, & si

milia omnia cum necessitas, cum Charitatis obligatio excusat. *Vgolinius c. 14. §. 1.* *n. 7. Sayrus l. 6. 1. 17. n. 14. Gibalin c. 4. pag. 226.* Dices non videtur excusari ab irregularitate posse, qui prævidet certò secuturam mortem, si clamore suo excitati vicini furem aggrediantur. **R.** Communis ferè DD. sensus est, qui pro bonorum suorum conservatione tali periculo exponit furem, irregulariter fieri. Videtur tamen excusari posse. **P**rimò namque non contrahit irregularitatem, quasi ex homicidio casuali culpabili, cum nihil peccat inclamando, & prodendo furem. **D**einde nec ut ex homicidio inculpato quidem, sed cum defectu lenitatis commisso, quia nullo modo intendit occisionem furis; immo conservatum omnimodo desiderat. **I**dem probabilitè dici potest in casu, quo non de suis, sed etiam alienis bonis non modici pretii agatur. *Abb. in c. Significat.* *De homic. Covar. in Clem. si furiosus. §. 5.* *num. 3. Avila P. 7. D. 5. S. 2. Dub. 15. Layman 1. 3. Tr. 3. Par. 2. c. 7. num. 6. §. sed quis si aliquis.*

De homicidio necessario.

I. **H**omicidium necessarium voco, quod ex necessitate ad evitandam mortem propriam, aut aliud grave damnum committitur. **D**efensionem namque non permittit tantum, sed imperat quaque natura. *I. Vim vi repellere ff. de iusf & iure. c. ius natur. D. 1.* Est autem tripes defensio. *Vna vita propriæ, cum qui invasorem occidit, ne ipse occidatur. Altera, vita proximi, qua proximus ut servetur, hostis est medio tollitur. Tertia bonorum temporalium, quæ rapere volentes cum*

PP aliter

aliter impedit non possumus, interfici-
rōus. *Less* c.8. *dub* 9. De primā defensio-
ne (vitæ nimicū propriè) loquens
Glossa in c. de his dis. 50. duplēcēm facit.
Vna est inevitabilis, quando nimurūm a-
lio nullo modo vitam suam conservare
quis potest. Altera evitabilis, quando tue-
ri vitam suam homo alio modo posset,
sed eo modo neglecto, ut tutius, & secu-
tius agat, invāsorem occidit. Nam qui
priore modo in necessitate simpliciter
inevitabili hostem suum occidit, cum
moderamine inculpatæ tutelæ agere di-
citur: Cui verò alijs modis servandi vi-
tam suppetit, si aggressorem suum interi-
mat, absque moderamine inculpatæ tute-
læ se se defendisse censur. *I. Scientiam* §.
qui cūm alier ff ad l. *Aquil.* *Tol* l. 1. c. 70.
Fernandez c. 10. §. 14. nū. 9. *Suarez* *Disp.*
46. *scit* 1.

NOTA ad moderamen inculpatæ tute-
læ pertinet 1. ut in invāsus pugno, aut bacil-
lo non resistat gladio, vel hasta, nisi ad
hoc necessitate compellatur per defectū
alterius instrumenti. 2. ut fiat in continen-
ti, & non ex intervallo. 3. ut fiat causa de-
fensionis, non autem vindictæ. Quoad
primum tamēt non potest certus modus
præscribi, quia subinde plus pugno ag-
gressor poterit, quam defendens enī.
Quoad secundum, si vis inferatur ipsi per-
sonæ, potest in continenti persecutere, &
prævenire persecutum, ut evadat: modò
cetera iudicia sint futuræ iniuriaz. Si non
personæ, sed rebus, seu bonis inferatur
vis, de iniuria & damno apud Magistra-
tum agi debet, quando spes est auxiliū. Sin
minus pro illorum conservatione etiam
aggressor lædi potest, ut infra dicetur. *Glo.*
ff ad leg. *Aquil* *Silv*. *V. Bellum* §. 2. n. 3. *Ar-*
millia in *V. defensio* n. 2.

II. Qui propter vitæ suæ necessariā de-
fensionem occidit alium, non peccat, nec
contrahit irregularitatem. *Clem* un. de ho-
mic. Qui mortem aliter vitare non valens,
suum occidit, vel multat invāsorem, ex
hoc nullam incurrit irregularitatem. Quo
Constitutio quoad peccatum non parit
novum ius, sed id, quod à Natura ipsa ha-
bemus, commemorat, teste *Glossa*, & aliis
DD. communiter. Quoad irregularitatē
verò, quæ etiam ab opere non malo pro-
venire potest, olim ante *S. Thom.* etatē,
ut *Caramuel* refert in *Theol. fundam.* nū.
800. aliter servabatur: & qui sele defendendo
alium occiderat, irregularis habe-
batur defectu lenitatis, teste *Innoc* in c. ad
audientiam de homic. & c. 2. de clericis pug-
nante in duello. At postmodū per *Clem.*
Clement. decīsum est, irregularitatem ex
necessariā sui defensione non otiri. *S. Th.*
22. q. 64. ar. 7. *Barb.* in c. cit. cum alijs mul-
tis quos allegat. Vnde sequitur, non esse
hic inter laicos, clericos, & regulares dis-
crimen faciendum. Omnibus eadem Na-
turæ lex favet, ut tam suum, quam proximi-
ni sui & reip. hostem aggressoremq; in-
iustum impunè liceat interimere. c. insu-
tar. dis. 1. *Covar.* in *Clem* cit. *Par* 3. §. nū.
nū 5. *Silv*. *V. Bellum* §. 3. q. 2. *Mol.* *Tract*. 2.
disp. 109. *Avila* *disp* 5. *Scit*. 3. *dub*. 5. *Nav*.
c. 15. nū. 2. & c. 27. n. 213. *Armilla*. *V. irreg*
ul n. 13. *Tabiena*. nū. 41. *Tholos*. l. 36. *Sym*
tagm c. 21.

DICES 1. Esto liceat occidere iniustum
invāsorem, & non adīt culpa, adēt ta-
men defectus lenitatis, contra Christi e-
xemplum, & doctrinam.

R. Non potest defectus lenitatis censi-
ri quando nullus occurrit modus aliter
servandi vitam suam. Tunc enim Chri-

supieras, vel iustitia per se, & simplicitate defensionem exiger. Irrò non lenitas, sed ignoravia est, non resistere hominibus improbis, & ad iniuriā paratis, quemadmodum in. c. 2. de homic. in 6. inlinatur. Datur enim materia plerisque aggrediendis alios, eorumque bona dicipiendi.

Suar. V. disp. 46. Sect. 1.

Dices 2. In Conc. Trid. Sect. 14. c. 7. remittitur ad episcopum pro dispensatione, qui nō ex proposito, sed casu, aut vim vi repellendo aliquem occidit, quod signum est irregularitatem contraxisse.

R. Concilium de eo loqui, qui cum aliquā culpa vim vi repulit, ex declarationibus Cardinalium num. 3. Quod plurimum DD. testimoniorum confirmat. Barbos. in c. 63. n. 12.

III. Ab eodem Barb. non nno modo ampliatur præcedens assertio. Et quidem 1. in eo, qui ad defensionem suam occidit aliquem præveniendo. & non expectando, dum ab ipso feriatur. Soto l. 5. q. 1. art. 8. Navar. c. 15. n. 3. de Graff l. 2. c. 65. n. 6. & 7. Vivald de irreg. n. 115. Sayrus l. 6. c. 17. n. 8. Avila Par. 7. desp. 5. Sect. 3. dub. 2. Farinas. Par. 3. q. 93. n. 476. Chapeaville de cas. reserv. p. 188. 2. in eo, qui occidit, quoniam in periculo mortis non sit constitutus, dum modò existat in periculo mutilationis alicuius membra. Salv. V. Homicidium §. 3. n. 3. Navar. c. 27. n. 211. Sayro. cit. n. 3. & 4. Suarez. disp. 46. Sect. 2. n. 6. ubi reprobat Masolum Plovium & Villadiego contrarium tenentes: subditq; idem videri dicendum, licet non timeatur mutilatio, aut lethale vulnus, sed immineat periculum gravis percussione in notabilissime, vel infamia, cuiusmodi

est in alapa, percussione vtrigæ, vel arundinis: quia in his omnibus est eadem formalis ratio excusationis, videlicet necessitas, & innocentia. Nec ratiō talis læsio, aut contumelia pluris estimatur, quam unius membra abscessio. 3. in eo qui ad defensionem sui occidit alium mala intentione, puta ex odio. Odium enim cordis facere non potest, ut irregularitatem incurrit, qui in valorem iniustum pro vita sua occidit, esto, commaculet illum peccato. Covarr. hic Par. 2. §. 5. n. 2. Sayr. l. cit. n. 12. Avila Sect. 3. dub. 1. Farinas. num. 478. Rationem Gibalinus addit, quia aetate exterior, ob quam solam contrahitur irregularitas est coacta, ac proinde non violat lenitatem, esto inficiatur intentione contraria lenitati: illa tamen intentio non attenditur, sed actus exterior tanquam, à quo si non abest lenitas non facit irregularem, quicunque sit tandem animus ipsum exercens. 4. in eo, qui occidit innocentem, cum aliter evadere non potest, puta, phreneticum, vel amorem à quo invaditur. Tanner. D. 4. q. 8. num. 6. 4. Farinas. numer. 481. Corduba l. 1. q. 38. §. Vt semel. Petr. Navar l. 2. c. 3. n. 347. Sayrus in: lavi l. 7. c. 10. n. 23. & l. 3. thesaar. c. 17. n. 6. Reversa enim licet talis invasor opotembris in opere non peccat aggressione sua, me tamen ad necessitatem tuendæ viræ redigit: cumque innocentem non minus ille, teneat meam potius, quam illius vitam defendere. Ita Gibalinus. c. 4. Dist. 11. p. 229. 5. in eo, qui pro defensione sui proximi occidit iniastū invasore, præsertim si probris laevis fuit illoīū aliquis, quos quis defendere nō tātū ex charitate, sed etiā iustitia

PP. 2

teneatur

tenetur. Covar. hic Par. 3. §. un. nn. 5. Pet. Nav. l. 2. c. 3. de Graff. l. 2. c. 65. Vivald. de irreg. nn. 228. Suar. Disp. 46. Sect. 3. Sayr. l. cit. n. 21. 6. in eo, qui advocat locum pro defendenda vita sua, à quo deinde aggressor occiditur. Sicut enim per se ipsum occidendo non incurrit irregularitatem, ita nec per alium. Navarr. c. 27. numer. 212. Sayr. c. 17. numer. 14. Avila Sect. 3. dub. 1. Item Par. 7. Disp. 6. Sect. 2. dub. 5.

In his igitur & similibus irregularitatibus, ne contrahatur, impedit necessitas, & inculpata tutela moderamen, hoc est, quando in defensione non maior vis adhibetur, quam opus sit ad iniuriam, & damnum avertendum. Cuius rei quanta sit in opere ipso difficultas, is demum intelliget, qui passionum animi effrenes motus perspectos habet. Ira, ut ille canit, furor brevis est, ratio à furore procul. Sed præter has ampliationes de pluribus inquirendum est, ut videamus, an, & quo usque defensionis libertas extendatur.

IV. Etiam pro defensione castitatis, ac pudicitiae aggressorem iniustum occidere licet absque metu irregularitatis. De hoc quamvis dubitare videatur. S. Aug. l. 1. de lib. arb. c. 5. cōmuniter tamē admittunt DD. Virtus enim, & integritas tū famæ, tum corporis inter præcipua hominis bona numerantur. Caietan. 22. q. 64. artic. 7. Covarr. 3. par. Relect. de homicidio. §. unico. Pet. Navar. l. cit. num. 345. & seqq. Less. c. 9. Dub. 12. Gibalim. c. 4. Diff. 7. Coninck. Disp. 18. dub. 9. nn. 89. Tanner. Disp. 4. q. 8. num. 68. quin n. 79. extendit etiam ad proximi tuendam ca-

stitatem, & pudicitiam, quamvis iure suo cederet.

V. De honore, ac bono nomine idem plerique affirman, quando aliter defendi, nec facile reparari posset. Covar. l. cit. Soto l. §. q. 1. art. 8. salon, Arragon. Bannez in 22. q. 64. art. 7. Pet. Navarr. l. cit. nn. 369. Silv. V. Excommunicatio. num. 6. & V. Homicidium. q. 2. num. 5. Tanner. l. cit. nn. 73. Coninck l. cit. n. 77. Gibalim. l. cit. Diffic. 4. Diana Par. 5. Resolut. 12. & seqq.

Aliud iudicium de contumelia, aliisque iniuriis verbalibus est; pro quibus, ut plurimorum verbalis retorsio sufficit, vel auctoritate magistratus vindicantur. Less. & Tanner. l. cit.

At pono, non superesse medium conservandi honoris, præterquam iniuriantis cædem, quid fieri? Pro conservatione bonorum temporalium occidere permittitur, pro conservatione honoris, & personæ negabitur? Navarr. c. 15. num. 3. cum iniuria maxima est homoris, aut personæ, permittit ob rationem insinuatam. Siquidem recte quis potest ob retum suorum custodiam alterum occidere. At honor pluris valet, quam fortunæ bona, & iniuria personæ maior est, quam fortunam. Infert deinde, quod si ille, quem alius aggreditur, non potest absque suo dedecere fugere, non tenerit id facere: & si non potest virare vulnus, aut al. p. quam sibi alius intentat, nisi ipsum occidendo, poterit occidere, etiam in sequendo, & persequendo fugientem. Idem tradit cum multis Barb. in Clem. si furiolus de homic. Sed dubium est, an idem Clericis & religiosis licitum sit? Negat

Tolkin

Totius l.i.c.80. num. 18. Antoninus verò 3. part. 4. 6. 3. Sicutem Religiosis illicitum putat, pro temporalium honorum conservatione quenquam occidere, quia inquit, non possunt habere proprium. Verum alii melius eodem jure consent Laios & non Laicos, quoad defensionem vite, honorum, & honorū. Etenim tunc si leuaque juris naturalis est, ut num. 2. ostendimus. Huius autem Juri neque regulares, neque Ecclesiastici unquam renunciarunt: quanquam illos decet ex charitate saltem abstinere quoad fieri potest, à pugnis, & cedibus, ne cuiquam dent offensionem. Nec turpe sibi existiment, præfertim religiosi fugere potius, quam percutere, siquidem arma illorum non gladii, & clypei, sed preces, & jejunia sunt. Iul. Clarus § de homic. num. 32. Lefsius leit. num. 86. Silvest. V. Excom. §. 6. num. 6. Casu 9. Barba cum aliis multis in c. suscep-
tum de homicidio.

VI. De bonis meret temporalibus, & for-
tuna non eadē omnium opinio est. Nam Gerson & Abu'ensis apud Salomonem 22.
q. 54. art. 7. Panormit. & Innoc. apud Silvest.
V. homicidium 1. & V. Excom. § 6. num. 6.
Casu 9. Covar. in Clem. un. de homic. 3. part.
§. 1. num. 6. Layman. l. 3. tract. 3. c. 9. num. 3.
Negant pro solā rerum temporalium conseruatione mortem inferri posse,
quamvis ius iusto invasori. Idem Scoti
tribuitur in 4. dist. 15. q. 3. & 8. August. l. 1.
de lib. arb. c. 5. Nominatim verò Clericis
id prohibitum esse ex c. suscepimus citato.
Barb. multis cum DD. colligit: qui tamen
post relationem illorum cum sententia
magis recepta definit, non esse censem
dum irregularem qui ad necessariam re
rum suarum conseruationem raptorem

occiderit. Nec video, quæ nos necessitas inducere queat ad negandum de bonis temporalibus, quod non negamus in de
fensione membrorum, & honoris. Eadem sanè necessitas utrobique videtur reperiri, modo alia circumstantia ad sint ult. cum Dianus part. 4. tract. 2. Ref. 4. Giba
linus demonstrat. c. 4. Diffic. 4. Chapiaville de
casib. reserv. pag. 193.

DICES. In Clem. s. p. citata ab irregu
laritate tantum excusantur illi, qui vitam
suam defendunt. Cū ergo universalis
fima Juris regula sit, omnem homicidā
voluntarium esse irregularem, & citata
Clementina non excipiat, nisi propriæ
vitæ defensores, reliqui omnes erunt ir
regulares.

Resp. In Clem. illa nullum jus novum
constitui, sed quod Juris naturalis est, ad
ferri. Nec exceptio fit ab aliqua regula.
Non enim Juris sed sed ignoræ mentis
regula est, omnem homicidam volunta
rium irregularem esse. Irregulares enim
illi tantum censentur, quos nulla necessi
tas & justitia tuerit, quemadmodum ex
omnibus supra dictis liquet.

VII. Prædicta honorum defensio non
tantum in loco, & prælentia aggressoris,
sed etiam in distantia fieri potest, ita ut fu
gientem insequi, & si alius modus non
suppetat, jaculo, vel scopo interficere
liceat. Ratio, quia iusta aggressio tam
diu durare censeret, quamdiu aggressor
ea, quæ rapuit, sibi retinere nititur. Quia
etiam si mora interposita, & res in do
mum illata sit, ingredi, & repetere (cum
Judeus deest, à quo auxilium petatur)
licet, & resistentes vi repellere & si aliter
recipi non possit, mortem quoque in
ferre detentoribus. Bannez. Arragon. V. a
lent.

lent. in 22. lo. cit. Lefc. 9. Dub. 11. Silv. V. Ex-
com. §. 6. num. 6. Petr. Navar. I. cit. num. 411.
Gibalinus c. 4. Diffic. 14. Tanner. I. cit. n. 81. &
82. Henrig. I. 14 c. 10. Fernandez. c. 10. n. 16.
Adde quod iudicem DD. sentiunt etiam
præveniri posse inustum invasorem, si
alius modus desit, & is actu sit in culpa
seu proposito aggressionis inusta: secus
si adhuc innocens. Lefsius raman dub. 12.
num. 82. Benè notat prædictam opinio-
niem in præceptu tutam non esse ob plurima
mala, que inde metuenda.

VIII. Superest dubium, an qui occasio-
nem, vel causam dedit, ut invaderetur, si
defendendo se invasorem occidat, ir-
regularis sit. Ratio dubitandi est, quia causam
rixæ præbens alium quasi aggreditur: hic
inde jus acquirit defendendi se. Quo po-
sito non potest censeri invasor, nec im-
punè occidi. E contra iuri naturali omni-
bus ad conservationem vitæ propriæ
concesso, non renunciat is, qui quavis
culpabiliter alium excitat ad rixandum,
vel pugnandum. Pro resolutione serviet
distinctio. Auctor rixæ per culpam suam,
eò redactus modò, ut pro inco umitate
sua debeat alterum occidere, aut prævi-
dere potuit, & debuit hoc homicidium
futurum, aut non potuit. Si potuit, reye-
ra peccat nos tantum præbendo occasio-
nem, & rixam alteri, sed etiam in defen-
sione sua, & si occidat, irregularis est,
quia homicidium illud non est merè ca-
suale, aut necessarium, sed indirectè vo-
lontarium, & in causa sua prævisum. Si
autem non potuit, nec debuit prævidere
securita pugna & homicidium, dispicere
oportet, an qui se læsum putat, invasoris
personam gerat, an potius defensoris.
Si illud legitime occiditur, si hoc, neque

lædi neque occidi impunè potest, sed
offerenda illi reconciliatio, & satisfactio
est: & si non acceptet, fuga potius que-
renda salus, quam iustus sui detentor oc-
cidendus est. Suarez. V. Disp. 46. Sess. 1.
num. 12. Gibalin. c. 4. Consecr. 4. Consecr.
Disp. 18. Dub. 9. num. 74. Saylor. I. 6. c. 17.

IX. Jam quod militantes attinet, di-
stingue bellum defensivum, & offens-
ivum, deinde sequentes assertiones ca-
pe.

Prima est. In bello merè defensivo pro
sulote patriæ, aut Ecclesæ ex obligatione
charitatis, vel pietatis militantes, non
incurrunt irregularitatem, quamvis ho-
stem solius defensionis causa mutilent,
occidentur. Rationem supra dedimus,
quia operibus ex charitate & pietate de-
bitis non potest annecti irregularitas, ne
à virtutum studio quisquam in justæ ab-
strahatur. Adde, quod ubi virtus impe-
rat, locum non habet defectus lenitatis,
imò runc ea deesset, quando per nostram
indulgentiam hostium malitia cresceret.
Unde Clerici quoque in gravi necessi-
tate militare possunt, quamvis ad id co-
gendi non sint. Abb. in c. p. venit de im-
mun. Eccles. Piaficius part. 2. c. 4. num. 56. Re-
ginald. I. 21. num. 107. Sed obstare videtur
c. petitio de homic. ubi Clericus pugnando
etiam contra hostes fidei, si quenquam
percussit, & de interfectione ipsum re-
mordet conscientia, à ministerio altaris
abstinere jubetur. Verum ex contextu,
& Icrupulo Pelagii presbyteri, qui à Pa-
pa consilium expertus, videre est, non
fuisse tam gravem necessitatem pugna-
di. Alias non dubitare licet, quin Cle-
rics ob necessariam defensionem proprie-
tæ, personæ, patriæ armorum usus, &
pugna

pagina absque irregularitatis metu permittatur, ut in e. cit. Barb. ex DD. testimonius demonstrat.

Secunda Assertio. Quicunque in bello injusto qualemque auxilium ferunt, secuta morte, aut mutilatione unius aut plorium, irregularares sunt. *c. sicut dignum est. de homic.* *¶ c. quod in dubiis de poenis* *pin. Gloss. & communiter DD.* *Ratio quia* in plurimum concursum ad effectum damni alicuius, omnes reputantur velut una causa moralis, & contrahunt reatum. *Sic V. Bellum. § 3. num. 3. Navar. c 27. num.* 216. *Covarr. in Clem. cit. part. 2. §. 3. num. 2.* *Regnald. l. 21. num. 107. Avila part. 2. Diff.* 6. *Sess. 3. Dub. 2.*

Tertia Assertio. Non minus irregulariter sunt, qui quenquam in bello offendit, & mutilant, vel interimunt: ex defectu quidem lenitatis, si bellum justum est; si vero inustum, ex delicto. *c. s. quis Diff. 51.* Amo si in bello injusto absque mutilatione, ac cæde cooperentur occidentibus, animando, cohortando, præbendo armis &c. Clerici autem hoc ipso, quod armis sumpserunt, in tali bello suspensio nem incurunt ab Episcopo inferendam. *Cleric. 23. quest. 8.* *Excipe constitutos* in minoribus, qui vel nihil, vel leviter paccant militando. *Avila loco citat. §. Ex* *hic Avilla V. Bellum num. 33. Tanner. DD.* 40. *num. 115. Layman. l. 2. tract. 3. c. 12. num.* 19. *Pisacensis part. 1. c. 1. pag. 21. Suarez. Diff.* 47. *sect. 6. num. 9. Filius. tract. 19.* *¶ 10. num. 253. & 264. Coninck.* *Diff. 18. d. 12.*

**

De Homicidio fortuito.

I. **H**omicidium aliud est in se voluntarium, aliud in alio. Hoc fortuitum, seu Casuale appellamus, & si contingat ita, ut in illud voluntas nec directe nec indirecte feratur, non propriæ homicidium (quod crimen sonat) sed occisio simplex dicetur. *Teste Iul. Claro* *§. Homicidium. Læsio c. 9. Dub. 15. num. 102.* Homicidii in alio voliti exemplum habet in eo, qui fuisse percusit puerum in capite non habita ratione debita moderationis. Cum enim illa pars hominis obnoxia præalitis lesioni sit, vel omittenda, vel temperanda percussio erat. Illud vero, quod omnino casuale, hoc est, nec directe, nec indirecte voluntarium, duobus modis contingit. Vel enim causa non habet per se vim producendi talis effectum, cum quo nulla illi conexio, ut si ex consueta vena sectione propter incuriam alterius mors sequatur; vel operans sufficientem causinam, & diligentiam adhibuit, ne quid damni ex sua actione nascetur. Nec obstat, si in causa periculum latebat, quia hoc diligentiam aversum est.

II. Sufficiens' causa Irregularitatis est homicidium indirecte seu in alio volitum. *c. ad andientiam c. significasti i. c. continetur. c. de cetero. de homis. & communiter* DD. *Verè enim homicidium est, quod in* alio, seu in causa prævideri, & caveri debuit. Et potestas dispensandi Episcopis concessa non extenditur ad homicidium directe volitum, sed supponit in casuali necessariæ esse dispensationem indispelabilem

autem

autem aliud nullum censetur respectu Episcopi, quām homicidium occultum per se intentum, & injustum. *Navar.* l. 5. *Consil.* 39 de homic. *edit.* 2. *Cajet.* in *Sum.* V. *Irregularitas.* *Armilla* eodem *Henrig.* l. 14. c. 17. num. 5. *Avila* *Sect.* 5. *Dub.* 1. *Roder.* *Tom.* I. quāst. *regular.* q. 24. art. 8. *Toletus* l. 1. c. 79. n. 11. & 12. *Item* c. 81. num. 6. *Layman* l. 3. *tract.* 3. *par.* 3. c. 12. num. 4. *Fernandez* c. 10. §. 14. *Filliat.* *tract.* 20. *Sect.* 3. num. 53. *Lefsius* c. 9. *Dub.* 15. num. 108. *Em.* *Sa.* V. *Irregularitas ex illuc deform.* num. 7.

III. Qui operam dat rei illicitæ, ex qua per se, vel per accidens mors secuta est, quamvis, ne sequeretur, omnem diligentiam adhibuerit, irregularis est. Hanc esse communem sententiam asserit. *Toletus* c. 71. num. 4. citans *Silvestrum* V. *Homicidium* §. 2. num. 2. ubi in confirmationem allegat c. *suscepimus* c. de cætero c. tua & c. *sicut ex literarum de homic.* Plures DD. pro eadem opinione *Barb.* adducit in c. *cit.* de cætero. tradens simpliciter irregularem fieri, quamvis sufficientem adhibuerit diligentiam, ne lequatur homicidium. Verum opinio ista, licet pro communii laudetur, non parum difficultis est. Quomodo enim, ubi nullum voluntarium, adeoque nulla culpa est, irregularitas, quæ in poenam irrogatur, contrahi potest? Quocirca *Dom. Soto* l. 5. de just. quest. 1. art. 9. prædictam regulam, quam *Silvester* secundo loco posuit, nullibi in Jure expressam esse scribit, sed DD. è contrario sensu ex nonnullis capitibus, in quibus quidam ab irregularitate excusantur, quia operam rei licitæ dederant, colligere, irregulares fore, qui non licita rei operam dantes homicidio viam aperiunt. Sed haberi in Jure

patet ex c. is qui de homic. in 6. ubi declaratur irregularis, qui mandavit verberari aliquem, quamvis expressè monuerit mandatarium, ne fines mandati excederet: quia nimis mandando fuit in culpa, & cogitare debuit, inde homicidium sequi posse. Hoc in verberatione illicita tantum valere ibidem *Barb.* monet. Velim ego hic, *Toletus* & quicunque illo faciunt, attentè considerent, an unicum hoc exemplum sufficiat ad regulam generalem, ut quicunque illicitæ rei dat operam, pro irregulari habeatur? Quin potius agnoscamus, & probitemur in illis contrahi irregularitatem, de quibus à Jure expressum est. Sunt autem duo ejusmodi casus. Primus in c. *cit.* 8 qui, de mandante injustam alterius verberationem. Secundus in c. *tuanos de homic.* ubi propter homicidium nullo modo voluntarium irregularitas irrogatur ex opere illicito, quamvis omnimoda diligentia ad præcavendum adhibita fuisset. Est autem sermo de usu artis chirurgicæ *Clericis prohibito* c. *sententiam.* Ne *Cler.* vel *Monach.* Si quis tamen priori sententia adhærens regulam illius generalem præferendam putat, illam præscriptioni juris initii non male dixerit. Verè enim in multis propter conscientiæ securitatem, & puritatem *Canones* in partem duriorem inclinant. c. ad *audientiam de homic.* *Gabr.* in 4. *dist.* 15. *quest.* 14. *art.* 3. *Filliat.* l. c. num. 65.

IV. Ex actione honesta, & licita, cum sufficiens adhibita diligentia est, quicunque infelix exitus sequatur, nulla irregularitas poenalis trahitur. c. *Dilectus cum triuibus sequentib.* & c. *ult.* de *homic.* ubi cum quidam ex laqueari decidens extiactus esset,

eret, quam presbyter conducerat, & de imminentे periculo tempestivè altaque voce præmonuerat, liber ab omni poenâ, & irregularitate declaratur. Neque enim prævideri omnes Casus fortuiti possunt. Unde pro generali regula sumi posset in hac materia. Quando litiæ actio est, & ad vitandum mortis periculum tuffici ns diligentia adhibita, nulla irregularitas nascitur. *Panorm. in c. 2. de homicid. Suarez Disp. 45. Sect. 5. num. 1. Tolet. l. 1. c. 81. num. 15. & num. 25.* Deficiente autem præcautione, & diligentia continuò incurritur. Tunc enim homicidium securum aliquo modo voluntarium est, & imputatur ad culpam. Exempla vide.

1. Ludens cum Clerico quidam, eum in terram proicit, cultellus autem, quem gettabat Clericus, in projicientem incidentem mortem attulit. Estne ideo irregularis Clericus? Minime cum rei licet operam dederit, & talem casum nulla diligentia providere potuerit. *c. Lator de homicid.*

2. Capellanus quidam valetudinis causa equitaturus, ut ferocientem equum domaret, vim freno intulit, & calcaribus stimulavit. Ille autem freno, & sellore excusso in mulierem puerum bajulantem incurrit, ipsumque puerum opprescit: nihilominus absolvitur in c. significasti de homic. supponendo ignorasse equi ferociam, & ab omni culpa purum fuisse.

3. Presbyter quidam fœnum ex curru dejectus perticam colligatam superius solvit, excusso que: postea puerum juxta currum semivivum reperit, in quo præter livorem in fronte, nulla læsio apparuit, qui tamen mortuus est. Re intellequa Pontifice, quem adiit presbyter, a

metu irregularitatis liberatus est, quod circum circa currum antequam projiceret, diligenter circumspexisset, & rem licitam agitasset. *c. ex literis de homic.*

4. Cum Monachus quidam campana ex campanili deponeret, luxatum illo motu lignum decidit in caput pueri, & interfecit. Hoc si in eo loco factum est, ubi non solebant esse, aut præterire homines, nec aliqua fratriis locordia intervenierit, de irregularitate metuere non debet, ex eodem fundamento jam superius reposito. *c. ex liter. cit. ubi cum Barb. turbum de reperies.*

V. Vulgaris casus est de percutiente mulierem gravidam, unde fœtus in utero animatus perit: qui tamen eadem quæ præcedentes determinatione expeditur. Actio enim per se periculosa est, & nisi levitate aut ludicro percussionis excusat, absque dubio irregularitatem adfert. Illud vero controvertitur, an simpliciter voluntarium sibi homicidium illud, ut Cajetano videtur 22. quæst. 64. art. ult. ad 2. dummodo non intercedat ignorantia graviditatis, aut tam levis sit percussio, ut moraliter timeri non possit abortus. Non esse, communis alioqui intentia fert cum S. Thoma, cuius se interpretem profitetur Cajetanus. N. c. ab aliquæ ratione. Est enim actio illa multum remota, & incerta quoad effectum securum: adeoque non causat nisi voluntarium indirecte, seu in causa. Et in advertentia actualis hic tantum operatur, quantum ignorantia ipsa: siquidem percutiens non attendit periculum, quasi propinquum, sed potius securitatem imaginatur. Sicut ergo ignorantia facit, ut homicidium casuale sit ex mente Cajetani,

jetani, ita etiam actualis inadvertentia. Imò licet animadverterat, periculum, sibi-que persuadeat, non inesse, & conscientiam temere deponat, adhuc non erit direcione voluntarium. Erit autem, si adver-
rat, & credat ex percussione sua fecu-
rum esse abortum, si hic res ipsa fecutus
fuerit. *V. Tabienam V. irregularitas num. 14.*
Suarez Disp. 44. sect. 2. a num. 3.

*V. Non multum dispar de adulteri de-
fensione quæstio est, si in maritum adulter-
æ invasorem interimat. Irregularem
pronunciat Antonin part. 3. 11. 5: 6. 8. §. 1.
Navar. c 27. num. 2, 8 & 15. Consil. 33. de ho-
mic. ed. 2. Gutierrez l. 2. c. 6 num. 43. Molin.
tract. 3. Disp. 72. num. 5. E contra absolvit
Sotus l. 5. quæst. 1. art. 9. Henrig. l. 14. c. 10.
num. 3. Avila Disp. 3. Sect. 5. Dub. 3. Lessius c.
9. num. 105. Medio tutissimus ibis. Si tem-
erè, & cum periculo futuræ rixæ adul-
teræ se admiscerit, haud dubiè irregularis
est, quia saltem indirectè causam dedit
homicidii ex coacta necessitate consecuti-
ti: quemadmodum si indignis aliquem
probris irritans, prævides futurum, ut
se gladio invadat: postmodum verò pro
hac vita conservanda eundem interimas,
simpliciter irregularis es: cum potuerit
vitare eadem tacendo, & parcendo. E-
iusdem notæ est, quod aliqui movent. U-
trum adulteri irregularitatem contrahat,
si maritus adulterio cognito uxorem in-
terficiat? Nimirum adulteri explorandæ
progressio est, cautè an incautè egerit. Si
temerè aggressus est facinus eaque me-
dia adhibuit, ex quibus nemo non me-
tuere periculum posset, censabitur suffi-
cientem causam dedisse homicidii, adeo-
que inhabilem ad divina munia esse. Si*

verò maritus non nisi improviso, & ex-
tico modo in nouiam facti devenit, non
apparet ratio, ob quam irregularitas
condemnemus adulterum. In tali casu
enim cædes illa nullo modo voluntaria
esse potest, cùm nec directè illam inten-
derit. *Avila part. 7. D. 5. Sect. 3. D. 3. num.
Disp. 45. Sect. 6 num. 5. & seqq. Escobar pag.
566. Navar. tam. c. 27. num. Prædicum
adulterum dicit simpliiter irregularem
esse, eamque opinionem fuisse à Pio V.
approbatam. Quod si verum est, ex præ-
sumptione manavit approbatio. Vix
enim contingere solet, ut adulteri, qui
ex eo amore raptatur, ita cautè procedat,
quin te reum faciat omnium malorum
ex adulterio provenientium. *V. Gotof-
fum l. 2. Amorum pag. 193.**

*VI. Ex eadem Juris præsumptione si-
ri potest, ut aliquis ex culpa secundum
conscientiam levi irregularitatem con-
trahat. Multum enim diversa fori ex-
terni, & interni censura est: hoc conje-
cturis ac verosimilibus, illud ipsa veri-
tate nititur. Quam ob causam sapere non
quod à parte rei sit, sed quod hic, & nunc
ad evitanda mala quædam necessarium,
sequitur, & præscribit. *Comitol. l. 6. quæst.
53. Tanner. Disp. 6. quæst. 10. Dub. 11. num.
218.* Alias pro incurenda irregularitate
regulariter requiritur culpam latum,
sive dolum, nec ex Veniali peccato quen-
quam tanta magna pœna reum facimus.
Igitur qui ad præcavendum homicidii
scelus non adhibet eam diligentiam,
quam homines mediocriter capaces, &
prudentes in suis rebus adhibere solent,
excusari non potest ab homicidii saltem
indirectè voliti reatu. *Levis autem & le-
vissima**

missima negligentia ejus generis est, ut per se ad lethalem culpam minime sufficiat: adeoque irregularitatem, pro qua requiritur peccatum, inducere non solet. *Int. Clar. §. de homic. Sotus l.5. quæst. 1. art. 9. Sal. 22. quæst. 64. art. 8. Suarez Diff. 5. Sect. 5. num. 7. & seq. Filliut. tract. 20. 63. num. 61. V. asq. 1. 2. Diff. 158. c. 1.* Qui contrarium sentiunt citati apud Layman. l.3. tract. 3. part. 3. c. 10. num. 3. nihil efficiunt. Velenum Canonibus quibuldam male intellec̄tis, vel præsumptione se mu- niunt, quam quia persuadere non pos- sunt, merito deferuntur. *V. Suarez. l. cit. Dia- num part. 2. tract. 16. Ref. 18.*

VII. Objicies forte, quod Panormitanus in c. quæstum de pæn. & remiss. cum aliis quibuldam duplicem negligentiam facit, unam in omittendo, alteram in committendo, & ex hac quamvis levissima sequi irregularitatem, ex illa vero non sequi, eò quod jus omissionem mi- nus puniat, quam commissionem. *Rosella* inter tres Regulas, suo judicio ve- nissim secundam ponit. Dans operam relicita in culpa etiam levissima in com- mittendo tenetur de casu inde secuto. *c. Clerico faciente Diff. 50. c. presbyterum c. ad audientiam. de homicid. in c. faciente.* Quia ex jactu lapidis ab ipso projecto oculus est puer, committendo deliquit, eique imputatur mors etiam quod ir- regularitatem. *In c. presbyterum ab omni altaris ministerio removetur Sacerdos,* qui puerum intuitu disciplina pecusit in capite, ex quo post paucos dies expi- ravit in c. audientiam similiter Sacerdos, cui culillus ex vagina elapsus vulnera- vit in dorso, unde creditur extinctus

fanulus, in sacris Ordinibus non per- mititur ministrare. Ita ferè Rosella, cui assonat Tabiena. Verum ex omnibus istis non video, quo modo colligatur ex levissima culpa irregularitatem con- trahi, nisi constet Clericos illos levissi- mam culpam admisisse. Non constare autem ex c. ad audientiam colligimus, ubi Clement. III. de proposito casu dubitat, & semitam in dubiis tutorem, quem se- quatur eligit. Insuper pro confirmatio- ne oppositæ sententia multum facit c. *Lator. de homicid.* ubi Pontifex declarat, non factum esse irregularēm Clericum, qui lateri affixum gerens cultellum cum alio luctabatur, quamvis collusor su- per illum cadens esset vulneratus, & mortuus. Nam si levissima culpa ad irregularitatem sufficit, omnino con- demandus erat, qui lusurus cum alio non prius cultellum depositus, cum res per se spectata non careret periculo. Adde c. quæstum de pænitent. & remiss. ubi parentibus (Sacerdotibus Græcis) studiosè negligentibus filii reperiuntur in lectis oppressi, injungitur, ut à ministerio altaris abstineant. Quid opus erat addere studiosè negligentibus si quælibet levissima culpa sufficit? Igitur ad præsumptionem recurren- dum est volentibus priorem opinio- nem defendere. *Dian. loco citat. Paludan. in 4. Diff. 25 quæst. 3. num. 15. Suarez V. D. 45. Sect. 5. num. 6.*

VIII. Sed nihil interesse quibus tam videtur, an culpa, & qualis in homi- cidio interveniat? Hoc enim qualiter- cunque ad actionem, vel omissionem Clerici aut Sacerdotis lecuto abstinere

debet à ministerio altaris , nec ulterius promoveri potest, ex decreto *Conc. Trid. Sess. 14. c. 7.* donec cauſa plenè cognita dispensatio concedatur. Ita quidem *Magistruſus 1.5 c. 48. §. 3.* quasi umbros montium videns. Nam *Concil. Trident. loco citat.* non intendit constituere aliquid contra antiquum jus, nec ullam derogationis mentionem facit. Quando igitur pro homicidio casuali dispensationem requirit, vel potius supponit necessariam esse, loquitur de illo casuali homicidio, pro quo secundum antiquos Canones dispensatio requiritur. Jura enim, quantum fieri potest , absque correptione & derogatione concilianda sunt. *c. Cum expeditat. de elect. in 6.* Et sic declaratum à Congregatione Cardinalium esse scimus. Concilium ergo non constituit novam irregularitatem, quod debebat, si priorem veterum Canonum dispensationem non sufficeret credere.

DICES. Declaratoriam dispensationem tantummodo requiri, quæ irregularitatem non tollat, sed non esse contraria authenticè declarat. Concilium verò, quando affirmat, talem dispensationem debitam esse, pro majori securitate & certitudine exigere videtur.

Resp. Hujus commenti nullum est solidum fundamentum: cùm dubitare nemo possit, Concilium de propria dispensatione loqui. Nam si de impropria & declaratoria tantum agit, non diceret eommittendam esse auctoritatem Episcopis, qui per se habent potestatem faciendi in similibus casibus declarationem. Quin etiam ejusmodi declaratio à viro docto, & prudente fieri posset. Hinc colligas, si ex actione tua per se honesta , & licita,

nullaque interveniente vel minima negligentia , fortuitò homicidium sequatur, (quo in eventu nullam irregularitatem contahit Cardinal. Congregatio declarat in *c. cit. Concil. Trident.*) te obligatum non esse, ut abstineas à laco ministerio usque ad dispensationem obtentam. Si verò dubites de innocentia tua, contulere virum doctum & prudentem posse, cajus resolutioni post accuratam totius negotii, & casus expositionem ac quiescas *Fillius tract. 20. c. 3. n. 6. 3.*

IX. Irregularitatis ex homicidio casuali, de quo haecenus, contractæ idem effecto, qui homicidii perfectè voluntarii sunt: nec aliter differunt, quām quod hujus dispensatio facilior est, quia in eo minor libertas & voluntarium imperfictum est. Quam ob causam olim mitiore pena plectebatur , puta septem annorum pœnitentia , cùm pro voluntario homicidio decem anni essent constituti Diaconis, 12. verò presbyteris, quindecim Episcopis. *c. si quis homicidium c. ut verò Diff. 5. o.* Id dispensatio igitur homicidii voluntarii nemia infa Summum Pontificem concessa est: imd nec Pontifex in illo, nisi in rarissimis casibus, & necessitate non vulgari dispensat. At in casuali homicidio, quod imperfectè voluntarium est, quando occultum, & non deductum ad forum contentiosum est, permititur Episcopo causa cognita , & probatis precibus dispensare. *Laym. 1.3. tract. 3. part. 3. c. 12. n. 3. Suar. D. 45. S. 1. Sa. V. ex licita n. 7.* Ad casuale homicidium referuntur commissum in sui defensionem, excedendo moderamen inculpatæ tutelæ, aut etiam ex subita ira perpetratum. *Coninck Diff. 18. Dub. 14. num. 111.*

Qx

Quæ facultas extendi non debet ad alios Prælatos, qui iurisdictionem Episcopalem in aliis participant, cuiusmodi sunt Generalis ordinum, Abbates exempti, Provinciales, & similes. Nam ex Cardinalem declaratione, Episcopi nomen in citato Decreto propriè, & exclusivè accipitur. Si qui ergo Regularium de potestate dispensandi in homicidiis foriuitis gloriantur, ex specialibus privilegiis id docent, necesse est. Mendicantes ex privilegio Sixti IV. habere testatur. *Suarus disp. 45. Sect. I. cir. fin.*

Martinus V. concessit Priori Monasterii S. Benedicti Vallisoleti potestatem dispensandi cum suis religiosis super omni irregularitate etiam in casibus Papæ relevatis, (in morte videlicet, membrorum truncatione, & enormi sanguinis effusione) dummodo nihil horum sit notorium. Eam potestatem postea ex eiusam, & communicatam fuisse omnibus Prioribus vel Abbatibus aliorum monasteriorum & vilam a se sub sigillo authenticō in Convento Vallisoleti testatur Collectorum Privilegiorum Mendicantium Ordinum, a Rodericō laudatus Tomo 1. q. 24. ar. 12. qui insuper norat, dispensationem illam intelligi de quocunq; homicidio voluntario, vel casuali, directo, vel indirecto, dummodo iudicialiter non possit probari. Nec obstat, quod Sixtus IV. qui post Martinum V. fuit concessit facultatem dispensandi in homicidio casuali, excepto nominatum homicidium voluntarium, ut patet in *Compendio V. Dispensatio* §. 10, 12. & 13 quia praedicta exceptio & limitatio intelligitur, ut procedat solum de concessionibus factis ab eodem Sixto IV. & non extenditur ad alias factas

ab aliis Pontificibus. Nam si id voluisset Sextus, utique expressisset. Et privilegium concessum nullo modo abrogatur, nisi de illo fiat specialis mentio & abrogatio.

Idem de *Conc. Trident.* dicendum est, in quo concessa est facultas Prælatis ordinariis dispensandi in irregularitatibus ex deicto occulto provenientibus excepto homicidio Voluntario. Nam hæc exceptio solum procedit respectu illorum casuum, qui in eodem decreto conceduntur: non tamen procedit in casibus alias concessis: cum in prædicti Concilii Decreta nulla facta sit privilegiorum abrogatio. Ita Rodericus lo. cit. supponens, quod plurimi negantur, & a nobis discussum est. *Par. I. tt. 15. §. 12. privilegia Regularium à Conc. Trident. non esse abrogata, exceptis, quæ adversantur Decretis Concilii irritantibus privilegia sibi aduersa, cuiusmodi sunt, quæ habent clausulam. Non obstantibus privilegiis in contrarium. Capuccinus autem in additione ad §. 24. Collectoris l. cit. animadvertisendum moneret, de dispensatione homicidij voluntarij etiam occulti obstat nunc. Conc. Trident. Sess. 14. c. 7. ubi dicitur, quod talis homicidium nullo tempore ad sacros ordines promoveri queat. Sed de homicidio casuali non obstat.*

Quod attinet privilegia minima Societati nostræ concessa dispensandi in Irregularitatibus, si cui opera pretium videtur cognoscere, in *Compendio* Privilegiorum. *V. Dispensatio* num. 2. & seqq. reperiet.

X. Denique *Laym.* monet l. cit. n. 4. illos, qui habent privilegium dispensandi super omni irregularitate, excepta dignitia, &c. dispensare posse in irregularitatibus

qq. 3.

etibus provenientibus ex homicidio indirec^{te} vel imperfecte voluntatio, & in eo, quod factum est causa defensionis cum moderarime inculpatæ tutelæ. Item in irregularitate, quæ nascitur ex homicidio iusto propter defecum perse &æ lenitatis in milite, iudice, accusatore, advocate, teste, & similibus. *Caiet. in Sum. V. Irregularitas. Henrig. l. 14. c. 17. Roder. l. q. 24. artic. 8. Reginald. l. 30. Tract. 2. num. 23. Sa. V. Ex deform. licita. num. 4. Eſcob. n. 150.*

Hactenus de Censuris & Irregularitatibus non omnia, quis enim præsumat? sed multa & potissima: nunc quasi peracta messe defec^{te}, vites domum revo- cant. Sed iei^{te} in agro fugientesque aristæ ad spicilegium invitant. Dubius igitur, quæ neglecta videntur, expediemus.

§. 16.

Satisfit Dubiis de Irregularitate.

DVB. I. An summus Pontifex capax sic Irregularitas?

R. loquendo de Irregularitate propriæ dicta, quatenus est impedimentum Canonicum à jure constitutum, non pertinere ad summum Pontificem, nec eo per quemcunque calum, etiam homicidii voluntarii implicari posse, quia non ille legibus ecclesiasticis, sed leges ipsi subsunt. Et quamvis diceremus illum, quoad vim direc^{te}ivam legibus subesse, adhuc ab Irregularitate quæ est coercitiva, immunis foret.

Dixi Loquendo de Irregularitate propriæ dicta, ut excluderem Impedimenta

naturalia, quæ à legibus non pendent. Si ergo aliqua corporis infirmitas, aut deformitas superveniat illi, prudentia, & charitate magistra sciet abstineat ab illis functionibus, quæ in oculos hominum incurunt, & offendunt, iuxta doctrinam S. Tb. 3 par. q. 83 art. 10 ad 3. At ponamus, irregulariter esse ante electionem, sive propter natales, sive propter bigamia, aut delictum aliquod, & nemini cognitum sit eiusmodi impedimentum. Facile apparet sic maculatum eligere non parum de- deceat Ecclesiæ dignitatem: si tamen eli- gatur, eo ipso definit irregularitas, nec impugnari ele^{ctio} potest, propter scandu- lum, & Schisma inde oriturum. c. Licet de elect. & c. Vbi periculum eod. in 6. ubi spe- culator & alii DD. Navarr. in Man. c. 27. n. 13. Bellar. l. 2. de Pont. c. 12. Avila Par 2. disp. 1. dub. 7 § ex dictis. Moscon. de Maest. Ecclesiæ l. 1. Par. 1. c. 1 fol 26. Franc. Leo- thesan. eccles. Par. 1. c. 15. nu. 17. Suarez V. disp. 14. Seld. 2. n. 19. Tolet. l. 1. c. 7. nn. 7. Fill. Tr. 19. c. 2. n. 53. Silv. V. Papa. n. 2. Armilla n. 9. Tholos. l. 15. c. 3. n. 21. Maiolus l. 3. de Ir- regular. c. 4. Em. Sa. V. Papa. n. 2. Fill. Tr. II. c. 5. num. 135.

DVB. 2. An pro Veniali culpa Pontifex irregularitatem infligere queat?

Non desunt, qui horum trium, suspen- sionis, interdicti, & irregularitatis pena non ita gravem esse existimant, ut pecca- tū mortale requirat, sed veniale sufficere posse. Nam primò, quod suspensionem attrinet, non videtur maior pena, quam excommunicatio minor. pro qua tamen Venialis culpa sufficit. Deinde manife- stius id videtur in interdicto & Irregu- laritate, cùm etiam sine peccato contrahantur, uti constat in iudice, qui iusto motu suppli-

et teos afficit: & in subditis, qui propter dominii sui delictum interdicti poenam patiuntur. Ita fere Alph. Castro l. 1. de lege penal c. 5. Documenta 4. Navar. c. 23. n. 95. seqq. ubi etiam responderet ad obiectum, quæ cuiuslibet obvia, & communis; inter poenam & culpam requiri proportionem, ut iniustitia vitetur. Sufficit enim presumptio in legislatore, qui pro fato exteriori iudicat maiorem culpam esse, quam re ipsa sit. Præterea eius, quæ per se venialis culpa videatur, tales esse circumstantiae possunt, ut moveant animum legislatoris ad eandem cum gravioribus vindictam, seu poenam. Hucus generis ea sunt, quæ in administratione Sacramentorum indecorè sunt. Si baptizans rideat, vel iocum spargat, si Eucharistiam præbentis delicia manuum gesticulatione Histrionem imitetur, per se loquendo non videatur lethaliter peccare: nihilominus propter indecentiam graviore poena dignas est. Quocirea dicendum mihi videatur, non transcenders summi Pontificis potestatem pro peccato per se non mortali irregularitatem constituere. Quæ propositio non indiget probatione, si (quod ratio non prohibet) veterum Canonistarum regulam, de qua in § pree. n. 6. recipimus. Omnem illum, qui rei illiæ operam dat, fecundo homicidio, inde irregulariter fieri. In tanta enim variorum eventuum seriæ facile usu venire potest. ut resiliæ vacans non nisi v. nisi litera pœna. Perpende exempla, quæ Poletus enumerat. l. 1. c. 71. & vide. an non videoas in illis, quod modò dixi. Sunt enim eiusmodi quædam, ut dubitate possis, an ultimum culpam contineant, aut certè du-

Non idè tam gravisimorum DD. de quibus. §. pree. num. 7. sententiam improbo, nullam de facto irregularitatem nisi ex peccato mortali provenire. Nititur illa ratione, & auctoritate, sufficienzi ad per tuandum: mitis & facilis est præalte: à, quæ ex quolibet illico opere si per accidentem cum homicidio coniungatur, irregularitatem producunt. Sotus l. 5. q. 1. artic. 9. Vasq. I. 2. Disp. 148. c. 5. Navarr. c. 27. num. 252. Tanner. 4. Disp. 6. q. 10. dub. 10. num. 181. Bannez. 22. q. 64. artic. 8. §. Dubitatus secundo. Coton. in Sum. Diana. V. Censura. numer. 17.

DVB. 3. An Episcopi & Prælati Regulares dispensare possint in irregularitate, quæ ex membrorum mutilatione nascitur.

R. Quantum ex. c. 1. de clericis pugnantibus in duello colligimus, homicidium, & membrorem diminutio inducens irregularitatem pati iudicio estimabatur olim & utriusque dispensatio Papæ reservata erat. Postmodum à Conc. Trident. sess. 14. c. 7 & sess. 24. c. 6. aliter constitutum est, & solum homicidium voluntarium reservatum Pontifici, ita ut episcopis modò cognita causa & probatis preceibus absoluere liceat ab omnibus irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occidito provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forū contentiosum. In quibus verbis cum solius homicidii voluntarii mērio sit, excipi homicidia casualia, & mutilationē mēhrotū recte videamus colligere. Quamvis enim interdum passu videatur procedere homicidium cum mutilatione, & pro eodem accipiantur:

id est

ed etenim limitate sit, & extendi non debet ad omnia contingentia: nec quicquid homicidio voluntario tribuitur, etiam mutilationi voluntariae tribuendum est. Quam ob rem Canones non rati, ut de diversis loquuntur, puta, in *titulo de homicidio*, *titulo de corpore vitiatis*, & *Clementis furiosus de homic.* Neque latinæ linguae Audtores ut Synonima agnoscunt. Per Ispicuè Alexander III. in c. i. de cleric pugnantib. in duello cùm dixisset, dispensari ab episcopo posse, subdit *dummodo ex ipso duello homicidium vel membrorum diminutio non fuerit subsecuta* quæ disiunctio superflua est, si homicidii nomine ipsa mutilatio comprehenditur. Adde declarationem Cardinalium in. cit. c. 6. Sess. 24. de reform. cuius hic tenor est. Appellatione homicidij non venit mutilatio membra. Nec obstat *Glo. in Comm. 1. de homic.* quia procedit, quoad incurrendam irregularitatem, non quoad dispensationem Propriæ hæc nonnullis placet ista regula. Si qua lex disponit de irregularitate pro homicidio, si ad lenitatem spectat, extendi ad irregularitatem mutilationis, quia favores ampliandi sunt: si vero ad rigorem pertinet non est facienda extensio ad mutilationem, nisi à jure ipso fiat. Alia ratio est, si de sola mutilationis irregularitate quicquam à jure decernatur. Illud enim si rigorem contineat, ad homicidium extendi debet non propter argumentum à simili, vel minori ad maius, sed propter argumentum à parte ad totum, quia homicidium mutilationem vel formaliter, vel eminenter continet. E contrario si favorem contineat, non extendetur, quoniam pena in minore delicto mitigata non facit consequentiam

pro maiori vel totali. Ex his insert Rodericus Tomo 1. q. 24. art. 10. Generales, & Provinciales Ordinum Mendicantium dispensare posse cum suis subditis in foro conscientiæ in irregularitate proveniente ex mutilatione voluntariæ occultâ, non deducta in forum contentiosum, cum habeant iurisdictionem quasi episcopalem, & privilegium. Pius V. etiam concedit Provincialibus Ordinibus Prædicatorum facultatem circa suos subditos, quæ concessit Conc. Trid. episcopis circa suos dicesanos. Idem declaravit Greg. XIII. concedendo id anno millesimo quingeniesimo Septuagesimo quarto Generalibus, & Abbatibus Congregationis Hispanicæ Ordinis Cisterciensis, ut refutet in Compendio dicti Ordinis. Neque obstat declaratio Cardinalium in decreto cap. 6. Sess. 24. non comprehendendi inferiores habentes iurisdictionem ordinariam, & quasi episcopalem, sed episcopos privativè quoad alias: non obstat, inquam, quia Prælati, de quibus Rodericus loquitur, non huius Decreti virtute, sed speciali indulto sumorum Pontificum habent licentiam suos ab occultis irregularibus absoluendi. *Henr. l. 14. c. 9. §. 3. Tann. disp. 6. q. 10. dub. 11. n. 230.*

DVB. 4. An prædictam facultatem Episcopi aliis committere possint?

Non videntur posse, quia duæ sunt Decreti partes; prior de Dispensatione irregularitatum ex occulto delicto, posterior de absolutione à casibus reservatis Papæ. In hac additur per seipso, aut Vicarium ad id specialiter deputandum; in priori vero parte nihil additur, sed simpliciter dicitur *liceat episcopis dispensare.* In priori igitur illa parte tantum ut per le ipsos

ipos dispensent, potestas conceditur. Neque hic à simili admittitur argumentatio, cùm sint facultates distinctæ. Adde, quod Episcopi quoad hanc potestatem dispensandi tantum delegati sunt, quia non habent illam iure ordinario, sed ex speciali commissione. Igitur subdelegare illam non possunt, sed per seipso exequi debent. Verùm ista non sunt eius pretii, ac momenti ut oppositum sentire non licet. Igitur

R. Episcopum alteri posse facultatem suam dispensandi circa irregularitates oculatas demandare. Neque enim sufficiens causa est existimandi prædictam potestatem à Concilio cum tali restrictione datum esse, ut alteri non possint committere; sed contrarium potius exigit necessitas, ut propter absentiam episcopi vel alias causas prius ac doctus confessarius re bend eraminata cognitaque irregularitatem tollat. Nec sufficiens fundamentum est, putandi eam facultatem episcopis ut delegatam dari; sed potius illi decreti virtute obtinent illam quasi iure ordinario muneri episcopalí annexum. At, *inquis* in priori parte Decreti non est addita extensio, ut in secundâ. R. Si eadem extensio in priori parte adderetur, magis illam restringerit, quia non nisi ad Vicarium specialiter deputandum refertur. Nunc autem ex communi iure quemlibet aliás idoneum confessarium deligi posse, cui demandatur dispensatio irregularitatis, existimamus.

DVB. 5. An potestas absoluendi ab omnibus peccatis, censuris, pœnis, & sententiis ad dispensationem irregularitatis extendatur?

Domin. Soto in 4. dist. 22. q. 3. ar. 1. du-

plicem irregularitatem distinguens, unā, quæ sine peccato, alteram, quæ ex peccato contrahitur, hanc ait, propriè censurā esse, infertque cùm in Bolla cruciata facultas datur absoluendi à censuris, sub ea comprehendendi illam, quæ ex delicto est. Quam opinionem aliqui Theologi, & horum imitatione multi confessarii, teste *Suario indocti*, securi sunt, & eos absoluierunt. Nimirum favores, & privilegia ampliada sunt, quoad fieri potest. c. *Olim.* de verb. sign. *L. Beneficium.* ff. de constit. *Princ.* Adderent, cum probabilitate, & sine præiudicio veritatis. Nam quicquid soror, & Thomistæ aliqui velint, opinio illorum nullo fundamento perstat, & contrariatur praxi, ac stylo Romanæ Curiæ, ut *Navar.* testatur, & *Tholeius.* Nam in generali facultate absoluendi à censuris, & pœnis nunquam comprehenditur irregularitas iuxta. c. *ul. de off. Vicarii* in 6. ubi dicitur. *In generali concessione* nunquam illa veniunt, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus. Quod amplius confirmatur ex eo, quod interdum in privilegiis, & bullis Pontificiis post generalia verba absoluendi ab omnibus censuris & pœnis, addi solet specialiter & ab irregularitate. At qui pœna est, *inquis*, irregularitas ex delicto proveniens. Non diffiteor, sed sub illa generali formula nō contineri ex ipso usu, & stylo Curiæ Satis constat. Illæ enim pœnae intelliguntur solummodo, quæ à receptione, & usu Sacramentorum impedire possunt. Intendit nimirum Summus Pontifex in concessione sua removere obstacula, quibus gratia Iubilæi retardatur, vel omnino irrita redidetur. *Reginald.* l. 30. Tr. 2. n. 24. *Suarez V.* disp. 1. Sect. 3. n. 5. & 6. *Navarr.* 6. 23. n. 194.

rr Tanne-

Tannerus 4. disp. 6 q. 10. dub. 11. num. 230.
Tolet. 1. c. 189. num. 6. Zerola par. 2. V. Ir-
regular. num. 7. Chapeaville de casib. re-
serv. 220.

E contra fieri potest, ut Confessarius
hominem irregularis absoluat ab om-
ni peccato, & excommunicatione, ita
ut capax sit ad suscipiendum omnia Sa-
cramenta, solo Ordinis exempto eius
receptionem & usum Irregularitas im-
pedit.

DVB. 6. Vtrum Irregularitas aliquan-
do mera omissione contrahatur?

Omittens servare à morte, quem in pe-
riculo constitutum videt, aliquando con-
tra charitatem peccat, aliquando con-
tra iustitiam. Contra charitatem peccat
pater deserens filium, magister disci-
pulum, amicus amicum. Contra iustitiam,
qui officio, professione, aut pacto obliga-
ti sunt conservare alios incolumes. His
positis.

R. 1. Qui omittendo non peccat nisi
contra charitatem, non incurrit irregula-
ritatem. Ratio communis est, quia in lute
non reperitur expresa talis irregularitas:
nec absque causa omissa est. Qui enim eo
modo omittit succurrere proximo suo
non cooperatur ad mortem ipsius. Vnde
ne homicida dici, nec irregularis potest.
At, inquit, iura vocant homicidium, qui
in tali periculo deserit proximum suum:
ut illum quoque, qui panem negat fame
laboranti. Notum est illud S. Ambr. rel. c.
Pasce. d. 86. si non pavisti, occidisti. Au-
dio, sed in eiusmodi locutionibus ho-
mocidii nomen minus propriè acci-
pitur.

Limita 1. Si præter omissionem de-
fensionis addantur signa, quibus occidens

notet approbari factum suum, indeq[ue]
animosior fiat. Tunc enim non amplius
mera omissione, sed cooperatio quedam
esse videbitur.

Limita 2. Nisi omissione ex dolo pro-
cedat, hoc est, malo animo, & affectu, quo
mortem proximi omittens desideret. ar.
gum. c. Quanta. de sent excomm. Vbi ex
communicatus dolosè permittens cle-
cum percuti, ex quo potuit prohibere, &
non prohibuit. Eos delinquentibus fave-
re interpretamur, qui cum possint, mani-
festo facinoris desinunt obviare. Ex quibus
verbis colligimus eos, qui taciti-
tate, vel cessatione sua non succurrunt
proximo periclitanti. saltem in extenso
foro præsumi cooperatores, annuendo,
vel approbando homicidium. Sed de hoc
quicquid sit, si conscientia nihil aliud,
quam meram omissionem charitati iu-
micam acculet, nulla irregularitas con-
trahetur. iuxta illud c. ult. 23. q. 8. Quive-
rio nec eum impugnabant, nec vulnera-
bant, neque auxilio, vel consilio coope-
ratores fuerunt, sed tantum adfuerunt ex
tra nexum sunt Antonin. Par. 3. n. 18. c. 2.
Raymund. & alii, quos referunt summator
fforum c. 3. de Irregul. Escobar p. 57.
Maiolus 1. 5. c. 27. Reginald l. 29. n. 7. num.
166. & sequ.

R. 2. Qui omittendo defensione con-
tra iustitiam delinquit, irregularitatem
incurrit. Hoc dabunt à fortiori, qui ab-
solutè cessantes ab auxilio, & succurren-
tiam ad quem ex charitate tantum obli-
gati sunt, irregulares faciunt. Domini au-
tem ex cit. c. Quanta. de sent excomm.
Quamvis non de Irregularitate, sed ex
communicatione loquetur, à maioriad
minus consecutio valet. Si excommuni-
cantur

Est omittentes defensione, multò magis integrates erunt. Esto, non ubique nec in aliis materiis iste modus arguendi admittatur de quo. *V. Everhard. in Loco à maior. hic tamen attento legislatoris scopo, & modo procedendi efficax habetur.* Sed fortior est. *Ratio etiam in præcedenti Responsione indicata.* Qui ex iustitia obligatur periclitanti succurrere, & non facit, cùm potest, censetur moraliter esse cauila homicidii fecuti: adeoque irregularis est. Supponimus autem periculum mortis præsumum, & omissionem auxilii voluntariam esse: aliás non appetet, quomodo ad culpam imputari queat: præsumi si ob culpam non lethalem sive dolum admisum in hoc genere nemo irregularitatem incurrit.

Dicēs. Quod aliqua Irregularitas ex mea omissione officii debiti nascatur, non est in luce expressum. Nullo igitur iure assertur.

R. In moralibus actus positivus & negatio illius quoad pretium & meritum aequi- parantur, vocaturque quasi actio, seu fa- cium morale. à *S. Thoma* 1. 2. q. 71. ar. 5. & 6. & q. 72. art. 6. ead. Quod etiam iuris periti agnoscunt in l. 163. ff. de Reg. Iur. ubi dicitur. Qui non facit, quod facere debet, videtur facere adversus ea, quæ non facit. ubi *Philip. Decius.* Nota hic quod non facere dicitur facere: & hoc etiam in pœnali- bus procedit. Idem in *Regula* 15.

Id quod nostrum est &c. Factum nostrum hic etiam non factum inducit. Nā appellatione facti etiam non pactum continetur. *inst. de Nupt.* 6. si qua uxor, ubi dicitur, reūtius illos factores, si se ab- stinuerint. Et hoc etiam locum habet in materia pœnali. Ita *Decius.* Cū ergo

de Irregularitate, quæ pœna est loqua- mur, perinde fuerit omissione illam, an commissione promereri: & qui omittit tueri constitutum in periculæ vitæ amittendæ, pari cum homicidis merito cen- setur.

Illud in hac omissione non omitto, quando omittens moverit timore aliquo, puta, ne in suis rebus inde damnum patiatur, vel gravem aliorum offendio- nem incurrat, homicidium ex ipsis igna- via secutum non posse ut directe volun- tarium imputari illi, sed ut volitum indi- recte, aut casuale. Erit autem directe volun- tarium, quando ex odio desiderat il- lius interitum. *Snar. Disp. 45. Selt. 4. cir fin. Nav. c. 27. n. 231.* & seq. *Reginald. lo. cit.*

DVB. 7. Vtrum irregularitas homicidi per Baptismum tollatur?

Aucte Baptismi susceptionem irregularitatem propriè loquendo nemo contra- bit, quia baptizatis tantum Ecclesia leges præscribit, & impedimenta in suscep- tione Sacramentorum, vel administratione determinat. Sed quia etiam non baptiza- ti bigami sunt, vel homicidæ, à quibusdā maximè antiquioribus *Canonitis* Irre- gulares appellantur, intellige radicaliter. Atque hinc nata est distinctio illa, Irregu- laritatem tribus modis tollit, Baptismo, religionis ingressu, & dispēlatione. Quod igitur hic querimus, est, an Baptismus in homicida impedit irregularitatem, ita ut quamvis tevera causam sufficientem de- derit ante Baptismum, illi tamen iam baptizato non imputetur? *Gibalinus* c. 6. in expos. *Propositionis* pag. 407

R. Ex homicidio ante Baptismū com- missio nemo irregularis celeretur, postquam baptizatus est. *Constat ex c. Si quis*

et 2 viduam.

viduam. *disp. 50.* ubi decernitur ordinandum non esse, qui homicidij facto aut præcepto aut consilio post baptismum conscientius fuerit. Soli igitur post baptismum, & ante illum nemo irregularis censor, quamvis homicidii scelere fuerit contaminatus. *Adde*, quod Baptismus peccata omnia, & pœnas inde consequentes tollit. *Igitur* si homicidii Irregularitas pœna est, Baptismus illam extinguit, quamvis alias Irregularitates, quæ propriè non habent pœna rationem, nō auferat, cuiusmodi est bigamia, & turpitudine nat. *lum. Silv. V. Baptismus* §. 6. n. 2. *Fillunt. Tract. 2. c. 5. n. 97. Armillanum. 62.* Eadem ratio probat de aliis omnibus peccatis, quæ ante baptismum committi possunt, & in baptizatis annexam habent irregularitatem. *Quocirca Gibalinus c. 6. q. 2. Constatatio 1.* benè laudat, & approbat *Suarii* regulam. *Quod nulla irregularitas maneat post Baptismum*, præter eas de quibus in jure sufficienter expressum est, *Tanner. 4. disp. 6. q. 10. dub. II. nn. 233. Tolet c. 31. vel 89.*

DVB. 8. An expiato per pœnitentiam crimine seu homicidii, seu alterius continuo cesset etiam Irregularitas?

R. Si vulgare illud, Cessante causa cesset effectus *I. 2. §. ult. ff. de don.* nulla limitatione restringeretur, contra quam in omni causarum genere, licet parcus in finali demonstrat. *Cardin. Tusclus in lit. C. nn. 202.* facile diceremus, cum culpa irregularitatem, quamvis non sola causet, culpa sublata tolli continuo irregularitatem. Nunc autem alia via incedendum nobis est. Aliquæ enim irregularitates habent causam natura sua temporalem, cuiusmodi est defectus etatis, scientiae, li-

bertatis, & similes: aliae vero habent causam non temporalem, sed ex se perpetuam, cuius generis sunt omnes, quæ fundantur in actu præterito, qui lemel factus infestus esse nequit. Ita se habet illegitimo natum esse, deliquisse in administratione Sacramentorum, interfecisse hominem, & alia penè infinita. Illæ igitur, quarum causa temporalis est, illa cessante perirent; aliarum, quæ perpetuam causam habent, diversa ratio est. Non enim quia actus V. g. homicidii definit, irregularitas etiam extinguitur, quoniam non desinit perfeccio seu adæquate. Remanet enim quod denominationem facti esse. Verum enim omni tempore est, homicidium commissum esse: ac proinde licet omni modo pœnitentes, & coram Deo duas offensas, remanebit denominatio illa, & illi affixa Irregularitas, etiam si miraculo resuscitantes occisum. *Maioll. 6. c. 37. & 77. Nav. c. 25. num. 73. & 77. Silv. V. Concubinarius §. 4. Henr. l. 14. c. 17. n. 1. Tabiena. V. Irregularitas. n. 5. Suar. D. 41. S. I. nn. 5. Tanner. 4. disp. 6. q. 10. c. 11. num. 227. Gibal. pag. 403.*

DVB. 9. An irregularitatem prius contractam exinguat abrogatio legis subsequens?

R. Abrogatio legis irregularitatem invenientis aliquando irregularitatem contrahendam antecedit, aliquando contraria sequitur. Quando antecedit, nullum est periculum irregularitatis. Non enim nulla potentia est: nullus extingue legis effectus. Hodiè igitur si legem de illegitimis à beneficiis ecclesiasticis, & ordinum sacerorum receptione arcendis Pontifex abrogaret, nemo ex nascituris in futurum illegitimo concubitu irregularis

aris esset. Eadem de aliis omnibus, cum ex Summi Pontificis voluntate omnes pendeant, ratio est. De aliis, quae ante abrogationem Iuris contractae fuerunt, quaevis remanet satis dubia. Quomodo enim pena iam contracta per legis abolitionem tollitur, cum ad illam non dirigatur, & extendatur. Neque enim legislator in sententia sua dicit, Abrogo irregularitates hactenus propter legem contractas, sed abrogo legem, propter quam contractae sunt. Exemplum vide in excommunicatione. Si Papa legem aliquam sub pena excommunicationis ipso facto incurrendam propter ipsum sortium ex. gr. abrogaret, nemo quidem deinceps si utatur sortibus excommunicationem contrahet: qui autem prius ligati sunt, non nisi per absolutionem liberi erunt. Huius argumenti robur agnolcit. Suarez, eumque sectatus Gibalinus, oppositam nihilominus sententiam ut magis favorabilem recipit, praetertim si tententia abrogatoria nulla temporis differentia ponatur. Verum si verba legum, ut in Prolegomenis § 6. diximus, propriè accipienda, & non extendere dasint ad ea, quae in mente legislatoris non continentur, gratia dici videatur retrogradi ad iam contractas irregularitates, easque expungere. Abrogo legem, ait Iudex. Desinit ergo quenquam ligare, sed ligatum non continuò soluit: Nam vincula seu impedimenta iam pridem posita in conservatione sua non pendent à virtute legis à qua manarunt, sed absque ullo respectu ad illam manent. Sive ergo lex in vigore suo maneat, sive aboleatur, aliunde medium pro contractibus irregularitatibus amovendis petendum erit.

Quar. cit. n. 7. Gibalinus c. 6 q. 1. Conf. 6.

DVB. 10. Vtrum Irregularis aliquando de heresi suspectus sit?

A Conc. Trid. definitum est Sess. 25. c. 3. de reform. eum, qui in excommunicacione pertinaciter toto anno stetit, de heresi suspectum esse, posse quae contra illum ab inquisitoribus procedi. Quod Bern. Diaz in Practica sua c. 106. intelligit de quacunque, & ob quacunque causam sive criminalem, sive civilem lata fuerit: quia pertinacia uniformis est, & in omni casu perseverando censetur contemnere: Imo maior videtur contemptus in causa civili quam in criminali, cum illa minus eum retardare deberet, quin ad iudicem ire, & gratiam expeteret. Atque hoc Concilii verba indicant. *Excommunicatus verò quicunque Eccl. quae comprehendunt excommunicatum tam ex civili, quam ex criminali causa, cum paulo ante Concilium creverit, ob utramque posse excommunicari.* Hinc nascitur materia dubitandi, an non idem de Irregularitate, si non omni, saltè aliqua dici possit? Quamvis enim permagna inter Censuram, & Irregularitatem differentia sit, nihil obstat, quo minus in aliquibus adiunctis convenienter propter eadem incommoda vitanda. Nā qui per integrum annum in irregularitate persistens nullam præse curam ferens de obtinenda dispensatione, non eodem, quo Pii Catholici sensu regi videtur. Sed quia non eadem omnium irregularitatum conditio & consequentia est.

R. 1. Qui à susceptione ordinum, vel progressu ad maiorem seu altiorem per irregularitatem impeditur, si de illis dispensatione non valde sollicitus sit, etiam ultra annum, non facile suspectus de heresi esse debet. *Ratio.* Contingere enim

II 3 potest,

potest, ut iustas ob causas nec suscipere ordines sacros, nec in suscepis progredivit: adeoque cum necessitate non urgatur, negligentia vero omnibus communis, si alias scandalum absit, cur de fidei defectu suspectum habeamus, nulla sufficiens causa est. Alias quicunque sine culpa ex defectu aliquo pura lenitatis, vel natalium irregularis est, appetere, & procurare dispensationem obligatus est, quod nimis, quam alienum a ratione & usu.

R. 2. Qui non aliam ob causam, quam quod haereticis faverent, irregularitate affecti sunt, si in illa diu persistant absque omni cura removendi illam, sequi librandi, de haeresi esse suspecti possunt. & propterea irregularitatem incurere. Etenim pluia estimare videntur suam cum amicis familiaritatem, quam cum Ecclesia pacem, & unionem. Quin aliud si non moveret scandali periculum, quod proclive, ad sollicitandam liberationem sufficiens est: quod quia non attendunt, minùs sincera. Illorum credulitas existimatur.

Limita 1. nisi haeretici sint tolerati, vel communi sensu non formales, sed potius materiales, quorum in provinciis iam pridem ab Ecclesia Romana avulsi in gens numerus, qui nec verae, & falso religionis dogmata norunt, sed eorum cum quibus vivunt, sacra amplectuntur.

Limita 2. nisi propter cognationem, affinitatem aliosque non culpabiles respectus favore, & opera sua haereticis popularibus, & toleratis assistant, eumque illis amicè vivant. Alias in hisce Germania ditionibus nec ecclesiastici, nec reli-

giosi ab haereticis sensus & affectionis suspicione liberi erunt. Maiolus 1. 3. c. 17. Co. ninck disp. 18. Dub 7 num 51. Suar. Disp. 43 numer. 8. Fillint. Tract. 20. c. 9. num. 235.

DVB. II. An clericis ad Ecclesiam damnata & relictā haeresi reverti in suscepis antea ordinibus sine ulla dispensatione administrare possint?

R. Probabilibus est non posse, sed prius ab irregularitate per dispensationem liberandos esse. Neque enim absque magna indecentia quam a sacris munib. Ecclesia quam longissime cupit absese, neque sine fidelium offensione & Scandalō, qui exinde minoris estimant lacrorum ordinum functiones, ad pristinū gradum recipi possunt, præst. trim si di, & publicè cum haereticis vixissent. Quo videtur respicere. Canon. Saluberrimum. 1. p. 7. ubi de conversis clericis dicitur, in magno habeant beneficio si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine, scilicet perpetua manent. Poterit autem, ut ex eod. c. colligitur, Episcopus cum illis dispensare, quod ordinem Subdiaconatus, & Diaconatus tantum. Pro usu Sacerdotii in presbyteris locum dispensare Pontificem communis DD. opinio refert.

Idem dicendum est de episcopo, si ad haereticis ad Ecclesiam unitatem redeat, quod ad usum Pontificalium a solo Pontifice Summo requirendam dispensationem esse. I. quemadmodum observavit. Franc. Suarez 1. cit. Sect 1. n. 7. cumque more suo securus Fillint Tract. cit. n. 244.

DVB 12. Theophilus Sacerdos irregularis, hoc impedimento studiose celato ab episcopo obtinuit facultatem confel-

siones

tones audiendi, audivitque non paues, quid de valore & effectu iudicandum.

S. Thom. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 4. scribit contingere duobus modis posse, ut alterius confessiones Sacerdos audire non possit. Primo quia caret iurisdictione. secundo quia ab ulo, & executione ordinis impeditus est. Iurisdictionem petere, & accipere potest ab eo, qui immediatam in subditos iurisdictionem habet, hoc est, vel a proprio parocho, vel ab episcopo, vel Romano Pontifice. impedimentum vero remotionem ab eo, qui potest illud tollere, Ita S. Tho. ex eius doctrina colligimus, prae dictum Theophilum non levius culpae reum est, qui non sublati impedimento nulaque iurisdictione obtenta presumpti aliorum confessiones audire: eaque propriet omnes illius absolutiones irritas, & inanis esse iuxta Concil. Tr. definitionem Sess. 24. c. 6. & communem DD. sententiam, qui in Ministro Sacramenti pœnitentia pro validitate sententia ipsius exigunt potestatem iurisdictionis.

Nec prodest dicere, Episcopum hoc ipso, quod facultatem dedit audiendo confessiones, sustulisse impedimentum irregularitatis. Nam i. quid si esset irregularitas summo Pontifici reservata, qualis est homicidii voluntarii, vel aliarum, de quibus supra. Nulla certe ipsius confessio, & nulla Sacerdotis iurisdictione est. si irregularitas non reservata est, per alium, a quo non attingitur, non potest tolli. Non attingi autem per confessionem episcopi inde pater, quia est perpetuus illebus involuntaria est. Errantis enim non est voluntas. Nihil consensit. ff. de reg.

Iur. & l. si per errorem. ff. de iurisdictione omnium. Ind. dicitur non consentire eos, qui erant.

At presumitur, inquis, pro salute animarum concessisse facultatem eo modo episcopum, qui contentibus non obseruat, ne sine culpa sua fraudenter pia intentionis fructu. R. Hoc quidem pro contentium solatio concipere possumus, sed abesse solido fundamento. Magis enim supponendum est, episcopum eo modo iurisdictionem communicasse, quo regulariter fieri solet, id est, sub tacta conatione, si subiectum capax est. Ita feret Compolus l. 6. q. 58. Caetani, ac Silvestri auctoritatem allegans, sed non ex eius refelens, dicendo, eos non loqui de Sacerdote nec de impedimento antecedente. Verba Caetani sunt in V. absolutionis impedimenta. Quia sunt aliqui casus, in quibus gesta per confessionem sic ianodatum tenent, id est, quod ex luce communice secundum communem sententiam (L. Bariarius de off. prat.) tenent gesta per huiusmodi iudicem: ubi duo simul concurserunt, scilicet communis error facta, & titulus. V. ergo si Sacerdos excommunicatus datus est ab episcopo in curatum, & communicato propter hoc, quia nesciatur illum esse excommunicatum, gesta omnia per ipsum tenent. Vides manifeste loqui de Sacerdote & impedimento antecedente, sententia nimis, seu excommunicationis. Eadem Silvestri mens est. V. Confessor §. 1. nam. 15. si electus, inquit, & confirmatus a Superiori est, sed postea privatus Praelatura puta, quia incurrit in haeresin, si privatio fuit occulta, omnia gesta tenent. & paucis interiectis. Ex his concluditur, quod confessio

confessiones factæ cum excommunicato tolerato valent, nec sunt reiteradæ superveniente scientia. Et hoc posterius etiam Suarez. Tom. 4. disp. 26. S. 6. & Tom. V. disp. 10. Sect. 3. n. 7. item disp. 11. Sect. 2. n. 14. docet. Nam Ecclesia in nostro casu, cum ignorantia invincibilis intervenit defectum supplet, ut Sacramentum paenitentiae non careat effectu suo. Horum Doctorum ergo si quis auctoritate uti desiderat contra priores sententiae fautores non difficulter se tueri poterit. Prudenter enim in hoc & similibus casibus, ubi animalium salus periclitatur, licet presumere, ecclesiastici Magistratus mentem non esse, ut cum tanto rigore decreta, & impedimenta alias liberè posita cuiquam serviant ad ruinam, quando universalis Ecclesiæ voluntas est, ut diligentibus Deum omnia cooperentur in bonum. Laym. 13. Tr. 3. c. 12. n. 6. Hurtad. de Irregul. D. 1. diff. 11. Escobar. Exam. 6. de Irreg. c. 5. n. 146 ubi afferit nosse le Doctorem, qui irregularem Sacerdotem validè docet absolvere.

DVB. 13. An Magistratus laicus in aliquo casu potestatem habeat tollendi Irregularitatem?

Potestatem dispensandi in irregularitate spiritualem, ac supernaturalem esse, à Christo Domino Ecclesiæ præpositis concessam nemo nisi à fide orthodoxa alienus negare potest: ut superflua videri queat interrogatio, num à laicis aliquando exerceri possit. Nihilominus in speciali casu aut necessitate id possibile esse videtur: quemadmodum in simili de Iumentis dicimus, quamvis ad ecclesiasti-

cum Iudicem per se pertineat, non ratiā tamen à sacerdibus tolli. Nihilominus.

R. Nullam irregularitatem à laico Magistratu tolli, aut dispensari posse propter rationem insinuatam, quia per se absolute & totaliter fori ecclesiastici est. In quo multum differt à iuramento. Huius enim materia sèpè civilis, ac politica est, de qua cum in iudicio contenditur, & iuramentum obstat processui, à iudice etiam in iuris partibus rescinditur, quemadmodum supra in tt. 1. §. 4. d. 8. exposuimus. In irregularitatibus ea conditio non reperitur, quoniam materia illarum non nisi spiritualis, ac supernaturalis est, ordines sancti nimirum, quorum vel susceptionem, vel administrationem impediunt.

Supereft ergo, ut sola subiecti & fundamenti subtractione tollatur, quod quia in ierdum à manu laici iudicis penderit, ea si fundamentum sustulerit, consequenter irregularitatem extinguet. Exemplum patet in infamia, & illegitimatione, cuius gratia multi existunt Irregularates: quam notam penderit, si Principe etiam sacerdatis liberentur. Vgolinus c. 62. & 63. Prepos. q. 5. de Irregul. dub. 7 q. 4 n. 53. Gibalinus c. 6. q. 1. Consecratio 4. Suarez disp. 43. Sect. 1. Escobar Exam. 6. c. 4 n. 65. Coton. in Sum. Diana V. Confusa n. 5.

Atque hæc proposito nostro sufficiunt, cuius iudicem termini, qui necessitatis, & brevitatis illorum respectu, quia sacri Iuris notitia rudiores adhuc imbui, quam obruui malunt. &c.

A. M. D. G.

FINIS TOMI TERTII.

INDEX

I N D E X

Rerum præcipuarum, quæ in Prolegomenis continentur.

A.

- Abrogatio.
A Brogare leges, & Canones quid? 16.
 Cui condendi leges, eidem abrogandi potestas competit. ib.
 Causa sufficiens censetur. cum inutiles, vel noxii sunt. ab.
 Et sacras, & profanas Papa abrogat. ib.
 Prelati, inferiores nullam Superiorum. ib.
 Contraria contrariam tollit. 17.
 Communibus non extinguntur necessario particularis. ib.
 Causa finali respectu rotius communitatis cessante perit obligatio. ib.
 Quia in presumptione fundata est, veritate comperta occidit. ib.
 Non usus ad abrogandam legem sufficit. 18.
 Veterem legem Deus abrogavit. 16.
 Acceptatio.
 Acceptatio legis tribus modis sit. 9.
 Non semper est necessaria. ib.
 Actus.
 Alius sub pena prohibitus, & ipso iure irius transgressorum pena reum facit. 28.
 Alius aliqui prescripto legis irriti conscientiam non obligant. ib.
 Venditio fundi dotalis ab uxore facta secundum leges invalida est. ib.
 Similiter renunciatio paterna hereditatis quam filia, cum nup. uidatur facit. ib.

Adulterium.

- Adulterio uxoris cedem marito leges permittunt. 50.
 Et filia in adulterio deprehensa patri ib.
 & quitas.
 Est iuris rigorosi mitigatio, Indicibus maxime necessaria. 45.
 Virtus ab omnibus aliis distincta quibusdam videtur. 46.
 Convenit etiam privatis 47.
 In lege naturali locum non habet, sed in positivis affirmativis & negativis 46.
 In multis relictâ litera & quitas valet. ib.
 Errant, qui cum conniventia confundunt. 48.
 Pro & quitate boni privati damnum sufficit. 47.
 Omnis quitas interpretatio est, sed non omnis interpretatio quitas. 46.

Argumentari.

- Modus argumentandi in iure Canonico triplex est. 55.
 Subtilitates Philosophis remittenda. 54.
 In legibus vis, verba, & auctoritas attendatur. 23.
 A lege sumitur affirmativa, & negativa argumentatio. 55.
 Adversarius retunditur interrogacione, & retorsione. ib.
 Modus soluendi obiecta. 56.
 In odiois argumentum à simili non admittitur. 20.

Admit.

55

INDEX RERUM

Admittitur, cum omnimoda identitas est.	ib.
24. Beneficium.	
Beneficii ecclesiastici collatio criminosa, alias habili, valida est.	33.
Plurimum beneficiorum uni facta conces- sio ius commune ludit.	
Beneficia ecclesiastica in Germania per sim- plicem collationem dantur.	36.
Beneficii ecclesiastici imperatio non facta mentione prioris obtenti surrepedita cen- setur.	33.
Bulla.	
Cœna Domini multis Germania locis usu recepta non est.	9.
Bulla summorum Pontificum, que solos Religious concernunt, promulgatione indigent.	11.
Cancellaria.	
Apostolica ab Innoc. VIII regulis, & Consti- tutionibus instruenda est.	36.
Quæ regule numero septuaginta.	ib.
Naturam legis sapisunt.	ib.
Non obligare in conscientia videntur.	ib.
Cum auctore suo expirant, & à successori- bus resuscitantur.	ib.
Canon.	
Canones sacri facta promulgatione post duos menses obligare incipiunt.	8.
Promulgatio, nisi aliud exprimatur, in sin- gulis provinciis facienda est.	ib.
Non recepti neminem obligant.	ib.
Recepio pluribus modis fit.	9.
Contra non receptos decem annorum spa- tio prescribitur.	8.
Canones Apostolorum octoginta quinque Vulgo non sunt authentici.	ib.
Leo IX. Pontifex quinquaginta tantum agnoscit.	37.
In Concilio ierosolymitano conditos esse alt-	
quos, verosimile est.	ib.
Canones paenitentiales apud Gratianum quadraginta septem extant.	38.
Quis illorum usus hodie.	ib.
Non usu persisse aliquis videntur.	ib.
Cause predicti non usus plures.	ib.
Caula.	
Causa graviores adversum episcopes ad summum Pontificem spectant.	6.
Alia ad Metropolitanum, vel Synodum.	ib.
Clausula.	
Si preces veritate nitantur, in omnibus Rescriptis subintelligitur.	33.
Clausula in Rescriptis ad terminos litoris communis revocantur.	34.
Clausula. Omnesque alias causas &c. non nisi de paribus, & minoribus intelligi- tur.	34.
Concilia.	
Alia sunt generalia, alia provincialia, alia diocesana.	6.
Sua singulis potestas legislativa.	ib.
Generalia solus Capitulic, queque des- nita sunt, confirmata.	ib.
Metropolitanus quilibet triennio cogere Sy- nodum tenetur.	ib.
Concilii Tridentini Decreta ubique loco- rum non sunt recepta.	9.
Concilium Tridentinum non definit per habitus infusos iustificationem fieri.	21.
Concubinatus.	
Concubinatum in Ius civile permittat:	50.
Inre Canonico semper prohibitus fuit.	ib.
Confessarius.	
Ignorans facultatem absoluendi revoca- tam esse, validè absolute.	9.
Confessarius excommunicatus quamvis invalidè absoluat, irregularis efficiuntur.	28.
Confes-	

INDEX RERVM.

Confessario suo Papa committere potest
dispensationem, vel Indulgentiam pro
alio a se factam. 14.

Consuetudo.

Ef sius moribus constitutum legis defectum
supplens. 29.

Uirisditionem civilem, & ecclesiasticam
dare potest. 30.

Quam varia, & multiplex? 31.

Ad novam quatuor conditiones requiriun-
tur. 30.

Illiis qui effectus? 31.

Contra legem insuffitentem non crescit. 31.

Iusta, & rationabilis qua? 31.

Quibus modis desinat? 31.

Ad consuetudinem refertur Stylus, Ritus,
Forus. 31.

Consuetudo particularis per generalem
contrariam non necessariò tollitur. 17.

Consuetudo praescripta per aliam prescrip-
tam iugulatur. 31.

Consuetudo acquiritur frequentatione a-
etiam. 30. Quot illis? 31.

Crescuntiam absque bona fide. 31.

Exempla novarum consuetudinum. 31.

Correlio fraterna.

Facienda opportunè, & cum spe boni suc-
cessus 32.

Disimulatione, & conniventia opus. 31.

Decretum.

Decretum à Gratiano confitum non ea
d.m cum Decretalibus auditoritate
gaudet. 3.

Quomodo allegetur. 3.

Decreta Pontificum que. 7.

Decretales à Gregorio ix. approbata, &
publicata sunt. 4.

Alia compilatio non permittitur. 3.

Decreta Conciliorum decem annis non ob-
servata perenne. 8.

Dispensatio.

Facit licitum quod illicitum est 12.

Potestas dispensandi duplex, & modus. ib.

Dispensatio etiam mortuo auctore perdu-
rare. 15.

In toto Iure Canonico Papa dispensat. ib.

Nunquam in Naturals. Gentium aliquan-
do. 13.

Pralatus inferior in legibus Superiorum
non dispensat. ib.

Ad dispensandum iusta causa requiritur.
14.

Pralatus ecclesiasticus secum ipse dispen-
sat. ib.

Cessante causa negativè tantum, non perit
statim dispensatio. 15.

Cessante causa propter quam, ea, que illi-
mitate concessa est manet. ib.

Non potest episcopus, quoad dispensationem
in sua diocesi quod in tota Ecclesia pon-
tifex potest. 13.

In persona legi adiecta dispensat Pralatus qui
in lege non potest dispensare. ib.

Valeat dispensatio, quam sine causa in pro-
pria lege Episcopus facit 14.

Dispensandi potestas praescriptione acqui-
ritur. ib.

Donatio.

Donatio inter vivos facta ab Episcopo in-
tra 20. dies ante obum in foro concien-
tia valeat. 36.

Dubitum.

Verè dubitans de lege aliqua an recepta sit,
non obligatur illa. 11.

In dubio de potestate legislatoris viri docti
consulendi sunt. 20.

In dubio censetur mens legislatoris esse
882 qualit

INDEX RERUM

qualis de Iure esse debet.	ib.	suis.
Leges civiles merè pœnales in dubio non obligant conscientiam.	25.	Quod est conditionatum, singitur primum esse.
Duellum.		ib.
Veterum evo permisum in innocentia exploranda causa, utroque Iure nunc prohibetur.	51.	Qui pater non est, esse singitur.
A Concilio Trid. sub gravibus pœnis prohibetur.	ib.	Translatus ad alium episcopatum in priori esse singitur.
Ecclesia.		ib.
Imperatorum, & secularium Principum leges non nisi arbitratus suo admittit. 7.		Secundum leges non raro, qui absens est, praesens esse censetur.
Malas & noxias corrigit, vel abicit.	ib.	Qui homicidium consuluit, praesens facte esse singitur.
Episcopus.		ib.
Pro sua diœcesi leges concedere potest.	6.	Saepè actio per fictionem tribuitur illi, qui procul dictans procuratorem constituit.
Et laicorum contra immunitatem ecclesiasticam tollere.	7.	ib.
Non quicquid Pontifex, in sua diœcesi potest.	13.	Inuria servo illata, illata domino singitur.
Episcopé Apostolorum successores sunt.	5.	ib.
Fictio Iuris.		Leges aliquando singunt eum habere, qui non habet possidere, qui non possidet.
Est legis adversus veritatem in re possibili ex iusta causa dispositio.	39.	Gratia.
Due circa eandem rem non admittuntur.	ib.	Expectativa est ius ad beneficium, aut præbendam vacaturam.
Apresumptione in multis differt.	ib.	32.
Non subest contrahentium arbitrio.	ib.	Heres.
Naturam imitatur, & eodem effectus habet.	ib.	Cum pater filios suos instituit heredes, de solis legitimis loqui censetur.
Non admittit probationem contrariam; credit tamen comperta Veritatem.	ib.	21.
Non nimis extendenda est.	ib.	Ignorantia.
De illis, qui apud hostes sunt, duplex reputatur.	40.	Legum, & Canonum non affectata transgressores à culpa excusat.
Exempla fictiones secundum Aristotelis predicamenta.	ib.	18.
In Iure Canonico non minus, quam Civilis locum habet.		Interpretatio.
Subinde singitur plus solui, cum nihil debetur.	39.	Legum duplex est, simplex, & authentica.
Subinde, qui criminofus est, non criminofus.	40.	19.
		Hoc in divina, & naturali legelocum non habet.
		ib.
		In politicis, & ecclesiasticis frequens est.
		ib.
		Simplex interpretatio etiam privata permittitur.
		ib.
		Benignior pars eligenda.
		20. Durior, ubi anima perculum est.
		25.
		Regula pro congrua interpretatione.
		21.
		Sic facienda interpretatio, ut lex non redatur inutilis.
		ib.
		Lex prohibens interpretationem loquitur.
		de

INDEX RERUM.

de generali, & extinsica.	ib.	& obligationem habent.	3.7.
Interpretatio Statutorum pro Regularibus non sit rigorosa.	22.	Legatus.	
Qua privilegio, aut consuetudini alicui derogant latissimam interpretationem admittunt.	23.	Apostolicus in provincia sua Synodum cōgere potest.	9.
In favorabilibus ad omnem verborum proprietatem fieri potest.	ib.	Legislator.	
Ob paritatem rationis non extendiur ad casus non comprehensos.	ib.	Leges condendi potestatem habet.	20.
Irritatio.		Futura multa non prævidet.	47.
Legum si impedito obligati nem idque vel per Magistratum Superiorum, vel populum qui resistit.	18.	Mens illius ex quibus colligatur? Illa cum primis attendenda.	19.21.
Iurisdictio.		Legislativa potestas in summo Pontifice a Deo immediate.	5.
Ecclesia duplex est, interna & externa.	5.	Regum, ac Principium a plbe.	ib.
Virga ordinaria, vel delegata.	ib.	Lex.	
Actus quinam?	ib.	Præcipit, prohibet, permittit.	48.
Prætoris est, definire, an sua sit iurisdictio.	20.	Aliæ civiles sunt, aliæ ecclesiasticae.	25.
In causa propria nemo index.	ib.	Aliquæ merè pœnales sunt.	ib.
Ius.		In tribus casibus non obligant ad pœnā.	26.
Aliud naturale, aliud positiuum.	1.	Omnes regulariter pœnulgate, & acceptatione indigent.	8.
Aliud divinum, aliud humanum.	ib.	Quæ propter culpam ipso facto, privant reum omni titulo, & dominio, conscientiam obligant ante declarationem iudicis.	26.
Aliud gentium, aliud civile, aliud Canonicum.	ib.	In dubio nulla obligat ad pœnam.	ib.
Obiectum actiones humanae sunt.	ib.	Nec semper obligat, quæ aetum irritat.	28.
Ius Canonicum partim scripto, partim non scripto continetur.	2.	Irritatio quo modo fiat.	18.
Ac civili in multis discrepat.	ib.	Aliquæ leges cum periculo vita obligant.	28.
Fini alii, huic, alius illi.	ib.	Pro temporali lucro interdum negliguntur.	48.
Alterum nobilominus ab altero iuvatur, & suppletur.	ib.	Contra legem agere charitas, & necessitas suader.	28.
Iuris civili dispositio valet, ab iuris Canonice deest.	8.	Inanis lex est, quam servare populus detrectat.	18.
Ius Canonicum in 4. partes dividitur.	3.	Magistratus.	
Modus allegandi illud.	ib.	In materia omnium virtutum leges prescribit.	3.
Laicus.		Non tamen omnes actus præcipit, nec onus peccata prohibet.	52.
Laicorum de rebus, & personis ecclesiasticis leges & statuta nullam per se vim,		Illicita multa permittit.	ib.
		Non potest subditus pro libens obligationem impo-	

ss 3

impō-

INDEX RERUM.

imponere.	8.	& fraus in contractibus.	52. 53.
Nec lucri causa mala permittere.	54.	Pacti permisso facilitus, quam iuris in Ecclesia reperitur.	53.
Monachus.		Tolerandi impiis, quia saepe in probos mutantur.	53.
Ab hereticis iussus habitum odio Religionis		Suslinet Deus malos proprie longanimitatem.	54.
deponere, mortem praecipare debet.	28.	Multa mala Deo permittente sunt.	ib.
Motus proprius.		Permittenda Magistratus, quorum evitatio difficult, aut periculosa.	ib.
Dicitur, cum Princeps non alio, quam sua		Quae abesse causa sit permisso, non vacuam culpa.	ib.
mentis duellu & impulsu agit.	7.		
Clausula Motu proprio actum confirmat.			
15.			
Necessitas.			
Ferias non habet; eique omnia parent.	20.		
Obligatio.			
An gravis sit, ex tribus cognoscitur.	23.	Poenarum genera tria sunt.	26.
Obligatio legum post duorum mensium		Canonica culpam supponunt.	25.
spatum incipit.	8.	Damnatus ad corporalem poenam mortis	
Sublata causa finali respectu totius com-		mutilationis, &c. non tenetur post	
munitatis legum obligatio perit.	17.	exequi.	27.
Cessante causa legis in particulari, cessare		Poenae legum non sunt exasperanda, sed	
obligationem quoque aliqui censem.		mollienda potius.	22.
Convarium plures tenent.	18.	Ad poenam a confessario iniunctam non u-	
Observantia respicit usum alicuius indi-		nari poenitentem, aliqui censem.	31.
cii, & tribunalis.	32.		
Ordo.		Pontifex.	
Ordines religiosi potestatem habent statuta		A Deo immediate accipit potestatem	
faciendi pro regulari disciplina.	6.	suam.	10.
Religioso grave mandatum imponere Su-		Sola voce placet, fiat gratiam, & privile-	
perior potest.	29.	gia concedit.	2.
Permissio.		Index est omnium etiam non recognoscen-	
Est effectus legis. 48. Alia facta, alia iuris.		tium Superiorem.	16.
49.		Æqualem cum Apostolis potestatem ha-	
Alia indulgens poenam, alia removens im-		bet.	5.
pedimentum, alia prabens auxilium.		Eorum que statuit, plura sunt genera.	7.
ib.		In toto positivo iure dispensat.	11.
Nec desunt alii modi, quibus siant.	ib.	Non item in votis, iuramentis, & simili-	
Permitte absoluti legibus civilibus concu-		bus, saltem propriè loquendo.	13.
binatum error est.	ib.	Ab episcopis Statuta confirmat.	6.
ure Canonico omnino prohibetur.	50.	Pactis de Religione cum hereticis per lega-	
Vsura simile est ib. Item cedes filio, & con-		tos suos contradicunt.	16.
tingus adultera. ib. Item duellum sortes,			
		Potestas.	
		Relicta Ecclesie à Christo triplex est.	5.
		Potestas	

INDEX RERVM.

Potestas ordinis administrationis Sacramentorum: iurisdictionis interna ab solutione, externa correctione exercetur. 5.	
Præscriptis.	
Prescriptione decem annorum secundum leges legum vis extinguitur. 10.	
Præscriptio consuetudinis robur addit. 30.	
Præscriptio aliquando currit, aliquando dormit. 41.	
Præsumptio.	
Ipse conjectura probabilis ex certo aliquo signo proveniens ad astringendam rei dubiæ fidem. 41.	
Quoniam illius necessitas, & usus. 44.	
Iuris præsumptio alia est iuris tantum, alia iuris, & de iure. 41.	
Sunt a Natura persona qualitate, fama & similibus. 42.	
A fama ortas index accurate examinet, necesse est. 42.	
Præsumptio iuris, quam lex pro veritate habet, onus probandi in adversarium reicit. 43.	
Iuris, & de iure præsumptio regulariter admittit probationem contrariam. 42.	
In quibus iuribus admittat. 43.	
Fatior præsumptio debiliorum elidit. 43.	
Regula præsumptionis. 44.	
In presumptione dicitur fundata lex, cuius causa sola præsumptio est. 18.	
Sponsalia solum copula secuta præsumptione iuris matrimonium censebantur. 45.	
Ex præsumptione quantumvis valida de gravi crimine nemo condemnandus est. ib.	
Princeps.	
Beneficium unius prestanto, non intendit	
altius nocere. 34. Nec contra ius communne, nisi exprimatur, aliquid concedere, aut derogare iuri acquisito. ib.	
Ipse consensus ad novam consuetudinem requiritur. 30.	
In multis tacitum consensum probare censetur. 17.	
Privilegium.	
Est privatum ius à Principe indultum. 32.	
Alia contra ius commune tendunt, alia præter illud sunt sub titulo gratiae. ib.	
Privilegia interpretari in prædicium aliorum iudicis licet. 20.	
Verba privilegiorum propriè accipienda sunt & secundum id, ad quod principale proferuntur. 21.	
Statuta privilegiorum derogatoria latissimam interpretationem admittunt. 23.	
Privilegium interpretaturus quid observare debeat. ib.	
Privilegia particularia Ordinum, & locorum non abrogantur per clausulas generales. 17.	
Excipe nisi prius generale posterius speciale, vel in Corpore iuris insertum sit. ib.	
R.	
Rescriptum.	
Rescripti nomine quid indicetur. 32.	
Iuria genera celebrantur. ib.	
Imperatorum Rescripta appellantur divina iustitiae, sacri affatus, oracula sacra. ib.	
Omnia Rescripta stricti iuris sunt. 34.	
Non faciunt ius generale, sed speciale inter personas, quarum interest. 32.	
Im	

INDEX RERVM.

<p>In omnibus facienda est mentio de causa. & motivis. ib.</p> <p>Clausula. Si preces veritate nitantur, in omnibus subanditur. ib.</p> <p>Ex duobus ad eandem rem pertinentibus posterius obrinent. ib.</p> <p>Quando suspectum, aut nullum esse existimetur. ib.</p> <p>Ab excommunicato obridentum ipso iure iritum est. 35.</p> <p>Plura contra eundem impetrans fraudulenter omnium usu privatur. ib.</p> <p>Rescripta non mandantur executioni, cum iusta causa subest. 10.</p> <p>Pontifex in Rescriptis suis censetur cum ratione, & iure communi consentire. 34.</p> <p style="text-align: center;">Ritus.</p> <p>Est consuetudo, qua solennitatem prabet in aliquo actu exercendo. 32.</p> <p>Continuatus, & roboratus eandem cum legitima consuetudine vim habet. ib.</p> <p style="text-align: center;">Sacerdos.</p> <p>Simplex non habet potestatem Sacramentum confirmationis, cuiquam conferendis. 31.</p> <p style="text-align: center;">Sanctio pragmatica.</p> <p>Ab Imperatore, & Collegio Procerum conficitur. 7.</p> <p>Sanctione pragmatica tolli consuetudo potest. 31.</p> <p style="text-align: center;">Stylus.</p> <p>Apud praticos 1. denotat morem scribendi. 2. usum, & modum loquendi. 3. modum in actu iudiciale observandum 32.</p> <p>Stylus, mos, usus diversa sunt. ib.</p>	<p style="text-align: right;">Tempus.</p> <p>Tempus usum, & consuetudinem mutat. ib.</p> <p style="text-align: right;">Verba.</p> <p>Verborum significatio ex prima instituione, & recepto usu sumenda est. 23.</p> <p>Verborum alia naturalem, alia civiles significationem habent. 24.</p> <p>Verba legi sequenda sunt, cum adiunxit superiorum non patet. 20.</p> <p>Verbis insistendum, quando de intentione legislatoris dubitatur. 19.</p> <p>Quod in verbis legis non continetur, mente legislatoris non fuisse consentire. 24.</p> <p>Cum proprietas repugnat, improprius sumenda sunt. 25.</p> <p>Generalia secundum ea, qua praeferantur intelliguntur. 22.</p> <p>Vna sententia per aliam declaranda. ib.</p> <p style="text-align: center;">Virtus.</p> <p>Vnaque viri usurrationem equitatem includit, ut distinctam ab aliis non sufficientarium ponere. 46.</p> <p style="text-align: center;">Votum.</p> <p>Voti castitatis absoluere facta dispensatio propter innocentia periculum etiam hic sublatu durat. 15.</p> <p style="text-align: center;">Usura.</p> <p>Usura Iudeos aliquando male permittitur. 30.</p> <p>Permitte etiam a Prelatis ecclesiasticis potest. ib.</p> <p>Cogendi autem non sunt debitores ad solvendum. ib.</p>
---	---

F I N I S.

PARS IV.

INDEX

Rerum & sententiarum memorabilium, quae in prima & secunda parte
Summae Iuris Canonici continentur.

A

Abbas.

Abbates in iure reverendissimi, 293. Alii regulares, aliis sa-
culares, aliis exempti sunt. ib.
Modus eligendi. 240. 241. Eligendus, qui
legitime natu, professu, vita probata, Sa-
cerdos, scientia ornata, annorum viginti
quinq. 240. Laicus regulariter vocem
passivam non habet. 241. Electus intraz-
menses confirmetur, & ab Episcopo confe-
cetur. 243. Consecratio in die non festo per-
agi potest. 244. Illa characterem non im-
primis. ib. Quae, quantavé Abbatum pot-
estas. 245. Cistercienses aliqui Diaconos cre-
ant. ib. Calices ex solo privilegio consecrare
possunt. 247. Ecclesiam propriam, Oratori-
um, & camiterium solemniter benedicere,
& reconciliare licet: similiter aquam absen-
te Episcopo. ib. Abbas fratrum suorum ordi-
narii index est. 248. Quo modo reos punire
dobeat: ib. In locis contra Episcopum pra-
scriptione obtentis de matrimonialibus, &
benefcialibus causis cognoscit. ib. In causa
Monasterii testis admittitur. ib. Absq. Ca-
pituli consensu nullam litem instituer. ib.
Iuramentum calumnia coram Iudice presta-
bit. ib. Ab irregularitate fratres suos absolvit. 246. Volentibus ad aliud Monasterium
transire, vel separatim habitare, licentiam
dat. ib. Monachum semel suscepit suo ar-
bitrio non clyciet. ib. Bonorum temporalium
cura, & administratio ad ipsum spectat.
249. Alienatio prohibita, modicis donati-
onibus permis. ib. Decem nummorum au-

reorum summa à quibusdam definitur. 251.
A quibus rebus abstinentia Prelato? 253.
Dnobus simul Monasterio non debet praesse.
ib. Si deliquerit, à quo puniatur? 252

Abbatissa.

Eligenda, qua legitima, incorrupta, an-
norum quadraginta, qua post professionem
octo minimum annis religiosam vitam egit. 259.
Vota eligentium secreta sint, nec ea-
rum nomina evalganda. ib. Episcopus cum
Vicario suo interdum ore tenue excipere suf-
fragia potest. ib. Ex tribus partibus dua con-
veniant, necessum est. ib. In discordia non
sanabili Episcopus Abbatissam nominabit.
ib. Electa ab ordinario benedicetur. ib. Be-
nedicta clericos constituere, & beneficia
ecclesiastica conferre potest. ib. Non arro-
gabit sibi potestatem excommunicandi, sed
excommunicatae per presbyterum absolvet.
ib. Clavium potestas illi non competit. ib.
Correctione regulari, instructione, & com-
minatione utetur. 260. Evangelium in Offi-
cio matutino, leget, non in Missa. ib. Num
aliquis clavium usus tribui possit, ambigitur.
ib.

Absens.

Absens ab Ecclesia sua curatus, vel non
curatus fructibus beneficii sui privatur. 60.
Absentem parochum non excusat aeris in-
temperies. &c. 61. Absens creari potest E-
piscopus, aut Cardinalis. 153

Absolutio.

A casibus reservatis non includit Casus
Cæne Domini. 92. Nec triabac, mortem,
mutilationem, & enormous sanguinis effusi-
onem. ib.

Index

- Accessus.
 In beneficiis ecclesiasticis quid? 49. A
 Conc. Trident. prohibetur. ib.
 Accessorium.
 Sequi convenit natura sui principalis. 83
 Acta.
 Et attentat a post appellationem admissam
 invalida sunt. 114. Acta cum bona fide &
 ignorantia vim suam obtinent. 115. Acta legi-
 gitime a Vicario generali Episcopus non po-
 test irritare. 82
- Actus.
 Non ideo licitus est, quia a multis publice
 exercetur. 401. Actus eligendi, & presen-
 tandi censetur esse fructus iuris, & patrona-
 tis. 101
- Adulterium.
 De adulterii crimine transactio prohibita
 est. 376
- Aeras.
 Pro Clerico futuro 7. anni completi sunt.
 2. Pro beneficio simplici 14. anni. 27. Pro
 dignitatibus, & personis 16. anni. ib. Pro
 Theologo paenitentiaro 40. anni. 77. Pro
 Decano, & Priori Ecclesia 25. anni. 91.
 Pro Capitulari 22. anni. 101. Pro Episcopo
 30. anni completi. 118. Pro postulando ad
 Episcopatum 27. anni. 110
- Alienatio.
 Bonorum Ecclesia immobilium, & mobi-
 lium, qua servando servari possunt, prohibi-
 ta est. 553. Servari possunt, qua triennio non
 pereunt, & servata fructu producent. ib.
 Huc pecunia pertinet, adeo que alienari non
 potest. ib. Constitutio Ambitioꝝ à Conc.
 Trid. confirmata est. 554. Urbanus VIII.
 speciali Decreto Regularibus omnium Ordin-
 um vetat alienationem, omnesq; pactum,
 per quod dominium transfertur, census
 perpetuus. &c. ib. Episcopi in promotione
 sua iuvant de possessionibus mensa sua non
- alienandis. ib. Licet nihilominus ex gravi
 causa & modica quantitate, ib. Periunt
 Pralatus, qui contra iuramentum suum ex
 bonis ecclesiasticis quicquam alienat. 555.
 Alienari possunt res mobiles, quae statim
 ferunt, terrule exiguī valoris, cū necesse
 vel utilitas suadet. 556. Qua donantur Ec-
 clesia in spaci bonorum, licet alienari.
 556. Quatuor cause licitam faciunt bono-
 rum alienationem. 557. Solemnitas in alie-
 natione requisita in quatuor punctis conscri-
 ib. Et Pralatus, & Capitulum alienationem
 male factam revocare potest. ib. In foro con-
 scientia tamen valida esse potest. 558. Ha-
 bens ius fructuum in propriam utilitatem
 absq; omni solemnitate elocire potest. ib. iu-
 ramentum de non facienda alienatione, de
 illicita intelligitur. ib. Bulla de non alienan-
 do non sunt recepta, ib. Panaeorum, qui
 bona Ecclesia male alienant. 559
- Alimenta.
 Ius ad alimenta tribuit religiosi profesi.
 197. Alimenta Spuris Ius civile negat. 38
 De alimento non licet transigere. 376
- Altare.
 Quasi alta arā nuncupatur. 544. Altar
 mobile, aliud immobile. 545. Ab Episcopo
 consecrandum est, ab aliis per privilegium.
 ib. Olim lignea fuisse credimus. ib. Desigil,
 & Reliqui. ib. Non est pro reliqui corpus
 Christi includendum. 546. In agro, & via
 construere abusus est. ib. Altare privilegi-
 atum quid? 237. Certus Missarum numerus
 deputatus moraliter sumendus est. ib. Con-
 ditiones que? ib. Animam missā iſſis letali-
 berari, ut certum non sit, pie creditur. ib.
- Angaria.
 Est iniqua, & violenta ex actio, onus per-
 sonale. 299. Parangaria onus tum persona-
 le, tum reale, ib. Interdum angariam diti-
 1100

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

minus onus personale propriis sumptibus praestitum.

ib.

Annata.

Est redditus primi anni solvendus Curia Romana pro expeditione cuiuscunque beneficiorum & censorialium in Camerano taxati. 54. Si monia vacat, & sine causa non exigitur. 56. Sunt Angli initio recusarunt. ib. Annatae Galli non solvunt. 55. Ab Alemanniis servitiae quadam penduntur. ib.

Annus.

Probationis apud Regulares integer, & continuus sit. 187. Cum habitu, & intra claustrum. 188. In anno bissextili duo dies pro anno computantur. ib. Novitiae Moniales nondum completo anno probationis ad professionem admitti possunt. ib.

Appellatio.

Contra electionem factam, aut facientem cuiuslibet ex Capitulo appellare permititur. 113. Aliu minimè, nisi quis Ecclesia nomine appellare velit, ne indignus eligatur. ib. Appellatio, nisi manifeste appareat frivola, admittenda est. 114. Appellatio iudicium censetur, qua coram Ordinario sit. ib. Cum pro appellatione sententia fertur, conformatio impeditur. ib. Appellans iurare tenetur de veritate. ib. Deficiens in probatione reu fit talionis, & condemnatur in expensis. 115. Volentes contra electionem appellare, non sunt facile admittendi. 114. Appellans ad sedem Apostolicam intra mensiter arripere tenetur. ib.

Apostasia.

Apostata religiosi Ordinis dicitur, qui sponte sua ordinem, vel Monasterium desertum animo non persistendi in vocatione sua, habitu abiecto, vel recento. 224. Excommunicatus est, quamvis alio, quam apostandi animo habitum dimittat. ib. Qui re-

sumere habitum contumaciter renunt, carceribus edomandi sunt, donec resipiscant. ib. In apostasiam acrum ordinem suscipiens, prohibetur exercere illum. ib. Bona temporalia per apostasiam acquisita ad monasterium pertinent. ib. Cooperantes ad apostasiam alicui peccant quidem, sed non tenentur pro illo ordinem ingredi, vel alium substituere. 226. Qui alicui persuasit apostasiam, absque vi & fraude ad nullam institutionem obligatur. ib. Idem dic, si vim non religioso, sed ordini intulit. ib.

Apostoli.

Perpetuam continentiam servarunt, tum sponte sua, tum Christi consilio industi. 8. Eandem Ecclesia ministris suaserunt, & prescripserunt. ib. Quod continuo factum, & postea lege sanctorum est a Concilio, & Pontificibus. ib. Pena non servantum. ib. Apostoli cum primis Christianis vota nuncuparunt. 181

Arbitrium.

Populi in electionibus Episcoporum aliquando valuit. 117

Arbogastus.

Argentinensis Episcopus iuxta patibulum sepeliri voluit. 353

Archidiaconus.

Oculus Episcopi, & Vicarius intra, & extra urbem habitantibus praest. 80. Quam iurisdictionem habeat? ib. A causis arduis abstinet. ib. Vi munericis sui curam animarum habet. 81. Plures in una Ecclesia esse nihil vetat. ib. Illius loco alicubi est Vicarius generalis, cui eadem potestas tribuitur. ib. Bononia Academicos exterros ab excommunicatione absolvit. ib. Gradum Doctoratus confert. ib. Alicubi Pralatu annumeratur. ib.

Archiepiscopus.

Seu Metropolitanus auctoritate, & di-

gnitate

tt 2.

Index

- gnitate Episcopū prestat, potestate Ordinis
par est. 146. Symbolum eminentia pallium
est, festa solennioribus gestandum, ib. A S.
Petro Trevirensem Episcopū accepisse ferunt.
ib. Episcopo Bambergensi S. Henrico Impera-
tor impetravit, ib. Sumi dicitur à corpore S.
Petri. 147. Crucē quoq; prefert Archiepisco-
pus tā in exemptus, quām non exemptis locis,
ib. Ordinariam potestate in Episcopos Suffra-
ganeos habet. ib. In subditos illorū quando?
ib. Quolibet triennio synodum celebrat. 148.
Curandum illi, ut seminaria Clericorum eri-
gantur. ib. In synodo provinciali minores
causas contra Episcopos cognoscit. 149. In
exilium relegare delinquentes potest. ib. A
synodo excommunicari potest. ib. In Imperio
Germanico Archiepiscopi septem reperiun-
tur. ib.
- Arma.**
Clerici omnibus prohibita sunt, quamvis
interesse interdum bello, & hortari ad pu-
gnandum fortiter possint. 5. Armatā manu
ad coercendos improbos, & contumaces uti
Episcopus potest. 150. **Arma Clericorum** sunt
lacryma, & preces. 7
- Ars.**
Artium est officium Parochi. 59. Ars me-
dendi, ubi seccio & ustio necessaria, Clericus
prohibetur. 5. Nec vilium artium, ludionis,
bifurionis, &c. usus permititur. ib.
- Affisi.**
Vocantur, qui in Ecclesia semper affiunt
recitantibus divinum officium, quamvis ipsi
simul non recitent. 73
- Asscuratio.**
Est contractus, quo aliena rei periculum
suscipitur pro pretio, vel alio interesse. 508.
Ad emptionem revoca, si vñ. ib. Requisita ad
contractum asscurationis. ib. Genera qua-
sior. 509. Asscuratio pecuniae an usuraria?
- ib. Obligatio asscurantia. 510. Obligatio
asscurati. ib.
- Auctor.**
Canonicorum Regularium non S. Augu-
stinus est, sed Rufus Pauli Apostoli discipulus.
69. Auctores secularium Canonicorum &
postoli fuerunt. ib.
- Aurum.**
Auri magna vis quot annis aratio S. Pon-
tificis infertur. 171
- B.**
Baculus.
- Baculo** pastorali non utitur summus Pon-
tifex, idq; duplē ob causam. 170. Bac-
ulum suum S. Materno misisse Petrum &
postolum creditur. ib.
- Basilius.**
S. Basilie Regulam monasticam script,
& Monachos ex solitudine in urbes tradu-
xit. 183
- Beneficium.**
Ecclesiasticum quid, & quotuplex. 24.
Incapaces aliqui Iure naturali, aliqui eccl-
esiastico. 25. Quinam illi? 26. 27. Requisita
ad beneficium consequendum. ib. Modis con-
ferendi plures. 96. Unio beneficiorum, &
pluralitas. 41. 42. Solum Pontifex dispen-
sat in pluralitate beneficiorum. 44. Quo-
modo beneficia vacant? v. Vacatio.
- Beneficiati.**
In loco beneficij sui residere debent. 50.
Absens sine legitima causa fructibus priva-
tur. 31. Causa excusantes. ib. Theologia,
& Iuris studiosi olim 5. annis abesse poter-
rant. ib. Praesentes censentur duo Canonici,
qui Episcopo serviunt. ib.
- Bigami.**
Ad beneficia ecclesiastica non admittun-
tur. 2
- Bona**

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

Bona ecclesiasticorum.

triplicia sunt. 35. De patrimonialibus lib-
beram habent disponendi facultatem, de eccl-
esiasticis non habent. 36. Qui dominos esse
consent, quod probabile est, loquuntur. ib.
Supersua in pios usus expendenda. 37. De
comparis frugalitate libera dispositio est. 38.
Filiis suis eclesiasticis alimenta debent. ib.
Fructu tempore mortis quod pertinent? 39. De
spoliis Clericorum. ib. Heredes beneficiato-
rum qui? 329. De distributionibus quotidi-
ani libere disponunt. ib. Regularis habens
secularis beneficium, redditum beneficii ad-
ministrator est. ib. Bona mensa Ecclesia, &
mensa Episcopi quenan? 354

Bona temporalia Regularium.

Bonorum temporalium Religiosi ordines,
Monasteria, & Collegia capacia sunt.
227. Persona similiter capaces dominii
sunt, sed profecti renunciant: eorumque
bona omnia ad Monasterium transeunt.
228. Excipe, si quis per fraudem a Pre-
lato inducitur est ad faciendam professi-
onem. ib. Professus absque dispositione
bonorum suorum post professionem illa
distribuere filii potest. ib. Testamentum,
in quo nulla Monasterii mentio sit, profes-
sione rumpitur, & Monasterium succedit.
229. Usufructus, quem in bonis filiorum
pater habuit, ad Monasterium transit,
manetque usq; ad mortem patris. ib. Sta-
tuum laici Magistratus, ne Religio suc-
cedat in bonis suorum professorum, irri-
cum est. 230. Aliud iudicium est de lege
generali, quod boni communis causâ, a
liquo temporali commode Regulares pri-
parentur.

230

Brachium.

Seculare Episcopo sepe necessarium
est. 135. In constituenta clausura Mo-
nialium invocari potest.

138

Breve.

Apostolicum electis Episcopis ante con-
firmationem datur pro capienda possesi-
one. 112

C.

Cadaver.

Adavera mortuorum in fructu secan-
tes, & alio transferentes excommuni-
cantur.

366

Caducum.

Beneficium ecclesiasticum quodnam vo-
catur caducum?

53

Cambium.

Est commutatio pecuniae pro pecunia.
472. Aliud reale, aliud non reale,
vel siccum. ib. Quibus titulis recipi
auctarium possit? 473. Ad cambii iu-
sticiam quo conditiones requirantur?
474. Cambium siccum non vacat cul-
pa.

ib.

Canonica.

Est ius spirituale ad locum in Choro, &
vocem in Capitulo. 73. Præbenda ius percipi-
endi certos fructus in Ecclesia propter offi-
cium divinum. ib. Quomodo differat à Ca-
nonia? 74. Canonia est mater præbenda. ib.
Canonica, & præbenda in odio si non con-
tinentur nomine beneficii. ib. Impetrans
Canoniam nunquid mentionem facere de-
bet præbenda?

ib.

Canonicus.

A Canone nomen, idem cum Episcopo
domicilium olim. 68. Multa genera.
69. Primum in Clero obtinet. 75. Ca-
nonicus non est Dignitas. ib. Cathedralium
principius honor, qui Episcoporum consiliarii.
ib. Possunt esse delegati Papa. 75. Absq;
consilio illorum nihil Episcopus decernit. ib.
Canonicum supernumerarium ad futuram
præbendam non licet Episcopo creare. 74.

tt 3

Ca-

Index

- Canonicus paenitentiarius in Ecel. Cathedra-
li constituendus.** 76. Illius dotes, & potestas.
ib. Addendus lector Theologus, à residentia
liber. 78. Ad illum audiendum Clericos co-
gere Episcopus potest. ib. **De Canonicis su-
pernumerariis.** 72
- Cantoria.**
Cantorum schola olim vocabatur. 88.
Cantoris officium. ib. Idem est Cantor, qui
Magister ceremoniarum. ib. Cantor in qui-
biudam ecclesiu mitrā utitur. 89
- Capella.**
Et Cappellania beneficium simplex est.
59. Capellanus non censetur esse curatus, ni-
si ex speciali institutione certum populum ha-
beat. 58. Qui ecclesiam parochiale Mon-
chorum administrat cum cura animarum,
non parochibus, sed Capellanus in Iure appel-
latur. ib.
- Capitulum.**
Ab Episcopo divisum propria statuta ha-
bet, & privilegia. 93. Ab illo Episcopus in
gubernatione sua pendet. ib. **Capitulum vi-
cissim ab Episcopo.** ib. Iure communi nullam
habet iurisdictionem. 94
- Cardinales.**
A Christo non sunt instituti. 152. **Papa de-
lectos ex variis nationibus** creat. ib. Ornan-
tur toga, & biretto purpureo. 153. **Gradus
triplex**, episcoporum, presbyterorum, & dia-
conorum. ib. **Consiliarii, & coadiutores
Pape** sunt. 151. **Distincti primū à B. Sylve-
stro Papa.** 152. Numerus pro arbitrio summi
Pontificis. ib. **De potestate legiulativa.** 154.
Cardinali legatus conferre potest beneficia
etiam ad Papam devoluta. 155. **Mare trans-
iens** utitur insignibus apostolica. **Sedis** in Ec-
clesiis tituli sui episcopalibus. ib. **Cardinali
habenti commissionem à Papa etiam cum
praeiudicio tertii creditur.** ib. **Quibus privile-**
giis gaudeam? 156. **A sententia Collegii Ca-
dinalium** non datur appellatio. ib. **De habi-
tu & vestitu Cardinalium.** 157. **Ex Ordini-
bus religiosis assumpti Ordinu habitum re-
sident excepto caputio, & biretto.** 158. **Mo-
tuo Pontifice ius Cardinales dicunt.** 162. **De
Congregationibus Cardinalium.** ib. **Suppli-
cium quorundam.** 144
- Castitas.**
Solenni voto promissa Matrimonium in-
ritat; & paenareos facit, qui contrahere vi-
tantur. 209. Idem facit in personis societi-
tū votum simplex castitatis. ib. Pradictum
votum obligat ad abstinentiam ab omni alio,
qui Castitati repugnat. 210. **Sacerdos pa-
cans contra Castitatem non committit du-
peccata propter duplex votum.** 211
- Catus fortuiti.**
**Ad casum fortuitos non se obligat Com-
modatarius.** 416
- Catus Conscientia.**
Clerici, & Canonicī tenentur audiri,
nolemente cogendi penitē sunt. 78. **Licentia
casibus reservatis absolvendi non includit
Casus Bulla Cœna Domini.** 92. **Casus inre-
ligiosis Ordinibus reservati ad Novitios non
pertinent.** 190
- Caula.**
In contractibus alia impulsiva, alia finalis
est: hac deficiens nullitatem actui infert.
388. **Causa pia quenam?** 333. **Nimirum ec-
clesie, monasteria, hospitalia, pauperes, capi-
vi, Virginum desponsatio, & similia.** ib.
- Census.**
Est ius percipendi annuam pensionem ex
re, vel persona alterius. 465. **Censuista
emit, Censuarius vendit.** ib. Ex modo con-
stituti duplex est, reservatorius & consignati-
vus. ib. **Alius quoq; modis dividitur.** 466. **Cen-
su incorporeis, an corporeis bonis annuera-
du?**

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

dui. ib. Censu personali, & perpetuo irredimibili culpa vacat. 468. Censuarii redito presto extinguere censum potest. ib. Idem an Censualista liceat, dubium est. 469. Bulla Pii V. de censibus. ib. Iustum premium quod? 470. De censu 8. Floren. pro centum. 472. Censum cum mutuo usuratio male confundunt aliqui. 466

Cereus.

Aliquando Patronis laici ab Ecclesia quod annis offertur. 269

Character.

Sacramentalis quid? In presbytero & Episcopo num diversus? 117

Chorepiscopi.

In oppidis & pagis cum minori potestate praeserant. 145. Nec presbyteros, nec Diaconos creabant. ib. Propter abusum extincti sunt. 146

Christiani.

Alii sunt Clerici, alii laici. 1. Clerici ad cultum Dei in Ecclesia ordinantur: laici in minori gradum in obligatio incumbit. ib.

Clerici.

Alii coelibes, alii coniugati. 2. Ad clerum non admittuntur multi. ib. In favorabilibus etiam Episcopi connumerantur. ib. Inscriptio primatensis. ib. Habitus qualis? 3. Clericatus per literas, & famam probatur. 4. Obligatio Clerici. 4. 5. Legibus civilibus quomodo subsint? ib. Quomodo ab oneribus civilibus liberis sunt? 6. Armorum usus, & negotiatio prohibetur. 7. In favorabilibus nomine civium, & populi continentur. ib. Clerici maiores Voto continentia, & praecopto obligantur. 8. Causae interdicti matrimonii. 11. Clericus usurarius inhabilis est ad beneficia & officia ecclesiastica. 426. Clericus estne feudi capax? 489. Privilegia Clericorum. 141. Qui manus Clerico infere-

runt, excommunicantur. ib. Ad seculare tribunal non sunt trahendi Clerici. ib. Clericus privilegia suis non potest renuntiare. 18. Quando iis privetur? 23. Clerici coniugati nongaudent immunitate rerum, nec a tributis liberi sunt. 16

Coadjutor.

Dandus Parocho infirmo, & debili. 65. Non tamen cum iure succedendi. ib.

Codicillus.

Quomodo a testamento differat? 319. Ad similitudinem testamenti duobus modis fieri potest. 320. Cum testamento, & sine illo fit. ib.

Collatio.

Beneficii ecclesiastici in excommunicatio facta, & post eam acceptata valida est. 27

Collegium.

Quid appellatur? 25. Semel constitutum nomen retinet uno tantum superfite. 93. Quin etiam ius in uno tantum conservatur. ib. Ad Collegium electio Pralati pertinet. 101

Commenda.

Quomodo simul cum alio beneficio haberi possit? 45. Commenda perpetua inducunt incompatibilitatem. ib. Ex necessitate, vel utilitate pro semestri spatio dari potest. 46

Commodatum.

Est contractus, quo aliquis i ad usum gratitudi datur. 415. Quotuplex sit? ib. Commodant, & Commodatarii obligatio. 416. Commodatarii danna per se illata compensare tenetur. ib. Secundum leges propter debita non potest res commodata detinendi. ib. Rem commodatam ultra praefixum terminum retinens etiam ex levissima culpatur. ib. Aliquando etiam ad affirmationem rei. 417. Ad casus fortuitos non tenetur se

Com-

Commodatarius obligare.

416 sat.

Communio rerum.

Quasi - contradicibus annumeratur. 406.

Rem communem habens dimidiam partem
fructuum consorti suo relinquere debet. ib.
De impensis eadem partitio siet. ib.

Compenatio.

Est debiti, & crediti contributio. 409. Spe-
ciei ad speciem non datur, nec speciei ad
quantitatem. ib. Requiritur etiam, ut debi-
tum sit liquidum. ib.

Compromissum.

Fit in certas personas, à quibus eligatur
pralatus. 105. Impedire compromissum unius
contradiccio potest. ib. Ex clero sumendi
sunt. 104. Non tamen necessario ex Capitu-
laribus. ib. Nec repugnat unu designare. ib.
Compromissarii sicut aliquem ex suo nume-
ro eligere. ib. Compromissum legitimè factū
non potest revocari. 106. Quomodo expiret
ib. Si duo ex tribus indignū elegant, potestas
illorum quo devolvitur? ib. Data potestate
eligiendi conditionaliter quid observandum
ib.

Concilium.

Lateranense formam electionis ecclesia-
sticæ prescripsit. 104. Concilium Constanti-
ense in schismate plurium Pontificum li-
tem direxit. 105. Concilium provinciale non
potest statuere, ut Dignitates ecclesiasticae
soli gradus conferantur. 91. Multa Con-
cilia Clericū maioribus cœlibatum prescri-
perunt. 8

Concubinatus.

Concubinas qui ecclesiastici post monitio-
nē alunt, graviori pœna castigandi sunt. 138.
Vnā desertā aliam sumens olim beneficio pri-
vabatur. 48. Nunc aliter puniendi ex pra-
scripto Concil. Trid. sess. 24. c. 4. de ref.
Cum occulto concubinario Episcopus dispen-

sat.

Conditionis

140

Suspendit actum. 388. Contraria actui de-
struit illum. ib. Impossibilitas, & turpis pronon-
adiecta habetur. ib. Item quæ à matrimonio,
aut ordine religioso suscipiendo retrahit, aut
legatis p̄j̄s apponitur. ib. In dubio pia cu-
sa, & matrimonio favendum.

Conductio.

Eundem cum locazione contractum facit.
476. De iustitia pretij in dubio iudicet va-
bonus, & prudens. 477. Conductor in fine
 anni solutionem praefat. 478. Onera publica
locator, expensas conductor fert. ib. Con-
ductoris obligatio. 479. Quomodo definit
conductio. 480. v. Locatio.

Confessio.

Confessiones omnium archipresbyter ex-
cipere potest. 85. Confessiones mulierum no-
nā non sunt audienda. 77

Confirmatio.

In beneficiis electivis tantum necessaria est.
111. Superior proximum electū confirmat. ib.
Intra tres menses facienda confirmatio est.
ib. Indignum scienter confirmans paneret
est. 112. Immediatè subiecti Papa Ro-
manus per se, vel per aliū ire debent. ib. Qui
ante electionem opponunt se, audiendisunt;
non item qui post electionem. ib. Facta con-
firmatione alicubi corporaliter in posses-
sione confirmatus permittitur. 113

Consecratio.

Episcoporum intra trimestre ab electione
facienda est. 122. Pœna negligentibus consti-
tuta. ib. Pro dnobus Episcopis duo alii in Di-
gnitate constituti assistunt. ib. A solo conse-
crante, vel sacerdote facta invalida erit.
123. Episcopus quidem, sed non Sacerdos,
nunquid validè consecrabit? 124. Inter E-
piscopum consecratum, & Ecclesiam ipsius
spiritus.

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

Primituale matrimonium contrahitur. 12.	et a solutio subinde debitum extinguit. 408.
Consistorium.	Creditori perit res, que ante quam deferretur, periret. ib.
Romanum quibus diebus celebretur? 165.	
Modus agendi, ordo consentientium, aliaq, eo pamentia. ibid.	
Constantinus.	Crimen.
Imperator per B. Silvestrum Pontificem à lepra liberatus est. 281. Dignitatem regiam vibus Romæ episcopis donavit; coronam ca- piens obtulit. ib.	Crimina quedam sunt merè ecclesiastica, merè secularia, quedam m. x. 4. 139
Conscriptudo.	Culpa.
In iusta contractus per se illi itos non puri- ficiat. 400. Bonâ fidei contrahentes à pec- cato excusantur. ibid. Iuri naturali, & divino nulla consuetudo derogat. 401	Alia lata, alia, levis, alia levissima. 390. In quibus & quando eveniunt? ib.
Contractus.	Curatus.
Est ultracitrog, obligatio. 382. Eius multa genera. ib. Innominati quatuor. ib. Bonâ fidei, & stricti Iuri qui? 383. Contra- dictio gratitudo suarum quinque. 410. Contra- dictio quarantigius qui? 15. Requisitus ad contractum pers. etum. 383. Metus gravis universi non obest contractui. ib. Error substantialis irritat. 385. Iuri scripti solen- tiam omessa in foro conscientia non obest contractui. 386. Contractus omnino nullus iuramento non confirmatur. 387. Sed con- firmantur non omnino irriti. 387. Ut ali- quid etiam Iure civili prohibiti. ib. Quinam ex contractu obligantur? 391. Dominum servo obligari nihil vetat. 395. Contractus minorum claudicant. ib. De contractu cum Religiosis. ib. Contractuum adimpletio, & abstitio. 407. 408	Non residens absq, causa non est absol- vendus, licet mille dispensationes prætendat. 60
Conventio.	Custos.
Allate pers. etur, alia verbis. 369. ali- qua actionem parvum. 382	Idem ferè (in ecclesiis) cum thesaurario: substitutum vocare licet. 89. Alicubi Pra- latus annumeratur. ib. Illi sacrificia subest. 90. Moguntia in solennioribus festis mitra- tur. ib.
Creditor.	D.
Creditori invito non est aliud pro alio ob- ligandum. 407. Alteri, quam Creditori fa-	Damnum.
	Primo loco mandans, secundo executor resarcire debet. 402. Cum damno alio- rum lucrum querere nefas. 407. Qui indi- gnus prelatum eligit, Ecclesia damnum com- pensare tenet. 107. Sepulchri violator hereditibus debet. 358. Mutuans rei vitiosæ damnum prestabit. 422. Damnum ex si- mulato, & filio contractu emergens restitu- tionem exigit. 391
	Debitor.
	In mora constituitur per monitionem cre- diterit. 38. Solutione liberatur. ib. Non solvens carcere urgeri potest. 398. Debitum non uno modo extinguitur. 39. Non debi- tum, qui solvit, ex quasi contractu verum debitorem ligat. 406. Et conditione inde- biti repetit. 407. Aliquando compellendus est debitor, ad instrumentum, quo testetur se ex tali aut tali causa solvisse. 410
	Deca-
	vv

Index

Decanus Ecclesiæ majoris.

Dignitatem habet ex Iure speciali, vel consuetudine. 86. Preposito alicubi proximus est. 87. Toti clero vel parti p̄aest: alicubi simul Officiarii est. ib. In quibusdam Ecclesiis potestatem excommunicandi habet. ib. Choro psallentium p̄aest: absentes punit, &c. ib. Non requiritur necessarium, ut gradum Doctoratus, vel licentia habeat. Præbenda illius duplex est. ib. Decanus ruralis, sui limitis Parochos subiectos habet, quo visitare, & corriger tenetur. 88

Decimæ.

Alia prediales, alia personales, alia mixta sunt. 285. Quibus, & à quibus debentur. 286. Ex quibus rebus? 290. In predialibus non sunt expensa deducenda. 291. De tempore, & loco. 292. Liberi sunt quidam. ib. Privilium non solvendi decimas ex novalibus extenditur ad alias quoque. 294. Privilium non solvendi quando perit? 295. Contra alienantes actio datur. 67. Cum alimoniam aliunde habet parochus, cessat decimorum exactio. ib.

Demonstratio.

In contractibus est clausula certificans nos ex aliquo præterito, vel præsenti accidente rei, de qua agitur. 388. Et non competit a clausa corriri, nisi aliunde sustentetur. ib.

Depositum.

Aliud propriè, aliud impropriè dictum est, & huic contractu additur. 410. Per verbum depono, vel commendo perficietur. 411. Cum re deposita, que adiacent illi, non sunt deposita. ib. Quando licet rebus depositiuti? 412. Depositarii non tenetur, nisi de dolo, & lata culpa. ib. Pupillus pubertati proximus, de dolo & lata culpa tantum tenetur. 411. De deposito Ecclesiæ, Monasterio, aut alicui ex Monachis dato. 413. Re-

petenti etiam furi depositum restituendum est. 413. Non reddere quando licet. ib. Compensatio in deposito non admittitur. 414. In periculo tuam rem, non Depositari servabis. ib.

Devolutio.

Beneficiorum fieri dicitur, cum patrum morā ius conferendi ad ordinarium transfertur. 53. Fons rei causa. ib. Cum Episcopus cessat ad Capitulum, vel superiorem ipsius transit. ib. Cum à Capitulo indigne ad episcopatum eligitur, ad summum Pontificem collatio pertinet. ib.

Diaconi.

Ab Apostolis septem ordinati sunt. 80. illorum, qui maior, archidiaconus vocabatur. ib. Diaconi in necessitate Corpus Domini dispensant. 159

Dignitas.

Ecclesiastica est, habere administrationem rerum ecclesiasticarū, & simul iurisdictionem in clericos. 79. Tria dignitatum genera sunt. ib. Nomina dignitatum pro diversitate loci variantur. 87

Dignus.

Officio suo censetur, qui præstare potest, que in illo requiruntur. 107. Dignum exilio digniore eligi ad Episcopatum, peccato 107. Qui non eligi dignissimum, à peccato excusatur. ib.

Distributiones.

Ecclesiastica propter personale servitum dentur, ac debita merces. 39. Nec obstat, quod aliqua ex decimis sumantur. 40. Dantur etiam ibi, quos abesse ab Ecclesiis militas, vel infirmitas cogit. ib. De illis pro atrio suo Ecclesiastici disponunt. ib. Idem iudicium est de ijs, qua acquirunt ex Capellis, nijis, vel anniversarij defunctorum. ib.

Do.

Rerum & Sententiarum I. & II. partis.

Deator.

A Papa, vel Rege creatus precedit alios.

71

Doctrina Christiana.

A Parochi iradanda est saltem diebus fe-
bi, & Dominicis. 61. Pena negligentium. 62.
Facientibus Indulgentia dantur. ib.

Dolus.

Nemini patrocinari, aut prodeesse debet.
386. Qui proximum suum dolo ledit, iniu-
tum & damnum facit. ib. Dolo malo initus
contractus ipso iure irritus est. 386. Lucrum
ex dolo, qui decipit, nequitquam auferat. ib.

Dominium.

Dominium rei quando acquiritur? 266.
Sola, & nudo pacto non transfertur. 372.
Excepit Ecclesiam & civitatem. ib. & 531.
Bonorum communium Ecclesia penes ipsam
est. 176. Dominium reatum suorum ha-
bent Ecclesia stucii. 25. Dominii bonorum tem-
poralium inadhibiles sunt profecti Regulares.

196

Domus religiosa.

Illasolam dicitur, que auctoritate Epi-
scopi Deo per consecrationem addicitur.
357. Unicuique licet domum suam in Eccle-
siam, vel misericordia templum consecrare.
ib. Duo sunt hospitalium genera, sacrum,
& profanum. ib. Oratorum, quod a laicis
regitur, & campanili caret, non est sacer-
locus. ib. Religiose domus, religiosa loca, &
Hospitalia a gaudient cause piae privilegiis. 548.
Hospitalia non possunt secularibus clericis
dari in titulum beneficii. ib. Gubernatio au-
tem viris prudentibus committenda. ib.
Quando hospitale alicui religioso committi
possit? ib. Cura & inspectio ad quos spectat?
ib. Episcopo visitare hospitalia licet. 549. Idee
laico Magistratui permittitur. ib. Admini-

stratio triennalis sit. ib. An mulieribus com-
mitti queat? 554. Cura spiritualis ad Eccle-
siam matricem spectat. ib. De domorum re-
ligiosarum privilegiis. ib. Quoad temporalia
quædam Episcopo non subsunt. ib. In com-
mendam non licet dare ultra quatuor men-
ses. ib. Episcopo visitant non tenentur procu-
rationem exhibere. 55. Xenodochii primaria
dos non comprehenditur in generali conce-
sione alienandibona. 552. Nihil ex bonis
semel posseſſu in usum profanum converti
potest. ib.

Donatio.

Eſt rei licita merita liberalitate facta col-
latio. 271. Quomodo perficiatur? ib. Duo
genera sunt, inter vivos, & causam mortu. ib.
Donatio remuneratoria per ſe irrevocabilis
est. 272. Donatio ſub modo revocabilis. ib.
Donatio ſacularis excedens ſumman 50. ſo-
tidorum abſt, inſinuatione irrita eſt. ib. Ex-
cepit Ecclesiam, pias cauſas, & principem.
ib. Factas a Prelato donationes ſuccellor
revocare potest. 273. Quinam donare poſſim?
ib. Donatio omnium bonorum a legibus pro-
hibetur. 279. Nec omnino firma eſt, quam
coniux coniugi facit: vel pater filio. 274.
Donatio quæ revocabilis, qua non revocabili?
275. 276. Donatio tacita quomodo ſiat?
ib. Cum re donatio non veniunt, quacunque
contracta ſunt. 278. Donatio omnium bo-
norum, quam ſibi invicem duo fratres fa-
ciunt, non reprobatur. 279. Donatorum gra-
ve damnum factam donationem evertit. ib.
Donatio metu iniusto extorta irrita eſt.
280. In dubio utri obveniet donatio, Eccle-
ſia, an Episcopo? ib. Donator aliquando de
evictione tenetur. ib. De donatione Con-
ſtantini Imperatoris facta Ecclesia Romane.
281. 282.

vv 2

Du-

Index

Dubium.

In dubio paribus momentis, sequi licet, quod probabile apparet. 401. *In dubio id magis agere convenit, ut actus valeat, quam ut inanis & irritus sit.* 388

Duellum.

In conflictu duelli morientes sepulturā ecclesiasticā privantur. 364. *Quis censetur in conflictu duelli mortuus?* ib. *In duello vulneratus, & edito prius pœnitentia signo non videtur sepulturā privandus.* ib.

E.

Ecclesia.

*N*unquā destituitur à Christo necessaria ministrū. 13. *Potestatem habet illis prohibendi Matrimonium.* ib. *Supremus in Ecclesia iudex est summus Pontifex.* 173

Ecclesia Romana.

Censetur ubiq; esse, & simul ipsius Fiscus. 72. *Ad eam omnes opprēst, & afflēti confugiunt.* 174. *Territorium illius magnum.* 175. *Bonis temporalib; primimā Constantino Imperatore, deinde alius Principibus dotata est.* 282

Ecclesia cathedralis.

Ecclesia nomen absoluē pronunciatum sine expressione alicuius Sancti, de sola cathedrali intelligitur. 70. *Requisita ad Ecclesiam cathedralēm constituantur.* ib. *Vnde cognoscatur Ecclesiam esse cathedralēm?* ib. *Solus Pontifex Ecclesiam cathedralēm constituit.* 70. *Et primos in illa Canonicos nominat.* ib. *Quomodo probari posset aliquam Ecclesiam cathedralēm esse?* ib.

Ecclesia.

Particulares bonorum temporalium, quae donantur, Dominium acquirit. 177. *Ecclesia Patriarchales olim quatuor: Constantinopolitana, Alexandrina, Antiochena, & Ierosolymitana.* 194. *Ecclesia Patriarchales*

Rome sunt quinq;: Lateranensis, S. Petri, S. Pauli, S. Maria ad præsepē, & S. Laurentii extra muros, nulli tamen certa provincia attributa est. ib. *De Ecclesia Patriarchali v. Parochus. Ecclesia officia, & beneficia nulli, antequam videntur, danda sunt.* 65. *Ecclesia ministris debentur primitus, & oblationes, & decima.* 66. 67. *Collegata Ecclesia à coēlido dicta unde ab aliis discernitur?* 70. *Sigillū & arcā communem habet, ex qua fructus dividuntur communiter, & ad sonum campanae convinent.* ib. *Ecclesiam Collegianū solum Pontifex constituit, & Canonicos necessarios nominat.* 70. *Desiciente omnino rati Ecclesia, qua remanent, ad summum Pontificem devolvuntur.* 72. *Ecclesie quasdam nec personarum, nec prebendarum certum numerum habent.* ib. *In quibusdam est certus numerus, sed nulla divisio, & distinctio.* ib. *In aliis & persona, & prebenda distincta sunt.* 72. *Numerus Canonicorum à Capitulo angeri potest.* 73. *Officiorum, actitulorum nunc alia, quam olim conditio, & qualitas.* 81. *Omnium Ecclesiarum investituram olim quibusdam Imperatorib; concessam esse commentum est.* 102. *Nec Episcopus ecclesiam, nec ecclesia Episcopum deserere potest.* 123, 125. *Constantinopolitana ecclesia Greg. Nazian. sponte deseruit.* 128. *Ecclesia sponsus est Episcopus.* 104. *Viduata Ecclesia qua?* ib. *Ecclesiarum fabrica diligenter curanda.* 58. *Ecclesiarum privilegia.* 532. *Causa in dubio favorabilior est.* 22. *Duo sunt casū, in quibus Ecclesia non gaudet immunitate bonorum.* 532

Ejecti & fugivi.

Eiicuntur ex canonib; interdum, quivel in admissione sua grave impedimentum oculi.

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

cularunt, vel grave delictum commiserunt. 221. Ecclesi manet obstrictus Regula, & vita. 222. Vt si rerum necessariarum absq; domino permittitur. ib. Emendare se, & receptione dignum facere tenetur. 223. Eius in exilium perpetuum redire non tenetur. ib. Nec prohibetur habitum clericalem induere. 225. Qui religioso fugam suadet, graviter peccat. 226. Qui per fraudem extrahit, reducere, & dannum compensare tenetur. ib. Qui absq; vi & dolo fugam persuaserit, ad restitutionem non tenetur. ib. Vt neque, qui non religioso, sed ipsi Ordini vim intulit. ib.

Electio.

Accepta latius qualibet nominatio est. 100. Proprietatis iuxta prescriptam formam instituenda est, cuius triplex modus. 101. In eligendi Capitulacione habet. ib. Electio in ad rem accipit. ib. Nendum confirmatione administrationem non potest suscipere, nec ius beneficia vacant. 100. Ad electionem faciendam sufficiunt duo vel tres; seipsum verò nemo eligit. 101. Ius habens eligendi, & non vocatus actionem potest inservare, sed factam electionem irritare non potest. ib. Excludendi ab electione. ib. Diversus admitti potest cum protestatione. 102. Ius eligendi pralatos laicos non convenit; illigatis tamen concedi potest. ib. Solemnitas in electionibus quaest. ib. Electis per scrutinium, per compramissum: per viam Spiritus Sancti. ib. dignior eligendus. 108.

Eleemosyna.

De superfluo Monasteri bonis facienda. 203. In grave necessitate cuilibet Religioso licet eleemosynam dare. ib. Qui studiorum causis absunt, eleemosynam & donationem modicam facere possunt. 206. Eleemosyna in iustis misericordia facta censetur, quam-

vis insilio, & invito datore, homini improbo obveniat. 390

Emphyteusis.

Quid, & quotuplex? 480. Scripto recipienda. ib. Quomodo factam esse probetur? 481. Obligatio emphyteutae. ib. Alienare fundum vendendo non potest. 482. Ius suum venditurus Dominum monabit. ib. Emphyteus in alteri locare, vel titulo hypothecae obligare non prohibetur. 483. De modo succedendi. ib. In emphyteusi, nisi Dominus prohibeat, Monasterium sacerdere potest. 484. Quomodo finiatur emphyteusis? 485

Emptio.

Continet rem, consensum, & pretium. 430. Quotuplex? quibus non licet? 432. Quae res vendi non possint? ib. Officia sacularia vendere per se culpa vacat. ib. Pretium aliud naturale, aliud legitimum. 433. Hoc mutare privatum non licet; illud triplum gradum habet. ib. Vlra dimidium laesie restitutio datur. 434. Quibus ex causis maius solito pretium exigere licet? ib. Emptio cum pacto retrovendendi quando licita? 441. Fructus interea percepti cuius? ib. In retrovenditione continetur retraitus. 442

Episcopus.

Apostolorum successor, inspector & superintendens gregi Christi incepatur. 115. Futurus ad docendum alios idoneus sit. 119. Intraires menses à die obitus antecessoris sui electus est. ib. De modo electionis, & confirmatione. 120. De consecratione. 122. Episcopus presbytero maior est. 116. Numquid etiam ordinu, & characteris diversitate? 116. De abdicatione & depositione. 124. & seq. Exemplum bona translationis. 129. De potestate ordinis. 129. De potestate iurisdictionis. 131. De cura animarum. ib. Corrigendi abusus. 132. Verbum Dei prædicandum. 133.

Index

Controversia de benefiis, & Matrimonio ad Episcopum pertinent. ib. De visitatione diocesis. ib. Familiam armatam habere potest. 135. Item carcere reos coercere. 142. Officium proprium in Ecclesia Cathedrali letorem theologum constitueri, ex animare liberos edendos, seminarium erigere, & simil. 136. Solus sub excommunicationis pena monitiones decernit. 137. Quenam illi, ut Sedis apostoli delegato convenienter? ib. De potestate dispensandi. 139. In quibus sit competens iudex? 142. Remittere, vel commutare penas potest: nec non indulgentias dare. ib. Iura episcopalia quae? ib. Quae penas incurrit delinquens? 144. Ex necessitate coadiutor ipsi assignatur. ib. Episcopi titulares, ambulatorij, &c. ib. Circa ultimas voluntates quid potest Episcopus? 351
Error.

Circa substantiam rei contractum Iure naturali irritat. 385. An etiam Iure positivo? ib. In legatis pia cause non viuas dispositio nem. 385. Qui circa qualitatem rei versatur, & comitatur, non irritat. 385. Idem fit aliquando, cum non est concomitans. ib.

Examen.

De ordinandis, de Confessariis, conionatoribus, presentatis, &c. ad episcopum pertinet. 131. 97. Examinanda electio, & postulatio facta. 110. Semel examinatus, & approbatu non est iterum examinandus. 65. Ex una praelatura ad aliam electi, vel postulatidem exanimari possunt. 112. Examen de Episcopis electis Romam mittendum. 119. Dispensationes a summo Pontifice impetratae examinare Episcopus potest. 134. Non examinantur, quos Universitas aliqua ad beneficium non curatum presentat. 28.

Executio.

Lenimento Charitati temperanda est. 30.

Executionem paratam habet contrarium garantiam. 383. Executores testamenti alij universales, alij particulares. 337. Per negligentiam suam anima defuncti non obsum, 351. Dativi vocantur, quos Magistratus designat. 337. Quinam constitui possunt executores? ib. An cogi quisquam potest? ib. 337. Unus anni terminus est pro executione. ib. Executio piorum legatorum. ib. Regulari executor, quod pauperibus legatum est, non applicare potest. 339. Executorum munus non transit ad heredes. ib. Merum executor non potest heredem in iudicio convenire. ib.

Exilium.

Prelatus Religiosus indicere potest, sed frequenter uti non expedit. 248

F.

Factum.

Facti quæstio etiam in materia spirituali ad Iudicem secularis spectare potest.

22

Falcidia.

Est quartæ pars hereditatis iure institutio debita. 325. Aliis bonis deficentibus ex singulis legatis sumuntur, ib. Item ex fiduciis particularibus, donationibus, &c. ib. Falcidia non detrahitur in legatis ad ipsas causas. ib.

Familia.

Episcopi laica privilegio foris a iudicio seculari exempta est. 20. Ad eam familiam pertinent etiam inferioris note ministri. ib.

Feudum.

Feudores immobilia datur pro fidelitate, & servitio praestando. 485. Multiplex est. ib. Domini bonorum suorum feudum dant. 486. Conditiones feudi septem. 487. Tribus modis acquiritur. ib. Ordo successione in fendo. 488. Clericus an feudi capax. 489. An Religiosus professus. ib. Obligatio Vasalli,

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

Vasalli. 489. Obligatio Domini. 490. Acti-
ones domino quatuor competitunt. 491. Va-
sallus. ib. Feudalium causarum quis in-
dex ib. In defectu ordinarius iudicat. 492.
Clericus feudo privandus est a iudice ecclesi-
astico. ib. Iudex appellationis est superior
Dominus. ib. Feudum quomodo finitur?
Dominus. ib. Feudum delinquentis pena. Item Do-
minus. ib.

Fideiussio.

Quid, & quorūplex. 499. Securitatis
causa inventa est. ib. Cui liceat fideiubere?
ib. Fideiussor pristinum accipere potest. 500.
Cum plures sunt, singuli in solidum tenen-
tur. ib. Debitor primo loco conveniendus.
non fideiussor, nisi aliud consuetudo velit.
499. Obligatio fideiussorum quando desi-
nit?

501

Filius.

Filiorum sex genera sunt, spirituales,
naturales, & legitimi simul, legitimi tan-
tum, naturales tantum, spiritu, & ex da-
mnato coniubitu nati. 327. Quo ordine su-
cedunt in hereditate. 328. Clericorum filii
legitimè nati more aliorum legitimorum
succedunt.

329

Fiscus.

In defectu heredum successor universa-
lēt. 328. Fiscum civitas Romana non ha-
bet, sed Papa, iū, omni in loco est.

72

Forum.

Competens dicitur, quod reus cogi potest.
141. Ad forum Episcopi pertinent causa, &
crimina merē spiritualia. ib. Causas civiles
sepe iudicat. 142. Quo modū forum sorti-
tur? 141. Fori privilegio non gaudent uno-
res clericorum conjugatorum.

20

Fructus.

Vocatur, quicquid ex re aliqua percipi-
tur non deductis expensis. 34. Alii natura-

les, alicives sunt. ib. Naturalium aliqui
sunt parē tales, aliqui simul industriales.
35. Fructus, qui pendent tempore mortis be-
neficiati, ad quem pertinet? 39. Fructus &
alicubi principali capi, minimā portione
Vicario relata. ib. Fructus restituere tene-
tur, qui absq; intentione Sacerdotii suscipi-
endi beneficium curatum accipit. ib.

G.

Gabella.

TRibuti genu est, quod non solvere absq;
vi, & fraude a gr. vi peccato excusari
potest. 301. Pro rebus usualibus nemo tene-
tur in foro conscientia gabellam dare. 305.
Qui quibus imperare possint tale tributum,
& in quibus c. sibi? ib. In iustas qui exigunt,
excommunicantur. 303

Gallia.

Gallia Reges ex privilegio generalem po-
testatem habent in regno suo non inaudi p̄a-
latos, & episcopos a summo Pontifice confir-
mandos. 102. Gallie rex Franciscus I. arti-
ficiū monopolia sustulit. 444. In Gallia
clericī negotiatores cū delinqunt, a Ma-
gistratu seculari puniantur. 6. Idem contin-
git clericis armis gestaniib; non modō in
Gallia, sed in Hispania quoque.

17

Gratuitum.

Gratuiti contractū dicuntur, in quibus
nullus habetur respectus pretij vel mercis.
383. Donatio, Commodatum, Precarium,
Mutuum & Depositum sunt Contractū gra-
tuiti. ib. Merē gratuita, ut collatio benefici-
orum, dispensatio irregularitatū, & si-
milia ad uariū generalem non pertinent.

82

H.

Habitus.

CLericorū quicq; Honestus, non discolor.

ib.

Index

- ib. Non gestantium pena. ib. Deponentes absque gravi cause excommunicantur. 216. Quid finaliter intentione ista fuerit. Ad episcopatum assumptum Ordinii sui habitum retiner. 94
- Heres.**
Heredum tria genera sunt. 321. Suus heres quis. 322. Quinam instituti heredes possint. 323. Quinam ex heredandi. ib. Hereditas adiri duobus modis potest. ib. Quando iacere, quando vacare dicitur hereditas? 322. De legitima, Falcidia, Trebellianica. 325 Inventarium conficit heres. 326. Ex quasi-contractu obligatur legatariis. 406. Hereditatis petitio fit ex quasi contractu. ib. Nec pacto dari, nec auferri potest. 329. Quomodo amittatur hereditas? 348. 349. In exequenda voluntate defuncti negligentiam hereditis Episcopus supplet. 136. Ad heredes quando transeat Societas? 496. Heres tenetur ad compensationem damni per defunctum illati. 326. Quando teneatur ex contractu, & delicto? ib.
- Heresis.**
Heresin quicunque docere ausus fuerit, ab Episcopo coercendus est. 137. Ab occulta heresi Germaniae Episcopi absolvere possunt. 139
- Hæretici.**
Nostrum temporis impugnant legem calibet, & calumniantur Papam. 167. Carpent Ecclesiæ opulentiam. 175. Hæreticorum bona confiscantur. 398. Contractus illorum infirmi sunt. ib. Hæreticorum filii non sunt capaces beneficij ecclesiastici. 27
- Hermaphroditi.**
- A Clericali ordine excluduntur.** 1
- Homines.**
Decem constituant unam Parochiam. 57. Homicidae non admittuntur ad Clerum. 2.
- Homicidium qualificatum ipso iure beneficij ecclesiastico privat. 47
- Horæ Canonice.**
- A Clericis beneficij recitanda sunt.** 32. Excusat tenuitas beneficij, sinnisi tertiam partem necessaria sustentatione exhibet. ib. Novitii ad illas non tenetur. 189. De restitutione fructuum. 33
- Hypotheca.**
Quid, & quotuplex? 501. Queritur hypothecam dantur? ib. Quomodo finitatur? 505. Actio inde nata. ib. Obligationes. 504. Pactum legis commissoria non admittuntur. ib.
- I.**
- Idoneus.**
Idoneis solis beneficij ecclesiastica & animalium cura committenda est. 68. Idonei deficientibus duo subinde beneficia, vel Ecclesia uniuntur. 42
- Ignorantia.**
Probabilis, seu non affecta excusat, & actui valorem tribuit. 27. Ignorans fieri rudimenta ad clerum non admittuntur. 1. Facti ignorantia in usucacionibus prodest; iniocet. 526. In foro conscientia invincibilis ignorantia nemini obest. ib.
- Illiterati.**
Consentur, qui non habent scientiam necessariam pro officio suo. 65. Tales beneficij ecclesiastici non sunt capaces. 26. Episcopus tamen dispensare potest ad minores ordines & beneficium simplex. 27
- Immunitas locorum.**
Sacrorum consistit in iure excludendi negotiationes, nundinas, aliaq; indecentias. 529. Item in defensione reorum, & consuientium. 530. Immunitas gaudent templis, facella, cimiteris, cœnobis, hospitalia, aliaq; pia loca. ib. Ad de domos clericorum, in

Retum & sententiarum I. & II. partis.

imò laicorum extractas ponè, seu intra limi-
testempli. ib.

Immunitas reorum.

Reus delicti, si ad Ecclesiam configerit,
laicari Magistratu extracti non potest. 533.
Eximū quidam malefactores excludantur.
ib. Modus agendi cum ȳs, qui ad Ecclesiam
confugerant. ib. Ecclesiastice eadem licen-
tia ad Ecclesiam confugiendi datur. 534.
An Religiosis quoque dubitare licet. 535.
Municipia & servi dominii sicut statim tra-
dendi sunt. ib. Immunitis est, qui confugit ad
sacerdotem venerabilem sacramentum gestan-
tem. ib. Index contra immunitatem ecclesi-
asticam percans secundum leges, ut reuulsio
maiestatis ultimo suppicio plectitur. 536.
Secundum Canones verd excommunicatur.
ib.

Imperator.

Ex speciali privilegio habet preces pro qui-
ludam beneficis & Prälaturis. 57. Quoad
secularia privilegia erigere potest metropo-
litanas & cathedrales ecclesias. 71. Item in
admissione seu erectione Canonicos no-
minare. ib.

Indignus.

Indignum qui scienter eligit, præter cul-
pam ad restitutionem omnium dannorum
tenetur. 106. Minus dignum eligens digno-
re excluso peccat. 107. In 5. casibus licet e-
ligere dignum digniore posthabito. 108.

Indulgentia.

Indulgentiarum concessio non ordinem,
sed iurisdictionem sequitur. 100 143. Lega-
tu apostolicus in provincia sua Indulgentias
concedit. 160. Et Capitalum sede vacan-
ti. 94. Episcopus quoque in dedicatione Ec-
clesie. 142. Maiores in foro penitentie. 122.
Indulgentiarum effectus non est omnino in-
fallibilis. 179

Infamia.

Infamia notam incurrit, qui de actione
iniuriarum datā pecuniā transigit. 376.

Ingratitudo.

Vt plurimum comitatur eos, qui ab ordi-
ne religioso desciunt. 191 Ingratitudinū no-
ta professione religiosa aboletur. 198

Inhabilis.

Est ad beneficium ecclesiasticum, qui illud
laico accepit. 28. Inhabilis & quacunque
supervenientis non tollit beneficium legitimè
obtentum. 29

Inspiratio.

Spiritus Sancti est modus eligendi præla-
tos Ecclesia, olim quam nunc frequentior.
106. In electione summi Pontificis fieri piè
creditur. ib.

Institutio Canonica.

Appellatur, que iuxta formam àure præ-
scriptam peragitur. 29. Distincta est à colla-
tione & presentatione. ib.

Instrumentum.

Cancellatum exhibens probat debiti so-
lutionem. 409

Intentio.

Dolos in contractu societatis magnopere
vitanda est. 496. Pro beneficio simplici con-
sequendo conditionata intentio sufficit. 28.
Pro curato absoluta Sacerdotii suscipienda
requiritur. ib. Qui non facit, præter culpam
ad restitutionem fructuum tenetur. ib.
Quando simplici beneficio annexa est scri-
ordinis suscepio, qui negligit, gravi peccato
oneratur; ad restitutionem vero non tenetur.
ib. Accipiens beneficium simplex cum animo
dimittendi suo tempore, & statim clericale
abdicandi, graviter non peccat. ib.

Invalitor.

Beneficii ecclesiastici eo ipso amittit ius su-
um, quod in illo habebat. 47. Si autem bene-
ficium

xx

Index

ficium curatum occuparit, privatur ipso Iure
beneficio, quod actu habet. 47

Investitura.

Est institutionis Canonicæ obligatio. 113.
In ecclesiasticis prælaturis fit per traditionem
bireti, annulli, baculi, aut clavium. ib. Per
eam completur potestas adeundi possessio-
nem vacuam. ib. Aliquando mera cære-
monia est absq; alio effectu. ib.

Irregularitas.

Ex defectu natum professione religiosa
tollitur. 197. Alia alia Ordinum privilegii.
ib. Irregularitas ex delicto manet. ib. Irre-
gularitas dispensabilis non est sufficiens causa
relinquendi Episcopatum. 128

Judex.

Secularis non potest cognoscere de crimi-
ne ante professionem religiosam commisso,
nisi frater coniuncta sit. 197. Iudex secularis
non potest capere, aut iudicare clericos. 15.
Nihil vetat, quid minus laicus constituatur
Clericorum iudex in aliquibus causis. 19. Iu-
dex in transactione interponere se potest.

378

Juramentum.

Sufficit ad presumptionem factæ solutio-
ni, quando Creditor in probatione deficit.
409. Iuramentum de actu per se licito ser-
vandum est. 329. Pactum iuratum de non
succedendo valeat. 371. Contractus irriti nul-
lo iuramento confirmatur. 387. Non est obli-
gatorium contra bonos mores præstitum iu-
ramentum. ib.

Jurisdictio.

In Clericos non potest per consuetudinem
a laicis acquiri. 19. Nec ullo tempore pra-
scribi. ib.

Jus.

Quæ contra Ius sunt, pro infelis haben-
tur. 531

L.

Labor.

IN opere ecclæstico & sacro duplex est,
intrinsecus & extrinsecus. 447. Pro hoc
prestum accipitur, absq; simonia, pro illa
minimè. 447

Lexus.

Ultra dimidium in transactione restau-
tionem in integrum meritò petit. 380

Laicus.

Non potest esse Vicarius Episcopi. 83. Ni
causas criminales ecclæsticas tractare ib.
Causam pecuniaris in illi committere licet,
ib. Quin etiam assessor in iudicio spirituali
esse potest. ib. Episcopus habet temporalem
iurisdictionem, laico ut Vicario illam com-
mittere potest. ib. Officiale laicum con-
stitui ab Episcopo in rigore Iuris toleratur. ib.
A laicis spiritualia tractari non convenit.
102. 104. Laici statutum de quarta funera-
lium mane est. 358. Resignatio beneficii ec-
clæstici non facit vacare illud. 48. Ulti-
mum est laici principis mandatum prohibi-
ne bona religiosorum Ordini obveniant. 230.

Laicus magistratus non potest supplere neglig-
entiam Magistratus ecclæstici. 20. In que-
bus casibus clericum capere & detinere p-
sit iudex laicus. 21

Lambertus.

Quidam Bambergensis Episcopus sedem
episcopalem iteratò mutuavit, exemplum
constitutio. 53

Lector.

Theologia Canonica in Ecclesia cath-
edrali ab episcopo constituenda est. 78. Of-
ficium illius, stipendium, & redditu. ib. Vi-
doceat, compelli minis, & pœnū p-
petit. ib.

Legarus.

Legati pontifici, alii cardinales, alii non
Cardinales sunt. 158. Cardinalium legato-

rum

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

rumtria genera, de latere, nati, missi. 159.
Legatus à latere certa provincie p̄f̄est. ib.
Legati nati titulum suum à dignitate habent: nisi communiter Nuncii vocantur. ib.
Alii simul iudices sunt, alii nudum ministerium habent. ib. Legatus à latere unire beneficia potest. 41. Et Canonicum supernumerarium creare. 72. Legatus apostolicus non nisi via ordinaria urbem intrōeat. 160. Literas commissionis sua exhibeat. ib. Insignia, & p̄f̄est. ib. Officium 4. modū finit. 161. De congregationibus Cardinalium. 162. 163.

Legatum.

Et donatio à defuncto relicta. 332. Prægatam quid? ib. Legata omnia particularibus fidei communis equiparantur. ib. Alia sunt sacra, alia profana. 333. De conditione legati adiecta. ib. Legatorum capaces qui? 335. Quoniam res legari queant? ib. An eadem numero praestandarib. An & quomodo legata mutentur? 348. 349. Legata pia Episcopi voluntati subjuncta. 352.

Legitima.

Triplex est: Simplex, Falcidia, & Trebellianica. 325. Legitima simplex pro alieni debetur Iure naturali. ib. Ad nepotes legitimos extenditur. ib. Vbi tres filii triens est, ubi plures, semissis: Iure Franconico duae tertiae sunt legitima filiorum. ib. Filiis ad religionem transiuncibus non est neganda legima. 91. Imd liberia debetur ab eo, qui professionem facit. ib.

Libellaticus.

Contractus vocatur, cum res aliqua pro modica pensione in perpetuum locatur. 492. Vt cum feudatarius fundum simili contractu alteri tradit. ib. Si māvis, venditionem appella. ib. Libellaticus contractus ab Emphytensi differt. 493. Livellus apud Gallos quid? ib.

Locatio.

Et conductio unum contractum faciunt. 476. Dividitur pluribus modū. ib. Quibus locatio permissa? 477. Que res apte ad locandum. ib. An res usū consumptibiles? ib. Interdum ad pompam, & ostentationem locantur. ib. Vbi rei locatō non extenditur ultra decennium. ib. Locator non potest pro libitu revocare locatum. 478. Damna, quae conductor patitur, compensare tenetur. 479. Cū res postulat, minuenda pensio est: & augenda propter ubertatem. 480. Ex locatione duas actiones nascuntur. 479. Quomodo definit locatio? 480.

Ludus.

Alius casu, alius arte regitur. 515. Per se indifferens à circumstantiis vivitur. ib. Fortuiti Iure civili prohibentur. ib. Clerici alea abstineant. 516. Pōna ludemus. ib. Acquisita ludo num restituenda, & à quib? ib. Qui amissi credidū, solvere tenetur. 517. Qui amittere non possunt, lucrari possunt. ib. Qui de sua peritia certus cum imperio ludit, tenetur ad restitutionem? ib. Monitus de peritia lusoris, & non acquiescens sibi imputet, visor immunitus est. ib.

M.

Macula.

Quod ad actus temporales, puta, damnati de furto, periurio, aut alio crimine per religiosam professionem tollitur. 197

Majoratus.

In maioratu profisi sui succedere Monasterium potest, si non habeat annexam dignitatem, vel onus, quod ordini repugnet. 48;

Mandatum.

In licitis actionibus tantum fiat. 402. Mandans percussionem tantum secuti homicidiū reus est. ib. Mandatum procuratori datum quando expiret. 403. Actio man-

Index

- Acti duplex est.* ib.
Mare magnum. non servatur, contractum invalidat. 389.
Secus, si causa tantum impulsiva sit. ib.
Privilegiorum illud reconditorum non
obstat Episcopū in correctione morum, & re-
ligiosa disciplina resarcienda. 137
Idem dices, cum ex mente donanti colligi
potest, eum non velle obligare ad motum.
ib. In dubio pro pia causa iudicandum est. ib.
Modus impossibilis & turpis pro non adiuta
habetur. ib.
- Matrimonium.* Monasterium.
A clericis minoribus licet contrahitur. 7.
Ratum voto solenni castitatis dirimitur. 195
Invitum uxore ordinatus manet obstrictus Mat-
rimonii vinculo. 10. Idem fiet, si metu gra-
vi, dolo, vel ignorantia in sui ordinationem
consensit. ib. Divortio propter solius uxoris
adulterium facta, maritus etiam ipsa repu-
gnante ordinari potest. ib. Post matrimonio
nunquam, ordinem sacram suscipiens in-
vitum uxore Religionem ingredi tenetur, ut
Voto satisfaciat. ib. Matrimonium subdiaconu
non semper prohibitum fuit. 12. Matri-
monium sacerdotibus in Concilio Niceno
non est permisum. ib. Matrimonium ratum
Pontifex dissolvere potest. ib. Idem professio
religiosa facit. 195. Matrimonii primus gra-
dus censetur indissensabilis. 180. Matri-
monium validum in occidentali Ecclesie nul-
liu unquam Sacerdos contraxit. 9
- Metus.* Moniales.
Alius gravis, aliis levius, aliis iuste, aliis in-
juste incusus. 384. Quantumlibet gravis non
irritat iure natura matrimonium contra-
ctum. ib. Iure positivo irritum est gravi me-
tu extortum. Similiter votum, promissio do-
ti, professo religiosa, & pactio de rebus Ec-
clesie. ib. Metum iuste passus actionem ha-
bet. ib.
- Miracula.* Ad strictam clausuram obligantur. 257.
Nulli egessus absq[ue] gravi causa permitteatur.
ib. Tertiarie non excipiuntur. ib. De necessi-
tate monendus Superior. ib. Absq[ue] causa
egrediens, vel licentiam tribuens, vel ex-
equum probens excommunicationem in-
currit. ib. Incorrigibiles non emittenda, sed
castiganda, vel in aliud Monasterium relo-
ganda sunt. 258. Prelatis quoq[ue] iure pressa ad
Moniales iure communum prohibetur. ib. Li-
teras intromittere non licet. ib. Pena ade-
uentium claustra Monialium. ib. Quando-
danda sit licentia ingrediendi. ib. Monialis
bus licet ad strictorem ordinem transit. ib.
In Monasterium admitti possunt semper pro
familia. 258. Virginum, quia ad ordinem
aspirant, voluntates explorabat Episcop. 137
- Modus.* Monopolium.
Nova Episcopius adhibitus viris peritiu
ac-
curate examinabit, naturali, an superna-
turali virtute facta sint. 136
- In contractibus, qui causa finalis est, &*
Modus. Est negotiatio singularis, & damnabilis.
443. Permitte a Principe potest, quavis non
expeditat. 444. Monopolia in comitatu Imperi
sepe prohibita sunt. ib. Vafre coemtes mo-
nopolia, abscondens & reservans mercem in
augmentum pretii, iniquitatem redolent.
445. Initium communitati est, qui fraude 445.

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

aut vi mercium in vecturam prohibetur. ib. vicitabant, Religiosorum nostrorum predromi, & typus fuerunt. 130

Mons pietatis.

Est summa pecunia eo fine collecta, ut inde pauperibus mutuam detur. 427. Leges monitum prædicti que? ib. Ab usura multum abst. 228. Alii hui similes, & nonnihil diversi existant. 429. 430. Caietani, & Sotí reproba- tur doctrina. 428. Objeccta diluuntur. 429

Mora.

Alia culpabilita, alia inculpabilita. 417. Mora sua cuiilibet noxia est, potissimum com- modatario. ib.

Motu proprio.

Si Episcopus beneficium alicui conferat, iam pridem aliud habenti, concessio valet. 45. Secus, si impetrare aliud volens de pri- min non faciat mentionem. ib.

Mulier.

Nec ad clericum, nec ad beneficium ecclæ- siasticum admittitur. 2.26. Nec potest fide- iubere. 499. Nec testu esse in confectione testamenti. 318. In Codicillo tamen potest. ib.

Mutuum.

Aliud naturale, aliud civile est. 420. Ci- vile duplex. ib. Dividitur etiam ratione ma- terie. ib. Eiusdem speciei, & qualitatis res reddenda est. 421. Quinam dare, & quibus dare mutuum possint? ib. Mutuanti incum- bit probare, rem a se mutuò datam Ecclesia, in ipsius utilitatem conversam esse. 423. Mu- tuanti obligatio duplex. ib. Mutuarii quatuor. 424. In omni eventu mutuum re- stituendum est. ib. Mutuanti competit actio, qua Condictio certi specialis vocatur. ib.

N.

Nazareni.

Qui in lego veteri olim extruebant casas
iuxta Iordanum, polentiā, & herbis

vicitabant, Religiosorum nostrorum predromi, & typus fuerunt. 130

Necessitas.

Vergens licentiam dat Episcopum remittendi paenam à summo Pontifice iniunctam. 141. Parochus infantis baptismum in necessitate non conferens paenam depositionis meretur. 62. Quando excommunicatus est, occulte tamen, subditus sua administrare in necessitate Sacra menta potest. ib. In casu necessi- tatis Diaconus licet Corpus Domini dispen- sationem facere. 130

Negotiatio.

Fit comparando rem eo animo, ut non mutatam vendendo lucrum facias. 5. Alia licita, alia illicita est. ib. Que materia ne- gotiationi idonea? 445. Vitanda fraus & violentia. ib. De pretio. De virtus negotiatorum. ib. Clericus negotiator ad gabellam tenetur 6. v. Clericus.

Negotium.

Negotiorum gestorum quasi-contractus nullo mandato opus habet. 404. Utiliter gesisse sufficit, quod quatuor modis contin- git. ib. Negotiorum gestor solius absentiis commode agens de solo, & lataculparum tenetur. ib. Mora & negligenter obesse potest. ib. Ex negotiis gestis duplex actio na- scitur. ib.

Notarius.

Notariorum ignorantia, teste Baldo, ta- tum mundum destruit. 138. Notarios ex- aminare & imperitos deponere Episcopus te- netur. ib. Notariorum primicerium est pri- mus Notarius. 88

Novatio.

Duplex est, voluntaria, & necessaria, hac à iudice fit, illa consensu contrahentium. 409. Effectus illius nova obligatio est. 408. Requisita, ut novatio non sit inanis, & irrita. ib.

Index

Novitius.

Annum decimum quintum etatis habeat, ut professionem anno sexto decimo edat. 187. In habitu ordinis probationem subeat. 188. Nunquid omnes austeritates experietur? ib. Beneficium ecclesiasticum non dimittet. 190. Nec ad Regulam, nec ad lectionem horarum sub peccato tenerur. 189. Casus reservati illum non stringunt. 190. In favorabilibus censetur religiosus. ib. De Novitio delictum etiam gravibus superior cognoscit. ib. Nunquid extraneo confiteri poterit? ib. Ad nullam praelaturam ordinis eligitur. ib. Dignitatem secularem admittere licet. ib. Statu inchoarum mutare, & alium assumere nihil vetat. 191. Egressus ad expensas Ordini non tenetur. ib. Nulla renunciatio honorum, aut donatio a Novitio facta ante duos menses proximos profestio valida est. 192. Vota omnia novitiorum quoad obligationem toto probationis anno cessant. ib.

Numerus.

Personarum in Ecclesiis, & cœnobii non est augendus, nisi proventus simul augeantur. 73

O.

Obedientia.

Religiosa triplex est. 21. Contra eam aliquando mortale peccatum committitur. 215. Præcipienti contra, vel supra Regulam impunè non obeditur. 212. Quid si aliquid indifferens mandet? ib. In dubio cessat obediendi necessitas. ib. De actibus internis quid? ib. Cum Regula sub peccato præcipit, transgressio duplex peccatum est. 213. Carthusianus edendo carnes duplicit peccati reus efficitur. ib. Regula ut plurimum non obligat ad culpam. ib. Inobedientia, & iniustitia non raro coniuncta sunt. 214. 216. Regulares summo Pontifici obedientiam debent.

217. Episcopis quoque in quibundam subiecti sunt. ib. Obedientia votum dispensari potest. 217. Septem gradus obedientia perfracta sunt. ib.

Oblatio.

Generatim dicitur, quod Ecclesia offertur. 267. A donatione quomodo differit? 266. Oblationum tria genera. 267. Quando Ecclesia necessario facienda donatio sit? ib. Oblationes in divinum cultum, & necessitates pauperum impendenda sunt. 268. Religiosis accipere oblationes licet. ib. Quorundam oblationes Ecclesiæ reguntur. 269

Obligatio.

Est iuri vinculum, quo astringimus ad faciendum aliquid, vel omittendum. 371. Oritur etiam ex nudo pacto. 370. 375. Ab intentione contrahentium sapienter pendi. 396. Contrahentes interdum se mutuo ad panem obligant. 397. Pœna verò ante iudicium sententiam non est necessario solvenda. 398

Oeconomus.

Ecclesiasticorum proventuum presulum dicitur. 86. Cum Ecclesia viduata est, economus, & vicarium generalem antiquior Episcopus constituit. 95

Ordo religiosus.

Consistit in professione perpetua paupertatis, castitatis, & obedientiae cum approbatione Sedis apostolicae. 182. Genera multa sunt, sive generalis unus. 181. Tanta varietas causa. 182. Non repugnat ordinem religiosum esse cum voto castitatis coniugali tantum. 183. 210. S. Ioannis Ierusalem milites in odiosis, non comprehendunt nomine Regularium. ib. Cuilibet religioso secundum Ius commune ad alium fratrem Ordinem transire licet. 218. Nec conversi, oblati, aut Prelati excipiendi sunt. ib. Privilegia

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

Privilia in contrarium obtenta, loquuntur de transitu temerario, & damno. ib.
Superiores in dendo licentiam convenient non esse difficiles. 219. In Societate Iesu nec esset consensu Praepositi Generalis, aut summi Pontificis. ib. Causa transeundi quae ad Ordinem aqualem non facile permittitur transitu; multo minis ad Laxitatem. ib. Qui transferunt ad alium Ordinem, in eoinhabiles sunt ad dignitates, & beneficiis. Bonâ temporalia acquisita priori Monasterio manent. 221. Qui non recipiuntur, vel ante professionem dimittuntur, ad priorem Ordinem redire debent. ib. De Novitu, profesiis, Apostatis, electis, & fugitivis. Novitii, Profesiis, Apostasiis. &c.

P.

Pactum.

Consensu plurium definitur. 369. Aliud nudum, aliud vestitum est. ib. Etiam ex non vestito actio, & obligatio nascitur. 370. Pacta Statuta prevalent. 372. Irrita que? 371. Subditorum infirma superiorum auctoritate roborantur. 372. Pacta animo donandis facta duplicita sunt. ib. Pacisci cum morituro, ut appareat, illicitum. 299. De pactis in specie. 374. Pacta stricti iuris sunt. ib. Pacta propter libertatem ecclesiasticam vitium iuramento non confirmantur. 387

Pagani.

Ecclesia iurisdictioni non subsunt. 178. Ad fidem Christianam invitari, & si Evangelii praecones ladanis, puniri possunt. ib. Expellentiam oblatissime retinendi, si Christi fidem amplectantur. ib. Subiecti temporiter ad legis naturalis observationem cogi possunt. ib. Castigari etiam, cum leges politicas violent.

ib.

Pallium.

In Vtura quatuor modis exitur. 429
Parochi.
Animarum Pastores, plebani, & Rectores appellantur. 57. Parochia primâ diaecesis, deinde ecclesia, cui certus populus assignatur pro sacramentorum perceptione. ib. Parochius in quibus consistat? ib. Requisita ad denominationem Parochie. ib. Parochius in Iure Sacerdos proprius appellatur. 58. Qui Ecclesiam monachalem habet, Capellanus vocatur. ib. Vicarii perpetuum nomen gerit, qui in parochiali ecclesia accessoriè unita alicui dignitati servit. 59. In propria Ecclesia Parochus omnes se maiores antecedit. ib. In funeribus praet ille, in cuius ecclesia defunctus sepelitur. 61. De residentia Parochi. 60. 61. Manu Parochi primarium est, verbum Dei predicare. 62. In quibus dispensare possit? 63. Non habet potestatem excommunicandi. ib. Coadiutor infirmo, & debili assignatur. 65. De iuribus & redditibus Parochi. 66. 67. Quando Parochia vacare dicatur? ib. Modus eligendi Parochum, à Conc. Tr. prescriptus. ib. Persona negligens Parochi. 62. Domunculam propriam suis expensis reparare tenetur. 63. Ecclesiam quoq; ex superfluis. ib. Cogere non potest subditos, ut in parochiali ecclesia Missam audiant. 64. Nec ut in illa tamum confiteantur.

58

Patriarchæ.

In nobilioribus locu sedem obtinent. 151. Patriarcharum primus est Papa. 150. Pallium subiectis sibi Episcopis dant. ib. Illorum causas cognoscunt. 151. In causa appellationis de iustitia pronuntiant. ib.

Patronatus.

Ius patronatus est potestas presentandi; indoneam personam ad beneficium ecclesiasticum

sum

cum. 96. Patronatus duplex est, alius ecclesiasticus, alius secularis. ib. Quinque modis acquiritur. ib. In dubio quomodo probatur? 97. Incapaces quis ib. Iura patroni. 98. In mutatione beneficium ipsius consensu requiritur. 99. Ius Patronatus quomodo transfertur? ib. Quomodo amittitur? ib. Patronus suum ius ecclesie alicui, vel monasterio donare potest. 280

Paupertas.

Religiosa bonorum temporalium dominio privat, donationes, & alienationes prohibet, &c. 199. Ad vanum & superfluum usum superiori non licet quicquam dare. 203. Dans generalem facultatem non nisi de loco, & honesto usu intelligit. ib. Non quicquid estimabile pretio est, religiosis prohibetur. ib. Quomodo per laborem, & contratum contra paupertatem peccetur? 204. Ab habente generalem facultatem d'andi, alii securè accipiunt. 205. Eleemosynas dare quomodo licet? ib. De religiosorum furitu. 206. 207. Dicens aliquid suum esse, quomodo peccat? 208. Bonorum, quæ s. Francisci FF. Minores possident, quæ dominum? ib. Vtra maior paupertas illorum, an Societ. Iesu professorum? 324

Pecunia.

Non semper loco pretii est, sed ad ostentationem quoque servit, & locari potest. 477. Data alicui cum potestate utendi non censetur mutuo data, licet pro illius usu aliquid accipere. ib.

Pensio.

Ecclesiastica, & praestimonia quid? 25. Quibus dari soleat? Fructus pensionarii arbitrio subsunt. ib. Inde donationem facere potest. 26. Pensio temporaria constitui ab Episcopo potest in beneficio sine consensu patroni. 99. Pensio post mortem pensionarii non

vacat, sed perit.

Permutatio.

Est certare ad alteram mutua praftatio. 50. Beneficiorum ecclesiast. permutatio propriæ auctoritate facta illicita est. ib. Cum alio Iure, quod non sit, beneficium non permittitur. ib. Requisita ad licitam permutationem beneficiorum. ib. Beneficiorum in aquilas non obest permutationi. 51. Inequalia quæ dicantur? ib.

Pignus.

Materialiter est res, quæ datur in securitatem; formaliter contractus, iug multiplex. 501. Ab hypotheca quomodo differit? 502. Quæres in pignu dari queam? 503. Obligatio debitoris, & creditoris. 504. Fructus sortem minuunt. ib. Quando non computentur in sortem. ib. Ex pignore actio. 506. Pactum legis commissoria non admittitur. 505. Modi, quibus pignoru obligatio definit. ib. Cum pluribus obligatum pignus est, quo ordine facienda distractio? 506

Pœna.

Multiplex Clericis in continentibus strata est. 11. Propter fornicationem alias simplicem olim deponebantur. ib. Notaria fornicator suspensa erat. ib. Viminferens depositum in monasterium, vel arctum carcere detruditur. ib. Sodomitæ degradata Iudicii seculari plectendit straditur. ib. Pœna usurarii constituta aliae sunt spirituales, alia corporales. 426. Communione, Eucharistia, & sepultura privantur. ib. Punientia tungenda satiatio. ib. Temporalia pœna est infamia, prohibitio testamenti, & Codicilli. 427. Insuper arbitrii pœna, etiam corporali Iudici ecclesiastico permittitur. ib. Clericus usurarius ad officia, & beneficia inhabilit redditur. ib.

Pon.

Rerum & Sententiarum I. & II. partis.

Pontifex.

Vicarius Christi, & visibile Ecclesia caput est. 166. Illius varia prædicata. ib. S. Petrus Cletus sibi substituit. 168. Pontifici non licet successorem nominare. ib. Modus eligendi varius olim, nunc Collegio Cardinalium proprius. 169. Electus non Episcopi opus à Cardinale Ostiensi consecratur. ib. Non uitur pedo, sed mitra & corona. 171. Iurisdictio à Deo immediatè accipit. ib. Contumeliam excipi potest crimen heres notorium. ib. Abdicare ultra, & deponi invitum potest. ib. De potestate ipsius spirituali legislativa. 173. Temporalis. 174. Non est verè Dominium bonorum & beneficiorum ecclesiastico- rum. 176. Episcopus iurisdictionem dat. 177. Non est omnimode legibus solutus. 178. In paganos non habet directè potestatem temporalem, & coactivam. ib. Per indulgen- tiam apoenia Purgatorii animas liberat. ib. De potestate dispensandi. 179. Auctoritas Papæ defectum turis supplet. ib. Vno verbo Episcopos, & Sacerdotes creare vulgi sermo est. 180. Non potest errare in iudicio de reb. Fidei, & pertinentibus ad mores totius Ecclesie. 173

Portio.

In beneficio Ecclesiastico que? 26. Alia in maioribus, alia in minoribus ib. Ad eam definiendam convivia & donaria moderata computentur. ib. Item alimenta necessaria liberæ, tum legitimæ, tum illegitimæ. ib. Portionarii olim congiarii vocabantur. 25. Ex Pj V. Constitutione ad B. M. V. officium legendum obligantur. 26

Possessio.

Actualis in temporalibus traditione clavis acquiritur. 113. In beneficio ecclesiastico apprehensione. ib.

Possessor.

Malæ fidei nunquam præscribit. 524. Ne- que ipsius heres immediatus. ib. Possessor tri- ennali beneficij ecclesiastici contra quilibet præscribit. ib. 521. Possessor male fidei est, qui aliquid contra legem mercatur. 526

Postulatio.

Quid, & quotuplex: 108. Requisita ad illam. 109. Ecquis non potest postulari? ib. Quæ forma servanda? ib. Malè postulantum pena. 110. Postulatōi officiis est nomina- tio. ib. Omnes causa de electione, postula- tione, & similibus de plano cognoscenda sunt.

III

Precarium.

A commodato quomodo differt. 417. Tres species vulgo numerantur. 418. Quo- modo finiatur? ib.

Præbenda.

Est ius spirituale percipieri fructus ab ecclesia, cui præbendarius servit. 73. Quinq; genera numerantur. 74. Laicis quicq; datur pro meritis. ib. Præbenda mater est Cano- nia. ib.

Præpositus.

Præpositi titulus turi incognitus est: Re- scripta tamen meminerunt. 86. Alcibi di- gniitas est, alibi personatus, alibi iurisdictio- nem, & curam animarum habet. ib. In Ger- mania dignitas est, bonorum temporalium cura commissa. ib.

Præscriptio.

Quid, & quotuplex? 519. Conditiones. ib. Titulus præsumptus si. f. it. 520. Neces- sitatem tituli præscriptio longissimi temporis tollit. ib. Longum tempus inter præsentes 10. anni sunt, inter absentes 20. longissimum 30. & 40. annorum. 521. Quæ res præscribi queant? ib. Quæ delicta, quæ actiones? 522. De bonis Principum. 523. Quomodo leges

v

præ-

Index

praescribantur? 24. Quis prescribit? ib. Res sacra non prescribuntur. 27. Dormire, & interrumpi prescriptionem quid? ib.

Priores.

Alii regulares, ali saculares, ali Colligiales, ali rurales sunt. 91. Qui Decanus in Germania, alibi Prior appellatur. ib. Apud Regulares aliqui Conventionales, ali claustrales. ib. Ex Conventualibus aliqui maxima Dignitas, ut apud S. Ioannis Ierosolymitanus presbyteros, qui in Commendis suis Ordinarij, & omnino exempti sunt. 92. Eleguntur vel a Conventu, vel a Superioribus constituantur. ib. Prior Conventualis potest esse delegatus Papae. ib. Idem absolvere potest ab omni excommunicatione etiam Pontifici reservata. ib.

Primicerius.

Olim qui in quoque ordine primus: in Ecclesia idem, qui ceremoniarum Magister. 88. Diaconos & alios clericos docet can- tum, & lectiones in choro ordinat. 89. Absentia Archidiaconi vices gerit. ib. Sitne, Dignitas ambigitur. ib.

Primitiæ.

Lege divinâ debentur Deo & sacerdoti- bus. 270. In sacrificio vel extra illud offe- runtur. ib. Hoc tempore non est obligatio.

271

Princeps.

Ex contractu subditus obligatur. 391. An- cecessoris quoque convenient pacta servare. 392. Mundus dominus censetur, non quoad malum, sed quoad bonum. ib.

Privilegium.

Aliud est contractus, aliud prater ius, aliud spirituale, aliud temporale. 234. Que contra ius strictam interpretationem, que prater ius latam amant. ib. In dubio verbo- rum proprietatem attendatur. 235. Privilegia,

ut vim habeant, promulganda sunt. ib. Causa motiva sincere proponenda. 236. Person- libus ubique locorum utimur. ib. Quomodo confirmantur privilegia. ib. Non extingun- tur morte illius, qui concessit. ib. Revocatio privilegiorum obtinentibus notificanda est. 237. Quibus modis amittantur. 233. Vive- cu Regularibus concessare revocata sunt. 237

Privilegia Clericorum.

Alia spiritualia sunt, alia corporalia, hac fori, illa canonis. 1. In causis mere spiritu- alibus a Magistratu seculari liberi sunt. ib. Bona Clericorum corporalia non pendunt tributum. 16. Excipe coniugatos. ib. Requi- sita, ut Clericus praeditus privilegiis utam- 15. Alia privilegia minus nota. 9, apud So- vestri. v. Clericus. §. 1. n. 5.

Privilegia Regularium.

Clericorum privilegia etiam Regularibus convenient. 230. Propter debitum civilem sunt ad iudicem seculari tribuendi. ib. Cor- ram Episcopo interdum convenientur, qui etiam vagabundos punit. ib. In civilibus Prelatis iudex est, in criminalibus quibdam ordinarii loci. 231. Absentes studiorum vel negotiorum causa propter contradictionem & debita apud iudicem seculari convenienter, nisi prolatum resistat, & impedit. ib. Magni criminis reus & desuga sufficiens capi a Ma- gistratu laico potest, qui intra 20 horas Prelato sisset. 232. Quomodo restricta sunt pra- dicta privilegia. ib. In paritate privilegio- rum uterque Ordo uti poterit. ib. De privilegiis. Ad instar. 233. Privilegia quanam perpetua? 234. De extensione, interpreta- tione & promulgatione. ib. & supra. v. Pri- vilegium.

Professio religiosa.

Alia expressa, alia tacita est: hactenus modis sunt. 192. Requisita ad validam profes- sionem.

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

enem. 193. Fieri per procuratorem potest. ib. Differre licet post annum probationis ex-
actum. ib. Invalida nullam obligationem
parit. ib. Effectus validae professionis unde-
cim. 195. Simonia admixta non reddit irri-
tam. 107. Professio facta a summo Pontifi-
ce relaxari potest. 198. Professus ad Episco-
patum assumptus manet votu solemnibus ob-
servatus. 207. Professus non tenetur ad quam-
libet observantiam, & perfectionem. 215

Promissio.

Beneficii, vel officii ecclesiastici vacaturi
irritae. 65. Promittere vel etiam vendere
secularia officia tam ecclesiastici, quam se-
cularibus dominis licet. 66. An autem expe-
diat, tu vide. ib.

Q.

Quarta funeralis.

Debetur rectoribus ecclesiarum, & Pa-
rochis. 66. Illam dat ex legatis ecclesie,
in qua defunctus sepelitur. ib. Nec ex-
cipiuntur ordinum mendicantium ecclesie.
ib.

Quasi.

Non semper vim diminuendi habet 107.
Quasi divinare revelatione eligiuntur, qui una-
num omnium consensu eligiuntur. ib.

Quali - contractus.

Est obligatio, quâ quis obligatur alteri
ex contractu, aut delicto, vel officio aliquo
obsequiove, licet absit utriusque explicata
voluntas. 402. Magis noti & principi sunt
otto, Mandatum, tutela, Cura, acceptila-
tia, communio rerum, hereditas adita, &
indebiti solutio. ib.

R.

Rector.

Ecclesie Parochialis idem qui parochus,
& plebanus. 58. Suo nomine simpli-

citer, non verò cum alia regimen habet,
& sacramenta ex necessitate administrat.
ib.

Regressus.

In beneficio ecclesiastici vocatur ius re-
cipiendi beneficium resignatum, quod Iure
Canonicum non permititur. 49

Regula.

Regulari monachis primus scripsit S. Ba-
silius. 183. Non multo post S. Augustinus
aliam proposuit: tertiam S. Benedictus;
quartam S. Franciscus: eaquâ Regula ab
Ecclesia approbata, & recepta sunt. ib.
Soli Cartisiani, & Societatis IESV Pa-
tres propriâ constitutionibus utuntur. ib.

Regulares.

Regularium vita à Christo instituta est.
180. Ordinum religiosorum numerus, &
diversitas. 181. Status religiosus in nunci-
patione trium votorum consistit. 183. Elec-
tio & receptio Noviciorum libera sit. ib.
Quidam compelli possunt ad ingressum. 185.
Aliqui repelluntur. ib. Voentes ingressum
religionis ad quid tenentur? 186. v. No-
vicii, Discipulatus, fugitivus, & eiecius suo
loco. Regulares satisfaciunt, quando per
regule observationem ad perfectionem ten-
dunt. 182. Ad Religionem nemo illicitis
medio attrahendus est. 184. Nec propensus
ab illa absterrendus. ib. Ob gravem paren-
tum necessitatem filii non possunt ordinem
religiosum ingredi, & ingressi aliquando redi-
re debent. 185. Regularis estne feudi ca-
pax? 489

Res.

Alia corporeæ, alia incorporeæ sunt; alia
mobiles, alia immobiles. 264. Res sacrae qua-
ib. Religiosæ olim privatâ auctoritate sie-
bant,

IV 2

Index

bant, Sancta aliquā sanctiōne. ib. Hodie res sacra & sancta sex modis dicuntur. 265. Humanitaria aliae sunt publica, aliae private. ib. Res tantivalet, quanti venditur, quo sensu? 435. Rei sua quinq^u arbiter est. ib. Una queq^u res cum onere suo transit. ib. Res Ecclesiæ quomodo acquiruntur. 266

Reservatio.

Beneficii ecclesiastici vacaturi ab habentem potestatem facta avocatio est. 51. Alia generalis, alia specialis. ib. Quænam beneficia summus Pontifex sibi reservet? ib. Ex Concordatu, & sanctiōne pragmatica cognoscitur Germania, & Gallia praxia. 52. Menses Apostolici, & pro beneficio reservatis qui? 53. Beneficium esse reservatum, & esse affectum diversa sunt. 51

Residentia.

Est assidua commoratio in loco beneficii. 30. Ad eam beneficiati tenentur. 31. Causa excusantes. ib. Parochus etiam tempore peccatis residere debet. 60

Resignatio.

Quid, & quotuplex? 48. Requisita, ut conditionata resignatio valeat. ib. Resignatio qualificata, quid beneficium transfertur, reservatis sibi omnibus fructibus illicita est. 49. Idem dic de resignatione cum favore regressus. ib. Resignare quomodo parochiam licet? 67. Quomodo Episcopatum? 125. Quatuor pontifices resignarunt Pontificatum. 172

Restitutio.

In iuncta heredi, & neglecta, vel dilata quomodo obest defuncto? 150. Restitutio facienda non est opus satisfactorium respectu defuncti. 351. Tam Vsurarius, quam ipsi cooperantes ad restitucionē tenentur. 427

Restitutio in integrum.

Est repositio in præsumptum datum, qui fuit

ante item motum. 528. Illudatur, qui immo- center lai sunt, pupilli. &c. 828. Negant illa, qui culpa sua damnum passi sunt. ib. In prescriptione 10. & 20. annorum, cum probali ignorā in maioribus quoque comeduntur. ib. Intra quadriennium petenda est. ib. In enormi lesionē etiam post quadriennium p^{ro}ib. Ecclesia potest. ib.

Retractus.

Alius est legitimus, alius conventionalis. 442. Conventionalis in sola venditione non habet. 443. Quis ordo retrahentium? id. Sumptuum refusū ad quem pertinet. ib.

Revelatio.

Pro revelatione rerum amissarum sola Episcopus monitiones sub pena excommunicationis decernit. 157

Rota Romana.

Est Senatus seu concilium 12. prælato- rum, qui ex diversis nationibus delegantur. 164. Causa beneficiorum omnes & professi ed gercentur. ib. De modo agendi & ferandi. ib. Aliqui iurisdictionem ordinariam illi tribuunt, alii delegatam. ib.

S.

Sacerdos.

Monor Episcopo est potestate ordinis, & iurisdictionis. 116. Episcopatus idem cum sacerdotio ordo est. ib. Sacerdotū non requiritur in Canonicō, sicut in Parochio. 159

Sacrista.

In Ecclesia custodi, & thesaurario sub- est. 50

Scandalum.

Propter grave scandalum Episcopus petere dimissionem, seu cessionem potest. 128

Scholaris.

Libros suos pignori datos in precariūpetere potest. 419. Si abusus fuerit, de dolo & la- 16

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

tu culpa tenetur. ib. Scholares monachi munum accipere possunt. 422

Scholasticus.

In Ecclesia schola Magister dici solet. 90. Modus constituendi illum à Conc. Tr. prescribitur. ib. Magistros & Doctores conveniunt eligere. 91

Scientia.

In beneficiis, Canonicis, & Clericis quantitate requiritur? 28. Non eadem in omnibus est, qui doctoris nomen ferunt. 401. Scientia defectum in quibusdam charitas superplet. 119

Scriptura.

Sacra Scriptura lector in Ecclesia Cathedrale & Collegiata constituta est. 78. Officium illius stipendum, tempus & modus, docendi. ib. Apud Regulares quilibet hebdomade lectio scriptura habenda est. 79

Scrutinium.

In electione prelatorum tres viros requirit. 103. In quibusdam locis extranei adhucnatur. ib. Duobus modis sit, voce, & scripto. ib.

Sententia.

Amplectenda est illa, qua melior ratione nimitur. 401. In dubio probabilem quam. cunque sequere. ib.

Sepultura.

Locu est, vel Ius humani corpora defunctorum. 353. Locum Parochus designabit. 354. In Parochia sive quilibet olim sepeliebatur. ib. Leprosi seorsim. ib. In loco consecrato sepeliri, quid prodest? ib. Eligere sepulturam quibus licet? 356. Religiosi aliqui quoslibet recipiunt intra, vel extra ecclesiam. ib. Pœna illorum, qui persuadent alii, ut apud se sepulturam elegant. ib. Parochiam sepultronum licet monachis intrare, nemiter absq; licentia Parochi. 356.

Sepulchra hereditaria quibus competit? 357. Vendere officium funebre, & sepulcrum, simonia est. 354. Propter eas alienum nullius sepultura differenda est. ib. Funeris impensas hæredes praestant & parentes. ib.

Petenti ut corpus suum inhumatum relinquatur, non est parendum. 159. Quibus neganda sepultura? ib. Indignum sepelientes excommunicantur. 360. Tempore interdicti sepultura negatur. ib. In aliquo crimine mortuis, nisi de penitentia constet, sepultura negatur. 364. 365. Qui reperiuntur submersi, suffocati, &c. sepeliendi sunt. 365.

Quinam religiosi, ut proprietarii sepulturæ privandi? 365. Pœna violantium sepulchra.

367

Sequestrum.

Species Depositum aliud voluntarium, aliud involuntarium: hoc per sententiam Iudicis constituitur, illud utriusq; partis consensu.

411

Simonia.

Non uno modo committitur. 447. Omni luce prohibita est. 451. Pro labore coniunctio aucti spirituali merces licet accipitur.

449. Promittere mercedem de omissione operi spirituali Simonia esse potest. ib. De Simonia in beneficiis eccles. ingressu Religionis, electionibus, sacramentis, & simil. 450. 451. & seqn. Non repugnat quem esse simoniam, non tamen hereticum. 452. In Simonia datumne materie parvitas. 435. Spirituale cum spirituali commutare non est Simonia. ib.

Societas.

Quid, & quotuplex? 494. Quibus conditionibus eget? ib. Obligatio Sociorum. 495. Lucri divisio. 97. Ad hæredes regulariter non transit. 496. Actio qua socii competat? 497. Quomodo definat societas. ib.

113

So-

Index

Societas Jesu.	familiam alienentur, Clericos non ligam.
Quomodo, & quas hereditates admittat?	22
335. Professi incapaces sunt. 324. Similiter	
Coadiutores formati; recipiunt tamē legata.	
ib. Sacerdotibus in India permittitur al-	
taria, & calices consecrare. 245	
Sodomia.	
Commissa post Canonicam institutionem	
Episcopum dignitate, & officio privat sine	
spe relaxationis. 125. Sodomita Clericus de-	
gradandus, & seculari Iudicis tradendus est.	
II	
Solidus.	
Pro aureo computatur, quorum 72. li-	
bram faciunt. 272	
Solutio.	
Obligationem tollit etiam invito creditō-	
re. 407. Tempus solutionis terminus praefixus	
indicat. 408. Solutio neglecta ad compen-	
sandum dama obligat. ib. Ad solutionem	
refertur acceptatio, ib. Solutio anticipata	
minuit pretium. 440. Dilata auget. ib.	
Sors.	
Quotuplex? 512. Divisoria vitio caret,	
habetq; locum etiam in litibus ecclesiasticis.	
513. Excipe beneficia, electionem, compro-	
missionem, & similia, ib. A fine extrinseco,	
& circumstantiis vitiatur. 514	
Spolia.	
Clericorum quae? 39. Iure veteri ecclesia	
propria manebant: hodie ad Cameram A-	
postolicam trahuntur. ib.	
Sponsio.	
De veritate eventus sit. 510. Requisita	
ad valorem. 511. Conditio illicita reproba-	
tur. ib. Sponsones de vita, & morte Ponti-	
fiscis specialiter prohibentur. ib.	
Statuta.	
Laicorum de rebus ecclesiasticis irrita.	
230. Statutum, ne immobilia bona extra	
Templa.	
Cuius forma olim? 537. Cur ad orientem	
versa? ib. Non erigenda sine Episcopis	
consensu. 538. In alieno solo ut construit,	
dominus convenientius. 539. Auctor dotem	
assigneat pro ministrorum alimonia. ib. In	
profano usus non licet convertere. ib. De-	
structio templo pri vilegia manent. 540. Nes-	
principia.	

Rerum & sententiarum I. & II. partis.

privilegiatum ariū reparatio nocet. ib. Regulā Ecclesia in secularēm potestē mutari? ib. Consecratio ad Episcopum ex officio spe-llat: causa consecrationis. 541. Ritus & so- lenitatis. ib. De ecclesiārum pollutione & reconciliatione. 542. Pœna legenti missam in Ecclesia polluta. 44

Testamentum.

Aliud nuncupatiū, aliud clausum. 311. Privilegiata qua? ib. irritum piis legatis non obest. 312. Valer testamentum alterius voluntati relictum. ib. Requisita ad valorem. 313. Quibus non liceat testamentum facere. 314. Multis ne quidem ad pias cau- salicet. 317. Testes qui? Ad pias causas famine admittuntur. ib. Voluntas testa- toris quomodo interpretanda? 335. Im- pediens, aut prohibens, heres esse non pos- tet. 317. De revocatione, & abrogatione. 341. 342. 343. Testatus, & intestatus an nūlū? Testamentum irrevocabile. 345

Thefauntarius.

Idem in ecclēsia hodie, qui Cimeliarcha, non malitiam diversas à custode. 89. Rerum pretiosarum curam habet. ib. Ex consue- tudine alicubi dignitas est.

Traditio.

Cuius origo ignoratur, Apostolis tribui- tur. 129. Traditio divina appellatur Ritus in Episcoporum electione servatus. 118. Item institutio Quadragefima. 129. Et mixtio a- qua in sacrificio Missa. ib.

Tributum.

Quinque modi iniustè constituitur. 299. Iste constitutum qui negat, peccat. ib. Quando non obliget preceptum tributi. ib. Pro usualibus indicta licet spernere. 301. Quibus licet tributum imperare? 302. Ali- qui ex speciali privilegio à Clericis exigunt. 17. Injusti exactores excommunicantur.

302. Nulli Prelato ecclesiastico licet ec- clesia suatributum imperare, aut impera- tum augere. 303. De quibus rebus exigen- dum tributum? 305. Pro temporali neceſſi- tate Clericis Episcopū iniungit. 309

Tutela.

Quid, & quotuplex? 405. Atestante, pra- tore, vel ipso iure committitur. ib. Clerici ab intestato succedentes ad tutelam non cogun- tur. ib. Legitimam, & dativam admittere posunt. ib. Misericordia personarum omni- bus commendatur. ib. Tutelam avia, & ma- ter non potest habere, nisi renunciet. C. Vel- leiano. ib.

V.

Vacatio.

Beneficiorum ecclesiasticorum supponit ca- rentiam possessoru. 46. Beneficium vaca- re dicitur factō tantum, iure tantum, fa- cto, & iure simul. ib. Ipso iure vacat pro- pter crimen heres, sodomia, &c. 47. Ut per sententiam Iudicis auferatur, alia deli- citata faciunt. ib.

Vdallicus.

S. Vdalrici Epistola de 6000. infantium capitibus inventis, qui omnes ex sacerdo- tum fornicatione nati fuerunt, fictitia est.

12

Venatio.

Tumultuosa Clericis prohibetur. 5. Ho- micidium inde secutum irregulares facit. ib. Rara & modesta venatio Clericis per- mittitur. ib.

Venditio.

Quomodo licet? 435. Vitia rei indican- da emptori, ib. Rerum pretiosarum pretium arbitrarium est. ib. Facta venditione fructus pendentes ad emptorem pertinent. 436. Defructibus post rem traditam natis non- dum exhibito pretio quid? ib. Legis- com-

Index Rerum & sententiarum I. & II. partis.

commissoria pactum licitum est. ib. Venditor aliquando de evictione tenetur. ib. Actio quaemotori, qua venditori competat? ib.

Vicarius.

Vicarii quadruplices sunt. 81. Vicarium generali idem, qui Officialis. 82. Dignitatem habet, non beneficium. ib. Laicus incapax est. 83. Iurisdictione illius ordinaria & idem cum Episcopo tribunal. ib. Ad merè gratuita potestas non extenditur. ib. Quando Episcopus excommunicatus est, cessat. ib. Alium Vicarium generalem substituere non potest. ib. Definit 4. modis. ib.

Vicarii foranei.

Seu rurales in oppidis & pagis constituantur. 83. Iurisdictionem delegatam habent. ib. Ab illorum sententia appellare licet. ib. Vice-comitis aut Vice-regis officium non convenit Clerico.

Visitatio.

Quomodo ab Episcopo facienda? 134. Quæ personæ, quæ loca, & quando visitanda? ib. Maiora per se, per alios minor a visitanda. 135. Contra visitationem nec querela, nec appellatio admittitur. ib.

Voluntas.

Defuncti observanda & complenda est. 98. A solo Principe ultimis voluntatibus derogari potest. ib.

Votum.

Ingrediendi Ordinem religiosum ad quid obligari? 186. Indeterminate votens, & rejectus ab uno alium pertenter. ib. Qui votit determinatè, plura monasteria adibit, non solum valde remota. ib. Votum Episcopi de

Ordine Regulari assumendo non semper validum est. 125. Solennitas Voti in quo constitutus 124. Ad professionem religiosam tria Vota requiruntur. ib. Religiosa professionis effectus. 195. Simplicia Vota prius nuncupata tollit. 196. Peccata & peccatorum poena extinguit. ib. Votum paupertatis non facit in capaces dominij. ib. Votum paupertatis simplex à personis Societ, Iesu nuncupatum non privat illos dominio rerum temporalium. 194. Matrimonium verò Votum constitutum illorum quamvis non solenne irritat. ib. Votum solenne constitutum in ipsa majorum Ordinum collatione nuncupatur. 9. Cuius voti transgressio duplex peccatum est. 10. Votum constitutum predicho non obligantur pueri, qui ante usum rationis ordinantur. 10. Nec quibus invitus sacri ordines conseruantur. ib. Vota religiosa vita cum primo Christiano Episcopos nuncupasse credibile est: in d. Christum quoque. 181. Votum constitutum non perpetuum episcopos relaxare potest. 140

Usura.

Mutui corruptela, & vitium est, malum modis committitur. 423. & seq. Omni luce prohibetur. ib. Aliquamvis civile permitta. 424. Usura centesima quæ? 425. Denatatio fœnere. 426. Damnum emergens & lucrum cessans, aliudne incommode, propter quod auctarium exigitur, usuram tollit. ib.

Usurarius quamvis publicus, vitandum non est, antequam denuncetur excommunicatus. ib. De poena Usurarij. v. Pœna.

A. M. D. G.

INDEX

INDEX

Rerum præcipuarum, quæ in Parte tertia Summæ Iuris Canonici continentur.

A.

Abbas.

N causa monasterii sui licite
rectifi. atur. 100. Pro Monacho
etiam ad plenariam defensionem
intervenire. potest 133. Execu-
municandi potestatem habet.
258. Abbatem suum in causa monasterii Monas-
terii accusare potest, idque sumptibus ipsius
monasterii. 52

Absolutio.

Episcopi absolvunt ab omnibus casibus oc-
culti. 213. Epoteftas non extenditur ad ir-
regularitatem. ib. Ab excommunicatione
laicorum reservata etiam Parochius absolvere
potest. 265. Confessarius absolvere potest ho-
minem ab omnibus peccatis manente irregu-
larium. 314. In articulo mortis quilibet fa-
cere potest censuram absolvere potest. ib.

Accusatio.

Formaliter quæ? 47. In ea nomen actionis
exprimendum est. ib. Quinam accusare
potest? 49. Estne, qui teneatur? 51. Cor-
rectio fraternalis omitti potest. ib. Non qui-
libet accusandus. 52. Clericus in sua, suo-
rumque causa accusare licet. ib. Prelati à fra-
tribus suis subinde accusantur. ib. In quibus-
dam locis non licet accusare ulli, nisi de eo,
quod suum interest. 63. Hodie nec accusatio
per inquisitionem, nec inquisitio per accusa-
tionem tollitur. ib. Semel absolutus de eo-
dem crimen non est accusandus. 52. Cum
de pena pecuniaria agitur, accusari absens
potest. ib. Minores 20. annis qui pubertati
proximi deliquerunt, accusantur. ib. Cle-
rici accusatori apud Iudicem ecclesiasticum
non est opus protestatione. ib. Ab inchoata ac-

cusatione desistere licet. 34. Nisi de crimi-
ne criminaliter instituta sit. ib. Accusatio
que iniusta? ib. Contra accusatorem sit
prescriptio 20. annū. 62

Acta.

Procuratoris excommunicati validæ
sunt. 129. Iudicis excommunicati invalidæ.
44. Si plures cum illo sententiam ferant, ir-
rita erit. ib. Actu prohibito prohibetur omne
illud, per quod pervenitur ad illum. 261

Actor.

Excommunicatus ad dicendam causam
non admittitur. 44. Forum rei sequatur. 53.
Excipe Fiscum, qui ad forum suum omnes
trahit. 233. Contrarium in multis casibus e-
venit. ib. Actori incumbit onus probandi. 75.
Ilo nihil probante reus absolvitur. 121. A-
ctor privatum bonum, accusator publicum in-
tendit. 47

Adulterium.

Alaico commissum mixti fori crimen est.
25. Adulteros Episcopas excommunicare, vel
in Monasterium detrudere potest. ib. Causa
divorii, & amittenda dotu ad solum Epis-
copum pertinet. ib. & 23. Adulteria marito,
& invasus, si occidat illum, irregularis effici-
tur. 306

Advocatus.

Non permittitur esse iudex in causa,
in qua advocatum egit. 43. Nec in causa cli-
entuli sui esse potest afferre. ib. Nec advo-
cati, nec procuratoru, nec tabellionu officium
Clerico convenit. 53. Excipe pauperes, &
miserabilium personarum patrocinia. ib. In
magna necessitate patrocinari pauperibus
absg. stipendio tenetur. 115. 131. Causam
dubiam advoco defendere licet. ib. Secre-

22

14

Index

26 Domini sui non revelabit. 127. Prævaricationem caveat. ib. Non honorarium, sed merces ei datur. 128. Utique parti simul non serviet. 133. Quando ad restitutionem teneatur. 134. Pœna delinquentis advocati. 135. Documenta pro illo. 132. Salarium illi debetur, quamvis ex causa causam abrum-
pat. 132. Irregularis aliquando sit. 295

Amens.

Et furiosus à iudicio repellitur. 84. Nec pœna corporali afficiendus est. 226. Apices iuris ubi liceat negligere. 68

Appellatio.

Iuris naturalis est. 169. Quid, & quoru-
plex. 151. In causa beneficiorum vim cira-
tionis habet. ib. Frustratoria sunt, qua dif-
ferendi iudicij causâ sunt: frivola, qua ex
levitate animi: leves, qua pro minimis re-
bus. 152. Quibus detur, quibus negetur ap-
pellatio. 153. Quando prost non appellan-
tibus. 154. Appellatio per procuratorem fit.
155. A quo iudice appellandum. 157. A qui-
bus arbitris, à quibus actibus. 158. Coram
quo iudice? 159. Apud quem iudicem? 160.
Ab eodem iudice non licet appellare. 158.
Nec à sententia excommunicationis abso-
lutè lata. ib. Nec à correctione, & discipli-
na. 159. Appellatio gradatim facienda est.
160. A quolibet inferiori iudice permitti-
tur ad summum Pontificem. ib. Similiter
ad legatum à latere. ib. De tempore appelle-
tationis. Fatale est decendum. 161. Appelle-
tationis prosequenda quod? 163. Effectus
appellationis. 166. A laudo arbitri non per-
mittitur appellatio. 168. Nec à Papa ad
Concilium. 157. In minimis non admitti-
tur. 171. Quanta summa requiritur? ib.
Alternativa iure Canonico non permititur.
169. Academicis immediatè licet appellare
ad Principem. 172. Iudex omisâ causa ap-

pellationis in articulo principali procedere
potest. ib. Causam appellationis aliquando
ad priorem iudicem remittit. 73. Damna
iustè ad pœnam pecuniariam negatur appelle-
tatio. ib. Censura absolute lata nullam ap-
pellationem admittit. 175. Sed contra sen-
tentiam declaratoriam appellare licet. ib.
Pœna temere appellantium. ib. Pœna ap-
pellantium à sententia Papa. 176. De ap-
pellatione ad tribunal divinum. 177

Apices.

Iuris, & exquisita solennitatis à Pra-
latis Regularium in iudicij omitti possunt.
68

Apostoli.

In iudicij sunt litera dimissoriales,
quas iudex accusationis ad iudicem appelle-
tationis mittit in fidem appellationis falle.
163. Illarum hodie tres species sunt: Con-
ventionales, reverentiales, & refutatorie.
ib. Intra dies 30. petenda sunt. 163

Arbiter.

Qui, & quomodo constituendus? 31. Ar-
bitri excommunicati sententia irrita est. 44.
Similiter in die feriato lata. 1. 6. Circa duo
arbitri non consentiant, neutrins accepta-
tur sententia. 141. Arbitrio iudicium multa
relinquuntur. 63. Arbitria hodie ad simi-
litudinem iudiciorum redacta sunt. 210

Arma.

Gestantes Clerici in Francia & Caſilia
pœna nummaria, & detentione armorum
puniuntur. 17. Qui in bello iusto, vel iniu-
sto auxiliantur, irregulares sunt. 303. Pro
necessaria defensione arma Clericis per-
mituntur.

302

Articulus.

De quo iudicium poscitur, non est negare
concipiendus. 77. A libello multum diversis
est.

ib.

Aug.

Index Rerum & sententiarum III. partis.

Augustus.

Augusti Cesarii in iudicando, & eruentem veritatem industria. 39

B.

Bannum.

Quid, & quotuplex? 236. Inter Bannum, & privatione differentia. 237. Ius Banni decernendi in terris imperii solum Imperator habet. 238. Idem a Banno absolvit. 239. Modus & effectus duplex est. 239. Detempore & diuturnitate Banni. ib. An debitor se obligare posse ad paenam Banni? ib. Universitas quoq; Banni capax est. 240. Quaestiones bannito permittantur? ib. Nec testamentum condere, nec capere ex testamento aliquid potest. 241. Agnatis quoad feudum quomodo nocet? 242. Liberatio a Banno. ib.

Baptismus.

Rebaptizans aliquem, & rebaptizatus cum ministro irregularitatem incurrit. 183. Ab heretico recipiens Baptismum, nisi per necessitatem vel ignorantiam excusetur, irregularis est. 283

Barclajus.

Senior Ecclesie temporalem potestatem temere negavit: iunior Barclajus verò assentit, & confirmavit. 12

Beneficium.

Ecclesiasticum nemo invitus absq; culpa amittit. 247. Privatus non tenetur fructus sponte dimittere. 748. Beneficia regularia Prelati ex qual. honesta causa auferunt. 274

Bigamia.

Triplex est: Vera, interpretativa, & similitudinaria. 280. Omnes bigami irregulares sunt. ib. Nec interest, si unum, vel utrumq; matrimonium invalidum fuit. 281. Nec ignorantia obstat, quo minus contrahatur irregularitas. ib. Bigamia in paenam definita est: privatio privilegii clericalis.

282. Irregularitas nec susceptione Baptismi, nec professione religionis aboletur. ib. Irregularitas sola dispensatione tollitur. 283. Irregularitatis ex delicto quinq; species sunt. ib.

Blasphemia.

In Deum, aut Sanctos mixtifici crimen est. 25. Iudeus blasphemus a solo laico iudice puniendus est. ib.

Bona.

Laici temporalia non potest iudex ecclesiasticus propriâ auctoritate capere. 11. Bonorum alienatio pro familiarum conservazione prohibetur. 234. Bonorum alienatio facta post delictum valet. 235. Bonorum ecclesiasticorum directores quomodo puniendi? ib. Bona quaesitio inferenda? v. confusatio. Bonorum excusio quomodo facienda? 179. Pro bonorum temporalium conservatione invasor licet occiditur. 301

Brachium laiculare.

Non est implorandum apud pretorem, antequam metropolitanus conventus sit. 43. Non scabini prestare illud, sed Officiarius debet. 187

Bulla.

Cœna Domini a Iure potius, quam homine est, manetq; extincto pontifice. 258

C.

Cadaver.

Ad avera reorum propter debita a creditoribus non sunt detinenda. 188

Calvinus.

Spiritualis aliquam politiam a civili distinctam Ecclesia tribuit. 9

Calumnia.

Calumnia machinari presumitur, qui non instructum probationibus accusat. 59. Calumnia presumptione qualitas persona excludit. 127

22 2

Car-

Index

<p>Carcer.
 Carceris usus duplex est. 228. Non temere in illum dammandi sunt Clerici. ib. An ecclesiastico Iudici permisus? 27. 228. Carcerem effringere an liceat. v. Reus. Incarcerare laicos Episcopis alicubi non permittitur. 17. Carcer ecclesiastorum mundus sit. 228</p> <p>Carthusiani.
 In certo vitopericulo, quam conservare possent, carnibus abstinent. 108</p> <p>Citatio.
 Rei ad iudicium necessaria est. 48. Quomodo faciendar. 185</p> <p>Clementia.
 Regum & Principum propria virtus est. 206. Vnde rei subinde paenam, & supplicia remittunt. ib.</p> <p>Clericus.
 Accusans latum in aliena causa irregulari efficitur. 52. In sacris constitutus non potest a seculari Principe generalem commissionem in criminalibus laicorum suscipere. 19. In unico tamen casu permittitur. 20. Iuridictio temporalis annexa dignitati ecclesiastici a iure iustitiae exercetur. 21. Clericus in officio seculari delinquens non potest a iure iudice puniri. 19. Clericus securiosus a civili magistratu castigatur. 16. Clericus & religiosus ad dicendum testimonium cogi possunt. 86. Clerici ex abuso sacerorum ordinum quomodo irregularis efficitur? 286. 287. In gravi necessitate militare possunt. 302</p> <p>Collegia.
 Et conventicula illicita ab utroque magistratu impedita, & puniri possunt. 26</p> <p>Commissarii.
 Pro examinandis testibus nominari a litigantibus solent. 93</p> | <p>Compensatio occulta.
 Quid, & quotuplex? 195. Requista, & culpa valet. 191. Rei suam occultam compensationem consecutus non tenetur revelare. 191. Ne quidem a iudice rogari. ib. Etiam armata manu rem tuam extorquere potes. 191. Fanuli stipendium sibi negatum ex bono minorum suorum licite sunt. ib. In pinacis quoque locum habet occulta compensatio. ib. In deposito, & commodato compensationem facere leges prohibent. 193. Pro restituitione honoris, & famae pecuniam recipiendo insanatus compensationem facere potest. ib. In iuriam iuris compensatione non inquam prohibuit. ib. Sed eiusmodi compensatio in diverso rerum genere non sit. 194</p> <p>Complex.
 Non admittitur ad fereandum testimoniun. 85. De complice, quando licet inquirere? 64. In crimine lase maiestatis, simoniae, latrocini, heres, falsa moneta, & similibus. ib.</p> <p>Concubinatus.
 Vtrog iure prohibitus est. 217. In iure personu ab utroque in iure punitur. 25. Concubinarius religiosus interrogari possit le furius. 63</p> <p>Conditio.
 Sub conditione. Si satisficeris, ab excommunicatione, absolutus, non praeferit satisfactione reincident. 267. Expedi propriea, ut absolutus exprimat conditionem. Si verbis meis obedietis. ib. Censu sub conditione lata per interposcam applicatione suspendi potest. 174. Parimodo preceptum ab excommunicatione appossum suspenditur, & non obligat. ib.</p> <p>Confessarius.
 Rerum non obliget, ut crimen suum fateretur. 195</p> |
|---|---|

Rerum & sententiarum III. partis.

per quendam spes est evadendi. 104. Nec ad mortem damnatos, ut in extremo vite puniuntur innocentiam suam aperiant. 109. Consciens ad manifestanda criminis Reip. perniciosa bortetur. 64. Non absolvat ad vocatum, qui quilibet causam suscipere paratus est. 132

Confessio.

Iudicialis à Procuratore facta domino praedicatur, & negligentia ipsius nocet. 126. Confessio in identem fidei non sufficit ad condemnandum, sed prodest ad inquirendum. 67. Confessi de se super alijs non sunt interrogandis sine sufficientibus indicijs. 64. Confessio spontanea etiam sine administriculū notarii. 79. Confessi, & convicti in iure paro-
satu incedunt. 179

Confiscatio.

Non est unius generis, & variis modis exercetur. 230. Quibus criminibus definita? ib. Crux domini Fisco bona inferenda. 232. Confiscatio mariti boni uxoris dos eximuntur. 233. Index Fisci solus imperator est. ib. De bonis hereticorum confiscatu. ib. Ecclesia, an Fiscus maior a privilegiis sunt? 234. Inveni-
bus sacra, bonis dotalibus, &c. non est facienda confiscatio. ib. Quibus creditibus praferatur fiscus? 235. An propter negatum tributum bona confiscari debent? ib. In defunctis non condemnatos quid iuris habet Fiscus? 236. Fiscalis procurator ad suum tribunal promiscue omnes vocat. 233

Confanguineus.

Alterius partis iudex merito recusatur. 43. Consanguinei testes ne sint. 85. In matrimonialibus causis admittuntur. ib. Consanguinitas usque ad decimum gradum exten-
ditur. ib.

Conseruator.

Iudex pro miserabilibus personis, praefer-

tim Regularibus à Papa constituitur, ut illos in notorius iniurias defendat. 32

Conseruatio.

Est, ut quilibet judicem adeat, & denun-
ciat. 58. Consuetudo facit ius, & iurisdicti-
onem tribuit. ib.

Contraetus.

Ex conventione legem accipiunt. 225.
242. Cum excommunicatis validè sunt. 260

Contumax.

Censetur, qui tribus editiis citatus non comparet. 103. Contumacia alia vera est, alia evidens, alia presumpta. 103. Contu-
max iacturam litus facit, & expensas solve-
re tenetur. ib. In notoria & perdurante con-
tumacia usque ad sententiam definitivam procedere licet. ib. Non tantum reus, sed
actor quoque contumax esse potest. ib.

Correctio.

Fraterna omitti ab accusatore potest. 51.
Sine illa Syndici denunciant, ib. Aliquando
expedit illi premittere. ib. Quando tene-
atur ad eam sub peccator. 56. Maiores à
minore corrigenfas. 151. Incorrigibili qui
dicatur? 271

Crimina.

Alia sunt ecclesiastica, alia secularia,
alia mixta. 29. Quae am illi? ib. Cri-
mina occulta non sive revelare. 64. Cri-
mina morte extinguntur, & nullus post
mortem accusari potest. 227

D.

Damnum.

Qui intulit, restituere tenetur, & quicun-
que consilio, vel opere coadiuvat. 55. I-
tem, qui executionem impediunt. 189. Vel
causam dant repressaliis. 195. Damnum lessis
minus index compenset. 56. Idem ut alii fa-
ciant, 223

Index

ciant, curare debet. ib. Falsum testificando, qui danni causa fuit, ad restituendum obligatur. 89. 98. Actiones quadam de solo danno instituuntur. 30. Eaq; ad heredes trans-eunt. ib.

Debitor.

Vt probet solutionem à se factam, quinque testes adhibeat. 88. Debiti & crediti compensatio. 190. Debitum fiscale ante diem quoque exigi potest. 233. Debitor & iura conditionata etiam heretici confiscantur. 234. Debitor ad solvendum damnato quadrimestre conceditur. 179. Pro debito civili nemo incarcatur. 180

Defensio.

Triplex est: Vita propria, vita aliena & honorum. 297. Iure naturali oppressis conceditur. 17. 154. Nemini deneganda est. 107. Defendere nemo invitus cogitur. 118. Ad defensionem pater pro filio, & filius pro patre admittitur. 133. Defensioni sua nunquid renunciare potest reu? 108

Degradatio.

Duplex est: Verbali, & realis. 269. Modus faciendi verbalem degradationem. ib. Verbali succedit interdum realis. ib. Catalogus criminum, quibus Degradatio in paenam decreta est. 270. Non quilibet degradatus Magistratus faculari tradendus est. 271. Incorrigibiles tradi possunt. ib. Sic traditos nunquid supplicio mortis enecare possunt? ib. Degradatio neminem privat charactere sacramentali. 272

Delegatus.

Iudex quis, quomodo ab ordinario differt? 6. 31. Quando subdelegare posse? 31. Papa delegans causam ecclesiastico, presumitur dispensare, ut paenam imponat, quasi index facularius. 28

Delictum.

Occultum proximi absque causa non est aliis manifestandum. 65. Ne quidem si sub iuramento iudex interroget. ib. Ob delictum notorium potest inquirendo iudex procedere. 67. Delictum in ipso iudicio commisum inducit notorium Iuris. ib. In flagranti qui deprehenduntur, neglecto iudicii ordine puniuntur. 70. Delicta paria mutua compensatione tolluntur. 194. Iure Canonico quilibet obviare tenetur delicto. 218. Iure civili subdit tantum. ib. De quilibet delicto accusare quilibet permisum sacerorum Canonum potest. ib. Catalogus delictorum, quae a testimonio ferendo reos excludunt. 85

Denunciatio.

Quid, & quotuplex? 55. 56. Ab accusatione differt. 55. Ad denunciationem Canonicae aliqui tenentur. 57. Ius civile quidam non permittit. ib. De notorius canum Syndici denunciant. 59. Denunciator falsus in expensis dannatur. ib. Falsi denunciator poena. ib. Iudiciale denunciatio privata filius maximus, & servus accommodata est. 58. Secundum leges remedium extraordinarium est; Secundum Ius Canonicum verò ordinarium. ib.

Diccelanus.

Efficitur quis tribus modis, ratione domicilii, originis, & beneficii. 34

Dispensatio.

Et papa, & Episcopus in iuramento promissorio dispensare potest. 92. Similiter in iuramento testium. ib. Episcopus dispensare potest cum quocunq; bigamo ad ordines minores. 283. Pralati religiosi dispensant in Irregularitatibus. 312

Do;

Rerum & sententiarum III. partis.

Documenta.

Sua auctori reus non tenetur exhibere. 111.
Si Fisci procurator perat, tenetur. ib. Iu-
dex rogatus exigere a reo potest: nec tamen,
grave damnum metuat, exhibere reus te-
netur. ib.

Dolus.

Dolo extorquere confessionem a reo quan-
doliceat: 39. De exiguo dolo non admitti-
tur actio. 201

Domesticus.

Et commensalis, ut suspectus recusari po-
tisti, ne iudex constituantur. 43. A testimo-
ni serendo domestici excluduntur. 85. Ex-
cepti domesticos Episcoporum, &c. ib.

Domicilium.

Quomodo, & ubi quis habere dicatur?
33. Liberi domicilium patrii sui habent. 34

Dubium.

Aliud est iuris, aliud facti. 275. In dubio, campericulum anime timetur, securior pars
amplectenda. 276. In dubio, quoque se ir-
regularitas extendat, causam inspice. ib.
In dubio, an Titium beneficium, aut officium
suum retinere debeat, affirmativè dicendum
est. ib. Qui dubitat rem suam esse, vendi-
sando sibi peccat, & restituere tenetur. 191.
In dubio ad conscientiam pertinente, virum
dolosum, & prudentem consule. 308. In
dubio pro sententia Iudicis, & Superioris
presumitur. 170. In dubio, de excommu-
nicatione, iusta, an iniusta sit, in foro exter-
no reus vitandus est. 174. In dubio, cum de
iniquitate non liquet, presumitur, officio suo
suum esse iudicem. 141. Dubia sententia
in rem indicatam transit ex presumptione
de Iudicis integritate. 170. In dubio victus
presumitur iustum litigandi causam habu-
it. 211. In dubio Iuri Canonico deferen-

dum est. 225. In dubio irregularitatem con-
tracta quid facies? 275

E.

Ecclesia.

Filiū habet non sine causa. 220. 230.
Potestate temporali indiget: contrari-
um tenentes errant. 12. Malefactores, &
contumaces excommunicat. 10. Heretico-
rum bona Fisco addicet: corrigit leges civi-
les: vel etiam abrogat. 10. Iudicis laici ne-
gligentiam supplet. 11. In occultum auto-
rem sceleris, & non revelantes anathema
pronunciat. 59. Ad ecclesiam aditus semper
pater. ib. In causa Ecclesia quilibet testis
esse potest. 84. Ecclesia dignitates ad nor-
mam regni terrestris constituta sunt. 12. Ec-
clesia Romana mater, & nutrix omnium est.
157. Nec potest filiorum suorum obliuisci. ib.
Ecclesia protectores, & nutriti sunt Re-
ges. 24

Episcopus.

Sententia late. 141. Appellationū. 166.
Excommunicationis. 260. Suspensionis. 249.
Interdict. 253. Irregularitatum. 273. &c seq.
Infamia. 245. Purgationis Canonica. 209

Eleetio.

Prelati infamia affecti nulla est. 245.
Pontifex si eligat, tollere existimatur. ib.

Episcopus.

Ecclesia sua iura tueri, pauperes, & mi-
serabiles personas favere debet. 130. Ad lo-
cum iurisdictionis sua proficisciens non potest
aliquid pro impensis exigere. 42. Sed con-
secranti ecclesiam, aut visitanti provinciam
suum procuratio debetur. ib. Extra
territorium suum iurisdictionem ex-
ercere potest. 144. Potestatem inqui-
vendit

Index

rendi habet. 61. Episcopus ex heresi ad Ecclesiam rediens pro usu Pontificalium dispensatione indigeret. 318. Episcopi in Hispania paucim fuit pro-reges, & praesides Senatus regum. 21. Irregularitas non privat illos iurisdictione. 276. Episcopi ab omnibus irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prodeuntibus absolvunt. 312. Eamque potest rem alijs committere possunt. 313. Episcopi gloria est pauperum sublevata inopia. 130

Error.

Communis populi iurisdictionem dat, & actus valere facit. 143. Errore invalidi matrimonii cognita etiam iuris coniugibus index procedere potest. 147. Vbi de errore constiterit, sententia iudicis revocari potest. 140. Vbi error communis & inculpatus est circa potestatem sacerdotis curati, Ecclesia defectum supplet. 319

Examen.
Testium separatum sit, vel a iudice, vel a commissariis. 93. Huic per exceptionem rectius, alii per interlocutoriam nominantur. ib. Examine peracto licet adversa parti vicissim probare, qua obijcuntur. ib.

Exceptio.

Quid & quotuplex? 116. Ad eam nulla certorum verborum forma requiritur. 117. Excipiens actoris personam induit, & probare exceptionem suam tenerur. 76. Exceptio prima contra iudicem est. 117. Proximam huc exceptio iudicantis. 118. Dilatoria exceptiones ante litis contestationem proponenda sunt. ib. Peremptoriae ante, & post contestationem litis proponere licet. 120. Ex reciproca exceptione replicatio, triplicatio, &c. non licet. ib. Pluribus simul exceptionibus uti licet. Ad contrarias nemo admittitur. ib. Omnis exceptio, quamvis notoria, alleganda est. 121

Excommunicatio.

Quid, & quotuplex? 257. Animarum salutem, & correctioni instituta. 258. Quiam excommunicare possunt ib. Qui excommunicandi ib. Requisita ad excommunicationem iustam. 259. Effectus multi & magni. 260. Nominatim circa beneficia ecclesiastica. 261. Semper excommunicationis executionem paratam habet. ib. Excommunicati sunt ib. In excommunicatione per annum sordeiens de heresi subiectus est. 263. Participare in criminis criminoso cum excommunicatio quinam dicantur? 264. Excommunicatus post mortem absolvi potest. 263. Pons contemnitum. 264. Eorum, qui tolerati vocantur, acta civilia, & ecclesiastica quedam validam habentur. 262. Excommunicatus, qui se gravatum sentit, appellare potest: denunciationem tamen non impedit. 154. Pendente causa ad cautelam absolvendus est. ib. Modus absolvendi ab excommunicatione. 266

Executio.

Quid, & quotuplex? 178. Executarius meritus, alius mixtus. ib. Huic cognito causa permittitur, nec simplex clavis admittitur. ib. Executio scienda est post latam sententiam. 43. Index iudicis annullum imploret. ib. Ecclesiasticus index laici manus uti, & hic vicissim ecclesiastici potest. 43. Index ecclesiasticus laicum ad causam cogere potest. ib. Pro executione scienda reus citandus est. 185. Per exceptionem nullitatibus executio impeditur. 186. Per eum, qui exequitur, non est causa cognoscenda. ib. Pena illorum, qui executionem impediunt. 188. Pena lis executio in loco delicti facienda est. 221. Nulla pena merita voluntati posita est. 222. Affectus, & conatus sepe punitur. 223. In pena alternativa cuiuslibet electio est. 223

Rerum & sententiatur III. partis.

pecuniaria pœna non est adulterium, homicidium, &c. puniendum. 224. De executione in civilibus. 179, 180. De executione in criminalibus causis. 182, 183. De executione Hispanica quo ad hereticos. 21

Exilium.

Aliud temporarium, aliud perpetuum. 236. Hoc ayo triplex, intra civitatem, extracivitatem, in certo ac determinato loco. 237. Exilium moderni barbaræ lexi Bannum appellant. Id. Bonis ac privilegiis pri-
gat. ib.

Expensæ.

Indiciales diversi generu sunt. 210. In expensis victu victori condemnatur. ib. Simili-
liter, qui liti renunciavit. ib. Exzensas vi-
ctor non prestat, qui iustum litigandi cau-
sahabuit. 212. Expensæ extra iudiciales
que. 212. Aestimatio expensarum sit pi-
acio iuramento. ib. Cittatio partis adver-
sa non necessaria? 213. Ordinatio Camere & Spi-
tensis de expensis. ib. In expensis damnatio
in falsidatibus. 60. Expensa delegato iu-
dici debentur 4. Actori pauper expensas an-
dives reus suppeditare debeat. 114

F.

Factum.

Et probatio nemillius iudex non supplet.
73. Ea vero, que iuris sunt, & a par-
tibus negliguntur, supplere potest. 82. Alter-
ius factio neminem gravari convenit. 142.
Facere etiam est non facere, & omisso fa-
ctum. 315. Facta non presumuntur, sed
probatione indigent. 202

Falsum.

Falsificatio literarum apostolicarum a
clericis facta ab ecclesiastico, & laico iudi-
cetur in ipso. 26. A laico facta excommu-
nicatione vindicatur. ib. Falsum ex i-
gnorantia culpabilis testatus ad revocandum

obligatus est. 98. Qui verò falsum scienter
testimonium tulit, ad restitutionem omnium
damnorum tenetur. 89. Falsus denuncians
aliquem in expensas condemnatur. 59

Fama.

Et honor bona spiritualia sunt, quibus non
renunciant religiosi. 68. Qui alterius fa-
mam laesit, ad restitutionem tenetur. 66.
Qui famam suam negligit, crudelis est. c. No-
lo 12. Q. 1.

Ferioæ.

Alia sunt ecclesiastice, alia politice, pro
diversitate locorum varia. 145. In feria
cessant iudiciales actus. 146

Filius.

Filius & nepotes propter parentum culpam
iustè puniuntur. 227. In criminis heres, &
lesa maiestatis potissimum. ib. Filius particeps
culpa particeps est poena. ib. Filius quo ad a-
nimam non est pars patru, ac proinde nullum
pro illo anima pœna sustinet. ib. Pro filio pa-
ter aliquando condemnatur ad patrem usq;
ad legitimam. 228. Filius nec pro, nec contra
patrem suum testari permittitur. 85

Fiscus.

Sacculus regius est, bursa commodorum, pe-
cuniaria pœna vorago. 224. Omnia scele-
rate aquisita attrahit. 230. Duplex ecclæ-
siasticus, & secularis. 220, 230. Habet ad-
vocatos, & syndicos suos. 58. Hereticorum
bona imbusat sibi. ib. Multam exigit ab
injuriantibus. 194. Fisci procurator ali-
quando ad restitutionem obligatus est. 194.
Quod non capit Christus, rapit Fiscus. 229.
Fiscales causabili tractantur. 233. v. con-
fiscatio. Fiscus quid iuris habet in defun-
ctos? 236

Forum.

Competens dicitur, cui necessarium paren-
dum. 32. Forum pluribus modis sortimur. 33.

Index

Forum rei actor sequi tenetur. 53. In foro ecclastico clericus advocatum agere potest. 129. Foro arcendi sunt causidici fallaces. 127

Fuga.

Fugere ex carcere reis permittitur. 105. Contrarie leges presumptione nituntur. ib. Eadem licentia religiosis non datur, nisi ad perpetuum carcerem damnatus ad superiorem prælatum configere velit. 106. Invasus ab aliquo non tenetur fugere. 217

Furum.

Iure Canonico dicitur omnis contrectatio rei alienæ. 218. Iure civili non dicitur fur, qui domum ingressus est animo furandi, nihil tamen surripuit. 218. Fur suspensus laqueo fracto decidit, quid facto opus? 189. Fur nocturnus impunè occiditur. 216

G.

Gratia.

Vni concessa non debet alteri praividicare. 209

Gallia.

Gallia Reges ex privilegio ecclesiasticas prælaturas conserunt. 17. De beneficiis ecclesiast. possessione iudicant. 14. Clericus in officio regio delinquens, à Rege puniri, & proscribi potest. 19. In Gallia sacerdos magistratus habet ius puniendi ecclesiasticos. 37

Gladius.

Vterque spiritualis & temporalis Ecclesia competit. 11. Ille sacerdos, hic militis manu exerendus. ib. Sub gladii nomine alia pena comprehenduntur. 7

H.

Habitus.

Ex habitu corporis pubertas cognoscitur, inquit eum finem inspectio permittitur. 72

Hebræi.

Ab omni munere publico, & administratione repelluntur. 21

Hæres.

Quomodo tenetur ex peccato defuncti? 218. Non alia pæna, quam specialiter legibus definita. 227. Satisfacere autem, & compensare damnata tenetur. ib. Actio iuriarum an heretæs concernit? ib. Heretæreticorum boni excidant. 233. Cum heretate in iudicio perit, & obtenta veniam fratris quoque. 181. In divisione hereditatis sua cuique portio tribuenda. ib. Nomine hereditatis credita, & debita continentur. 227

Hæresis.

Hæresis, & apostasia à fide perniciose rei publicæ crimina sunt. 62. Menti ab Ecclesia non punitur. 223. Hæretici inquietantur etiam nullâ precedente infamia. 62. Qui diu in irregularitate perfistunt absque omni cura liberandi se, de heret. possunt suspicibili esse, nisi sint tolerati. &c. 28. Ab heret. ad Ecclesiam reversi clerici pro usu sacrarum ordinū dispensatione indigent. ib.

Homicidium.

Triplex est, voluntariam, involuntariam, & necessarium. 290. Præditorum committentes Clericus omni privilegio catus in manus laicis iudicis traditur. 16. Prædictione vita, ac bonorum suorum occidere invasorem licet laicis, & ecclesiasticis. 216. Homicida secundum Canones censentur, qui simul aliquem vulneraverunt. 219. Ex homicidio quomodo oriatur irregularitas? 290. 291. 303

I.

Ignorantia.

Afectata Legis scientia est. 89. Non affecta communis excusatio est. 261.

Ignor.

Recum & sententiarum III. partis.

Ignorantia facit alieni probabilit. 78. Ignorantia facit irregulares. 280. Ignorantia inculpata accusatorem falsum a peccato liberat. 55. Num ab obligatione restituendi quoque? ib. Ignoranti non currit tempus penae prefsum. 224. Ignorantia non impedit irregularitatem. 281

Illegitimi.

Censentur, qui a parentibus voto solent continentia obstricta nascuntur. 278. Cum illegitimi dispensat episcopus ad beneficia simplicia, & minores ordines. ib. Illegitimationis nota per ordinis religiosi professionem tollitur; nec revivisit in ecclesiis. ib.

Imperium.

Quod iurisdictio est, officio Iudicis nobis exercetur. 7. Aliud merum est, aliud mixtum. ib. Imperij meri gradus: item mixti. 7. 8 Imperator in quibus casibus clericos punire posset? 16

Incestus.

Crimen ab utroque magistratu plectitur. 26. Incendiariorum quoque. ib. Incorrigibili quis censendus? 271

Indicium.

Minus quid simplici presumptione est. 83. Alia levia, alia gravia, alia gravissima sunt. 67. Indicia publica, & gravia ad speciali inquisitionem requiruntur. ib. Ad indicia, & congregata probations attendat index. 83. Quot sufficient ad perfectam probationem, arbitrio suo desinat. ib. Indicia iudicialiter probata infamia equiparantur. 66

Infamia.

Quid, & quotuplex? 243. Ius ad officia & honores admitt. 215. Quanam facit irregulares, 279. A iudice duobus modis cognosci potest. 70. Absque pravia infamia

non licet inquirere. ib. Qualis notitia infamia sufficiat? 69. 243. Infamia falso testi, & malo advocate irrogatur. 90. Infamia per occultum crimen contrahitur. 246. Turpitudine vita infamia est. 243. Infames aliqui sunt iure Canonico, & civili simul. 244. Iuris Canonici infamia vel ex peccato mortali, vel sententia excommunicationis oritur. ib. Ad infamiam non requiritur, ut testes oculati viderint. 61. Nec sufficit duos vel tres a se visum esse contestari. ib, & 208. Infamia quenam irregulares efficit? 209. Morte gravior est quibusdam. 39. Quibus modis tollatur infamia? 245

Innocens.

Innocentem iudex non potest condemnare. 38. Innocentes in Communitate aliqua interdum puniuntur. 219. Si contingat Communitatem excusari, immunes manent. 258.

Inquisitio.

Triplex est, generalis, specialis, mixta. 60. De minimis non facienda. 63. Ad generalem non opus est pravia infamia. 61. Nec cum de habilitate ad ordines, vel officia agitur. 69. Secus in speciali, excepto criminis laesa maiest. &c. ib. De occultis noli inquirere. 63. Inquisitio non permittitur, nisi in casibus expressis. 37

Instrumenta.

Quae fidem faciant, duplia sunt, publica, & privata. 80. Publici solemnitas. ib. Publica plena fidem faciunt, donec contrarium probetur, ib. Instrumentum privatum administris iudicet. ib. Illius usus maximus in contractibus est. ib. Modus instrumenta producendi. 81. Iudicialia stricti iuris sunt, non extendenda ultra literam. ib. Instrumenta sua ad litem pertinentia non tenetur auctori reus exhibere. 111. Si procul

Index

- rator Fisci postulet, tenetur. ib. suspensus divinitus se ingerit. 45. Item clerici, qui in casibus non permisit accusant laicos, aut apud laicum indicem iuramentum prestant. 52. Vel advocando efficiunt, ut mori vel mutilatio sequatur. 129. Irregularitas tribus modis tollitur. 315. Nunquam tamen a laico Magistratu. 320
- Interdictum. J. index.
- Quid, & quotuplex, à quibus sit? 252. Alius eccllesiasticus, alius secularis est. 11. Tempore interdicti à quibus abstinentium? 253. Baptismus, Confirmatio, & Pœnitentia permititur. ib. Unctio extrema, & ecclesiastica sepultura semper neganda est. ib. Clerici & religiosi, qui causam interdicto non dederunt, excipiuntur. 254. Qui interdictum locale, vel personale violant, mortali- ter peccant. 255. Laici non personaliter interdicti peccantem non servando? ib. De pœnitis violantium. 256. Pro interdicto peccatum veniale sufficit. 252
- Irregularitas.
- Quid, & quotuplex. 273. Non est Censura proprie dicta. 257. Omnis à Iure, nulla ab homine est; nec ferenda sententia illa. ib. Prelatis non licet novam irregularitatem introducere. ib. Consuetudo fortasse potest. 274. Pro irregularitate ex delicto requiri- tur actus externus, & consummatus, qui peccatum mortale sit. ib. Pro venialitatem tamen Papa constituerre potest. ib. Occulti crimi- nis, quamvis irregularitatem pariat, nulla vindicta est. 275. In dubio, an sit contracta irregularitas, quid faciendum? ibid. Nulla irregularitas etiam ratione privati beneficio iurisdictione seculari, vel eccllesiastica. 276. Irregularis beneficio, cui per alium servire non potest, privandum est. 277. Nova colla- tio beneficii irregulari facta ipso iure nulla est. ib. In irregularitatibus Papa ordinarius, episcopi ex delegatione dispensant. ib. Conc. Trid. episcopis permittit dispensationem in irregularitatibus occultis. ib. Bigamie & homicidii difficile dispensatio est. ib. Quinam irregulares sint ex mera indecen- tia? 278. Ex defectu corporis, anima & sa- cramenti. 280. Irregularis sit iudex, qui

14
Judi.

Judicium.

Quid, & quotuplex? 29. Ad substantiam iudicij pertinent tres persona, actor, reus, iudex. ib. In civili iudicio privatum bonum, in criminali publicum intenditur. 31. Quomodo in iudicium redditum? 44. Quot modis finitur? 45. Nullitas quomodo proponenda? 44. Processus fit per accusationem, de-nunciationem, & inquisitionem. 46. Terminus iudicij in criminalibus est biennium, in civilibus triennium, quo finito perempta in-stantia est. 45. Iudicium apud Regulares alia est suppositione, alia determinatione.

68

Juramentum.

Columna reo, & alteri commune est. 50. Omissum ex rationabili causa non obstat processu. ib. A partibus remitti non potest. 51. Juramentum veritatis a testibus praestandum. 90. Injurati nulla fides. ib. Hoc iuramentum partes sibi remittere possunt. 91. Iuramenti formula. 93. In repetitione testium non opus est novo iuramento. ib. Iuramentum vi extortum de re temporali iuratus relaxare potest. 22. Idem de iuramento fidelitatis dicendum. 238. In defensu cautionis iuramentum sufficit. 267. Iuramenta usuraria per magistratum secularium relaxari possunt. ib. Persona in Dignitate constituta manu pectori apposita iurant. 91. Ut iuramentum contractibus addatur, ius divinum non praecepit. 92. Iurare maximam suam debet adiutorius, renuens temeritatem. 127. Iuramenti violatio in quolibet materia peccatum grave est. 96

Jurisdictio.

Quid, & quotuilex? 6. Eccllesiistica, & civili quonodo differunt? 10. Jurisdictio temporalis converit etiam prael. in ecclesiasticis. 12. Jurisdictio temporalis exten-

ditur aliquando ad causas spirituales. 13. In causa informationis clericus ad iudicem laicum trahitur. 14. Clericus vacillans in testimonio seculari iudici subiicitur. 15. Qui clericus efficitur post inchoatum iudicium, non ideo forum mutat. ib. Atrocia criminis clericum seculari iudicio relinquunt. 16. Iurisdictio eo modo, quo concessa est, exerceari debet. 10. Jurisdictio quae delegabilis, quae indelegabili? 8

Jus.

Divinum a testibus non exigit iuramen-tum. 90. Nec Labani pactum Iuris divini necessitate juramento confirmatum est. 92. Iuris naturalis aliquid esse diversimodo dici-tur. 95. Iuris Canonici benignitas i permis-sionibus quibusdam. 216. Ius Canonicum magis animum puniri, quam ipsum factum. 218. Iuris apices in processu iudiciali non tenentur Pralati regulares observare. 68. Ius tertio acquisitum non solent Principes laderere. 207

L.

Laicus.

In iuriam clericis faciens a iudice ecclesiastico, & seculari puniri potest. 18. Locus cum Clerico fit gitum committens a seculari magistratu plectitur. ib. Locus contra clericum est in criminalibus non recipitur. 86. Limita in criminalibus excepta, & alijs quibusdam. 118. Laudare auctorini suum quid? 118

Lenitas.

Lenitatis defectu multi irregulares si-unt. 294

Lex.

Animata est Pontifex, imperator, Prin-cepis. 6. Lex talionis olim falso accusatori posita hodie exolevit. 55. Leges civile, quae noxie

aaa 3

noxie

Index

- noxia sunt, bonū moribū Ecclesia corrigit, ¹ censuris ungere, & exequi potest. 233. Magistratus inferior non habet potestatem ex*li* decernendi. 237. Magistratum fraudantes in tributi pensione bonū privantur. 238. Magistratus supremus arbitrium nō habet. 226. Malitys non est indulgendum. ¹³¹
 Libellus.
 Alius est accusationis, alius conventionis.
 47. Libellus accusationis quomodo formandus? ib. Syllogismo iuridico constat. ib.
 Quando non est necessarium? ib. Dubius, & obscurus non abiciendus, sed invandus est.
 48. Aliquando publicè proponitur. ib. Incertus non acceptatur. ib. Cum inceptus est, ab observatione iudicij reus absolvitur. ib.
 Libertas.
 Libertatis amissio gravis pena est. 228.
 amittitur maiori capitu diminutione. 236
 Licitum.
 Facit Iudicis auctoritas, quod alias illitum foret. 141. Cuinon licet, quod minus est, nec licere debet, quod maius est. 249
 Lis.
 Litis contestatio confirmat iudicium. 29.
 Quo modo lita contestatio fit? 48. Peream
 advocatus fit Dominus liti. 135. Litigantibus termini constituendi, & servandi sunt.
 34. In lita diurna & intricata de compositione, & concordia agendum est. 35. Injustus iudex litem suam facit. 36. Princeps
 litem sibi motam decidere potest. ib. Litigantium tenere pena. 45. Litem, qua iniqua putatur, desere. 132
 Locus.
 Iudicij est, ubi cunque iudex considerit ad iudicandum. 78
 M.
 Machinatio.
Machinatus reip. malum amissione
 bonorum castigatur. 230
 Magistratus.
 Ecclesiasticum bonorum confisicationem
- censuratus inferior non habet potestatem ex*li* decernendi. 237. Magistratum fraudantes in tributi pensione bonū privantur. 238. Magistratus supremus arbitrium nō habet. 226. Malitys non est indulgendum. ¹³¹
 Mandatum.
 Sufficiens procuratori necessarium est.
 126. Probatur scripturā authenticā, testib⁹,
 & literis privatis. ib. Deficiente non admittitur. ^{ib.}
 Matrimonium.
 Contractus est, humano generi necessarius.
 22. Impedimentum seculari Principi licet statuere ib. Et Christianū infideles, 23.
 Clām contrahentes etiam à laico Magistratu puniuntur. ib. De impedimento inter contrahentes iudex ecclesiasticus inquirere debet. ⁶⁹
 Mendacium.
 Non ideo mortale peccatum est, quia in iudicio dictum est. 110. Erit autem, quando coniunctum iuramentum habet. ib. Mendacium iocosum, & officiosum peccata venalia sunt. ⁹⁶
 Minima.
 Causa censetur, qua duorum aureorum est, nec sumptu*re* iudicij ferre potest. 171.
 Item qua decem libras non excedit. ib. De minimis non convenit, sollicitum esse praetorem. 212. 201. De minimis non datur restitutio in integrum. ²⁰¹
 Moderamen.
 Inculpat & tutela quas circumstantias requirat, ut auctorem excusat à peccato? 293
 Mulier.
 Secundum Canones in civilibus & ecclesiasticis causis testa admittitur. 84. Secundum leges etiam in criminalibus; in codicillis ^{quod}

Rerum & sententiarum III. partis.

quoque, & ultimis voluntatibus, non tam
mentestamentis, & feudalibus. ib. Et contra
clericos, cum de criminalibus civiliter
agitur. ib. Mulier propter aliena debitum non
est abducenda, aut detinenda. 196. Vidua
nubens intra annum luctus Iure civili infas-
mis est. 218

Munera.

Pedaneis clime iudicibus concessa. 41. Alijs
tam laicis, quam ecclesiasticis vetita, ib. De-
legati capiunt necessariae victui. ib. Episcopo
consecranti, aut visitanti procuratio debe-
tur. ib. Consuetudo excusare potest mune-
rum acceptores. 42.

Mutilatio.

Est hominem aliquo membro privare. 291.
Facienti in penam irregularitas decreta est.
290. Eadem debetur illi, qui seipsum muti-
lat. 291. Item procurantibus abortum. ib.

N.

Necessitas.

Pracepti tollit obligationem. 64. Parochio
impotenti necessariò dandum est coadiu-
tor. 65. In extremo vel gravi necessitate grā-
tia patrocinari pauperibus advocati tenentur.
131. Necesitas orphanorum, & viduarum
ad subveniendum pastores compellit. 130

Negativa.

Triplex est, Iuris, facti, & qualitatis. 76.
Neganti non raro incumbit probatio. ib.
Neganti in rerum natura non esse probatio-
nem, quo sensu verum? ib. Negativa con-
tinens affirmativam probari debet. ib.

Negligentia.

Latè accipiendo est omisio alicuius, quod
feri potest, & debet. 224. Strictè omisio
alium rationis, qui necessariò sunt, ut opus
suo tempore fieri. ib. Alia levius est, alia gra-
vi, & dolo comparanda. 225. Tempus per-

na praefixum odio negligentis non currit
ignoranti, & impedito. ib. Pro irregulari-
tate penali requiritur negligentia non ve-
nialis. 303.306.

Notarij.

Vt plurimum in exigendo metam ratio-
nū excedunt; ideoq; salario illorum ab
episcopis moderanda sunt. 38

Notorium.

Triplex est, facti, Iuris, presumptionis.
71. Notorium probatione non indiget. 73.
Notoriū allegatio probata probatio est. ib.
Notorium attendere Iudex potest, quamvis
non allegetur ab auctore. ib. In notorio cri-
mine sententia Iuris executio potius quam
sententia est. 72. Res notorio non conceditur
appellatio. 73

Nullitas.

Iudicij duobus modis proponi potest, prin-
cipaliter, & incidenter. 44

O.

Occulta.

Crimina quomodo inquirenda. 65. Oc-
cultum delicti auctorem nemo pro-
dere tenetur. ib. Occulti complices an nominan-
dandi. 64

Omissio.

Boni operis aliquando charitati, aliquan-
do iustitia adversatur. 314. Qui omittendo
contra solam charitatem peccat, non con-
trahit irregularitatem. ib. Incurrit autem,
qui omittendo defensionem iustitiam ludit.
314. Qui tenetur ex iustitia, & non succurrit
periclitanti, cum potest, causa moralis ho-
micide est. 315. Qui non facit, quod debet,
videtur facere adversus ea, que non facit.
ib. Omissio boni est factum morale, seu
quasi-actio. ib.

Opinio.

Quenam Indici amplectenda? 35. In dubio
per?

Index

permittitur ipsis electio. ib. Opinio non id eo vera est, quia videtur esse. 132. Dubiam licet advocato tueri. ib. Unius Doctoris opinionem sequi licet. 211

Ordines sacri.

Qui se ingerit ordinandi fraudulenter, irregularis efficitur. 286. Ordinem, quo caret, exercens clericu irregularitatem contrahit. ib. Idem pena falsi tenetur. ib. Laius exercens actum ordinis sacri solenniter nunquid irregularitatem meretur. ib.

P.

Pactum.

INire de salario Procurator potest. 128. De quota litii pacisci leges vetant; conscientia vero permittit. ib. Etiam de certo premito propter obtentam victoriam. ib.

Papa.

Iuris C monici pater, & fons est. 273. Et iudex omnium Principum Christianorum. 157. Papa scienter conferens beneficium infami, infamiam censetur abulere. 245. Ab omni iudice in causis ecclesiasticis ad Pontificem appellatur. 160. Ab ipsis autem sententia non licet nisi appellare. 157. Pro veniali peccato constituere irregularitatem potest. 274. Dispensatio in irregularitate ad illum primariò spectat. 277. Papa non est capax alicuius irregularitatis. 310

Parochus.

Absolvere potest ab interdicto personali non reservato. 257. Neminem (nisi ex speciali concessione) excommunicare potest. 258

Pater.

Ad defensionem filij sui, ut procurator in iudicio admittitur. 133. In quoquam banum, seu proscriptus illum defendere potest: quod vicissim filio licet. 240

Pauper.

Esse censetur, qui non habet 50. aureos. 85. Pauperum cause gratis in iudicio tractanda sunt. 131. Dicitur effectus compensari. ib.

ib.

Pax.

Pacis fracta crimen a laico, & ecclesiastico iudice punitur. 26. Fracta pacis causa non tantum criminalis, sed etiam capitalis est. 77

Peccatum.

Peccati actus quid personale est. 227. Pro peccato suo quisque punitur. ib.

Pena.

Vocatur qualibet delicti coercitio. 214. Genera penarum multa; Romanus olim esto, septem adhuc in uso. 215. Quadam legibus prohibentur. ib. Pena pecunaria ab ecclesiastico Iudice accepta pro locis applicanda est. 219. Pena legalis, & conventionalis differentia. 220. Conventionalis non exactam nemo tenet solvere, ib. Ad penarum executionem sententia declaratoria requiritur. 221. In penis non admittitur extensio. ib. Pena pro delicto perpetua esse potest. 225. Pena arbitrio Iudicis commissa non comprehendit capitalem. 226. Nulla pena propriæ dicta ad heredes transit. 227. Penam subinde innocens patitur. ib. Verberum pena in Clericis usitata est. 229. Pena legibus prescripta ab inferiori iudice non mutatur. 36. Pena ab uno iudice inflicta non tollit ab alio infligendam. 28. Perpetui carceris pena licita est. 36. 45. Pena ordinaria abstinerere licet Iudici per inquisitionem procedenti. 70. Pena temere litigantium. 45. Pena sacerdotis, & diaconi per iuri. 90. Panis corporibus Ecclesia per accidens utitur. 11. De condonatione, seu remissione pena. 149. Pena spiritualis 360.

Rerum & sententiarum III. partis.

tempore non excludit. 18. Reus occul-
tu sese offerre potest ad paenam. 108. Du-
plex pena quando infligi possit. 28. Pena
mitiganda potius, quam exasperanda. 40.
226. Paenam iniuste remittens Reip. tene-
tur, vel accusatori. ib. Causa plures sunt,
cur pena mitigetur. 219. Ecclesia leniori-
bus utitur. ib. Omnis pena hodie arbitraria
est. ib. Pena mortis de cetera quando differri
potest. 183. Periurus, cui a parte suramen-
tum delatum est, Iure civili non punitur.
217

Positio.

Est dicuus particularis rei ad causam
pertinentis assertio. 77. Ab articulo multum
dissent. ib. Reus per seipsum positionibus
respondere debet: renuens pro confessio ba-
hetur. ib. Aliqua positiones regiuntur. ib.

Prelatus.

Tam per denunciationem, quam per accu-
sationem procedere potest. 58. Non tenetur
sequi apices iuris: substantialia attendat.
68. Non praecedente infamia specialem in-
quisitionem non instituat. ib. Accusator or-
dinariè requiritur non semper tamen for-
malis. ib. In dubio a pena abstinentia. ib.
Prelatus permittens in Monasteria virorum
mulieres intrare excommunicatus est. 143.
A prelato putatio data indulgentia valet.
ib. Aliqui leges penales de morte condere
possunt. 295

Præsumptio.

Est duplex, hominis, & Iuris. 81. Iuris præ-
sumptio liquidissima probatio. ib. Onus pro-
bandi in adversarium reicit. ib. Præsump-
tio Iuris & de iure non admittit probatio-
nem contrariam. 82. Nec est necessaria al-
leganda. ib. Præsumptio hominis non facit
plenam probationem, nec ad torturam suffi-
cit. ib. Ex solis præsumptionibus ad capita-

lem paenam nemo damnatur. 82. Præsump-
tio irregularitatem ex culpa levi deducit.
306. Præventio quod modis fiat. 25

Privilegia.

Remuneratoria, non facile abrogantur.
17. Privilegium a summo Pontifice datum
ab excommunicatione liberat. ib. Privile-
gia in rebus ecclesiasticis concessa Regibus.
ib. Privilegium causas ecclesiasticas cognos-
cendi non obstante immemorali consuetu-
dine revocari potest. ib. Nullo privilegio
fruitur clericus incorrigibilis. 16. Privile-
gia Regularium quomodo revocentur a
Conc. Trid. 309. Papa simplex tolerantia
non dat privilegium. 17

Probatio.

Quid, & quodplex. 72. 74. Quomodo
facienda? 73. Plena absolutam, & perfe-
ctam probationem facit. 74. Semiplena non
parit sufficientem fidem. ib. Plena proba-
tionis sex species numerantur; semiplena
quatuor. 75. Optima probatio propria con-
fessio est: sensuum certa. ib. In iudicij du-
plicibus actor, & reus ad probationem tene-
tur. 76. Probationes arbitraria sunt, quo
sensu? 79. Legibus consentanea in pretio. ib.

Procurator.

Aliena negotia mandato Domini sui ad-
ministrat. 123. Constitutus ab Ecclesia, Col-
legio, vel Universitate syndicus vocatur. ib.
Procurator aliis est judicialis, aliis extra-
judicialis, ib. Modus constituendi. ib. In iu-
diciali requiritur etas 25. Annorum, in ex-
trajudiciali annorum 17. Saltem iure
Canonico. ib. Extrajudiciali alium sub-
stituere licet, judiciali non licet, nisi factus
sit litis Dominus. 124. Advocati munus olim
nobile; procuratoris vile erat. ib. Alijs hodie
moribus vivimus, & alicubi Procurator Ad-
vocato prefertur. ib. In privatis causis pro-
b b b cura-

Index

- durator admittitur, in publicū nec ad agentū, nec ad defendendum adhibetur. 125.
 Causa huius moris plures. ib. Plures consti-
 tui procuratores nihil vetat. 126. Acta prin-
 cipalem afficiunt. ib. Mandatum procura-
 torū unde probetur? Illo deficiente falsus
 procurator censetur. ib. Iuramentum ca-
 lumnia praestabit. ib. Pœna recusantis iura-
 mentum. 127. Secretorum tenax esto. ib.
 Cavillis & fraudulentij uici licet. ib. De
 quora litū cum Domino non paciatur. ib.
 Sed de palmario, seu valore litū Hæretico
 de aliis criminibus accusato non permittitur
 procurator. 234. 128. Quomodo Procura-
 toris munus definat? 128. Procurans abor-
 tum indistinctè punitur legibus; secundum
 Canones, an factus animatus fuerit, atten-
 ditur. 219
- Promissio.
- Omnia, que iusta, servanda est; nec quis-
 quam, dolo, simulatione aliove modo cir-
 cumveniendu. 39
- Prorogatio.
- Fit subiçiendo se alicui iudici, vel ar-
 bitrio. 33
- Protestatio.
- Necessaria est Clerico, qui accusare vult
 coram seculari iudice in causa, propter
 quam pœna mortis infligitur. 53
- Purgatio.
- Canonica est demonstratio innocentia su-
 per obiecto criminis per coniecturas proba-
 biles. 207. Duplex est, alia ab hominibus,
 alia à sacru Canonibus. 208. Vel ultro ex-
 petitur, vel à iudicio imperatur. ib. Modus
 instituendi. ib. Episcopus diffamatus preſi-
 to iuramento super corpus alicuius Sancti
 purgat se. ib. Purgatio per SS. Eucharistiam
 bodie non adhibetur. 209. In compurgato-
 ribus quamnam requiruntur? ib. Rara sit pur-
 gatio Canonica, quia periculosa.
- R.
Raptor.
- N**on censetur lice Canonico qui fibi de-
 sponsatam abducit. 218
- Reconvventio.
- Seu reaccusatio dicitur, quando accu-
 satus excipit contra accusatorem obijec-
 to illi crimen simile vel dissimile. 93. Fieri
 potest ante, vel post contestationem litū, &
 coram iudice competente. ib. Locum habet
 in omnibus causis non prohibitu. ib.
- Reductio.
- In laudo arbitrii locum habet. 158. Apud
 iudicem rei instituitur. ib.
- Reges.
- Et Principes seculi Ecclesiæ defensores, &
 nutriti sunt. 24. Munus illorum facere iusti-
 tia & iudicium. ib. Miseris, & oppressis opem,
 & auxiliū Principum secularium implorare
 licet. ib. Reges Hispania de violentia iudi-
 cum ecclesiasticorum cognoscunt. 17. Reges
 in adventu suo vindictos liberant. 206
- Regulares.
- Bonis spiritualibus non renunciant. 68.
 Ab officio advocati abstineant. 130. Procu-
 ratoris quoque nisi in causa Monasterij cum
 Prelati censentur. ib. Inquisitio specialis in
 Regularem absque prævia infamacione non
 probatur. 68. Ius in carcere pœnam equo &
 nimis ferant. 106. Ad superiorem nibilom-
 nus fuga permittitur. ib.
- Remissio.
- Est indulgentia, quæ delictorum pœna pro
 Magistratum ecclesiasticum, vel laicum tol-
 luntur. 205. Duplex est, alia perfecta, alia
 imperfecta. 206. Quibus prædicta remissio
 non concedatur? 207. Remissi intra annum
 coguntur satisfacere. ib. Generali remissio-
 ne non gaudent, qui criminis falsi rei sunt. ib.
- Repetitio.

Rerum & sententiarum III. partis.

Repressaliæ.

In civilibus causis tantum usitata sunt.
194. In quibus casibus à Magistratu licet
petere. ib. In cassum aliqui oppugnant. 195.
Conditiones servata malitiam tollunt. 196.

Restitutio.

In integrum quid, & quorum? 197. Da-
tur Minoribus, ecclesiis, &c. Maioribus quo-
que. 198. Quibus non datur? 199. Intra
quadriennium à lexis petenda est. ib. Eccle-
sia restituitur etiam post quadriennium. ib.
Index coram quo laicus, vel ecclesiasticus est.
ib. Etiam excipiendo restitutio petitur. 200.
Adversus sententiam maioris non permitti-
tur minori restitutio in integrum. ib. Quam-
diu apud Iudicem de restitutione agitur, ce-
sat novatio. ib. Negata semel restitutio ite-
rum petenda non est. ib. Minor restitutio-
num petens quid probare debet? 201. Ad-
versus contractum iuramento firmatum non
datur restitutio. 202. An contra tertium
possessorem sit? 203. De fructibus quid?
204. Haretatatem à Principe alteri da-
tem à restitu recuperari conveniens est.
ib. Fiscus alienatorum bonorum pretium
reddet. 205. Revocatio attentatorum in
quilibet iudicij parte sit. 167. Per viam que-
sita interdum. ib.

Reus.

Legitimè interrogatus etiam contra seve-
ritatem manifestare tenetur. 103. Quando
civis suum sit probari non posse, taceat.
104. In tribus casibus dubie loqui potest. ib.
Vi maiora damna evitet, falsum sibi crimen
imponere potest. 108. Nequam torturam me-
tuens non tenetur confessionem suam revoca-
re. ib. Ad nullam restitutioñem obligatur, qui
negavit delictum, cui poena pecuniaria con-
stituta est. 109. Sola rei confessio in crimi-
nibus ad condemnationem non sufficit. 115.

Reo mortu non debetur liberatio, si ex lupa-
nari uxorem se spondeat accepturum. 187.
Pena electio non est permittenda reo mortu? 188. Quid faciendum, quando reus ante sup-
plicium se occidit? ib. Reus quando iudicium
declinet? 118. Reo in flagranti deprehensa
defensio negatur. 71. Lictum illi testes reij-
cere. 93. Et quoqu modo sanguinem redi-
mire. 54. Reus aliquando auctoris personam
sustinet. 77. Testificari contra se verum, &
occultum crimen obijcere potest. 98. Reus
quomodo iudicium declinet? 118

Roma.

Communis omnium patria est. 222. In
Romana Curia clerici sunt advocati. 130

S.

Sacerdos.

F Alsum testimonium dicens deponendus,
& in monasterio detrudendus est. 90. In
quibusdam causis advocatus esse potest. 130.
Sacerdos quidam proditor pede suspensus
est. Sacrilegium. 15

Ad utriusque fori cognitioem pertinet.
27. De sacrilegio alicubi iudex secularis
tantum cognoscit. ib.

Satisfactio.

Fit vel reipsa, vel cautione sufficienti. 267

Sententia.

Quid, & quatuor? 136. Interlocutoria
alia est merè interlocutoria, alia habet viam
definitivam. 139. Definitiva, & interlocutoria
quomodo differunt? ib. Definitiva scripto
ferri debet. 138. De retum sententia inter-
locutoria est. ib. Requisita ad iustam sen-
tentiam. 139. Causa condemnationis, vel ab-
solutionis nunquid inserenda est? ib. Mutare,
vel corriger sententiam Iudex ordinari-
rus potest. 140. Sententia definitiva effe-
ctus. 141. Sententia lata tertio non praejudi-
cat. ib. Ad valorem sententiae in foro con-
bbb. 2 scien-

Index

Scientia nulla solennitas requiritur. 143. Quando irrita sententia sit? 144. Quam interpretationem admittat? 148. Quibus proposit, quibus oblitus? ib. Quomodo impediri, vel irritari queat? 149. Sententia iniqua est, que vel presumptione, vel falsis probatio- nibus nititur. 107. Sententia iniqua non obligat, quamvis secundum ordinem Iuris lata sit. ib. Sententia per gratiam lata re- scinditur. 46	Suspensio. <i>Quid & quotuplex?</i> 248. Communis quoque suspendi potest. 249. Quo usque ex- tenditur suspensio? ib. Suspensio ab homine scripto facienda est, cum expressione cause. 250. Reges suspendi possunt a Iure, quod habent ad presentandum episcopos. 251. Suspensio non est ab aliis vitandus. ib. Violans suspensionem quam graviter peccat? ib. A suspensione episcopus absolvere potest. Suspensionis poenam incurrit Iudex eccl- esasticus, qui iudicium pervertit. 26. Pro suspensione sufficit peccatum veniale, si ab homine facienda sit. 23
Servitus. <i>Bello victi in servitutem abducuntur, que non modica pena est.</i> 228	T. Tacens.
Simonia. <i>Ab utroque iudice punitur.</i> 27. Infamia aquiparatur. 70. Heresis appellatur. 64. Si moniacus quidam fraude inductus ad con- fitendam Simoniam. 39	Consentire videtur. 93. Taciti & expres- si idem valor est. 148
Simulatio. <i>Judicii permittitur, dolus non permitti- tur.</i> 34	Talionis. <i>Pena olim usitata in arbitrium mutata est.</i> 55
Solutio. <i>Solvens Prelato notoriè intrus liberatur obligatione.</i> 143	Terminus. <i>Pro exhibendis probationibus a iudice presagendus est.</i> 78. Interdum unus, idem- que actori & reo. ib. Interdum actor abique certo termino probationem facit; non tan- men ante litem contestatam. ib.
Sortilegium. <i>Mixti fori crimen est.</i> 27. Iure civili in multo casibus permittitur. 218	Testes. <i>Alij authenticij, alij infestabilis sunt.</i> 85. Septem hominum genera a ferendo testimoniio excluduntur. ib. Testis sibi ipsi contrarius, vacillans, varius quis? 96. Laicorum licet contra clericos testari. 86. Rogatum legitime dicere veritatem tenetur. ib. Qui for- lus crimen novit, non tenetur manifestari. ib. A testimonio excusantur episcopi, sacer- dotes, & clerici. ib. A quibus examinandi testes sint? 93. Vnus testis non sufficit ad con- demnationem. 87. In quibusdam casibus una sufficit. ib. Duo testes plenam fidem faciunt. ib.
Supplicatio. <i>Loco accusationis exhibetur.</i> 60	
Studioſi. <i>In Matriculam relati convenient adver- sarios suos apud Rectorem magnificum.</i> 94. In studioſis non permittuntur repressio- nes. 126	
Suspectus. <i>Iudex recusari potest.</i> 43. Persona incul- para, & qualibet suspicione maior non recu- satur. 44. Suspicio populi loco accusationis esse potest. 67	

Rerum & sententiarum III. partis.

ib. In quibusdam casib⁹ plures requiruntur. 1b. Vnu testis de visu omni exceptione maior semiplenam probationem facit. 88. Per iuri⁹ testis pena. 89. 90. Sacerdos, & Diaconus in Monasterium intruditar. ib. Testibus iuramentum veritatis praestandum est. 91. Statuto, & consuetudine obtineri potest, ut testi non iurato credatur. 92. Testium dicta publicanda sunt. 95. Error est, Papam in iuramento testimoni⁹ dispensare non posse. 113

ib. Testis de infamia deponere debet inter maiorem partem hominum, aut vicinia loci notam esse. 62. Mulieres pro testimonio domi audienda sunt. 78. Secunda & tertia testimoni⁹ productione permittitur. 94. Numerus quadrigenarii non excedat. ib. Sine testimoni⁹ productione lata sententia valet. 95. Testis inobediens iudici⁹ potest ne torqueri. 96. Testis in iudicio iniusto falsum dicens non graviter peccat. ib. Quam fidem sibi contrarius testi mereatur? 97. Falsum testimonium ex ignorantia invincibili dictum non obligat ad restitutionem damni. 98. Sed obligat ad restitutionem fama. ib. Pro testimonio dicendolice ne petere, & recipere aliquid. ib. Testis revocare volens aliquando admitti possit. 99. Prelati, & clericis pro Ecclesia sua testari possunt. 100. Testes non scripto, sed verbo testentur. ib. Dubius testis non recipitur. 101. In uno falso, in ali⁹ suspicium est. ib. De pena falsi, & incerti testi. 102

test, in duro, & contumaci: nec non alias ob causas. 112. 113. Convictus testimoni⁹ sufficienter non est torquendus. 113. Excipere licet atrociora crimina. ib. Titius legitima convictus, eti⁹ in tortura negat crimen, quid facto opis? 113. Actori pauperi reu⁹ non pauper expensas litii aliquando suppeditare tenetur. 114. Per torturam omnes probato- nes extinguuntur. ib. Sepe torquetur inno- cens, ut appareat nocens.

113

V.

Veniale.

PEccatum non meretur gravem penam. 287. & 307. Nec restitutioni obnoxium facit. 55. Nisi grave scandalum, aut da- mnum inde immineat, non est necessari⁹ mo- nendum aut corripiendus auctor. 57. Quedam mendacia venialeculpam non excedunt. 96

Veritas.

Duplex est facti, seu rei, & Iuris, seu præsumptionis. 37

Verbera.

Clericis in penam debentur. 215. Men- sura verberum difficult, & periculosa. 291

Tortura.

In subsidium probationis adhibetur. 111. Etiam clericis & sacerdotibus interdum. 229. Considerat⁹ delicti qualitate, & o- nibus circumstanti⁹s applicanda. ib. Nec aliter, quam in maioribus delictis. ib. Qua- tam indicia sufficiant? 112. Reiterari po-

Vindicta.

Malorum ad Magistratum pertinet. 193

Violatio.

Dieram festorum hodie crimen mixti fori est. 27

bbb 3

Vit-

Index

Vicator.

Religiosus sub peccato mortali tenetur
interrogare, de observatione rituum, ac co-
remoniarium. 110

Vilus.

Ad faciendam fidem fidelis testis est. 79.
Per illum habilitas corporis, & pubertas di-
gnoscitur. ib.

Vniverſitas

Aliæ est personarum, alia rerum. 99.
Qui membrum Vniverſitatis est, de ea in qui-
busdam casibus testificari potest. 100. In qui-
bus casibus non fiat? ib. Vniverſitas in qua-
cunque causa per procuratorem se defen-
dit. 125. Vniverſitas non habet animam.

293

Voluntas.

Meritis quamdiu latet, a nullo Magistratu
punitur. 222. Punitur autem, quandocumque
actu extero proditur. ib.

Vlura.

Crimen communis, seu mixti fori est.
27. De ipso facto Iudex laicus cognoscere
potest. ib.

Vxor.

Marito ad amisionem bonorum suorum
condemnato dotem suam retinet. 233. Non
minus in alijs bonis ius suum. ib. Vxor non
dotata confiscatio mariti bonis quadrantem
capere potest. ib. In bonis mariti tacitam
hypothecam habet. ib. Vxore condemnata
dos marito manet. 242

A. M. D. G.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th
4760